heemkundige kring

het AMBACHT

maldegem

JAARBOEK 2010

Woord vooraf

2010 brengt een al even lijvig jaarboek voort als 2009. Aanknopend bij de actualiteit kwamen we uit bij het thema Belgisch Congo, "onze Congo van weleer". Onze voormalige kolonie beleefde een kleine zestig jaar geleden een invasie van Maldegemnaren. Negen onder hen waren bereid ons een blik te gunnen op hun dagelijks reilen en zeilen in de kolonie van toen. Van twee onder hen konden we zelfs uitvoerig grasduinen in hun memoires. Deze werden aangevuld met enkele interviews. Iedereen opsporen met een koloniaal verleden was echter zo goed als onmogelijk. De heer William Blondeel, sterk geïnteresseerd in Congo en in de geschiedenis van zijn missies, leidt de getuigenissen in met een historische schets over Congo en reflecteert ook op de tekst van onze ex-kolonialen, waarvoor we hem van harte danken.

Maar zoals steeds is het jaarboek naar inhoud heel veelzijdig. Het Davidsfonds Maldegem maakt zich op voor de viering van zijn honderdjarig bestaan in maart 2011. Musicus Jozef Tinel was in 1911 de eerste secretaris van de vereniging. Redenen genoeg om voor het Davidsfonds en Jef Tinel – we geven vooral aandacht aan zijn Maldegemse periode – heel wat pagina's in te ruimen. We wensen het Davidsfonds, dat trouwens een voorliefde heeft voor geschiedenis, van harte geluk en nog veel mooie en vruchtbare initiatieven. Verder lezen we over inbraken en diefstallen in de 18de eeuw. Alles bijeengenomen waren de Maldegemnaren blijkbaar nog niet zo ruw van zeden. Maar hoe zat het in de 19de eeuw met onze bezembinders in Kleit, Middelburg en Maldegem? Uit de processen-verbaal van die tijd komt een onthutsend beeld naar voor van hun dagelijkse strijd voor een pover en weinig romantisch bestaan. Marc Martens stelt zijn nieuwe elementen in verband met de stichter van Middelburg weer op schrift. Hij kwam ook een zekere meester Lambrechtsen van Ritthem op het spoor, die interessante zaken over Middelburg in de archieven naliet. Passend was het – zeker voor de Adegemse lezers – aandacht te schenken aan dorpsgenoot E.H. Jozef De Kesel, nu monseigneur, die in het voetspoor treedt van zijn oom Leo, en in 2010 tot bisschop van Brugge werd aangesteld. Een hele eer voor Adegem en voor de familie De Kesel-Boels. Om af te sluiten krijgen we de kroniek en een blik in groot Maldegem van honderd jaar geleden.

Het heengaan op 16 maart 2010 van Albert Van Hoestenberghe, onze drukker, schokte ons. Albert had meer dan gewone belangstelling voor geschiedenis. Reeds meer dan twintig jaar verzorgt NV Van Hoestenberghe onze en ook nog vele andere heemkundige uitgaven. Het 16de boek rolde piekfijn van de pers, waarvoor onze dank aan de gehele equipe. Tot slot gaat onze dank uit naar de redactieleden en bestuursleden van het Ambacht voor hun grote inzet voor dit boek, naar William Blondeel en de ex-kolonialen voor hun medewerking, naar Hinde De Metsenaere voor het taaladvies, naar onze onvolprezen kaartentekenaar Rudi Longueville, en naar alle lezers-leden van het Ambacht voor hun hernieuwde belangstelling.

De voorzitter
Walter Notteboom

"De Congo" van de Maldegemse kolonialen

William Blondeel

Opgedragen aan Godelieve Van Geertruyen, kompaan in vele verhalen, ook in dat van Congo

Vooraf

Waar halen Vlamingen hun mosterd over de Congokolonie?
Blijft er meer over dan het klassieke verhaal van de lagere school over "80 keer België" en het bekeringswerk van paters en zusters, de bravoure van militairen, het bouwen van wegen en bruggen door staatsambtenaren, het aanleggen van plantages en ontginnen van mijnen door kolonisten, en bovenaan op de ladder de beschavingsdrift van de koning met de lange baard, Leopold II, en zijn opvolgers? Blijft er meer dan het heroïsche avontuur van de hymne die vele schoolklassen heeft doen daveren "Naar Wijd en Zijd" / "Vers l'Avenir"(° 1905!): "Immer vooruit, dappere telgen / Moedig en vrij, vast hand in hand / God omsluite in zijn zegen, der Belgen Vorst en Land!"

Wie van strips houdt, heeft zijn beeld misschien uit *Kuifje in Congo* (de eerste Nederlandse boekuitgave dateert van 1946, in 1954 uitgebracht onder de nieuwe titel *Kuifje in Afrika*) of de oorspronkelijk Franstalige versies van *Tintin au Congo* (waarvan de eerste, zwart-wit, versie dateert van 1930-1931, en de eerste ingekleurde, licht aangepaste versie van 1946). *"Salut à toi, noble étranger"* en "*Toi y en a bon Blanc*", klinkt het uit de mond van de 'koning der Babaoro'm' (versie 1947, p. 21) die de fameuze reporter van Hergé verwelkomt. Wat later klinkt het nog beter: "*Toi y en a bon Blanc ! ...Toi y en a accepter être grand chef des Babaoro'm...*" (idem, p. 27) en zelfs *"Moi plus jamais y en verrai boula-matari comme Tintin* !... " (p. 62). Ook al wil een Congolees die strips nu uit de winkelrekken…

Misschien is het beeld letterlijk dat van het materiële erfgoed op het publieke domein: het majestueuze ruiterstandbeeld van Leopold II aan de achterzijde van het koninklijk paleis in Brussel en zijn borstbeeld - onlangs nog toegetakeld met rode protestverf - in het Gentse Zuidpark, de militairen Lippens en De Bruyne in Blankenberge, de eerste bisschop-Apostolisch Vikaris Victor Roelens (Witte Pater, gewijd in 1896) in het godvergeten Ardooie of "het Moorken" in het Citadelpark in Gent?

GETUIGEN VAN EEN MISSIE

Het KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving, verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven, is een zeer belangrijke instelling voor de kennisverzameling en -verspreiding over het katholieke leven in Congo. Het centrum herbergt archiefmateriaal van diverse missiecongregaties en individuen, met een fameuze collectie van foto's en films. Het centrum organiseert ook geregeld colloquia en tentoonstellingen. De tentoonstelling Getuigen van een Missie, Foto's uit Congo, Kadoc, Vlamingstraat 39, 3000 Leuven, is te bezoeken van 8 oktober 2010 tot 22 januari 2011. (Met dank aan de collectiebeheerders van KADOC).

Of wat magerder maar wel leuk: de voorlaatste strofe in de cover "*Café zonder bier*" van Bobbejaan Schoepen: "Toen Jansens ging zwemmen in Leopoldville / Botste hij met geweld tegen een krokodil / En van schrik zwom Jan Jansens van Congo naar hier / Maar da's nog niet zo erg als een café zonder bier" (1959). De mogelijke bronnen van 'kennis' zijn talrijk!

Ongetwijfeld diepere invloed heeft de literatuur (gehad) die Vlamingen geput hebben uit het of hun Congo-avontuur. Een kleine greep uit de zeer rijke oogst: Gerard Walschap, *Oproer in Congo* (Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1953); Raf Van de Linde (pr., pseudoniem voor Raphaël Van Hecke, geboren in 1924 te Sleidinge), *De Moeloeba Catteeuw* (Leuven, De Clauwaert, 1965); Jef Geeraerts' *Gangreen 1 Black Venus* (Brussel-Den Haag, Manteau, 1967); Paul Brondeel, *Ik, blanke kaffer* (Leuven, Davidsfonds, 1971); Jacques Bergeyck (pseudoniem voor Jaak Theuws, o.f.m.) met zijn magistraal missionarisportret – verward verstrengeld in en finaal uitgespuwd door een bijwijlen schrikwekkende Afrikaanse context - in *Het Stigma* (Leuven, Davidsfonds, 1970); André Claeys, *Onder het teken van de regenboog* (Leuven, De Clauwaert, 1972); Daisy Ver Boven, *Mayana* (Leuven, De Clauwaert, 1974); Lieve Joris, *Terug naar Kongo* (Amsterdam, Meulenhof, 1987), en zoveel meer. Hun verhaal is heel divers. Soms blijft het allemaal beperkt tot het wel en wee van het samenleven van blanken in een vaag gehouden maar vooral vreemde omgeving; soms ligt het accent op de Afrikaanse mens en natuur; soms gaat het om het al dan niet kunnen samenleven van blank en zwart; soms wordt het een ware apologie van de koloniale beschavingszending; soms wordt het een bittere aanklacht.
Zelf ben ik het meest ontroerd door *Mayana* van Daisy Ver Boven, een roman rond de lotgevallen van een zwarte vrouw en een blanke planter in de *dipenda*-periode, de overgang naar de onafhankelijkheid. Een verhaal van zinnelijke en tegelijk warme liefde en van een context die hen uiteindelijk scheidt. "Ze dacht aan het andere kind dat ze gedragen had. Toen had ze nog vurig verlangd naar de baby met het lichte huidje en misschien wel witte ogen...Nu was ze blij dat Lucasi zwart was. Voor blanken was hier geen plaats meer." (p. 332)
Die literatuur blijft voor velen wellicht de meest toegankelijke bron voor een eerste kennismaking met het Afrikaanse continent en het gezamenlijke verleden dat we delen. Op voorwaarde dat we ook die bron niet alleen in haar schoonheid appreciëren maar tevens kritisch genoeg lezen.

Te vaak vergeten wordt ook het werk van veel plastische kunstenaars die op zo verscheiden wijze (het koloniale) Congo hebben verbeeld, overigens tot op vandaag, denk maar aan Luc Tuymans. Zelf blijf ik hemels bekoord door Floris Jespers' ranke zwarte schoonheden uit de jaren vijftig. Terwijl anderen dan weer hun mosterd halen bij de lange reeks films die in onze Vlaamse parochie- en feestzalen zowel het donker als de lichtpunten van het Afrikaanse continent moesten illustreren. Namen van cineasten als Gerard De Boe (met onder meer dé katholieke film van Expo '58: *Tokende*) en André Cauvin (met onder meer *Bwana Kitoko* over de koninklijke Congoreis van de jonge Boudewijn in 1955) moeten velen bekend in de oren klinken. Filmmateriaal uit de koloniale periode, niet alleen van professionele cineasten maar ook uit de privésfeer, is na de onafhankelijkheid geregeld aangeboord door televisiemakers (vooral voor de Franstalige Belgische televisie). Daarnaast heb je recentere fictiereeksen zoals de VRT-serie "Kongo" in 1997, recent nog heruitgezonden. Wie in het bijzonder geïnteresseerd is in het filmmedium kan terecht in een van de werken van Guido Convents, zoals *Images et démocratie. Les Congolais face au cinéma et à l'audiovisuel. Une histoire politico-*

culturelle du Congo des Belges jusqu'à la République démocratique du Congo 1896-2006 (Kessel-Lo, 2006).

Een heel aparte plaats neemt uiteraard het 'museum van Tervuren' in dit kader in, ontstaan als 'museum van Belgisch Congo', nu het 'Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.' De verzamelplek bij uitstek van zowat alles wat niet te heet of te zwaar was om mee te nemen uit Congo. Tervuren staat daarbij uiteraard niet alleen. Verschillende andere wetenschappelijke instellingen en musea met focus op etnologie en antropologie en 'traditionele/etnische' kunst en een massa tijdelijke tentoonstellingsprojecten – denk maar aan de traditie van de missietentoonstellingen - gaven en geven in onze contreien Afrika een concreter gezicht. Tervuren blijft er toch zowat het grote symbool van en is zelf een monument van zijn eigen koloniale tijd geworden. Het is nu de jongste jaren, met zijn opmerkelijke schat aan kennis en schoonheid, driftig op zoek naar een nieuw imago.

De talloze wetenschappelijke studies over Congo laat ik voorlopig even terzijde. Ik geef verder in deze bijdrage verschillende suggesties ter lezing aan. Het gaat uiteraard om een selectie. Wie een uitvoeriger algemeen zicht op de beeldvorming wil krijgen, kan terecht in onder meer *Kongo made in Belgium. Beeld van een kolonie in film en propaganda* van Luc Vints (Leuven, Kritak, 1984) en het lijvige *Congo Made in Flanders ? Koloniale Vlaamse visies op "blank" en "zwart" in Belgisch Congo* van Bambi Ceuppens (Gent, Academia press, 2003).

Ik vermeld zelf nog één bron in het bijzonder omdat ze van belang is in dit verhaal: het beeld dat uitgedragen werd en wordt door de Vlamingen die als koloniaal het avontuur hebben meegemaakt, in de twee betekenissen van het woord. Zowat elk gezin in Vlaanderen had wel ergens een nonkel pater of tante nonneke of een 'ander verloren gelopen familielid' in de Congo, vertelde Jef Van Bilsen graag aan zijn studenten aan de Gentse universiteit in de jaren zeventig van vorige eeuw, maar – voegde hij er onmiddellijk aan toe -, kénde Vlaanderen daarmee wel Congo?
In dit boek gaat het om dat beeld, aan de hand van het getuigenis van een aantal Maldegemnaren. In deze inleidende bijdrage wil ik een schets geven van de context waarin hun verhaal moet worden gelezen.

"Kolonialen": het begrippenkader

Als we in deze bijdrage de term "koloniaal" hanteren, dan verwijzen we naar iets wat zich afspeelt in de koloniale periode; voor Congo loopt dat vanaf 1876/1885 (zie verder onder hoofdstuk II) tot en met 30 juni 1960. "Koloniaal"/"kolonialen" verwijst ook naar een persoon/personen die in die periode werkzaam was/waren in de kolonie. "Oud-kolonialen" zijn dan mensen die "koloniaal" geweest zijn. "Kolonisator" (*colonisateur* in het Frans) wordt soms als synoniem gebruikt, of voorbehouden voor de vertegenwoordigers van de koloniale overheid. Wie een klein privébedrijfje runde, wordt ook soms "kolonist" (in het Frans *colon*) genoemd. De term "kolonialist" verwijst naar een persoon die in welke omstandigheid dan ook (niet noodzakelijk als "koloniaal" dus) pleitbezorger of ten minste verdediger is van een koloniale situatie.

De kolonialen bestonden uit drie grote groepen: ambtenaren, militairen in dienst van de koloniale overheid incluis; ondernemers (en in minder opvallende mate werknemers) in de privé-sector; missionarissen (zusters, paters, broeders).

Zij behoorden globaal tot de geprivilegieerde groep blanken, maar ze vertoonden onderling ook wel grote verschillen inzake sociale situatie, inzicht in de samenleving waar ze terechtkwamen, kijk op en aanpak van de zwarte bevolking, religieus/filosofische en ideologische achtergrond, nationaliteit, sekse. "De blanke" is een veralgemening waar we heel voorzichtig moeten mee zijn. In vereenvoudigende voorstellingen worden "kapitaal", "kerk" en "staat" vaak in één adem genoemd als de grote drie-eenheid van de kolonisatie. Dat is gedeeltelijk terecht, maar een van de boeiendste aspecten van de koloniale geschiedenis is juist de verkenning van de grens tussen alliantie en tegenstelling binnen die dominerende groep. En overigens, als de geschiedenis iets leert: allianties en tegenstellingen zijn er niet voor de eeuwigheid.

De meest beklijvende beschrijving van de koloniale relatie is naar mijn oordeel tot op heden geleverd door de Tunesiër Albert Memmi in zijn boekje *Portrait du colonisateur, précédé du portrait du colonisé* (eerste uitgave Parijs, Editions Corréa, 1957). Hij gaat ervan uit dat, hoe je het ook draait, met welke persoonlijke intenties de kolonisator/koloniaal ook de overtocht overzee maakt en hoe de "inlander" zich ook positioneert, de koloniale situatie creëert kolonisatoren en gekoloniseerden met een bijbehorende fundamentele vervreemding van beide groepen en een relatie van domineren en gedomineerd worden als gevolg.

Om een idee te geven van het aantal Belgen in Congo haal ik cijfers aan van Guy Vanthemsche: 175 in 1890, 3 673 in 1919, 23 643 in 1945, 88 913 in 1959 (*Congo. De impact van de kolonie op België*, Tielt, Lannoo, 2007, pp.274-275). In dat laatste jaar bedroeg het aantal ambtenaren 8 319 en het aantal missionarissen 7 557 (eo.loc.). Een vergelijking met het totale bevolkingscijfer in Congo, tussen de 14 en 15 miljoen bijvoorbeeld in 1960, wijst op het relatieve kwantitatieve belang van die groep. Het was wel de groep die het voor het zeggen had.

In het kader van deze uitgave krijgen oud-kolonialen van Maldegem het woord, naast iemand die er alleen in de post-koloniale periode actief was. De bedoeling van mijn bijdrage is bondig de ruimere context te schetsen van de kolonisatie van Congo en waar mogelijk de persoonlijke verhalen te situeren in dat geheel.

Congo?

Vlamingen hebben de neiging om de term "Kongo" te gebruiken (cfr. het eerder oppervlakkige synthesewerk van Hilde Eynikel, *Onze Kongo. Portret van een koloniale samenleving*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1983). Ik doe dat liever niet, omdat hij te veel verwijst naar één, zij het in de loop van de geschiedenis belangrijk, volk en 'koninkrijk' van het land, dat van de (Ba)Kongo - sprekers van het 'kikongo' - in westelijk Congo.

Congo is als staat sowieso een koloniale creatie, met het Frans als belangrijkste opgedrongen bestuurstaal. Over de oorsprong van de term Kongo/Congo bestaan verschillende theorieën. Zowel de naam van de staat als van de stroom zijn in elk geval afgeleiden van woorden in een inheemse taal die oorspronkelijk op iets anders duidden (de term Zaïre is overigens even veel en even weinig oorspronkelijk 'Afrikaans'). In de geschiedschrijving is vaak gesproken over de 'verdeling' van Afrika in het laatste kwart van de 19e eeuw. Verdeling onder de koloniale mogendheden (de Engelsen, Fransen,

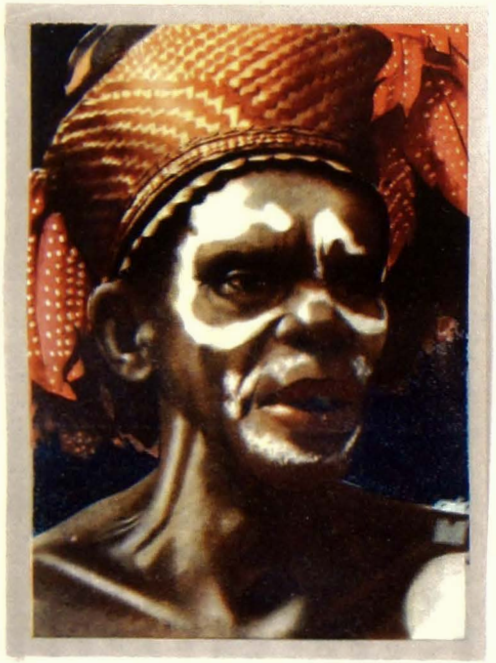

DE DORPSTOOVENAAR van de Azande, een volkstam in de omgeving van Bondo. De dieper indringende beschaving vernietigt stuk voor stuk den verderfelijken invloed die hij door zijn terreur op de tribuorlingen uitoefent

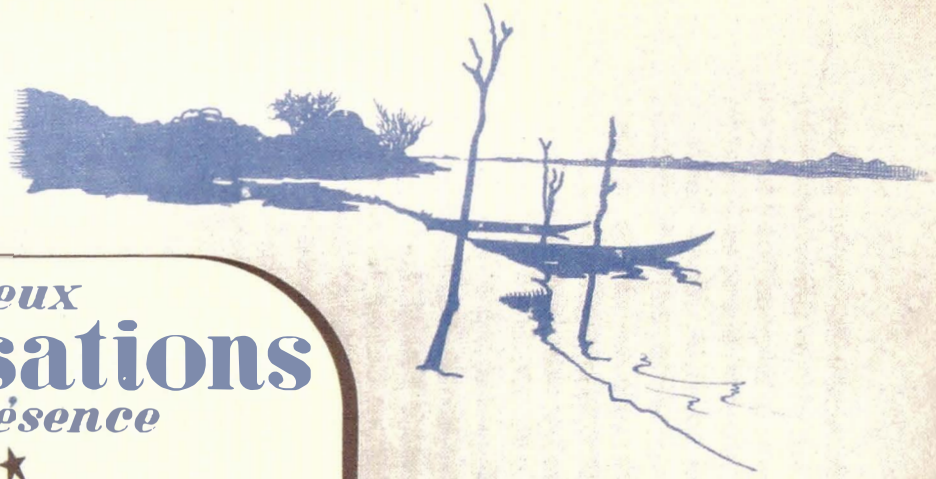

Deux civilisations en présence

★

Twee trappen van beschaving

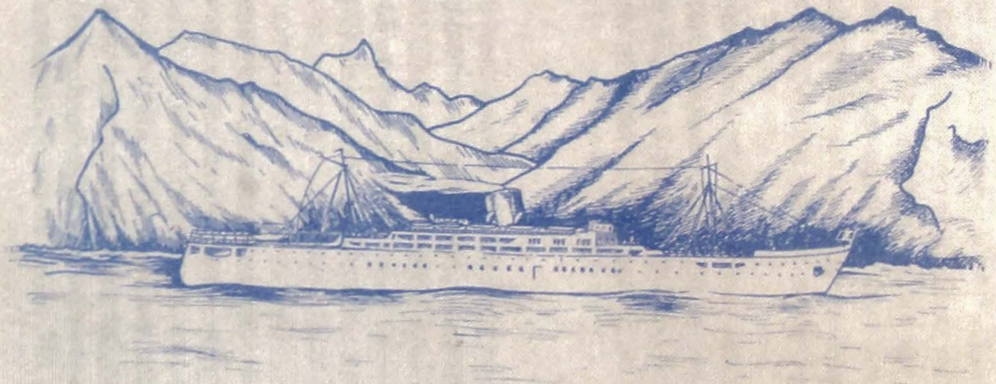

ELISABETHVILLE, la perle du Katanga créée en 1911 par le général Wangermée, compte 8 000 habitants de race européenne. Elle s'honore de ses splendides avenues et de ses constructions dont la Banque du Congo Belge, classée à juste titre parmi les plus remarquables

ELISABETSTAD, de parel van Katanga, werd in 1911 in 't leven geroepen door Generaal Wangermée. Thans telt zij 8.000 Europeesche inwoners. Zij is fier over haar prachtige lanen en haar instellingen waarvan de Bank van Belgisch Kongo terecht onder de merkwaardigste gerekend wordt.

Overgenomen uit het Album Notre Congo. Onze Kongo, Superchocolade Jacques, 1948. Prenten-albums als deze illustreren de toenmalige kijk op de kolonie:

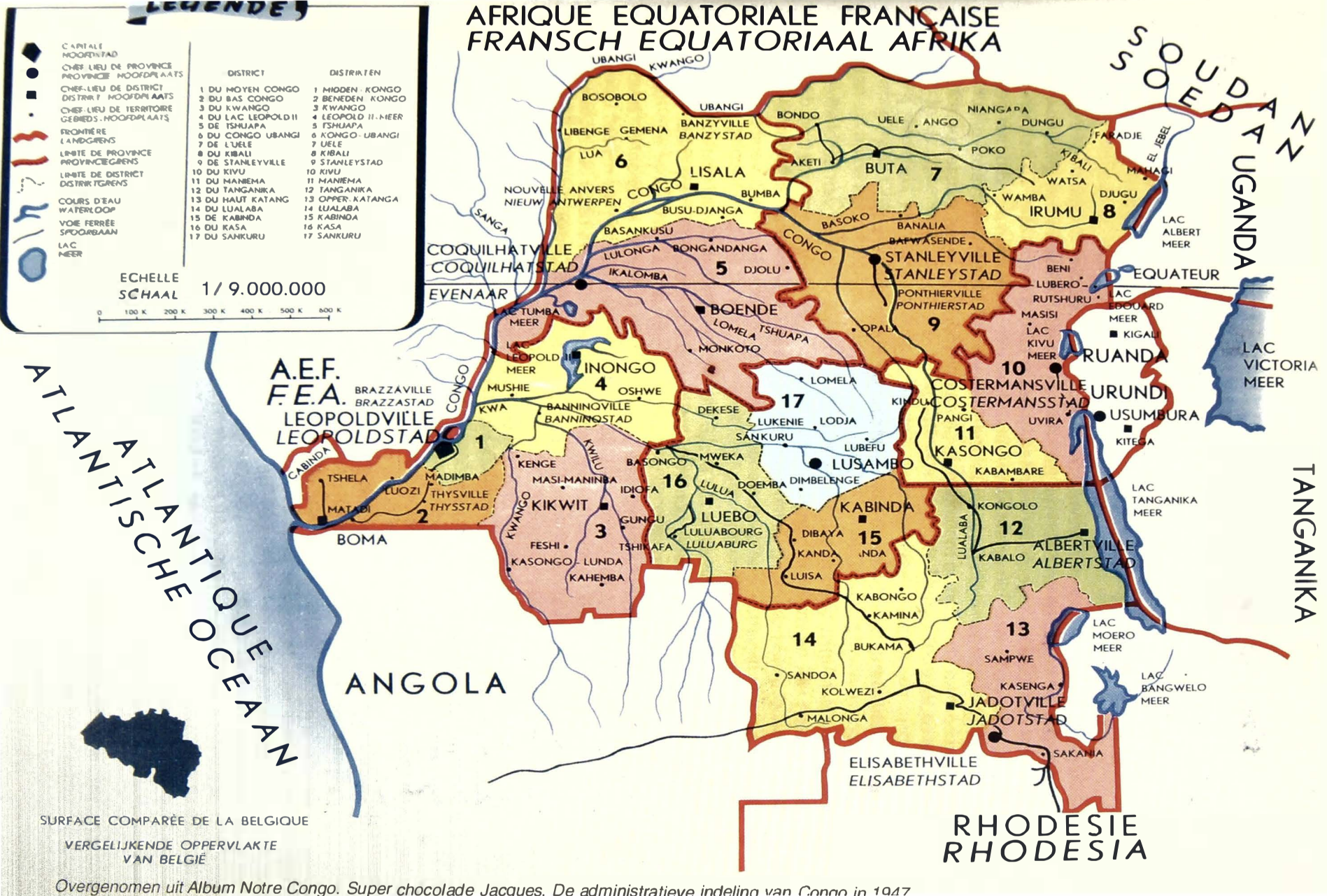

Overgenomen uit Album Notre Congo. Super chocolade Jacques. De administratieve indeling van Congo in 1947

Duitsers, Belgen...), bedoelde men. Verlichte geesten als Roland Oliver wijzen er echter op dat het juist om een groepering gaat van voorheen disparate eenheden. Congo is inderdaad zo'n nieuwe 'groepering', met de Congostroom als slagader. De grenzen zijn toen getrokken door de koloniale machten. Er is overigens een duidelijke neiging om ook na de koloniale periode die grenzen zo veel mogelijk te bewaren om te verhinderen dat te veel dozen van Pandora zouden opengaan.

Elk van die kolonialen, mannen en vrouwen, zag zijn eigen stuk(je) Congo: de streek waar hij of zij terecht kwam, en de eigen tijd. Elk van hun verhalen moet worden gelezen vanuit die echte nabijheid en tegelijk de daarmee gepaard gaande beperking. Zij hebben 'het' meegemaakt en spreken uit eerste hand. Tegelijk zijn we gewaarschuwd voor het gevaar van allerlei veralgemeningen (over 'de zwarte' bijvoorbeeld) en zijn observaties gebonden aan persoonlijke inzichten en meningen. Ik ga daar verder op in in het laatste hoofdstukje van mijn bijdrage.

I. De geschiedenis van Congo begint niet met de koloniale periode

De stelling dat Afrika geen geschiedenis heeft gehad vóór de komst van de blanken is ondertussen wel helemaal weggeveegd. Er blijft soms iets van hangen bij hen die de Afrikaanse werkelijkheid graag vatten onder de term 'traditie', waaronder al te gemakkelijk een geheel van blijvende, niet-evoluerende structuren en gebruiken wordt verstaan.

David Van Reybrouck onderschrijft dat in zijn *Congo. Een geschiedenis* (Amsterdam, De Bezige Bij, 2010) maar beperkt zich voor die 'voorgeschiedenis' toch tot maar enkele bladzijden (pp. 27-37) en richt zijn blik vooral op de periode na 1870. Voor een ruimer zicht verwijs ik graag naar de kleine maar onmetelijk rijke *Guide de l'étudiant en histoire du Zaire* van Jean-Luc Vellut (Kinshasa-Lubumbashi, 1974) – de man die mij zelf Congo in zijn concreetheid leerde kennen, samen met de vroegere ULB-professor Jean Stengers en Jan Vansina (vooral actief in de Verenigde Staten) de meest gezaghebbende Belgische historicus in deze materie. En dan zijn er natuurlijk de Congolezen zelf, naar het woord van Patrice Lumumba "*L'Afrique écrira sa propre Histoire*". Ik verwijs naar de monumentale *Histoire générale du Congo. De l'héritage ancien à la République Démocratique* van de Congolese historicus Isidore Ndaywel è Nziem (Paris-Bruxelles, De Boeck et Larcier, 1998) en zijn voorloper, de beknoptere *Histoire du Zaïre* van Tshimanga wa Tshibangu (Bukavu, Editions du Ceruki, 1976).

Afrika wordt 'de wieg van de mensheid' genoemd. Zelfs al kan je vragen stellen bij een dergelijk uniek oorsprongsmodel, het wijst alvast op een langdurige menselijke aanwezigheid in dat continent. De oudste bewoners van het Congobekken zijn de voorouders van de huidige pygmeeën, geconcentreerd in woudzones (overigens vaak aan de rand van de savanne). Bij het begin van onze tijdrekening migreren Bantoesprekende volkeren naar de Congoregio, later aangevuld met migraties van Soedanese en Nilotische herkomst. Zij vormen samen een lappendeken van etnieën, met vaak ingewikkelde sociale structuren, en talen. Ze organiseren zich in sedentaire grotere gecentraliseerde groepen ('koninkrijken') in de savanne en kleinere in de woudzones, volgens politieke concepten die wij niet altijd vatten met onze Europese terminologie.

De eerste Europeanen die invloed verwerven in dat gebied, zijn de Portugezen (eind 15e eeuw, in het westelijke Kongo-rijk), later ook de Hollanders, Fransen, Engelsen (17e eeuw)

vanuit hun bruggenhoofden op de Atlantische Afrikaanse kusten. Daarmee gaat de eerste evangelisatiegolf gepaard (eerst katholieken, 15e eeuw; later protestanten, 17e eeuw), een groeiende impact van de langeafstandshandel over heel Centraal-Afrika, het verlies van een groot deel van de vitale bevolking uit het Congobekken (enkele miljoenen mensen!) in het kader van de Atlantische slavenhandel. Samen met de latere oostelijke Arabische slavenhandel leidt dat tot diepgaande gevolgen, tot ver in het binnenland, onder meer inzake militarisering; een grotere circulatie van mensen en goederen; de invoer van nieuwe voedingsgewassen als maïs en maniok; de vorming van nieuwe (commerciële) centra, handelaarsgroepen en staten; en een zware demografische verzwakking.
De nieuwe golf Europese ontdekkingsreizigers in de tweede helft van de 19e eeuw (uit Engeland, Frankrijk, Duitsland, Italië) stoot op een Centraal-Afrika in volle beweging. Zij kondigen de intense tweede fase van 'globalisatie' aan voor dat deel van het Afrikaanse continent.
Wellicht de bekendste van de ontdekkingsreizigers, Henry Morton Stanley, geboren in Wales maar als journalist-ontdekkingsreiziger voor de *New York Herald* in de jaren zeventig naar Centraal-Afrika vertrokken, speelt een grote rol in de realisatie van de plannen van de kolonisator in aantocht, de Belgische koning Leopold II, die overigens zelf nooit een stap in Congo zal zetten.

II. De onafhankelijke Congostaat (1876/1885-1908)

Over de Belgische koning Leopold II is al heel wat geschreven, ook over zijn privé-initiatief om in Afrika een staat te creëren waarvan hij koning mag zijn. Hij richt daarvoor vanaf 1876 achtereenvolgens verschillende organisaties op tot hij er in de marge van de Conferentie van Berlijn (1884-1885) in slaagt internationale erkenning te krijgen voor zijn *Etat Indépendant du Congo*, in het Nederlands de 'Onafhankelijke Congostaat' of ook wel 'Congo-Vrijstaat' genoemd.
Hij krijgt min of meer vrij spel van de grote Europese mogendheden voor de geleidelijke bezetting op het terrein, militair en bestuurlijk. De 'vlag' waaronder hij dat allemaal doet is het brengen van 'beschaving', waaronder de strijd tegen de Arabische slavenhandel, en met onderwijs, gezondheidszorg en de introductie van Europese morele standaarden als speerpunten. Hij zoekt en verkrijgt daarvoor ook de medewerking, weliswaar binnen bepaalde grenzen, van katholieke missionarissen, die hij vooral uit zijn eigen België wil zien komen. Hij zorgt voor de financiering, aanvankelijk uit eigen middelen maar vrij snel ook – niet zonder moeite – met geleende middelen van de Belgische staat. Ook al moet hij op grond van internationale afspraken de vrijhandel respecteren, hij introduceert een economisch regime dat gebaseerd is op eigendomsrechten voor de Congostaat, op concessies aan grote ondernemingen, op roofbouw van ivoor en wilde ('rode') rubber. Met de geleidelijk komende opbrengsten (vanaf het einde van de jaren negentig) financiert hij zichzelf en talrijke grote openbare werken in België.
Dat regime doet hem uiteindelijk de das om. Internationaal protest, al van in de jaren negentig (aanvankelijk vooral vanwege protestantse missionarissen) en heel intens in de jaren 1903-1906, leidt tot een gedwongen overdracht aan België in 1908.

Die periode wordt vooral sinds het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw opnieuw heel kritisch geanalyseerd, met de nodige controverses daaromheen. De reële politieke en gerechtelijke macht verschuift van de Afrikaanse koningen en chefs naar de koloniale overheid die om zelf goed te kunnen functioneren de bestaande structuren binnen afgelijnde perken een eigen plaats geeft. Het is de koloniale overheid die bepaalt

Afrika wordt wellicht het meest en wereldwijd bewonderd voor zijn 'traditionele' sculpturen en maskers. De twee schilderijtjes die hier gereproduceerd worden, maken deel uit van een collectie van moderne populaire kunst die gecreëerd is in en rond Lubumbashi (het vroegere Elisabethstad in Katanga/Shaba) in de koloniale en post-koloniale periode. Zij dragen als titel respectievelijk "crédit est mort" (letterlijk: "het krediet is dood", nr. 119, Yane Ngoie) en "travaux de village" ("werken in het dorp", nr. 367, Sawea). De afbeeldingen komen uit de website "Lubumarts" ('kunst uit Lubumbashi') die te vinden is op de site van het Afrikamuseum van Tervuren (http://lubumarts.africamuseum.be/) dank zij onder meer de inspanningen van pater Leon Verbeek, Vlaams salesiaan.

Technisch staan zij onder invloed van de westerse schilderkunst. Naar inhoud en sfeer baden zij volledig in de Afrikaanse werkelijkheid. Zij worden 'populaire' kunst genoemd omdat zij zo dicht bij de dagelijkse realiteit staan, en gegeerd zijn door en min of meer betaalbaar voor de lokale bevolking.

De populaire Congolese schilderkunst, vaak ironisch tot sarcastisch van toon, is vermaard geworden door het werk van ondertussen ook in Europa zeer bekende schilders als Chéri Samba, vooral werkzaam in Kinshasa en overigens vandaag ook al onbetaalbaar aan het worden. Ook Lubumbashi is in de koloniale periode een belangrijk centrum van moderne Afrikaanse kunst geworden. De keuze voor verzameling van werken op een website wijst erop dat ook in Congo mensen meer en meer gebruik maken van de digitale weg om data op te zoeken en te verspreiden. Congo is niet stil blijven staan.

Met dank aan pater Verbeek en de collectiebeheerders van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren. .

welke van de bestaande tradities (polygamie, bruidschat...) niet langer geduld worden of binnen welke mate. Het opgelegde economische regime en de geringere fysieke weerbaarheid tegen de spreiding van nieuwe ziekten, zoals de slaapziekte, leiden tot een demografische catastrofe: een hypothese (!) die onderschreven wordt door eminente professoren als Jan Vansina en Elikia M'Bokolo heeft het over een halvering van de bevolking van 20 miljoen inwoners in 1880 naar 10 miljoen in 1920 (zie Jan Vansina, in D. Van Groenweghe, 1985, p. 8; M'Bokolo wordt geciteerd in Walter Geerts, 2004, p. 70). In Vlaanderen zijn het hoofdzakelijk de publicaties van Daniel Vangroenweghe en A.M. Delathuy (ps. voor Jules Marchal - zelf een oud-gewestbeheerder -), het toneelstuk *Het leven en de werken van Leopold II* van Hugo Claus - gecreëerd in 1970 maar vooral nieuw leven ingeblazen door KVS Brussel in de jaren '80 -, en recenter, het vertaalde werk van Adam Hochschild, *De geest van koning Leopold II en de plundering van de Congo* (Amsterdam, Meulenhof, 1998), die de publieke opinie beroerd hebben. Die kritische studies en de daaraan verwante film van Peter Bate *White King, Red Rubber, Black Death* (2004, onder meer door de VRT gecoproduceerd en uitgezonden) hebben ook stormen van verontwaardiging veroorzaakt, in de harten van veel oud-kolonialen maar ook ruimer in de samenleving. Een van de opvallendste wederwoorden is het boekje van Walter Geerts, *Een recht van antwoord* (Antwerpen, Berghmans Uitgevers, 2004). De controverse heeft ook gehangen rond de grote tentoonstelling (met gelijknamige catalogus) in Tervuren in 2005 *Het geheugen van Congo. De koloniale tijd*, onder leiding van Jean-Luc Vellut.

De economische ontwikkeling is vooral gebaseerd op een exportgerichte exploitatie van de natuurlijke rijkdommen. Daarin neemt geleidelijk aan ook de mijnbouw een belangrijke plaats in. Zo gaat het avontuur van de gekende *Union Minière du Haut-Katanga* (in handen van de *Société Générale*) van start in 1906. Zowat de aanhef van wat vandaag nog wel het "geologisch schandaal" wordt genoemd: Congo is ontzettend rijk aan grondstoffen, maar het is niet de plaatselijke bevolking die daarvan het meest profiteert.

De rol die de christelijke missiebeweging speelt in dat koloniale avontuur, is evenzeer voorwerp van controverse. De missie-activiteit is aan een echt 'réveil' toe in de negentiende eeuw en gaat mee in de stroom van ontdekkingsdrang en 'verovering' van de wereld. Naarmate de eeuw vordert ziet de Belgische katholieke Kerk in eigen land de ontkerkelijking oprukken en ziet zij met lede ogen grote bevolkingsgroepen ontsnappen aan haar invloed. De missiegebieden, Congo in het bijzonder, worden de nieuwe 'wingewesten' waarin zij haar droom van een volwaardig katholiek koninkrijk (weer) wil waarmaken. Het is de periode van de zogenaamde "tweede" evangelisatie (na die van de 15e en daaropvolgende eeuwen). België en vooral Vlaanderen "zendt zijn beste zonen en dochters uit."
Dat gebeurt aanvankelijk op duidelijke vraag van koning Leopold zelf. Bij verschillende congregaties met zetel in België komt hij persoonlijk tussen om hun medewerking te vragen aan de beschavingszending. Hij wil de missie Belgisch en katholiek.
De eerste congregatie die in het Congoterritorium opereert, is de vraag van Leopold voorafgegaan: de paters van de Heilige Geest en Heilig Hart van Maria (Spiritijnen; vanaf 1880), van Franse oorsprong. De tweede, het "Gezelschap van de Missionarissen van Afrika" (Witte Paters), eveneens van Franse oorsprong, doet dat min of meer in samenspraak met de koning, eveneens vanaf 1880. Die sociëteit bouwt in die jaren aan een duidelijk Belgische tak om de steun van Leopold te krijgen. Een van de eerste Vlaamse Witte Paters die voet aan de grond zet in Congo, in 1889, is Edward Herrebaut,

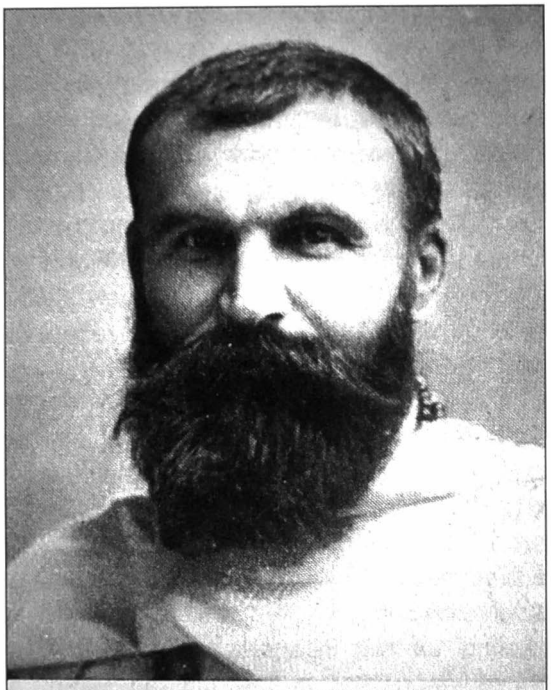

P. HERREBAUT, E.-E.
Adeghem, 1862; Baudoinville, 1902.

Overname uit A nos héros coloniaux morts pour la Civilisation (1876-1908), Brussel, Ligue du Souvenir Congolais, 1931, ook opgenomen in het artikel over Pater Edward Herrebaut (1862-1902) in Adegem – fragmenten uit het verleden, Adegem, Davidsfonds, 1984, p. 40. Edward Herrebaut (1862-1902) is afkomstig van Adegem, geboren in het gezin van huisarts en plaatselijk politicus Guido Herrebaut, en jongere broer van Jules die de traditie van zijn vader voortzet als dokter en gemeenteraadslid. Edward vertrekt in 1888 naar de missie in Afrika en werkt er in de jaren negentig nauw samen met Victor Roelens.

afkomstig uit Adegem. Na de oprichting van de Congo Vrijstaat wagen tal van missie-orden en congregaties met verankering in België, en vooral Vlaanderen, de overtocht naar Congo: de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria (cicm, Scheutisten, 1888), Zusters van Liefde van Jezus en Maria (1891), de Sociëteit Jesu (s.j., Jezuïeten, 1893), Trappisten (1894), Priesters van het Heilig Hart (1897), Premonstratenzers (1898), Redemptoristen (1899), enz. Evangeliseren betekent voor hen niet alleen het geloof en een christelijke levenswijze overbrengen, dopen en kerken bouwen, maar ook onderwijs geven, gezondheidszorg organiseren, arbeid stimuleren, kortom zowat een hele nieuwe samenleving uit de grond stampen. Die algemene maatschappelijke rol, samen met het feit dat zij door hun effectieve aanwezigheid mee de bezetting van het territorium in de hand werken, brengt hen in directe relatie tot het hele koloniale systeem. Het leidt tot appreciatie van hun werk ook buiten de katholieke wereld, maar eveneens tot verwijten over hun stilzwijgende tot open "collaboratie" met het koloniale regime.

De protestantse missionarissen, vooral die van Engelse, Zweedse en Amerikaanse herkomst, hebben een belangrijke rol gespeeld in de aanklachten tegen reële misbruiken van het KVS-regime. Door regeringskringen werden zij vaak bestempeld als aanhangers van vreemde mogendheden die Leopold II het licht niet gunden. De waarheid ligt, zoals zo vaak, ergens tussenin.

III. Belgisch Congo: "Onze" Congo (1908 – 1960)

Op 18 oktober 1908 ondertekent koning Leopold II de wet die bekend is geworden als de *Charte Coloniale / De Koloniale Keure*. Vanaf 15 november wordt Congo een echte Belgische kolonie. België wil daarmee voor de internationale opinie een zwarte bladzijde omslaan, zonder dat het koningshuis al te zwaar met alle vroegere zonden beladen wordt.

Het beeld van de koloniale samenleving in die periode wordt vooral gekenmerkt door paternalisme - 'bevoogding' heet het vaak -, vanwege de koloniale macht(en), een gescheiden blanke/zwarte ontwikkeling, én – wat in onze publieke opinie slechts met mondjesmaat is doordrongen - geregelde opstanden van de zwarte bevolking.

Aan de Gentse universiteit bracht in de jaren zeventig de eminente en minzame professor Jef Van Bilsen - zelf nauw betrokken bij de dekolonisatiefase - graag het verhaal dat de Congolezen werden opgevoed met de zinsnede "*Les Gaulois, nos ancêtres*" ofte "de Galliërs, onze voorvaderen." Het wijst uitzonderlijk scherp op de ambiguïteit van zowel de vaderlijke / broederlijke binding als de vervreemdende arrogantie in het *discours* en de dagelijkse houding van de kolonisator.
De 'gescheiden ontwikkeling' uit zich in aparte woonwijken voor blanken en zwarten, aparte gezondheidsvoorzieningen, het aparte uitgaansleven, aparte plaatsen in de kerken, afzonderlijke wettelijke regelingen. Daarbij moeten we steeds voor ogen houden dat het aantal 'vreemdelingen' altijd zeer beperkt is gebleven: op het eind van de jaren vijftig is nog altijd minder dan 1% van de bevolking van Congo!
Uitgangspunt voor de 'bevoogding' is de gedachte dat de Congolezen "moeten worden opgevoed", concreter: dat ze moeten worden toegeleid naar de waarden van de christelijke en humanistische blanke beschaving. Het bijbrengen van de nodige arbeidsethos ('luiheid is des duivels oorkussen'!) en volgzaamheid, en het organiseren van de nodige opleiding zijn daarin essentiële bouwstenen. Bijzonder belangrijk instrument is de uitbouw van een onderwijssysteem in de breedte, een basisonderwijs voor een zo groot mogelijk deel van de zwarte bevolking. Slechts schoorvoetend ontstaan, vooral na de tweede wereldoorlog, initiatieven die meer in de diepte gaan, via vormen van hoger onderwijs (met als hoogtepunten de start van de universiteiten in het toenmalige Leopoldstad-Lovanium in 1954 en in Stanleystad, 1956). Die strategie vertrekt van de gedachte dat een nieuwe samenleving vooral tot stand kan komen via beïnvloeding van de jeugd.
Congolezen kunnen in dat kader slechts traag en in heel beperkte mate opklimmen op de maatschappelijke ladder. Kort na de tweede wereldoorlog krijgen de zogenaamde "évolués" wel een eigen officieel statuut via de "carte de mérite civique" (1948) en een vernieuwde "carte d'immatriculation" (1952). Het gaat in wezen om de erkenning van een nieuwe Congolese elite die zich een hoge graad van verwesterlijking aanmeet, op grond van criteria als huwelijksstatus (monogamie), opleiding, wijze van wonen. In 1958 waren er in totaal 985 geïmmatriculeerden. (Ndaywel, 1998, p. 462).

Economisch gaat de exportgerichte ontwikkeling intenser door op basis van mijnbouw (diamant, koper, kobalt, zink, tin, goud), plantages (rubber, palmnoten, katoen, koffie...), en bosbouw (tropisch hout!) , in handen van grote Belgische en andere financiële, industriële en handelsmaatschappijen. Bij ons is de Société Générale daarvan de bekendste. Die ontwikkeling wordt door de koloniale overheid gestimuleerd en ondersteund. Dat gebeurt door aangepaste wetgeving – onder meer via vormen van

verplichte arbeid -, de stimulering van de noodzakelijke transportinfrastructuur (spoorwegen!), zelfs de inbreng van kapitaal. Tijdens de tweede wereldoorlog levert Congo vanuit die natuurlijke rijkdom (onder meer uranium) een grote bijdrage om de noden van de geallieerden op te vangen, met een enorme druk op de Congolese bevolking tot gevolg. Vooral na de oorlog ontstaan ter plaatse, in beperkte mate, verwerkingsindustrieën (groenten en fruit; plantaardige olie) en worden initiatieven genomen om de landbouwproductiviteit op te drijven. Het inzicht groeit dat er ook in Congo zelf een afzetmarkt kan worden aangeboord.
Voor de Congolezen houdt die ontwikkeling nieuwe bronnen van inkomsten in, via de gecreëerde werkgelegenheid, en in de arbeiderscités ook een systematischere gezondheidszorg en gericht (beroeps)onderwijs. Ondernemingen hebben niets aan ongezonde, slecht gevoede en niet-opgeleide werknemers. Het verhindert allemaal niet dat geregeld rebellies en stakingen de kop opsteken.
In het fameuze eerste Tienjarenplan van 1949 klinkt het besef door dat de economische ontwikkeling meer gericht moet worden op de behoeften van de plaatselijke bevolking. We zijn dan al dicht bij 1960.
Een lijvig zicht op die economische ontwikkeling is te vinden in het recente boek van Frans Buelens *Congo 1885-1960. Een financieel-economische geschiedenis* (Berchem, EPO, 2007).

In de uitbouw van de koloniale samenleving spelen de missies een belangrijke rol, in de organisatie van het onderwijs zijn ze zelfs doorslaggevend. De missiegeschiedenis is een geschiedenis van religieuze verovering, van materiële ontwikkeling, van genuanceerde inpassing in het koloniale regime, van een proces van verwevenheid tussen Europese en Afrikaanse tradities. In de opbouw van de Congolese samenleving hebben de katholieke missies een opmerkelijke rol gespeeld door de vrij snelle keuze voor Afrikaanse kaders (snel in vergelijking met de administratie en bedrijven): de eerste zwarte priester wordt gewijd in 1917, de eerste zwarte bisschop in 1956. Naast wantrouwen en minachting zelfs voor het traditionele Afrikaanse gedachtegoed en wijze van leven ("luiheid", polygamie, bruidschat...), duiken er al heel snel tekenen op van ook respectvolle aandacht voor die tradities, ook al omdat ze zo moeilijk in de feiten blijken uit te roeien. Vlaamse missionarissen als Gustaaf Hulstaert en Placied Tempels (de man die het aandurfde te spreken en te schrijven over 'Bantoefilosofie') hebben internationaal naam gemaakt met hun inzichten in Afrikaanse samenlevingen en zijn bij ons eigenlijk nauwelijks bekend. Bij vele Vlaamse missionarissen leeft in die periode de eigen geschiedenis van verknechting van het Vlaamse volk in taal en cultuur door.
In de loop der jaren worden ook protestantse missies stilaan meer erkend als partners van de koloniale overheid. Met het protestantisme verwant, ontstaan ook zogenaamde lokale Kerken, zoals het Kibanguisme, een bijzondere mengeling van Afrikaanse en westers-christelijke inspiratie.

Koloniaal België gaat in de jaren vijftig prat op zijn "modelkolonie": een goed geolied bestuurssysteem, de economische resultaten, het onderwijs, de gezondheidszorg. Tegelijk zijn er de tekenen dat de tijden veranderen, maar het besef daarvan dringt slechts heel traag en laat door. Op het toppunt van "onze Congo" zijn er de groeiende eisen van de Congolese elite, in oudleerlingenverenigingen, cultureel-politieke bewegingen, syndicaten (vergelijkbaar met elementen uit de geschiedenis van de Vlaamse Beweging). Eind 1955 publiceert Jef Van Bilsen zijn plan voor een overgang naar onafhankelijkheid over een periode van dertig jaar (!). In 1956 publiceert een groep Congolese intellectuelen

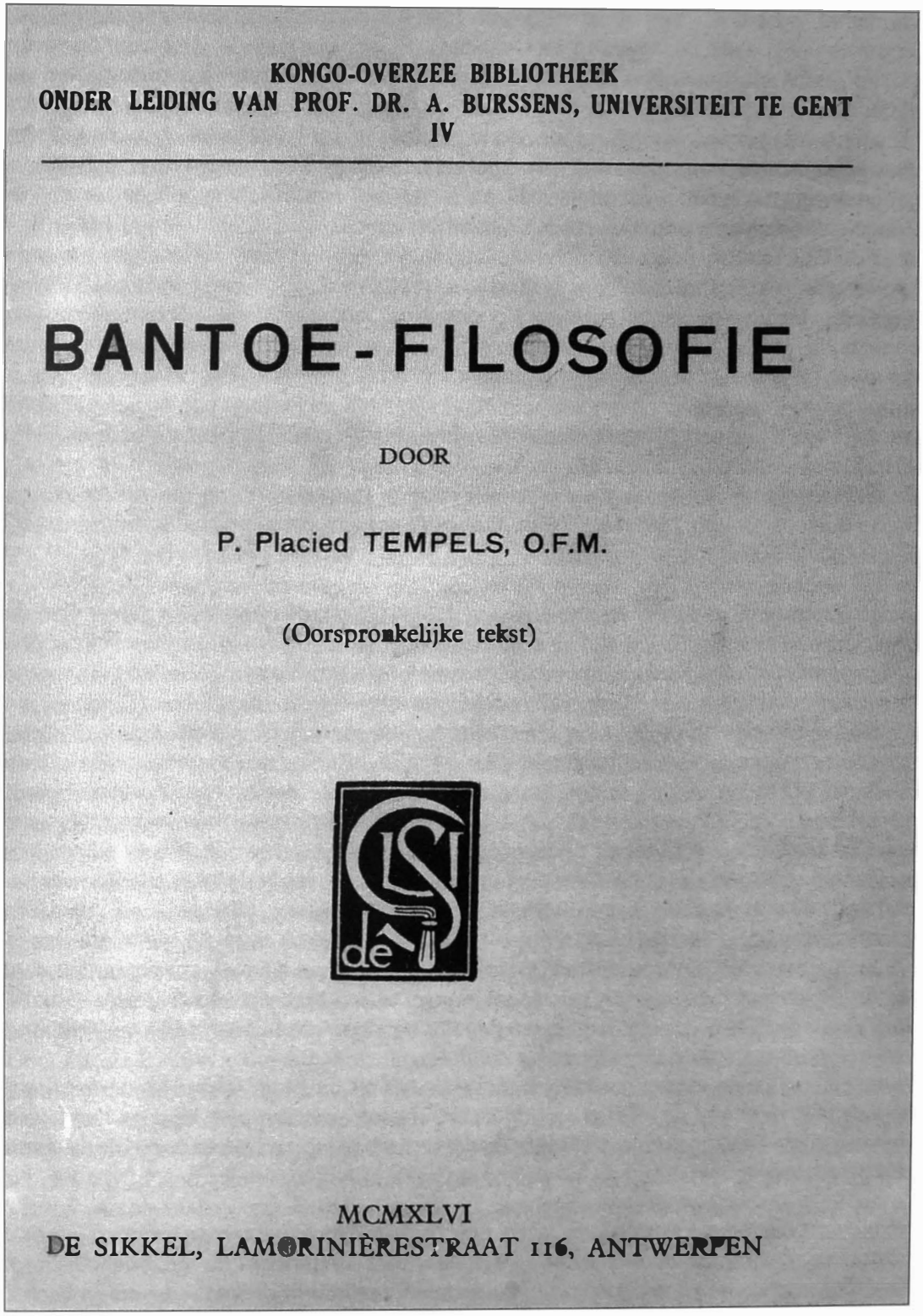

De protestantse en katholieke missies in Congo tellen een merkwaardige reeks van internationaal gerenommeerde, maar in Vlaanderen vrij onbekend gebleven wetenschappers in hun rangen. Wetenschappers in dienst van hun apostolaat. Pater Placied Tempels (1906-1977), minderbroeder ofm, was er een van. Zijn "Bantoefilosofie" is eerst uitgegeven in het Nederlands en wereldvermaard geworden in zijn latere Franse en Engelse versies.

het '*Manifeste de Conscience Africaine*', onder impuls van de latere kardinaal Malula, ook geïnspireerd door Belgische progressieven. In hetzelfde jaar publiceren de katholieke kerkelijke leiders een verklaring waarin zij de politieke emancipatie van de Congolezen als een recht definiëren, zonder zich vooralsnog uit te spreken over de concrete modaliteiten. In 1957 vinden de eerste verkiezingen plaats voor zwarte burgemeesters in de grote steden. Wereldtentoonstelling EXPO '58 wordt een echte vitrine voor de modelkolonie. Honderden Congolezen bezoeken Brussel, ze zien dat er ook hier armen zijn en gewone blanke arbeiders, ze leren er blanke vrouwen kennen die hen niet als boys behandelen. Het missiepaviljoen imponeert met zijn triomfalisme. Wat het toppunt van het koloniale zelfbewustzijn is, is echter tegelijk ook het signaal van de veranderende tijd. Voor de publieke opinie krijgen de Congolezen een modern gezicht. Op 4 januari 1959 breekt in Leopoldstad een opstand uit tegen al wat blank is. Koning Boudewijn kondigt aan dat Congo naar de onafhankelijkheid zal geleid worden. 1959 is verder een jaar van twijfel in het politieke België, van weerstand van koloniale ondernemers tegen het perspectief van onafhankelijkheid, en tegelijk worden de katholieke missiestructuren omgevormd tot heuse volwaardige bisdommen.
In 1960 gaat het plots allemaal snel. Aan de Ronde Tafel onderhandelen Congolezen en Belgen over hoe en wanneer die onafhankelijkheid er nu echt moet komen. België maakt kennis met Congolese tenoren als Joseph Kasavubu, Patrice Lumumba, Anicet Kashamura, Moïse Tshombe, Joseph Ileo, André Bo-Boliko, Justin Bomboko, Thomas Kanza, en Joseph-Désiré Mobutu.
De Congolezen dromen dat de onafhankelijkheid hen al datgene zal brengen wat ze van de blanken begeren. *Indépendance cha-cha.*

Voor de overgangsperiode naar de onafhankelijke republiek suggereer ik graag ter lezing een schat van een (zeldzaam geworden) boek van de toenmaals erg betrokken A.A. J. Van Bilsen, *Vers l'indépendance du Congo et du Ruanda-Urundi. Réflexions sur les devoirs et l'avenir de la Belgique en Afrique Centrale* (s.l., s.d. (1958)) en *L'indépendance du Congo* van dezelfde auteur (Casterman, 1962). Veel stof deed Ludo De Witte opwaaien met zijn *De moord op Lumumba* (Van Halewyck, 1999). Algemenere overzichten biedt de (ook nederlandstalige) Congolese historicus Zana Aziza Etambala in *Congo '55-'65. Van koning Boudewijn tot president Mobutu* (Tielt, Lannoo, 1999) en *De teloorgang van een modelkolonie. Belgisch-Congo 1958-1960* (Leuven, Acco, 2008).

IV. De onafhankelijke republiek (1 juli 1960)

Op 1 juli 1960 is de onafhankelijkheid een feit. Het land wordt fier wakker maar met een heel beperkt kader, zowel voor het politieke bestuur, de administratie, de bedrijven, het onderwijs en met een natte droom die niet onmiddellijk voor iedereen blijkt uit te komen. Een turbulente periode van ruim 5 jaar volgt: muiterij van de *Force Publique* (de "Weermacht"); interventies van Belgische legereenheden; de blanken verlaten massaal het land; premier Lumumba en president Kasavubu zetten elkaar wederzijds aan de kant; de rijkere (mijn)delen Katanga en Zuid-Kasaï scheuren zich af; Mobutu (het leger) pleegt een eerste staatsgreep in september 1960; Lumumba wordt vermoord in januari 1961 (alvast niet tegen de zin van hoge Belgische kringen); de rebellie verovert grote delen van het land en blanke huurlingen worden ingeroepen om de orde te herstellen.
Tot op 24-25 november 1965 Mobutu opnieuw de macht grijpt, ditmaal voor meer dan 30 jaar. Hij creëert een éénpartijstaat (die van de MPR, de *'Mouvement populaire de la Révolution'*) om de bevolking massaal te mobiliseren voor de nieuwe ene natie. Politieke

tegenstanders zet hij buiten spel, letterlijk lijfelijk of via recuperatie binnen zijn machtsstructuren. Hij nationaliseert met vlagen ondernemingen en onderwijs. Met zijn zogenaamde authenticiteitspolitiek ambieert hij de natie een meer Afrikaans gezicht te geven; het meest bijgebleven daarvan zijn de wijzigingen in persoons- en naamplaatsen: zo wordt Congo Zaïre.
Hij slaagt er aanvankelijk in een economische opgang te realiseren, maar vooral vanaf het midden van de jaren '70 gaat het weer bergaf. De rijkdom van het land wordt geplunderd door hem en zijn (wisselende) getrouwen. Corruptie wordt als het ware geïnstitutionaliseerd. Voor de gewone Congolees komt een periode van relatieve politieke rust, maar hij wordt er economisch niet beter van. Hij overleeft dankzij een onvoorstelbare creativiteit en dynamisme via allerlei soorten handeltjes en het zogenaamde informeel economisch circuit. En ere wie ere toekomt, het zijn veelal de vrouwen die daarin het voortouw nemen.
In de jaren tachtig en vooral negentig ontstaan tal van initiatieven om een nieuwe politieke orde te creëren. De zogenaamde "*Conférence nationale souveraine*" (1991-92) - onder leiding van de voorzitter van de bisschoppenconferentie Mgr Monsengwo ! - draagt de hoop op verandering in zich maar het land blijft steken in een politiek moeras. Het is uiteindelijk in 1997 een rebellie vanuit het oosten, mee mogelijk gemaakt in het zog van de machtswissel in Rwanda, die de ondertussen fysiek fel verzwakte Mobutu definitief van de macht verdrijft.
Laurent-Désiré Kabila, een 'oude' rebel van de jaren zestig, neemt het roer over. Niet voor lang. Hij wordt vermoord en zijn zoon Joseph wordt de nieuwe president in 2001.

Met de verwijzing naar Mgr. Monsengwo hebben we al aangegeven dat de katholieke Kerk in deze periode een belangrijke maatschappelijke factor gebleven is. Zij viert in deze periode haar honderdjarig bestaan (1980), maar het is niet allemaal pais en vree. De geregelde herkenbare aanvaringen tussen Kerk en staat als machtsstructuren in een natie in opbouw worden enerzijds mee aangedreven door de sterke positie die de Kerk heeft kunnen opbouwen in de koloniale periode én door een politiek-bewuste, sociaal geëngageerde basiskerk. Terwijl anderzijds het zoeken naar een meer Afrikaans christendom in riten en geloofspraktijk minstens gedeeltelijk spoort met bewegingen als de authenticiteitscampagne van Mobutu, hoewel de kwestie van de christelijke voornamen tot een hard dispuut leidt. Mobutu zelf leent zich in zijn latere jaren tot een aantal spirituele avonturen buiten zijn katholieke *roots.* Voor de gewone Congolees vormt de sociale situatie een broeihaard van allerlei vormen van mysticisme en van een heel duidelijk zichtbare verspreiding van de zogenaamde evangeliseringskerken die de officieel erkende kerken (katholiek, protestants, kibanguisme) naar de kroon steken.

V. Congo vandaag

De Congolezen

Wie kijkt naar het Congo van vandaag, moet het uiteraard eerst hebben over de situatie van de Congolezen zelf. Het beeld dat overheerst, is dat van een combinatie van miserie en hoop. Miserie omdat de gemiddelde levensstandaard laag blijft - ondanks een groep extra-rijken -, omdat er onvoldoende geïnvesteerd wordt in onderwijs als motor van ontwikkeling en in gezondheidszorg, omdat de infrastructuren niet onderhouden worden, omdat de staat er niet slaagt een coherent en rechtvaardig bestuurssysteem te ontwikkelen, omdat constant wel ergens oorlog gevoerd wordt of dreigt. De schrijnende

situatie in het noordoosten is ons het best bekend uit de media, maar zoveel andere armoede en pijn, zowel op het 'platteland' als in de steden, dringen niet tot ons door.

Tegelijk is er grote hoop: het is bijna ongelooflijk hoe ondertussen een schitterende groep academici is gevormd, hoe allerlei organisaties het sociaal weefsel draaiende houden, hoe de creativiteit laat overleven. Telkens weer opstaan. Ondanks de miserie die natuur en mens brengt: het leven vieren en herbeginnen.

Bij de herdenking van 50 jaar onafhankelijkheid in dit jaar 2010, overheerst bij de Congolezen in ons land een dubbel gevoel: toch wel een feestelijke viering van de onafhankelijkheid, met een daarbij horend gevoel van waardigheid en fierheid, en tegelijk verdriet, zelfs wanhoop, over het feit dat sinds 1960 het land niet de ontwikkeling heeft gekend die het verdient, ondanks zoveel rijkdom onder en op de bodem. Opvallend is het engagement van vele Congolezen in het buitenland, ook bij ons, om zich op de een of andere manier in te zetten voor de ontwikkeling van hun herkomstland. Vergeten we daarbij niet dat velen van hen ook hier in moeilijke omstandigheden verkeren, wat hun organisatieleven zeker niet vergemakkelijkt, wat ook leidt tot ophoping van ongenoegen – tot opstandigheid bij jongeren zonder perspectief -, tot familiale conflicten, tot de creatie van allerlei kerkgenootschappen die beterschap beloven in een ander leven.

Belgen en Congolezen

De officiële relatie sinds 1960 is er een van hoogten en laagten. Wie herinnert zich niet de fameuze uitspraak van (onze Meetjeslandse) premier Wilfried Martens over zijn liefde voor het "land, zijn leiders en zijn volk", de jarenlange nauwe band tussen het Belgische koningshuis en dictator Mobutu en recent nog de (zij het wat voorzichtig) lovende woorden van koning Albert? Tegelijk is er de ellende van de koloniale Belgen in de naweeën van de onafhankelijkheid, zijn er verschillende Belgische militaire interventies geweest om landgenoten te ontzetten, heeft Mobutu met zijn "zaïrizering" in de jaren zeventig vele Belgen geruïneerd, heeft België in 1990 de officiële ontwikkelingssamenwerking voor jaren geblokkeerd met impact tot op vandaag.

Maar de banden tussen Belgen en Congolezen zijn gebleven. Zelfs op de laagtepunten van de officiële relaties, ondanks hatelijke plunderingen, zijn vele individuen en ontwikkelingsorganisaties actief gebleven in dat land, en wordt er nog altijd gesproken van een emotionele band tussen Belgen en Congolezen. Het verhaal gaat nog altijd dat de Congolese bevolking ons hun "ooms" (*oncles*) noemt. Ondernemers gaan en blijven komen. Het land houdt nog altijd ontzaglijke beloften in door de natuurlijke rijkdom onder en op de bodem, mineralen, landbouwproducten, het woud (iets meer dan 40% van het nationaal territorium, cfr. Ndaywel, 1998, p. 43). De grote uitdaging daarbij is: een duurzame ontginning realiseren, die rekening houdt met een toekomstperspectief (duurzaamheid) en met de sociale gevolgen.

De herdenking van 50 jaar onafhankelijkheid heeft dit jaar 2010 bewezen welke grote belangstelling in ons land is blijven leven voor Congo. De Congolezen zelf en mensen van andere Afrikaanse herkomst, de wat vergeten groep van gemengde origine (mulatten) incluis, hebben daar hun grote steen toe bijgedragen, maar het is toch opvallend hoe vooral opnieuw de Belgen/Vlamingen uit hun schelp gekropen zijn. In Tervuren en het Brusselse, maar ook op veel andere kleinere plekken in Wallonië en Vlaanderen. Veel

aandacht krijgt het nieuwe boek van David Van Reybrouck *Congo. Een geschiedenis* (Amsterdam, De Bezige Bij, 2010), te veel ten onrechte geroemd als het eerste grote geschiedenisoverzicht, maar zeker interessant omdat de auteur veel Congolese mensen als bron of minstens als klankbord heeft aangesproken. De discussie over de gewelddaden in het Leopoldiaanse Congo en bij uitbreiding over de hele koloniale periode is er nieuw leven mee ingeblazen. De herneming van de theatermonoloog *Missie* van dezelfde auteur, geschreven in 2007 en magistraal op de planken gebracht in een KVS-productie door Bruno Vanden Broecke, heeft ook de missionarisfiguur opnieuw in het publieke debat gebracht. De controverse daarrond is symptomatisch voor het dovemansgesprek tussen een starre vrijzinnige lijn en een katholieke verdedigingsreflex, dat vooralsnog veel te weinig ruimte laat voor een genuanceerde benadering van de concrete missie-activiteit.
Fotografie speelt dit jaar een opmerkelijk grote rol, zowel in publicaties als in tentoonstellingen, zoals van Carl De Keyzer, om er maar een (grote) te noemen. De aandacht voor moderne populaire Congolese schilderkunst, theater en muziek toont aan dat Afrikaanse kunst niet beperkt moet worden tot de 'traditionele' sculptuur of 'etnische muziek'. Onlangs nog, op 5 augustus, presenteerde *Helden in het Park* in Eeklo de uit Congo afkomstige rasechte entertainer Baloji. Of je nu van zijn muziek houdt of niet, hij maakt van zijn nummers – ook van het populaire onafhankelijkslied *Indépendance cha-cha* – betrokken reflecties over zijn herkomstland..

Hopelijk is dit ook een signaal voor de heropstanding van de wetenschappelijke expertise over Afrika, en Congo in het bijzonder, waarvoor ons land in internationale context soms nog geroemd wordt, maar waarvoor veel werk aan de winkel is om de intensiteit van de 'koloniale wetenschap' naar de kroon te steken.

Niet verwonderlijk is ten slotte dat ook de talrijke (verenigingen van) oud-kolonialen actief in hun pen en websites gekropen zijn en dat hopelijk zullen blijven doen. Hun verenigingsleven is nog heel intens, zie bijvoorbeeld de website *www.congo-1960.be* en www.urome.be. Wie vooral de actualiteit in Congo op de voet wil volgen, kan terecht op www.congoforum.be .

VI. Oud-kolonialen, ook in Maldegem

Ook in Maldegem wordt nu het woord aan hen gegeven. De bijdragen in dit boek geven uiteraard geen volledig beeld van het koloniale leven, zelfs niet van het leven van de 'Maldegemse' kolonialen. Maar het is wellicht (opnieuw) een aansporing voor wie hier niet bij betrokken is om zijn of haar ervaringen te noteren en te verspreiden.

De algemene context waarin zij gewerkt en geleefd hebben, is hierboven bondig beschreven. Het is niet mijn intentie of wil om een oordeel te vellen over de individuele getuigenissen. Het oordeel is aan de lezer. Wel wil ik enkele indicaties geven over hoe een dergelijke tekst kan gelezen worden.
Ik suggereer ook om de hier gepubliceerde getuigenissen te toetsen aan vele andere die de jongste jaren zijn verschenen. Ik denk aan de verhalen die Peter Verlinden heeft verzameld, onder meer in zijn *Weg uit Congo. Het drama van de kolonialen* (Leuven, Davidsfonds, 2002), of Frank Ryon in *De Laatste kolonialen. Vlamingen in de Congo, 1950-1960* (Leuven, Van Halewyck, 2005). Meer en meer vinden die getuigenissen hun weg naar het grote publiek, ook al worden er nog veel in eigen beheer uitgegeven en

kennen ze dus een eerder geringe verspreiding. Meer en meer worden die getuigenissen genoteerd en opgeslagen in wetenschappelijke depots. Het is ook dringend tijd: de groep die vóór 1960 in de kolonie verbleef, dunt snel uit.

'Memoires' vormen een specifiek bron-genre. Heel belangrijk, maar zoals elke bron moeten ze telkens weer geïnterpreteerd worden. Een auteur schrijft vanuit zijn eigen perceptie, zijn bedoelingen. Maar wie interpreteert, doet dat ook vanuit zijn eigen verhaal en zijn eigen tijd. Beoordelen en oordelen liggen dan ook heel dicht bij elkaar, en dat is sowieso moeilijk en gevaarlijk.
Meer dan grote synthesen geven de verhalen van kolonialen een kijk op de dagelijkse werkelijkheid van de kolonie. En in die zin zijn ze ontzettend belangrijk.
Door een veelheid van verhalen te combineren, kom je tot een globaler inzicht in de werkelijkheid.

Het is bovendien aan te raden nog een stap verder te gaan en de blanke getuigenissen te combineren met de stem en de pen van Congolezen over hoe zij die periode hebben ervaren. Ik heb hoger al naar enkele Congolese wetenschappers verwezen, maar daarnaast is er ook het werk van literaire schrijvers, theater, plastisch werk... Er zijn nogal wat boekhandels en uitgeverijen (*Black Label* bijvoorbeeld, "cultuurhuis en verzendboekhandel voor het Afrikaanse boek", Boechout), die zich daarin specialiseren, er is de KVS in Brussel die een echte moederbuik voor Afrikaans artistiek talent is geworden, en gelukkig oriënteert ook het museum van Tervuren zich meer en meer in die richting. Graag verwijs ik naar de getuigenissen in het recente *Mémoires Noires. Les Congolais racontent le Congo belge 1940-1960* van François Ryckmans (Bruxelles, Editions Racine, 2010) en naar het heel persoonlijke *Tu le leur diras. Le récit véridique d'une famille congolaise plongée au coeur de l'histoire de son pays. Congo 1890-2000* van Clémentine M. Faïk-Nzuji (Bruxelles, Alice Editions, 2005).

Als je de verder in dit boek gepubliceerde verhalen leest, herken je een aantal gemeenschappelijkheden en tegelijk een verscheidenheid aan inzichten en aanpak. Over bepaalde dingen wordt ook niet geschreven.
Waar kan je zoal op letten ?

1. Hun motivatie, hun voorbereiding

Over de mogelijke motivatie om naar Congo te trekken, komen we weinig te weten.
Van Eenooghe zoekt iets anders dan "hier op een bureau mijn broek te verslijten" (p. 135). De zin voor enig avontuur zal ongetwijfeld bij zowat iedereen spelen, ook bij veel missionarissen zoals pater Van Landschoot die daarnaast sterk beïnvloed worden door priesterleraars. Ingels vermeldt filmvoorstellingen in het college (p. 33). Francque en Ingels verwijzen als enigen naar financiële overwegingen, ongetwijfeld ook voor de meeste kolonialen een belangrijk lokmiddel. Beerlandt, de enige in de reeks die na 1960 naar Congo vertrekt, verwijst uitdrukkelijk naar het kader van de 'ontwikkelingshulp' (de termen 'ontwikkelingssamenwerking' en 'noordzuidsamenwerking' zijn van recentere datum en inspiratie).

Ook over de voorbereiding krijgen we schaarse gegevens: korte specialisatie tropische geneeskunde in Antwerpen (Vercruysse, Beerlandt); korte opleidingscycli voor ambtenaren in Antwerpen (Van Eenooghe) of Brussel (Lenoir, Ingels).

2. Hun beroepsleven

De getuigenissen brengen een staalkaart van beroepen: de gewestdienst, die de ruggengraat uitmaakt van het bestuur (Ingels, Van De Velde); het onderwijs (Francque en Schelstraete); de gezondheidszorg (Vercruysse; Beerlandt); douane (Himschoot, Herpelinck); militairen (Himschoot, Herpelinck, Lenoir); missionaris (Van Landschoot).

Ze zijn ook ruim gespreid over het hele grondgebied : stedelijke centra als Elisabethstad - nu Lubumbashi (Van De Velde, Himschoot, Herpelinck, Schelstraete), Matadi (Himschoot, Herpelinck), Leopoldstad - nu Kinshasa (Schelstraete, Lenoir); meer buiten de centra: Beneden-Congo (Vercruysse, Lenoir), Kwilu-Kwango (Vercruysse), Kasaï (Ingels, Van Landschoot), centraal Congo (Lenoir), Katanga (Van Eenooghe, Herpelinck), Kivu (Herpelinck).

Opvallend is dat wie in dienst van de staat vertrekt, pas tijdens de heenreis informatie krijgt over zijn/haar bestemming: Ingels, (pp. 35-36, 62); Van De Velde (p. 149); Van Eenooghe (p. 135); Lenoir (p. 87, 106)!
De uitgebreidere teksten van Lenoir, Ingels, Van Eenooghe en Van De Velde geven een idee van hun concrete taken en zelfs van hun dagindeling. De ruime opdracht van de gewestambtenaren en militairen valt daarbij op. In elk geval geen zittende functies, en vaak in materieel moeilijke omstandigheden. Hun transportmiddelen krijgen nogal wat aandacht: de heen- en terugvaart met de fameuze Congoboten (met steevast de doop bij het overschrijden van de evenaar als spectaculairste ingrediënt), meer en meer in de jaren vijftig ook per vliegtuig. In Congo zelf: per trein, binnenscheepvaart, auto, en bij Lenoir vooral de voetmarsen!
Ingels levert ook interessante informatie over hun evaluatie- en promotiesysteem.
Heel duidelijk is dat zij nood hebben aan een grote dosis overlevingszin en aanpassingsvermogen bij onverwachte omstandigheden.

3. Hun sociaal leven

Het familiaal leven blijft wat op de achtergrond, behalve als er kinderen geboren worden. De situatie van vrijgezellen en echtparen is verschillend. Slechts hier en daar is er een verwijzing naar de positie van de echtgenotes. Het is bekend dat velen van hen moeilijke tijden kennen, zich moeilijk kunnen aanpassen omdat hun echtgenoot vaak lange tijd van huis weg is, terwijl anderen zich dan weer helemaal uitleven en/of zich op de een of andere manier verdienstelijk maken. Een leuke, typerende anekdote vermeldt Ingels over de verhouding tussen de bazin des huizes en de zwarte boy (p. 71).. De positie van de blanke vrouwen in de koloniale samenleving is een heel interessant thema, maar komt hier niet echt uit de verf.

In hun **ruimer sociaal leven** valt toch wel de solidariteit tussen blanken op, ook met niet-Belgen (een Portugees, bij Ingels). Francque vermeldt uitdrukkelijk de goede sfeer onder Vlamingen en Walen: “uniek” , schrijft hij en “iedereen was er Belg” (p. 140). Bij Lenoir klinkt het wat anders toch: Vlaming en katholiek, dat ligt niet goed bij zijn commandant (p. 102). Het is bekend dat ook binnen de groep van blanken/Belgen enige wrijving bestaat tussen katholieken en vrijzinnigen, tussen Vlamingen en Franssprekenden, zeker boeiende onderzoeksthema’s. Van Eenooghe heeft het over Griekse winkeliers “die echter leefden zoals de inlanders” (p. 138). Over het algemeen liggen de relaties met de

missionarissen goed in het privéleven. De missieposten zijn altijd handig voor overnachtingen, een babbel en een drink (Ingels bijvoorbeeld, p. 64). Het gezelschaps- en verenigingsleven onder de blanken is een interessant punt, dat in heel wat romanliteratuur naar boven komt, maar veel komen we daarover niet te weten uit onze getuigenissen. Wanneer Belgen/blanken bij elkaar op bezoek gaan, wordt (uiteraard...) verbroederd, gegeten en gedronken. Francque schrijft over cinema's (p. 140) en hier en daar wordt ook wel elders een film gezien. Tussen de lijnen lees je hoe gescheiden de werelden van blank en zwart zijn. Door de aard van hun werk reizen gewestambtenaren en militairen nogal wat, wat hun contacten opdrijft. Francque daarentegen geeft toe dat hij eigenlijk alleen maar een zicht heeft op zijn heel directe omgeving (p. 140), mede te verklaren door de korte duur van zijn verblijf.

4. Hun kijk op de kolonisatie: legitimering en bilan, de koloniale actoren, het einde

Niemand van de oud-kolonialen trekt het legitieme karakter, het geoorloofd zijn van de kolonisatie in twijfel. Impliciet zit in elk getuigenis daarenboven een positief oordeel over het geheel van het koloniale werk. Expliciet vinden we bij Ingels een gunstige balans in zijn woord vooraf (p. 31-32). Van Eenooghe steekt in zijn kort en krachtig goed rapport één kritische noot, namelijk dat er misschien te weinig geïnvesteerd is in hoger en universitair onderwijs (p. 138). Herpelinck maakt een analoge bemerking over een te late voorbereiding van zwarte kaders.

Over de relatie tussen de koloniale actoren staat niet veel bijzonders. De samenwerking tussen staat en missie komt enkele keren ter sprake en wordt in algemene zin goed genoemd, maar met weinig meer concrete gegevens dan een verwijzing naar het onderwijs en een gezellige babbel (Van Eenooghe, p. 137; Lenoir, p. 99, 101,103). Over de relatie met de *colons* lees je nog minder. Alleen Van Eenooghe geeft aan dat de gewestdienst ook toezicht houdt op het gedrag van de blanke kolonialen tegenover de zwarte bevolking (p. 138). Over de werkelijke verhoudingen tussen de blanke actoren valt in elk geval veel meer te zeggen.

De eerste echo's over het naderende einde van de koloniale situatie hebben betrekking op de (eerste) gemeentelijke verkiezingen van 1957. Vanuit zijn ambtenarenpositie wijst Van De Velde op het beperkte effect daarvan in de bestuursorganisatie (p. 151). De evolutie naar de onafhankelijkheid beoordeelt hij vanuit zijn eigen situatie "in ongunstige zin" en "voor de gewestdienst en zijn ambtenaren was er daardoor plots geen plaats meer" (p. 153). In tweede orde komen de rellen in Leopoldstad januari 1959 aan bod. Ze wekken ongerustheid, maar het gevaar dringt niet door tot in het binnenland (Ingels, p. 69-70, 75 e.v.; Lenoir, p. 121). Toch lijkt ook in de dorpen de gevoeligheid groter te worden, zoals Ingels vaststelt bij de voorbereiding van kiezerslijsten in 1959 (p. 75-76). De verdere evolutie wordt beschouwd als gaande "in de richting van het onvermijdelijke", "niet hoopgevend" (Ingels, p. 76). Over de sfeer in de koloniale milieus schrijft hij nog: "de politiek bleef steeds buiten onze bureaus" (p. 75). Lenoir uit zich wat scherper. Wanneer in juni 1959 minister Van Hemelryck op bezoek komt in Boma, laakt hij de naïviteit van het koloniaal bestuur dat mogelijke rellen niet voorzien had en laakt hij de minister die niet eens omkijkt naar de soldaten (p.125).
In de hier verzamelde getuigenissen zitten niet echt dramatische verhalen over de zomermaanden van 1960. Zelfs als op 7 juli 1960 "de hele Congo in vuur en vlam" staat, geldt dat niet voor de streek waar Ingels verblijft, nochtans de streek van Lumumba.

Francque die de volledige julimaand meemaakt, wordt wel ingeschakeld bij de opvang van berooide (blanke) vluchtelingen (p. 140)..
Over de motieven van de Congolezen voor hun rebellie, over hun droom van politieke emancipatie, over hun ontgoocheling dat de eerste dagen van de onafhankelijkheid niet brengen wat zij verhoopt hadden, vinden we nauwelijks een reflectie. Wel een heel interessante opmerking van Ingels over een "vals beeld van de onafhankelijkheid" dat zich aan het verspreiden is onder de zwarte bevolking: het beeld dat "men niet meer zou moeten werken" (p. 77). Voorwaar een natte droom, schreven we hoger.

5. Hun verhouding met en kijk op de 'zwarten' en Afrika in ruimere zin

De getuigenissen bevatten een aantal algemene indrukken die bijblijven: "de drukte, de warmte en de geur" (Ingels, p. 40), "de charmes van de tropen" (Van De Velde), het genieten van Congolese gerechten (Himschoot-Borgonjon), de geneugten van de Vlaamse thuiskeuken zoals konijn met pruimen en frieten na dagen van blikvoer (Lenoir, p. 109), de rijkdom aan vruchten ter plaatse (Lenoir p. 94, 102), producten van een zalig klimaat en rijke natuur. Tegelijk zijn klimaat en natuur soms ook moeilijk te harden, afhankelijk van de plaats waar men verblijft (Lenoir, p. 94-95, 108).

De kijk van de oud-kolonialen op de Congolezen gaat van hard denigrerend over bevoogdend-paternalistisch tot gevoelens van waardering. Hun kijk bevat meestal dat hele gamma, zij het dat de accenten verschillen en de waardering globaal wat schaarser te vinden is.
Vooral Lenoir schuwt de harde woorden niet (p. 121). Hij accentueert hun opstandigheid en tegelijk hun onderdanigheid die is ingegeven door vrees voor de macht (de soldaten). Dat strookt met zijn positie in de *Force Publique* die juist als opdracht heeft opstand te voorkomen en te beteugelen (p. 124). Tegelijk heeft hij ook goede herinneringen aan een aantal zwarten (p. 94, 118), en apprecieert hij hun praktische handigheid (p. 94, 96).
De waarderende noten gaan vooral over praktische vaardigheden en over tradities die beter aangepast zijn dan sommige ingevoerde praktijken, bijvoorbeeld voor de dakbedekking op woningen (Ingels, p. 66). Daarnaast lees je bij Ingels ook waardering voor hun kunstzin (p. 49, 53, 58-59), de medewerking van de lokale 'ouden' (p. 56), zijn relatie tot een 'negervader' (p. 56). Wanneer de onrust al voelbaar is, Nieuwjaar 1960, worden de klerken toch binnen in huis ontvangen (p. 77) en wanneer de muiterij al bezig is worden de blanken "opgevangen door behulpzame mensen, ook zwarten" (p. 81). Wat cynisch klinkt dan weer bij hem zijn opmerking in vroegere omstandigheden dat nachtwachten slapen, "natuurlijk" (p. 47). De blanken gaan in elk geval uit van een gevoel van superioriteit. Over pater Van Landschoot wordt geschreven dat hij een natuurlijke neiging tot commanderen heeft, zoals wellicht bij alle blanken, vanuit de overtuiging van de meerwaarde van onze beschaving. Waaraan wordt toegevoegd dat hij toch graag gezien wordt door de bevolking (p. 155). In de koloniale samenleving vormen blanken in elk geval de groep met privileges. Ingels vermeldt terloops dat hij bij een autotransport als blanke passagier vooraan bij de chauffeur mag plaatsnemen (p. 40). Wanneer zijn boy hem wordt voorgesteld als zijn "*cheval*" wordt de situatie verzacht door zijn eigen onwennigheid en de humor van de boy (p. 38). Dat is meteen een verwijzing naar wat wel eens de natuurlijke onderdanigheid van de zwarte wordt genoemd, tot het deksel van de ketel vliegt. Lenoir geeft aan dat voor zwarten alleen lagere graden zijn voorbehouden in het leger (p. 93). Hij is het ook die de restjes van zijn kippetje geeft aan zijn planton (p. 114) en een lokale chef uit zijn bed haalt omdat hij de beloofde gidsen niet levert (p. 116).

Ik vestig even de aandacht op het gebruik van de termen "zwarte(n)" en "inlander(s)"/"inheems". De laatste term wordt meer in bestuurlijke context gebruikt, de eerste courant als tegenterm voor "blank". Het gaat hier niet automatisch om een term die onrespect. Hij wordt ook gebruikt in contexten die enige waardering verraden. De term "neger" wordt heel zelden gebruikt, zie hoger door Ingels over zijn 'negervader', ook niet direct in een negatieve context. In enkele teksten wordt de kennis van een inlandse taal uitdrukkelijk als handig ervaren (Ingels bijvoorbeeld, p. 81; Beerlandt ook later). Dat blanken overschakelen naar het Nederlands wanneer de zwarten iets niet mogen horen (zie Lenoir, p. 121), heeft zeker wantrouwen verwekt bij de lokale bevolking. Lenoir is vertrouwd met het Lingala (p. 92, 117), de taal van het leger; het Kikongo een "dialect" noemen (p. 123) is dan weer wat te flauwtjes. Beerlandt heeft wat Tshiluba geleerd bij de Scheutisten (p. 145).

Het gebruik van de genoemde termen wijst natuurlijk wel heel simpel op het bestaan en het accentueren van de twee grote gezichten van de koloniale samenleving, ook al heb je ook bij 'zwarten' én 'blanken' nogal wat tinten. Twee groepen waarvan de ene eigenlijk voorzien is op alles, en dus gewapend, "voor het geval van"... (Ingels, p. 41, 71). "Maar nooit ben ik lastig gevallen door de inlanders", schrijft Van Eenooghe (p. 138). Van De Velde beschrijft een situatie waarbij zijn gezin wel geviseerd wordt. Hij vermoedt dat het te maken heeft met het feit dat hij in zijn functie nogal wat slechte terugbetalers van bouwkredieten voor de rechtbank brengt (p. 152). Het is hoogst jammer dat hij niet verder in zijn hoofd laat kijken naar de reden(en) die hij ziet voor het niet afbetalen (niet willen, bewust dus, vanuit een bepaalde culturele code? nonchalance? niet kunnen?). Het had ons meer over zijn kijk op de "inheemse bevolking" kunnen leren.
Congolezen moet je streng aanpakken maar rechtvaardig, lijkt het motto van Lenoir (p. 93). Een voorbeeld van gestrengheid vind je bij hem nog tegen de henneprokers (p. 99).

"Blanken" verschillen onderling in zekere mate, hebben we hoger gezien. Dat geldt ook voor de "zwarten". De kijk op etnische verschillen is met name een heel interessant punt in de analyse van de koloniale situatie. De betekenis van etniciteit ("stammen") is overigens in de hele Afrikaanse geschiedenis een *hot item*. We vinden er enkele verwijzingen naar. Lenoir wijst erop dat in het leger mannen uit alle rassen en streken gemengd worden omdat op die manier een eventuele opstand moeilijker wordt (p. 91, 121). Zwarten zijn volgens hem tegenover niet-stamgenoten harder (p. 93). Van De Velde noemt de etnische basis voor politieke partijen nefast (p. 152). Francque vermeldt de twisten tussen "Lulua's"en "Baluba's" (sic), een etnisch conflict van grote betekenis voor de Kasaïstreek en Congo in het algemeen (p. 140).

6. Hun kijk op de realiteit na de onafhankelijkheid

Voor zover daarover geschreven wordt in de getuigenissen, zijn ze het roerend eens: het gaat wezenlijk om een periode van totaal verval. Van Eenooghe verwijst daarvoor naar een recent fotoboek van Carl De Keyzer (p.138). Van De Velde wijst in zijn herinneringen aan zijn latere consulaire functie vooral op het verval van de economie, tengevolge van de "zaïrianisatie" (1973-74, nationalisering van handelszaken en industriële bedrijven): "het begin van een bijna totale ineenstorting van de economische activiteit." Luk Beerlandt neemt in dit kader een aparte plaats in omdat hij in Congo aankomt ruim ná de onafhankelijkheid. Als arts heeft hij vooral oog voor de terugval in de gezondheidsorganisatie (in casu de medische infrastructuur, p. 144), maar hij wijst ook op

de terugval van de grote infrastructuren (wegen) (p. 146). Veel reflectie over de oorzaken vinden we niet. Impliciet of expliciet wordt met de vinger gewezen naar de "corrupte bewindslui", "voor eigen gewin" (Van Eenooghe, p. 138). De achtergronden van die corruptie in het staatsbestel worden niet geduid. Alleen Beerlandt gebruikt het woord "noodgedwongen" (p. 147). We hebben hoger aangegeven dat enkelen wel verwijzen naar een te laat gestarte voorbereiding van zwarte kaders, met andere woorden dat misschien toch ook elementen van verklaring te vinden zijn in de koloniale situatie.

De nieuwe situatie na 1960 wordt vooral geassocieerd met het feit dat de macht nu in zwarte handen ligt. Luk Beerlandt schrijft: "de officiëlen lieten op elk niveau goed aanvoelen dat zij nu de baas waren" (p. 147), terwijl hij bij het gros van de inlanders: onderdanigheid en respect voor de blanken ervaart (p. 147). Hij voegt daar een interessante reflectie aan toe over de Afrikaan die precies zijn lot aanvaardt als "Bantoemens" (Beerlandt, p. 147). Het begrip is wat merkwaardig omdat het in eerste instantie verwijst naar een taalgroep, de Bantoesprekers. Congo omvat verschillende taalgroepen, maar zijn opmerking ligt wel in de lijn van een zoektocht in de koloniale wetenschap naar de 'Bantoeziel'. In diezelfde lijn is hij de enige die ook de perceptie van het 'ziek zijn' in die context situeert door zijn opmerking over hekserij (p. 145). Hij schrijft overigens ook over de blijvende sporen van gescheiden samenlevingen tussen blank en zwart (p. 146), behalve met inlandse zusters en abbés. Positief klinkt bij hem de bewondering door voor de vrouwen die werken in tegenstelling tot de mannen die palaveren (p. 145).
Beerlandt onderstreept voor de post-koloniale periode ook de blijvende maatschappelijke rol van de katholieke Kerk, meer bepaald in de gezondheidszorg (p. 144). Hij situeert dat fenomeen in een context waarin de staatsstructuren niet werken: voor uitbetaling van onderwijzerslonen bijvoorbeeld (p. 147). Hij blijft overigens de term missies/missiepost gebruiken (p. 144), refererend naar de periode voor de oprichting van de autonome Congolese Kerk in 1959.

7. Hun finale zelfperceptie

Bij oud-kolonialen leeft sterk het gevoel dat zij in hun eer gekrenkt worden in het publieke debat. Zij ervaren veel negatieve uitspraken over de kolonisatoren als vuilspuiterij. Zij voelen zich vaak onbegrepen in hun bedoelingen. Dat gevoel bindt hen. Dat is ook vaak de reden van hun publicaties, vanuit het gevoel dat zij zich steeds weer moeten verdedigen (Ingels, Lenoir, Van Eenooghe).

Toch blikken zij (heel) tevreden terug op een (bijzonder) mooie tijd (Francque , Himschoot, Schelstraete, Vercruysse-De Lille). Daarin klinkt een zeker heimwee door. Beerlandt (post-koloniaal) beschouwt zijn ervaring als "verrijkend", en tegelijk "confronterend" (p. 147). Hij overschat zijn bijdrage ook niet: het zullen de eigen leiders zijn die het moeten aanpakken. Hij voegt er zelfs een kritische zelfevaluatie aan toe: "Onze eigen kleine bijdrage aan de ontwikkelingshulp in de Kasai heeft eigenlijk ook niets fundamenteel duurzaam veranderd" (p. 148). Hij eindigt met het "Afrikavirus" (het woord van een arts) dat levenslang latent aanwezig blijft (p. 148).

Het verhaal gaat dat wie ooit van Afrika geproefd heeft, met zijn hart blijft hangen in dat continent, dat land, bij die mensen.
Een mooie gedachte om mee af te sluiten.

Afrikaherinneringen van een broussard

Wilfried Ingels

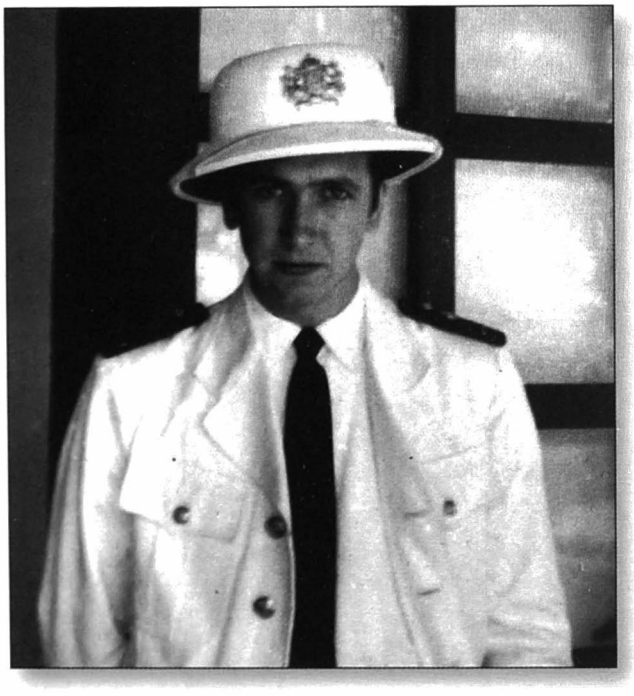

WOORD VOORAF

Mijn naam is Wilfried-Oscar-Maria Ingels. Ik ben geboren te Lembeke, deelgemeente van de gemeente Kaprijke, op 16 december 1931. Ik was van 1955 tot 1960 gewestbeambte in de voormalige kolonie.

Mijn getuigenis als oud-koloniaal heeft een bedoeling.

Deze bedoeling is, een bescheiden bijdrage te leveren aan de inspanningen die door de vereniging van de Oud-Kolonialen sedert jaren geleverd worden om een halt toe te roepen aan de lasterlijke campagne die bijna onophoudelijk in media verspreid wordt in verband met het beschavingswerk dat wij tot stand gebracht hebben in onze kolonie. Ik sluit mij aan bij de hiernavolgende reactie van de voorzitter van onze vereniging, eind december 2009.

"Zo is er onder meer een tv-journalist die vindt dat we de beschavende invloed van de kolonisatie niet moeten overdrijven. Die journalist citeert op 26 november 2009 in een tv-uitzending het volgende: *Het enige wat wij Belgen in Congo hebben nagelaten is een plastic emmer, een sandaal, een fiets.*

Is dit een klucht, onwetendheid of kwaadwilligheid ?

Wat lieten we werkelijk achter in Congo?

In 1959 had Congo een Afrikaanse bevolking van 14.443. 862 inwoners.

In 1959-1960 liepen 1.682.195 kinderen school, bijna alle kinderen die de schoolleeftijd hadden. We hadden 59.393 leerlingen in het middelbaar onderwijs en 763 universiteitsstudenten, en al dat onderwijs was gratis voor iedereen.

In 1956 hadden we 2.268 hospitalen, 315 leprozencentra en 316 kraaminrichtingen, daarbij waren er de private en missionaire hospitalen. En ja, alle behandelingen waren gratis.

In 1959 was er een goed onderhouden wegennet van 195.213 km, waarvan heel wat geasfalteerd. Een spoorwegnet van 5.241 km, waarvan honderden kilometers geëlektrificeerd. Er waren 14.597 km bevaarbare waterwegen. Dan zwijg ik nog over landbouw, openbare werken, veeteelt, visserij, energie en mijnbouw. En overal was er vrede. Men kon van Matadi tot Bunia, van Libenge tot E'Stad reizen zonder angst. Er was geen honger en lonen werden tijdig uitbetaald. Als dit alles "slechts een plastic emmer, een sandaal, een fiets..." betreft, dan vraag ik me af welke van de drie titelwoorden hier werkelijk van toepassing zijn". Aldus Frans Jorissen, voorzitter van de Vereniging van de Koloniale ambtenaren.

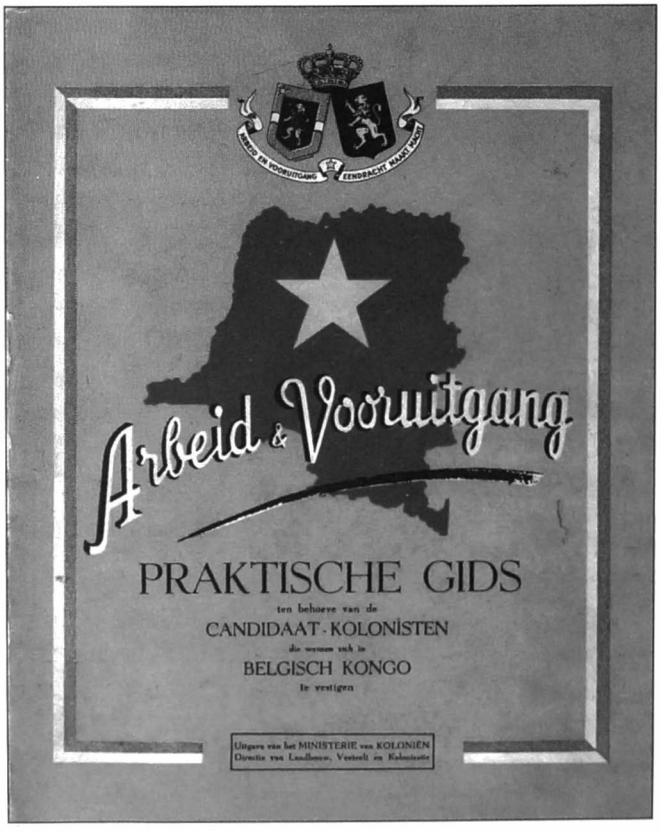

"Arbeid en Vooruitgang", de veel geraadpleegde handleiding voor toekomstige kolonisten. Uitgave Ministerie van Koloniën, Brussel, 1951.

Het begin van een ander leven

Als intern leerling begon ik in 1945 mijn humaniorastudies - de Latijn-Griekse afdeling - aan het St.-Vincentiuscollege in Eeklo. Op zondagnamiddag stond er voor de interne leerlingen regelmatig een filmvoorstelling op het programma. Tijdens de vertoning van films over Afrika, voelde ik mij in het bijzonder aangesproken door het machtige oerwoud en de uitgestrekte natuurgebieden waar de negers leefden in een exotische omgeving, met in hun nabijheid grote wilde dieren, zoals olifanten, leeuwen, slangen...
Er werd gesproken over het beschavingswerk dat hier en daar reeds door de blanken en door de missionarissen tot stand gebracht was. Ik denk dat deze bewuste films het verlangen gewekt hebben tot medewerking aan dit beschavings- en missioneringswerk .

Natuurlijk kwamen onder de kandidaat-kolonialen ook de verdiensten op financieel gebied ter sprake. Voor sommigen was dat zeker een niet te versmaden oplossing om de financiële put die na de Tweede Wereldoorlog in vele middens ontstaan was, in tamelijk korte tijd te vullen.
In ieder geval was ik in mijn binnenste voor Congo gewonnen. Het verlangen bleef groeien, het liet mij niet meer los gedurende gans mijn humaniora. Na mijn legerdienst - een eerste en noodzakelijke vereiste - diende ik een aanvraag in bij het Ministerie van Koloniën om de zes maand durende (versnelde) opleiding in de koloniale school in Brussel te mogen volgen. Minimumvoorwaarde was een humanioradiploma. Ik had mijn keuze laten vallen op de Territoriale Gewestdienst. Men kon ook kiezen voor de gezondheidsdienst, voor militaire dienst of voor de douane. Dan was er nog de sector landbouw, openbare werken (Travaux Publiques, T.P.) of telecommunicatie. Het lessenpakket was niet van de poes, maar daar ben ik glansrijk doorgekomen en ik werd bij KB van 15 januari 1955, "met voorlopige aanstelling benoemd tot gewestbeambte van het Bestuur in Afrika".
Er zou slechts na een verblijf van drie jaar in de kolonie, en mits gunstig advies 'APTE', een definitieve benoeming kunnen volgen.

I. MIJN EERSTE TERM 1955 – 1958

1. Afscheid

Op 6 februari 1955 stond ik op de koude kade in Antwerpen. Daar lag de Copacabana, een kleine cargo-mixt, onder stoom gereed voor de afvaart naar mijn droomland, wachtend op een honderdtal passagiers. Van op het schip weergalmden de klanken van de hymne 'Naar wijd en zijd' over de kade als een uitnodigend signaal om in te schepen.

Na enkele uren maakten we kennis met de grillen van de zee. In de Golf van Gascogne stak een kleine winterstorm op die nogal wat schade veroorzaakte aan enkele op het dek geparkeerde wagens. Maatregelen werden genomen om erger te voorkomen dan wat zeeziekte! In Tenerife op de Canarische eilanden kwam het eerste contact met de warmte. Een welkome verpozing in de aangename zomerzon! Een kleine snotaap van ongeveer een jaar of zeven stelde mij op de kade zelfs de vraag: "Monsieur, vous cherchez une femme sur le lit?". Waarschijnlijk stond er hier of daar een oudere zus te wachten op het gunstig signaal van de bengel!

Op de Scheldekaai.

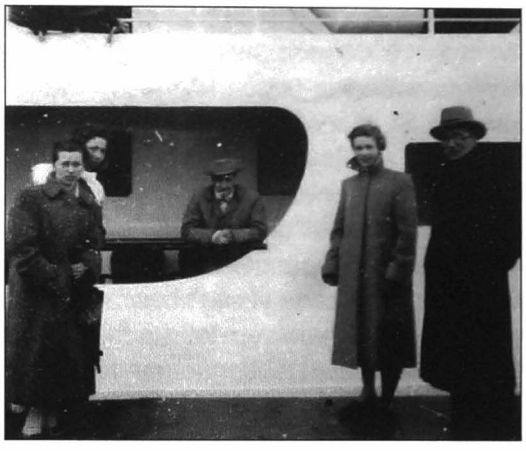

Afscheid van de familie. Ik met hoed, op de boot. (In het midden)

Na de inscheping op Tenerife verliep de reis verder over een rustige Atlantische Oceaan. Het dek van het schip werd met een zeil overspannen om de steeds krachtiger wordende zonnestralen wat te milderen. De lichte zomerkledij werd bovengehaald en de bemanning van het schip trok de witte uniformen aan.

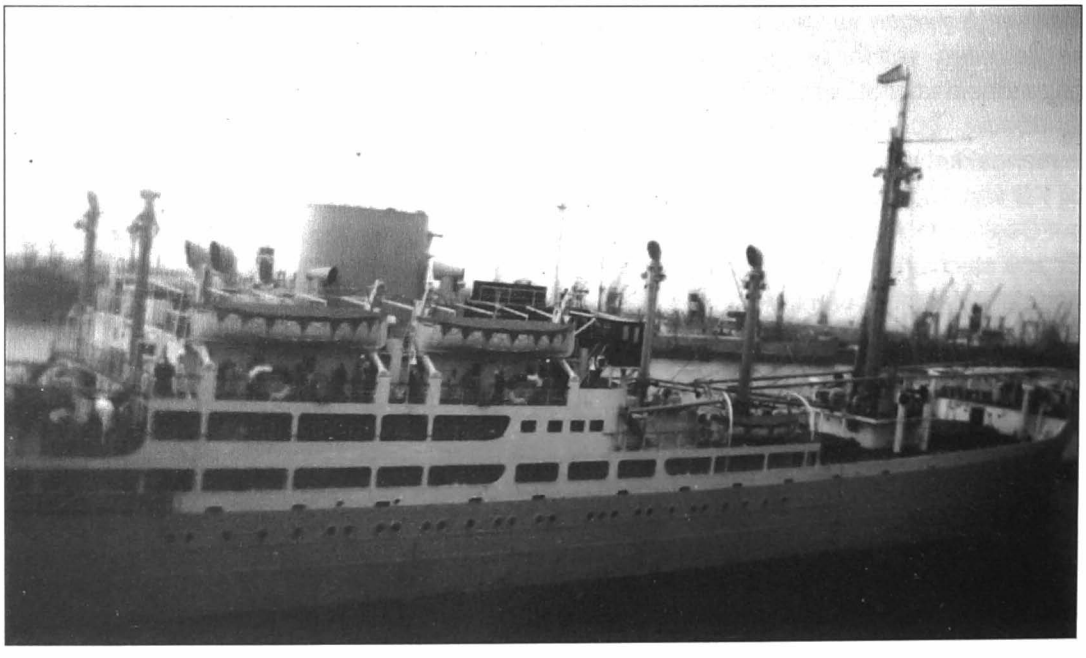

De Copacabana.

2. Evenaarsdoop

De evenaarsdoop was een bijzondere belevenis!
Wie ongedoopt de evenaar overgestoken had, was in overtreding met de wetten van de zeegoden. Neptunus kwam met zijn gevolg aan boord van het schip en de schuldigen werden gedagvaard. Eerst een verhoor en dan een straf in verhouding tot de omstandigheden. De leeftijd en de status van de persoon in kwestie speelden daarin een grote rol. Wee de 'celibatairs' en de paters zonder baard! De kloosterzusters konden op mildere straffen rekenen.

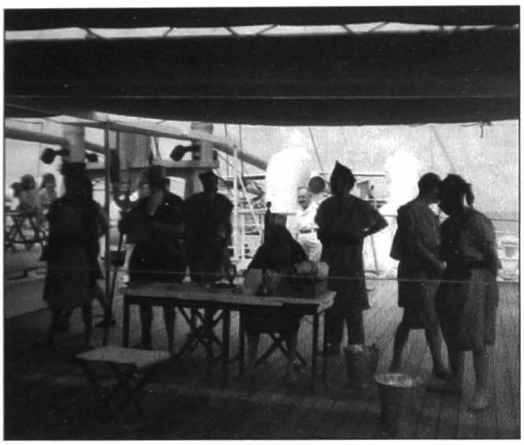

Neptunus en zijn gevolg installeren zich.

Doop van de celibatairs.

3. Varen naar een nog onbekende bestemming

We waren vertrokken zonder onze definitieve bestemming te kennen. Vanzelfsprekend hield die vraag ons sterk bezig, maar we moesten geduld oefenen. Op het achterdek werden er allerlei spelen ingericht om de passagiers bezig te houden. Ook de maaltijden, zowel 's morgens als 's middags en 's avonds, waren momenten van ontspanning, bedoeld om de bewegingen van het schip wat te doen vergeten.

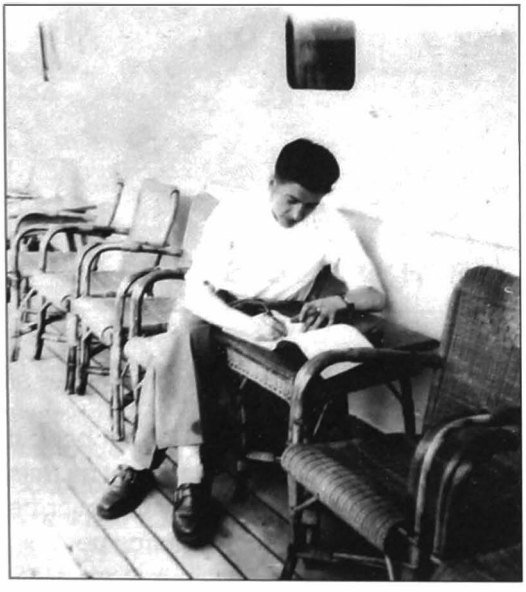

Een briefje schrijven naar huis om de tijd te verdrijven.

Een kloosterzuster zoekt verstrooiing op het achterdek.

Ik had een fotoapparaat mee en het nodige gerief om de foto's ter plaatse te ontwikkelen. Het waren geen kunstfoto's, maar ze gaven samen met mijn brieven een indruk van het leven op het schip en in de kolonie.

Overzichtskaart van Congo, met centraal mijn bestemming: Kole, in het district SANKURU.

Op het schip werd de eindbestemming meegedeeld. Ik was aangeduid voor het gewest Kole in de provincie Kasai. Ik diende dus te ontschepen in Matadi en vandaar met de trein verder te reizen naar Leopoldstad. Van daar zou ik met de binnenscheepvaart over de Congostroom en de bijrivieren Kwa en Kasai naar Port-Francqui stomen. Daarna per trein naar Luluaburg, de hoofdplaats van de provincie Kasai, om uiteindelijk met de MAS (Messagerie Automobile du Sankuru) Bena-Dibele te bereiken. Een laatste trip met de STA (Service de Transport Automobile) zou me tot Kole voeren.

Enkele dagen na de toewijzing van de eindbestemming kwam er een dame naar mij toe en maakte nogal wat drukte over het feit dat ik naar Kole gestuurd was. Ze beloofde mij dat ze mij zou volgen tot in Luluaburg om daar samen met mij de nodige aankopen te regelen voor minstens een maand verblijf in de brousse. Na de ontscheping in Matadi was ik haar spoor bijster, maar in Luluaburg stond ze warempel aan het station mij op te

wachten en maakte een afspraak om 's anderendaags het nodige in te slaan. Wat heb ik geluk gehad deze dame ontmoet te hebben, want in Kole heb ik noch de mogelijkheid, noch de tijd gehad om mij enig voedsel of andere benodigdheden aan te schaffen. Er viel in Kole inderdaad niets te kopen, behalve petrol voor mijn Kolemanlamp die ik ook in Luluaburg aangekocht had.

Matadi-Leopoldstad verliep in één dagreis van 365 km. Leopoldstad-Port-Francqui vergde acht dagen varen, Port-Francqui-Luluaburg één dagreis (401 km), Luluaburg Bena-Dibele één dagreis van 310 km en ten slotte Bena-Dibele-Kole eveneens één dagreis van 109 km. Vanaf Matadi tot mijn bestemming was dit dus ongeveer 2.964 km. Deze afstanden werden niet aaneensluitend afgelegd. Met de nodige onderbrekingen was ik ongeveer een maand onderweg alvorens aan te komen in Kole op een zondagnamiddag.

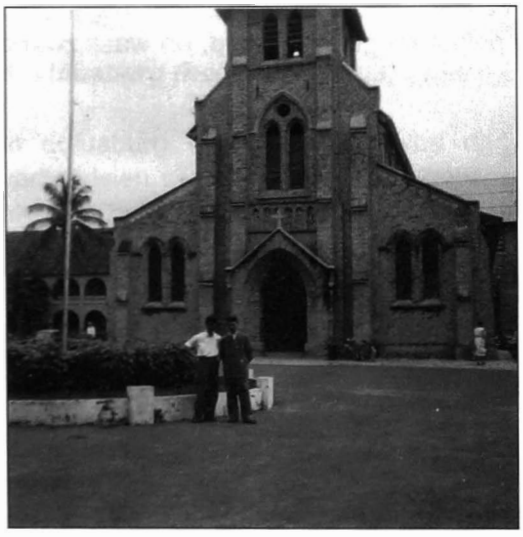

Met mijn broer Johan voor de kathedraal van Leopoldstad.

Bij de beroemde voorganger: het beeld van Stanley in Leopoldstad.

Ik verbleef eerst enkele dagen in Matadi waar ik aangekomen was op 21 februari, en waar de bagage diende ontscheept te worden en op de trein geladen. In Leopoldstad ontmoette ik mijn broer die daar reeds een paar jaar woonde en werkzaam was in 'Socotex', een juteweverij waar men op ronde weefgetouwen zakken maakte voor het verpakken van koffie, rijst en andere producten uit het binnenland. Hij stond mij op te wachten op de kade. Tijdens de paar dagen in Leopoldstad werd mijn bagage overgebracht op de stoomboot die mij naar Port-Francqui zou brengen.

4. Kort verblijf in Leopoldstad en verdere reis naar Luluaburg

Bij de aankomst in Leopoldstad verscheen er een zekere heer Zaslafsky op het perron. Hij riep mijn naam af en hij had, naar hij zei, de opdracht mij te
begeleiden gedurende het oponthoud in Leo en mij naar een logement te brengen. Hij was hoofd van de "Ecole centrale des chauffeurs". Zijn zwarte chauffeur zou mij overal heenvoeren. Ik kreeg ook nog een zwarte 'bediende', die hij voorstelde met de woorden:

"Voilà votre cheval qui va faire tout pour vous." De aangewezen persoon was een aangename kerel die ermee kon lachen en – niet onbelangrijk – bovendien behoorlijk Frans sprak. Het onthaal was daarmee afgerond en geslaagd.

Ik werd overal gebracht waar ik moest zijn voor het afhalen van mijn bagage en de formaliteiten i.v.m. de voortzetting van de reis die enkele dagen later zou plaatsvinden met de stoomboot van Leopoldstad naar Port-Francqui. Mijn broer Johan liet me Leo zien, we bezochten zijn vrienden en de mensen die wij kenden van bij ons in België.

Op 3 maart werd het inschepen op de 'Huy' voor een achtdaagse reis op de Congostroom en op zijn bijrivier Kasai. Oponthoud was voorzien in Mushie, een grote missiepost en op nog talrijke aanlegplaatsen – 's nachts werd er niet gevaren – tot aan Port-Francqui, waar ik met de trein verder zou reizen naar Luluaburg. De kapitein van de 'Huy' was een Vlaming uit Zelzate. Het was een aangename verteller, die de reis opfleurde. We stopten dus elke avond bij een aanlegplaats waar er gelost en geladen werd, en waar zwarte reizigers op- en afstapten met allerlei bagage, tot varkens en geiten toe.

Zicht op de Kongostroom.

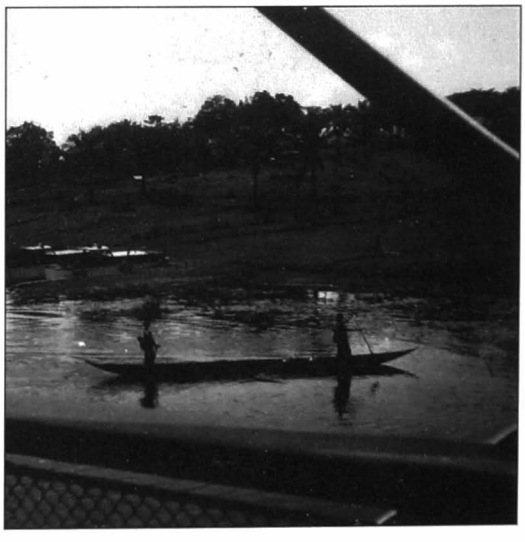

Inlanders naderen de Huy met hun prauw.

De drukte en het leven op de Congostroom was een heuse belevenis. Er heerste een bedrijvigheid die ons ook in contact bracht met het leven van de inlanders op en langs de stroom, en met de overweldigende plantengroei langs de oevers. We ondergingen ook de drukkende warmte. Na acht dagen varen zetten we op 11 maart voet aan wal in de haven van Port-Francqui. Enkele uren later zaten alle blanke passagiers reeds op de trein voor een tocht van 400 km naar Luluaburg. Het zou een volle dagreis vergen.

Op de Huy, aan de deur van mijn kajuit.

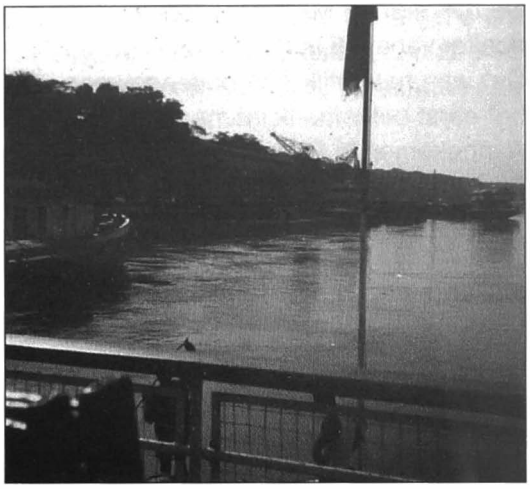

Aankomst in Port-Francqui.

5. Luluaburg (heden Kananga) – Bena-Dibele

In Luluaburg verbleven we twee dagen, een noodzakelijk oponthoud voor het verhandelen van de meereizende bagage en het in orde brengen van reisformaliteiten, alvorens naar de eindbestemming te vertrekken. De vrouw die mij op de Copacabana had beklaagd i.v.m. het afgelegen Kole, mijn bestemming, kwam mij, zoals beloofd, afhalen aan het hotel waar ik logeerde. Dankzij haar aanwijzingen verliep de noodzakelijke aankoop van allerlei levensmiddelen en nog wat andere dingen die ik nodig zou hebben heel vlot.
Twee dagen later vertrok ik met de MAS (Messagerie Automobile du Sankuru) voor een reis van 310 km over aardewegen naar Bena-Dibele. Mijn uitrusting die ik in de metalen koffers uit België had meegebracht en de in Luluaburg aangekochte zaken, die ik zeker nodig zou hebben om het leven in de brousse te kunnen starten, reisden mee. De dame in kwestie heb ik niet meer ontmoet. Zij moet ergens in Luluaburg gewoond hebben en zeker ook eens in Kole geweest zijn. Zij heeft het in ieder geval mogelijk gemaakt dat Victor, mijn eerste boy, een brood kon bakken voor mijn eerste ontbijt eens aangekomen in Kole!

M.A.S. vrachtwagen.

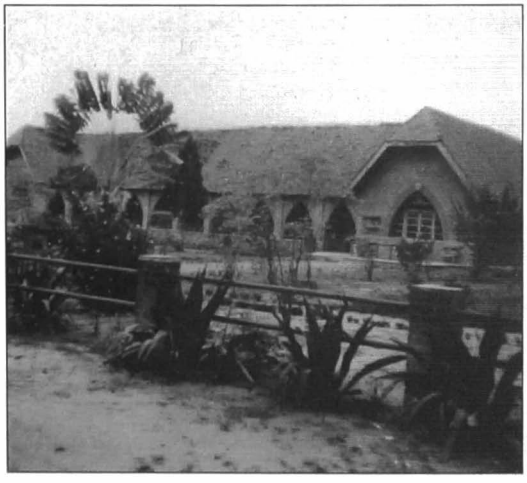

Missiepost in Bena-Dibele.

De reis met de MAS naar Bena-Dibele duurde tot in de nachtelijke uren. In Congo is het donker vanaf 18 uur! Als blanke passagier mocht ik vooraan bij de chauffeur plaatsnemen. Dat was natuurlijk een buitengewoon voordeel en zeker een eerste klasse plaats! Voor het eerst beleefde ik intens de drukte, de warmte en de geur van Afrika.
Aangekomen in Bena-Dibele, bracht de blanke postoverste me na het oversteken van de Sankururivier naar de missiepost van de paters passionisten. Daar verbleef ik enkele dagen alvorens verder te reizen naar mijn eindbestemming.

6. Begin van het brousseleven in het gewest Kole

Restte nog de laatste etappe van Bena-Dibele tot Kole, een afstand van 109 km. Dan had ik 2.694 km afgelegd vanaf de monding van de Congostroom tot mijn bestemming. Er was een voertuig van de STA (Service de Transport Automobile du Sankuru) naar Bena-Dibele gekomen om mij af te halen. Mijn koffers werden ingeladen en zo vertrok ik met een zwarte chauffeur en nog een begeleider op zondagvoormiddag naar Kole, de hoofdplaats van het gelijknamige gewest. Het was reeds een eind in de namiddag toen we de Lukenië rivier overstaken met de 'bak'.

Het oversteken van de Lukenië rivier.
Aankomst te Kole.

Zicht op de post Kole.
Centraal staat de vlaggenmast.

De aankomst op de post was verre van uitbundig. De gewestbeheerder was afwezig en zou pas op maandag terugkeren. Ik werd verwelkomd door een agent van de openbare werken (de Travaux Publiques of de T.P.) en zijn vrouw. Zij waren van St.-Kruis-Brugge, zeer vriendelijke en gedienstige mensen, hoewel ze van mijn komst niet op de hoogte waren. Zij vroegen zich af waar ik zou logeren. Hij van de T.P zijnde, wist waar dat mogelijk was. Hij wees mij een huis aan, een gebouw met een strodak, waaraan nog heel wat te doen scheen.
Deuren waren er niet, wel ramen. Na wat gebabbel en wat eten en wat drinken was het vlug avond. Het was reeds donker toen hun boy mij met een stallantaarn begeleidde naar het gebouw. Ik vond er een provisoir veldbed met een deken. Er stond ook een kastje dat ik vlug voor de opening zette waar een deur zou komen. Er was verder niet veel te zien. Het was donker en de boy vertrok met zijn lantaarn.

Moe van de reis, heb ik uiteindelijk toch een rustige nacht doorgebracht. 's Morgens om 6 uur, had de T.P. gezegd, was er de groet aan de vlag. Ik ben geen langslaper en zo was ik daar toch omstreeks 6 uur op het plein waar de vlaggenmast stond, bijna rechtover de plaats waar ik de nacht had doorgebracht.

Bij het klaar worden had ik intussen ook al gezien dat er nog twee andere openingen waren in het huis zonder deur. Daar had niets voor de openingen gestaan! Na de groet aan de vlag volgde een korte kennismaking met de chef –die in de late avond aangekomen was – en met het personeel van de post: de Franstalige assistent-gewestbeheerder, de Nederlandstalige boekhouder en nog eens de T.P. die ik reeds ontmoet had bij mijn aankomst.
Zij kregen het bevel om mijn administratieve benodigdheden en allerlei andere zaken te verzamelen en klaar te zetten voor een vertrek naar de brousse. Dat was o.a. een keukenkoffer (malle-cuisine) met potten en pannen. Ook een bedkoffer (malle-lit) met matras en muskietennet. Een douche-emmer met onderaan een sproeier. Heel praktisch om me eens volledig te wassen!
Er kwamen nog enkele fichebakken bij en een bureaukoffer. Ik kreeg ook nog een dienstrevolver en een stengun, voor het geval van... men kon nooit weten!

's Anderendaags werd alles opgeladen op de S.T.A en zo werd ik met enkele zwarte personeelsleden (een planton en zijn vrouw, twee politiemannen, twee 'messagers', overbrengers van berichten, en mijn boy natuurlijk), naar het etappenhuis in Kutu-Kunda gevoerd.

Daar was het einde van de weg voor autovoertuigen en begon de piste voor de voetgangers, recht het oerwoud in, via smalle paden die hier en daar volledig dichtgegroeid waren. Het is uiteindelijk allemaal zeer vlug gegaan. Een dag na mijn aankomst had ik al een boy: Victor, een jongeman ongeveer mijn leeftijd, die mij door de madam van de T.P. gestuurd was. Hij deed zijn ingangsexamen en slaagde met glans, door het bereiden van een mooi en smakelijk brood, in de grond gebakken.

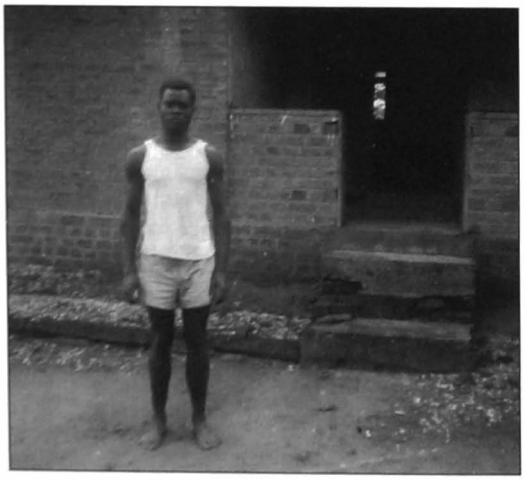

Boy Victor voor mijn huis.

Op tafel: ontbijt met brood, in de grond gebakken.

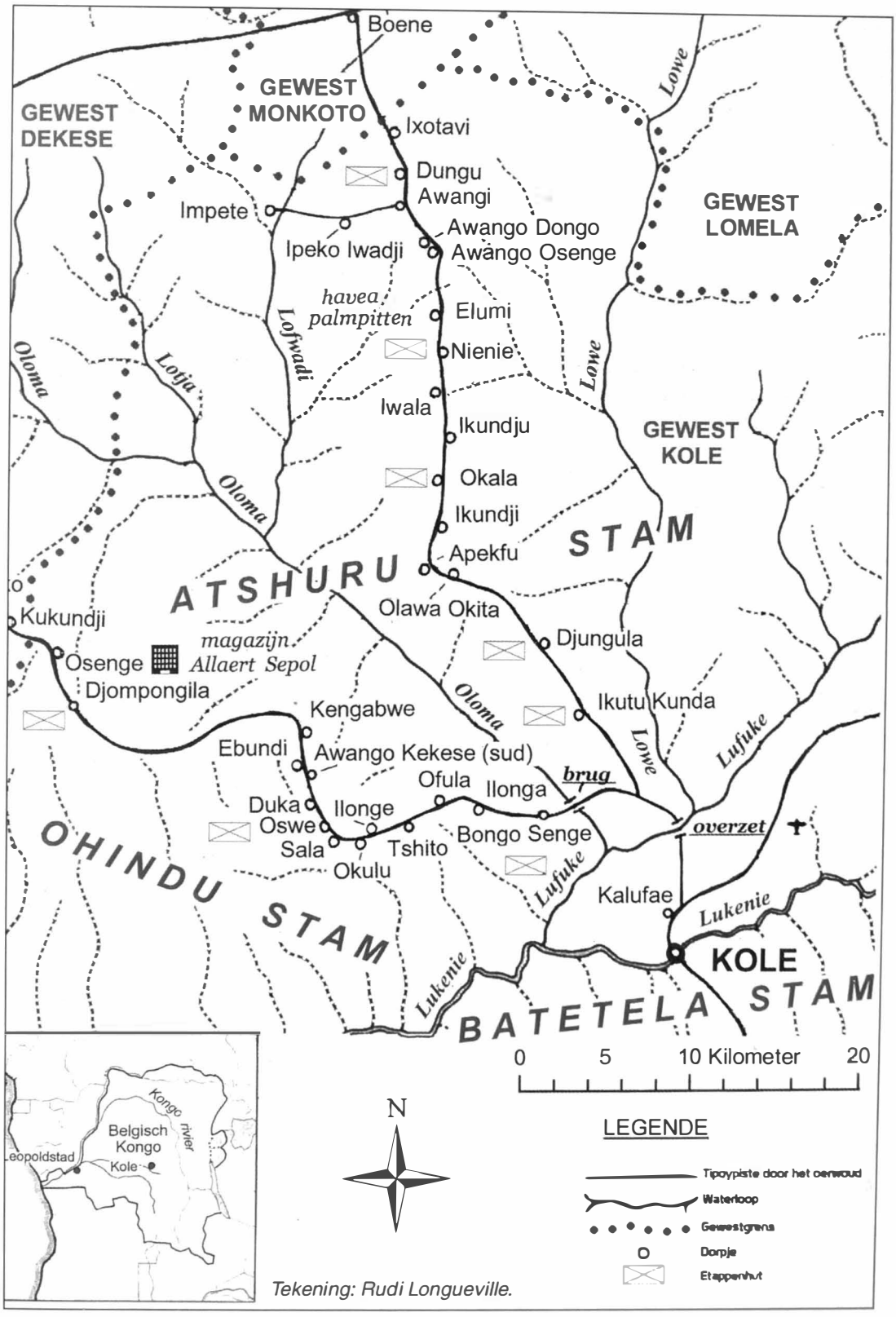

Tekening: Rudi Longueville.

Het gebied van de Atshuru's, waar ik volkstelling hield. Hier overheerst nog het oerwoud. Een gebied met primitieve verbindingswegen, gelegen in het gewest Kole. Verplaatsing gebeurt te voet, per fiets of met de tipoy.

Twee dagen nadien zat ik dus reeds in een etappenhuis(je) op een twintigtal km van de post Kole. De gewestbeheerder had mij daar naartoe gestuurd met hebben en houden, om hem daar 's anderendaags op te wachten. Hij zou mij tonen hoe de volkstelling gehouden werd en dan zou ik de hele streek van de Atshuru's verder doorkruisen voor een algehele volkstelling.
Hij overhandigde mij een streekkaart (schaal 1/200 000) waarop de dorpen en de etappenhuizen (voor zover die er nog waren) aangeduid stonden. Slechts na twee maanden wilde hij mij terugzien op de post. Ik wist wat gedaan. Gelukkig had ik een goede planton, die enkele woorden Frans sprak. Hij hielp mij verder met de volkstelling en het aanleren van het Lingala, de taal van de inlanders.

De etappenhut in Kutu-Kunda, met ervoor de vlaggenmast.

Aankomst van de inboorlingen voor de volkstelling.

7. Enkele mededelingen, nuttig voor een goede inschatting van het brousseleven

Even onderbreek ik mijn verhaal, omdat ik van oordeel ben dat het nodig is om met zekere feiten en toestanden rekening te houden, wil men zich een duidelijk beeld kunnen vormen van het leven in de brousse.

a. De dagindeling

's Morgens om 6 uur, de groet aan de vlag, al dan niet gepaard met klaroengeschal, naargelang de plaats (hoofdpost of onderweg op dienst), en personeelsbezetting (alleen of met bijhorende policiers of soldaten).
Zo vroeg? Gezien de ligging van Congo in het evenaarsgebied, zijn de dagen en de nachten even lang. De zon staat er om 6 uur 's morgens op, en is om 18 uur weer weg. De schemering is kort, ze duurt amper 15 tot 20 minuten.
Na de groet aan de vlag volgt het uurtje van het 'rapport', 'op zijn negers' uitgesproken: 'arrapor'. Dit is de gelegenheid om aan de administrateur, of zijn vervanger, allerlei vragen te stellen en problemen te melden die de inlanders bezig houden. Daarna is het tijd voor het ontbijt. De bureeluren of andere werkzaamheden starten rond 9 uur en duren tot de middag.
Na de middagrust herbeginnen de werkzaamheden rond 14.00 uur tot ongeveer 17.00 uur. Om 18 uur valt dan de vlugge duisternis.

b. Er is geen elektriciteit

Behalve in de steden en grote posten is er geen elektriciteit. De Koleman- of Petromaxslampen met petroleum aangedreven onder een zekere druk, worden aangestoken bij de blanken, terwijl de inlanders het vuur voor de hutten hoger opstoken. Wanneer de maan schijnt genieten zij eveneens van deze verlichting tijdens hun dansen.

c. Er is geen waterleiding

In de brousse is er geen waterleiding. In de post wordt het water aangebracht in een ton, gedragen door twee mannen (meestal gevangenen). Deze ton is een doorgezaagd petroleum- of benzinevat.

Verder in het binnenland wordt het water voor de blanken meestal door de vrouwen aangebracht in kalebassen, mandenflessen of andere vaatjes.

Drinkwater? Eerst koken en dan in de staaffilter. Ook voor het klaarmaken van het voedsel filteren!

d. Het voedsel

Het aanleggen van een voorraad is noodzakelijk. Vooral voor de blanken moeten de bestellingen in de steden of in grotere posten gedaan worden. Ter plaatse is er meestal weinig of niets te vinden. Het betreft vooral de voedingswaren zoals bloem (de gist niet vergeten), aardappelen, conserven allerhande, zout en suiker, boter enz. Ook aan drank moet gedacht worden (whisky, limonade enz.).

e. De temperatuur – de regenneerslag – de seizoenen

In de streek waar ik verbleef bedroeg de middagtemperatuur gewoonlijk 35 graden, soms oplopend tot 38 à 40 graden; naargelang de seizoenen.

Boven de evenaar, in het noorden dus, zijn er twee regenseizoenen en twee droge seizoenen. Het eerste regenseizoen is van april tot eind juni, het tweede van september tot eind oktober. Daartussen komen de droge seizoenen, van november tot eind maart, en van juli tot eind augustus. Onder de evenaar, in het zuiden dus, waar ik verbleef, is er een regenseizoen vanaf half oktober tot half april (met een kleine droge periode in januari). Het lange droge seizoen begint half april en duurt tot half oktober.

Op de evenaar zelf, in het regenwoud (oerwoud), zijn deze perioden minder merkbaar aangezien er daar bijna dagelijks onweer of hevige regens voorkomen.

Tijdens het regenseizoen regent het bijna dagelijks, terwijl er in de droge perioden geen neerslag is.

f. De administratieve indeling van Kongo

Tijdens de koloniale periode was Congo ingedeeld in zes provincies (nu zijn er zo'n 25). De provincies waren onderverdeeld in negentien districten. Elk district was ingedeeld in gewesten. In het totaal waren er 125 gewesten.

In de Kasaiprovincie (onder de evenaar) waren er drie districten, die samen 21 gewesten omvatten. Elk gewest was nog eens in bepaalde gebieden ingedeeld waar een blanke beambte verbleef.

De totale oppervlakte van Congo bedraagt 2.344.858 km², dat is ongeveer 80 x België. De Kasai bedroeg 321.535 km², nagenoeg 10 keer de oppervlakte van België.

Het gebied van de Atshuru's, waar ik de eerste twee maanden van mijn verblijf in de brousse heb doorgebracht, kan vergeleken worden met de provincie West-Vlaanderen. Er zijn hier en daar nog binnenwegjes in het woud die niet op de kaart aangeduid staan. Een

tocht door dit gebied gebeurt te voet (fiets?) of met de tipoy, de draagstoel. In het noorden grenst het Atshurugebied aan de gewesten Dekese, Monkoto en Lomela.

Dit zijn, naar mijn mening, feiten en werkelijkheden waarbij men toch even stil bij moet staan om zich een beeld te kunnen vormen van het brousseleven.

8. Volkstelling bij de Atshuru's (spreek de 'u' uit als 'oe')

Hoe verliep een volkstelling?

De te tellen personen werden met hun naam opgeroepen. Zij die reeds bij een vorige telling per dorp opgenomen waren, stonden alfabetisch geregistreerd op steekkaarten (rood = mannelijk, geel = vrouwelijk.).
In de fichebak zat telkens de kaart van een man voorop, met daarachter de kaarten van zijn gezin indien hij getrouwd was. De naam van deze man werd door de (blanke) voorzitter van de telling afgelezen. Daarop riep de chef van het dorp een naam (de roepnaam) die gekend was in het dorp. De geroepene kwam naar voor, al dan niet met een gezin. De fiches toegevoegd achter deze van de opgeroepen persoon, werden verder afgelezen en elkeen diende zijn of haar naam te bevestigen. Indien iemand de volwassen leeftijd (18 jaar) bereikte, werd de rechter bovenhoek van de fiche afgeknipt met een schaar. Zo kon men later het aantal volwassenen in het dorp tellen, zonder het nalezen van de fiches (mannen, vrouwen en kinderen) voor de statistieken.
De volwassen mannen hadden ook een identiteitsboekje waarin alle gegevens die hen aanbelangden genoteerd werden. De jongens die 18 jaar werden kregen dergelijk boekje. Dikwijls werd dit volwassen zijn (of worden) vastgesteld via een korte keuring: zoals de haargroei, de spieren, de tanden, de stemverandering of de mabélé (= de borsten) voor de meisjes.

Tijdens de telling diende dit boekje overhandigd te worden aan de blanke, die daarin nog eens alle inschrijvingen overliep, vooral deze betreffende de familiale toestand. Bij de meerderheid was dit boekje ingepakt in een grauw papier of zat het op een gespleten stokje om het niet te bevuilen. Na enige boekjes aldus in handen gehad te hebben kon je er zeker van zijn dat het vuil slechts aan blanke handen plakte. Een degelijke wasbeurt was nodig alvorens bijvoorbeeld te eten!
Ik meen dat ik aan niemand hoef te vertellen dat mijn inbreng tijdens de telling er alleen in bestond de naam af te lezen van de fiche of uit het boekje. Ik had ondertussen toch vlug opgemerkt dat de roepnaam van sommige mannen ook op de steekkaart vermeld stond, zeker aangebracht door een voorganger. In latere tellingen riep ik zelf deze naam, tot verbijstering van de omstanders en de dorpschef. Was er een speciale kracht aan het werk? Mijn brave planton die naast mij gezeten was aan de tellingtafel gaf mij ondertussen in gebroken Frans hier en daar aanwijzingen die mij duidelijk maakten wat ik moest doen. Ik noteerde zorgvuldig het Frans en een in het Lingala aangehaald woord, zodat ik langzaamaan de taal leerde die bij de meeste dorpschefs gekend was, omdat velen onder hen bij het leger gediend hadden.
Op het einde van mijn eerste telling kwam er een jong koppel aan de tafel staan. De planton zei 'mariage' = 'kubala'. Ik dacht: wat krijgen we nu? moet ik nu mijn witte uniform aantrekken en hier een zekere huwelijksplechtigheid organiseren? Hij zag mijn aarzeling en zei "écrire dans le carnet la femme, et fini'. Dat werd dus vlug gedaan en het koppel was officieel gehuwd.

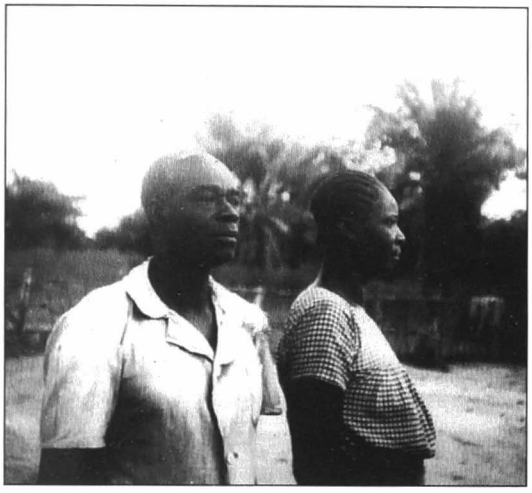

De planton (mijn leermeester) en zijn vrouw.

Afscheid van Ekumakoko.

Dit was meteen het einde van de telling in Ekumakoko. De dag liep ten einde en 's anderendaags zouden we verhuizen naar een volgende standplaats.
Op de kaart van de streek die de administrateur meegaf, waren er ongeveer om de 15 tot 20 km etappenhuizen aangeduid. In de dorpjes errond zou de volgende dagen geteld worden.
In de vroege morgen, om 6 uur werd alle bagage met lianen aan stokken gebonden. Per koffer waren er telkens twee dragers voorzien. Voor de tipoy waren er acht mannen nodig (vier per draagbeurt te wisselen om het uur).

Mijn hele karavaan, ongeveer 40 mensen, doorkruiste ruim twee maanden het gebied van de Atshuru's. Ik heb in vele dorpen moeten verblijven omdat de etappehuizen niet meer bewoonbaar waren. Bij iedere verhuis keerden de dragers naar hun dorp terug. Zij werden voor de heen- en terugreis betaald. Hoeveel weet ik niet meer, maar ze bleken toch telkens heel tevreden.
Bij de aankomst in een verblijfplaats staken de dragers de tipoy in de hoogte en liepen met mij rond het dorp, meestal gevolgd door de vrouwen. De kinderen die nog geen blanke gezien hadden waren doodsbang en gingen zich verstoppen. De verhuis, met het installeren van alles en iedereen, nam telkens een ganse dag in beslag

Vertrek van de karavaan.

Pasgehuwd koppel, omringd door verwanten.

Primitieve hut, aangeboden als nachtverblijf, met vuur voor de hut.

Dumbas (ongehuwde meisjes) brengen water.

Voor mij werd er een hutje schoongemaakt waarin mijn veldbed met muskietnet geïnstalleerd kon worden. De rest van de bagage bleef gewoonlijk buiten staan en werd bewaakt door een 'shinderie', de 'bewaker' die daar ook de nacht zou doorbrengen.
Hij betokkelde een klein muziekinstrumentje tot de slaap hem overmande. Er werd water aangebracht en allerlei andere zaken, zoals fruit en etenswaren voor iedereen. In alle oprechtheid werden daarvoor de nodige centen neergeteld. De chef van het dorp gaf gewoonlijk een kip. Hiervoor kreeg hij dan ook de tegenwaarde in geld (= uitwisseling van de welkomstgeschenken bij de aankomst van 'mundele' in het dorp).
's Avonds was er gewoonlijk een kampvuur en werd er gedanst en gedronken. Ik werd geïnstalleerd op een inlandse zetel, belegd met een deken. Daarvan kreeg ik na korte tijd overal jeuk en ik was blij na de voorstelling een douche te kunnen nemen met de sproei-emmer, die gelukkig ook de reis meemaakte.

De nachten verliepen gewoonlijk rustig en fris. Eenmaal werd ik ergens wakker door het omhoog gaan van mijn bed. Een varken had zich ongezien in mijn hut gewaagd en maakte aanstalten onder mijn bed de nacht door te brengen. Ik moet er toch nogal een mep op gegeven hebben, want huilend stormde het beest naar buiten en liep bijna de nachtwacht overhoop. Hij had, slapend natuurlijk, niets gemerkt van wat er gaande was.
En zo verliepen de dagen, hier en daar met nogal wat schrijfwerk bij het opstellen van nieuwe fiches voor de kinderen die na de laatste telling geboren waren, en het afknippen van rechterhoeken voor hen die volwassen geworden waren, want het was jaren geleden dat er bij de Atshuru's nog een telling gehouden was.

Verrassing bij het terugkeren naar de gewesthoofdplaats! Gedurende mijn omzwerving was ik het thuisfront niet vergeten. Opdat zij mijn werkzaamheden zouden kunnen volgen, had ik dag na dag alles opgeschreven en daarbij een kopie gemaakt van de kaart van de streek waarin ik rondreisde. Elke week gaf ik een brief mee aan een van de bodes die heen en terug reisde naar de gewesthoofdplaats. Ik had geen postzegels bij me en dacht "dat zullen ze op het bureau wel zien, en ik kan de rekening bij mijn thuiskomst dan wel betalen". Dat was verkeerd gedacht, want bij mijn thuiskomst lagen mijn brieven bij de boekhouder van het gewest. Reden? "Er waren geen postzegels geplakt". Wat kon ik daar tegen inbrengen? "Je moet op alles voorzien zijn". Collegialiteit, daar was in ieder geval weinig van te merken!

Ondertussen waren de thuisgenoten in grote ongerustheid, niet wetende wat te denken bij deze situatie waarin ze mij ook niet zelf konden bereiken. En de boekhouder... ? Deze had mij een dure les geleerd. "Wees op alles voorzien wanneer je naar de brousse vertrekt".

Alles bij elkaar genomen had ik toch boeiende tochten achter de rug, nuttig en aangenaam voor een jonge koloniaal. Ik leerde de stiel en de taal kennen via mijn goede planton, midden in het oerwoud en in de vele kleine dorpjes. Achteraf heb ik deze man niet meer ontmoet.

9. Gewestdienst Bena-Dibele – Aanstelling in de hoofdplaats Lomela

Tot begin oktober 1955 bleef ik in het gewest Kole. Deze periode werd in de mutatienota's, die later opgesteld werden, als 'stage de formation' vermeld.
Deze stage is hoofdzakelijk gebeurd gedurende mijn verblijf bij de Atshuru's, samen met mijn planton, die me inwijdde in de Lingalataal. Maar ook gedurende mijn verblijf in Bena-Dibele. Na het verblijf bij de Atshuru's woonde ik enkele maanden in Bena-Dibele. Het gebied stond onder de leiding van mijnheer Coorens, assistent-gewestbeheerder.

Tipoypiste door het oerwoud, noch vlak noch droog.

Mijn woning in Bena-Dibele.

Mijn voornaamste opdracht was daar eveneens de volkstelling, want dit werk leverde de voornaamste kennis op i.v.m. het leven en de werkzaamheden van de inlanders.
Bena-Dibele, op 109 km ten zuiden van Kole, lag op de rechteroever van de Sankurustroom. Het was een handels- en nijverheidscentrum, bereikbaar via de weg en de stroom.
Daar was ook de grote missiepost waar iedereen, op doorreis naar Kole, Lodja of Lomela, bleef overnachten. Ook ik heb er de nacht doorgebracht bij mijn doorreis naar Kole. In Bena-Dibele was er ook een dienst van de MAS, de transportdienst die levensmiddelen en vele andere bestellingen verder naar het binnenland vervoerde voor de blanken. Ook de inlanders maakten van deze transportdienst veelvuldig gebruik voor hun verplaatsingen. Ik schafte mij daar een motorfiets (Gilette 250 cc) aan voor diverse verplaatsingen naar de dorpen in de omtrek.
Ondertussen had ik, ook dankzij de tellingen, voldoende kennis van het Lingala om mij bij de bevolking verstaanbaar te maken.

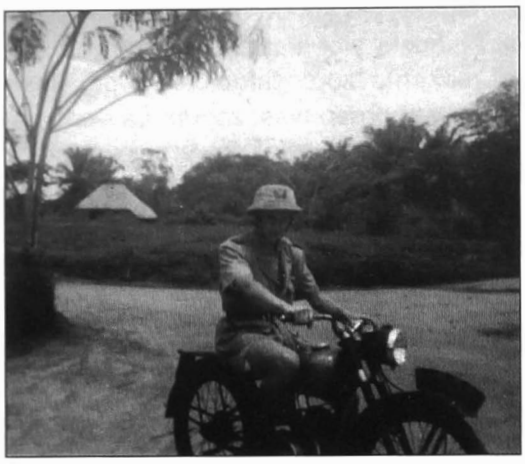

Op verkenning met de motorfiets.

De klok van de missie.

Ishenga Oswe.
In Ishenga Oswe langs de weg die ik voordien reeds gevolgd had tijdens mijn laatste etappe om Kole te bereiken, was er op 65 km ook een grote missiepost.
Er woonden kunstsmeden en beeldhouwers. De vrouwen weefden er de heel bekende 'Velours de Kasai". Die werd gemaakt uit raffiavezels. Een beeldhouwer heeft daar voor mij het beeld 'De familie' (vader, moeder, zoon en dochter) gekapt uit één stuk.

De behuizing op de post was van een andere kwaliteit dan in het noorden van het gewest. De streek was ook gekend voor de katoennijverheid. Elke volwassen man moest omwille van de ontwikkeling en de verbetering van de levensstandaard minstens 24 are grond bewerken. Meestal werd er katoen verbouwd, maar men had de vrijheid om voor andere gewassen te kiezen zoals koffie, pinda's, maniok, rijst enz. De werkelijkheid was in vele gevallen deze: wie geen vrouw had was (meestal) 'gezien', want de vrouwen bewerkten het veld. Wie meerdere vrouwen had (waaronder ook de vrouwen van vader die gestorven was!), was dus een rijk man.

De bevolking was er ook reeds meer geciviliseerd. Dat kon je merken aan de kledij en aan de bouwtrant van de hutten. Uit dit gebied kwam ook een groot deel van de soldaten voor het Congolese leger, zij behoorden meestal tot de Batetela stam.
In de verafgelegen dorpen was er hier en daar een 'commercieel centrum'. Daar hadden soms drie of meer firma's een winkel(tje). De winkelbediende, 'capita-vendeur', werd

Fraai houtgesneden beeld "De familie", een kostbare herinnering die ik thuis koester.

meestal aangeworven in de streek. In die winkelmagazijntjes konden de inlanders allerlei zaken kopen zoals: een 'Pièsa-wax' (een stuk bedrukte stof waaruit de vrouwen een pagne en een borststuk (bloesje) konden maken), zout (afgemeten per leeg conservendoosje, waarin soms een vals bodempje verborgen was, zo kon de verkoper profijt doen), een naaimachine, een fiets, petrol, cornedbeef (waar op de verpakking soms een lachende negerkop stond afgebeeld, wat soms aanleiding gaf tot verdenking van verpakt mensenvlees), bier enz. De opsomming van alle uitgestalde goederen zou ons te ver brengen.
Het interessante van de hele zaak was, dat in elk van die magazijntjes, naast elkaar opgesteld rond een pleintje – een 'centre commercial' – ongeveer dezelfde zaken verkocht werden. Dat was voordelig voor de capita-vendeurs. Bij controle door de blanke van de firma (inventaris en kasinhoud!) kon er onder elkaar tijdelijk geleend worden. Helaas, als de blanke soms de volledige inhoud meenam in zijn vrachtwagen, en de controle deed in zijn residentie, kon het voor de capita-collega soms nare gevolgen hebben, waardoor hij zijn uitgeleende goederen nooit meer terugzag. Zo gebeurde het ook met de kasinhoud. Deze bestond, behalve uit geld, in veel gevallen ook uit 'Bon-pour's': 'Tegoed-bonnen', ondertekend door een koper die 'later zou betalen'. De capita, die daardoor meestal in moeilijkheden kwam, legde dan zelf klacht neer bij de blanke van de staat. Bij ons dus! De schuldige werd gehoord en gewoonlijk was een aanmaning voldoende om het verschuldigde bedrag te betalen.

10. Verhuis naar Lomela

Op 3 oktober 1955 ben ik verhuisd naar het gewest Lomela. Ik werd aangeduid door de districtscommissaris voor de post Musadi, het westelijk gebied van Lomela. Daar ben ik echter nooit geweest, want de gewestbeheerder had mij blijkbaar tijdelijk nodig voor het secretariaat van de hoofdpost Lomela.

Lomela was gelegen op 401 km ten noorden van Bena-Dibele, dus dichter bij de evenaar en het regenwoud. Alhoewel de gewestbeheerder van Lomela een Vlaming was, heb ik hem nooit Nederlands horen spreken. Hij ging later wel akkoord dat ik mijn persoonlijke nota's van de reizende dienst - waarvoor ik later werd aangeduid - in het Nederlands opstelde.

De aanstellingen die van het district kwamen, waren steeds in het Nederlands. De beoordelingen en de quotering die van het gewest uitgingen meestal in het Frans. Het leven op de gewesthoofdplaats was anders dan in de brousse. Er waren meer blanken, waaronder een dokter, een assistent-gewestbeheerder, de boekhouder, een hoofdagronoom. Hun vrouw en kinderen waren bij hen. Er was ook een commercieel centrum voor de blanken, en een klein hotel. Men kwam er ook in contact met meer geciviliseerde inlanders. Sommigen van hen postuleerden toen al naar een postje in de administratie, of schreven een brief (afgebeeld) om klacht neer te leggen wegens een niet betaalde "Bon Pour".

In het secretariaat was ik belast met de 'courrier' en allerlei administratieve zaken zoals de burgerlijke stand van de blanke bevolking enz. Daar heb ik ook mijn eigen rijbewijs opgesteld. Het rijden (met de STA) had ik in Bena-Dibele reeds geleerd. Gelukkig kwam er al spoedig een einde aan dit secretariaatswerk, zodat ik begin 1956 kon vertrekken naar Elingampangu, een 'Poste détaché', ver in de brousse, gelegen aan de Tshuapa rivier, grenzend aan de Evenaarsprovincie. Een nieuwe vaste verblijfplaats, op ongeveer 200 km van Lomela, de hoofdplaats van het gewest.

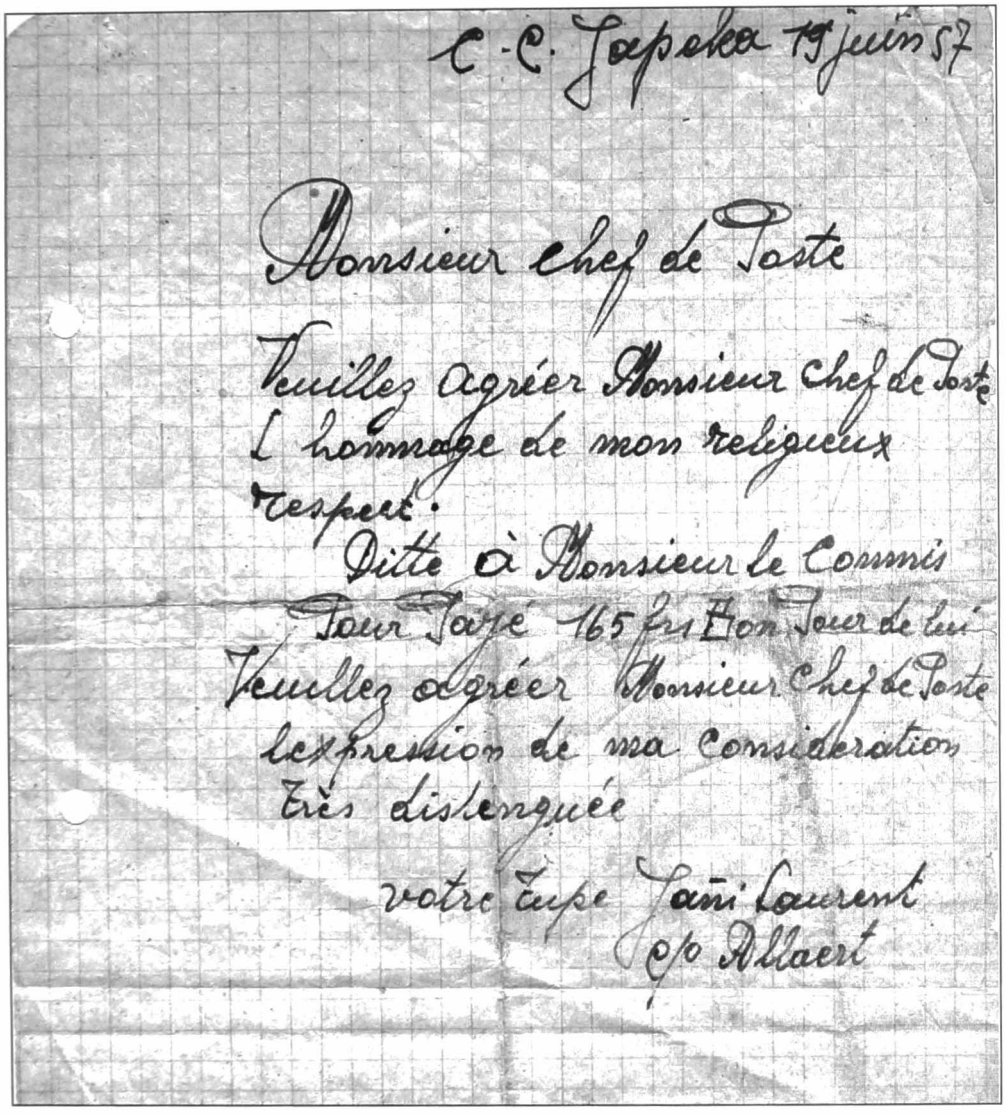

C.C. Japeka 19 juin 57

Monsieur chef de Poste

Veuillez agréer Monsieur Chef de Poste
l'hommage de mon religieux
respect.
Ditte à Monsieur le Commis
Pour Payé 165 frs Bon Pour de lui
Veuillez agréer Monsieur Chef de Poste
lexpression de ma consideration
très distenguée
votre Tupe Jani Laurent
c/o Allaert

Een capita-vendeur doet zijn beklag bij mij. Een schuldenaar, mijn commis (klerk), betaalt zijn "bon pour" niet.

11. Elingampangu, mijn broussepost

In februari 1956 nam ik dus afscheid van Lomela en van een paar jonge goede vrienden, vol verwachting naar nieuwe uitdagingen.

Ik kon inpakken voor Elingampandu, een post met de reputatie, niet geschikt te zijn voor gehuwde agenten! Hij lag op ongeveer 200 km van de hoofdpost Lomela, aan een doodlopende weg, die eindigde in het uiterste noorden van de provincie Kasai, op enkele kilometers van de Evenaarsprovincie. De ligging op de tweede zuiderbreedtegraad, dit is ongeveer 210 km onder de evenaar, maakte van Elingampangu een weinig aanlokkelijk gebied. Een blik op de streekkaart toont hoe ver men daar van alles verwijderd was, hoewel in vogelvlucht de afstand slechts een goede 66 km bedroeg tot de hoofdstad van het gewest Lomela. Het klimaat was er warmer en vochtiger wegens de nabijheid van de evenaar en er waren zware onweders tijdens het regenseizoen.

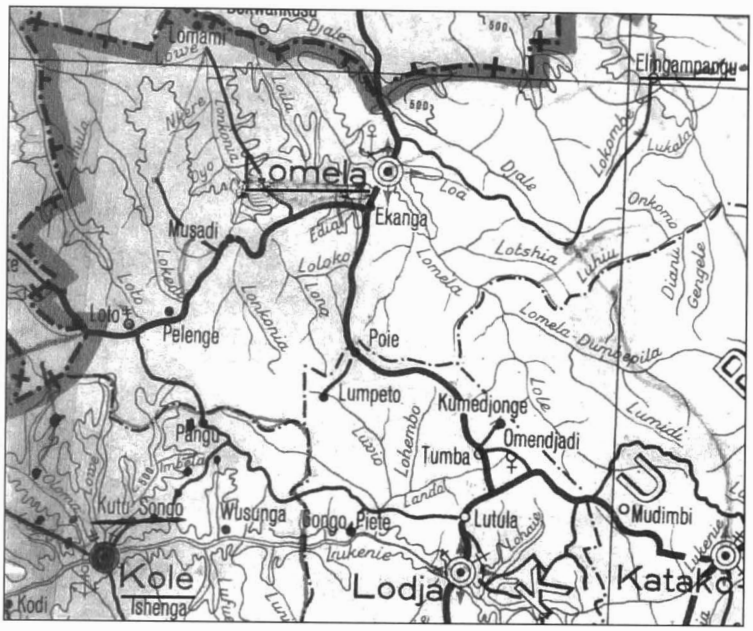

De ligging van Elingampangu tegenover Lomela en Kole.

Wegwijzers in Lomela.

Mijn verblijf in Elingumpangu.

Ik werd er aangeduid als opvolger van de heer Nelissen, de ambtenaar die met verlof zou gaan, maar die mij eerst introduceerde in de totaliteit van het echte en zelfstandig besturen van het hele gebied. Aangezien men per dag een geschreven activiteitsverslag diende op te maken en dit op het eind van de maand aan de gewestbeheerder moest afleveren, stond men onder bestendige controle.

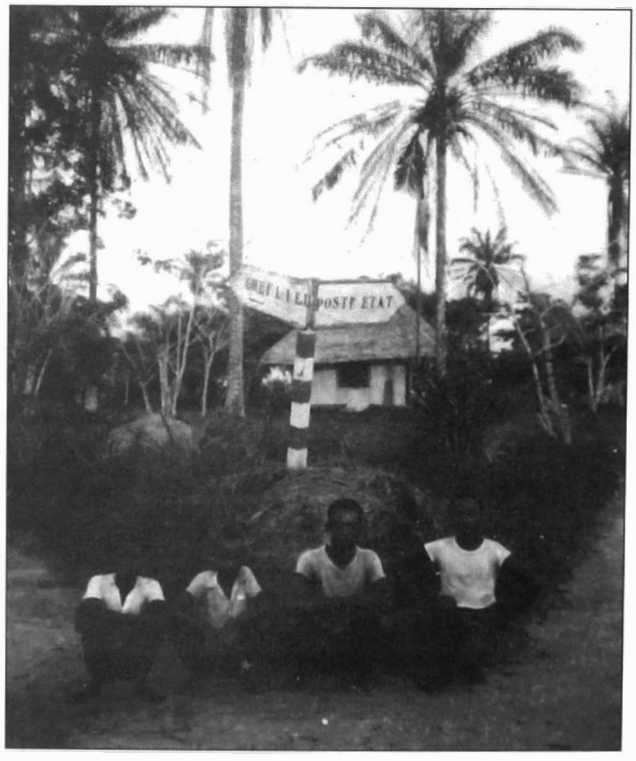

Zicht op de post Elingampangu.

Het verblijf op de post zelf was slechts elf dagen per maand toegestaan.
Voor de rest diende men ergens onderweg te zijn. Er was werk genoeg, zoals het onderhoud van de baan, een gewone aardeweg, de volkstelling en het toezicht op het werk in de velden. De streek was ook gekend voor de afwezigheid van industrie of grote plantages. Dit had voor de inlanders natuurlijk een ongunstig gevolg voor de vooruitgang van hun ontwikkeling. Zij woonden doorgaans in grote dorpen langs de openbare weg. Er was echter geen doorgaand verkeer tenzij het vervoer tijdens de katoenoogst. Ook hier werkten meestal de vrouwen op het veld.
De mannen brouwden liever 'malafu'

(palmwijn uit de élaïs-palmboom), of ze stookten alcohol op een heel primitieve wijze. Het verdoken cultiveren van hennep was voor velen een uitdaging, hoewel het verboden en strafbaar was.
Op gebied van smederij trof men hier en daar kunstsmeden aan. Er werden vooral messen en lansen gemaakt voor de jacht. Later heb ik in opdracht honderden van deze lansen opgekocht in Mputu voor de Wereldtentoonstelling van 1958 (België). Ook het vervaardigen van 'elundjas' (klokken), gemaakt uit lege vaten van petrol of benzine, was een ware kunst. Een goede smid kon 12 elundjas maken uit één vat. Men ging deze klokken dan verkopen in Ikela, in de Evenaarsprovincie, een fameuze reis te voet door het oerwoud. Dit werd dus het gebied waar ik nog twee jaar te werken had. Mijn tweede dienstjaar was ondertussen begonnen.

Ikzelf, de heer Nelissen, mijn voorgangers, de hr. Fumière, agent Cotonco. (katoenbedrijf).

Mijn chevrolet delivery, een ruime driedeurs.

In Lomela had ik mij kort voor mijn vertrek een occasie chevrolet-delivery aangeschaft. Dienstig voor mijn privégebruik en met kilometervergoeding voor de dienst. Samen met een legerjeep en een STA-bestelwagen, had ik voldoende vervoer om in alle verplaatsingen van het personeel, en in het transport van allerlei materialen te voorzien. Ik had daarbij ook twee chauffeurs ter beschikking, een kantoorbediende, niet de oude van Kole, maar Milambo, een jongere Muluba. Het was een goede werker die fatsoenlijk Frans sprak en ook op de hoogte was van alle bureel- en veldwerk Hij had maar één groot gebrek: veel dorst! Als we in een dorp aankwamen waar er weinig malafu of bier te vinden was, kwam hij geregeld met de klacht: "Monsieur, on crêve de soif ici". Verder had ik nog als personeel: een planton, twee policiers en twee messagers (boden) voor de zendingen en het transport van de wekelijkse briefwisseling naar en van het gewest en naar het thuisfront, en een nieuwe boy, want zo ver heb ik mijn Victor uit Kole niet kunnen overtuigen om mee te reizen.

Er waren in het gebied ook tien etappenhuizen, waarvan er enkele in heel slechte staat verkeerden. Daarvan heb ik er drie gesloopt en nieuwe in de plaats gebouwd. Dat leverde me goede punten op voor het signalement. De constructie van een van mijn bouwwerken is te volgen op de foto's.

Het speciale aan mijn opbouw was het inmetselen van de houten kaders voor de deuren en de ramen. Dit gebeurde met balken van 15 cm breed en 7 cm dik, op hoogte en

breedte van de deuren en de ramen. Rond deze kaders werden de bouwstenen (15x15x30 cm) gemetseld. Dit had het grote voordeel, dat de kaders waaraan later de ramen en de deuren bevestigd werden, niet meer loskwamen.
De bouwstenen waren geen gebakken stenen, ze waren enkel in de zon gedroogd. Eerst werd het dak gebouwd op grote palen die na het beëindigen van de werkzaamheden weggehaald werden, zodat het dak op de muren kon rusten. Alleen voor de fundering, die bestond uit allerlei zwerfstenen verzameld in de omgeving, werd cement gebruikt. Het dak werd bedekt met bladeren die per drie boven elkaar gebonden en gerangschikt werden als leien.

1.

2.

3.

1. Het skelet van het dak wordt op grote palen bevestigd. Overhangende stammen worden nadien ingekort.

2. De dakconstructie wordt bedekt met bladeren.

3. De palen zijn geplaatst, daaronder worden de muren gebouwd.

Een alternatief was een bedekking met dunne plankjes van heel licht hout, die eveneens met lianen gebonden werden als leien. Een grote boomstam in dit licht hout kon gemakkelijk gedragen worden. Om een dak te bedekken waren vele duizenden pakjes bladeren of houten leien nodig.
Maar met vele binders samen zingend op het dak vlotte het werk vlugger dan men zou denken.

Een overzetboot bouwen.

Ik stond voor nog een andere, niet te onderschatten opgave. Een nieuwe overzetboot moest worden gebouwd: een 'bak' die via een kabel over de stroom getrokken werd. Een 'bak' zag eruit als een houten plateau, gedragen door vier grote prauwen. Zo'n prauw is nu nog te zien in het Koloniaal Museum van Tervuren. De prauwen werden ter plaatse gekapt en te water gelaten. Er werd een rastering over de wand van de prauwen aangebracht met een zekere ruimte ertussen, die de breedte van de 'bak' bepaalde. De balken die daarvoor gebruikt werden, waren ook ter plaatse gezaagd (over de put), met een grote boomzaag.

Die balken hadden als lengte, de breedte van de 'bak', en ze werden voorzien van inkepingen die juist over de buitenwanden van de prauwen pasten. Een precisiewerk dus, waardoor alles in elkaar gezet kon worden als een puzzel, zonder bouten of andere hechtingsmiddelen. Alleen het daarop bevestigde plateau, bestaande uit een plankenvloer, werd met zware spijkers vast geklonken. Een dergelijke 'bak' droeg gemakkelijk een grote vrachtwagen, geladen met katoen. Ik reed als eerste mijn 'bak' op. Er was wat gekraak, maar alles bleek in orde, en daar vaarden we over de brede Tshuapa, getrokken langs een stalen kabel.

Deze opgave was een werk van vele weken. De voorbereidingen alleen al voor het maken van een dergelijke 'bak', zoals het kappen van de prauwen en het zagen van de balken namen reeds een paar maanden in beslag. Het aanduiden van de werkers die alles zouden uitvoeren onder mijn leiding, was het werk van de inlandse chefs, die dat ook maanden vooraf hadden geregeld.
Het was, met alles rekening houdend, een heel gewaagde en grote onderneming, die natuurlijk ook erg gewaardeerd werd bij het toekennen van de jaarlijkse quotering.

Zicht op de overzet van de Tshuapa, een rivier te breed voor een brug. Met een kabel wordt de 'bak' overgetrokken.

De nieuwe 'bak' ligt aangemeerd. Op de foto ikzelf en een pater.

12. Het derde broussejaar

TATA NA NGAI. "Mijn Congolese vader".

Wanneer 'de adoptie' werkelijk plaats heeft gevonden, weet ik niet meer. Een feit is zeker, ik had een negervader. Een oude Wetshy (medicijnman en tovenaar?) kwam mij op zekere dag bezoeken toen ik ergens langs de weg in een etappenhuis verbleef. Hij had een kip mee als geschenk. Hij kwam vertellen dat hij van mij gehoord had en dat ik, zo jong, een vader nodig had. Hij was daarvoor de geschikte man volgens zijn uitleg. Hij nodigde mij uit bij hem te komen in zijn hut om wat te babbelen. Ik heb dit natuurlijk aanvaard en dat is zo gebleven tot aan het einde van mijn term. Gelijk waar ik verbleef in de streek kon hij onverwacht opduiken. Hij bleef nooit lang. Het was maar even, om te zien hoe het met mij ging. Hij kreeg natuurlijk ook altijd een geschenk van mij: 'mpata-moko', dat was een vierkantig briefje van 5 frank.

Tata met lukele (trommel).

Ikzelf bij Tata Wetshy aan de hut.

SUKARI en BEMBELE

De naamgeving aan de blanken was een normaal verschijnsel, zoals bij ons vroeger de leerlingen hun meester een (bij)naam gaven. Wanneer ik mijn (eerste) naam gekregen heb weet ik natuurlijk niet meer. De reden waarom ze mij Sukâri (suiker) noemden, was waarschijnlijk de volgende:
Ik kon, wanneer ik een of ander werk uitgevoerd wilde zien, mijn waar nogal goed verkopen. Het was natuurlijk altijd voor het goede doel. Ze aanhoorden mijn uiteenzetting en er werd dan soms gelachen en gezegd : "Hij is weer bezig met *zeem* aan onzen baard te smeren". In werkelijkheid stuitte ik echter nooit op weerstand. De ouden gaven mij zelfs een luipaardtand aan een koordje, om rond mijn nek te hangen wanneer ik in een dorp aankwam. Dat gaf, samen met de officiële plaat op mijn helm, nog meer gezag. Later kreeg ik ook een stuk luipaardvel: de kracht die daarvan uitging bv. tijdens ondervragingen als 'juge-de-police' of i.v.m. bepaalde vergrijpen, was indrukwekkend. Wie tijdens een verhoor op de KOY (=het luipaardvel) stond, durfde of kon niet liegen. Later werd ik ook Bembélé genoemd, d.w.z. de mug die onverwachts ergens kon verschijnen om controle te doen (een muggenprik?) tijdens bepaalde werken, of ook in de velden, samen met de agronoom, mijnheer Ceustermans, die ook in de streek op bezoek kwam en de 24 are te bewerken grond controleerde.

Voor de hut van Tata.

Bembélé (mijn roepnaam bij de bevolking) probeert ook eens de tamtam.

Werken op de post.

Niettegenstaande het verblijf op de post beperkt was tot maximum elf dagen per maand, was er steeds activiteit. Hetzij in het bureel om de administratie bij te werken, hetzij aan de gebouwen om herstellingen uit te voeren of vernieuwingen aan te brengen. Zo kreeg - gespreid over verscheidene perioden - de 'barza' (terras) een nieuwe bedekking. Ik kreeg er regelmatig bezoek van een visarend die rustig kwam meegenieten van het wijdse panorama. Mijn woning was immers gelegen op een hoogte die wel honderd meter uitstak boven de oevers van de rivier Tshuapa.

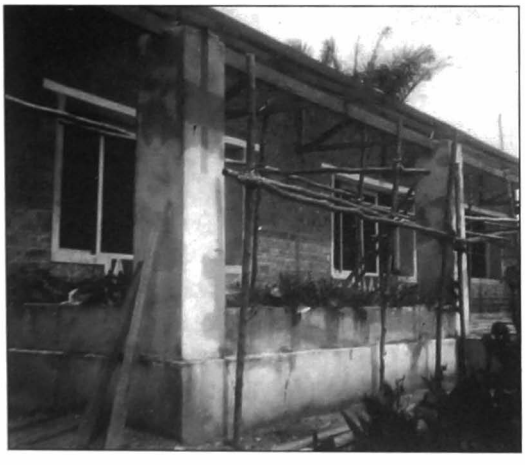

De overdekking van de barza wordt vernieuwd.

De barza uitkijkend op het dal. De visarend is aanwezig!

13. Met verlof naar Leopoldstad

In het begin van het jaar 1957 bracht ik tijdens het jaarlijks verlof een bezoek aan mijn broer Johan in Leopoldstad. Dit was een grote reis. Voor de reis Lomela-Luluaburg (nu Kananga), 901 km, kon ik met een vrachtwagen meereizen. Dit duurde twee dagen. Vandaar ging het per vliegtuig naar Leopoldstad, ongeveer 2.40 uur vliegen.
Bij de vlieghaven nam ik een taxi naar de fabriek waar mijn broer werkte als verantwoordelijke voor de technische uitrusting van de weverij Tissaco. De taxichauffeur

was heel verbaasd dat ik, een blanke, Lingala sprak. Hij liet mijn broer roepen, zeggende dat er een blanke op bezoek was die beweerde zijn broer te zijn, maar geen Frans sprak. In Leo sprak men Frans met de zwarten! Het probleem was vlug opgelost toen wij Lembeeks praatten, wat dan weer een ander probleem was voor de taximan!
De week werd gevuld met bezoeken aan vrienden van mijn broer en aan mensen uit ons dorp Lembeke. Voor mij stond de drukte van de stad in schril contrast met het verblijf in de eenzame brousse. Terug in mijn streek hernamen we de normale werkzaamheden met nieuwe moed, want het derde jaar van mijn term was reeds aan het lopen.

14. De missiepost

Er was bezoek op de post. Op de rechteroever van de stroom in een verlaten katoenloods, niet ver van de overzet, was er tijdens mijn afwezigheid een nieuwe missiepost gesticht. Drie paters picpussen of paters van de HH. Harten hadden zich daar geïnstalleerd. Ik was van dan af niet altijd meer alleen op mijn berg.

Pater Herman luidt de geïmproviseerde klok (een metalen ring).

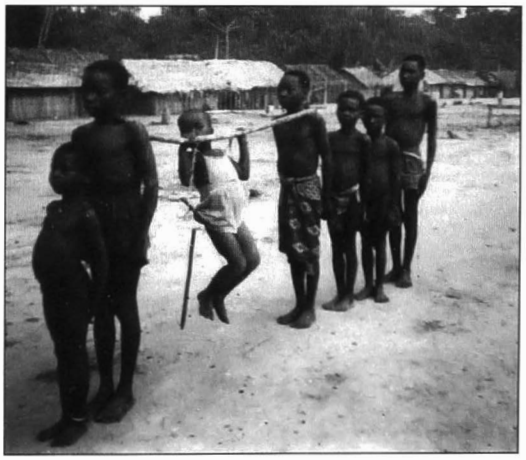

De kinderen vermaken zich, spelen ze tipoy?

Op een dag hoorde ik plots een geweldige knal. Een ontploffing die van beneden aan de bak bleek te komen. Ik sprong in mijn jeep en reed naar beneden. Op het hof van de missiepost stond pater Boudewijn helemaal zwart geblakerd, naast een benzinevat waaruit het bovendeksel wel 50 meter weg was gekatapulteerd. Hij had een leeg benzinevat willen schoonbranden om er maïs in te bewaren. Toen hij echter een brandende lucifer aan de opening van het vat bracht, ontplofte de nog aanwezige benzinedamp, met als gevolg de fameuze knal. Gelukkig was de pater in kwestie niet gewond of verbrand. Pater Floribert, de overste, en pater Herman stonden er lachend bij.

OTUTU

Ik ben in het bezit van een Afrikaans beeldje, waar toevallig een bizar verhaal aan vastzit. Toen ik van hogerhand de opdracht kreeg om voor de Wereldtentoonstelling van 1958 in België een hoeveelheid messen en lansen op te kopen bij de inlandse smeden, kwam er een jonge kerel mij een beeldje aanbieden. Ik vond het een echt origineel stukje en kocht het voor 50 fr. Toen ik het als versiering in mijn huis of ergens in een etappenhuis ophing zag ik dat mijn personeel er niet mee opgezet was. Iedereen wendde de blik af bij het

In gesprek met pater Boudewijn.

Pater overste Floribert doet aankopen.

voorbijgaan van het beeldje. Ik vroeg aan Vincent, mijn boy, wat dit te betekenen had. Hij zei mij dat het een afgod was met slechte bedoelingen.

Enige tijd nadien kwam de jongen, aan wie ik het gekocht had mij vragen of hij het terugkreeg, want hij was door de dorpsraad gestraft. Hij - of zijn familie - moest twee van alle dieren die in het dorp leefden, aan de ouderlingen geven. Twee honden, twee geiten, twee varkens, twee duiven enz., ofwel de tegenwaarde ervan in geld in de dorpskas storten. Ook de chefs van het dorp vanwaar die jongen afkomstig was, kwamen de zaak bespreken. Van hen vernam ik dat het een OTUTU was, een vruchtbaarheidsgod. Ik zei dat ik het beeldje reeds naar Mputu (België) gestuurd had en dat ik het niet kon teruggeven. De zaak was daarmee afgesloten en ik heb er verder niets meer van vernomen

Het beeldje hangt reeds vijftig jaar als souvenir bij de voordeur in ons huis.

OTUTU, de vruchtbaarheidsgod.

15. Aftellen naar het groot verlof

Op 26 september 1957 kreeg ik een officiële mededeling dat mijn lopende dienstterm zou eindigen op 20 februari 1958. Ik werd verzocht mijn keuze van terugkeer - per boot of per vliegtuig - kenbaar te maken vóór 25 september. De brief was ondertekend op 31 augustus te Luluaburg en via de administratieve weg Lusambo, Lomela en per courrier-messager naar

Elingampangu gebracht. Ik koos natuurlijk het vliegtuig om vlug thuis te zijn bij mijn verloofde, die daar drie jaar op mij wachtte.
In november kreeg ik reeds antwoord over de regeling die getroffen was. Ik zou op 20 februari 1958 vanuit Lodja per vlieguig vertrekken naar Luluaburg, om van daar twee dagen later naar Leopoldstad te vliegen. Op 23 februari volgde dan de vlucht van Leopoldstad naar Brussel. Alle 'requisitoirs', de nodige paperassen, zouden in Lodja aanwezig zijn bij de afreis. Er waren verder nog een hele reeks verplichtingen in Luluaburg te vervullen alvorens het land te mogen verlaten.

Alles verliep zoals voorzien. Op 23 februari 1958 landde ik in Brussel bij mijn geliefde en familie voor een verlofperiode van zes maanden. Ons huwelijk had plaats, de dag van de opening van de Wereldtentoonstelling 1958 in Brussel. Ook daarvan hebben we natuurlijk uitgebreid genoten.

STAGERAPPORT

Mijn laatste signalement werd door de gewestbeheerder reeds opgesteld op 18 juni 1957, en via de administratieve weg naar de provinciale personeelsdienst gestuurd als Stagerapport. Ik ontving het thuis te Lembeke op 27 mei 1958. Het gaf een geruststellend beeld voor mijn verdere loopbaan.

Hieronder een afschrift van dit rapport dat mijn toekomst zou verzekeren.

PROVINCE DU KASAI. Service: TERRITORIAL.
DISTRICT DU SANKURU. Matricule: 25.544
TERRITOIRE DE LOMELA.

Rapport de stage de monsieur INGELS Wilfried ,Oscar, Maria.
Agent Territorial.

- INSTRUCTION GENERALE: Monsieur Ingels a terminé ces humanités greco-latines, et Ecole Coloniale de Bruxelles.
- EDUCATION : Très bonne.
- CONDUITE GENERALE : Très bonne.
- ACTIVITE : très grande.
- APTITUDES ET HABILITE PROFESSIONNELLE : grandes.
- CONNAISSANCE DE LANGUES INDIGENES : parle très bien le Lingala.
- MANIERE DE SERVIR ET SERVICES RENDUS:

Monsieur Ingels est arrivé à la Colonie le 21 février 1955.
Periode de formation de 8 mois en territoire de Kole, il a été désigné pour Lomela où il a été affecté à la region Est qu'il administre jusqu'a ce jour avec beaucoup
de mérite et de conscience.

- Après des débuts hésitants, cet agent a amélioré son rendement au cours de son terme, a pris plus d'assurance et rend actuellement d'excellents services dans une région particulièrement ingrate et isolée.
  Véritable Territorial, continuellement en route et aimant son métier.
- AVIS DU CHEF IMMEDIAT (gewestbeheerder)
  Monsieur Ingels possède toutes les qualités professionnelles et morales requises pour être admis à titre définitif.
- AVIS DU CHEF DU DEGRE SUPERIEUR (districtscommisaris)

Je partage entièrement ces considérations.
Lusambo 3 Juillet 1957
Sé. / Le C.du D. Geurts M.

- AVIS DU GOUVERNEUR DE PROVINCE:
  Monsieur Ingels s'intéresse vivement aux populations qu'il administre.
  Avis très favorable à l'admission à titre définitif.
  Luluabourg, le 12.07.57.
  Sé../ LE GOUVERNEUR,
  J. LEMBORELLE.
  Pour copie certifiée conforme,
  LE DIRECTEUR PROVINCIAL DU PERSONNEL,
  FF. JORIS.

Ingevolge de gebeurtenissen in juni 1960 werd er amper twee jaar later een onvoorzien einde gesteld aan mijn koloniale loopbaan.

Een tapijtje, genaamd 'Velours de Kasai'. Vervaardigd met raffiavezels. Een gewaardeerd product uit de streek.

II MIJN TWEEDE TERM
1958-1960

Op 16 augustus 1958 weerklonk in de morgen op de kade van de haven van Antwerpen de mars uit de film "The Bridge on the River Kwai". Dit was het sein om afscheid te nemen van onze vrienden en kennissen en in te schepen op de Charlesville, die klaar lag om af te varen naar Congo. Ik vertrok voor een tweede ambtstermijn, maar nu samen met mijn vrouw. Zoals gebruikelijk ging de tocht over Tenerife, waar enkele uren halt gehouden werd om ons de gelegenheid te geven een toeristische uitstap te maken op het eiland. Op de kade heerste er een ongelooflijke drukte om alle soorten kantwerk en souvenirs aan de passagiers te verkopen.
De verdere reis, met de evenaarsdoop en de nodige feestelijke diners, verliep in een aangename sfeer. De Charlesville was ook heel wat luxueuzer dan de Copacabana, waarmee ik de eerste keer had gereisd.

Onze huwelijksfoto.

Wat brengt de toekomst in Afrika?

Daags voor de aankomst in Lobito (Portugees Angola) was er een bericht aangekomen van de 'Agence Maritime Internationale SA- Agence Lobito', dat er op 26 augustus 1958 een telegram was binnengekomen met de melding dat ik aangeduid werd voor de provincie Kasai, en dat de nodige reisdocumenten voor de trein ter beschikking zouden liggen in het treinstation van Lobito, waar een trein zou vertrekken met bestemming Congo, om 16.45 uur.
Bij de aankomst in Lobito op 30 augustus in de vroege morgen, ontscheepten nog menige andere kolonialen die eveneens ofwel de Kasaiprovincie of de Katangaprovincie als bestemming hadden. Alles verliep volgens de mededelingen en op dezelfde dag nog,

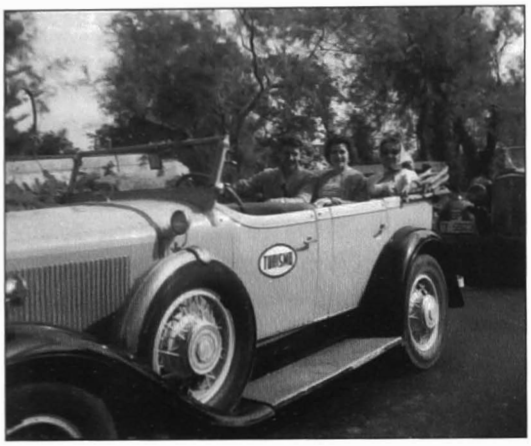

Tenerife: rondtoeren met de Tourissimo.

Dorine en vriendin.

zaterdagnamiddag 30 augustus, vertrokken we met de trein voor een rit van 1.350 km dwars door Portugees Angola. Gedurende de reis was er niet zoveel te zien. Hier en daar een stationnetje of een dorpje en verder dorre en kale landschappen. Er waren talrijke haltes om inlandse passagiers te laten in- en uitstappen met hun pakken en zakken en levende bagage, zoals kippen en geiten en soms wel een varkentje. Ook water en hout moesten ingeslagen worden, want de locomotief werd gestookt met hout.
We overnachtten drie keer op de trein en in de morgen van de vierde dag, op dinsdag 2 september, kwamen we aan in Tenke aan de grens met Congo. Vanuit Tenke, na de nodige formaliteiten en douanecontrole, vertrokken we om 7 uur 's avonds met een moderne trein in eerste klasse naar Luluaburg, waar we na 919 km op donderdag 4 september in de voormiddag aankwamen. We konden onze intrek nemen in het 'Palace' hotel. 's Anderendaags vernamen we op de administratieve diensten van de provincie dat ik door de gouverneur ter beschikking werd gesteld om tot eind september mee te werken aan de volkstelling in de wijk van de stad waar de inlanders verbleven. Daarmee zaten we vast te Luluaburg, we konden onze intrek nemen in het 'Hotel Moderne', een heel wat ruimer en aangenamer verblijf dan de hotelkamer in het 'Palace' hotel.

1. Volkstelling in Luluaburg.

Van deze volkstelling herinner ik mij niet zoveel meer, tenzij dat sommige percelen en huisjes overvol zaten met families die uit het binnenland waren afgezakt om mee te profiteren van hun 'Nduku' (broer of ander familielid) die ergens aan het werk was. Men wilde een zuivere toestand van de aldaar verblijvende bevolking op papier zetten, en de illegalen naar hun dorp terugsturen.
We hadden in de stad ook de gelegenheid om eens naar de bioscoop te gaan, op restaurant of naar de winkels om sommige nog ontbrekende zaken aan te schaffen voor later in de brousse. Zo kochten we o.a. een radiotoestel op batterijen en een tweede Kolemanlamp, twee onmisbare zaken wegens het ontbreken van elektriciteit in het binnenland. In een van de magazijnen ontmoette mijn vrouw per toeval een vriendin die ze vroeger in België op de trein naar het werk had gekend. Haar man werkte bij de Telecom en ze verbleven tijdelijk ook in Luluaburg. Soms waren zij ook in het binnenland op de posten waar er telecommunicatie was.

We maakten van de gelegenheid gebruik om elkaar te bezoeken en de stad wat beter te leren kennen.

2. Lomela en Musadi

Op woensdag 1 oktober konden we zoals voorzien vertrekken naar de streek van Musadi in het gewest Lomela, waarvoor ik aangeduid was. De vriendin die we in Luluaburg ontmoet hadden, bracht ons boterhammen voor onderweg, dat was een vriendelijke verrassing die niet ongelegen kwam, want onderweg waren er natuurlijk geen restaurants of eetgelegenheden. De reis verliep met de STA (geladen met al onze bagage) via de weg die ik vroeger met de MAS ook had afgelegd (maar nu bijna non-stop) naar Bena-Dibele, met overnachting op de missiepost van de Paters Picpussen. We zijn er aangekomen toen het nog klaar was. 's Anderendaags vertrokken we alweer in de vroege morgen en we kwamen aldus, na een reis van ongeveer 700 km, rond vier uur in de namiddag aan in Lomela.

We verbleven tot 6 oktober in de hoofdpost om kennis te maken met de andere bewoners en om de nodige schikkingen te treffen vooraleer wij naar Musadi (90 km noordelijker) zouden vertrekken. Hier konden wij ook op restaurant eten. Mijn vorige post te Elimgampandu (bestemming voor ongehuwden!), was ingenomen door de heer Meeuwis, een andere celibatair.

We konden daar in Lomela ook onmiddellijk een jonge boy in dienst nemen, Nongo Fabien, die met ons de reis naar Musadi en het verdere verblijf in Congo zou meemaken. Mijn auto, die voor ons twee toch te klein was om verder te gebruiken, kon ik verkopen aan een inlander. Ik was trouwens van plan om van father Davis, een Amerikaanse missionaris, een Ford bestelwagen te kopen met een dubbele rij zetels vooraan. De man kwam echter niet opdagen, want hij was tijdens mijn verlof uit de streek vertrokken, zodat wij zonder persoonlijk vervoer zaten. Er werd ons echter een bestelwagen van de STA (met chauffeur) ter beschikking gesteld voor de dienstreizen. Zo konden wij toch de baan op met alles en iedereen die met ons zouden vertrekken naar Musadi.

's Zondags zijn we op de missiepost naar de mis geweest. We bleven er eten en napraten. Mijn vervanger uit Elimgampandu was daar ook en zo werd het nog een aangename zondag. Op de hoofdplaats van het gewest was er een grote winkel, door blanken gehouden. Daar konden we allerlei zaken en vooral ook voedingswaren kopen.

Huis van de gewestbeheerder.

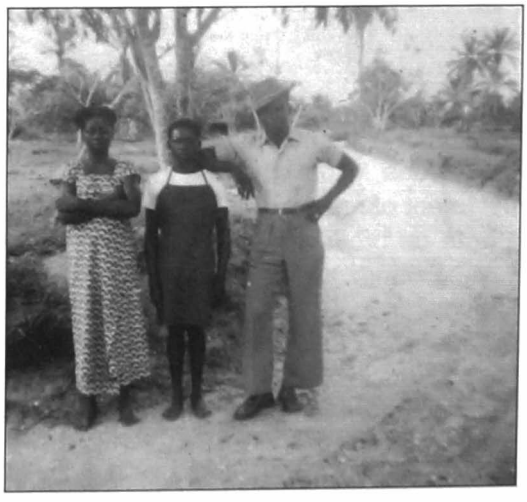

De "cuisinier" Vincent met zijn vrouw.

Er was ook een klein hotel, uitgebaat door een Zwitsers koppel. Daar werd af en toe een film vertoond. Zij hielden er eveneens een restaurant open, waar we zoals hier boven reeds gezegd, konden eten.

De totale blanke bevolking van het gewest Lomela bestond uit ongeveer 200 bewoners: het administratief personeel van de staat en hun familie, de paters en de zusters van de twee missieposten, de beheerders van de katoenbedrijven met hun familie, de bevolking van het commercieel centrum, waaronder zelfstandigen die er een bedrijf hadden o.a. een garage, een zaak van bouwmaterialen, schrijnwerkerij enz.

3. Musadi. Geruchten over een nieuw statuut

Tijdens mijn verlof in België hadden er zich wijzigingen voorgedaan in de personeelsbezetting van het gewest. De administrateur was met verlof vertrokken en een vervanger was aangeduid. Aangezien hij niet op de post was bij onze aankomst, was de assistent bevoegd om mijn verplaatsing naar Musadi te bevestigen. Op maandag 6 oktober was hij daartoe niet bereid gevonden, en verdaagde onze afreis met een dag. Op dinsdag was de nieuwe administrateur nog niet aangekomen. De assistent liet ons uiteindelijk toch vertrekken rond 9 uur.

Toen ik vernam wie de nieuwe administrateur was, verwonderde de aarzeling voor het geven van de toestemming tot vertrek mij niet. De nieuwe baas was de administrateur van Kole bij wie ik mijn stage deed in 1955. Ik wist dus met wie wij te maken hadden. Achteraf gezien is dit toch meegevallen. Hij heeft mijn werk in zijn quoteringen volmondig geapprecieerd. Ondertussen was ook mijn boy Vincent met zijn vrouw aangekomen op de post, en zo konden we vertrekken met een grote en een kleine nieuwe boy Nongo Fabiën. De weg naar Musadi, ongeveer 90 km van Lomela, was een drukke weg wegens de aanwezigheid in de streek van vele rubberplantages. Het is ook de algemene doortocht vanuit Port-Franqui en Luluaburg naar de Evenaarsprovincie.

Op de post van Musadi woonde ook een 'agronome principal' die op het ogenblik van onze aankomst bezoek had van de ingenieur-agronoom die op inspectie was in de streek. De ambtenaar die ik zou vervangen was reeds uit het huis vertrokken naar de nabij liggende gîte. Hij en zijn vrouw, beiden West-Vlamingen uit Torhout, ontvingen ons heel hartelijk. Ook de ingenieur en zijn vrouw uit St.-Joris-ten-Distel, ontvingen ons vriendelijk. De agronoom was een heel aangename en vriendelijke Waal uit Godinne (Namur). We waren dus niet alleen als blanke op de post. Alles zag er voor de toekomst prima uit, met spontane en onderlinge hulpvaardigheid.

Toen we goed en wel in Musadi geïnstalleerd waren, doken de eerste geruchten op van grondige wijzigingen in het bestuur van de gewesten. Er waren nog geen schriftelijke mededelingen maar het nieuws over herschikking en bestuur in de bijposten deed de ronde. De blanken zouden allen op de hoofdpost van het gewest gehuisvest worden. Naast hun administratieve taken zouden ze ook sporadisch de brousse intrekken voor wegenwerken, politioneel werk als politierechter of in opdracht van het parket, om onderzoeken ter plaatse uit te voeren, of om de inlandse rechtbanken te controleren en te helpen waar nodig. Dit alles zou tegen het einde van 1958 moeten gebeuren, als toepassing van een nieuw statuut, dat vanaf 1959 in werking zou moeten treden.

Ondertussen ging het normale werk op de post zijn gewone gang. De volkstelling, het onderhoud van de wegen, de assistentie bij de handelaars die hun 'capita-vendeur' kwamen controleren enz. Alvorens de overname van de post uit te voeren waren er nog enkele dringende herstellingen aan een paar bruggen uit te voeren. Samen met de vertrekkende ambtenaar heb ik de herstellingen aan de eerste brug uitgevoerd (over de Lonkonia). Zijn aanwijzingen zouden mij vlug van pas komen, want er stond mij zwaarder werk te wachten aan de tweede grote brug, ook gelegen op de hoofdweg over de Lona rivier, ongeveer twintig meter breed. Daar zou ik alleen voor staan wegens zijn vervroegd vertrek naar de hoofdpost.

Ons huiselijk leven was voor mij natuurlijk iets anders dan het leven als celibatair. Mijn vrouw was sedert september zwanger. Bij leven en welzijn konden we dus volgend jaar in mei met drie zijn. Het feit werd pas in november aan het thuisfront meegedeeld. Alles bleek na onderzoek van de dokter in orde te zijn. De zwangerschap berokkende geen noemenswaardige ongemakken, tenzij dat mijn echtgenote steeds vermagerde, maar dit bleek achteraf ook geen hinderpaal te zijn. In de wekelijkse briefwisseling van en naar huis werd er druk over de komende gebeurtenis onderhandeld. Aangezien we ook een 8mm-camera mee hadden, zou men alles met bewegende beelden kunnen volgen.

In de streek waren er ook een paar grote heveaplantages. De moeite waard om even te bezoeken. Het tappen van de latex gebeurde 's morgens vroeg. Voor de inlanders was er veel geld te verdienen. Men zag dit ook aan de evolutie van de levensomstandigheden van de bevolking. In opdracht van de firma was er door een Italiaanse bouwmaatschappij begonnen met het bouwen van bakstenen huisjes voor de inlanders. Deze huisjes werden echter niet ten volle aanvaard, want het was er binnen veel te warm. Het bladerdak van de hutten bood beter weerstand aan de evenaarszon dan de metalen bedekking. Daardoor werden de huisjes door sommigen eerder gebruikt als stalling voor de kippen en de geiten en voor het bewaren van de maniokwortels en de graangewassen. Ook voor katoen enz. waren ze welkom!

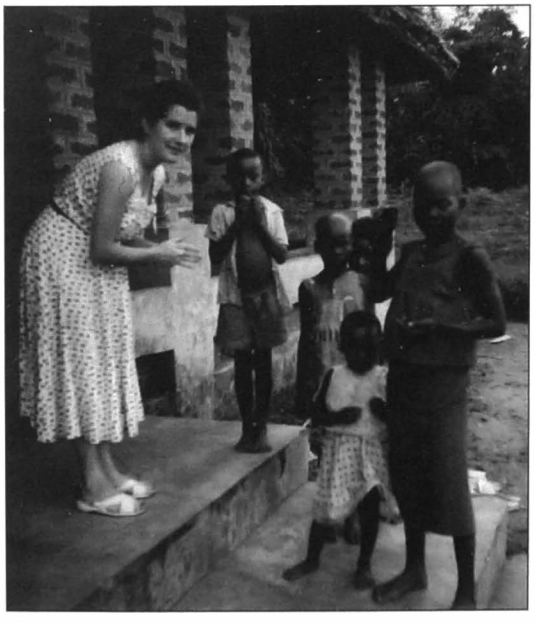

Mijn echtgenote Dorine, snoepjes uitdelend.

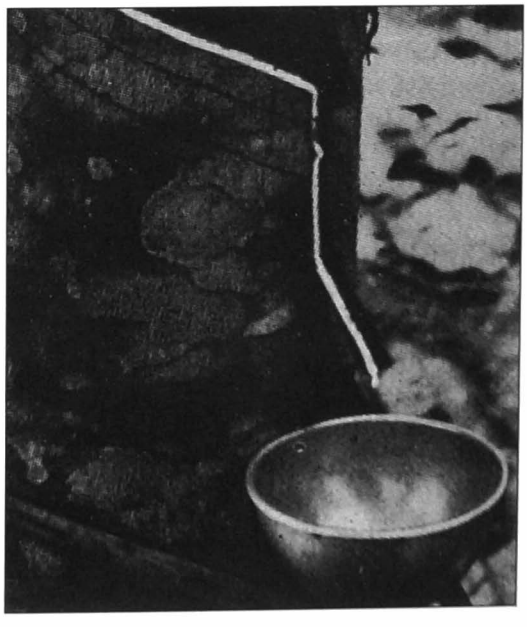

Aftappen van het rubber.

Het oprichten van de steunpalen.

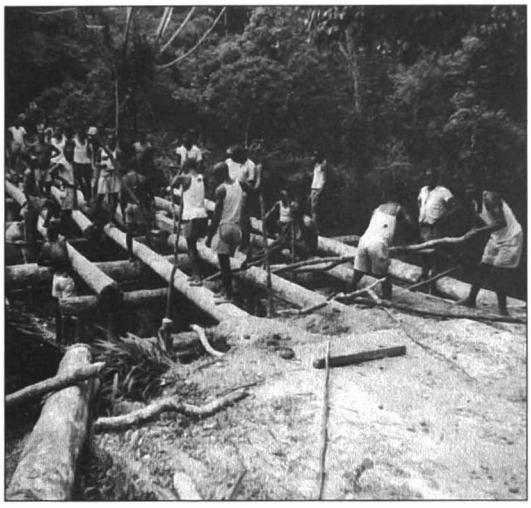

De lengtepalen worden op de dwarsbalken geplaatst.

Het tappen van de latex gebeurde met het wegsnijden van een paar millimeter schors van de boom, waardoor het sap in een aan de boom gehangen potje kon worden opgevangen. Het werd nadien verzameld, wanneer alle bomen in de plantage getapt waren.

Brug over de Lona rivier

Zo een brug bouwen is een serieuze opdracht. Boomstammen voor de steunpalen in het water en voor dwarsbalken waren ter plaatse beschikbaar. De dorpelingen in de omgeving waren klaar om aan de werken te beginnen, want voor hen was er een goede frank te verdienen. Aangezien deze brug eveneens op de hoofdweg naar Ikela in de Evenaarsprovincie gelegen was, werd er vooraf per brief aan de handelaars meegedeeld dat de weg onderbroken zou zijn tot 12 december.

Met enkele foto's verduidelijken wij de werkzaamheden. De eerste foto toont het oprichten van een steunpaal (zeven m lang). Bovenaan werden vier lianen bevestigd die, wanneer

Dwarsbalken op de steunpalen.

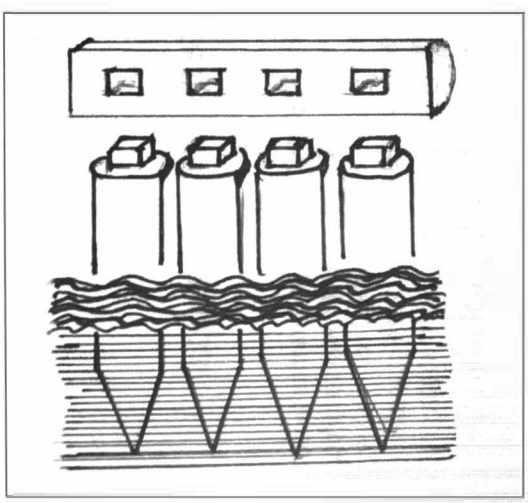

Constructieschema.

de gescherpte paal in het water was gedropt, beurtelings aangetrokken werden en aldus de paal met een draaiende beweging in de bedding van de stroom boorden, tot hij vast kwam te zitten. Er werden telkens vier van deze palen op een rij geplaatst met een tussenruimte van anderhalve meter. Samen met de dikte van deze palen, bepaalden zij de breedte van de brug: ongeveer zes meter. Voor de Lona waren er tien rijen van vier palen nodig om de 20 meter brede rivier te overbruggen.

Elke dwarsbalk vormde aldus telkens de steun waarop verder de lengtepalen van de brug gelegd werden. Boven op deze lengtepalen kwamen er, in de breedte van de brug, zware planken van zes meter lengte bij vijf cm dikte en 25 cm breedte, waarop met oogbouten of met lange kepernagels de loopplanken werden bevestigd volgens de wielbreedte van de voertuigen.
Het afbreken van de oude brug, het aanleggen van een noodovergang voor de voetgangers en de fietsers, duurde echter langer dan voorzien. De weg was pas weer open op 16 december. Aan de nieuwe brug hadden zestig vaste medewerkers die vroeger bij de 'Force Publique' hadden leren werken, en nog wat losse helpers gewerkt, telkens van 's morgens 6.30 uur tot rond 15 uur in de namiddag. Het totaal aan lonen en materiaal bedroeg ongeveer 35.000 Congolese franken. Na de uitbetaling van de werken, keerden we tevreden maar moe terug naar Musadi.

Persoonlijk heb ik aan het bouwen van deze brug, wegens het voortdurend verblijf rond het water, een zware aanval van malaria overgehouden. Op aanraden van een Amerikaanse dokter van de protestantse missiepost te Loto, heb ik een paar weken rust genomen. Ondertussen kwam stilaan 1959 in zicht, en kwam de verhuis naar de hoofdplaats Lomela dichter bij. Er moest ingepakt worden. De zwarte bediende moest eerst, samen met het andere personeel, de taken overnemen die vroeger door de blanke gedaan werden. Deze overname nam ook nog ettelijke dagen in beslag (dit kaderde in de toepassing van het nieuwe statuut dat op 1 januari 1959 van kracht zou worden). De maandwedden van deze mensen gingen natuurlijk de hoogte in!
Kort voor ons voorziene vertrek uit Musadi, werd ik door een Portugese handelaar

Uitbetaling na het werk.

Dorine bij de brug, in de schaduw van de plantengroei.

opgeroepen om te Loto bij de controle van zijn inlands magazijn te assisteren, in een dorp gelegen op de grens met Dekese, ongeveer 100 km van Musadi. Hij was mij komen halen en ik ben met hem kort na de middag vertrokken. De controle liep nogal uit. Er werd een deficit vastgesteld van ongeveer 73.000 frank. Gezien de afstand terug naar de post, kwam ik pas na twee uur 's nachts weer thuis. De Portugees bleef overnachten in de gîte.

De nodige vordering werd 's anderendaags opgesteld. Justitie kon verder haar werk doen. Mijn vrouw, die toen in haar vijfde maand zwangerschap verkeerde, was op deze bewuste avond heel ongerust. Zij had de agronoom, die vlakbij woonde, laten roepen door de boy. Hij was vlug gekomen en had haar uitgelegd dat het dorp, waarvan zij meende waar ik naartoe was (Looto, met twee'o's geschreven en dichter bij Musadi), niet de plaats kon zijn waar ik naartoe geroepen was, maar wel Loto, het 'centre-commercial' dat aan de grens lag van het gewest Dekese. De agronoom, een brave man in zijn derde term meen ik, was bij mijn vrouw gebleven tot ik terug was. Mijn opdracht was uitgevoerd. Dergelijk dringend werk hoorde dus ook tot onze (normale) opdrachten zonder enige inachtneming van tijd.

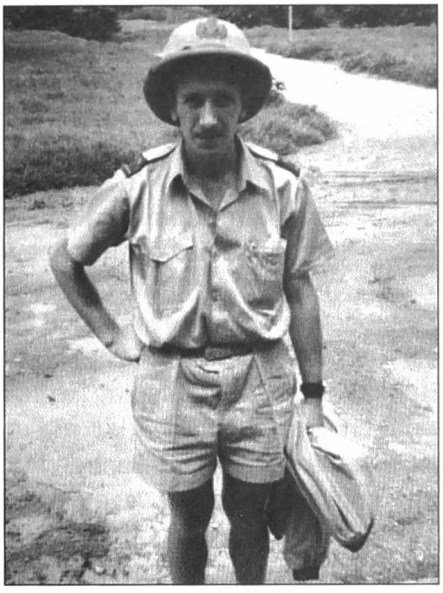

Moe maar tevreden naar Musadi.

Ondertussen had ik bericht gekregen van de administrateur dat ik nog niet kon verhuizen omdat ons huis in Lomela nog niet volledig afgewerkt was. We vierden dan maar nieuwjaar met ons tweeën, met de boys en het personeel. Een rustig nieuwjaar...

We vernamen via de radio dat er in Leopoldstad een grote opstand uitgebroken was met 47 doden en 257 gekwetsten en honderden miljoenen schade. De aanstoker was met enkele aanhangers ingerekend. Dergelijke berichten waren natuurlijk niet opbeurend voor de komende veranderingen die ons te wachten stonden, hoewel er in het binnenland onder de bevolking daarover weinig bekend was. Het werd uiteindelijk donderdag 21 januari 1959 toen we konden vertrekken naar onze nieuwe woning in Lomela. We hadden 106 dagen te Musadi doorgebracht. Er kon een nieuw hoofdstuk beginnen.

4. Verblijf in Lomela – verhuis naar Lubefu

Na 106 dagen in Musadi en omstreken te hebben verbleven kwam er eindelijk op 22 januari 1959 de geplande verhuis naar een nieuwe woonst op de post van Lomela.

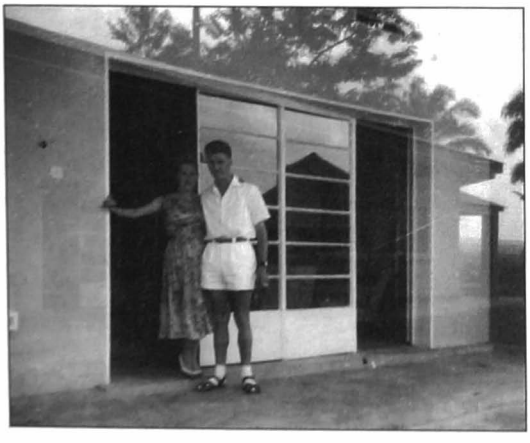

Op de barza van het huis in Lomela.

Mijn echtgenote aan de Singer naaimachine.

Voor de eerste keer zouden we in een modern verblijf wonen. Dus geen opgeknapte gîte meer! De omgeving was een vlak terrein dat niet lang daarna met allerlei struiken en bloemen werd beplant. Binnen in huis was er een grote zitkamer, een keuken, twee slaapkamers en een badkamer. Er was natuurlijk nog geen elektriciteit of stromend water, maar dat werd volgens de oude methode opgelost. Buiten stond er een groot vat op een verhoog dat met een trap bereikbaar was. Dit vat werd dagelijks opgevuld met water uit de rivier. De Kolemanlampen gaven licht genoeg om na 6 uur nog een boek of brieven te lezen en indien nodig nog wat naaiwerk uit te voeren met een met de hand bediende Singer.

Samen met Fabien in de met palmbladeren overdekte moestuin.

We waanden ons thuis zoals tijdens de zomer in België. Er was verder op de post een grote winkel waar we verschillende soorten levensmiddelen en allerlei zaken konden kopen. Eenmaal in de week kwam de MAS van Ikela met de brieven en de korf (verse?) groenten die we konden bestellen bij de hoeve 'Karavia ' in de Kivuprovincie. Ik had zelfs de (utopische) pretentie een moestuin aan te leggen met zaaigoed toegestuurd vanuit België. Gezien het gunstige (serre-)klimaat schoot alles vlug op, maar het resultaat liet te wensen over: groene struikjes zonder vruchten. Bij de uitroeiing van deze *lochting* vonden we toch een heel klein radijsje dat we a.h.w. met plechtigheid hebben opgegeten!

Nu het ernstige werk en serieuze gebeurtenissen.
Ik werd als secretaris van het gewest aangeduid en kreeg het onderhoud toegewezen van een gedeelte van de weg naar Ikela (33 km). Dit laatste om mij een halve dag in de week te kunnen bezighouden met territoriaal werk. Daarbij kwam controle van de kantonniers (de werkers op de weg), onderhoud en herstel van de brug over de Ndjali-rivier, op de grens met de Evenaarprovincie.

Op de hoofdpost van het gewest, waar ondertussen ook alle andere beambten verbleven, heerste een aangename sfeer. De verstandhouding inzake onderlinge hulpvaardigheid op alle gebied was uitstekend. Het leek wel een grote familie.
Op de post werd de politieke toestand en ook het nieuw statuut besproken: termen van twee jaar en vier maanden verlof met volle wedde plus nog eens 5.000 fr. voor logement enz., stonden ons te wachten. Onze term zou aldus eindigen in september 1960. De toestand was echter wel anders aan het evolueren dan werd voorgesteld. Iedereen had stilzwijgend ook zijn toekomstplannen klaar voor een definitief vertrek, indien de zaken ongunstiger zouden evolueren.
Voor mijn vrouw was de voorbereiding voor de geboorte van de baby de voornaamste bezigheid, vooral in de briefwisseling met haar moeder thuis om allerlei zaken te regelen en te bespreken. Ter plaatse was dit eveneens, met de andere dames van de post (waaronder er nog een drietal in blijde verwachting waren), het voornaamste onderwerp van de gesprekken en bezigheden. Naai- en breiwerk voorop!
In de gedetacheerde posten werden de inlandse chefs nu verantwoordelijk voor de

administratie zoals de volkstellingen, het normale onderhoud van de wegen op de secundaire banen enz. De blanken zorgden voor de zwaardere dingen zoals onderhoud en reparaties van de bruggen op de hoofdwegen. Zo had ik af te rekenen met de brug over de Ndjali op weg naar Ikela, de vaste courrierverbinding tussen Lomela en de Evenaarprovincie. Een grote herstelling diende uitgevoerd te worden zonder het verkeer stil te leggen. Dat was territoriale arbeid ...(en goed voor malaria!).

In een stenen huis wonen bracht voor de boys wat ongemakken mee. Vincent, de oude boy uit mijn vorige term, de keukenpiet, wilde alles ook op zijn 'brousses' regelen. Vooral het koken buiten en het schikken van potten en pannen was zijn vak.
Hij wilde niet naar mijn vrouw luisteren toen zij haar schikkingen voor de keuken wilde uitvoeren. Hij verduidelijkte haar dat hij en niet zij eerst bij mij gekomen was om te werken. Dus was zij tweede in dienst en kon niet de baas zijn. We hebben die brave man laten gaan, en Fabien werd de hulpkok. We schaften een gasvuur aan, en in de keuken werd er ook wel iets klaargemaakt.
De wapens die tot dan toe (in bewaring op de post) ter beschikking waren voor de dienst, werden uitgedeeld onder de blanken. We hielden schietoefeningen samen met de zwarte soldaten die op de gewestpost gekazerneerd waren. Ieder van ons was trouwens ingelijfd bij de Force Publique, het Congolese leger.

5. Geboorte op de missiepost.

Op 22 mei 1959 om 8.00 uur 's morgens kwam onze Michel ter wereld in Eyangu. Dit is een kleine missiepost waar paters en zusters verbleven. Er was daar voor de inlandse meisjes o.a. een opleidingsschool voor vroedvrouw. Deze missiepost lag ongeveer op 15 km van de post. De geboorte van een blanke baby was natuurlijk een grote gebeurtenis. Het was trouwens de eerste - en ingevolge de gebeurtenissen nadien - ook wel de laatste keer dat daar een blank kindje geboren werd. De belangstelling van de schoolgaande jeugd was enorm groot. De aapjes speelden daar echt in de bomen! De doopplechtigheid had plaats op de missiepost. Het aangename verblijf in Lomela werd hernomen. Moeder en kind waren gezond. Alles leek ok.

De ouders van Michel met moeder-overste.

De gewestdokter was peter, de echtgenote van de gewestbeheerder was meter.

6. Veranderingen op komst !

Er kwam plots een storende brief van de provinciegouverneur met de melding van een nieuwe datum van eindterm, vastgesteld op 1 maart 1961, i.p.v. september 1960 (met mijn goedkeuring). Dergelijke goedkeuring had ik bij mijn weten nergens toegestaan en ik protesteerde, zelfs met een kopie voor Brussel en voor de personeelsdiensten in Leo en in Luluaburg. Het resultaat was dat er toch 'd'office' een verlenging kwam tot 1 december 1960.

MUTATIE! Verhuis naar Lubefu

Niet lang daarna kwam er opnieuw een stoorzender met een aanstellingsnota, waardoor ik stante pede moest verhuizen naar het gewest Lubefu om daar de dienst te verzekeren op het secretariaat en in het noordelijk gebied van het gewest. Men weet natuurlijk nooit wie of wat er achter dergelijke beslissing schuilgaat. Ik kon er niets tegen inbrengen. Ik heb wel op aanraden van de dokter uitstel van vertrek aangevraagd wegens de recente geboorte van onze baby, voor wie een dergelijke verplaatsing (over een afstand van 530 km) volgens hem niet verantwoord was. Ik kreeg de toelating om de verplaatsing uit te stellen tot eind juni, maar diende zeker op 2 juli op post te zijn, wat trouwens ook gebeurde. De verhuis verliep op 1 juli met een overnachting te Lodja in het hotel. Onze boys Fabien en Berthold maakte de reis mee naar het onbekende Lubefu. 156 dagen Lomela lagen achter ons.

Aankomst op de 'bak' te Lubefu.

Mama Dorine met de kleine Michel.

7. Wonen in Lubefu

Lubefu is gelegen aan een naar onze normen grote stroom, eveneens Lubefu genaamd. Men stak deze stroom over met een 'bak' gebouwd op walvissloepen en getrokken langs een kabel omdat de diepte (8 meter?) en de breedte (meer dan 50 meter?) te groot waren om er een brug over te bouwen. De stroming was er tijdens het regenseizoen zeer sterk. De monding ligt ruim 180 km naar het noorden toe in de Sankurustroom, op ongeveer 25 km ten oosten van Bena-Dibele.

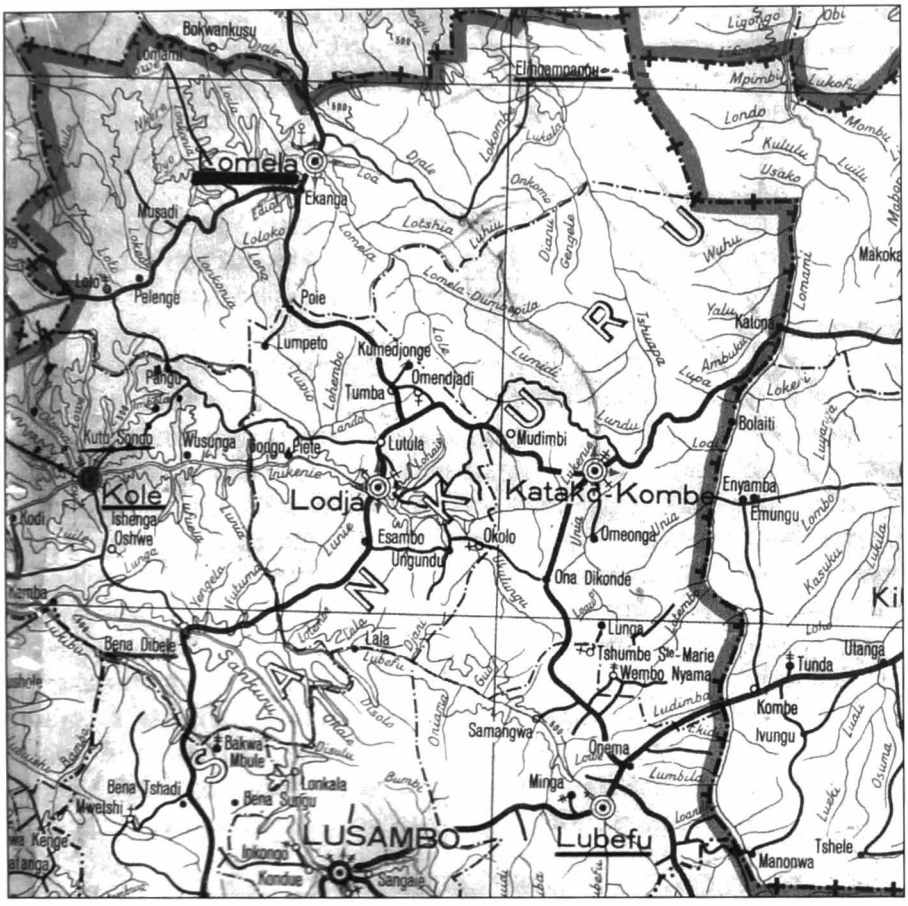

Het Sankurudistrikt.

Op 3 juli 1959 kwamen we aan in Lubefu waar we door de administrateur werden ontvangen en uitgenodigd om bij hem het avondmaal te gebruiken. Veel stelde dit niet voor, want de man was vrijgezel. Zijn woning lag op ongeveer honderd meter van de burelen van het gewest, langs de hoofdweg die de post doorkruiste. Wij kregen langs dezelfde hoofdweg, ongeveer tegenover zijn huis een woning - oude koloniale stijl - toegewezen. De andere blanken, de assistent, de boekhouder en de secretaris, woonden op een hoger gelegen plaats aan het einde van een doodlopende zijweg.
Ons huis was ruim vanbinnen en fris. Er was een grote ruime barza (terras), in de hof een boyerie, een washok, een keuken en een magazijn. Daarnaast ook een grote garage.

De voorzieningen waren zoals overal elders, met dit verschil dat de MAS nu uit de richting van Luluaburg kwam en dat we slechts 170 km verwijderd waren van Lusambo, de hoofdplaats van het district, waar we allerlei bestellingen konden doen van etenswaren enz. De groenten kwamen nu uit de richting van Elisabethstad per wekelijkse zending toegestuurd. Eenmaal in de week was er vers rundvlees. Gezien de ligging van Lubefu, ongeveer op de vijfde breedtegraad ten zuiden van de evenaar, was het klimaat iets milder. Er was een lagere vochtigheidsgraad, en de seizoenen waren duidelijker te onderscheiden.
Op de post was er een 'Centre commercial' met enkele magazijntjes waar tamelijk veel zaken te koop waren. Ook verpakte eetwaren en snoep en andere snuisterijen voor de inlanders.

Er woonde daar, tussen de inlandse bevolking in, ook een jonge Portugees, in dienst van een firma. Wij waren spontaan en vrij vlug met hem bevriend en zijn tot op heden, 50 jaar later, nog steeds vrienden. Als wij op de Post verbleven, kwam hij geregeld op bezoek. Een etentje en een goede Portugese wijn was voor hem, als vrijgezel, een aangename verpozing.

Er woonde daar ook een Italiaan, samen met zijn zoon. Hij was behalve winkelbediende ook nog coiffeur, voor de mannen en de inlanders althans. Hij sprak ook een beetje Frans. Toen ik later een van de boys naar hem zond met de vraag wanneer ik kon komen voor het haarsnijden, antwoordde hij per briefje:
"Ne porte que leur". Dat was dus klare en verstaanbare Italiaans-Franse taal!
Door het wonen op deze plaats, aan een hoofdweg dus, gebeurde het wel dat passanten, op doortocht naar Lodja of verder, halt hielden om bijvoorbeeld de weg te vragen of om een verfrissing te vragen, of zelfs om een kleine panne aan de wagen te herstellen. Zo kregen we niet lang na onze aankomst bezoek van een blanke militair en zijn vrouw. Zij waren op weg naar Stanleystad, waar ze gekazerneerd waren. Ze gingen overnachten te Lodja om dan verder te reizen. Bij de kennismaking bleek de man een soldatenvriend te zijn van mijn jongere broer Victor in België. Dus een aangename ontmoeting en een gezellige verpozing op onze eenzame plaats daar beneden aan de baan. Op een zondagnamiddag stopte een 'chic' koppel in sportwagen-décapotable. Zij vroegen het adres van een hotel in Lubefu! Hij was juwelier uit Leopoldstad en Fransman, ze waren op rondreis door het binnenland. Van een hotel was er natuurlijk geen sprake. De enige oplossing was natuurlijk de gîte, het etappehuis dat zich ook langs onze weg bevond. Daar hebben ze dan maar overnacht met de nodige voorzieningen die wij hen ter beschikking konden stellen. Eten en drank hadden ze bij zich.

Vertrek naar bijpost Ndju.

De boys en 2 chauffeurs met Michel.

Zo zou ik kunnen doorgaan met verhaaltjes, maar ik wil toch nog uitdrukkelijk vermelden dat de kennismaking en de verstandhouding met de collega's-staatsambtenaren eveneens uitstekend was. Naast het administratief werk (secretariaat) op het bureau, had ik ook het onderhoud van de weg naar Katako Kombe, het gewest gelegen in het noorden van Lubefu. Er waren daar een paar kleinere bruggen die gelukkig in goede staat verkeerden.

De voornaamste pleisterplaats was de post Ndju. Verderop (150 km) was de grote missiepost van Tshumbe St.-Marie en de leprozerie te Dikungu, waar dokter Demuynck met zijn ega en een vijftal kinderen woonde. Wanneer deze familie bijvoorbeeld op doorreis was naar Lusambo, en een bezoekje bracht, was onze provisiekast totaal geledigd en konden we pannenkoeken bakken voor de rest van de dagen of tot er een nieuwe voorraad eten aankwam. In de brousse was iedereen steeds te allen tijde welkom. Men deelde onberekend alles met iedereen. Ook op de hoofdpost gold dit gebruik.

Iedereen was in die tijd benieuwd naar wat er komen zou. We woonden immers in de streek van waaruit Lumumba afkomstig was. Geruchten waren er genoeg, maar de politiek bleef steeds buiten onze bureaus.

Begin augustus stond de bouw van een nieuw etappehuis (in de nabijheid van Ndju) op mijn programma, maar gezien de omstandigheden is het er nooit gekomen.
Een blijde melding kwam plots binnengewaaid via de boys. Zij hadden op de radio vernomen dat ik bevorderd was. De schriftelijke bevestiging is slechts dagen nadien gekomen toen we op weg waren in de streek. Met felicitaties van de provinciegouverneur, van de districtcommissaris en van de gewestbeheerder. Mijn benoeming en bevordering in rang was zelfs met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 1959 . Dit had ik te danken aan gouverneur Lemborelle, die mijn eindestagenota's (augustus 1957) had vervolledigd met de bemerking dat er eveneens redenen waren om te besluiten tot bevordering, en niet enkel 'APTE' tot vaste benoeming, zoals dat na drie jaar de regel was met 'Très Bon-nota's'. Deze promotie betekende ook een welkome financiële aanvulling voor de spaarpot thuis.

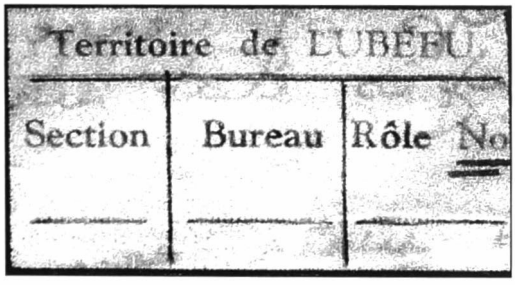

Afbeelding van de stempel, met het verwarring zaaiende Rôle No.

Er werden schikkingen getroffen voor de naderende verkiezingen van het nieuwe bestuur voor het gewest. De kiezerslijsten moesten per dorp opgesteld worden. Er diende ook een kandidatenlijst gemaakt te worden met de foto's van de kandidaten, want de meeste mensen konden natuurlijk niet lezen. Alleen bij het zien van hun kandidaat, zouden ze voor hem kunnen stemmen. Dus heel wat werk.

Een heel merkwaardig feit stak echter in sommige dorpen de kop op: de kiezers kregen een volgnummer op de lijst om dubbel stemmen te vermijden en zo was het ook mogelijk te volgen wie er gestemd had. Dit volgnummer moest ergens op een vaste plaats aangebracht worden. Het identiteitsboekje leek daarvoor het best geschikt. Er was een stempel waarop de naam van het gewest vermeld stond. De sectie en het bureau moesten nog ingevuld worden samen met het volgnummer op de lijst waar de kiezende werd ingeschreven. De vermelding 'Rôle No.' (nummer) gaf problemen. Deze afkorting 'No', was er te veel aan, want deze 'No' betekende voor sommigen althans 'Non ' i.p.v .

numero. Dus No = geen independance (geen onafhankelijkheid)! De stempel werd geweigerd in sommige dorpen. Niets aan te doen.
Desondanks hebben wij door te blijven aandringen en uitleggen, en alle middelen ter overtuiging aan te wenden, uiteindelijk nog tot enkele dagen voor de verkiezingen, stempels en nummers kunnen aanbrengen bij vroegere weigeraars. De verkiezingen hadden plaats in december 1959.

8. Lubefu: de gebeurtenissen tot eind 1959

Tussen de werkzaamheden in tikte de tijd in de richting van het onvermijdelijke. De berichten uit Leopoldstad en de andere provinciehoofdplaatsen waren niet hoopgevend. Het werk op de gewestelijke hoofdplaats verliep zonder uitbundigheid. Enkele zwarte klerken namen stilaan bepaalde diensten over.

Tussen de voorbereiding en de uitvoering van de verkiezingen in, zijn de onderstaande gebeurtenissen aan de orde. Op 3 september was er een filmvoorstelling in open lucht op de post. Vertoning van het bezoek van Koning Leopold III en prinses Liliane aan Lodja op 20 maart 1959. De belangstelling was maar matig, aangezien Leopold III vrijwel niet gekend was bij de bevolking. Dit bezoek had trouwens geen officieel karakter. Het duurde maar één dag en kaderde in de hobby van de koning, namelijk de fotografie.

Op 5 september werden de foto's gemaakt van de kandidaten voor de gewestelijke verkiezing. Een hele bedoening, want er waren voorschriften qua grootte en helderheid. De foto's van de kandidaten werden op een paneel gekleefd met onder elke foto een bepaalde kleur. Deze kleur werd aangebracht op de urne van de kandidaat, waarop nog eens zijn foto werd aangebracht. De kiezer diende het stembiljet dat hij zou ontvangen in de urne van de gekozen kandidaat te deponeren. De vrouwen waren niet stemgerechtigd, er waren ook geen vrouwelijke kandidaten.
Op 2 oktober waren we in Ndju en er was een zonsverduistering. Dit hadden ze daar nog nooit echt bekeken. Ik liet iedereen die wilde, kijken door een licht berookt stuk glas. Een wonder dat voor sommigen een slecht voorteken inhield. Vooral de ouderen waren er niet gerust op.

Op 12 oktober kwam er een telegram van mijn broer in Leo dat vader overleden was op 7 oktober 1959. Dit telegram bereikte ons te Longombe, in de brousse. Het werd bezorgd door een onbekende blanke die op weg was naar Lodja. We konden een tekst voor een telegram van mederouwen meegeven. We werden er even stil van. Vader was slechts 64 jaar geworden.

Op 28 oktober brak de overzetboot te Lubefu doormidden. Een geladen vrachtwagen van de MAS stond erop en de boot was bijna aan het einde van de overtocht gekomen. Plots gebeurde het. Een van de sloepen van de bak begon te lekken en liep vol water. Daardoor begon het hele gevaarte langzaam in de rivier te zinken. Op heel korte tijd werd alles als een draaiende tol door de sterke stroming meegesleurd en verdween onder water. De vrachtwagen was geladen met een zending stenen en vloertegels die bestemd waren voor de nieuwe leprozerie, die men aan het bouwen was in Dikungu. De vrachtwagen werd na heel wat duiken en zoeken teruggevonden. Een nieuwe bak werd gemaakt. Alles verliep betrekkelijk vlot, omdat de duikers een matabisch (beloning) van 1000 Congolese frank kregen, geschonken door de directie van de MAS!

Op 2 november, ter gelegenheid van Allerheiligen, een verlofdag, werden er wafels gebakken, en werd er monopolie gespeeld met de collega's op de post. Op 12 november nog een overlijdensbericht! De broer van vader was overleden op 26 oktober. Hij was slechts een paar jaar ouder dan vader. We stuurden een telegram naar onze tante.

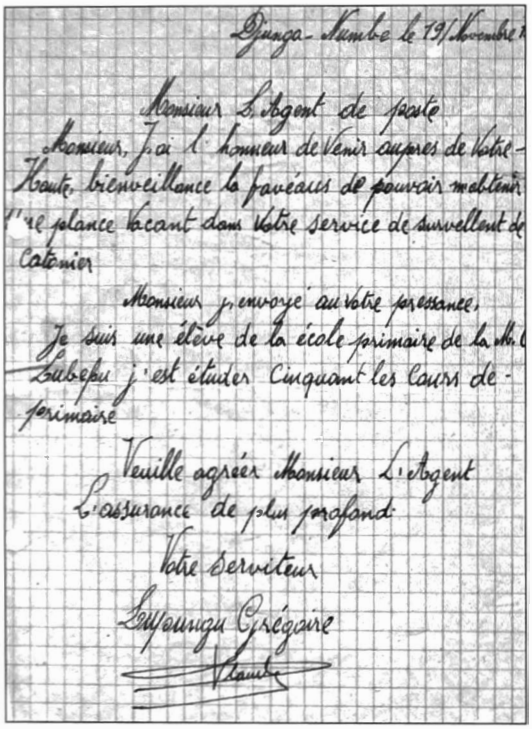
Djunga-Numbe le 19/Novembre

Monsieur L'Agent de poste

Monsieur, J'ai l'honneur de venir auprès de Votre-Haute, bienveillance la faveaus de pouvoir m'obtenir une plance vacant dans Votre service de survellent de Catonier

Monsieur j'envoyé au Votre pressance,

Je suis une élève de la école primaire de la M. Lubefu j'est étuder Cinquant les Cours de primaire

Veuille agréer Monsieur L'Agent L'assurance de plus profond

Votre Serviteur

Lupungu Grégoire

Er is verandering op komst. Sollicitatiebrief van een zwarte, die lager onderwijs achter de rug heeft.

Op 18 november weer naar Ndju. Moeilijkheden met de dorpelingen in de omtrek. Men weigerde het katoenzaad in ontvangst te nemen voor de volgende zaaitijd. 'Cotonco' in de problemen! Dit was ook voor de inlanders een groot verlies, want katoen was bijna hun enige bron van inkomsten. De oorzaak van de weigering was eveneens een politieke zet die een vals beeld van de onafhankelijkheid voorstelde. Men zou niet meer moeten werken. Toch werd er al gepostuleerd naar een plaatsje in het bestuur dat zou komen.

Op 21 december kwam de mededeling dat er gelijktijdig te Luluaburg en te Brussel een bevorderingsexamen voor assistent-gewestbeheerder zou plaatsvinden, eind februari 1960. Ingevolge mijn goede beoordelingen kon ik aan dit overgangsexamen deelnemen. Ik deed een aanvraag en bekwam alle inlichtingen en uitleg over de te kennen stof. Het leek een niet te onderschatten opgave.

In de briefwisseling met thuis was de onrust in de steden aan de orde, hoewel er in het binnenland daarvan niets te merken viel. De steden waren ver van ons verwijderd. Op 24 december gingen we samen met de andere blanken naar de middernachtmis op de missiepost. Alles verliep in vredige rust en iedereen zag muizen die rond het altaar op het tapijt ongestoord rondliepen. Zo ging de tijd rustig naar het nieuwe jaar, waarin er grote verwachtingen werden gesteld. Oudejaarsavond vierden we op de hoogte met al de andere blanken en dronken de nodige glaasjes.

Bij de inlanders beneden in de dorpen was alles rustig. Er klonk trommelgeroffel en gezang, maar geen uitdagend lawaai. Op 1 januari kwamen de *nieuwjaarders* aan de deur om een gelukkig jaar te wensen. De klerken die in de burelen van de post werkten, werden in huis ontvangen en er werd samen gedronken op het nieuwe jaar en op de toekomst. Dit was voor hen ook een teken van opname in de geëvolueerde samenleving. Het was een positief gebaar dat ons zeker ten goede werd aangerekend in het vooruitzicht van de komende dagen.

Tijdens de maand januari kreeg ik last van een wijsheidstand die maar niet kon doorbreken. Een ingreep van de tandarts werd noodzakelijk. Gelukkig konden we de ingreep uitstellen tot in februari. Het examen in Luluaburg bood daartoe de gelegenheid.

9. De onafhankelijkheid en de aftocht

In het voorjaar van 1960 kregen we in Lubefu nog vlug enkele wijzigingen te verwerken. Op 10 januari werd de administrateur gemuteerd naar Ruanda-Urundi! Een vervanger kwam vanuit Lomela. Het was een jonge ATA die wij natuurlijk kenden en van wiens zoontje ik dooppeter was. Ook voor mijn echtgenote was het weerzien van een vriendin en haar twee kinderen een aangename verassing.
Het werk op het gewest ging zijn normale gang tot we in februari vertrokken naar Luluaburg. Het examen was natuurlijk hoofdzaak, maar het tandartsbezoek en een oogonderzoek voor mijn vrouw lieten ons toe er iets meer van te maken. We zouden met ons drieën (wij en de kleine Michel), meereizen - 389 km! - met een collega, die ook deelnam aan het examen. De terugkeer was zo geregeld dat wij met ons drieën per 'Air-brousse' zouden terugvliegen over de bossen en het mooie landschap. Een buitenkansje dat erg meegevallen is ondanks het onweer dat ons bij de landing even door elkaar geschud heeft.
Zo naderde de dag waarnaar iedereen uitkeek vol verwachting. Lubefu was een rustige post en dat zou ten andere blijken uit alles wat de onafhankelijkheidsceremonie en de voorbereiding daartoe uitstraalden. Op 30 juni 1960 werd op het plein voor de burelen om 9 u. een mis opgedragen door de zwarte pastoor van de missie, in aanwezigheid van blank en zwart. De vlaggen werden gewisseld aan de mast onder joelend geroep en applaus van de menigte.

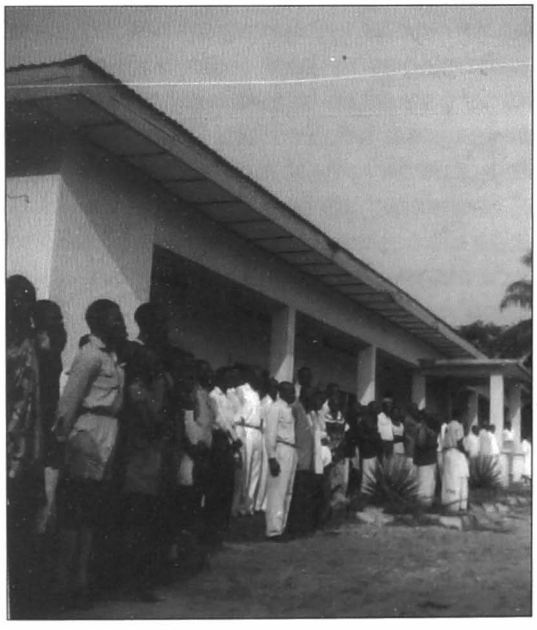

Zwart personeel vóór de burelen.

De soldaten van de post, bij het hijsen van de vlag.

Alle kinderen van de missieschool waren keurig in uniform en marcheerden naar het plein waar een overvloedig eetmaal opgediend werd. Een nijlpaard was de dag voordien geslacht en werd in grote biefstukken gebakken in de olie. Er werden acht zakken rijst naar binnen gespeeld en er was bier en frisdrank in overvloed. Alles verliep zonder problemen. De gevulde magen droegen daar zeker toe bij. Er volgde ook een rustige avond en nacht. Lubefu en omgeving bleef uiterst kalm.

De ceremonie bekijkend van op de eretribune.

Aanschuiven voor het feestmaal. Blank en zwart samen aan tafel.

Inlands muzikaal optreden. De papa met Michel.

Ze maakten in Lubefu de plechtigheden mee. Het koppel Ingels en Vereecken. De Portugees Sylva, een Belgisch soldaat met Michel en de Italiaan Alves.

Niet lang nadien, op 7 juli 1960, kwam er bevel van hogerhand tot evacuatie van de vrouwen en kinderen. Dit moest gebeuren per vliegtuig via Lodja. De maatregel was het gevolg van losgebroken geweld in de steden, en de vrees dat het geweld zou overwaaien naar de brousseposten. Het wegbrengen van de vrouwen en kinderen verliep tamelijk geordend.

10. De laatste dagen ... de evacuatie van vrouwen en kinderen,
opgetekend door Dorine, mijn echtgenote .

Die laatste dagen waren rap voorbij. Er kwam bericht dat alle vrouwen en kinderen naar

Lodja moesten. Onze mannen brachten ons weg. Wij werden in auto's gestopt. Dat gebeurde allemaal zonder incidenten, we moesten gewoon naar huis. Wij werden naar het luchthaventje van Lodja gebracht en moesten in de missie logeren.

Op 7 juli 1960 stond heel Congo in vuur en vlam. Bij ons echter stond niets in vuur en vlam. Had de autoriteit geen bevel gegeven, dan waren wij nooit weggegaan. De zwarten waren heel vriendelijk en deden gewoon. Er was niets aan de hand, hoewel het de streek van Lumumba was. De Batetela waren nochtans geen gemakkelijke mensen. Wij zagen niets verkeerds en konden gerust ter plaatse blijven. Maar wij vlogen naar Luluaburg (Kananga) en vandaar naar Kamina.

De dokter had ons een medicijn gegeven om niet bang of paniekerig te zijn. In Kamina aangekomen, was ik daardoor totaal machteloos. Ik kon niets meer doen. De militairen tilden mij uit het vliegtuig en legden mij in een van de loodsen. Ik kreeg twee spuiten en viel in slaap. Toen ik wakker werd was alles weg: mijn handtas, mijn dekentje, mijn zakje en mijn kind, alles was weg. Iedereen was 20 km verder gebracht. Ik werd er in een auto naartoe gebracht. Ik zie alles nog voor me. Wij kwamen toe op een heel groot terrein of een weide. Daar waren allemaal vluchtelingen, moeders en kinderen, maar ik kon mijn Michel niet vinden. Ik weende en liep overal rond te kijken. Dat duurde een tijd. Ik had niets meer, geen paspoort... Ik had enkel de kleren die ik aanhad. Dat was alles.

Toen kwam een lief meisje mij zeggen: "Madame, u moet niet wenen, hier is ook een kinderverblijfplaats". Ik ging erheen en Michel zat daar te wenen op zijn dekentje bij mijn handtas en mijn kledij. Ik had hem terug! Wij bleven twee of drie dagen in de kazerne van het Belgisch leger. Het waren allemaal vrouwen met kinderen.

Op een ochtend kwam iemand zeggen:
"Er is een vliegtuig voor België, maar u (op mij wijzend) mag nog niet weg. Eerst vertrekken de moeders met meerdere kindjes". Ik hielp de andere vrouwen met hun kinderen. Een vrouw was pas van een tweeling bevallen en zij had nog drie andere kinderen. Ik begon van 's morgens 8 uur te helpen. Opeens kwam die man terug en hij liet weten dat er nog een plaats over was en ik mee kon. Ik werd op hetzelfde vliegtuig gezet. 's Morgens begon het inladen en wij vertrokken om 12 uur. Alle kinderen zaten van 8 tot 12 uur in de blakende tropische zon te wenen. Een vrouw had een poes mee. Een steward bracht een beetje water voor die poes. Hij moest wel zorgen dat hij rap buiten was! Toen wij in de lucht waren gaven ze zuurstof, en werden de mensen kalmer.

Wij vlogen naar Leopoldstad (Kinshasa) om bij te tanken, maar we mochten niet uit het vliegtuig omdat de Russen daar al lagen.
Wij vertrokken weer en kwamen om middernacht in Brussel aan. Mijn vrienden van het Rode Kruis, in uniform, kwamen met dekens. Ze tilden ons uit het vliegtuig. Het was het zwaarst geladen vliegtuig. In dat vliegtuig konden 202 passagiers en wij waren met 303. De meeste waren evenwel kinderen.
Een heer en een dame stonden te wachten om aankomende vluchtelingen naar huis te voeren. Ik telefoneerde vanaf de luchthaven om te laten weten dat ik op komst was. Ik kwam thuis bij mijn moeder, en de volledige familie was aanwezig. Ik stapte uit en gaf de kleine Michel aan mijn ma.
Indien wij een eindbalans maken van die korte Congotijd van twee jaar, een heel geanimeerde periode, was die tijd de moeite waard. Wij mogen die mooie ervaringen niet

vergeten, ze zijn te rijk aan mooie herinneringen. Maar rechtuit gezegd: uit eigen beweging zou ik nooit studeren om naar Afrika te gaan, ondanks het feit dat de mensen, het verblijf, de natuur... alles daar perfect was.

11. De aftocht, het einde in Congo en een nieuw begin in België

Voor ons (de mannen) die uit Lodja terugkeerden naar het gewest, was er één meevaller die ons aan talrijke wegversperringen redde uit de klauwen van dronken soldaten: net als zij spraken wij Lingala!
Wij konden hen overtuigen van onze bedoelingen: namelijk het samenwerken met de nieuwe overheden en het ware doel van onze terugkeer naar Lubefu, de hoofdplaats van het gewest. Daar weer aangekomen werden wij hartelijk ontvangen, niettegenstaande het late avonduur. Er was geen onheil te verwachten. Alles bleef rustig.
Maar door de toestand in Luluaburg en andere steden, kregen we van hogerhand het dringende bevel ons bezig te houden met de totale overgave van de gewestelijke diensten en burelen aan de zwarte overheid. Er had dus uitgebreide "remise-reprise' plaats van de territoir. Dit hield in dat alles wat overgedragen werd, zowel de dossiers, het meubilair, de boekhouding enz. op papier gezet moest worden. Voor de meeste zaken ging dit betrekkelijk vlot. Bij het overhandigen van de wapens ging het echter zo ver, dat er geëist werd dat de daarbij horende munitie uitgepakt en geteld werd om er zeker van te zijn dat geen kogel werd achtergehouden. Veiligheid voor alles!

De definitieve aftocht

Op 19 juli kwam er een delegatie Congolese militairen ter plaatse met het bevel dat wij stante pede moesten inpakken en plaats nemen in hun voertuigen. We werden bewaakt door zwaar bewapende soldaten en op transport gezet naar Luluaburg. We moesten naar de gevangenis voor enkele administratieve formaliteiten. Onderweg werd er af en toe halt gehouden om ons te tonen aan de dorpelingen. We kregen het bevel om enkel Lingala te spreken, zowel met de soldaten als onder elkaar.

Na een onrustige overnachting te Lusambo, kwamen we na de namiddag in de nabijheid van de vlieghaven van Luluaburg. Daar waren Belgische para's op de uitkijk in de toren van de luchthaven. De groep voertuigen waarmee wij en nog enkele andere blanken vervoerd werden, was aangegroeid tot een colonne van een tiental auto's. Bij het zien van dit transport kwamen de para's naar de weg. Ze stelden zich op langs de baan. De colonne stopte, en buiten verwachting kozen de zwarte soldaten het hazenpad, uit schrik wellicht voor de para's. Op deze wijze waren we plots en als bij wonder bevrijd, en werden wij naar de luchthaven gebracht, i.p.v. naar de gevangenis van Luluaburg.

Rond de luchthaven stond het vol met achtergelaten voertuigen. In de hal lag er een berg van allerlei toestellen en bagage, alles achtergelaten door vluchtelingen die er vóór ons vertrokken waren. Per persoon mocht er slechts één valies mee. Wat op zo'n momenten mee te nemen of achter te laten? Ik nam in ieder geval mijn persoonlijk dossier, mijn tropenhelm, nog wat kledij en andere kleine spullen mee. Nog dezelfde dag werden we overgevlogen naar Leopoldstad. Daar werden wij opgevangen door behulpzame mensen, ook zwarten, die voor eten en drank zorgden. We brachten de nacht door in een overvolle luchthaven, zonder slaapmogelijkheden. Brood, toespijs, koffie en allerlei andere dranken bleven echter de hele nacht ter beschikking.

Nu naar huis !

's Anderendaags in de vroege morgen vlogen we met een Sabenavliegtuig naar Brussel. Daar werden we ontvangen en geregistreerd door Belgische ambtenaren! Elke aankomende persoon ontving er 2000 Bfr. als voorschot op later salaris tegoed.
Thuis geraken was geen probleem. Er stonden veel vrijwilligers te wachten die voor transport zorgden. Ik werd naar huis gebracht door de zoon van de provinciegouverneur van West-Vlaanderen. Thuis aangekomen liet hij mij uitstappen en hij was reeds verdwenen toen ik aanbelde.
Het onthaal moet ik u zeker niet beschrijven. Het was uitbundig en tevens verassend. Zo plots en onaangekondigd aankomen na dagen van stilte. Het was op donderdag 21 juli 1960. Voor België misschien de somberste nationale feestdag ooit, maar voor ons een van de gelukkigste dagen van ons leven, wetende wat er op hetzelfde ogenblik aan het gebeuren was in een van de mooiste landen van Afrika. Niet enkel tegenover de blanken die er nog verbleven, maar ook bij de zwarten onder elkaar was er een moordende actie aan de gang.

Hier eindigt mijn Afrikaverhaal.
Het einde van mijn loopbaan in Congo (wettelijke verlofperiodes inbegrepen), werd uiteindelijk vastgesteld op 31 juli 1961.

12. Hoe moest het nu verder ?

Ik was en ben nog lid van de Vereniging der Kolonialen. Deze vereniging zou onze belangen behartigen en doet dit tot op heden. Er is nog jaarlijks tijdens de maand april een algemene vergadering die plaats heeft in het Paleis der Koloniën, nabij het Afrika Museum in Tervuren. Daar staat ook nog steeds de traditionele Congolese Moambe op het menu. We ontmoeten er ook de steeds ouder en minder talrijk wordende groep lotgenoten.

Ik verkoos uiteindelijk bij de Staat in dienst te gaan en ben na het slagen van een ingangsexamen aangenomen als tijdelijk opsteller. Op 2 januari 1962, op 31- jarige leeftijd, begon ik dus aan een nieuwe loopbaan bij het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Samenvatting van mijn loopbaan als staatsambtenaar

Mijn loopbaan als Staatsambtenaar verliep als volgt :

In de kolonie
21.02.1955 Gewestbeambte in Belgisch Congo met voorlopige aanstelling op 15 januari 1955.
01.01.1959 Eerstaanwezend gewestbeambte.
31.07.1961 Einde loopbaan.

In België na de onafhankelijkheid van de kolonie.

01.01.1962 Tijdelijk opsteller - Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

01.09.1962 Vast benoemd opsteller, idem.
01.10.1973 Bestuurssecretaris – dienstdoend hoofd van de Verificatiedienst.
01.07.1986 Inspecteur bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en openbaar ambt, als provinciale chef van de Civiele Bescherming provincie West-Vlaanderen.

In het Belgisch Staatsblad van 22.11.1991 staat het volgende vermeld:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt.
Personeel – Oprusttstelling.
Bij koninklijk besluit van april 1991 wordt m.i.v. 1 januari 1992 aan de heer Ingels Wilfried eervol ontslag verleend uit zijn ambt van inspecteur bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en openbaar ambt.

De heer Ingels Wilfried wordt ertoe gemachtigd zijn aanspraak op pensioen te doen gelden, de eretitel van zijn ambt te voeren en de ambtskledij te dragen (het uniform van Majoor bij de Civiele Bescherming).

Tot zover het Belgisch Staatsblad.
Het KB werd door Koning Boudewijn ondertekend in Motril (Spanje) op 3 april 1991.

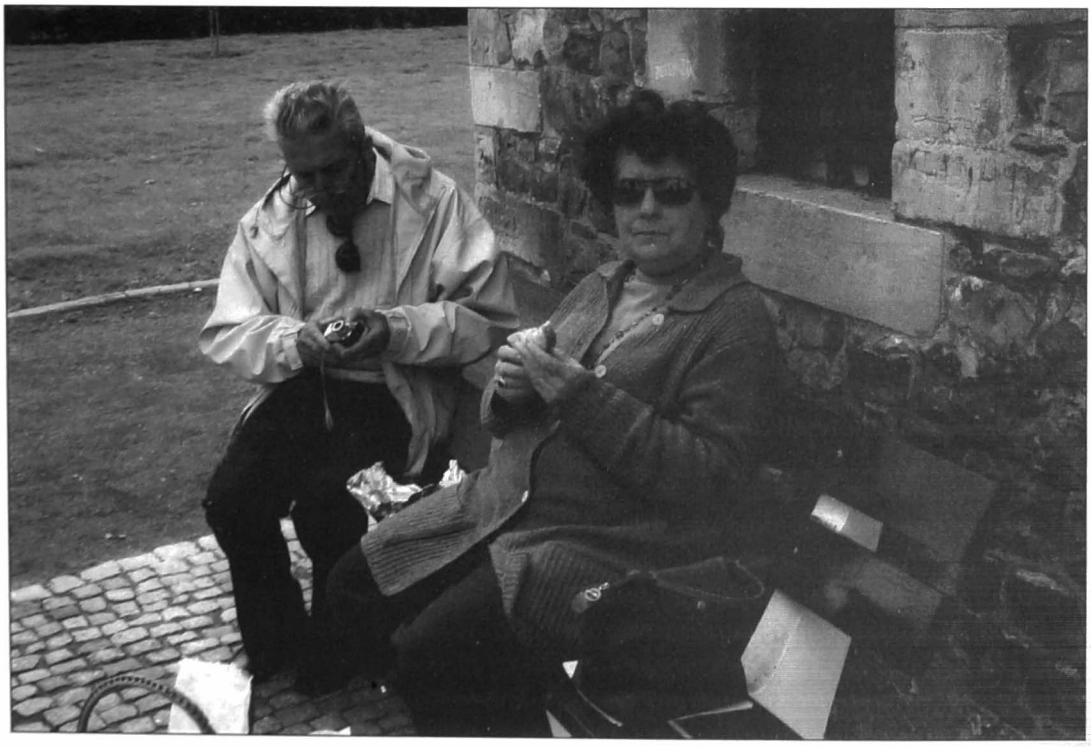

Wilfried en Dorine.

Het indrukwekkende natuurschoon van Congo is elke koloniaal bijgebleven. Zonsondergang op de Congostroom.

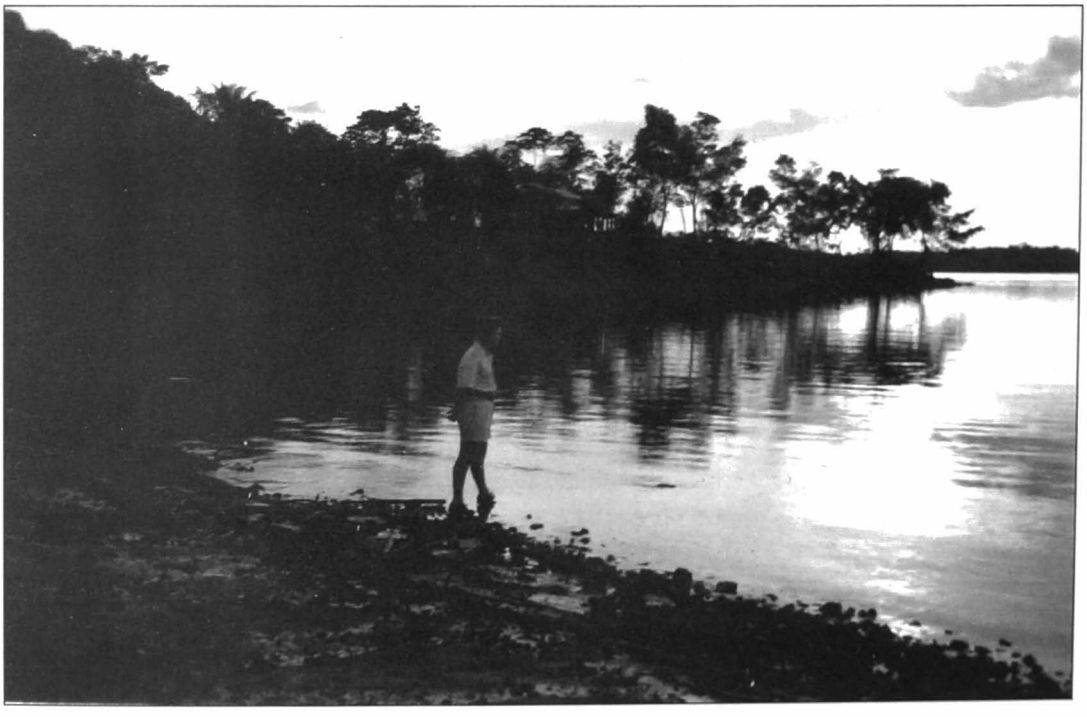

Joseph Lenoir aan de boord van het Tumbameer.

Mijn Koloniale Tijd

1952 - 1959

Joseph Lenoir

Ik, Joseph Cesar Lenoir, ben geboren in Rumes (Henegouwen) op 31 december 1929. Mijn ouders waren Maurice Lenoir en Amelia Roes. Ik liep lager onderwijs in de Broederschool. Als jonge student verdiende ik mijn sporen – samen met mijn broers Emiel en Herman – in de plaatselijke K.S.A. Aan de Normaalschool van Sint-Niklaas behaalde ik het diploma van koster-organist. Vanaf 2 juli 1948 vervulde ik die taak in de parochie Middelburg, dit tot 16 maart 1952. Ik huwde op 18 september 1952 in Maldegem, met Lucia Maria De Coster, geboren te Aardenburg op 18 juni 1931. In Eede huwden we voor de kerk. Mijn militaire dienst vervulde ik bij de Belgische Luchtmacht van 30 april 1949 tot 31 mei 1950. Als reserve-onderofficier vervulde ik de functie van secretaris van de Jachtvliegerschool in Koksijde. Ik vond de tijd om gedurende twee jaar de cursus Bestuurswetenschappen te volgen, wat mij uiteindelijk de mogelijkheid bood om van 1 april 1951 tot 15 maart 1952 als gemeentesecretaris te fungeren in Waterland-Oudeman.

Op 16 maart 1952 werd ik weer onder de wapens geroepen en ter beschikking gesteld van het Ministerie van Koloniën. Op hetzelfde moment begon mijn zes maanden durende opleiding aan de Koloniale School in Brussel. Ik slaagde met onderscheiding voor het examen en mocht mij klaarmaken voor een afreis naar Congo als adjudant in het Congolese leger. Mijn echtgenote Lucia studeerde drie jaar verpleegkunde in de Verpleegsterschool H. Elisabeth, Walplaats 38, Brugge. Ze slaagde er voor het eindexamen op 21 juni 1952 en bereidde zich voor om mij te vergezellen op het koloniale avontuur.

I. EERSTE TERM IN CONGO 1952-1955

Afreis naar Congo

We schrijven 30 september 1952. Het is een stralende morgen van een veelbelovende dag. Een nieuw begin, een grote reis naar onbekende verten, we zijn vervuld van grote verwachtingen. We nemen uiteindelijk afscheid van onze dierbare thuis, de hof, de straat... en van alle mensen die we achterlaten, die ons zo nauw aan het hart liggen, in de hoop hen na drie jaar gezond en wel terug te zien. In een snel tempo gaat het via Gent, Lokeren en Sint-Niklaas richting Antwerpen. Het begint te regenen en het ziet ernaar uit dat het nog voor even zal zijn. Aangekomen op de kade van het Leopolddok nr. 214 in de haven van Antwerpen controleren we onze bagage nog eens en nemen - gelukkig kort - afscheid van enkele gezellen.

Het is twaalf uur wanneer het schip, de "Mar del Plata", de kade verlaat met behulp van twee sleepboten. Al wuivend naar de mensen op de kade varen we de Schelde op. We blijven op het dek staan tot we in de sluis komen en er onze ogen de kost geven, ongeacht de neerpletsende regen. Daarna verdwijnt Antwerpen in de verte. We worden in de eetzaal verwacht. Na al het gesjouw met de bagage en de prospectie van het schip hebben we behoorlijk eetlust. We smullen naar hartenlust en 't is lekker!

Vlissingen komt in zicht. Het is nu omstreeks half vijf. Een kleine boot komt aanvaren en legt aan vlak bij ons schip. Enkele mannen klimmen naar boven, ze lossen de loodsen die langs de touwladder afdalen naar het bootje, dat vlug terugvaart. Even later varen we voor de Belgische kust. Plots loeien de alarmsirenes. Iedereen trekt vlug de reddingsvesten aan en haast zich in de grootste orde naar het dek. Reddingssloep nr. 3 is onze redder in nood, daar moeten wij verzamelen. Er wordt appel gehouden, en... we mogen terug naar onze kajuit gaan. De bemanning, verspreid over de zes reddingssloepen, doet ook deze nuttige oefening mee.

De Mar del Plata voor de rede in Antwerpen.

Nu vangt de reis naar Congo pas echt aan, maar nog heel rustig. Het is steeds een over en weer varen voor Oostende om de zandbanken te mijden. 's Avonds wordt het mistig waardoor we de kustlijn niet goed meer waarnemen. Het schip zet voluit koers in de richting van Het Kanaal. De zeelucht doet goed en bevordert duidelijk de spijsvertering, maar het is nog een uurtje geduld oefenen voor het avondmaal.

De eerste nacht aan boord slapen we lekker, maar het ontwaken biedt ons het onaangenaam gevoel lichtjes zeeziek te worden. Hoe machtig het water, de golven, de zee... Na een volle dag varen bereiken we reeds de Golf van Biskaje. Tijdens onze tweede nacht stormt het er vreselijk, maar Lucia wordt niets gewaar en slaapt rustig door.

Bij het opstaan voelen we ons onwel: we zijn beiden zeeziek. Het schip gaat steeds op en neer, schommelt, tolt, zwalpt en deint over de hoge, woelige zee. In onze kajuit komen de aanrollende golven tot boven een slecht afgesloten patrijspoort en het water gutst naar binnen. In een oogwenk kampen we met wateroverlast. Een ter hulp geroepen kamerknecht komt de patrijspoort stevig dichtdraaien, waarmee het probleem verholpen is.

Het is een magere troost te zien en te horen dat we niet de enige zeezieken zijn. De eetzaal is schaars bevolkt, slechts enkelen doen zoals ik. Het is immers gezonder en gemakkelijker om over te geven mét maaginhoud dan zonder, dus ga ik in de mate van het mogelijke een beetje eten. Het voedsel wil er echter zo vlug uit als het erin komt, dus voer voor de vissen. Blijkbaar is deze storm toch al van een zwaardere categorie, want zelfs enkele bemanningsleden hebben het zwaar te pakken.

Op 3 oktober, derde reisdag, belanden we in kalmer vaarwater. Wat een verandering tegenover gisteren, ik ga snel terug naar beneden en por Lucia aan om ook op te staan. Het is boven veel aangenamer dan in die bekrompen kajuit. De zee is kalm en vlak geworden, de hemel meer blauw dan bewolkt. Zonnebrillen worden voor de dag gehaald. We naderen de Portugese kust. Nu en dan zien we wel enkele andere vaartuigen. We proberen op de middag een weinig te eten, en ja hoor, het blijft binnen. De namiddag op het dek knapt ons helemaal op, tegen de avond zijn we fris en gezond. 4 oktober: de voormiddag brengen we luierend door in een ligstoel op het bovendek.

's Middags laten we ons het eten goed smaken en in de namiddag ontdekken we het prikbord waarop de bestemmingen voor de Congovaarders vermeld staan. We zijn natuurlijk erg benieuwd: we vinden onze namen na "Leopoldstad". Hiermee is het precieze doel van de reis gekend. Rond zes uur kunnen we een pracht van een zonsondergang bewonderen. Niet lang daarna is er de mooi opkomende maan, die samen met de sterren en wolken een mooi tafereel projecteert op de rimpelloze nachtelijke zee. Gewoonweg prachtig! Met dit rustige beeld op ons netvlies zoeken we onze kajuit op. De eerste gewaarwording bij het opstaan op 5 oktober: warmte. We naderen het zuiden en dat voelen we duidelijk. We staan op om half zeven en wonen de mis bij. Er zijn immers enkele paters en zusters op de boot, eveneens op weg naar Congo. Na het lekker ontbijt spenderen we onze tijd aan het schrijven van brieven, die worden 's namiddags op de post gedaan.

Tenerife

Tegen de avond zullen we Tenerife zien en eindelijk weer vaste grond onder de voeten krijgen, het is bijna acht dagen geleden. Aan de horizon doemen langzaam de glinsterende, bijna als wit besneeuwde rotstoppen van het eiland op... Tenerife! Zacht wiegend naderen we het vasteland. Er ontrolt zich een miniatuurschouwspel: in de dalkommen ontdekken we kleine huizen, kleine mensen. Rotsklippen rijzen her en der op uit de zee. Hoe prachtig zijn de dorpen in de groene dalen tussen de hoog oprijzende rotsreuzen. Beetje bij beetje wordt alles groter; de haven, de huizen, de mensen... De lichten schitteren als in een sprookje vol kleuren. Naarmate we dichterbij komen kunnen we de stad en het eiland beter bewonderen. Jammer dat het zo vlug donker zal zijn.

Eindelijk, om kwart over vijf varen we de baai van Tenerife in. Aanmeren vergt heel wat tijd. Het schip zal hier stookolie tanken en water, groenten, fruit en andere waren inladen.

De loopbrug is amper naar beneden of de venters klimmen al naar boven met hun waren. In een mum van tijd is het bovendek veranderd in een markt van juwelen, textielproducten, kunstwerken en aanzichtkaarten. Wandelende poppen zijn een attractie voor de kleinsten. Wij dalen de trap af en zien beneden soortgelijke marktkraampjes. Als grote kinderen die voor het eerst naar de kermis mogen, stappen we blij aan wal. Eindelijk weer vaste grond onder de voeten. Een taxichauffeur roept ons toe *"À la ville pour vingt francs!"*, en de taxi brengt ons naar de stad. Een taxi, zo noemen zij het, maar zo'n ouderwets ding hebben we alleen nog maar in een film gezien. Bovendien wringen we ons met zeven personen in het voertuig.

Heftig gesticulerende zuiderlingen wenken ons naar hun magazijntjes met al wat je maar kunt verlangen, tegen elke mogelijke prijs. We laten ons verleiden om de weelderige, rijkelijk geschakeerde stoffen, handgemaakte tafeldoeken in alle soorten en maten, tapijten, juwelen... nader te bekijken. Hoe prachtig en dat voor zo'n spotprijzen. Toch kunnen we het niet laten om nog af te bieden. Eens terug op het schip is het al goed donker geworden.

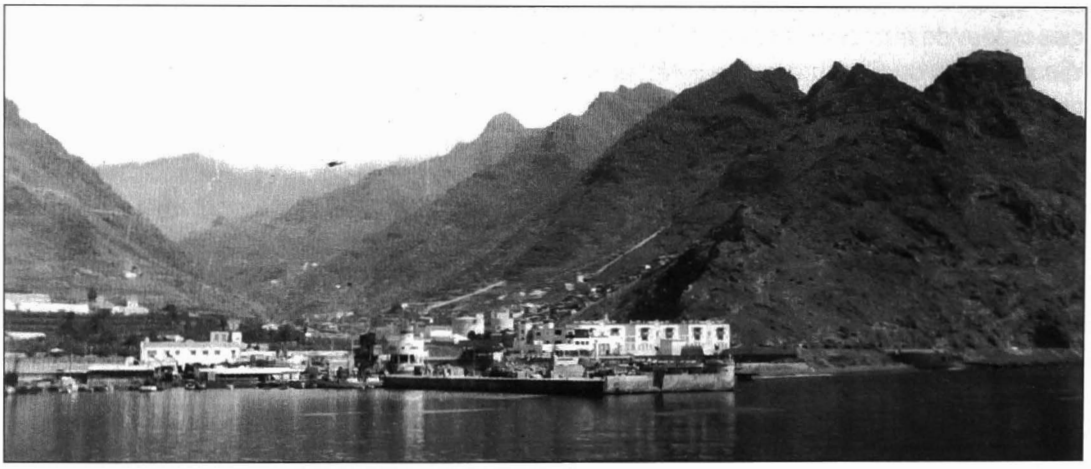

Van op het dek bewonderen we Tenerife met zijn vele lichtjes in de dalen en op de bergwanden. Even voor tien uur trekken de slepers ons schip weg van de wal. Op het laatste nippertje zijn de marktkramers met hun "koopwaar" naar beneden gegaan, na eerst de pakken met eigen katrol naar beneden gelaten te hebben. Nu weerom varen, *"Au revoir Tenerife"*. Een uur lang blijven we op het bovendek staan, het mooie, pittoreske, in het midden van de zee verborgen en zo mooi verlichte eiland nastarend tot het volledig uit het zicht verdwenen is.

Het overschrijden van de evenaar

't Is al laat als we wakker worden en weer niets anders dan de zee, water, nog wat zee en nog meer water, veel wind en jammer genoeg weinig zon. Tenerife is al een herinnering. Het einddoel is nu Matadi, aan de monding van de Congostroom. De volgende dag, 7 oktober 1952, zijn we acht dagen aan het varen. Alles staat nog zo fris voor onze geest: de afvaart, de bochtige Schelde, de woelige zee en de plagerijen van de zeeziekte, het bekoorlijke Tenerife... En nu mogen we ons weer voor tien dagen aan schuimende, licht golvende zee verwachten.

In de voormiddag van 8 oktober zien we in de voormiddag dolfijnen die als vliegende vissen uit en in het water springen naast de boeg van het schip. Na het middageten

spelen we mee in de finale van de tafelvoetbalcompetitie, we eindigen derde. In de avonduren zien we in de verte bliksems oplichten, omringd door wolken. Dit heerlijke schouwspel is het decor voor een mooie avondwandeling. De volgende dagen is de zee tamelijk woelig "S*chuimend en bruisend in toomloze val...*", met dit citaat uit het repertoire van "Orkest Zonder Naam" is het tafereel te omschrijven. Het nare gevoel van zeeziekte blijft ons verder bespaard, we zijn het leven op zee al wat gewend, maar beginnen toch te verlangen naar het einde van onze reis.

12 oktober 1952: de evenaarsdoop

Het is een traditie een diploma uit te reiken aan passagiers die voor de eerste keer per boot over de evenaar varen. De evenaarsdoop bestaat er onder meer in dat de mannen, in zwembroek (dat is een must), eerst met waterverf worden beklad en dan door een buis van sterke canvas versterkt met metalen ringen kruipen, terwijl er zeewater in de buis wordt gespoten. Zo worden de neofieten letterlijk gedoopt. Bij sommigen, die het tijdens de reis wat te bont hebben gemaakt, wordt de buis dichtgeknepen terwijl er overvloedig zeewater in gespoten wordt. Voor vrouwen is het anders, die moeten een deel van een zure haring naar binnen werken, of een slok zeewater drinken. Lucia moet wat zure haring met nog iets raars eten, ik kom er vanaf met door de waterbuis te kruipen. Ik houd er een geschaafde knie aan over. Bij de matrozen gaat het er echt ruw aan toe. Sommigen worden besmeurd met olieverf, in ieder geval toch een erg kleverig boeltje. Zeewater wordt over hen gespoten onder hoge druk. Sommigen raken licht gekwetst. Op het einde mogen de nieuwelingen de ouderen bekladden en volop met water bespuiten. Sommige ouderen maken zich snel uit de voeten of verbergen zich. De overige passagiers kunnen het watergeweld aanschouwen van op veilige afstand.

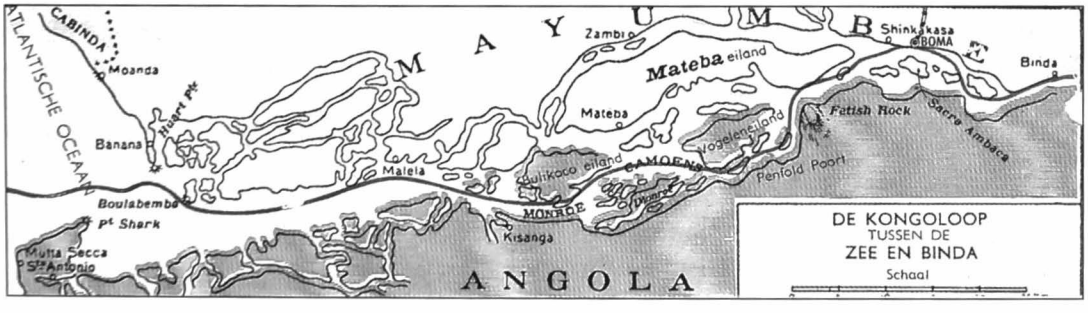

De grillige loop van de Congostroom van Banana tot Boma en Binda.

15 oktober 1952: Matadi

Bij het opstaan zien we dat we de brede geel-bruinkleurige Congostroom opvaren. Zijn zuidelijke oever vormt over een heel eind de grens met Angola. We kunnen eindelijk het vasteland van Afrika bewonderen. Langs de oevers zien we lenige zwarten in hun lange slanke prauwen over het water glijden. Omstreeks half twee varen we de haven van Matadi binnen, waar we na de nodige formaliteiten aan wal mogen. Per taxi doen we een rondrit in de stad en omgeving. We verbazen er ons over hoe stil het is als we eens boven op een hoge berg uitstappen, een luchtje scheppen en het dal bewonderen.

Per trein naar Leopoldstad

De eerste nacht in Congo slapen we nog op de boot, aangezien er geen enkel hotel vrije kamers heeft. Later op de dag nemen we vanuit Matadi de trein die ons naar Leopoldstad

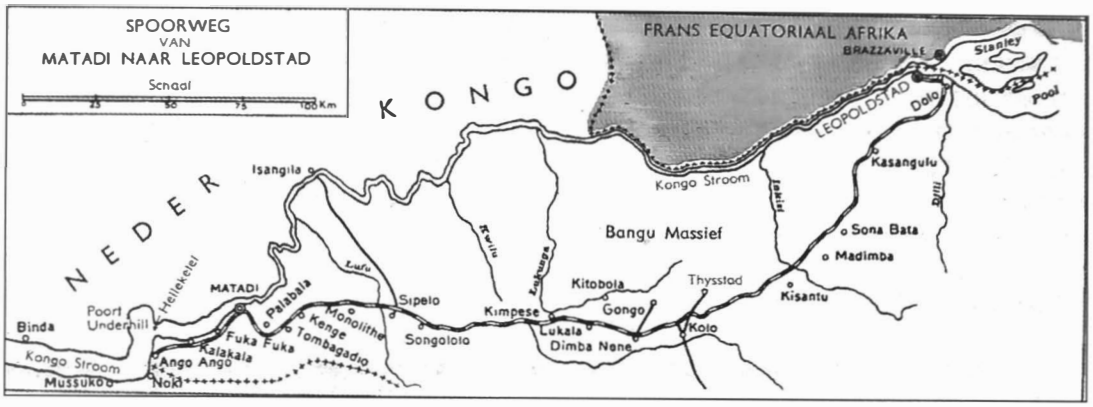

De loop van de Congostroom vanaf Binda en de spoorlijn van Matadi naar Leopoldstad.

voert. Bij het vertrek uit Matadi is het enig om zien met welke emoties de zwarten van elkaar afscheid nemen. De trein schommelt geweldig, en bovendien is het letterlijk door berg en dal dat de reis verder gaat. Onze trein wordt "de witte trein" genoemd, maar hij is meer zwart dan wit. Onderweg stoppen we om hout en water te hamsteren. De reis duurt twaalf uur. Een houtvuur zet het water om in stoom, roet slaat door de openstaande ramen naar binnen, we worden zo zwart als moren, zowel de kleding als het lijf. In ieder station staan zowel de afstand tot Leopoldville aangeduid als de hoogte. Het hoogst gelegen station is "Liasi-Col", op 669 meter hoogte.

Bij onze aankomst in Leopoldstad worden we opgewacht door een collega, adjudant Frits. Ik hoor hem duidelijk mijn naam roepen. Hij helpt ons bij de zoektocht naar verblijf in verschillende grote hotels. Nergens is er plaats te vinden. Ten einde raad rijden we naar het kamp, waar we de oplossing vinden.

Een jonge vrijgezel stelt zijn huis ter beschikking, zelf zal hij bij een andere vrijgezel overnachten. Na de 'wiegende zeereis' en een dag op de schokkende trein, zijn we blij in een rustig breed bed te kunnen slapen onder een muskietennet. Die nacht slapen we heel erg goed, het is er ook heel stil.De volgende dag, vrijdag 17 oktober, rijden we rond in de stad met hetzelfde resultaat; nergens een vrije kamer in een hotel te vinden. 's Middags eten we in een restaurant voor 60 frank per persoon. Het is ons eerste maal die dag en het smaakt. In de namiddag rijd ik mee in een legervrachtwagen om de bagage af te halen die nog in het station staat. Nu zijn we gerust, hoewel we nog niet kunnen uitpakken, aangezien we nog geen verblijfplaats hebben gevonden. 's Zondags gaan we naar de mis van 8 uur. We ervaren

een heel stemmige sfeer in die kleine kerk, typisch gebouwd in koloniale stijl, en genieten van het mooie gezang van de zwarten onder begeleiding van een harmonium.

Aan het werk

20 oktober 1952 is mijn eerste werkdag. Eerst kennismaken en enkele bezoeken afleggen in het kamp, en dan is het menens. De dag gaat snel voorbij. We zijn blij verrast met een brief van het thuisfront. In Leopoldstad word ik een tijdje dirigent van de militaire muziekkapel, hoewel dit niet zo goed meevalt. Ik ben wel organist, maar heb daarom nog niet de kwaliteiten om een goede kapelmeester of dirigent te zijn. Bovendien worden mij ceremoniële taken opgelegd waarvan ik nog nooit gehoord heb, laat staan dat ik ze foutloos zou kunnen uitvoeren. Daarbij komt nog dat ik de taal (nog) niet ken, zodat converseren met de muzikanten niet mogelijk is. Na enige tijd wordt ik van Leopoldstad verplaatst naar Irebu.

Standplaats Irebu

Irebu ligt in het gewest Bikoro in de Evenaarsprovincie, in vogelvlucht zowat 60 km ten zuiden van de evenaar. De verplaatsing naar Irebu, met een militair tweemotorig vliegtuig vanuit de vlieghaven van Leo, vergt twee uur. Irebu ligt aan een zijarm van de Congostroom die naar het Tumba-meer vloeit. De plaats en het kamp liggen als het ware op een eiland, met aan de ene kant de zijarm van de Congostroom en aan de andere kant ondoordringbare moerassen, echte woekerplaatsen voor muggen. Malaria hebben we er gelukkig nooit gehad. Er loopt een baan van ongeveer 30 km, die Irebu verbindt met het zuidelijker aan de stroom gelegen Gombe.

In Irebu verblijven ongeveer twintig Belgische militairen, het is hun taak om van de jonge rekruten soldaten te maken. Vanuit dorpen verspreid over het hele land komen jonge zwarten naar Irebu. Ze worden er gerekruteerd door de gewestelijke diensten. Het zijn niet altijd de slimsten die door de "chef van het dorp" worden aangeduid voor militaire opleiding. Zowel vrijgezellen als gehuwden komen in aanmerking.

Bijgevolg komen er ook vrouwen en kinderen met de rekruten mee. Er worden mannen gekozen uit alle rassen en streken. Dit samenleven in het kamp van zwarten uit heel verschillende stammen van Congo maakt een gezamenlijke opstand heel wat moeilijker. De diensttijd duurt zeven jaar, met de mogelijkheid nadien de loopbaan in het leger verder te zetten. Dit geldt dan vooral voor degenen die een graad hebben verworven, dankzij studies en goede prestaties.

Bij aankomst worden mannen, vrouwen en kinderen aan een grondig geneeskundig onderzoek onderworpen door een arts van het gewest. Er is één zwarte dokter, Pierre Bokatola, en één blanke dokter. Naast hen zijn er zuster Catherina als verpleegster en vroedvrouw en ook enkele zwarte verplegers en verpleegsters. Er is ook een sociale assistente voor opleiding en onderricht van de vrouwen van de soldaten en de "gradés". Irebu heeft eveneens een missiepost van de paters Lazaristen. De missionarissen zijn pater Sylvère De Vos uit Eke, tevens aalmoezenier van de militairen en het kamp, pater Gerard Demasure en broeder Pierre Silverans, een echte vakman en ook een verwoed jager. Verder is er een missie van de zusters van Vincentius-à-Paulo (*papnonnen*), met hun grote wijde kappen, die hen goed beschutten tegen de zon. Eén zuster bestuurt de meisjesschool, de tweede is verpleegster-vroedvrouw in het hospitaal van de zwarten.

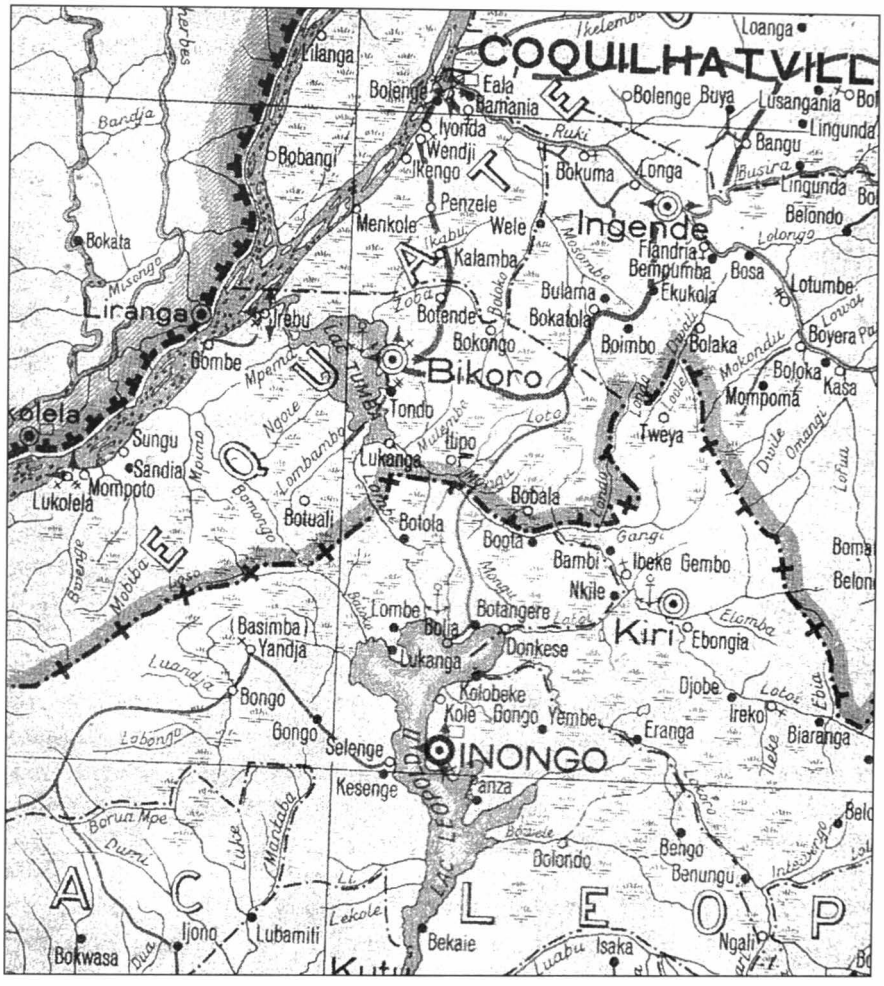
COQUILHATVILLE
Loanga
Bolenge
Eala
Bamania
Iyonda
Wendji
Kengo
Bokuma
Longa
Bolenge Buya
Lusangania
Lingunda
Bangu
Busira
Belondo
Ingende
Flandria
Bemputumba
Bosa
Lotumbe
Ekukola
Bulama
Bokatola
Botende
Bokongo
Boimbo
Bolaka
Boyera
Boloka
Kasa
Mompoma
Tweya
Bikoro
Tondo
Lukanga
Iipo
Bobala
Botola
Bogta
Bambi
Ibeke Gembo
Nkile
Kiri
Ebongia
Botangere
Bolja
Donkese
Lombe
Basimba
Yandja
Bongo
Gongo
Selenge
Kolobeke
Kole
Bongo
Yembe
Eranga
Djobe
Ireko
Biaranga
INONGO
Kesenge
Panza
Bolondo
Bengo
Benungu
Bekaie
Isaka
Ngali
Lubamiti
Ijono
Bokwasa
Menkole
Penzele
Wele
Kalamba
Bokata
Liranga
Irebu
Bombe
Kolela
Sungu
Sandia
Mompoto
Lukolela
Botuali
Bobangi
Bandja
Ilanga
Herbes
Mpenu
Ngole
Lombanga
Mobha
Luandja
Lobongo
Borua Mpe
Dumi
Luke
Mandaba
Lekole
Kutu
Ruki
Tumba
Lac
Mai-Ndombe
Lotoi
Lotoi
Ebia
Lokolo
Lolongo
Mokondu
Lomai
Lofuu
Duvile
Omangi
Elomba
Gangi
Mongui
Lopori
Luabu
Ikelemba
Mbeli
Mbeli
Mbeli

genoemd. Eerste sergeant-majoor is trouwens de hoogste graad die een zwarte kan behalen.

In die tijd mogen er nog zweepslagen gegeven worden, twee of vier zweepslagen – fimbo genaamd – is een courante straf. Koning Boudewijn schaft in 1954, ter gelegenheid van zijn bezoek aan Congo, de zweepslagen af. Sommige gegradueerden vinden dat wel jammer. Zij zeggen: *"De soldaten van koning Boudewijn zijn slechte soldaten, omdat ze geen zweepslagen meer mogen hebben, soldaten hebben dat nodig om goede soldaten te worden."* In zekere zin hebben ze geen ongelijk, want velen, vooral jongere soldaten, zijn als kinderen die eens een oorvijg of klets op de billen – of in dit geval zweepslagen – moeten krijgen.

Even een waar gebeurde anekdote: een goeie soldaat vraagt uit eigen beweging aan de compagniecommandant hem zweepslagen te geven en zegt daarbij: *"Schrijf maar op dat mijn geweer niet goed gekuist was".* De commandant begrijpt het niet. De soldaat antwoordt: *"Ik voel dat ik kwaad zal doen, dus geef mij a.u.b. zweepslagen, ik heb het nodig!"* De twee zweepslagen worden gegeven. De dag daarop komt die soldaat de commandant bedanken en zegt: *"Nu voel ik mij goed en zal geen kwaad meer doen, dank u!"*

Soms kan je zien dat een "gradé" - het is een korporaal of sergeant die de zweepslagen geeft - harder slaat bij de ene dan bij de andere, vooral wanneer het iemand van een andere stam is. Het geweld van bepaalde blanken tegenover sommige zwarten is minder erg dan het geweld van woedende zwarten tegenover elkaar.

Opdrachten in het kamp

Een van de opdrachten die Denis Logiest, de kampcommandant, mij geeft is op ongeveer op 18 km van het kamp in het oerwoud een soort bosgang aan te leggen, als grens tot waar er hout gekapt mag worden voor het kamp. Dat hout is nodig, hetzij om hangaars te bouwen, hetzij als brandhout voor de kookvuren van de gehuwde gegradueerden en soldaten, en voor de keuken van de vrijgezellen.

Parade in het kamp.

Ik krijg een twintigtal soldaten mee met sergeant Ikandilame, de beste sergeant uit de compagnie, aan wie ik goede herinneringen bewaar. Tegen de middag zijn ze reeds een heel eind gevorderd met het omhakken van de kleinste boompjes en struikgewas met hun lange machetes. Dan wordt het echt te warm en iedereen heeft honger, waardoor verder werken niet verantwoord is. We keren terug naar het voorlopige kamp op een open plek naast de baan van Irebu naar Gombe. Daar wacht Lucia onder een afdak. Onderweg word ik moe en flauw, zo goed als uitgedroogd, en kan ik niet meer verder. Daar leert een zwarte mij drinken aan een waterliaan. Het water is zo zuiver en zo fris als uit een koelkast. Zo kan ik toch tot bij Lucia geraken en mij op het kampbed uitstrekken om wat uit te rusten. Ondertussen maken Lucia en een soldaat het eten klaar, waarvan ik opknap. In de late namiddag wordt de karwei afgewerkt.

In onze woning is er geen stromend water. Om water onder druk te hebben voor spoeling, schoonmaken en wassen, vullen soldaten twee grote vaten (oude ijzeren tonnen van 200 liter) boven op een muurtje, met het geelbruine water uit de Congostroom. Met drinkbaar water voor de kook moeten we heel zuinig zijn. Dat water wordt gehaald uit een bron ongeveer 4,5 km verder. In "dames-jeannes" (flessen van 10 liter), gebonden aan een juk en op de schouder van een soldaat wordt dit in looppas naar huis gebracht. Aan fruit zoals mango, papaja, banaan, ananas, sinaasappel en citroen is er geen gebrek.

Vrouwen in het kamp: de tijd verdrijven met palaveren, maniok stampen ...

Op een van de vele verplaatsingen kom ik terecht in Bolia, gelegen aan de noordzijde van het Leopold-II-meer, een meer 50 km zuidelijk van het Tumba-meer. Daar moet ik rekruten oppikken die in het district geselecteerd zijn. De commandant van de compagnie in territoriale dienst in Inongo brengt die rekruten per boot van Inongo over het Leopold-II-meer naar Bolia. Onderweg in Itipo, waar wegwijzers staan: Bokongo 50 km, Bikoro 72 km, Botende 107 km en Coq 175 km, wordt een foto genomen: ikzelf samen met de zwarte chauffeurs van de drie vrachtwagens die uit Coqhuilhatstad (Mbandaka) over Bikoro en Itipo naar Bolia reizen.

Van Bikoro naar Bolia is het 238 km en van Bikoro naar Coq ongeveer 100 km. De richtingsborden wijzen allemaal naar rechts. Naar Bolia, dat links ligt, wordt niet verwezen. De verplaatsingen gebeuren langs de broussewegen. Dit zijn in werkelijkheid slechts brede pistes tussen de bomen of door het gras. Takken zwiepen aan beide kanten tegen de vrachtwagens. Het oversteken van de tientallen riviertjes is een heel karwei. We

Met mijn chauffeurs bij de wegwijzers in Itipo.

hebben zware balken mee om een brug te kunnen herstellen, en dit valt voortdurend voor. Eens de drie vrachtwagens over het water zijn, worden de balken weer opgeladen voor gebruik bij de volgende hindernis. We rijden gemiddeld tegen 26 km per uur. Tweemaal rijden we door een brandende grasvlakte, wat niet zonder risico is. De branden worden aangestoken om op dieren te jagen en op afgebrande grasvlakten nieuw jong gras te laten groeien.

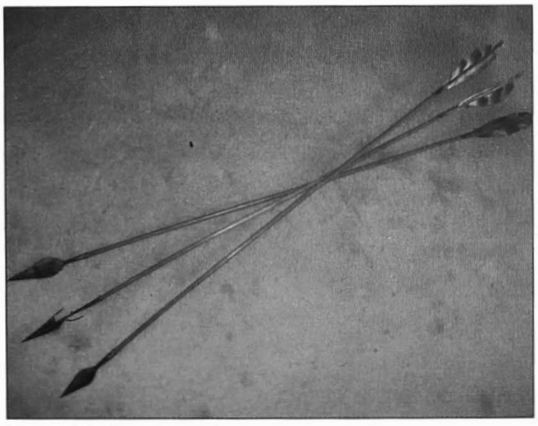

Pijp en pijlen vervaardigd door de inlanders, nog steeds in mijn bezit.

Terwijl ik in Bolia op de rekruten wacht, raak ik aan de praat met een pygmee en even later koop ik van hem een pijp. Eerst wil ik hem betalen met een briefje van vijf frank, maar dat bevalt hem niet. De oude pygmee wijst naar de halve frankjes, die vallen beter in de smaak. Hij wil ze hebben om een halsketting mee te maken. Ik betaal hem dan met 10 halve franken. Ik bewaar de pijp nog steeds. De zwarte, naar hennep stinkende houten pijp (met kop in gebakken klei en mondstuk van een geitenbeentje) ondergaat nadien wel een flinke schoonmaakbeurt.

Bevoorrading

Elke vrijdag komt een militair vliegtuig naar Irebu met proviand (vers vlees, kaas en groenten) en landt het op een graspiste van kort gehouwen gras. Geeft het vliegtuig verstek, dan 'kunnen we op de kin kloppen' en een week geduldig wachten.

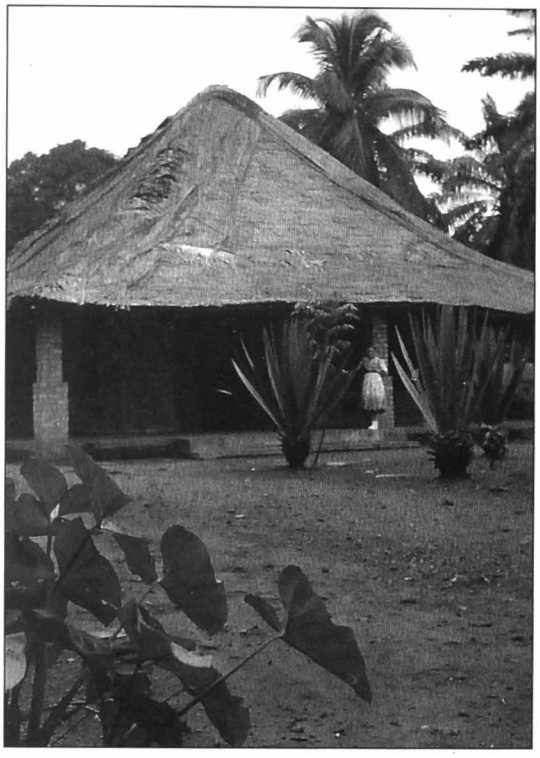

Ons verblijf in Irebu. De dames komen wat graag buurten en brengen de kindjes mee. Ons huis kreeg nadien een metalen dak, waarop de regen geweldig kon roffelen.

De gehuwde soldaten met vrouw en kinderen verblijven en slapen in het kamp in stenen rijhuizen, per tien tegen elkaar gebouwd en gegroepeerd rond een pleintje. Elk huis bestaat uit een kamer met daarvoor een open overdekte ruimte. Er zijn ook enkele grotere huizen voor de gegradueerden en de soldaten met meerdere kinderen. De vrijgezellen logeren en slapen in hangaars van ongeveer vijf meter breed en twintig meter lang. Langs weerszijden staan in deze hangaars ijzeren bedden, elk zorgt voor zijn matras, meestal een eenvoudig matje. Tussen de bedden is er wat ruimte om een stoel of kastje te plaatsen. In de hoek is er een kleine afgesloten ruimte, die gereserveerd is voor een ongehuwde korporaal.

Op een avond breekt er een zwaar onweer los met felle bliksems en harde donderslagen. Eén van de hangaars waarin rekruten slapen, vat vuur. Één soldaat is op slag dood en enkele anderen zijn gewond. De hangaar en de volledige inboedel gaan in de vlammen op. Alle blanken snellen toe. De hangaar is verloren, en andere vergen zware herstelling.

Bouwen

Er komen steeds meer rekruten in het kamp aan. Er moeten nieuwe hangaars gebouwd worden. Een groep soldaten moet naar het bos om kleine boompjes te kappen en ze te stapelen langs de weg van Irebu naar Gombe. Sommige soldaten zijn daar erg bedreven in en hebben gauw hun opgedragen aantal (25 of 30) boompjes gekapt en kunnen naar huis. Anderen zijn heel wat trager.

Hoe gaat het oprichten van een hangaar in zijn werk? Soldaten graven met hun machete, een lang, zwaar en breed mes, om de 20 tot 25 cm een gat in de grond van ongeveer 40

cm diep (zover ze er met hun arm in kunnen) en met ongeveer 12 cm diameter. In die gaten worden de boomstammen geplant en op gelijke hoogte afgetopt (ongeveer twee meter boven de grond). Aan weerszijden van de rij stokken worden dunne takjes ("fitu") met een soort koord van plantenvezel ("nkekele") opgebonden. De ruimte ertussen wordt opgevuld met oude stenen of brokken klei en aarde. Daarop worden dunnere twijgen dwars aangebracht en ook met "nkekele" vastgebonden. Zo ontstaat een soort muur. Daar moet natuurlijk nog een dak op.

Eerst worden gebinten gemaakt: een dwarsbalk (vervaardigd uit een langere boom) wordt van muur tot muur gelegd – iets meer dan vijf meter dus – en stevig vastgebonden. De schuine zijarmen van het gebinte worden eveneens met "nkekele" vastgesnoerd. Af en toe wordt er nog een grote nagel ingeslagen. Boven in de nok worden de gebinten met behulp van een lange stok (nokboom) met elkaar verbonden zodat het één geheel wordt. Van de nokboom naar de muren worden nog dunnere takken geplaatst met daarop kleine twijgen ("fitu"). Het dak is dan een heel raderwerk van stokken en stokjes met "nkekele" bijeengehouden.

Als bedekking worden palmboombladeren aangebracht. Het is een speciale werkwijze om de lange bladeren van de moeraspalmboom te vouwen op een gespleten bamboestokje van ongeveer één meter lang. Het ene blad komt naast het andere met een klein beetje overlapping. Sommige soldaten zijn daarin heel bedreven, andere kennen dat niet omdat ze in hun dorp met "matiti" (een soort lang gras) de hutten bedekken. Die opgemaakte palmbladdekkingen - één meter lang en ongeveer dertig centimeter breed, de helft van een gevouwen palmblad - worden op het dak aangebracht en vastgemaakt, met natuurlijk weer "nkekele".

Tochten door de brousse, steeds met onverwachte hindernissen.

De muren worden afgewerkt met "potopoto" (aangestampte aarde). De rode "limonietaarde" van Irebu is hiervoor uitermate geschikt. De aarde wordt met water vermengd tot een soort klei die met de voeten gestampt wordt. Met de kleverige brei worden, zoals in België bij stukadoren, de muren aan binnen- en buitenkant gesmeerd. Eenmaal droog kunnen ze binnen en buiten wit gekalkt worden. De slaapzaal is klaar !

Bij het bouwen van de tweede loods bedenk ik dat het beter zou zijn de gebinten te verbinden met een inkeping in de dwarsboom en een stompe punt aan de zijwaarts naar

de nok opgaande balk, met bovendien nog een kepernagel. De inkeping zal ze steviger maken. In de nok zelf worden de twee te verbinden zijkanten ook voorzien van een inkeping tot ongeveer de helft van de dikte, met eveneens een kepernagel. Die twee drukken dan ook vaster tegen elkaar aan. De gegradueerden en soldaten zijn verheugd en zeggen dat dit werkelijk een heel goed idee is.

Dode olifant

Eenmaal per jaar mag voor het kamp één olifant worden neergeschoten om vlees te hebben voor de soldaten. De olifantenjagers worden uitgekozen bij de soldaten en onder leiding van een gegradueerde gaan ze op strooptocht in de brousse op zoek naar een olifant die ze kunnen schieten. Natuurlijk liefst een grote. Dat kan wel enkele dagen duren. Zodra ze een olifant hebben neergeschoten loopt een soldaat terug naar het kamp als ijlbode met de melding dat er een olifant neerligt. Het kadaver moet dan zo spoedig mogelijk naar het kamp worden gebracht.

Maar hoe transporteer je zo'n mastodont? Terwijl de bode naar het kamp snelt doen de jagers hun best om de olifant in stukken te hakken met hun machetes en slepen de stukken door de brousse tot zo dicht mogelijk bij een water, waar de boot van het kamp kan aanleggen. Op een zelfgemaakt vlot worden de stukken vlees opgeladen en het vlot wordt door de boot naar het kamp gesleept.

In het kamp kan men de lading reeds van ver ruiken. Wanneer de boot aanmeert aan de kade is de stank niet meer te harden. Een dode olifant heeft immers een niet te omschrijven stank. De brokken van het beest zijn reusachtig opgezwollen en zien meer groen dan grijs en krioelen daarbij nog van alle mogelijke parasitaire ongedierte. Eens het vlot aanlegt, komt er een zwerm zwarten – evenveel vrouwen als mannen – aangestormd. Ze beginnen in de stukken olifantenvlees te hakken, tot die klein genoeg zijn om over te brengen naar de keukens. De vrijgezellen worden eerst bediend en enkele stukken voor de gehuwden worden nog verder verdeeld. Dagenlang blijft de stank over het kamp hangen. Het is niet nodig ons aan te raden de overdekte eetplaats – waar de vrijgezellen het olifantenvlees verorberen – te vermijden.

Met de sleper naar Leopoldstad

De sleper Galiema ligt achteraan. De stomer neemt meestal een hele reeks sloepen op sleeptouw. De kapitein moet vertrouwd zijn met de vaargeul en op zijn hoede voor rotsen en zandbanken.

Begin 1953 had ik al eens een contingent soldaten na hun opleiding in het kamp per boot van Gombe naar Leopoldstad gebracht. Op dinsdag 5 mei 1953 krijg ik van de commandant van het kamp opnieuw order om dergelijke reis aan te vatten. Op woensdag, heel vroeg in de morgen, worden de voorbereidingen getroffen: appel houden van de te detacheren rekruten en ze controleren, alsook van de vrouwen en de kinderen. De soldaten moeten te voet van Irebu naar Gombe marcheren. Het voedsel voor onderweg en de bagage van de soldaten worden op de vrachtwagens geladen, de vrouwen en kleine bengels worden erbovenop gestapeld als haringen in een ton. De geladen vrachtwagens rijden dan naar Gombe, tot de aanlegkade voor de Otraco boten. Die boten - 800 ton of meer en uitgerust met sloepen – kunnen kampplaats Irebu niet bereiken omdat de zijarm van de Congostroom niet breed genoeg is en er te veel zandbanken liggen. In Gombe is het wachten op de komst van de boot.

Op donderdag 7 mei komt de boot "Galiema" – een 800-ton-sleper met houten rad en stoommotor met houtvuur – met de sloep "Baschilele" aan. Tot onze verbazing komt hij uit het zuidwesten en vaart hij stroomopwaarts naar Coq in plaats van stroomafwaarts naar Leopoldstad. De kapitein van de boot verklaart dat hij vijf dagen in panne heeft gelegen en zodoende veel vertraging heeft. We kunnen niets anders dan hem laten vertrekken naar Coq en wachten op zijn terugkeer.

Henneprokers

Op vrijdagavond komen enkele soldaten ons lastig vallen: ze zeggen dat in een dorpje wat verderop hennep wordt verbouwd en gerookt. De gewestbeambte is toevallig ook in Gombe en hij wil er onmiddellijk naartoe. Hij vraagt me met hem mee te gaan als tolk. Wij gaan met ons tweeën en met enkele soldaten naar het bewuste dorpje: in de hutten zijn ze flink aan het roken, en we vinden er ook hennep. Enkele zwarten worden gevat en meegenomen en kunnen de nacht in de gevangenis doorbrengen tot hun roes is uitgeslapen.

De volgende dag, een zondag, wordt om de soldaten wat bezig te houden, een voetbalwedstrijd georganiseerd. Er wordt stevig geschopt en gestampt. Een pater is met zijn ploeg voetballers de Congostroom overgestoken. Zijn missie bevindt zich in Liranga aan de andere kant van de stroom, in Frans Equatoriaal Afrika dus. Na de match nodigt hij ons uit mee te varen naar de overkant, wat we maar al te graag doen. Met de boot van de gewestbeambte – een redelijk grote prauw met buitenboordmotor – varen we de stroom op naar de overkant. We zijn met drie blanken en één zwarte, het vergt toch twee uur varen tegen de sterke stroming in vooraleer we de overkant bereiken.

Op de missie in Liranga is de pater gul met zijn Franse wijn, hij tapt hem wel in bierglazen. De duisternis is gevallen en we kunnen niet veel van de missie zien. De Franse pater is een spraakwaterval en hij leert ons de bestuurlijke inrichting van Frans Equatoriaal Afrika kennen. De paters dwingen eerbied, ontzag en erkentelijkheid af. De burgerlijke overheid zetelt in dit gebied in een dorp op een afstand van 130 km van hun missie. De paters zijn er met hun tweeën, hun gebied is zo groot als België. Ze reizen hun gebied af in een prauw met motor, door moerassen en rivieren, en doen soms verre en lange marsen. Hun ronde duurt zo maar eventjes drie tot vier maanden. Zij zijn Bretoenen, sterk en kloek gebouwd, hier zeker nodig voor het werk dat zij hier in volle brousse verrichten. Wanneer de eerste na zijn ronde terug thuis komt, staat de tweede al klaar om te vertrekken. Lang genieten ze niet van elkaars gezelschap. Het is een hard en veeleisend leven.

We worden uitgenodigd op de missie te eten. We krijgen een lekker maal voorgeschoteld: eerst een visschotel met brood en soep, aardappelen met buffel (zo mals als kalfvlees) en worteltjes uit eigen tuin en als dessert pannenkoeken. Natuurlijk alles rijkelijk overgoten met rode wijn, in bierglazen. Na het avondmaal gaan we met de Kolemanlamp de hoeve, zagerij en meubelmakerij bekijken. Vroeger was er een broeder-schrijnwerker die voor de hele regio meubels maakte. In de zagerij is een stoomketel, schaaf- en zaagmachine, maar die hebben sedert het verlof van de broeder niet meer gedraaid. Op de hoeve lopen kippen en ongeveer 110 schapen. Om elf uur wordt het tijd om naar Gombe terug te varen. De pater loopt mee tot aan de stroom, oversteken naar Gombe duurt nu slechts vijfentwintig minuten. Enig is het, die prachtige natuur onder nachtelijke maneschijn op de Congostroom. Om nooit meer te vergeten.

Op dinsdag 12 mei is de Galiema, nu terugkerend van Coq, eindelijk in aantocht. Alles wordt klaargezet. Nog een laatste appel om te zien of iedereen er is. Vrouwen, kinderen en mannen stappen op de sloep "Bashilele" en ik mag mee op de sleper. De kapitein en zijn vrouw zijn afkomstig uit Gent, ze nodigen mij uit om bij hen te eten, een meevaller. De boot, waaraan een hele tros sloepen, verlaat Gombe rond twee uur in de namiddag. De Galiema vaart stroomafwaarts en sleept de "Bashilele" en nog andere platte sloepen. We halen een snelheid van ongeveer twaalf kilometer per uur.

Ik volg de navigatie mee op het schip. Dankzij de kaart waarop de zandbanken en andere hindernissen staan aangeduid, is de vaargeul zelf redelijk gemakkelijk te volgen. In vele dorpen langs de stroom legt de boot even aan. Het is een af- en opgaan van zwarten, mannen en vrouwen met kinderen op de heup of aan de borst, met bagage op hun hoofd. Marktkramers in prauwen komen aanklampen om waren te verkopen. De eerste avond leggen we aan in Mompoto, de Otraco-haven van Lukolela. De boot vaart immers niet bij donkere nacht. Op woensdagavond 13 mei meren we aan in Yumbi, de dag nadien zijn we ter hoogte van Bolobo. De kapitein ontvangt een bericht dat een andere boot al zijn sloepen zal oppikken om er verder mee naar Leo te varen. Onze "Galiema" moet de sloepen van deze aankomende boot overnemen en ermee stroomopwaarts naar Coq varen! De aankomende boot is de "Kwamouth", een nieuwe en sterke 1000-ton-sleper, met een dieselmotor, veel sneller dan de oude "Galiema". Ik kan plaats nemen op de "Kwamouth" bij de kapitein, een Antwerpenaar, en zijn vrouw. De tweede kapitein is een Vlaming en de mecanicien is uit West-Vlaanderen. Op zulke sterke sleepboten is er een grote bemanning.

Voor het hoofdgebouw van de missiepost van de zusters van St.-Vincentius à Paulo : de directrice van de meisjesschool met een groep leerlingen.

Op vrijdag om vijf uur vertrekt de "Kwamouth" naar Leo. Om het in één dag te doen moet hij een snelheid halen van 18 km per uur. Eens de Stanleypool genaderd, komt er een onweer opzetten. In de pool is het moeilijk manoeuvreren met een sliert sloepen voor of achter, daar het gevaar reëel is dat de sloepen in nesten raken. Aanleggen in Leo - met veel te kleine haven - is een fameuze klus. Nadat we om half zeven 's avonds aangemeerd zijn, barst een dreigend onweer in hevigheid los. De vrachtwagens om de soldaten af te halen zijn niet op de afgesproken plaats aanwezig, ze komen met een uur vertraging. Er wordt een laatste appel gedaan van soldaten, vrouwen en kinderen door de adjudant van de dienst voor passagiers te Leo. Rond elf uur zit mijn werk erop en kan ik bij kennissen logeren.

Na een week kan ik met het vliegtuig terug naar Irebu. In het vliegtuig zitten nog twee andere passagiers: de hoofdaalmoezenier van de protestanten en aalmoezenier Sylvère De Vos. De aalmoezenier overhaalt de piloot om eens over Irebu te vliegen en ons een luchtrondleiding over het gebied te geven. Het is een buitenkansje en enig mooi. We kunnen ons huisje goed onderscheiden. Lucia is blij mij die avond terug te zien.

Verbroederen op de missie

Op de zon- en hoogdagen gaan de katholieke blanken naar de mis op de missie. Het is een heel eind stappen. Na de mis verzamelen we op de missie voor het ontbijt. Er is lekker brood met toespijs en fruit zoals papaja, appelsienen, rode en gewone bananen, appelbanaantjes en nog veel meer. Daarna wordt er meestal monopolie gespeeld door de mannen, terwijl de vrouwen – wat zou je anders verwachten – erop los babbelen. Rond half twaalf gaan de vrouwen naar huis om te kijken of de boy het middageten klaar heeft gekregen. De paters doen niets liever dan de mannen zo lang ze kunnen op de missie houden om de vrouwen te plagen.

Lucie gaat aankopen doen op de lokale markt in een van de dorpen.

Naar de markten

Voor de markt moeten we met de boot van het kamp, de Général Gilliaert, met een sloep in zijn kielzog, van Irebu naar Bikoro varen, een plaats eveneens aan het Tumba-meer gelegen. In Bikoro staan reeds enkele vrachtwagens klaar die uit Coq zijn gekomen. De noodzakelijke weegschaal wordt ingeladen en zo rijden we van dorp naar dorp. Onder

een afdak – vier palen met daarop een dak van palmboombladeren – zitten wij uit de zon. Een lange rij vrouwen wacht met volle manden koopwaar. Elke mand wordt afzonderlijk gewogen en de prijs per kilo wordt berekend. Daarna wordt de vrouw betaald.

Wat brengen de vrouwen zoal aan? Chikwanges, een soort brood gemaakt van meel van maniokwortelen. Maniok groeit als een grote dikke wortel, wit van binnen met zwarte schors. Twee soorten bananen: "kemba" (bittere bananen die iets langer en dunner zijn dan de gewone bananen, die worden dan gekookt of gebakken in palmolie) en "bitabi" (zoete bananen zoals we die hier kennen). Er zijn meerdere soorten zoete bananen: de gewone bananen, de korte, dikke, roodachtige bananen, wat beter van smaak, en de kleine appelbananen (lekkere, dunne banaantjes van ongeveer 10 cm lang).

We overnachten in de "gîte d'étappe" in het dorp Botende. Het is er primitief. Het is improviseren om wat te kunnen slapen. Van daaruit worden dorpjes in de omgeving bezocht om op hun markt inkopen te doen. Voor het gewone voedsel van de zwarten wordt er rijst, bonen, gedroogde vis ("makayabo" genaamd) en vlees gekocht in Coq. Het gebeurt dat de Otraco-boot "Sambre" die waren meebrengt. In een dorp, op 10 km van Bikoro, koop ik van een zwarte een boog en drie pijlen voor 15 frank. Daar is heel moeilijk aan te geraken, want de zwarten doen niet graag afstand van hun wapens, die ze trouwens zelf hebben gemaakt.

Slang op het schietveld.

Een eind van het kamp Irebu, in de nabijheid van het vliegveld, ligt het terrein met de schietstand. Tijdens een rustpose bij schietoefeningen ga ik met een korporaal en enkele soldaten in het bos in het schutsveld. Opeens zien we op de grond een slang opgerold liggen. We zien heel goed dat ze iets ingeslikt heeft. Haar lijf is over een redelijk eind veel dikker dan de rest. Volgens de korporaal heeft ze nog niet lang geleden een dier ingeslikt. Hij neemt een geweer en schiet de slang door haar kop. De slang wordt in triomf naar het schietveld gedragen en daar onmiddellijk opengesneden. Het is een "boloko" of kleine hinde, die door de slang is opgeslokt. Slang en kleine ree zijn voor de soldaten nog eetbaar. Ik vraag ze om het vel van de slang te looien en me te bezorgen. De slang is 2,85 meter lang. Ik heb het vel lange tijd gehouden, maar aangezien het niet goed gelooid was en begon te ruiken, heb ik het uiteindelijk toch weggedaan.

Oversten en collega's

Met Denis Logist, de kampcommandant in Irebu, heb ik het niet zo goed getroffen, het is een echte brombeer. Misschien wel goed als militair, maar zeker niet bekwaam als overste voor zijn ondergeschikten. Niet alleen ik, maar vele andere blanken, zowel officieren als adjudanten, kunnen in zijn ogen niets goed doen. We worden vele malen afgeblaft en uitgekafferd voor het kleinste detail dat niet naar zijn zin is, veelal ten onrechte. De ondergeschikten mogen hem niet, laat staan dat ze hem zouden waarderen. De commandant is er namelijk van overtuigd dat ik ten eerste als Vlaming, ten tweede als katholiek en ten derde als reservist, aan geen kanten deug of kan deugen als militair. Ik ben niet als enige de dupe, er zijn nog andere Vlamingen, katholieken en reservisten die hetzelfde ondervinden. In het kamp zijn slechts twee adjudanten – beiden Walen – die alles krijgen wat ze maar willen. Dat zijn de secretaris Leva en Laurencin, een mouwveger en schoonprater.

Ik ben blij en gerust als de kampcommandant Logist naar België vertrekt om zijn verlof op

te nemen en zich voor te bereiden op het examen van majoor. Hij zal dus een lange tijd wegblijven.

Eind juni 1954 varen de paters van de missie in Irebu met hun boot naar Liranga. Lucia en ik mogen mee. Zo kunnen we opnieuw kennismaken met die stoere paters aan de overzijde. Verschillende keren zijn de aalmoezenier en de paters van de missie, soms zelfs samen met mgr. Van De Kerckhove uit Bikoro, bij ons thuis gekomen om eens lekker "moambe" te eten. Er wordt veel gepraat en gelachen zonder enige schroom of verlegenheid omdat er een bisschop in het gezelschap is.

Nieuwe commandant

In 1954 is het aantal rekruten aangegroeid tot ongeveer 2.000. Dat brengt heel veel werk mee. De nieuwe kampcommandant, Albert Dans, geeft mij de opdracht om de papieren van alle nieuwe rekruten in orde te maken. Dat is op drie verschillende documenten (militair boekje, een fiche voor het kamp en de fiche voor de Generale Staf in Leo), steeds dezelfde inlichtingen aanbrengen. Dat is telkens het vermelden van hun naam, voornamen, plaats en datum van geboorte, stamnummer, uit welke streek ze komen (gewest en stam), hun religie (katholiek, protestant, leek of andere godsdienst), getrouwd of niet, kinderen of niet... De lijsten van de gewesten dienen als leidraad voor die inlichtingen. Het is een verduiveld eentonig werk, en het is goed op te letten dat de drie documenten met elkaar overeenstemmen. Er mag geen enkel lettertje verkeerd zijn. Ik werk er dagen en nachten aan, samen met twee zwarten, beiden "post-primaires" (soldaten die wat meer studies hebben gedaan op de ene of de andere katholieke of protestantse missie, kandidaten voor de school gegradueerden in Luluabourg).

Geboorte van onze zoon Geert

Op woensdag 17 november 1954 zouden we met de boot van het kamp naar Coquilhatstad (80 km noordelijker aan de Congostroom) varen. De boot "Chige" wacht tot de vroege morgen om met klare maneschijn te vertrekken. Om kwart over twaalf klaagt Lucia over pijnen. Ik moet de zwarte dokter, Pierre Bokatola, ter hulp roepen, daar de blanke afwezig is. De dokter komt heel snel en hij zegt de zuster te laten komen, want het zal niet lang meer duren. Gelukkig is onze boy nog niet met verlof naar zijn dorp vertrokken en is hij bereid onmiddellijk water te koken, doeken uit te pakken en verder het nodige te doen om de bevalling in goede banen te leiden. Om 8.18 u. kunnen we een zoontje in de armen houden. Het is van in 1950 geleden dat in Irebu nog een blank kind geboren is. Daarom noemen de zwarten onze Geert "Mwana Irebu", wat wil zeggen "kind van Irebu". De doop heeft plaats in Irebu op zondag, acht dagen na de geboorte. Natuurlijk zijn alle blanken present. Commandant Albert Dans is peter en zuster Madeleine, Maria Heymans, is meter. De doop wordt gevierd op de missie met drank en koeken.

Een nieuwe commandant, maar ook strubbelingen

In december 1954 vertrekt kampcommandant Albert Dans met verlof naar België. Een week ervoor is de nieuwe commandant, majoor Willy Honoré, al aangekomen. In april 1955 komt een nieuwe commandant voor de tweede compagnie in Irebu, luitenant Jos Wuyts uit Lier, samen met zijn vrouw. Echt prachtmensen. De commandant steunt mij door dik en dun.

Collega's militairen met hun echtgenoten na de doopplechtigheid. Moeder-overste ontfermt zich over de kleine Geert.

Fiere mama met Geertje enkele maanden later.

Einde april 1955 komt kolonel de Hollain, commandant van de tweede groepering, in Irebu op inspectie. Majoor Honoré had op mijn verslag geschreven "Goed, in dienst te behouden". Kolonel de Hollain betwist dat. De secretaris van het kamp, adjudant chef Rasquin, brengt mij ervan op de hoogte en ik vraag het rapport aan bij de kolonel. Ik leg alles van naaldje tot draadje uit aan de kolonel en de kolonel geeft toe dat hij mij bij de huidige inspectie op het oefenplein aan het werk heeft gezien en daarover tevreden is. Mede door tussenkomst van majoor Willy Honoré wordt de kolonel overtuigd. Ik heb me goed verdedigd, mijn pleidooi was nochtans in het Frans. Toch ben ik tevreden en blij met het resultaat.

De ene na de andere blanke vertrekt, ook mouwveger adjudant Maurice Laurencin verlaat ons. Irebu begint leeg te lopen. We zijn met steeds minder blanken, het werk van degenen die weggaan, moet dus maar gedaan worden door degenen die nog present zijn!

Bij de hoofdweg in Irebu, afgezoomd met 'marebu's", een van de soorten palmbomen.

Einde van onze eerste term. Vertrek met de boot uit het kamp Irebu op 3 december 1955.

Afscheid van Irebu

Ook mijn eerste term is weldra ten einde, maar de datum van mijn vertrek wordt steeds gewijzigd. Uiteindelijk wordt die vastgelegd op 3 december 1955. Na het afscheid nemen van o.m. van aalmoezenier De Vos, en andere goede kennissen, vertrekken Lucia en ik met de boot van het kamp, de "Général Gilliaert". We zijn blijkbaar net vertrokken even voor het vliegtuig uit Leo in Irebu landt. Aan boord bevindt zich majoor Denis Logist, onze brompot. We zijn blij dat we die brombeer niet meer onder ogen moeten komen.
In Gombe stappen we over op de Otracoboot "Capitaine Hanssens". Een laatste appel en de soldaten, vrouwen, kinderen, met ook alle bagage en eten voor de reis, kunnen op hun sloep. Wij (Lucia, Geertje en ik) kunnen op de sleper. Op de middag varen we reeds stroomafwaarts richting Leo. Op 5 december varen we verder tot in Langa Langa. Daar moet de boot een ponton - een klein bootje om een brug te maken - uit het water halen. Op 7 december komen we aan in Leo rond negen uur 's morgens. Op 8 december ga ik mij aanmelden bij de Generale Staf in Leo, waar men mij weet te vertellen dat ik nog een vijftal dagen in de plaatselijke basis moet werken. Ik verneem er ook dat ik voor de volgende term weer aangeduid ben voor de tweede legergroepering, maar nu niet meer in Irebu. De werkdagen in Leo, met een heel vriendelijke commandant en overste, gaan vlug voorbij. Het werk in de basis doe ik wel graag (papieren maken en invullen, goederen inpakken, klederen en uitrusting moeten worden opgestuurd naar verschillende eenheden in het binnenland).

Einde van de eerste term

Op vrijdag 16 december 1955 is het zo ver. Wij vertrekken in de namiddag. Het wordt een vliegreis met minder goede herinneringen. In Kano hebben we een eerste onverwachte landing omdat het vliegtuig motorpech heeft. Het plaatselijke hotel is volzet, want net voor ons is een Nederlands toestel, eveneens door panne, geland. Wij moeten dan maar in het salon van de terminal blijven overnachten. Geertje wordt in een regenmantel gewikkeld, wij gaan zonder bedekking of dekens op een divan liggen of in een zetel zitten. De nachten in de Sahara zijn heel koud en dat zijn wij niet meer gewoon. In de vroege ochtend zien we buiten de Touaregs in lange blauwe kleren met tulband aan, met hun lange blaaspijpen. Op de daken zitten de gieren met hun kale nekken ons aan te staren en lawaai te maken. Het herstel van het vliegtuig duurt tien uren, uiteindelijk stijgt het met veel vertraging op.
Een landing in Tripoli volgt. Daar mogen passagiers wegens oproer in Lybië het vliegveld niet verlaten. Na de tankbeurt stijgen we weer op. In Melsbroek (nu Zaventem) kunnen we door de mist ternauwernood landen. We komen met twaalf uur vertraging toe in het koude België. Het motregent, maar het warme onthaal door de familie maakt alles goed, zodat de minder prettige reis en het slechte weer gauw worden vergeten. Nu is het tijd om onze ervaringen te delen met de familie, en zelf terug te denken aan onze eerste term in het warme Congo. Het besluit is wel: we gaan nog terug !

II. TWEEDE TERM 1956 - 1959

We hebben genoten van zes maanden verlof in het vaderland. Aangezien de terugkeer met het vliegtuig in december 1955 niet zo'n goede ervaring was, geven we de voorkeur aan de boot voor onze tweede afreis naar Congo. We varen met de Leopoldville de haven van Antwerpen uit op 16 juni 1956. Van het totale aantal passagiers zijn er 120 bestemd voor Matadi en 44 voor Lobito. Er zijn 59 kinderen aan boord: 44 voor Matadi en 15 voor Lobito.
Op 18 juni dient Lucia na het avondeten een mooie taart op, want ze is jarig. Er komt een wijntje bij te pas, en de avond verloopt gezellig.
Op 19 juni, na een drietal dagen varen, worden alle staatsambtenaren naar de detachementoverste geroepen en horen we onze bestemming. Het is heel uitzonderlijk dat dit zo vroeg op de reis bekendgemaakt wordt. Voor mij is het, zoals verwacht: Boma.
Op 28 juni kruisen we de evenaar. Nu krijgt alleen Geert de evenaarsdoop: hij krijgt twee rode veegjes op zijn 'kaakjes'. 's Avonds is er diner aan de evenaar en een bal.
Op 30 juni 1956 komen we aan in Lobito, op de kust van Angola. Daar ontschepen de passagiers bestemd voor het oosten van Congo, Ruanda en Burundi. Daarna vaart de boot naar Banana, een plaats in de monding van de Congostroom. Twee dagen later komen we aan in Matadi. De douane passeren gaat vlot. Tijdens de reis zijn de auto's, die op het dek van het schip staan, afgedekt met grote zeilen tegen het opspattende zeewater, er staan er natuurlijk ook in het ruim van het schip. Als er dicht bij de eindbestemming geen gevaar meer is voor ruwe zee, worden de zeilen opgerold. De auto's worden met hijskranen aan land gebracht. Ook onze VW-kever maakte de reis mee en wordt veilig op de kade gezet. Na de douaneformaliteiten en het betalen van de invoerrechten is hij te onzer beschikking.
We rijden ongeveer twee en half uur van Matadi naar Boma, samen met luitenant Kockenpoo en zijn vrouw, die met hun auto voorop rijden. Zij kennen de weg, hun bestemming is het "Kamp Shinka", gelegen iets voorbij Boma. Shinka is het hoofdkwartier van de D.B.F. (Défense du Bas Fleuve). Daar verblijven de kanonniers die de Congomonding moeten beschermen tegen mogelijke invallen vanuit zee. Op deze locatie is zwaar (zeekanonnen) en lichter geschut aanwezig.

KAMP TABORA

Onze bestemming is het legerkamp Tabora – gelegen op een heuvel net voor de stad Boma – bij de "Compagnie en Service Territoriale". In 1958 wordt het "Compagnie Gendarmerie". Boma, de eerste hoofdstad van Congo, op 700 km ten zuiden van de evenaar, ligt aan de Congostroom, een haven voor alle zeeschepen goed bereikbaar. Het verhaal gaat dat Henry Morton Stanley er nog geslapen heeft in een boabab (holle boom). De stad is gunstiger gelegen dan Irebu, dat slechts 100 km van de evenaar ligt. Boma, in Neder-Congo, heeft dus een beter klimaat; er is een kort droog seizoen met minder warme nachten, die verfrissing en herstelling brengen.

In Boma moeten we enkele weken in een hotel verblijven omdat adjudant Daemen, die ik kom vervangen, eerst nog de manoeuvres in Kimaza moet meedoen vooraleer met verlof naar België te vertrekken. Nadien zullen wij het huis kunnen betrekken. Commandant A. Hardy wenst dat ik ook de manoeuvres in Kimaza meedoe, in de functie van zijn adjunct. Lucia maakt dus maar een zware rugzak klaar, met veel blikken voedsel. Een groot gewicht dat mij heel wat rugpijn zal bezorgen.

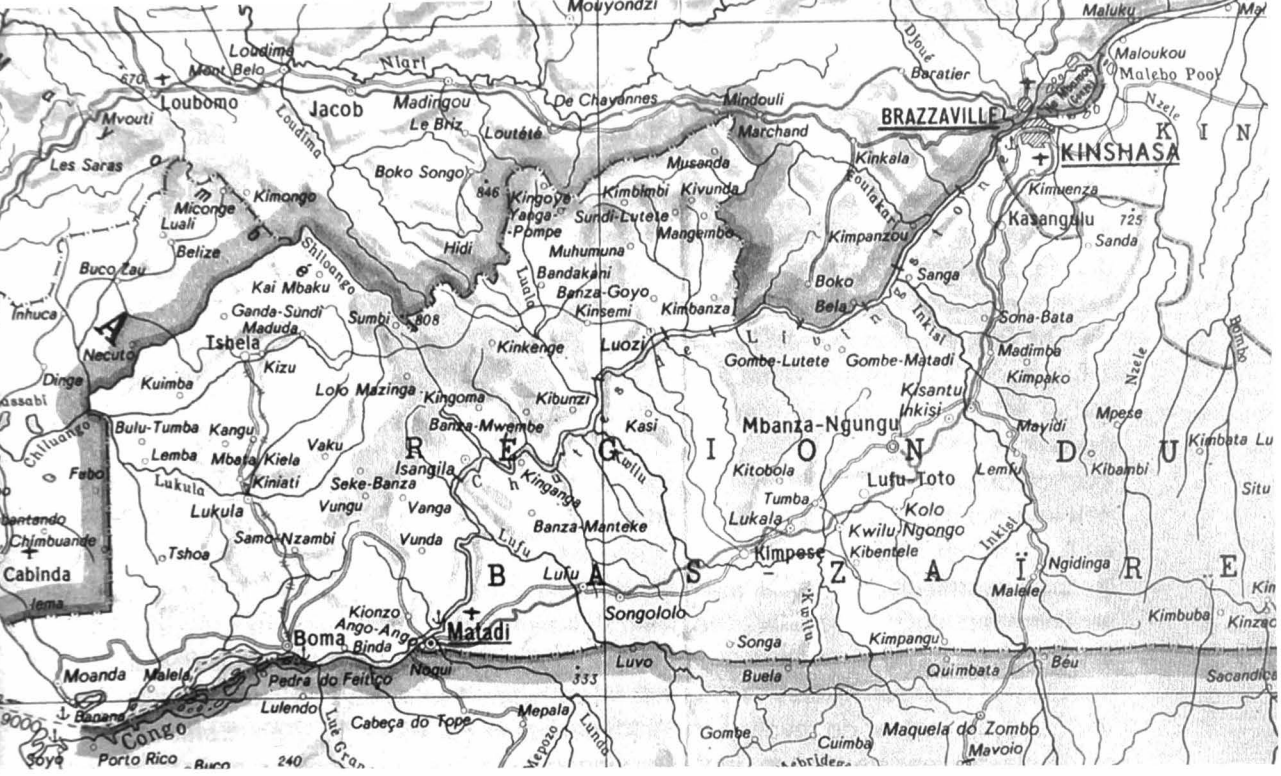

Kaart van de Beneden Congo met de loop van de Congostroom van Banana tot Kinshasa. Kamp Tabora ligt op een hoogte even ten noorden van Boma.

Manoeuvres

De manoeuvres die ik hier kort beschrijf vangen aan op 8 juli 1956. Om 5 uur opstaan, laatste voorbereidingen voor het vertrek. Om 7 uur stappen we in de vrachtwagens en rijden in vijf uur naar Matadi. De nacht wordt er doorgebracht in het Hotel Central, waar we een propere kamer met warm en koud lopend water krijgen. De volgende dag om 5 uur opstaan. In het kamp de soldaten afhalen en ze naar de trein brengen. Om 6.45 uur vertrekt de trein uit Matadi. Ik zie nu beter de indrukwekkend mooie natuur dan tijdens onze eerste reis in 1952: de kleine watervallen op de stroom en de uitgehouwen rotswanden in wit graniet. Soms rijdt de trein als het ware tussen twee witte muren op die plaatsen waar de berg uitgehold is om het traject wat minder steil te maken. In vier jaar is er veel veranderd en verbeterd, er zijn zelfs enkele tunnels geboord, de langste is 300 m. Rond 14 uur komen we in Marchal, een verbindingstation vóór Thysville. We wisselen van trein en rond 15 uur komen we in station Hardy. Te voet naar het kamp op een 500 m met de gehele compagnie, ongeveer 160 man met pak en zak. Vandaar wordt de compagnie per vrachtwagen verplaatst naar Gombe Matadi. De soldaten haasten zich met het opslaan van hun tenten, vooraleer het donker wordt. Wij blanken installeren ons op veldbedden in het gastenhuis “Gîte d’Étappe”. We slapen betrekkelijk goed, hoewel het redelijk koud is in deze hoger gelegen streek. Op 10 juli worden de laatste voorbereidingen getroffen voor de manoeuvres. Ieder krijgt zijn bevelen, de te volgen weg en de opdracht “aanvallen op Congo en de soldaten weerstaan”. Onze compagnie wordt verondersteld een vijandelijke (zogezegd buitenlandse) troepenbeweging uit te voeren op het grondgebied van Congo, een soort guerrilla dus. We wachten tot het donker is om op te trekken naar onze schuilplaatsen. Om 18.13 uur rijden we per vrachtwagen tot Kompani, van waaruit we te voet, ongeveer 6 km ver, tot Kimpete marcheren en besluiten daar te overnachten. We blijven aangekleed en slapen onder een deken of een stuk zeil. Er is niemand die nog energie heeft om wakker te blijven.

Op 11 juli beginnen heel vroeg de manoeuvres. Om 2 uur 's nachts gaan we op stap, ongeveer 4 km. Het gras is ongeveer 3 tot 4 meter lang en staat licht gebogen, we kunnen ongezien rechtop lopen. Dit is het echte olifantengras waarin olifanten en buffels lopen en grazen, nu zijn er geen te zien. We verbergen ons de hele dag in een bos om niet door de vijand te worden opgemerkt. Onze opdracht bestaat erin de vijand te bespieden, maar hem niet aan te vallen, en tezelfdertijd zorgen niet aangevallen te worden. Zodra het donker wordt maken we een kampplaats en vallen in slaap, maar niet voor lang, want om 2 uur begint voor ons een nieuwe dag. We marcheren in het donker langs een slechte weg, berg op, berg af. De maan is afwezig en geeft dus geen licht, zelf mogen we ook geen licht maken.
Op een gegeven ogenblik moeten we over een rivier. Er ligt een boom over de rivier en een koord om ons aan vast te houden. Op het moment dat ik erover ga, breekt de koord, en ik val in het water. Gelukkig kom ik op mijn twee benen in het water terecht aangezien ik, niettegenstaande het zware gewicht van mijn rugzak, mij toch heb kunnen vastklampen aan de boom over de rivier. Een zestal km verder stel ik ineens vast dat mijn revolver weg is. Ik verwittig de commandant, die mij terugstuurt met twee soldaten naar de plaats waar ik in het water viel. Een wapen verliezen is een ernstige zaak. Vermoedelijk is daar de revolver los gekomen en in het water gevallen. Eerst zoeken we op de plaats waar we sliepen, maar we vinden niets. We besluiten dan maar in het water – ongeveer 1,10 m diep – op de bodem te zoeken. Een van de soldaten speelt al zijn klederen uit om in het water de revolver op te vissen. Na enkele minuten haalt hij triomfantelijk het wapen boven. We zien dat de revolverhouder gescheurd is, het is dus inderdaad bij mijn val gebeurd. Opgelucht dat mijn revolver gevonden is, keren we terug tot bij de commandant. Die is even tevreden als ikzelf, zoniet zou het "conseil de guerre" zijn geweest. Het is ondertussen dag geworden en bijgevolg gevaarlijk om gezien te worden door de vijand. In een dorpje waar we passeren, krijgen we van de bevolking enkele sinaasappelen die ons goed smaken. Eindelijk komen we aan in het bos waar we ons zullen verbergen voor de vijand. In de verte horen we geweerschoten. Het zijn onze mannen – de drie pelotons van onze compagnie – die het "de vijand" lastig maken.
De volgende dagen verlopen op een identieke manier, stijgen en dalen over moeilijke wegen, over beken springen en als ze te breed zijn moeten we het water in. Op een bepaalde plaats kan ik wel zien dat rechts van ons de bergkam naar omhoog gaat, maar links zie ik niks. Een soldaat zegt mij: "Opgelet, niet naar links stappen want daar is een diepe ravijn". Heel goed van die soldaat om mij te waarschuwen voor het gevaar. Ik bedank hem, maar weet niet wie van de soldaten mij daarnet verwittigde, zo donker is het en bijgevolg moeilijk om een zwarte te herkennen…
Op 15 juli eindigen de manoeuvres, één dag vroeger dan voorzien. De leiding wil het vervoer van de oorlogsmunitie naar Kimaza veilig laten verlopen. We marcheren verder naar Bimbulu, het punt voor de verzameling van de gehele compagnie. Nog een nacht onder de sterrenhemel, het belet mij niet heel goed te slapen. Op 16 juli 1956 wachten we op de drie pelotons. De commandant is reeds naar Thysville vertrokken en ik sta er nu alleen voor, samen met enkele soldaten. Nadat de pelotons zijn aangekomen, kunnen we met de vrachtwagens naar Gombe Matadi. De nacht brengen we door in de "Gîte d'Étappe".
Op 17 juli alweer vroeg opstaan. De soldaten moeten naar de verzamelplaats in Noki 15 km richting Thysville. We zullen kijken naar de "tir à balles réelles" (verschieten van oorlogsmunitie). Beschieting en aanval worden gemerkt als succesvol. De kanonnen beschieten eerst de flanken van de berg die de vijand voorstelt (dus waar wij zogezegd zouden zijn). Een bataljon voert de zuiveringsoperaties uit. Om ze beter te kunnen zien,

hebben ze witte helmen op. Regelmatig schuift de artillerie het geschut op en de infanterie (voetvolk) volgt. We kunnen dat allemaal goed aanschouwen van op een berg achter de kanonnen.
Het kanonvuur duurt ongeveer drie kwartier. Elk kanon heeft 100 schoten gelost. De kanonnen, mitrailleurs en geweren samen hebben voor ongeveer 3.000.000 BEF of € 75.000 aan munitie verschoten. De kostprijs van de verreden benzine door alle voertuigen samen is 236.000 liter maal 5 BEF is ongeveer 1.180.000 BEF of € 29.000. Die manoeuvres hebben een bom geld gekost. We rijden per vrachtwagen naar Leo.
Tien vrachtwagens en twee jeeps vormen een lange colonne. Ze rijden op 100 tot 300 m van elkaar, vanwege het opwaaiende stof... een hele afstand! We rijden door Zongo (waar grote elektriciteitscentrales zijn) en verder naar Kasangulu. Vanaf daar is de weg geasfalteerd. Het is reeds 19.45 uur als we Leo binnenrijden na een rit van 156 km. We installeren de mannen en gaan eten in de mess.
Met ons vier (luitenant Désiré Baltus, adjudant Albert Fays, adjudant Daemen en ik) eten we een klaargemaakt konijn smakelijk op, met pruimen en frieten erbij. Dat is wat anders dan het blikvoer van de laatste dagen en het water uit de rivieren. We gaan naar Hotel Palace en slapen er met zeven in één kamer. Dat is voor ons geen probleem. We hebben er de luxe van een douche en slapen in een zacht bed.

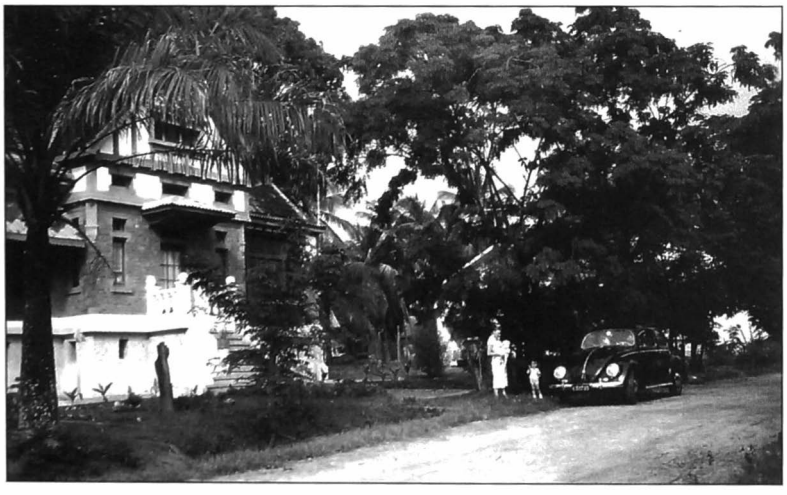

In Boma is de voormalige residentie van de bisschop ons toegewezen als woning. Na het vertrek van adjudant Daemen heeft het imposante gebouw eerst een grondige opknapbeurt nodig, wat enkele maanden in beslag neemt. De plantengroei rondom is indrukwekkend, het fatsoeneren van de tuin neem ik met enkele soldaten voor mijn rekening.

Hierna treffen we de voorbereidingen voor het defilé van 21 juli. Op de nationale feestdag heel vroeg op en inspectie van de mannen. Ik moet niet defileren, er zijn immers maar twee pelotons per compagnie die mee moeten opstappen. Ik ga in burger het defilé bekijken. In de tribunes zitten al de grote bazen. Op het laatst komen de Gouverneur-Generaal en Generaal Emile Janssens, Commandant en Chef van de Force Public, op de tribune. Ongeveer 5.000 mannen stappen in rijen van zes voorbij, daarna volgen er jeeps, vrachtwagens en verkenningsvoertuigen, dertig minuten lang.
De volgende dagen wordt de terugweg van Leo, over Thysville en Matadi naar Boma ondernomen met tien vrachtwagens en twee jeeps. Na het oversteken van de Congostroom met een 'bac' bereiken we op 25 juli Boma, waar ik mij vlug naar huis

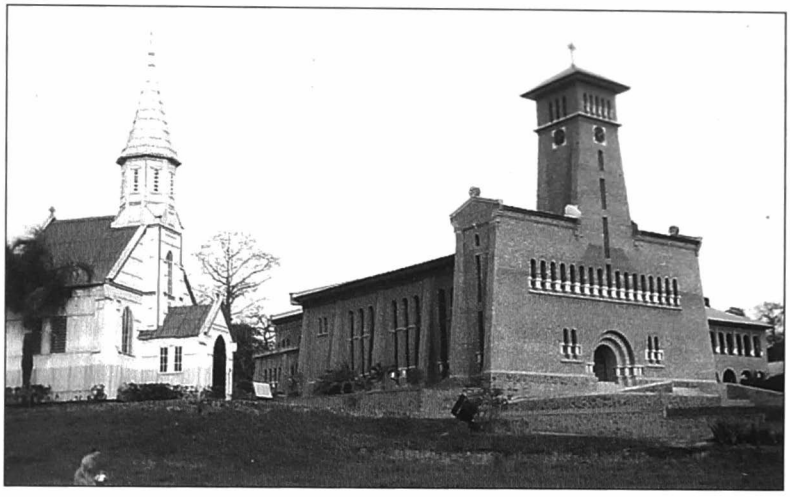

Een monument in Boma is het zogenaamde 'eerste kerkje van Congo' op de missie van de paters Scheutisten. Er is heel wat aluminium aan verwerkt. Ervoor bouwden de Scheutisten een nieuw en groter kerkgebouw.

spoedt. Mijn zoontje Geert herkent mij de eerste uren niet, ik ben blijkbaar heel wat vermagerd tijdens de manoeuvres.

Nieuwe compagniecommandant

Eind augustus komt kapitein Walter Carrette uit Brugge als nieuwe commandant van de compagnie. Hij wil de werking in het kamp volledig veranderen, want volgens hem deugt die niet. Om te beginnen wil hij de opbrengst van de kantine vertienvoudigen. Daarom gaan we samen naar enkele magazijnen in Boma producten halen, die in onze kantine aan de soldaten te koop zullen worden geboden. En werkelijk, na enkele weken stijgt de omzet van de kantine. Met de winst wil de kapitein een grote trom, kleine trom, klaroenen, cimbalen en zelfs een nieuwe stok voor de tamboer-majoor kopen. In het kamp wordt dus een kleine muzikale groep gevormd, waarvan ik natuurlijk de leiding heb. Na twee maanden is de omzet van de kantine meer dan vertienvoudigd. De kapitein is bijzonder tevreden, met de muzikanten wordt er geblazen en getrommeld dat het een lust is. De soldaten zijn vanzelfsprekend ook heel enthousiast en verheugd met hun spel. Er zit letterlijk muziek in. Het kost veel geld, maar het budget is aanwezig. De kantine wordt uitgerust met nieuwe tafels en stoelen. De kapitein roept daarvoor de hulp in van de heer Louis Deferme uit Limburg, baas van de TP die, onder druk van de kapitein, zijn beste beentje voorzet. Een sergeant houdt de kantine alle dagen open, overdag kunnen nu ook de vrouwen met hun kinderen inkopen doen. Het is mijn taak die sergeant te controleren, hem te helpen als er problemen zijn, de ontvangsten na te zien en de facturen te betalen. In het kamp zijn ongeveer 149 mannen, 86 vrouwen en 176 kinderen. Er zijn drie pelotons met een blanke adjudant als chef. Een peloton bestaat uit een zwarte adjunct pelotonchef (eerste sergeant of sergeant-majoor), een planton en drie secties met ieder een sergeant, twee korporaals en tien soldaten. De commandant van het kamp heeft een planton, een klaroenblazer, een verpleger, en natuurlijk de zwarte eerste sergeant majoor. Bovendien zijn er vier chauffeurs en een mecanicien. In het kantoor zijn er nog twee zwarte gegradueerden voor klein administratief werk en de sergeant-kantinehouder. Daarnaast zijn er de detachementen van ongeveer één sectie (één sergeant, twee korporaals en

acht soldaten) in elke hoofdstad van het gewest, dat zijn Lukula, Tshela en Seke Banza. De commandant van de compagnie gaat regelmatig op inspectie naar die detachementen, voor onderrichtingen, bevoorrading en gesprekken met de gewestbeheerder.

Inspectie

Generaal Emile Janssens komt op 21 oktober 1956 op inspectie naar Boma. Hij bekijkt onze oefeningen en keurt die goed. In gesprek met commandant Carrette vraagt de generaal "Wie voorziet de zwarte militairen hier van eten?" De commandant antwoordt: "Adjudant Lenoir.", waarop generaal Janssens zegt: "Hé bien, mes félicitations, ils brillent de santé!". Bij zijn vertrek geeft hij luitenant Baltus en mij de hand en zegt: "Vous êtes bien parti maintenant!". Hij is tevreden en dat stelt mij gerust. Het korpsmaal op 15 november 1956 verloopt heel goed, in een veel betere en gezelliger sfeer dan in Irebu. Lucia gaat niet mee gezien haar zwangerschap.

Geboorte van Kris, 2 november 1956

Het begint natuurlijk weer in de nacht. De kleine Geert wordt onder bewaking van een soldaat achtergelaten. Kris wordt geboren in het hospitaal van de zusters Franciscanessen. De geboorte loopt van een leien dakje. Kris weegt 3,7 kg., bijna 1 kg meer dan Geert. Met kapitein Carette en zijn echtgenote gaan we naar het bureel van het gewest om de geboorte aan te geven. Het doopfeestje stellen we uit tot Lucia thuis is van het hospitaal.

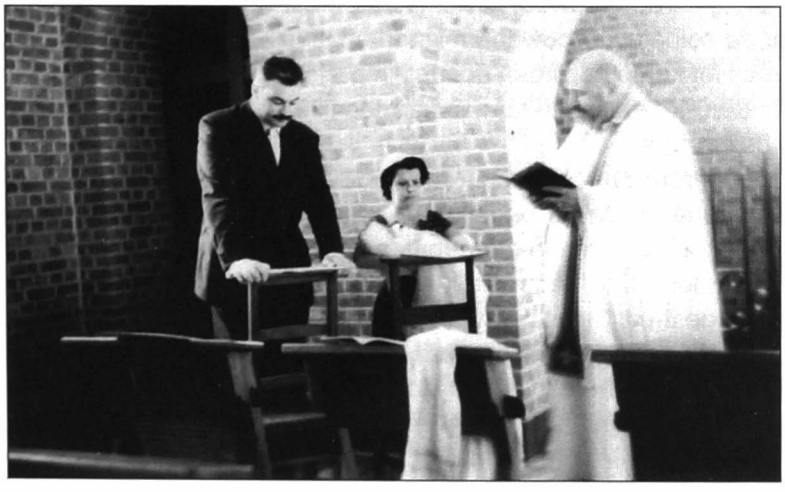

Het doopsel van Kris met 'de vier uitersten van Boma'. De zwaarste (pater Albert Burnotte, goed voor 130 kg), de grootste (commandant Carrette, 1.93 m), de kleinste (madame Fays, 1.40 m) en uiteraard de jongste (Kris, slechts enkele dagen).

Taken in het kamp Tabora

In het kamp Tabora ben ik verantwoordelijk voor heel wat zaken. Ik ben chef van het eerste peloton. Met het peloton houd ik in de voormiddag militaire oefeningen, zoals turnen, marcheren, driloefeningen, schieten met geweer en pistool (voor de blanken) en al wat een soldaat zoal moet leren, kennen en onderhouden. Tegen de middag als het te warm wordt, geven de gegradueerden nog theorie aan de soldaten. In de namiddag

knappen de soldaten, onder toezicht van de gegradueerden, allerlei werken op, onder meer het onderhoud van de gebouwen, het proper houden van het kamp, de groentetuin verzorgen enz. De blanken doen administratief werk. Luitenant Baltus beheert de magazijnen (wapens, munitie, kleren en uitrustingen) en is sportleraar.
Mijn taken omvatten ook nog:

1. Bijhouden van de lijst van gegradueerden en soldaten, ziekteverlof, hospitalisaties, geboorten, overlijdens en dergelijke.
2. Berekenen van eetrantsoenen; verschillend voor een vrijgezel, een gehuwde man, een vrouw, een zwangere vrouw, en kinderen volgens leeftijd. Berekeningen, voor de militairen in het kamp Tabora en van het kamp Shinka, aan de andere kant van de stad, allen samen 600 soldaten.
3. Aankopen van de eetwaren, zoals maniokmeel, rijst, bonen, vlees, gedroogde vis, palmolie, suiker, zout en dergelijke, bij de handelszaken in Boma. Bananen worden geleverd door en betaald aan zwarte en andere handelaars die ze per vrachtwagen naar het kamp brengen.
   Het aanbod is zo groot dat de te rijpe bananen vaak voedsel worden voor de konijnen. De Mayombe is een streek waar veel bananen worden geteeld. In de havens worden ze met speciale bananenboten, die de vruchten op een constante temperatuur van vier graden houden, vervoerd over de hele wereld. Soms is er zoveel aanvoer dat bananen gratis worden uitgedeeld. Het kamp van de politie in Boma, gelegen naast het kamp Tabora, scholen en hospitalen, ze delen mee in de overvloed.
4. Verzorgen en aankopen doen voor de kantine van bier, cola, water, limonade, versnaperingen, kleren, stoffen en al wat de soldaten wensen te kopen voor zichzelf, hun vrouwen en kinderen. Die zaken worden allemaal aangekocht in magazijnen, de dranken bij Bralima, de brouwerij in Boma. De winst van de kantine is bestemd voor de welfare voor de soldaten, vrouwen en kinderen.
5. Films draaien. Het kamp bezit een goede filmprojector met klankdozen en er zijn goede films voorhanden. Ook blanken komen naar de film kijken. Dat gebeurt in open lucht op het plein in het kamp.
6. Voor gegradueerden en soldaten, de soldij en vergoedingen (voor vrouwen en kinderen) berekenen. Dat is onder vorm van een balans in het vierkant (balance carrée), zodat door die controle geen fouten worden gemaakt.
7. Voor gegradueerden en soldaten die met pensioen gaan moet er een pensioendossier worden samengesteld. Dit omvat onder meer een "supputation de service" (opsomming van de militaire loopbaan), de aanvraag zelf en vele bijlagen. Er mag daarin geen enkel foutje staan, geen enkele doorhaling en/of overlapping; het moet werkelijk "impeccable" zijn.
8. Daarenboven moet ik toezicht houden op het wagenpark (vier vrachtwagens van drie ton, Chevrolet op benzine, met een verbruik van ongeveer 18 tot 30 liter per 100 km), een jeep, een aanhangwagen met watertank, een gewone aanhangwagen, en wat materiaal voor herstellingen. Een sergeant-chauffeur en -mecanicien runt de zaak. Hij doet het goed en is een tamelijk fijne mecanicien, opgeleid door de Force Publique in de school te Luluabourg. Het is een bakongo en komt bijgevolg uit de streek.

Reis naar Banana – depanneren onderweg

Een uitstap met onze VW-Kever brengt ons eens naar Banana, bij de monding van de stroom aan de zee, en ook naar Moanda. Boma – Banana is ongeveer 125 km over stof als het droog is, of door het slijk als het regent. Op de terugreis merken we na 40 km dat

door een felle regenbui de weg één grote slijkpoel geworden is. Ongeveer 30 km voor Boma zien we een zware chevrolet in het slijk steken, die raakt er niet meer uit. Het is een protestantse zendeling met vrouw en drie kinderen. De familie maakte vanuit hun missiepost bij Tshela (125 km ten noorden van Boma) een uitstap naar zee. Nu zitten ze werkelijk "slijkvast" in de potopoto. Met onze kleine VW die zware Amerikaanse auto lostrekken is niet mogelijk. We nemen mevrouw en de drie kinderen in onze VW en rijden naar Boma tot bij de protestantse missie tussen Shinka en Boma. Ze zijn blij daar te zijn. De dag daarop poetst en wast Lucia de auto meer dan twee uur. Het slijk hangt er overal rond en zit zelfs in de auto, want de kinderen en hun mama hadden natuurlijk in de potopoto gestaan met hun schoenen.

ZEVENDAAGSE BROUSSETOCHT

Zeven dagen in de brousse "Montrer la force pour ne pas devoir s'en servir".

Tijdens mijn term stonden jaarlijks een paar zware tochten op het programma, om de conditie van de soldaten te testen of op peil te houden. Weliswaar veeleisende tochten, maar waarbij we ook met de prachtige natuur van de Beneden-Congo kennis maakten.

24 februari 1957: Boma – Tshela – Palanga Kumbu

Vertrek om 9 uur uit kamp Tabora naar de vertrekplaats van een tocht van acht dagen door woud en brousse. Boma – Tshela : 125 km is een weg met gevaarlijke bochten. De chef du secteur geeft ons in Ganda Sundi een lijstje van mannen die als drager kunnen dienen. Die mannen zijn echter niet gewillig, ondanks de belofte van betaling. Op de duur kunnen we ze toch overhalen en hebben we zes dragers.
We marcheren tot Palanga Kumbu om wat te winnen op de dagmars van morgen. Het regent pijpenstelen en de weg vol slijk is zo glad als zeep. De chef van het dorp biedt ons een hutje aan waar we ons veldbed kunnen uitstallen en wat slapen. Ondertussen bereiden de soldaten in het provisorisch kamp wat te eten. Zodra het donker wordt, ligt iedereen in bed en valt in slaap.

25 februari 1957: Palanga Kumbu - Mabunduka

Om 4 uur opstaan en een half uur later in het donker opstappen. De wegen zijn nog altijd glibberig en op de koop toe krijgen we een tijd later een flinke regenbui op onze nek. Maar de malse regen spoelt het zweet weg, we beginnen het prettig te vinden. Na een uurtje houdt het regenen op. Rond 6 uur wordt het klaar, we komen in het nog slapende dorpje Konde di Palanga. We vragen voor alle zekerheid enkele gidsen uit het dorp, omdat we vanaf nu dwars door het woud moeten, via een smal wegeltje, glibberig, bezaaid met stenen en uitstekende wortels van bomen.
Het terrein is heuvelachtig. De lucht zien we nauwelijks, weggestopt door een dicht bladerdak van takken, bladeren en lianen. Het sjirpen van woudinsecten en gekwetter van vogels vermengen zich met de wind die in de hoge boomkruinen ruist. Deze muziek zal ons acht dagen lang in de oren klinken. Na ongeveer een uur door het woud stappen, komen we in het dorpje Palanga Ndenge. De inlanders brengen ons zowaar stoelen zodat we wat kunnen rusten en op adem komen. Eens de achterop komende soldaten er zijn, trekken we verder. De heuvels worden bergen en we komen in laaghangende mistige wolken terecht. De bosgrond ruikt naar rottende bladeren en aan de voet van de berg

moeten we door het moeras. We blijven maar dalen en ik denk "we gaan naar de hel", het gaat steeds maar dieper. Bruggen ontbreken bij de rivieren. Ik laat mij dragen maar de soldaat vindt er niets beter op dan mij in 't water te laten vallen. Na de rivier wordt het klimmen. De weg is echter glibberig en met natte broek, kousen en schoenen, hoor ik bij elke stap fwiet... fwiet... fwiet... Rond 9.10 uur, na eerst nog de rivier Mpa te zijn overgestoken op een omgehakte boom van 1 meter diameter, komen we aan in Vaku. Na een rustpauze gaat het weer verder. Om 10.15 uur komen we aan te Pungu Ngoma. Het bladerdak van de bomen beschermt ons vrij goed tegen de hete zonnestralen. We bereiken Konde di Pungu. Toch vind ik het nog vroeg genoeg en rekening houdend met het gesloten wolkendek wil ik nog wat doorgaan om wat in te winnen voor de volgende dag. Dan maar naar Mabunduka, maar... is me dat een kruisweg. Eerst maar dalen, dalen en nog eens dalen, natuurlijk is er nadien klimmen, klimmen en nog eens klimmen. Dat is weer een echte calvarieberg. Op sommige plaatsen is het net een trap die moet worden opgeklommen. De treden - van ongelijke hoogte - heeft de natuur hier zelf gevormd. De stenen en wortels van de bomen hebben bij regen het zand tegengehouden en zo als het ware een natuurlijke trap gemaakt. Het duurt en het blijft maar duren. Verscheidene keren moet ik stilstaan om op adem te komen. Naar mijn schatting is de berg wel 400 meter hoog. De klim put ons uit, een middagrust is onontbeerlijk.
Om 16 uur hebben we contact met Boma via de radio. Die zware radio wordt door enkele soldaten afwisselend op hun rug meegesleurd. Ook de dynamo met handpedalen om al draaiend elektriciteit op te wekken wordt meegedragen. We kunnen elkaar niet goed verstaan door de radio aangezien er onweer is in de streek. Voor het avondeten koop ik een kippetje van de chef van het dorp (eentje zoals een Engelse kip, dus maar zo groot als een duif). Mijn planton Ypolite slacht, pluimt en maakt de kip schoon, en braadt ze in palmolie. Ik eet ze vrijwel volledig op, het restje is voor de planton. Ik kan rijst mee-eten uit de grote ketel van de soldaten, hij smaakt lekker. Nadien kunnen we neerliggen om te slapen.

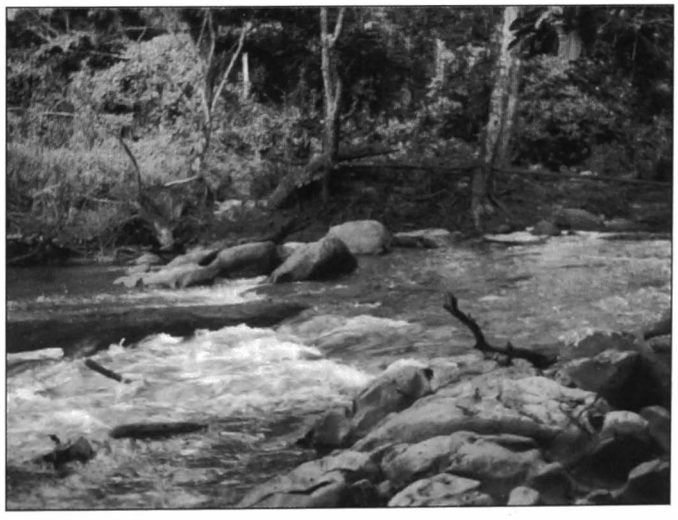

26 februari 1957: Mabunduka – Konde di Kasamvu

Om 5 uur – het is nog erg donker - vertrekken we naar Mbuku Yola. De weg is nogal vlak maar heel moerassig. We komen er aan om 6 uur. Vandaar tot Kimbanza lijkt het niet zo ver, maar het wordt een echte bergtocht. Glibberige, steeds klimmende of dalende paden door het oerwoud dat hier overheerst. De glibberige wegeltjes draaien en kronkelen zich als slangen door het oerwoud, eerst naar boven als willen ze boven het gebladerte van de bomen uitkomen om wat lucht te happen die niet naar rottende bladeren en verdroogde takken ruikt, dan naar beneden waar hier en daar klaterende riviertjes hun weg zoeken tussen de stenen. Stortregens hebben diepe geulen in de paden uitgespoeld, het is heel lastig marcheren. Van Kimbanza tot Mbemba hebben we gelukkig een eind een

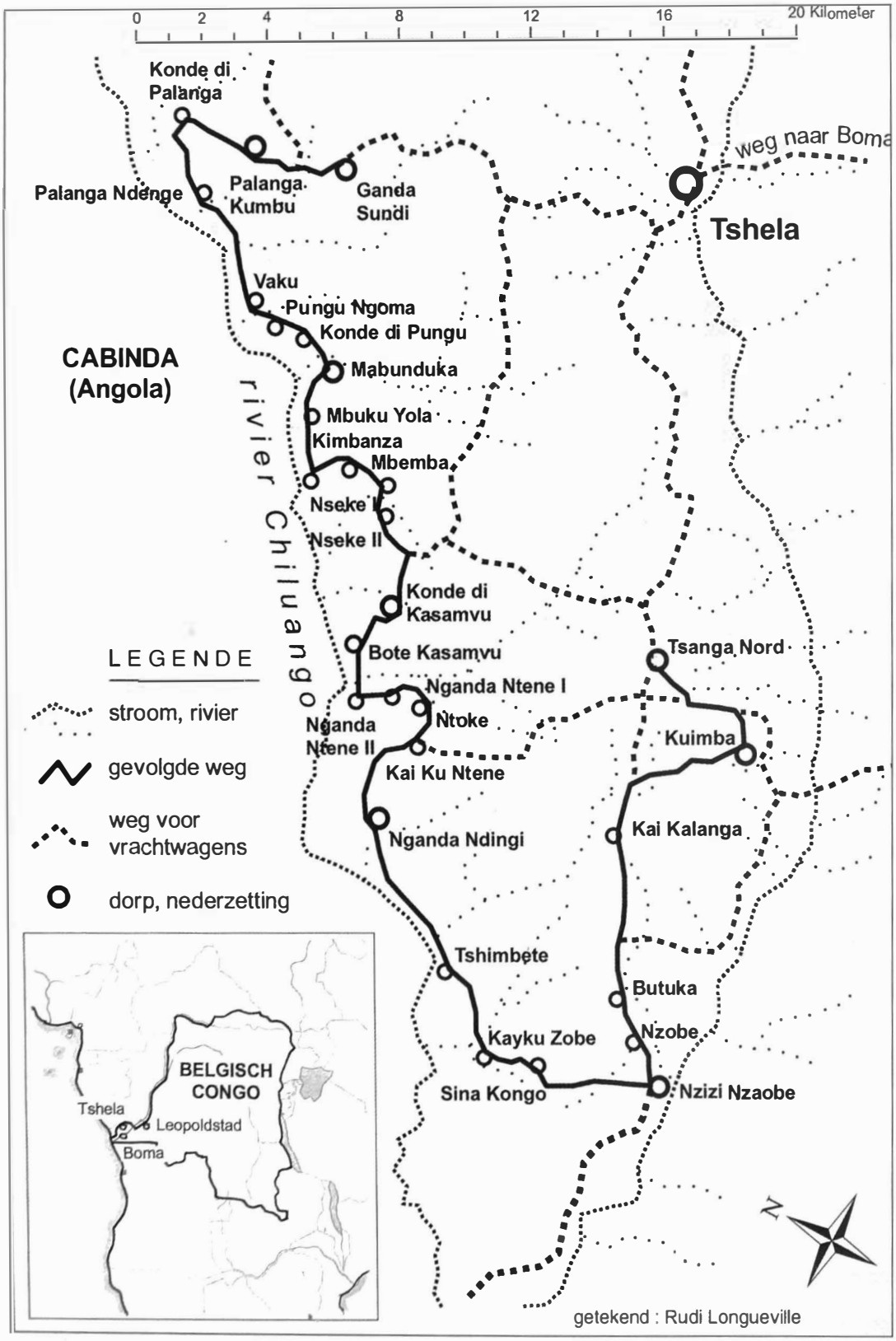

Gedetailleerde kaart die een beeld geeft van het afgelegde traject in het gebied - vol ongerepte natuur - ten zuidoosten van de rivier Chiluango, die de grens vormt tussen Cabinda en Congo.

brede weg waar zelfs vrachtwagens kunnen rijden. We kunnen er beter doorstappen.
Van Mbemba gaan we langs Kangu naar Nseke I en Nseke II. Daar wordt het weer een woudwegeltje, lastig en glibberig. Het is reeds 10.15 uur als we Nseke II binnenstappen, blij eens een slok water te kunnen drinken en wat uit te rusten, want we zijn werkelijk doodop. Wacht ons nog een uitputtende mars naar het volgende dorp. Iedereen, zowel de soldaten als ik, zijn doodmoe maar tevreden als we Konde di Kasamvu bereikt hebben, eindbestemming van die dag.

De dorpen in de streek zijn meestal op de bergtoppen gebouwd en wel als volgt. Eerst platten de inlanders de hoogte wat af en maken er een langwerpig, ovaalvormig platform van. In het midden van dit tamelijk vlak terrein laten ze een brede plek open en bouwen hun hutten aan weerszijden in rijen. Te midden van het plein bouwen ze meerdere afdaken die als vergaderplaatsen dienen en beschutting moeten brengen tegen zon en regen voor de geiten, schapen en koeien, die zomaar los rondlopen in en rond het dorp. Rond het dorp worden schermen gezet van houten paaltjes en vlechtwerk van lichte takken, om het dorp te beschermen tegen wilde dieren en natuurlijk ook om hun eigen dieren binnen de omheining te houden. In deze streek is de kweek en behandeling van palmolie de bron van inkomsten voor de inlanders, die door een compagnie, 'SCAM' genaamd, opgekocht wordt. De veeteelt is een tweede bron van inkomsten.

27 februari : Konde di Kasamvu – Nganda Ndingi

Om 5 uur staan we paraat voor de mars naar Nganda Ndingi. Eerst nog de chef van het dorp uit zijn bed halen omdat hij de beloofde gidsen niet levert. Via Bote Kasamvu gaan we naar Nganda Ntene II en I, die twee dorpen liggen op ongeveer 20 minuten wandelen van elkaar. We stappen verder door Ntoke naar Kai Ku Ntene.
We hebben de helft van het totale traject afgelegd en hebben hier de eer van het bezoek van de commandant. Hij komt per jeep natuurlijk. Wanneer hij het eind van de colonne bereikt informeert hij: "Waar is uw adjudant?". "Helemaal vooraan!" De commandant komt mij achterna.
Het is namelijk zo dat wanneer ik marcheer, ik ruimte voor mij wil. Zo kan ik mijn eigen tempo regelen en aanhouden en schop ik zeker niet tegen de hielen van de persoon voor mij. Alleen de gids mag voorgaan met een viertal soldaten verkenners, dan volg ik op een afstand van ongeveer 10 meter (op een boswegeltje ongeveer drie meter) en regel zelf mijn snelheid. De commandant komt naast mij rijden met de jeep en zegt: "Weet je wel dat je tegen een snelheid marcheert van ongeveer 8 km per uur?" We bevinden ons op een weg voor vrachtwagens op dat moment. De meeste soldaten kunnen mijn tempo niet bijhouden. Er zijn er die een kwartier of soms een half uur na mij binnenkomen bij iedere stopplaats. Rond 11.30 uur komen we in Nganda Ndingi. De commandant rijdt terug naar Boma. Wij kunnen ons verfrissen en fris water drinken door de commandant uit Boma meegebracht in een container. Grote tevredenheid, voor deze dag is het gedaan. Het laatste stuk hebben we ongeveer tegen gemiddeld 6 km per uur gemarcheerd, hetgeen normaal gezien te vlug is voor een bergstreek.

28 februari 1957: Nganda Ndingi – Nzizi Nzobe

We volgen een heel eind de loop van de rivier Shiloango (die rivier vormt hier de grensscheiding tussen Kongo en Kabinda). Naar het schijnt zit die vol krokodillen. Wij zien er geen, het is in feite nog te vroeg, krokodillen komen maar uit het water om te

zonnebaden op de zandbanken of aan de oevers van de rivier. De weg is weer moerassig en we moeten verschillende rivieren oversteken, meestal op een boomstam. Dat zijn goede evenwichtsoefeningen. We komen aan in Tshimbete en het is weer een brede camionweg waarop we kunnen marcheren. Er zijn enkele soldaten die reeds hinken, vooral zij die niet gewoon zijn schoenen te dragen. Dan maar schoenen uit en op de blote voeten verder. Om 9.20 uur komen we in Kayku Zobe aan.
Vanaf dit dorp tot aan de eindbestemming van die dag is de weg werkelijk lang, eenzaam, eentonig. Heuvel op en heuvel af, in één woord erg afmattend. We marcheren door Sina Kongo, niet ver van de palmoliefabriek van SCAM. Rond 12.30 uur komen we eindelijk ter bestemming aan in Nzizi Nzobe. Er zijn soldaten die zich op de grond werpen om te rusten, we zijn bekaf. Die dag hebben we, zonder een langere rustpauze, zeven uur bijna onafgebroken onze benen verzet tijdens de vermoeiende mars. In het dorp koop ik in de loop van de namiddag een ram voor de soldaten, prijs 150 CFR. Het is een schoon beest en zeker zijn geld waard. Om 16 uur hebben we goed radiocontact met Boma. De soldaten maken de ram klaar en eten hem met veel smaak op. Ze geven mij ook een stukje, met wat rijst is het heel genietbaar. Na het eten valt de duisternis en is het bedtijd.

1 maart 1957: Nzizi Nzobe - Kuimba

Aangezien het een lange dagmars zal zijn, vertrekken we reeds om 3.30 uur in de nacht. Waarom vertrek ik meestal in de vroegere morgen? We moeten tijdens deze week minstens één nachtmars doen. Ik geef echter de voorkeur om iedere dag in de vroege morgen, als het nog donker is, een uur of iets meer, te marcheren. Als wij de 'donkere marsen' van elke dag samentellen komen we zeker op een volledige nachtmars. De dorpen Nzobe en Butuka liggen nog in vredige rust. We komen wel vrouwen tegen die ook heel vroeg naar de arbeid op het veld gaan, hun gereedschap in de hand, of met een mand op de rug, ondersteund door een liaan op hun hoofd als een diadeem. We volgen een heel stuk weg waar vrachtwagens kunnen rijden, wat gemakkelijker stappen betekent.
In Kai Kalanga vinden we een inlander die ons wil gidsen naar Kuimba, de eindbestemming van de dag. Hij wil ons helpen "want ik ben oud-sergeant van de Force Publique". Hij leidt ons door het woud, het is een zwaardere maar kortere tocht. In Kuimba koop ik twee geiten voor de soldaten: 250 CFR voor de twee. 's Avonds maken we vuurwerk, het is onze laatste avond. De lichtpijlen doen de inlanders schrikken, maar we kunnen ze vlug geruststellen. We slapen die nacht als een roos, op een bed met ijzeren ressort, wat een luxe in de brousse!

2 maart 1957: Kuimba tot Tsanga Nord.

Vandaag gaan we van Kuimba tot Tsanga Nord. We leggen de zeven kilometer af in anderhalf uur. In Tsanga Nord kunnen we op een stoel zitten. Ik moet er niet bijzeggen dat we werkelijk heel blij en gelukkig zijn dat de marsen zonder ongevallen zijn verlopen. Hier is het nu wachten op de vrachtwagens die de soldaten naar huis brengen.
Op de middag komen we in kamp Tabora aan. De soldaten ontvangen hun soldij, daarvoor zijn ze niet te moe, ze gaan pinten bier drinken in de kantine. De soldaten tegen mij: "yo odzali makasi mingi solo" (jij bent werkelijk heel sterk). In het Lingala staan de woorden in omgekeerde volgorde, per woord vertaald: yo odjali = jij bent, makasi = sterk, mingi = veel, solo = werkelijk. Met hun vorige pelotonoverste adjudant Daemen maakten ze nooit zulke lange en lastige marsen mee zoals nu met mij, zeggen de mannen. We zijn

allemaal moe maar tevreden dat het achter de rug is, en er geen ongevallen zijn gebeurd. We maakten kennis met een mooi stukje van de Neder-Congo. Slechts weinig blanken zetten hier ooit een voet, vooral in de streek waar we de eerste twee dagen vertoefden. In sommige dorpen vluchtten de inboorlingen voor de blanken en de soldaten, in andere waren ze behulpzaam.

Mijn bevordering

Kapitein Walter Carette is benoemd tot kapitein-commandant. Met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 1956 wordt ik adjudant eerste klas. Er wordt daarvoor geen feest of afroeping gedaan in het kamp, maar korporaal Yoka Jacob die achter mij staat tijdens de groet aan de vlag, ziet mijn tweede streep en zegt redelijk luid: "Adjudant ya bisu akomi première classe" (onze adjudant wordt eerste klas). En daarmee is het geweten.

Reis naar Matadi, contact met Maldegemnaren

Op 10 mei 1957 rijden we met de VW eens naar Matadi. De reis verloopt heel goed, want de weg is redelijk droog. 259 km heen en terug. In Matadi zien we Fernand Herpelinck, die woont in een modern appartement even buiten de stad. We bezoeken ook André Vercruysse.

Defilé op 21 juli 1957

Van rechts naar links: commandant Carrette, luitenant Baltus, adjudant-chef Fays met zijn tweede peloton. Hierna volg ik met mijn eerste peloton. Iedere blanke komt volgens graad en anciënniteit.

Adjudant-chef Lenoir aan het hoofd van het eerste peleton.

Vrienden en kennissen en paters van de missie na de doop van Hans, op de pui van onze woning, de voormalige bisschops-residentie.

Geboorte van Hans 16 maart 1958

De avond voor de geboorte knipt Lucia mijn haar wat bij. Het is snikheet, soms moet ze gaan zitten om op adem te komen. Rond 22 uur krijgt ze van tijd tot tijd wat pijn die stilletjes erger en erger wordt. Omstreeks middernacht stelt zij voor om toch maar naar het hospitaal te vertrekken. We brengen commandant en mevrouw Carrette op de hoogte, ze zullen op onze kinderen Geert en Kris letten, zo zijn we gerust.
's Zondags om half vijf in de morgen wordt onze derde zoon geboren. De dokter had nochtans voorspeld dat het een meisje zou zijn. Het jongetje is daardoor 24 uur zonder naam gebleven. We laten er een nacht overgaan om een naam te kiezen: onze zoon zal Hans Joseph Lodewijk heten (Joseph omdat het in maart is, Lodewijk omdat de meter in Congo Louisa heet). De doop wordt gepland voor de maandag daarop in de kerk van Boma. Madame Carrette zal meter zijn en pater August Radermecker peter. Met een dertigtal vrienden zullen we een feestje houden. Geert is meteen blij met zijn broertje. Het beloofde zusje is gauw vergeten. "We gaan het houden en mee naar huis nemen", zegt hij. Kris verstaat er niks van en loopt verloren zonder zijn mama.
Goed dat we een ventilator hebben gekocht, want het is snikheet deze dagen, we verlangen naar het droog seizoen. Vanaf 4 april is het eindelijk wat minder warm, zodat we kunnen verademen en vooral 's nachts beter slapen. Vanaf begin mei 1958 gaat Geert, onze oudste, naar de bewaarschool bij de zusters, op een stapje van onze woning. 's Zondags ben ik organist en speel ik de missen in de kerk. Onze Geert gaat mee naar boven en zit braaf en stil te luisteren.

Inspectie van de kolonel en korpsmaal

Kolonel kolonel Pairoux doet inspectie en het resultaat is "heel goed". Dat is nogal wat anders dan in Irebu bij die brombeer daar. Hier is er wel meer werk dan in Irebu, maar het is veel aangenamer en de resultaten zijn lonend en opbeurend.
In de loop van 1958 vertrekken veel soldaten einde term na hun zeven jaar militaire dienst. Er zijn er maar weinig die bijtekenen voor een nieuwe termijn van drie jaar. De getalsterkte van onze compagnie wordt steeds minder en minder, er blijven slechts twee volledige pelotons over. Een eerste onder mijn leiding en het derde peloton onder leiding van luitenant Baltus. Er komen ook geen nieuwe blanken bij. De normale getalsterkte van de compagnie zou moeten zijn: 157 zwarten (gegradueerden en soldaten samen) en vijf blanken (een commandant een adjunct-secretaris en drie pelotonchefs). Tegen februari

1959 is een versterking met 70 man beloofd. Het korpsmaal van 15 november 1958 verloopt heel goed en aangenaam. Juffrouw Van Dongen, uit Loenhout, past op de kinderen. Zo kunnen wij met gerust gemoed van het feestmaal genieten en het volledig bijwonen.
Eind november 1958 rijden we nog eens met de VW naar Matadi. De weg is goed, want het heeft niet geregend. Wel wat stof, maar dat moeten we er maar bij nemen. We bezoeken de familie Vercruysse en ook Fernand Herpelinck. Daar horen we dat vier maanden geleden er nog Maldegemnaars in Matadi zijn aangekomen, ze wonen in hetzelfde hotel als Fernand Herpelinck. Het zijn Etienne Himschoot en Jacqueline Borgonjon. Natuurlijk gaan we ook daar op bezoek. We worden er hartelijk ontvangen en kunnen er zelfs blijven overnachten.

Schietoefening in Lokandu

Ook dit jaar gaat de compagnie op schietoefening naar Lokandu, in de omgeving van Irebu. Het schietterrein is licht bebost en enkele hectaren groot. Er kan naar hartenlust met scherp worden geschoten, nadat de klaroen het "open het vuur" heeft geblazen om eventuele jagers te verwittigen. Er wordt geschoten naar het wrak van een vrachtwagen. Een jaar geleden is één granaat niet ontploft. Ze is nog steeds niet gevonden, niettegenstaande er met een mijnendetector werd gezocht. Er wordt van op verschillende afstanden (50 m, 100 m, 200 m en 300 m) met het geweer geschoten naar schietschijven in karton, die bediend worden vanuit een loopgracht onderaan. Er wordt zowel overdag als 's nachts in het donker geschoten. Eens met de lichten van de vrachtwagens aan, ook eens zonder die lichten in het licht van de klare maan. Dit jaar is er enkel schieten met het geweer en een zijwaartse schijnaanval per sectie. Er worden wedstrijden gehouden en mijn peloton behaalt de eerste prijs. Bij het scherp schieten zijn zowel de commandant, de luitenant als ik aan elkaar gewaagd. De onderlinge strijd tussen ons is zo goed als onbeslist. We mogen boffen, deze drie blanken zijn echt scherpschutters.
Mijn Intuïtie heeft mij gered
Op één van de ochtenden in Lokandu: we moeten opstaan en ik weet niet waarom, maar ik kom niet uit mijn bed. Mijn planton, Tshibanda Ypolite, komt in mijn tent en is verwonderd dat ik nog in bed lig, hij zegt: "Mijn adjudant, je moet opstaan!", misschien denkt hij dat ik ziek ben. Doch plots kijkt hij naar beneden en ziet een schorpioen midden op mijn grondzeil. Hij heeft gelukkig zijn schoenen aan en stampt de schorpioen dood. Hoe verklaar je dat ik niet was opgestaan? Met blote voeten had ik zeker op de schorpioen getrapt. Toch meer dan een gelukkig toeval... Ik kruip vlug van onder het muskietennet, maak mij zo snel mogelijk klaar en spoedt mij naar de eettent. De schorpioen? Het gesprek van die ochtend!

Schietoefeningen van het korps van Europese vrijwilligers

Iedere maand is een zondagvoormiddag voorbehouden voor schietoefeningen van het "Corps de Volontaires Européens". Dit korps bestaat uit een groep van blanke vrijwilligers die, in geval van opstand door de zwarten, weerwerk kunnen bieden. Iedere maand is er "tir" op het schietveld onder aan de berg van het kamp Tabora. Het blijkt dat er niet alleen onder de Belgen goede schutters zijn. Er worden wedstrijden gehouden met groepen van drie man. Met mijn groep won ik meerdere keren de eerste prijs. Zoals in Lokandu behoren wij, de drie blanke militairen, tot de beste schutters.

Onrust en rellen in Leopoldstad. De "dépendance" wordt verwacht ...

Op 4 januari 1959 zijn er rellen in Leo. Commandant Carrette is een Bruggeling. Als hij iets wil zeggen dat de zwarten beter niet horen, spreekt hij Brugs. Op die zondag 4 januari 1959, komt hij met de jeep tot bij ons thuis rijden, en aan de deur zegt hij: "Alé zworten ut joen bedde, ze skie-ten in Leo!"
We vrezen dat er ook in onze streken rellen zullen uitbreken, doch voorlopig blijft alles rustig. In Leo is het wel erger geweest dan men zegt. Nu en dan horen we iets van ooggetuigen. Dat de zwarten hun eigen scholen, magazijnen, dispensaria en sociale haarden leegplunderen, bewijst genoeg hoe "beschaafd" ze zijn. Maar sommige Belgische politici en vooral de vakbonden zijn de grootste onruststokers in Kongo. Ze mochten de compagnie soldaten nooit naar de Expo 1958 gestuurd hebben. De zwarten roepen om "dépendance", niet wetende dat het "indépendance" moet zijn. Ze zeggen onder elkaar, "de dépendance zal ons veel geld brengen, dan kunnen we kopen wat we willen zoals de blanken, die moeten maar naar de bank gaan om geld te hebben". In Leo vragen sommige zwarten of de "dépendance" met de vlieger komt of met de boot ...
Hier in Boma gaan de zwarten mooi aan de kant staan als ze een jeep met blanken zien komen. Ze nemen hun hoedje af en sommigen buigen zelfs bijna tot aan de grond om goedendag te zeggen. Anderen kijken ons schuw aan. De gespannen toestand in Congo blijft maar duren. Zolang ze met stokken en stenen gooien is het nog niet zo erg. Met hun machete vermoorden ze elkaar, maar wanneer zullen de blanken slachtoffer worden? De Russen hebben geprobeerd wapens binnen te smokkelen. In Brazzaville (de hoofdstad van Frans Equatoriaal Afrika) zijn zware rassenrellen uitgebroken. Rassenrellen uitlokken en met stenen en stokken naar elkaar gooien is er bij de zwarte bevolking moeilijk of niet uit te krijgen. Het is zoals gezegd een van de redenen waarom in de Force Publique soldaten van verschillende rassen en stammen gemengd worden in eenzelfde compagnie. Zo krijgen ze minder gelegenheid om clans te vormen die tegen elkaar opkomen.
Op 13 februari 1959 komen in het kamp 29 soldaten aan, de dag nadien gevolgd door nog een groep van 41. We komen stilaan weer op volle getalsterkte. Het brengt veel werk met zich mee. De nieuwe soldaten moeten hun uitrusting en hun geweer krijgen. De groentjes worden in de pelotons verspreid zodat de oudere soldaten de nieuwelingen beter kunnen aantonen hoe en wat ze moeten doen. Maar blanken komen er niet bij. Voor ons, de enkele blanken die overblijven, wordt het heel zwaar om alle taken aan te kunnen.

Onrust neemt toe. We treden preventief op om rellen te voorkomen

22 februari 1959

Zondagmorgen vroeg opstaan. Met drie vrachtwagens rijden we naar Tshela, de 125 km worden afgelegd in twee uur en half. Ik rijd zelf met de eerste vrachtwagen. Om 9.30 uur komen we aan bij het bureel van het gewest en kunnen onmiddellijk de oefening beginnen. Het luidt zo: "Inname van de post, in geval van opstand". Dat is een welbepaald plan tot verdediging van de Europese post en ter verdediging van bepaalde bijzondere plaatsen zoals de elektriciteitscentrale, de benzinestations enz. Na de oefening die eindigt met de middag, nodigt de gewestbeheerder mij uit voor het middagmaal. Ondertussen stellen de soldaten op een open plaats in Tshela hun bivak op met behulp van tentzeilen. Om 17 uur worden we door de grote maatschappij SCAM (Société Congolaise Agricole Mayombe), die bijna de volledige streek rond Tshela beheerst, uitgenodigd om een pot

bier te drinken op hun kosten in de kantine van het bedrijf. De soldaten laten het zich smaken. Rond 18 uur kunnen we naar ons bivak terug. Om 19 uur komt commandant Mathieu van de CVE (Corps de Volontaires Européens) van Tshela, agent van de SCAM, en ook reserveonderluitenant, mij halen om bij hem te eten. Zo moet ik die avond niet alleen doorbrengen.

23 februari 1959

Maandag, om 3.00 uur opstaan, verzameling en op mars naar het CEC (Centre Extra Coutumier) van Tshela. Een zeker deel ervan, door de gewestbeheerder aangeduid, wordt door de soldaten in alle stilte omsingeld. Zodra het klaar wordt, beginnen we huis per huis af te zoeken en de identiteitspapieren van de inlanders te controleren. Het doel is te ontdekken wie hier eigenlijk niet moet verblijven. Aangezien we met vier blanken zijn (de gewestbeheerder, ikzelf en twee assistenten) gaat dit redelijk vlug. De soldaten doen hun best om de bewoners op te trommelen en de woningen te doorzoeken. Om 7.30 uur hebben we rond de honderd man voorlopig aangehouden. In stoet omringd door de soldaten gaan ze naar het bureel van het gewest. Daar wordt elk geval afzonderlijk onderzocht en behandeld. Wie geen papieren heeft wordt onmiddellijk teruggestuurd, enkele schoolgaande jongeren die door de paters worden herkend, worden zonder meer vrijgelaten. Zeventien mannen worden na een boete naar hun gewone verblijfplaats teruggestuurd. Twee van de aangehoudenen moeten onmiddellijk naar de gevangenis. Het regent pijpenstelen en daarom besluit ik het bivak maar op te ruimen en het binnenland in te trekken. Met de vrachtwagens rijden we nog naar Kinkonzi en tot tegen Lolo Pava, daar vinden we enkele lege hutten waarin de soldaten kunnen slapen. De chef van het dorp biedt mij logement aan in zijn groot huis. Ter ontspanning wordt in de namiddag gevoetbald.

24-25 februari 1959

Op dinsdag trekken we vroeg te voet zuidwaarts naar Puka Kombe. De vrachtwagens vervoegen ons enkele tijd nadien. Op woensdag wordt gemarcheerd naar het dorp Kiolo Kaka. Daar moeten we op onze commandant wachten. Rond 10 uur is hij ter plaatse en hij vertelt dat we 's anderendaags naar de streek van Sumbi in het gewest Seke Banza moeten om daar de wegen af te sluiten naar Luozi. Daar zal op zaterdag een grote vergadering van Kibanguisten (een sekte) plaats hebben die tot doel heeft de middelen te bespreken om de blanken buiten te krijgen en de onafhankelijkheid te verwerven. De tijd verstrijkt, maar we vernemen verder niets over die bijeenkomst, misschien heeft onze aanwezigheid hen afgeschrikt.

26 februari 1959: te diep in 't glas gekeken

Donderdag 's morgens in alle vroegte rijden we per vrachtwagen naar Seke Banza. Daar doen we nu en dan wat oefeningen of de mannen spelen voetbal. Zo zien de zwarten dat de soldaten er zijn en houden ze zich koest. Op maandagmorgen rijden we per vrachtwagen terug naar Boma. Ergens op de baan tussen Lukula en Boma rijdt een zwarte per fiets op de weg. Hij zwalpt van de ene kant van de weg naar de andere kant, hij is dus blijkbaar "poepeloere". Naar gewoonte bestuur ik zelf de eerste vrachtwagen en probeer de fietser voorbij te steken. Juist op het moment dat ik hem wil inhalen, steekt hij weer de baan over zodat ik uit alle macht moet remmen.

De afscheidnemende kolonel Pairoux schouwt de compagnie. Links luitenant Baltus, na hem adjudant-chef Lenoir voor zijn peloton soldaten.

De soldaten in de bak van de vrachtwagen schuiven in blok naar voor. Ik sta nog niet goed stil zonder de fietser te raken, of velen onder de soldaten, die het natuurlijk in de gaten hadden, springen reeds vanuit de bak op de baan en pakken de dronkenlap hardhandig aan. Ze slaan hem redelijk hard tot ik zeg: "Stop ermee, we leveren hem over aan de politie om hem in het cachot te steken tot hij nuchter is". De soldaten zeggen: "Man, je hebt geluk dat de adjudant aan 't stuur van de vrachtwagen zit en een heel goede chauffeur is, ware het een van onze gewone chauffeurs geweest, je was nu dood". En misschien was dat wel zo.
In ieder geval laden ze de man en zijn fiets in de vrachtwagen en we rijden verder. In het eerste dorp dat we binnenrijden zien we toevallig een zwarte politieagent. Ik stop en de soldaten vertellen alles aan die politieman. Ik begrijp niet zoveel van het dialect "kikongo" maar versta toch dat ze zeggen "de man moet in het cachot en moet gestraft worden". De politieman neemt de dronkenman onder zijn hoede en wij kunnen verder, gelukkig zonder verdere problemen.
In het kamp gekomen zijn de soldaten niet uitgepraat over het feit dat ik zo'n goed chauffeur ben. We zijn tevreden dat er geen verslag moet worden opgemaakt bij de politie in Boma en er geen schade is aan de vrachtwagen.

Afscheid van de kolonel Pairoux van de Défence du Bas Fleuve

Eind maart 1959 vertrekt kolonel Pairoux, na 23 jaar Kongo, voorgoed naar België. Er komt een nieuwe bevelhebber voor de DBF, majoor Hennico. Dit alles gaat gepaard met de nodige plechtigheden: een groot defilé, een afscheidsfeest voor de kolonel, een uitgebreide receptie in het kamp Shinka.
Majoor Hennico wil alle blanken die voor een volgende term terugkomen op dezelfde plaats hebben waar ze nu zitten. Voor ons zou dat wel leuk zijn, maar... Wat wel vast staat is dat de "compagnie in territoriale dienst" nu "gendarmerie" wordt. In plaats van gekruiste geweren op kaki epauletten dragen we nu de granaat op rode epauletten, zoals de Rijkswacht in België. In dienst zullen we een helm moeten dragen met rode band en

rode granaat erop geschilderd. De nieuwe taken? Aan de ene kant minder gevechtsoefeningen, maar anderzijds meer politiewerk en politiereglementen onderwijzen en controles (laten) uitvoeren.

Controle van de zwarte wijk Kalamu in Boma

Een week later moeten we weer voor enkele dagen naar Lokandu voor schietoefeningen en andere oefeningen met oorlogsmunitie. Op dinsdag moeten we om 1.30 uur in de nacht opstaan en met de vrachtwagen naar Boma rijden, en dit met de hele compagnie, 140 manschappen. Om 3.30 uur omsingelen de soldaten in alle stilte een deel van de zwarte wijk "Kalamu". De gewestambtenaren en politie onderzoeken de papieren van al de zwarten die er zich bevinden. Naarmate de controles vorderen schuiven wij op naar het centrum van de wijk. Een manoeuvre zoals in Tshela. Op de ongeveer 3.000 personen in de zwarte wijk Kalamu hebben we er 400 aangehouden en weggebracht. Daarvan moesten er 260 naar de gevangenis. 130 betaalden onmiddellijk hun jaarlijkse belasting, bij de anderen ging het om kleinere zaken zoals fietstaks, verlies van identiteitspapieren enz
Rond 9 u. is de opdracht afgerond en kunnen we terug naar Lokandu. In de namiddag zijn er schietoefeningen tot het donker wordt. Om 20 uur zijn er de schietoefeningen bij nacht. Om de zoveel kogels is er een lichtgevende kogel bij. Interessant om zien hoe kogels van richting kunnen veranderen als ze iets raken, een steentje, een stokje is soms genoeg om ze in de lucht te doen vliegen of helemaal van richting te doen veranderen. Die oefeningen worden gestopt rond half twaalf. Tijdens het schieten kan men niet genoeg opletten, vooral in het donker zouden soldaten iets verkeerds kunnen doen en de kogels op een onjuiste manier in het magazijn steken. Het zijn nieuwe geweren van het merk FAL (uit Herstal), gemakkelijk hanteerbare en goede geweren, half automatisch met een magazijn waar 20 patronen in kunnen.

Wanneer mijn bevordering? Afreis in het verschiet

We zijn nu nog maar met twee blanken in het kamp; commandant Carrette en ik. Er is nog geen plaatsvervanger voor de luitenant, die met verlof naar België vertrok. Rond 12 april zou adjudant Speleers ons komen vervoegen, maar die is er nog niet. Normaal gezien moest ik op 1 januari 1959 de graad van adjudant-chef krijgen. Maar zoals bij de vorige bevordering zal het bericht van benoeming wel heel wat later komen. De eerste sergeant majoor Baku, die vroeger in het secretariaat van de staf werkte in Leo, weet dat en zegt: "Ge staat op het punt adjudant chef te worden en vanaf nu ben je voor mij adjudant chef en noem ik u in plaats van "mijn adjudant" steeds "mijn chef".
Rond half mei 1959 weten we dat we met de Elisabethville op 1 oktober 1959 naar België zullen varen. We kunnen dus al denken aan inpakken. Ondertussen is het droog seizoen geworden en zijn de nachten koel en fris geworden.

8 juni 1959: hevige rel bij het bezoek van minister Van Hemelryck

Op 7 juni 1959 is de Belgische Minister van Koloniën Van Hemelryck met zijn gevolg op bezoek in Boma. Er mogen geen troepen geconsigneerd en geen politie met wapens bij aanwezig zijn. Dat blijkt vlug heel dom. Iets na 17 uur krijg ik telefoon. Er zijn rellen. Ik moet vliegensvlug naar het kamp, ik alarmeer de soldaten en we brengen alles in gereedheid (traangasbommen, munitie). We wachten verder op een signaal. Rond 18 uur

komt het signaal om op te trekken, want de politie kan de zwarten geen baas meer. De zwarten roepen: "Indépendance immédiate!". Ze gooien stenen op de auto's en enkele blanken krijgen slaag. Winkelruiten worden stukgegooid. De politie had geen voorzorgen genomen, ze moet het eerst zien en ondervinden. Zodra wij verschijnen gaat de roep op: "De soldaten komen!" en de menigte zwarten stuift onmiddellijk uiteen.
Ondertussen is commandant Carrette ook aangekomen. Hij blijft met een peloton op de residentie van het district tot middernacht en ik blijf in het kamp tot 1 uur. Naar het schijnt was de minister echt bang. Hij begreep niks van de situatie. Hij was bleek van schrik, zag zo wit als zijn haar. We krijgen opdracht om met de soldaten het vliegveld te beveiligen, want er zijn veel zwarten in de omgeving en er wordt voor rellen gevreesd. Zodra de zwarten de jeep met de commandant en ik, gevolgd door vrachtwagens met de soldaten, in de gaten krijgen, stuiven ze als ratten uiteen het bos in. De minister vertrekt om 8 uur 's morgens met het vliegtuig, zonder ook maar één oog te werpen op het gelid soldaten dat er gereed staat, als erehaag maar ook als bescherming. De radio geeft 's avonds de incidenten in Boma tamelijk juist weer.
's Avonds is het heel onrustig in de wijk van de inlanders. Er werd gevreesd dat er weer rellen zouden uitbreken, maar de politie is ze toch de baas kunnen blijven. Ik ga rond half twee naar huis om wat te eten, want 't is van de dag ervoor geleden dat ik wat onder de tanden had. Niet lang nadien rijd ik weer naar het kamp om met mijn peloton opnieuw een deel van de zwarte wijk Kalamu uit te kammen. Twee dagen en drie nachten heeft dat spelletje geduurd. Je moet niet vragen hoe ik daarna geslapen heb. Sedert het bezoek van de minister ben ik bijna niet meer thuis. Sedert 8 juni zijn we steeds op de baan, ofwel controle in de Kalamu, ofwel controle op de wegen. De eerste vier dagen van die week slapen de commandant en ik vier uur. Het is niet om uit te houden nu we maar met twee zijn. Verder zijn er nog de gewone taken: het papierwerk moet worden gedaan, soldij moet berekend, de porties voedsel moeten worden berekend en uitgedeeld... Begin juli 1959 komt versterking in de persoon van onderluitenant Deboodt (uit Kortrijk), die overgekomen is van de TP (Travaux Publiques) van de provincie Leo.

Naar Matadi bij de Maldegemnaren

Uiteraard nemen we als Belgen graag contact met andere landgenoten. Zo denken we eraan nog eens met de VW naar Matadi te rijden tot bij de familie Himschoot. Via de radio horen we echter dat de overzetboot over de Congostroom van Matadi richting Boma buiten gebruik is. We kunnen dus niet in Matadi geraken. Rond 3 augustus 1959 proberen we het toch nog eens en het lukt ons toch. We verblijven bij de familie Himschoot een heel weekend, van zaterdag tot maandagmorgen. Afgezien van het vele rode stof op de weg, hadden we een goede uitstap.
Op 17 augustus 1959 vertrekken commandant en mevrouw Carrette naar België met verlof. Dat brengt veel verandering en geloop met zich mee. Het zet ons aan om ook aan inpakken te denken. Onze koffers zijn opnieuw geschilderd, stilaan kunnen ze gevuld worden en de inventaris die erbij hoort wordt opgemaakt. Op 25 augustus 1959 gaan we naar het dispensarium om onze spuiten te krijgen.

Terugkeer uit Congo naar België, maar geen derde term !

Op 30 september 1959, dag op dag zeven jaar na ons eerste vertrek uit België, zijn we in Boma op de "Elisabethville" ingescheept om terug naar België te varen. De terugkeer verloopt voorspoedig.

Wij zijn al een tijdje in België als we een brief ontvangen van onze vriend Gilbert De Jaeghere (uit Sint-Kruis, Brugge), die op dat moment nog in Thysville verblijft. Hij schrijft dat we voor onze derde term aangeduid zijn voor Thysville. Ik heb een naar voorgevoel dat het in Thysville – in het kader van de naderende onafhankelijkheid – wel eens minder goed zou kunnen aflopen.
We denken dat Boma in zekere mate meer zekerheid en veiligheid zou kunnen bieden. Boma, dichtbij de stroom en de kust, daar kan Lucia in geval van nood met de kinderen op een of ander schip om zich in veiligheid te brengen. In Thysville kan dat niet. Onzekerheid en twijfel over een terugkeer maakt zich meester van ons. De slotsom is: we besluiten om in België te blijven.

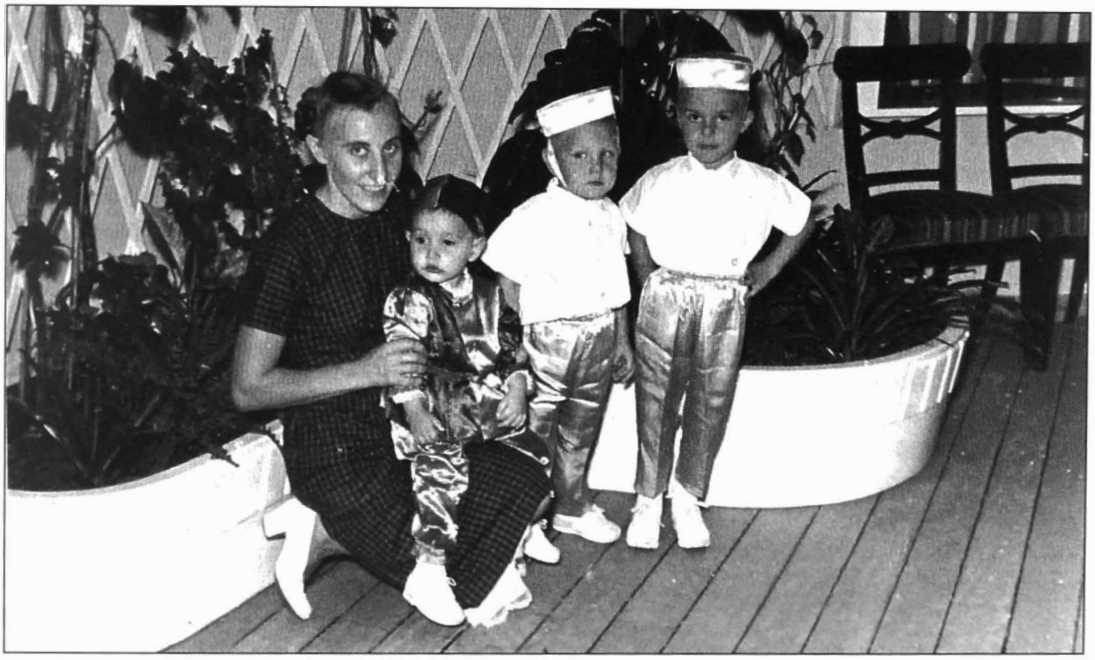

Kinderfeest op de boot: mama met de zoontjes Hans, Kris en Geert, tijdens de terugvaart uit Congo.

Uit de later ontvangen brieven blijkt dat ons nare voorgevoel terecht en juist is. We mogen echt van gelukkig toeval spreken en oprecht tevreden zijn dat we niet meer terug naar Congo zijn gegaan. Later, als de soldaten aan het muiten slaan, gebeuren er vreselijke dingen in Thysville. We horen over de tragische lotgevallen, niet alleen van Gilbert De Jaeghere, maar ook van luitenant Baltus, vrouw en kinderen en nog vele anderen.

Wat na Congo?

Na een korte stage begin ik in het notariaat:

- van 01-02-1960 tot 31-03-1971 bij notaris Camiel Vanhyfte in Maldegem
- van 01-04-1971 tot 31-12-1985 bij notaris Jan Gheeraert in Drongen
- van 01-01-1986 tot 31-01-1990 bij notaris Yves Tytgat in Gent.

Ik slaagde in de examens van het notariaat, telkens met onderscheiding, voor de vijfde categorie in september 1970 en in maart 1972 voor de zesde (hoogste) categorie. Vanaf 1 januari 1978 tot 24 januari 2000 was ik voorzitter van de Beroepsvereniging voor

notarisbedienden, afdeling Gent, en daarna werd ik erevoorzitter. Op 1 februari 1991 ging ik met pensioen.

Lucia werkt eerst als vrijwilligster en nadien in dienstverband parttime als verpleegster in het Wit-Gele Kruis in Maldegem en in Eeklo. Op 1 januari 1988 gaat ze met pensioen.

Congo, dat blijft je bij !

Nog meer Adegemse en Maldegemse kolonialen in Congo

Walter Notteboom

1. André Vercruysse en Frieda De Lille (1950-1960)

Gezondheidsambtenaar in Mateko (district Kwango)

Tijdens zijn legerdienst was André (°1927) ingelijfd bij de gezondheidsdienst en die richting interesseerde hem. Hij koos in 1950 voor een loopbaan in Congo en bereidde zich hierop voor met de cursussen aan het Tropisch Instituut in Antwerpen.

In april 1950 vertrok hij per vliegtuig vanuit Melsbroek richting de kolonie. De eerste maanden verbleef hij in de omgeving van Thysville in de Beneden Congo. Daar volgde hij een tweede intensieve opleiding en werd naar het binnenland gestuurd.

Zijn opdracht was inlanders op te sporen, die besmet waren met tropische ziekten, zoals slaapziekte en melaatsheid, en hen te verzorgen. "Ik moest de mensen opsporen, ze onderzoeken, rugpuncties doen, ter plaatse microscopisch onderzoek doen uitvoeren door mijn zwarte medewerkers en de behandeling starten. Ook nauwkeurig bijhouden wie injecties kreeg en welke, enz. Het duurde tot 1955 vooraleer die ziekte onder controle geraakte en het vergde grote inspanningen van de medische diensten. De kwaal had drie stadia: de eerste twee waren nog te genezen, maar wie al in het derde stadium zat, voor diegenen liep het vaak fataal af".

Na een eerste term en een verlof van zes maanden vertrok André voor een tweede keer naar Congo op 23 oktober 1953, dit keer samen met zijn echtgenote Frieda De Lille. Hij was nu aangeduid voor Mateko, in het district Kwango, op een 200 km ten noorden van de grote post Kikwit. Hun zoon Piet werd er op 23 december 1954 geboren. Dit gebeurde in het hospitaal dat later in het nieuws kwam omwille van het gevreesde ebolavirus, dat er veel slachtoffers maakte. Met de uitrusting was het er in die tijd povertjes gesteld: noch lopend water, noch elektriciteit. Vanuit de missieposten werd ook zeer veel gedaan, en de paters hadden veel invloed. Er waren blijkbaar arme en rijke posten. Die van de paters Oblaten in Idiofa viel naar hun mening onder de eerste categorie, terwijl de jezuïeten in Kikwit met hun 40.000 stuks hoornvee op hun weiden er beter voorstonden.

André werd in zijn gewest ook geconfronteerd met een pokkenepidemie en was weer verantwoordelijk voor de vaccinaties. Met een vijftal helpers reisde hij het hele gebied af. Het was een drukke tijd. Heel de regio werd afgezet, de bevoorrading werd moeilijk, maar uiteindelijk raakte de situatie onder controle. Onder de bevolking heerste ook grote kindersterfte.

Vier notabelen laten zich door André onderzoeken. De assistent kijkt toe.

Frieda tussen mannen die 'matabis', de fooi, aanbieden, een vast gebruik als de blanke het dorp bezoekt.

Na een verloftijd kwam er een derde term. André was nu in dienst van de "Service d'Hygiène de la ville de Matadi". Hij kwam er dikwijls in contact met de missie van de Redemptoristen. De ontmoetingen met de familie Etienne Himschoot-Borgonjon, ook in Matadi, het echtpaar Jozef Lenoir-De Coster, die in Boma hun post hadden en met Fernand Herpelinck waren natuurlijk heel belangrijk om nieuws uit te wisselen, eens het hart te luchten over van alles en nog wat en om over Maldegem te kunnen praten.

André en Frieda hebben geen negatieve herinneringen aan hun Congoperiode. Het leven in de brousse vroeg wel heel wat aanpassingsvermogen. Niet iedereen kon er aarden, de eenzaamheid, de zogenaamde "coup de bambou" sloeg wel eens toe. De terugreis viel op 28 april 1960 met de pakketboot de Baudouinville, meteen de laatste tocht van de boot naar België. Op 15 mei 1960 kwam definitief een einde aan het koloniale avontuur van André en Frieda. In zijn verdere loopbaan in België was André verificateur in dienst van het rijk.

Een of meerdere hutten worden beschikbaar gesteld voor de sanitaire agent. In de openingen ontbreken ramen en deur, een zeer luchtig verblijf dus.

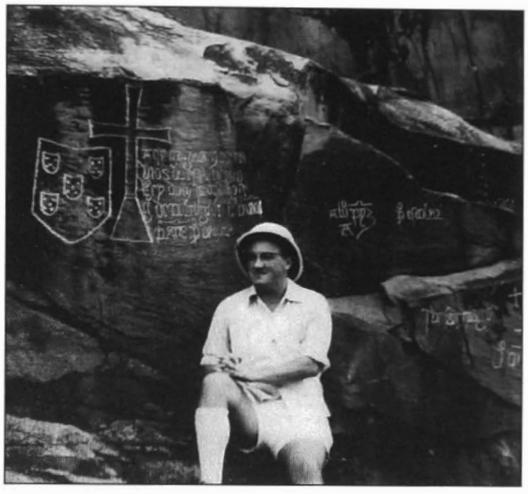

André bij de rotsen stroomopwaarts van Matadi, waar de stroomversnellingen beginnen. Inscripties verwijzen naar de ontdekkingen van de Portugees Diego Cam in 1485.

2. Etienne Himschoot en Jacqueline Borgonjon (1958-1960)

Etienne Himschoot (°1933) en Jacqueline Borgonjon (°1936), nu wonende Begijnewater in Maldegem, kozen eveneens voor een carrière in de kolonie.

Ze namen de boot op 21 juni 1958. Kort tevoren waren ze op 4 juni in Maldegem gehuwd. Hun reis naar Congo met de "Albertville" van de Compagnie Maritime Belge, beleefden ze als een aangename luxereis. De overtocht duurde veertien dagen.

"Voor ons was Congo een echte openbaring: de natuur met haar overweldigende plantengroei, de wouden, de pracht van de Congostroom met zijn stroomversnellingen, het was een waar paradijs. Aangekomen in Matadi, viel ons de geur op, de wilde geur van de tropen", aldus Etienne.

Etienne was in Matadi beambte bij de douane. In de grote drukke havenstad had hij 200 zwarte douaniers onder zijn bevel. Hij maakte zich zo vlug mogelijk het Kikongo eigen, de taal van de inlanders in de Neder Congo, de streek aan de benedenloop van de Congostroom. Hij wist zich aanvaard te maken bij de inlanders. Dit kwam in de moeilijke omstandigheden die later volgden, nog van pas. Het echtpaar woonde in een modern appartement, gelegen op een hoogte buiten stad en haven.

Twee van hun vijf kinderen, Geert en Patricia, werden in Congo geboren. Begin december 1959 volgde een verhuis naar Elisabethstad in Katanga, in het oosten van Congo. Een mooi huis buiten de stad werd hun toegewezen. Ook hier had Etienne een opdracht bij de douane, ditmaal op de luchthaven van E'stad. Hier hadden de Himschoots regelmatig contact met hun dorpsgenoot Carlos Cloet, die er griffier was bij de rechtbank. Ook Adegemnaar Robert Van De Velde was voor hen geen onbekende.

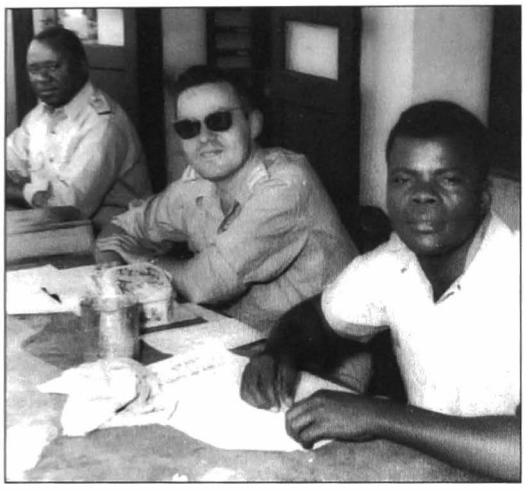

Etienne als douaneambtenaar met een paar assistenten.

Op een hoog uitkijkpunt met zicht op de Congostroom, in de omgeving van Matadi.

Op weg met de VW door het woud tussen Matadi en Boma.

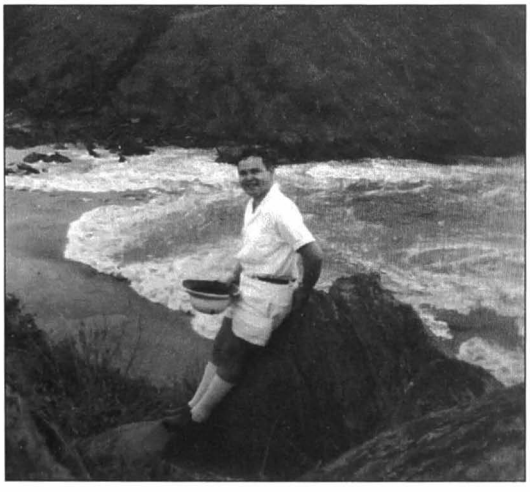

Bij het uitzicht op de stroomversnellingen op de Congo, waar het Ingaproject werd verwezenlijkt.

Een welgekomen verbroedering onder Maldegemnaren: de echtparen Lenoir, Vercruysse en Himschoot samen in Matadi.

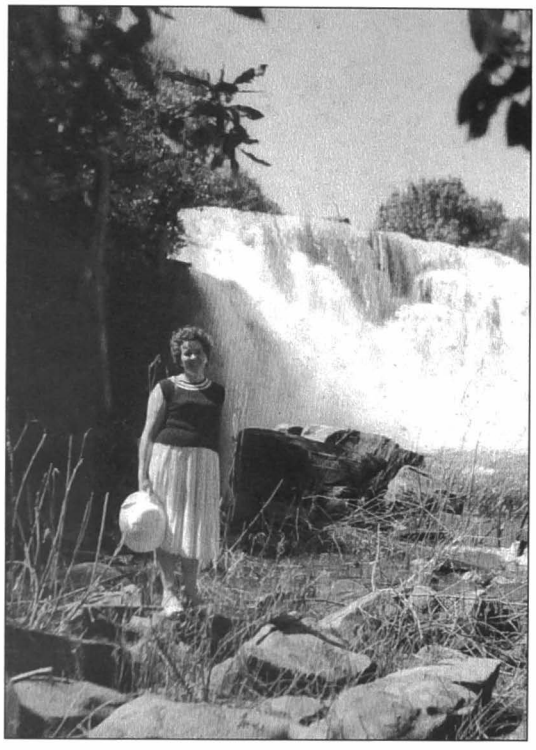

In Kiubu: de watervallen op de Lualaba.

Met vriend Carlos Cloet bij de Lualaba, op 400 km van Elisabethstad.

Een derde verblijfplaats was Mitwaba, de hoofdstad van een gewest, op een 400 km ten noorden van Elisabethstad. Men woonde er volop in de brousse. Het district had een bevolking van 30.000 zwarten en er woonden verspreid een dertigtal blanke families.

De onafhankelijkheid naderde, de spanningen namen reeds toe in 1959. In België was Etienne reserveofficier, in 1960 werd hij in Mitwaba commandant van de gendarmerie en kreeg een dertiental soldaten onder zijn bevel. Hun taak was preventief optreden, diefstal en inbraak beteugelen, rellen trachten te voorkomen en de gemoederen bedaren. Hij maakte met zijn soldaten in Mitwaba op 30 juni de viering van de onafhankelijkheid mee. Heel de plaatselijke bevolking was present bij de ceremonie, het wisselen van de vlaggen: het neerlaten van de Belgische en het hijsen van de Congolese vlag en het feest dat erop volgde.
Zoals op vele plaatsen nam daarna de onrust toe, soms overslaand tot regelrechte zware rellen. Het was zonder meer geraadzaam vrouw en kinderen terug te sturen naar België. De Belgische consul-generaal in Elisabethstad bemiddelde voor de vliegtuigtickets en Jacqueline en de kinderen konden begin juli opstijgen vanuit de post Mitwaba. Op 8 augustus 1960 keerde ook Etienne naar België terug.

Terugblikkend besluiten Etienne en Jacqueline: "We aanzien onze Congoperiode als een mooie tijd. Voor het werk van de missies kunnen wij niet anders dan grote bewondering opbrengen. Niet alleen de staat, maar ook de inzet van paters en zusters heeft er heel veel tot stand gebracht. Onderwijs en gezondheidszorg, het was tot in de zeer afgelegen streken georganiseerd en beschikbaar, het was voor een groot deel hun werk. Maar ook van de gewestambtenaren werd verwacht dat er gewerkt werd!". Ook over de Congolese keuken zijn ze nog steeds vol lof. De "moambe" komt nog wel eens op tafel!

Etienne voor zijn soldaten, bij de ceremonie op 30 juni.

Geslaagde jacht.

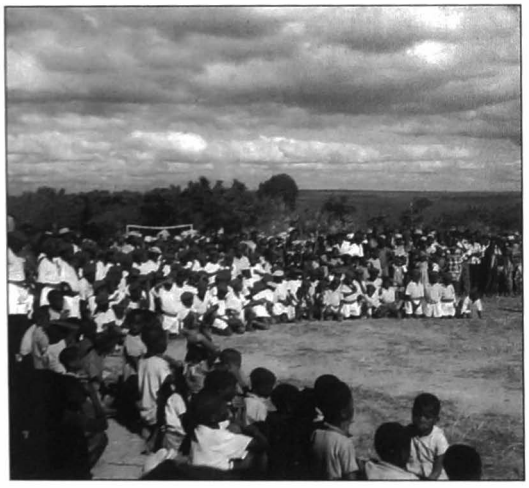

Feestelijk uitgedost voor de " dépendance" op 30 juni 1960.

Eerder een bangelijk moment bij de terugtocht uit Mitwaba.

3. Fernand Herpelinck en Andrea Van Maldegem (1956 – 1967)

Fernand Herpelinck vertrok naar Congo, na de opleiding in de Koloniale School in Antwerpen op 1 september 1956. Op 23 december van hetzelfde jaar kwam ook zijn verloofde Andrea Van Maldegem hem vervoegen. Zij huwden in Matadi en verbleven er tot 15 oktober 1959. Hun kinderen Luc (1957) en An (1959) werden er geboren.

Fernand was ambtenaar bij de douane in Matadi. In de drukke havenstad werden massa's goederen in- en uitgeklaard, de plaats was een druk knooppunt voor het goederen- en personenverkeer. Daar vertrok ook de trein naar Leopoldstad. Zijn echtgenote Andrea kon er zich nuttig maken in de "Foyer social".

In april-mei 1960 werden blanken gevraagd voor het leger. Fernand koesterde de wens kennis te maken met het echte binnenland. Het meer draaglijke klimaat in Katanga was ook een pluspunt.

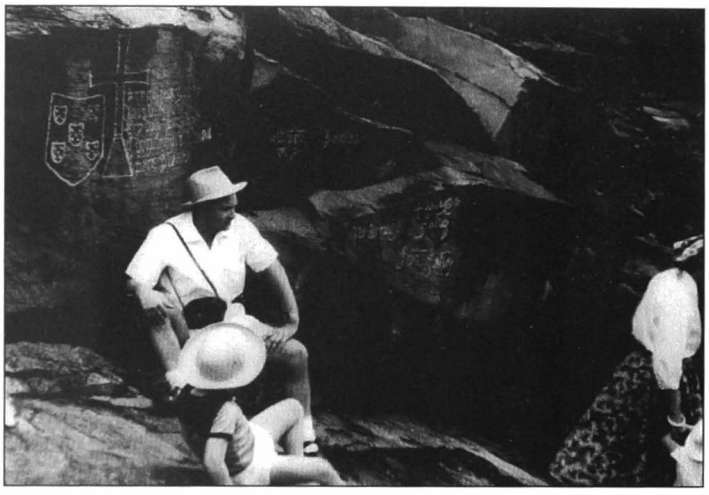

Fernand bij de inscripties bij de Congostroom, in de omgeving van Matadi.

Het gezin kwam terecht in Sakania in het uiterste zuiden van Katanga. Sakania was het laatste station op de spoorlijn die verder doorgaat naar Rhodesië. Fernand vervulde er tijdelijk een post bij de rijkswacht. Daarna werd hij opnieuw ingelijfd bij de douane in Elisabethstad, nu Lubumbashi, met als specifieke opdracht het opleiden van de zwarte douaniers.
De toenemende onlusten waren voor Andrea Van Maldegem de reden om op 27 juli 1960 het vliegtuig te nemen naar België met de kinderen Luc en An. "We zaten met meer dan 300 op het vliegtuig, een heel pak teveel, maar we landden gelukkig veilig in België". Fernand bleef in Congo. Wanneer er meer rust heerste in de Republique du Congo kwam Andrea hem weer vervoegen in Elisabethstad. De kinderen Hilde en Marc werden er geboren. De omstandigheden in Katanga waren niet altijd zo rustig en ook niet zonder gevaar, gezien de provincie onafhankelijkheid nastreefde. Eind juli 1967 besloten Fernand en Andrea definitief terug te keren naar België.
Fernand kon weer aan de slag gaan bij de administratie van de belastingen, een werk dat hij al gedaan had vóór de 'Congoperiode'.

Frieda De Lille, met pasgeboren Geert, zoon van Etienne en Jacqueline (rechts). Jacqueline heeft Piet Vercruysse aan de hand. Fernand is de bereidwillige dooppeter, Frieda de doopmeter.

4. Germain Van Eenooghe (1957 – 1960)

Gewestambtenaar in het gewest Pweto (Katanga)

In de jaren vijftig was er heel wat belangstelling voor een koloniale loopbaan in het toenmalige Belgisch Congo. Ik besloot na de humaniora, in plaats van hier op een bureau mijn broek te verslijten, eerst een koloniale opleiding te volgen aan de Koloniale Hogeschool van Antwerpen.
In 1957 was de legerdienst achter de rug en kon ik naar Congo vertrekken. Zoals alle ambtenaren moesten wij met de boot van Antwerpen naar Matadi reizen. Pas op de boot werd ons meegedeeld in welk gebied we de komende drie jaar zouden werken: Pweto, een gewest in Katanga. Aangekomen in Matadi volgde een treinreis naar Leo, een bootreis dwars door Congo via de Congostroom en de Kasaïrivier, gevolgd door een nieuwe treinreis naar Elizabethville. Daarna volgde nog een echte safari van 800 km met een dienstwagen naar het gewest Pweto. De hele reis duurde een maand.
Ter verduidelijking: een gewest (Pweto) is een onderdeel van een district (Luapula – Moëro), dat op zijn beurt deel uitmaakt van een provincie (Katanga).
Pweto werd dus de plaats waar wij met een vijftal blanke ambtenaren het gebied in al zijn aspecten zouden beheren. Het zou geen zittend beroep worden met kostuum en das, maar een allesomvattende opdracht met korte broek, een safarivest of -hemd en een tropenhelm.
De hoofdplaats Pweto is prachtig gelegen aan het Moëromeer, één van de Congolese meren in het oosten van de kolonie, het vormt een grensgebied met het toenmalige Rhodesië. Een overzetboot bracht ons over de Luvuastroom, via een brede oprit met palmbomen naar het bureau van het gewest.
Veel aandacht werd er aan de aankomst niet besteed, er moest gewerkt worden. De eerste opdracht was een brug bouwen ergens in volle brousse. Zonder kennis van het Swahili en zeker zonder ervaring werd ik onmiddellijk in de praktijk gedropt. De kantonniers kenden de knepen van het vak wel, maar blank toezicht was altijd nodig. Vooral de coördinatie tussen de verschillende ploegen liep wel eens fout, al dan niet met opzet, zodat de hele operatie stil kwam te liggen en iedereen een tijdje kon verpozen. Na deze opdracht heb ik tientallen grote en kleine bruggen gerealiseerd, als gevolg van de ligging aan een meer.

Germain met een inlandse chef.

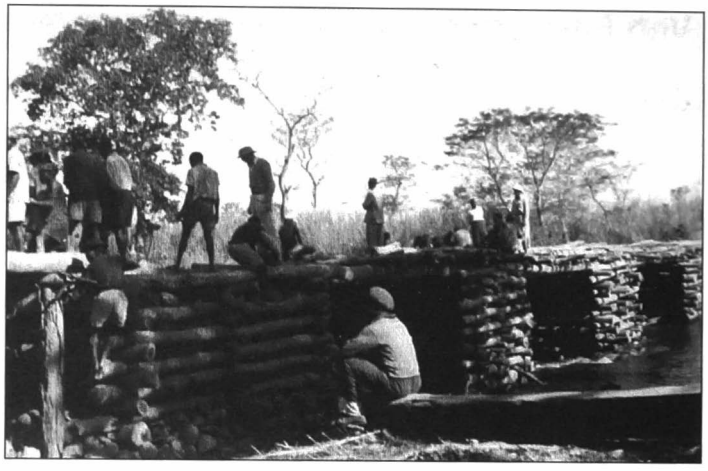

Een stevige basis aanleggen voor een brug.
Bruggen worden voortdurend weggespoeld.

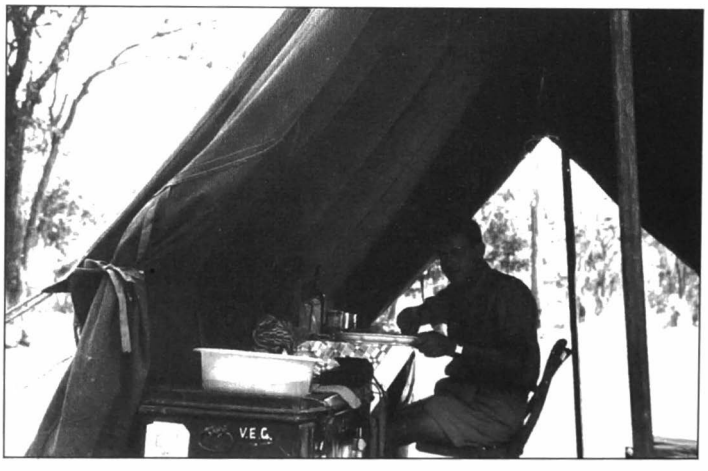

De gewestbeambte is veel 'op weg' ergens In de brousse.

Het principe was altijd hetzelfde: bomen kappen die de rivier van oever naar oever overbruggen, kleine boomstammen er dwars overheen leggen, met daarboven planken, de zogenaamde "bandes de roulement". Was de rivier te breed, dan moesten we een bak vol stenen als steun aanleggen. Let wel: alles gebeurde met materiaal dat men ter plaatse kon vinden, en met de hulp van de plaatselijke bevolking, die hout en stenen aanbracht. Met primitieve middelen gingen we de strijd met de natuur aan, want na het regenseizoen waren er telkens heel wat van die bouwwerken weggespoeld.

Veel mensen vragen zich af: wat was het werk van de Bula Matari (dit is de naam van de koloniale ambtenaar en betekent: 'breker van stenen')? Het antwoord luidt dat de opdracht heel gevarieerd is en niet vergelijkbaar met een administratieve job in België. Maandelijks deed ik gemiddeld twintig dagen brousse, dus was ik weg van mijn post en ergens onderweg. Eén van de grote bekommernissen was het onderhoud en de aanleg van wegen. Goed besturen doet men namelijk in eerste instantie door zijn gebied te ontsluiten. Het gewest moet bereikbaar zijn voor aanvoer en ook voor uitvoer. De wegen – aardewegen – waren sterk onderhevig aan de seizoenen: in het droge seizoen zand, in het regenseizoen modder. Dit vergde een voortdurend onderhoud en een permanente controle van de bruggen, en dit over een honderdtal kilometer.

Gelukkig was er de nabijheid van het Moëromeer, dat ons een regelmatige verbinding met de buitenwereld verschafte. Ikzelf heb nog een vliegveld aangelegd door een bergtop af te vlakken met manuele hulpmiddelen: kruiwagen, houweel en schop. Zo konden er vliegtuigen landen en kregen wij regelmatig vers vlees, groenten en post uit Elisabethville en Europa. Dit door een klein vliegtuig van Sobelair, dat ook Baudouinville aandeed.
Tijdens de reizen door de brousse werd er ook heel wat ander werk verricht. Controle op de zogenaamde 'chefferieën' of 'hoofdijen'. Dit zijn onderdelen van het gewest met aan het hoofd de traditionele chefs, bijvoorbeeld dorpen met hun capitas. Deze hadden een eigen budget verworven door belastingen en subsidies.
Er bestond naast het Europees gerechtelijk apparaat een stelsel van inlandse rechtbanken, voorgezeten door deze traditionele chefs. Wij waren bevoegd als officier van de gerechtelijke politie en maakten onder andere pv's voor zwaardere misdaden op, die verstuurd werden naar E'ville.
Bijzondere opdracht was het toezicht op het systeem van de verplichte culturen, de teelten dus. Bij ons waren dat katoen, koffie en rijst. In principe moest iedere man zonder vast werk deelnemen aan de 'plichtculturen' en moest hij een zekere oppervlakte bebouwen. Wij sanctioneerden de weigeraars met de medewerking van staatsagronomen. Dat was een middel om de Congolezen geld te laten verdienen door hun arbeid, en dus ook om belastingen te heffen en de kolonie zelfbedruipend te houden.

Toezicht werd ook gehouden op de hygiëne in de dorpen. Gezondheidszorg was een van onze prioriteiten: de missies hadden meestal dispensaria. Ikzelf heb in de uithoeken van het gewest een tiental verpleeghuizen met bijhorend onderzoeks- en verzorgingslokaal gebouwd voor zwangere vrouwen. Dergelijke gebouwen werden speciaal gesubsidieerd en daarvoor kregen we zelfs cement toegestuurd. We maakten ter plaatse cementblokken, het dak werd bedekt met golfplaten en het hout werd gezaagd met de methode 'Scie de long': met de lange zaag, een man in de put en de andere boven.
Verder controleerden we ook de plaatselijke scholen. Het onderwijs beperkte zich hoofdzakelijk tot lager en technisch onderwijs, dit alles in de handen van de missies. Congo had toen de hoogste scholingsgraad van zwart Afrika. Er heerste trouwens een heel goede samenwerking tussen staat en missie.
Wij hadden in Pweto nog een heel specifieke opdracht, namelijk de promotie van de visvangst. In Kilwa, een bijpost van Pweto, bestond er zelfs een Visserijschool. Toezicht op het meer, onder andere op de mazen van de netten, was ook een van onze zorgen.

De gewestbeheerder met zijn ploeg helpers.

Het aftoppen van een heuvel maakte landingen mogelijk.

Ik vergeet bijna een van de belangrijkste taken: de volkstelling. Er bestond een fichesysteem per inlander en die fiches moesten ter plaatste opgemaakt worden. Zo reisden we tot in onbereikbare gebieden, soms per auto of per fiets, of door middel van dragers tot in de kleinste dorpjes, waar men zelden een blanke had gezien. Het gebeurde wel dat de dorpen leeg waren bij onze aankomst, omdat de inwoners het bos in waren gevlucht voor de blanke. In ons gewest was er een protestantse missie, met daaraan verbonden een melaatsenkliniek. Jaarlijks moest ik ook de telling doen van de melaatsen, dit omwille van subsidies en statistieken.

Hoe we daar leefden? Op de post hadden we fatsoenlijke huizen, maar er was geen elektriciteit en watervoorziening. Congo was het land van de petroleum: dit was de brandstof voor licht – met de zogenaamde Kolemanlamp – en voor de frigo.
Naast ambtenaren waren er nog de missies en een aantal Griekse winkeliers. Deze laatsten leefden echter zoals de inlanders en we spraken onderling Swahili.

Op de blanke kolonialen (de zogenaamde 'colons') werd controle gehouden. Ze moesten zich houden aan de door de wet bepaalde tarieven voor arbeid. Af en toe moesten we als deurwaarder beslag leggen op een of andere eigendom, vanwege wanbetaling. Racistisch en gewelddadig optreden was verboden. In tegenspraak met bepaalde auteurs die beweren dat er zomaar geslagen werd en dat de inlanders uitgescholden werden, kreeg wie zich racistisch gedroeg gewoon een boete.

Permanent op de post verbleef alleen de gewestbeheerder en de 'chef de poste'. De 'broussards' verbleven er slechts enkele dagen per maand. Wij trokken de brousse in met politie, landbouwkundige, boy en nog anderen, met een vrachtwagen of pick-up volgeladen met tent, keukenkoffer en een kleine voorraad. We logeerden op belangrijke plaatsen in een zogenaamde 'gîte d'étappe', door onszelf gebouwde Europese hutten in

'brique à dope' (stenen in terracotta), meestal zonder deur of venster. Indien dergelijk gebouw er niet was, stelden we de tent op. De capita van het dorp kwam ons vrijwel altijd kippen en eieren brengen, maar nooit is er een chef of capita geweest die mij een vrouw heeft aangeboden, zoals wel eens door bepaalde auteurs beweerd wordt. Brood werd door de boy ter plaatse gebakken. Het 'kipmenu' werd soms afgewisseld met een stuk antiloop of, vaker, met vis: tilapia, aangezien wij in de nabijheid van een meer logeerden. Nooit ben ik lastiggevallen door de inlanders, maar wij waren wel gewapend.

Ik hoop met deze bijdrage een beeld geschapen te hebben van wat het werk van de 'Bula Matari' inhield, in de jaren vijftig vóór de onafhankelijkheid. In de tv-reportages naar aanleiding van de vijftig jaar onafhankelijkheid wordt dikwijls een negatief beeld opgehangen van de kolonisatie. Er zijn ongetwijfeld duistere perioden tijdens de periode van Kongo Vrijstaat en de vroege kolonisatiejaren. Maar in onze periode hebben we een ordentelijke, goed georganiseerde staat gekend. Er was vrede, rust, een zekere welstand. Er bestond zelfs een middenstand, misschien was er tekort aan hoger en universitair onderwijs. Wij hebben het land niet geplunderd, maar erin geïnvesteerd ten voordele van de inlandse bevolking.

Het zijn de nieuwe corrupte bewindslui van het onafhankelijke Congo, die de rijkdommen van het land gebruikt hebben voor eigen gewin. Zij hebben het land in een ruïne herschapen en de bevolking in de steek gelaten. Het zojuist verschenen fotoboek van Carl De Keyzer geeft ons een duidelijk beeld van het verval.

5. Etienne Francque (1959-1960)

Een jaar onderwijzer in Congo, tijdens legerdienst.

Etienne Francque opteerde voor een jaar onderwijs in Congo, in plaats van zijn legerdienst te doen in België.
"Het was op 11 juli 1959 dat ik een telegram kreeg", aldus Etienne, "ik herinner het mij nog goed. Het was op een zaterdag. Het telegram kwam van het leger. Normaal gezien moest ik begin augustus van dat jaar mijn legerdienst beginnen".

Het telegram bevestigde dat Etienne de kans kreeg om via het leger een jaar les te geven in Congo. Hij bezat het onderwijzersdiploma behaald in de Normaalschool van Oostakker. De maandag daarna viel nog een brief in de bus die hem opriep om zich naar de kazerne van Heverlee te begeven.
Etienne: "Daar kregen we wat opleiding. We leerden met wapens omgaan. Wat later volgde een selectieproef in het Frans. Ik kwam voor enkele hoge officieren en ik herinner me dat één van hen me vroeg om de legende van het Meneerken van Maldegem te vertellen, in het Frans dus. Ik begon eraan en mijn Frans werd goed bevonden. Ik schrok ervan in positieve zin dat ik met mijn 'schoolfrans' zo goed scoorde. Eind augustus was het dan zo ver. We vlogen met een militair vliegtuig met zestig man naar ginder. Eerst van Brussel naar Tripoli, dan naar Tsjaad, en uiteindelijk naar de basis Kamina"..

Met een man of zes ging het van Kamina naar Luluaburg. Daar begon Etienne een praatje met een pater. Hij vertelde hem dat "hij naar een nonnenschooltje moest om er les te geven". Etienne: "De pater kende blijkbaar de school en bracht er ons heen. Via moeder overste werd een hotelletje voor ons geregeld.

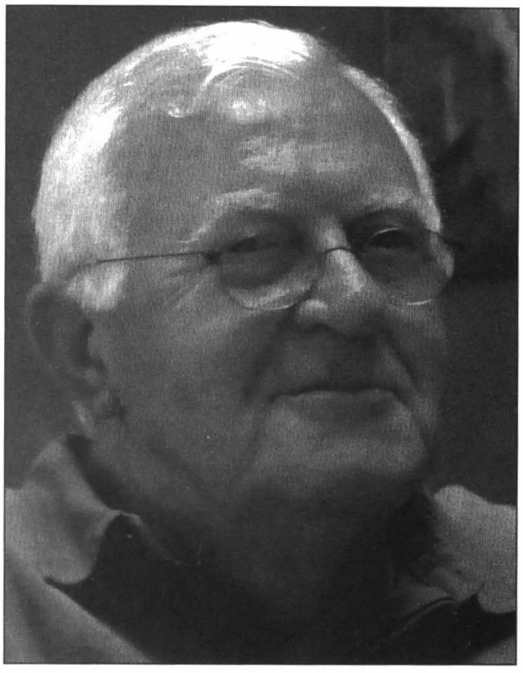

We hadden het daar eigenlijk heel goed. Een onderwijzer in Congo verdiende het dubbele van wat een onderwijzer hier kreeg. Hier bedroeg de wedde 6000 fr. Ik gaf les in het eerste leerjaar en moest in het Frans onderwijzen. Ik sprak de lokale taal niet, het was dus niet evident om er leraar te zijn. Toch slaagde ik erin om de kinderen tegen het einde van het schooljaar behoorlijk wat Frans aan te leren. Het hotelletje waar ik zat was vergelijkbaar met die motels uit Amerikaanse films. Er was geen lobby en ook geen salon. De sfeer onder Vlamingen en Walen was ginder uniek. Iedereen was er Belg. Ik herinner me ook nog de cinema's. Er waren er twee in de stad en ook een aan het vliegveld. Je kon er dan een sigaret roken en wat drinken. We dronken vooral "kasaï", een tamelijk sterk spul."

"Ik heb er ook wel gekke dingen meegemaakt. Zo was er op een dag, een voetbalwedstrijd tussen de Lulua's en de Baluba's. Er braken zware rellen uit. We kregen toen een tijdje politiebescherming, vooral rond het schooltje waar ik werkte".

Veel gelegenheid om Congo te leren kennen was er niet. "Ik leerde er een zekere Lampaert kennen uit Eeklo. Die kerel had daar toen een lief, zij had een winkeltje in de stad en haar thuis had een boerderij op de buiten. Dat was een uur of drie rijden met een vrachtwagen. Samen met hem ben ik dan tijdens de paasvakantie eens drie dagen naar die boerderij geweest. Maar voor de rest kan ik niet zeggen dat ik veel van Congo heb gezien".

Etienne was heel tevreden over zijn verblijf in Congo. Toen zijn term ten einde liep leerde hij er een militair en iemand van de gezondheidsdienst kennen. Samen maakten ze plannen om met een auto vanuit Congo naar Durban in Zuid-Afrika te reizen en daar dan de boot richting België te nemen. De onafhankelijkheid dwarsboomde dit plan. Eind juni 1960, een dag of twee voor de onafhankelijkheid, werd Etienne teruggeroepen naar de legerbasis in Kamina.
"We werden toen ingeschakeld om de vluchtelingen en de gewonden te helpen verzorgen. Er waren daar gezinnen die toekwamen in hun pyjama. Het was al wat ze nog hadden, maar echt, heel erge dingen heb ikzelf niet meegemaakt".
Op 11 augustus 1960 kwam Etienne thuis. "Toen ik thuiskwam waren vader en moeder gaan kaarten, ze wisten thuis van niets, daar stond ik dan heel onverwacht ..."
In 1960 kon Etienne aan de slag in de Broederschool in Maldegem, bestuurd door de Broeders Hiëronymieten. Hij huwde met Agnes Lampaert, dochter van de rijkswachtcommandant Arthur Lampaert. Etienne werd een gekend onderwijzer van de Broederschool en was ook vele jaren sportief bezig in volleybalclub Flamingo.

Met dank aan reporter Michel Wijne, die het interview opnam in 2006.

6. Robert Schelstraete en Hilda Himschoot (1958-1960)

Leerkracht bij de paters Benedictijnen in Elisabethstad.

Robert Schelstraete (°19.11.1920) woont nu samen met zijn echtgenote Hilda Himschoot (°2.11.1920) in een appartement in de Eeklose Stationsstraat. Robert was gedurende twintig jaar leerkracht in Congo.

De vader van Robert was de onderwijzer Camiel Schelstraete, geboren op Spanjaardshoek in Adegem. Camiel Schelstraete gaf enkele jaren les in de Adegemse Jongensschool, maar werd door pastoor Bonte naar Balgerhoeke gehaald. Aldus groeide de jonge Robert op in Balgerhoeke. Ook hij werd onderwijzer en had, vooraleer hij naar Congo vertrok, al veertien jaar onderwijs achter de rug in diverse scholen van het Meetjesland. In 1939 was hij begonnen in de Broederschool in Eeklo, daarna stond hij enkele jaren samen met de 'meesters' Prudent Van Hecke en Albert Van Landschoot op de school van de Kruipuit in Adegem, om ten slotte in de Aangenomen Jongensschool in Adegem-dorp te belanden, waar hij na enkele jaren vast benoemd werd.

Heel wat Adegemnaars geboren voor 1944 hebben bij Robert in de klas gezeten. De collega's in de Aangenomen Lagere Jongensschool in het Dorp waren: de juffrouwen Elza Ginneberghe en Elodie Van den Berghe, de onderwijzers Albert De Schepper, Camiel Trenson, Pieter Van Cleemput en het schoolhoofd Germain Boes.

In 1953 kregen de paters Benedictijnen van de abdij van Loppem (Zevenkerke) de toelating van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking Robert Schelstraete in dienst te nemen op hun missie in Elisabethstad. Robert vroeg en verkreeg van het schoolcomité van Adegem twee jaar verlof zonder wedde.

Na het geneeskundig onderzoek en de verplichte inentingen werd de reis effectief voorbereid en werd de overstap naar Congo realiteit. Het gezin verbleef er van 1953 tot 1973. Robert was er aangeworven om te onderwijzen in het 6de leerjaar van de missieschool "Kenia E'Ville" van de paters Benedictijnen, gelegen op vijf kilometer van Elisabethville. Hij onderwees er wiskunde in vier klassen met elk zo'n veertig leerlingen. De leerlingen werden geselecteerd en waren bijzonder gemotiveerd om hun studiejaren uit te doen met goed resultaat. Een Waalse leraar was er voor de Franse lessen. Voor de andere vakken waren er zwarte leerkrachten, 'moniteurs' genaamd. Enkel de moniteurs mochten straffen uitdelen, ook lijfstraffen.

Na zeven jaar in het lager onderwijs les te hebben gegeven, werd hem voor de periode 1960-1964 het 6de en 5de middelbaar toegewezen. Van 1964 tot 1971 werd de Cycle d'Orientation (1ste en 2de jaar) aan zijn zorgen toevertrouwd. Robert vond ook nog tijd om avondlessen te geven. Van 1971 tot 1972 stond hij in voor de vorming tot onderwijzer van studenten die niet geslaagd waren in het laatste jaar van de hogere cyclus. Ten slotte volgden in 1972-1973 nog twee jaar "recyclage van inlandse leerkrachten: het beoordelen van modellessen en inspectie van de leerkrachten".

Op de missiepost waren vijf blanken: drie paters en twee leerkrachten. De verstandhouding met de paters was steeds heel goed. De Benedictijnen beoogden en bereikten ook een onderwijs op hoog niveau. De voertaal onder leerkrachten en paters

Startensgereed voor een vlucht naar het verre Congo.

Het gezin voor hun nieuwe woning bij Elisabethstad.

was Frans. Het Frans overheerste dus in de dagelijkse gesprekken. Er was wel een Vlaamse Vriendenkring waar de Vlamingen zich dan weer konden thuis voelen.

Na een tijdje kreeg het gezin een huis toegewezen in de brousse. Avontuurlijk om te wonen, maar te ver van de school. Robert nam het initiatief om voor zijn gezin een comfortabel huis te laten bouwen. De troebelen i.v.m. de onafhankelijkheid eind juni 1960 gingen ook aan deze familie niet ongemerkt voorbij. De wijk waar ze in 1960 woonden werd heel onveilig en het gezin vluchtte naar de missie St.-Boniface. Toen er daar op de kerk een bomaanval werd gepleegd, zochten ze hun heil in het college van de paters, genaamd Karavia. Op zeker ogenblik vond Robert het raadzamer een pater die voor bevoorrading wou zorgen, toch maar niet te vergezellen. Had hij een voorgevoel? De pater schoot er zijn hachje bij in.

De kinderen toevertrouwd aan de zorgen van de Zusters van Liefde.

Toen de onafhankelijkheid een feit werd, mocht er in het basisonderwijs geen les meer gegeven worden door blanke leerkrachten. Robert en zijn Waalse collega werden overgeplaatst naar het Sint-Bonifaascollege, een middelbare school in het centrum van Elisabethstad, eveneens van de Benedictijnen. Vrouw en kinderen werden in dat jaar naar België gestuurd.
Het werd bepaald onveilig :"Ik sliep toen met de revolver onder mijn hoofdkussen. In onze straat, Rue des Sapinières, waren er geen vijf mensen meer. De Bourse, een collega, is dan door Congolese soldaten doodgeschoten voor zijn huis".
Eens de onlusten voorbij verbleven Robert en Hilda en de kinderen nog een hele tijd in Congo. De kinderen genoten degelijk onderwijs bij de Zusters van Liefde en bij de paters Salesianen. De jongste zoon studeerde voor geneesheer en deed de kandidaturen in Elisabethstad, voor de volgende jaren kon hij enkel in Kinshasa terecht. Dit noodzaakte het gezin te verhuizen naar Kinshasa. Hier liep het Congolese avontuur ten einde. Robert: "Ik kon absoluut niet tegen de hitte in Kinshasa, het klimaat was er veel minder draaglijk dan in Elisabethstad, mijn gezondheid leed eronder. Op aanraden van de dokters zijn we dan in 1973 definitief naar België teruggekomen. Eenmaal thuis ging ik aan de slag als leerkracht in Zelzate, er moest immers ook aan een deftig pensioen gedacht worden. In 1979, na veertig jaar onderwijs, zette ik een punt achter mijn onderwijsloopbaan." Robert, was een heel gemotiveerde leerkracht die zijn taak erg ter harte nam. Dit bewijzen de verschillende en veeleisende opdrachten die de paters Benedictijnen hem opdroegen.

"Onze tijd in Congo was een bijzonder mooie tijd", mijmeren Robert en Hilda nog na, starend naar de verkeersdrukte in de Eeklose Stationsstraat – wat een verschil met Congo ! "Zeker niet om spijt over te hebben".

7. Dokter Luc Beerlandt (1970-1972)

Dr. Luk Beerlandt kennen de meeste Maldegemnaren als de huisarts die jarenlang een praktijk had in de Maldegemse Reesinghelaan. Wat weinigen echter weten is dat hij aan het begin van zijn medische loopbaan, meer bepaald van 1970 tot 1972, twee jaar actief was in Congo. Hij werkte er als arts in een belangrijke missiepost in de Kasai. Ondertussen geniet hij van zijn pensionering. In onderstaande bijdrage vertelt hij zelf over zijn ervaringen in Congo na de onafhankelijkheid.

Dr. Luk Beerlandt:

Leuven 1969: we waren met vijf mannelijke laatstejaarsstudenten geneeskunde die in de ontwikkelingslanden wilden werken. Via contacten met prof. Vander Schueren van de faculteit geneeskunde, zelf medestichter van Lovanium (een afdeling van de Leuvense universiteit in Leopoldstad), kregen we de kans in het Congolese bisdom West-Kasai met ons vijf een nieuw project in verband met rurale geneeskundige ontwikkelingshulp op te starten. Eerst moesten we echter nog zes maanden tropische geneeskunde studeren in Antwerpen om dan via ABOS (het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking) het project in Congo te verwezenlijken. Het berustte allemaal op puur idealisme zoals alleen jonge gemotiveerde mensen dat kennen... Sinds de 'indépendance' in 1960 was de medische infrastructuur in dat immense Congo er immers alleen maar op achteruit gegaan en wij wilden dat met onze equipe een beetje verhelpen. De uitnodigende en gezaghebbende promotor ter plaatse was de bisschop van West-Kasai, in de hoofdstad Luluabourg (tegenwoordig Kananga).

Onze equipe van vijf artsen vertrok in 1970: één arts was ongehuwd, de anderen vertrokken met hun vrouw. We gingen werken verdeeld over drie verschillende missieposten in de brousse, met elk een hospitaal. Ikzelf mocht, samen met een collega, op de grootste missiepost starten, namelijk Mikalayi, omdat wijzelf toen al kinderen hadden. Mikalayi was de oudste en grootste missie van de Kasai (gesticht eind de jaren 1800), met twee middelbare scholen, een normaalschool, een verpleegsterschool, een weeshuis, een kliniek en een nonnen- en patersklooster. De missie lag op 35 km van Luluabourg, boven op een grote heuvel, in de eindeloze Congolese brousse.

De gezondheidszorg in Congo, die vóór 1960 goed uitgebouwd was en de naam had de beste van alle Afrikaanse kolonies te zijn, was in de jaren '60 en '70 al quasi totaal verdwenen, dit voornamelijk op het platteland ver weg van de steden. Ook in de steden was de zorg inefficiënt, corrupt en verouderd. Er was enkel nog medische infrastructuur en organisatie in theorie, op papier... : 'Le Service Médical', 'Le médecin provincial', 'Le médecin de district', enz. In de praktijk waren de mensen bijna volledig aan hun lot overgelaten. Medicamenten werden gestolen vóór ze ter plaatse aankwamen voor distributie onder de zieken. Medische apparatuur, 'provisions sanitaires', 'dispensaires ruraux',... alles werd continu verwaarloosd. Wat in de Kasai nog overbleef aan medische zorg en onderwijs functioneerde enkel dankzij het werk en de toewijding van de vele missiezusters, de Zusters van Liefde van Gent, dezelfde orde als die van het AZ Alma in Sijsele en Eeklo. Vandaar dat onze equipe van vijf artsen met open armen werd ontvangen door de missies (Scheut), de broussebevolking en de plaatselijke kerkelijke instanties, zonder wie wij daar niets konden beginnen. De missies bleven de toevlucht voor de bevolking. 'Officieel' ging alles immers goed, 'pas de problèmes', 'il n'y a pas de pauvres',... verkondigde de 'médecin provincial' zonder verpinken.

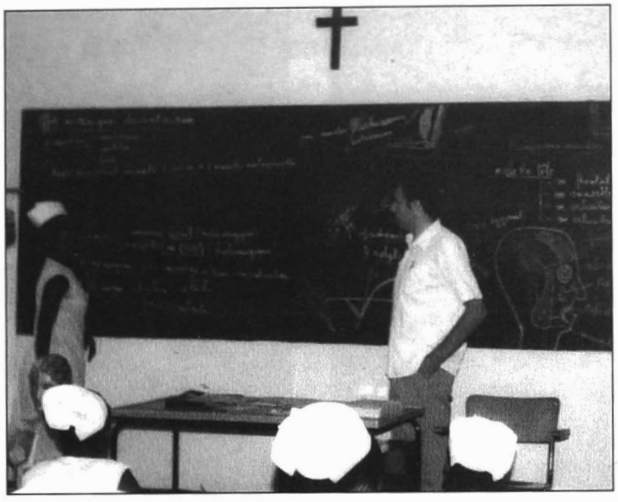

Dokter Beerlandt geeft medische opleiding.

Samen met het bestaande zwart- en blank missiepersoneel bouwden wij verder de degelijke werking uit van de kliniek, de brousse-dispensaria en de verpleegstersschool. We startten ook een 'Centre de Santé' op waar we de bevolking (lees: de vrouwen, want de mannen deden weinig meer dan palaveren...) leerden zorgen voor hun sanitaire en hygiënische voorzieningen. We werkten ook rond preventie van ziekten en degelijke voeding voor de kinderen. De kinderen ontwikkelden immers na de stopzetting van de borstvoeding dikwijls kwashiorkor (een inheemse tropische malnutritie-ziekte) door gebrek aan een eiwitrijke voeding. Vandaar ook ons soya-project in het 'Centre de Santé', waarbij ons personeel met inlandse verpleegsterleerlingen de vrouwen leerde soya te kweken als eiwitrijk voedsel, naast hun klassieke maniokbereidingen. De kindersterfte was toen heel hoog, voornamelijk door mazelen, kwashiorkor en malaria. De helft van de kinderen was al dood aan de leeftijd van vijf jaar! Voor de bekostiging van ons 'Centre de Santé' hebben we toen een dossier opgemaakt met tekst en foto's van ons opzet en werk in Mikalayi, om subsidies te kunnen bekomen van het ABOS en Fometro (een ngo: Fonds Médical Tropical). Dat laatste is ons uiteindelijk ook gelukt, door de nadruk die we legden op de opvoedings- en preventietaak van onze inlandse helpers, verpleegsters en leerlingen.

De kliniek draaide stilaan op volle toeren. De twee artsen in de kliniek van Mikalayi deden alles... Enkele dagen per week chirurgische ingrepen (we konden alleen ruggemerganesthesie en korte algemene verdoving geven), elke dag 'tour de salle' voor de gehospitaliseerden, elke dag veel consultaties, veel bevallingen en keizersnedes (veel keizersnedes wegens het vernauwd bekken van de moeders door ondervoeding), elke week naar de dispensaires in de brousse en elke dag les geven in de verpleegsterschool. Mijn echtgenote gaf als psychologe (ook pro deo) eveneens les in de verpleegsterschool en trachtte er de leerlingen inzicht te geven in psychische stoornissen. Zij had het vaak erg moeilijk de leerlingen ervan te overtuigen dat psychische stoornissen en aangeboren afwijkingen niet op hekserij berusten! De inlandse patiënten kwamen soms van héél ver, nadat eerst de inlandse tovenaardokter hen had proberen te helpen. Vandaar dat we soms spectaculaire pathologie zagen (veel tbc, breuken, zwangerschapsverwikkelingen en parasitaire ziekten). De consultaties met de patiënten verliepen vlot met behulp van onze leerling-verpleegsters. Ik kon al autonoom consultaties doen omdat ik in Antwerpen bij de Scheutisten al een beetje 'Tshiluba' (de taal van de Lulua's in Kasai) had geleerd.

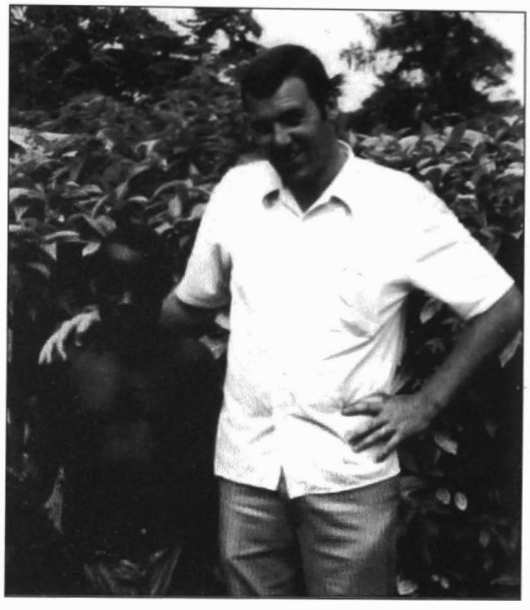

Met echtgenote Jacqueline Tanghe en de vier kinderen. *Met pygmee.*

Wel hadden we een chronisch gebrek aan materiaal en medicatie, maar we probeerden met weinig middelen zo veel mogelijk mensen te helpen. De medicatietoediening berustte voor een groot deel op vervallen medicamenten uit België (ingezameld o.a. via missiekringen).

Op de heuvel van de Mikalayi-missie woonden we als een redelijk geïsoleerde gemeenschap allemaal veilig samen: paters- en broeders scheutisten, zwarte en blanke zusters en blanke leerkrachten. Die laatste waren meestal in dienst bij het Belgische ABOS. De leerkrachten gingen twee maand per jaar op vakantie naar België, wijzelf verbleven twee jaar onafgebroken in Congo. Een onvergetelijk heuglijke belevenis voor ons gezin was de geboorte van onze jongste dochter in het broussehospitaal van Mikalayi, midden in de nacht met als muzikale begeleiding een orkest van sjirpende krekels buiten onder de tropische sterrenhemel.

De blanken woonden in stenen huizen gebouwd door Scheut. We hadden lopend water uit een groot waterreservoir op de missie en elektriciteit uit een water-turbinegenerator, ook gebouwd door Scheut. Elektriciteit was er alleen tot 21 uur, daarna behielpen we ons met petroleumlampen. Buiten het werk was er weinig contact met de zwarten. Een uitzondering daarop vormden de zwarte kloosterzusters en abbé's die onze appreciatie voor hen enorm op prijs stelden... Dat kan erop wijzen dat een constructieve samenwerking aan eenzelfde project, blank en zwart dichter bij elkaar kan brengen.

Vele blanken hadden één of meer boys, die weliswaar loyaal waren, maar niet altijd 100 procent betrouwbaar. Sinds 1960 waren de Congolezen immers de baas en dat besef was blijkbaar ook doorgedrongen tot bij de boys. De blanken hadden vooral ontspanning in eigen gezin en sociale contacten onder elkaar. Voor alle voorzieningen, inkopen en administratie moesten we naar de stad Luluabourg. De enige officiële weg – te vergelijken met een slechte dreef in België – naar Luluabourg was vreselijk slecht, nooit onderhouden en in het regenseizoen vol met putten en greppels tot soms 40 cm diep! Wij reden dus (met onze jeep) slechts enkele keren per maand naar de stad.

De mentaliteit bij de gewone broussemens was er nog steeds een van onderdanigheid en respect voor de blanken. De 'officiëlen' lieten daarentegen op elk niveau goed aanvoelen dat zij nu de baas waren. De blanken waren nu hun helpers en moesten voortaan goed op hun woorden letten. Alle koloniale tradities van vóór de onafhankelijkheid waren dan wel officieel verdwenen, maar de lokale zwarte overheden waren gefrustreerd omdat ze zagen dat de bevolking in de brousse enkel kon overleven dankzij de missies. Zo waren het bijvoorbeeld ook de missies die de zwarte onderwijzers uitbetaalden... Via de officiële weg kregen de onderwijzers immers nooit hun geld in handen. Als er nog iets recht stond of functioneerde buiten de steden was het altijd alleen dankzij de missies van de paters en de nonnen.

Dictator Mobutu lanceerde begin de jaren '70 zijn 'Zaïrisering', de terugkeer naar de 'authenticité', waarbij de Congolezen nu 'Zaïrezen' werden met meer zelfbewustzijn. Heel goed bedoeld allemaal, maar de mensen moesten al vlug gefrustreerd vaststellen dat het eigenlijk toch alleen maar de naam was die veranderde. Buiten de steden bleven die 'Zaïrezen', bij gebrek aan know-how, een goede opleiding en door hun armoede, evenveel aangewezen op de missies. Dat was een doorn in het oog van het officiële staats- en partijpersoneel, alwaar de corruptie (vaak noodgedwongen) alleen maar toenam! Zonder 'matabish' (smeergeld) kon men niets bekomen van de administratie. De verstandige Zaïrees zag dat alles eigenlijk alleen maar bergaf ging sinds de 'indépendance'. Het hele bestel onder 'Le Grand Chef Mobutu' met zijn eenheidspartij MPR (Mouvement Populaire de la Révolution) bracht weliswaar politieke stabiliteit (en dus veiligheid), maar het bleef toch allemaal een lege doos met verdere armoede als gevolg. De Bantoe-mens in de brousse, van nature optimist, inventief, opgewekt en levenslustig, aanvaardde niettemin zijn lot. Hij danste en zong in al zijn miserie nog altijd voort 's avonds bij het vuur voor zijn hut. Ook de vrouwen stampten voort in hun maniokpot, met hun kind op de rug gebonden, zoals het altijd al geweest was.

Voor mijzelf, en zeker ook voor mijn vrouw, was het verblijf in Congo natuurlijk heel verrijkend, maar tezelfdertijd ook erg confronterend en dit op alle gebied! Die jaren hebben onze levensvisie voor altijd bepaald. Het contrast van de primaire basis-noodgeneeskunde in Congo, met de luxe, liberale geneeskunde van België is voor mij nog altijd moeilijk te verteren. Tenslotte is het een contrast van arm tegen rijk, een blijvende illustratie van de onrechtvaardigheid in de wereld en van het leven zelf. Het is ook pijnlijk te zien dat 50 jaar onafhankelijkheid van Congo, 50 jaar achteruitgang voor zijn bevolking betekende. Ik vind dat Congo (en bij uitbreiding heel Afrika) alleen kan vooruitgaan door bekwame leiders uit eigen volk die niet langer voor zichzelf, maar voor hun land en volk opkomen. Pas dan kan er iets duurzaam structureels verbeteren. De afwezigheid van een functionele staat en het tekort aan materiële en financiële steun van

Klas toekomstige verpleegsters.

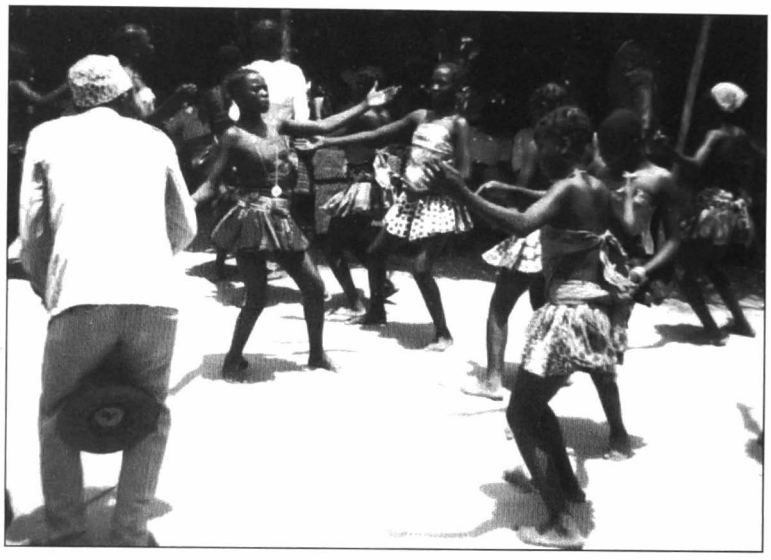

Uiting van levensvreugde.

't Zal voor een andere keer zijn, de brug is weggespoeld.

de overheid staan een correcte en doeltreffende organisatie van de gezondheidszorg in de weg.

Onze eigen kleine bijdrage aan de ontwikkelingshulp in de Kasai heeft eigenlijk ook niets fundamenteel duurzaams veranderd. Ons werk heeft het caritatief niveau nooit echt overstegen. Het weze ons een troost dat we daar ter plaatse toch het lijden van veel mensen hebben kunnen verzachten. Ik had steeds het gevoel dat de gewone Congolees onze hulp sterk waardeerde. Voor ons bleef het 'after all' een unieke en onvergetelijke ervaring, die een mens blijvend aangrijpt en verandert, en die ons na al die jaren nog nooit echt heeft losgelaten. Het zogenaamde 'Afrika-virus' blijft levenslang latent aanwezig...

8. Gabriel Strybol en Olga Batselaere (1950-1960)

Gabriël Strybol (°1925) had de studies voltooid voor huisdokter, maar deed aanvullende studies Tropische Geneeskunde. Hij vertrok als pas afgestudeerd dokter, met de Baudouinville naar Congo met zijn echtgenote Olga Batselaere. Drie van hun negen kinderen, Christine, Monique en Bernadette, werden in Congo geboren.

In Ipamu (bij Kikwit, district Kwango) richtte hij een hospitaal in op de missie van de paters Oblaten. Hij was er de bestuurder in de periode van 1950 tot 1960. Een hele tijd was het ministerie zeer inschikkelijk om in medisch materiaal te voorzien, maar eind de jaren vijftig kwam daar verandering in.

Het warme vochtige klimaat lag dr. Strybol niet zo goed. Met daarbij de onlusten die uitbraken na juni 1960, waren er voldoende aanleidingen om terug te keren naar België. Dokter Gabriël Strybol bouwde een huisartsenpraktijk uit in St.-Michiels Brugge.

9. Robert Van De Velde, gewestambtenaar in Elisabethstad (1954-1960)

Adegemnaar Robert Van De Velde verbleef twee termijnen in Congo. Een eerste termijn als gewestambtenaar in Elisabethstad, van 1954 tot 1960. Een tweede termijn van 1974 tot 1978 als consul in Kinsasha. Wij laten hem eerst aan het woord over zijn term als gewestbeambte in E'stad. We onthouden de lezer ook niet het relaas van zijn activiteiten als consul in diverse steden en continenten en laten ze na het Congohoofdstuk aan bod komen.

Robert Van De Velde aan het woord

Mijn verhaal is, naast dit van het eigenlijke beroepsleven, ook deels een reisverhaal. Dit is vrijwel onvermijdelijk gezien het om buitenlandse carrières gaat, bovendien gespreid over tien posten en vier continenten. Zoals het past bij herinneringen en een ietwat nostalgische terugblik zal de toon bijwijlen licht lyrisch klinken. Ik heb ter zake nooit nota's bijgehouden en hoop derhalve dat mijn geheugen mij niet te veel in de steek laat. In die zin zijn dit wel echte "mémoires", weliswaar in een korte en selectieve versie.

15 juni 1954 is de dag van afreis naar onze kolonie in Midden-Afrika, een zeereis van elf dagen met de Leopoldville van de Compagnie Maritime Belge, Afvaart uit Antwerpen met bestemming Lobito in Angola of Matadi, naargelang de post, die ons tijdens de reis zelf meegedeeld zou worden. Het was een mooie laat-lentedag en de familie, vrienden en kennissen wuifden mij van op de kade uit. Ik heb hierover een reisverhaal geschreven, waarvan destijds uittreksels in het parochieblad van Adegem verschenen.

Afscheid van Adegem in het jaar 1954 in Adegem. Lezers zullen het lokaaltje achteraan de zaal d'Havé herkennen. Deze vriendengroep vormde het bestuur van Milac Adegem. We herkennen, zittend v.l.n.r. Wilfried Verstraete, Tony Stockman, ... Huysman. Staand: Gerard De Meyere, Leon Crul, Adelin Blomme, proost E.H. Albert Heinkens, Willem Verstraete, Robert Van De Velde, onbekend, Guido Goethals.

De laatste dagen waren vele dingen voor het laatst gebeurd. Dit was althans hoe ik het aanvoelde, in het besef dat na drie jaar alles zoveel anders zou zijn: de woorden zouden anders klinken, de mensen van het dorp zouden niet meer dezelfde zijn, de toestanden veranderd en niet in het minst zou ikzelf, na drie jaar Afrika, een ander mens geworden zijn. Nu moest ik de banden verbreken die mij 23 jaar lang verbonden hadden met de mensen en de dingen van het geboortedorp. Ik probeerde van alles nog een laatste indruk te bewaren voor drie jaar: het ouderlijke huis, waar ik een gelukkige jeugd had doorgebracht, de school, waar ik mijn eerste stappen op het terrein van de kennis had gezet, de parochiekerk, waar ik misdienaar was geweest en mijn eerste woorden Latijn had geleerd. Tijdens de zeereis werd ik een tweede maal gedoopt, niet door een van de missionarissen aan boord, maar door Neptunus, de mythologische god van zeeën en oceanen. We voeren die dag inderdaad de evenaar over en Neptunus wou zijn woede op de neofieten die zijn rijk hadden betreden, koelen. Om 9 uur deed hij met zijn gevolg zijn intrede op het achterdek van het schip en bewerkte de dopelingen met waterverf en een fel spuitende waterslang. Tegen 11 uur was de evenaarsdoop ten einde en werden de doopcertificaten uitgereikt.

Na nog een lange treinreis van bijna drie dagen en twee nachten, dwars door Angola, met een door hout aangestookte stoomtrein, bereikten we de eindbestemming Elisabethstad in Katanga. Over deze mij nog onbekende wereld viel de avond en kondigde de nacht zich aan, de eerste nacht in deze hoek van Afrika. In de duisternis rondom mij leefde nu een ander volk, aan de hemel schitterde niet meer de poolster maar het Zuiderkruis. Dit waren mijn laatste bedenkingen vóór het inslapen: Was ik nu wel echt waar een jeugdig

idealisme mij heen had gedreven? Mag het hart nu rusten? Onwillekeurig kwamen mij de woorden van de dichter bij het meer voor de geest: "ne pouvons nous jamais sur l'océan des âges jeter l'ancre un seul jour?" Nee dus. Want rondom mij leefde een volk dat op mij wacht.

De dag erna begon ik aan een loopbaan die normalerwijze 28 jaar zou duren. Wel had ik gewenst en ook verwacht dit te kunnen doen ergens diep in het Congolese binnenland, maar ik kwam nu terecht in een stedelijke omgeving. Ik kon enige ontgoocheling derhalve moeilijk onderdrukken. Ik werd als adjunct-kwartierhoofd toegevoegd aan het kwartier Kenia van het Centre Extra-Coutumier (buitengewoonterechtelijk centrum) van Elisabethstad. Dit zou voor de komende drie jaar mijn werkterrein zijn, waar ik elke dag als gewestbeambte met en tussen de Congolezen zou leven. De gewestdienst was de kern van het koloniaal bestuurlijk apparaat. De beambten bemanden de twee laagste bestuursniveaus, het district en het gewest, met erboven enkel de zes provinciebesturen en het gouvernement-generaal. Ze stonden het dichtst bij de inheemse bevolking. In het gewest zelf - er waren er 135 in Belgisch Congo, waarvan sommige bijna zo groot als België zelf - waren alle andere diensten aan hen ondergeschikt.

Het CEC van Elisabethstad, bestaande uit vier kwartieren, thans gemeenten, en vier kleine rurale gemeenschappen, werd in 1922 opgericht en onmiddellijk onder het bestuur van de gewestdienst geplaatst. In 1960 had het een bevolking van ongeveer 120 000 inwoners. Zowat 80 procent van de inheemse bevolking leefde evenwel in het binnenland in dorpen en in stamverband. Het maatschappelijke leven werd er hoofdzakelijk geregeld door het gewoonterecht, een ongeschreven recht. De toestand was helemaal anders in de stedelijke centra, onder meer in een CEC. Hier was de bevolking etnisch gemengd en golden grotendeels andere maatschappelijke regels. Het CEC was een bestuursvorm aangepast aan deze gemeenschappen, waar het stamverband oneindig veel losser was. De bevoegdheden van een gewestbeambte, meer nog in het binnenland, zijn tegelijkertijd talrijk en veelzijdig. Zo was ik politierechter, deurwaarder en ontvanger van belastingen en een aantal taksen, hield ik de boekhouding bij en de bevolkingsregisters, stond ik in voor de openbare orde, was ik belast met de controle voor de handels- en ambachtelijke activiteit via de aflevering van de daarvoor vereiste vergunningen en hield ik toezicht op de markt.

Bijkomstig was het CEC als bestuurlijk orgaan eveneens belast met de bevordering van het verenigingsleven, de culturele en sportactiviteiten. In dit kader was ik voorzitter van de lokale oud-leerlingenbond van de scholen van de Broeders van Liefde in de provincie Kasai, evenals van voetbalclub Prince Charles, die uitkwam in de eerste afdeling van Elisabethstad. Met de oud-leerlingenbond namen we deel aan Changoeyetu, een jaarlijks theaterfestival van Congolese toneelgroepen.

Naar het einde van mijn eerste ambtstermijn toe vonden er in de steden Leopoldstad, Elisabethstad en Jadotstad gemeentelijke verkiezingen plaats, de eerste ooit in onze kolonie. Zo werden de vier kwartieren van het CEC gemeenten met Congolese burgemeesters en gemeenteraadsleden. In de aanvangsjaren hadden deze nieuwe instellingen slechts beperkte bevoegdheden en bovendien geen eigen bestuursorgaan onder zich. Het bestuur van de kwartieren, voortaan dus gemeenten, bleef in handen van de gewestdienst. Voor ons ambtenaren bleef derhalve alles bij het oude. Alleen sommige beslissingen, die voorheen tot de bevoegdheden behoorden van de gewestbeambten van het centrale CEC-orgaan, werden voortaan door de gemeenteraden genomen in de vorm van gemeentelijke reglementen.

Begin juli 1957 kwam ik in de week vóór Adegem-zomerkermis terug voor een verlof van 6 maanden in het moederland. Ik huwde met een oud-buurmeisje in het witte koloniale

Omringd door jongeren op een manifestatie voor de jeugd in Elisabethstad.

staatsie-uniform... op de dag van de onnozele kinderen. Op 11 januari 1957 scheepten we weer in op de Jadotville. Voor ons was deze elfdaagse zeereis van Antwerpen naar Lobito tegelijkertijd onze huwelijksreis, op kosten van de staat.
Voor mijn tweede ambtstermijn kreeg ik een totaal andere functie toegewezen. Ik werd directeur van het Fonds d'Avance, een in 1939 gestichte financiële instelling van het CEC die over een kapitaal van 200 miljoen beschikte voor het verlenen van bouwkredieten aan de inheemse bevolking. De aanvragen daartoe dienden gericht aan de respectievelijke burgemeesters voor voorafgaande goedkeuring. De burgemeesters waren niet altijd neutraal en konden soms de neiging niet onderdrukken stamgenoten te bevoordelen. Als de aanvragen en de aanvrager zelf evenwel niet voldeden aan de minimumleningsvoorwaarden kon ik niet anders dan de aangevraagde kredieten verminderen of zelfs zonder meer weigeren. Zo kwam ik in een conflictsituatie terecht. Bovendien leefden heel wat Congolezen hun contractuele verplichtingen niet of nauwelijks na, met als gevolg enorme achterstanden in de terugbetalingen van de toegestane leningen. Om te vermijden dat de toestand helemaal uit de hand zou lopen, zag ik er mij derhalve toe gedwongen ettelijke dossiers aan de burgerlijke rechtbank voor te leggen met het oog op de gedwongen terugkoop van de woning en dus de uitzetting van de eigenaar. Dit maakte mij uiteraard allerminst geliefd bij de betrokkenen.

In die periode werden we in onze woning 's nachts eens opgeschrikt door verbrijzelde vensterruiten: een inbraakpoging! We vermoedden sterk dat dit verband hield met mijn functie. Sinds jaren was er in Afrika een dekolonisatieproces aan de gang. Belgisch Congo zou hier evenmin aan ontsnappen. Na moeilijke en lange onderhandelingen tijdens de ronde-tafelconferentie in Brussel met de voornaamste Congolese leiders, werd besloten Congo onafhankelijkheid te verlenen op 30 juni 1960. Parlementsverkiezingen werden gepland voor de maand mei.
Er bestonden reeds een aantal politieke bewegingen, en nieuwe politieke partijen zagen aanvang 1960 het licht. Sommige daarvan hadden een duidelijke etnische basis. Dit zou snel nefast blijken voor de etnisch gemengde gemeenschappen in de stedelijke centra. Tot hiertoe was het sterke gezag van het koloniaal bestuursapparaat erin geslaagd deze etnische tegenstellingen in toom te houden. Maar tijdens de verkiezingscampagne

Uitreiking van de trofee aan de winnaar van een sportieve wedstrijd door de zwarte burgemeester van Elisabethstad.

ontstonden er in Elisabethstad spanningen tussen sommige stammengroepen die in maart 1960 ontaardden in regelrechte gevechten. Wij gewestbeambten werden uiteraard gemobiliseerd en als politierechter waren we dagenlang in de weer met het uitspreken van vonnissen. Ik heb in die periode heel wat bloed gezien.

De maand erna was ik toe aan een nieuw verlof in het moederland. Rond Pasen kwamen we met z'n vieren aan in Zaventem: Dominiek en Patricia waren inmiddels in Elisabethstad geboren.Tijdens ons verlof evolueerde de toestand in Kongo snel in ongunstige zin. Het eerste wat de Congolese leiders zelf in handen wilden nemen, was uiteraard het binnenlands bestuur. Voor de gewestdienst en zijn ambtenaren was er daardoor plots geen plaats meer.

Etienne Himschoot, Carlos Cloet, Jeannine Vandenbossche met de kleine Patricia Himschoot, Robert en echtgenote Marie-Thérèse Goethals. Carlos Cloet was griffier bij de rechtbank in Elisabethstad.

HET MISSIEWERK IN CONGO

Enkel de aandacht vestigen op het werk van de gewestambtenaren, leerkrachten, mensen in de gezondheidsdienst enz. zou, wanneer we het over Congo hebben, groot onrecht doen aan de talrijke missionarissen, zusters, broeders, de kloosterlingen uit de meest diverse congregaties en missieorden, die tientallen jaren werkten in de kolonie. Hun grote bijdrage tot het beschavingswerk wordt algemeen erkend. Velen bleven ook na juni 1960 aan het werk of keerden terug naar Congo.
In "Het Parochiale Leven in Adegem, Maldegem, Middelburg", een uitgave van het Ambacht Maldegem in 1989, werd vrij uitvoerig bericht over het werk in de missies van ruim dertig mannen en vrouwen, afkomstig uit groot Maldegem. Vooral wijlen Willy Cauwels, een actieve missievriend, heeft zich voor deze beschrijvingen ingezet. Op de pagina's 90-105 van het voornoemde boek is hierover informatie te vinden.
De missionarissen nog in leven en werkzaam in Congo zijn fel gedund. Een van de laatst overledenen is pater Albert Van Landschoot uit Adegem. Als voorbeeld van een gedreven werker in de missie brengen wij hier een beknopte levensschets.

Pater Albert Van Landschoot (1915 -1998)

Missionaris van Scheut in Congo van 1946 tot 1985
Albert Van Landschoot werd geboren op 11 november 1915 in de Kallestraat in Adegem. Het gezin van Camiel Van Landschoot en Urbanie Vereecke telde zeven zonen en drie dochters. Het eerste kind, een dochtertje Margriet, overleed op de leeftijd van twee jaar. De volgende kinderen warèn Maurits, die huwde met Germaine Longueville, Gerard, die huwde met Judith Steyaert, Jozef, gehuwd met Maria Stul. Daarna kwamen Albert, en Leon, die huwde met Josette Dombrecht. Broer Passionist René sloot deze rij van zeven. Al dezen zijn overleden. De volgende leden van het gezin zijn: Simonne, gehuwd met Gerard Lambert (+), de jongste broer Jules, gehuwd met Margriet Mouton, en als tiende Maria, alom gekend als Marietje en voor de familie 'Tante'.
Albert was negen jaar toen hij na schooltijd aan zijn moeder zei: "Ik word missionaris". Als dertienjarige ging hij naar het college in Eeklo, waar toen nog in het Frans werd onderwezen. Hij vroeg aan de superior de toestemming om het zevende voorbereidende jaar te mogen overdoen in het Frans, als voorbereiding op de humaniora, wat ook gebeurde. Het volgende jaar kon hij naar de 6de Latijnse, waar men toen overgeschakeld was op les geven in het Nederlands. In het college in Eeklo rijpte de missionarisdroom langzamerhand, mede onder invloed van een leraar-priester die het missionarisleven en vooral de congregatie "Scheut" heel genegen was.
Het boerenwerk was niet aan Albert besteed, maar toch moest hij eens meehelpen met hooien. Zijn handen stonden vol blaren. Hij haalde het jarenlang aan om te zeggen dat hij het harde werk niet schuwde en ook een en ander van de boerenstiel afwist, wat met leedvermaak door de broers gehoord werd.
Onbewust en gedreven zocht en vond hij een uitweg om zijn zendelingsleven positief voor te bereiden. Hij stortte zich met hart en ziel op de K.S.A waarvan hij al vlug gewestleider werd van het Meetjesland. Reeds in 1934 organiseerde hij K.S.A-kampen in een beboste afgelegen wijk bij het Blakkeveld, op de grens met Ursel. De K.S.A. bouwde er een heem en gaf het de naam "Furfozennest". Het werd een favoriet speelterrein, ook de leidersvorming werd er gegeven.
Na geslaagde humaniorastudies ging Albert naar het vormingshuis Scheut bij Brussel, waar hij op 8 september 1937 zijn religieuze geloften aflegde. In volle oorlogstijd werd hij

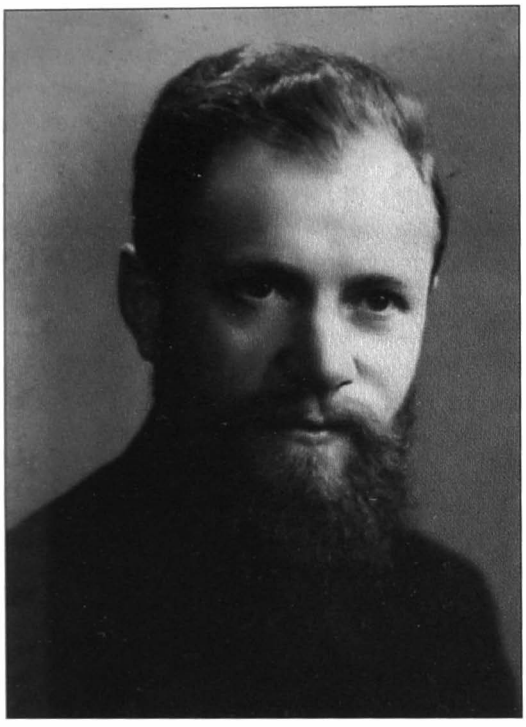

Pater Albert Van Landschoot op 30-jarige leeftijd.

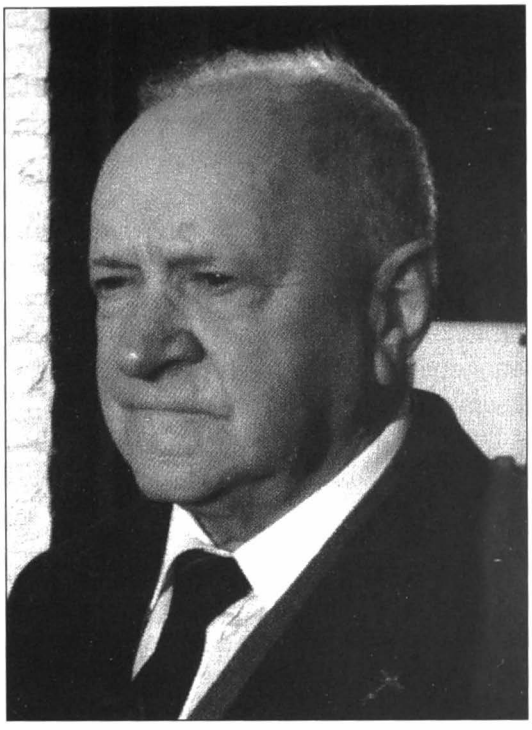

De tachtigjarige pater op rust in Torhout.

op 2 augustus 1942 tot priester gewijd. Zijn wens was naar het verre China trekken. Daarom volgde hij jarenlang lessen in de Chinese taal, maar de Chinese grens werd gesloten voor buitenlanders. Vier jaar pastoraal werk in eigen land volgde. Van september 1944 tot juni 1945 was hij leraar van het zesde Latijnse in het College in Eeklo, vervolgens werd hij voor een jaar coadjutor te Maldegem-Donk.

Op 16 juni 1946 doopte hij in de vroege voormiddag het kindje Nadine Van Landschoot, dochter van zijn broer Leon, om in de namiddag het vliegtuig in Melsbroek te nemen met bestemming Congo, via Nigeria. Via een binnenlandse vlucht en nog een lange jeepverplaatsing kwam hij aan in Thsibala, in de Kasai-provincie. Hier ging hij aan de slag als "reizende pater" en bezocht er maandelijks 38 gemeenschappen. Hij gaf er onderwijs en verrichtte pastoraal werk (sacramenten toedienen, godsdienstonderricht geven, catechisten onderwijzen). Hij bouwde ook een kerkje in Thsibala. In zijn volgende missiepost Tshikapa bouwde hij een vakschool. Na Mbulungu en Katende werd hij pastoor in de grote missiepost Ndekesha. Naast de bouw van een huis voor alleenstaande oude weduwen hield hij ook een winkel open met allerlei kleine huishoudelijke benodigdheden en gerief voor de landbouw. Dat er vuur in hem stak, bleek uit zijn bijnaam "lukombo", wat wil zeggen "bezem".

Zijn pastorale bekommernis was heel ruim. Zo gaf hij werk aan twaalf inlanders, die huis en tuin onderhielden en de verkoop in de winkel behartigden. Ze kregen een woning en konden een bestaan opbouwen voor hun gezin. Groenten uit de tuin vonden hun weg, ook naar de zieken en de zusters op de missie. Pater Albert schreef ook boekjes en geschriften over vriendschap. Ze kenden ruime verspreiding.

In 1975 kwamen zijn broer Leon met echtgenote Josette en zijn jongste zus Marietje hem in Ndekesha bezoeken. Ze werden er gul ontvangen en waren onder de indruk van zijn werkijver, zijn ondernemingsgeest en zijn pastoraal werk, o.a. zijn levensnabije prachtige Congolese eucharistievieringen. Wel was hij, wellicht zoals alle blanken in Congo,

overtuigd van de meerwaarde van onze beschaving, die zich uitte in 'het commanderen van groot en klein'. Toch werd hij heel graag gezien door de bevolking. Toen in juni 1960 de onafhankelijkheid een feit werd, werd hij door een groep rebellen als indringer en opruier met executie bedreigd. Heel zijn gemeenschap heeft zich als één man borg voor hem gesteld en zo werd hij gered.
In 1980 werd hij rector van de prokuur in Luluaburg (nu Kananga). Maar 38 jaar missiewerk eiste zijn tol. In 1984 kwam hij terug naar België wegens ziekte. Na een herstelperiode werd hij in 1985 aalmoezenier en onderpastoor in Aaigem bij Aalst. Hij ontving er graag oud-confraters en zijn familie. Tien jaar later, in 1994, ging hij definitief op rust in het rusthuis van Scheut in Torhout. Een paar keren werd hij zwaar ziek, maar aangeboren optimisme hielp hem weer op de been. Hij overleed, na een rijk en werkzaam leven, vol geloof en vertrouwen, in de leeftijd van 82 jaar.

EEN OVERZICHT VAN DE ADEGEMSE EN MALDEGEMSE MISSIONARISSEN IN CONGO

Pater Eduard Herrebaut, °1862 - ° + 1902. Witte Pater van Afrika. Behoort tot de vroegste missionarissen in Afrika. Werkte In Opper Congo: van 1888 tot 1902.
Broeder Scheutist Edward De Jaeger, °1858 - + 1898, Broeder Scheutist (van de parochie Adegem, nu Balgerhoeke), vier jaar missiewerk in Congo.
Zuster Godelieve, Marie-Louise van Vooren van Adegem, °1881- + 1956, Zusters van . O.-L.-V. van Afrika.
Zuster Imelda, Elisa Cocquyt uit Adegem, Zusters van O.-L.-V. van Afrika.
Zuster Berlindis, Leonie Verhaege van Adegem, Zusters van Liefde, Gent.
Zuster Pierre Urbain, Germaine Blomme: °1897 + . Zuster van Liefde. In 1936-1964 werkzaam in district Sankuru.
Pater Johannes Borgonjon, Minderbroeder. °1905. In 1933-1953 in Midden Katanga.
Zuster Olga, Madeleine Bekaert: °1906. In 1932-1980 vroedvrouw in Congo.
Zuster Angelina De Brabander: °1907. 33 jaar in het onderwijs aan het Kivu meer.
Zuster Marie Gabrielle De Deyne: °1908. In Congo en Burundi.
Zuster Alice De Muyt, °1910. Van 1937 tot 1975 in Kuimba.
Broeder Xaveriaan Benoit Verbeke: °1913- + 2002. Van 1945 tot 1975: onderwijs in Jadotville en Kasenga.
Pater Albert Van Landschoot, °1915 - +1998. Van 1946 tot 1984 in Congo. Pastoraal werk in Tshibala, Mbulungu, Katende, Ndekesha, Tshikapa, Kananga.
Zuster Marie Edwarda, Esther De Deyne: °1925. In 1958 in de Universitaire Kliniek in Lovanium.
Zuster Simonne Crul: °1930. Zusters van Liefde. In 1956 in West Kasai als verpleegster.
Zuster Marie Germaan, Henriette Vandezande ic. In 1962 als verpleegster-vroedvrouw in Congo.
Zuster Marie Theresèse Pauwels, Foyers de Charité, °1931 - +18.12.1996 in Bonheiden. In 1968 in Martinique; in 1973 in Rwanda.
Zuster Christiane Pauwels, °1932. Dominicanes. In 1965 Kabinda, Oost-Kasaï, onderwijs.
Pater Jean Pierre Buysse: °1946. In 1972-1982: in Mbandaka, evenaarsstreek.
Broeder Albert De Meyere: bruggenbouwer in Kananga.

Een Congopionier uit de periode van Congo Vrijstaat, is de Middelburgnaar
Leopold Francies Demeyer, °Middelburg 1863 - + Bumba 1893. Van 1892-1893, lid van de Force Publique.

Mijn diplomatieke loopbaan in Azië, Afrika, Europa, Amerika

Robert Van De Velde

Nadat mijn koloniale loopbaan in juni 1960 aldus tot een abrupt einde was gekomen, kwam ik bij de Kredietbank in de hoofdzetel in Gent terecht. Mijn vrouw, verwend door de charmes van de tropen, werd het leven in België evenwel niet meer gewoon. Buiten mijn weten en via vriendinnen kwam ze in contact met de directeur van het Vast Wervingssecretariaat, de instantie die de staatsexamens organiseert. Ze ging naar Brussel voor een afspraak met professor De Visscher, die een betrekking bij de buitendienst van het Ministerie van Buitenlandse zaken suggereerde. Ik nam in 1963 dus aan een ingangsexamen deel, dat naast de gebruikelijke schriftelijke en mondelinge maturiteitsproef, een vijftal rechtsvakken en talenkennis (Nederlands, Frans, Engels en een vierde taal naar keuze) omvatte. Het aantal te begeven betrekkingen was beperkt, maar ik was bij de geselecteerden.

Internationale betrekkingen

Ten titel van inleiding en om het milieu te schetsen waarin ik voortaan zou functioneren past het mijns inziens in het kort de organisatie uit te tekenen van Belgiës internationale betrekkingen. Formeel zijn betrekkingen tussen soevereine staten geregeld door twee conventies: de conventie van Wenen inzake diplomatiek verkeer van 1961, en de conventie van Wenen inzake consulair verkeer van 1963. Het gaat inderdaad om twee verschillende werkgebieden: diplomaten staan in voor de collectieve belangen van ons land, consuls voor de individuele belangen van onze landgenoten. Tot aan de regionalisatie van de buitenlandse handel hadden consulaten ook bevoegdheden op commercieel gebied. Aan de twee werkgebieden beantwoorden twee onderscheiden loopbanen. Op te merken is dat een diplomatieke post, met andere woorden een ambassade, onder meer ook een consulaire afdeling omvat, veelal met een beperkter rechtsgebied dan dit van de ambassade zelf. Na de Volkenbond, voorganger van de organisatie der Verenigde Naties, zagen na WO II nog andere internationale instellingen het licht.

Bij deze heeft België permanente vertegenwoordigingen, bemand door diplomaten. Men spreekt hier, naast de bilaterale relaties tussen twee staten, van de zogenaamde multilaterale diplomatie. De recentste evolutie is een gevolg van de reeds vermelde regionalisatie van de buitenlandse handel. Thans hebben de drie gewesten van ons land hun eigen vertegenwoordigingen, bemand door eigen economische attachés, in belangrijke steden. Omdat de federale staat sindsdien geen bevoegdheden meer heeft inzake buitenlandse handel, werden een aantal consulaten, die hoofdzakelijk als commerciële vertegenwoordigingen bestaansrecht hadden, gesloten. Het diplomatiek

organiek kader bestaat uit een kleine 500 statutaire ambtenaren, het consulaire uit de helft ervan, verdeeld over ongeveer 120 bilaterale diplomatieke posten en permanente vertegenwoordigingen en een nog groter aantal consulaire posten. Verder bestaat ons buitenlands apparaat uit een groot aantal ereconsulaten in kleinere steden.

Ten slotte en volledigheidshalve nog een woord over het juridisch statuut van deze personen. De twee conventies van Wenen voorzien in de extraterritorialiteit van de beroepsambtenaren. Dat betekent dat ze op geen enkele manier onder de rechtsmacht vallen van het gastland, maar onder de rechtsmacht blijven van hun moederland, waar ze hun domicilie daarom behouden. Bedoeling is hen ten opzichte van het gastland een volledige onafhankelijkheid en immuniteit te waarborgen, zonder dewelke de vervulling van hun opdrachten vrijwel onmogelijk zou zijn. Voor de ereconsulaten geldt de immuniteit alleen voor het archief van de post.

I. NAAR HET VERRE OOSTEN (1964 – 1970)

Zo kon ik aan een nieuwe loopbaan beginnen. Ik was 33 jaar. Ik wist dat het ministerie voor zijn ambtenaren in het buitenland een systeem van rotatie hanteerde tussen overzeese en naderbij gelegen posten, tussen tropische landen en andere in gematigder klimaten tussen, op gebied van levensomstandigheden, gemakkelijkere en moeilijkere posten, met een ambtstermijn van drie à vier jaar. Ik was er mij dan ook van bewust dat we wel eens in landen terecht konden komen waar er weinig of geen sociale, culturele, filosofische, religieuze of taalkundige aanknopingspunten zouden zijn, zodat ons aanpassingsvermogen erg op de proef zou worden gesteld.

We kregen de keuze tussen Algiers, Bagdad, Djakarta en Manila. Ik liet die over aan mijn vrouw, want ze wou zo graag weer naar de tropen. Het werd dus Manila. Op 21 juni 1964 scheepten we met vier kinderen – Veroniek en Filip waren inmiddels in België geboren – in Rotterdam in op het Duitse schip de Hamburg met bestemming de Filippijnen, bayang magiliu, perlas ng silanganan – geliefde land, parel van het oosten – zoals Filippino's zingen in hun nationale hymne. Het werd een zeereis van vijf weken via de Straat van Gibraltar, Messina en het Suezkanaal. Een van de aanlegplaatsen was Djibouti.

We konden dus voor enkele uren de stad bezoeken en kwamen terecht in een totaal andere wereld, de Arabische vrouwen gekleed in lange, sombere gewaden en met de chador, die het hele aangezicht bedekt en alleen de ogen vrijlaat. Echt confronterend voor een westerling. Vanuit Djibouti voeren we de Golf van Aden uit en de Indische Oceaan op: 14 dagen zonder enig vasteland te zien tot in Colombo (Sri Lanka),maar soms des te meer hoge golven. Twee dagen lang kwamen we in echt stormweer terecht. Na een laatste stop in Singapore, voeren we op 24 juli de baai van Manila binnen.

Zoals reeds gezegd is de voornaamste opdracht van een consul de verdediging van de individuele belangen van landgenoten, en zijn zijn taken van administratief juridische aard. Wat dit laatste aangaat, is een zekere kennis van bepaalde wetgevingen van het gastland vereist, want privaatrechtelijk kunnen er wetsconflicten ontstaan tussen ons recht en dit voor het gastland. Nu bestond de Belgische kolonie in de Filippijnen bijna uitsluitend uit missionarissen: ongeveer 200 paters en ongeveer evenveel zusters. Dus geen huwelijks- of geboorteakten op te maken en weinig reispassen af te leveren, want de missionarissen kwamen eerder zelden op verlof in het moederland. Wel was ik personeelschef, beheerder van twee gebouwen (de kanselarij met de ambassade-

Prins Albert is te gast in Manila met de Belgische handelsmissie. V.l.n.r. mevrouw Marie-Therèse Goethals, echtgenote Robert Van De Velde, Prins Albert, de Belgische minister van Buitenlandse Handel De Winter, ambassadeur Van Caloen de Basseghem en zijn dochtertje en consul Robert Van de Velde.

kantoren en de residentie of ambtswoning van de ambassadeur) en hun inboedel. Verder hield ik de boekhouding bij van de uitgaven en de inkomsten uit taksen van kanselarij en notariële akten, en leverde ik visa af. Ik was de enige rechtstreekse medewerker van de ambassadeur. Een handelsattaché zou pas enkele jaren later aan de post toegevoegd worden. In die eerste jaren deed ik derhalve gedeeltelijk ook commercieel werk, meer bepaald Belgische uitvoerders en bedrijven in contact brengen met Filippijnse zakenlui. Eigenlijk was Manila professioneel voor mij een vrij rustige post. Het sociaal leven daarentegen was voor mijn vrouw en mij heel intensief.

We gingen in Bel Air Village wonen, een omheinde villawijk met eigen bewakingspersoneel, in Makati, een randstadje van Manila. Daar was trouwens ook de ambassade zelf gevestigd. Mijn vrouw, liefhebster van de tropen, kon er zich ten volle uitleven: bijna elke dag zon van 's morgens tot 's avonds en hoge temperaturen, tot 40°

en meer in de maanden mei en juni. Tijdens de grote schoolvakanties verbleven we steeds enkele weken in Baguio, hoofdstad van de bergprovincie, waar het klimaat draaglijker was. Of we gingen noordelijker en op nog grotere hoogte in Igorotland, op bezoek in de Belgische missieposten Bontoe en Banane met hun bekende rijstterrassen. We ontmoetten er pater Omer Jonckheere van Donk, pastoor van de missiepost en zuster Cecile De Bruyckere van Maldegem. Onze dochters liepen school in Sint-Theresa's college van de Zusters van de Jacht in Heverlee en Dominiek in La Satte college, een school van Amerikaanse broeders. We ontmoetten er zowaar een oud-dorpsgenote, zuster Camilla De Pauw, onderwijzeres in Sint-Theresa's college.

Enkele te vermelden gebeurtenissen uit die periode en waarbij de ambassade betrokken was, waren het bezoek van kardinaal Cardijn in april 1966 als mondiale gezant van de

Katholieke Arbeidersjeugd, de handelsmissie onder leiding van prins Albert in april 1967 en de bisschopswijding van pater Van Overbeke in Bayombong in december 1969.

Ik heb in Manila twee ambassadeurs gekend. Tussen het vertrek van de eerste eind oktober 1968 en de aankomst van zijn opvolger begin juli 1969 was er uitzonderlijk lange periode van 8 maanden, waarin ik zaakgelastigde was en dus dienstdoend posthoofd. In die periode gebeurden belangrijke dingen. De onderhandelingen met de Filippijnse regering omtrent een luchtvaartakkoord met luchtvaartrechten voor SABENA waren in hun laatste stadium. Daarnaast liepen er onderhandelingen voor twee belangrijke projecten waarin Belgische bedrijven geïnteresseerd waren: de balisage van enkele Filippijnse vliegvelden en de automatisering van het postwezen. Voor dit laatste project kwam ex-minister Spaak, toen pr-man van Bell Telephone, naar Manila. Ik vergezelde hem bij zijn audiëntie bij president Marcos. In die periode dreigde ook een conflict naar aanleiding van een zware EEG-invoertaks op plantaardige oliën. Nu was copra, gedroogde kokosnoot en rijk aan olie, het voornaamste uitvoerproduct van de Filippijnen en waren de EEG-landen daarvoor hun belangrijkste markt. Het jaarlijks verlies werd geraamd op 20 miljoen dollar. De ambassadeurs van de EEG-landen in Manila werden ontboden bij foreign secretary C.P. Romulo. Ik zette bij die gelegenheid het standpunt van België uiteen.

Vanuit sociaal standpunt was het eveneens een drukke periode. Op een dag werden de diplomatieke posthoofden met hun echtgenote door president en Imelda Marcos uitgenodigd voor een bezoek aan Malacoñang, het presidentiële paleis. We hadden Malacoñang nog nooit van binnen gezien. We kwamen zelfs tot in de slaapkamer van het presidentiële paar. Op haar verjaardag nodigde Imelda Marcos de diplomatenvrouwen uit op het eiland Leyte, mijn vrouw kon er een drietal dagen verblijven. Op 12 juni, de nationale feestdag op de Filippijnen, hadden ikzelf en mijn vrouw het genoegen op Malacoñang de gelukwensen van onze koning aan de president te overhandigen. Mijn ambtstermijn van bijna zes jaar was uitzonderlijk lang, tot genoegen uiteraard van mijn vrouw. Zelf was ik trouwens ook niet gehaast. De kinderen waren nog klein en konden school lopen in het Engels; bovendien was het onderwijs van behoorlijk niveau. We verlieten Manila en vele goede Filippijnse vrienden en keerden in februari 1970 met vijf kinderen – Diederik was als Manilleño geboren en ik had zelf zijn geboorteakte opgemaakt – voor een verlof naar België terug.

II. Niet naar Belgrado, maar naar FRANKFURT-AM-MAIN (1970-1974)

Aanvankelijk was ik aangeduid voor Belgrado. Toen onze ambassadeur ter plaatse evenwel vernam dat we met vijf kinderen, waarvan reeds vier schoolgaande, op post gingen komen, vond hij dat onverantwoord. De onderwijsmogelijkheden waren er inderdaad onvoldoende. Blijkbaar kon hij het departement in Brussel daarvan overtuigen, want ik werd uiteindelijk overgeplaatst naar Frankfurt-am-Main. Na een ambassade werd ik dus toegevoegd aan een consulaat-generaal. Nu is, inhoudelijk, het takenpakket van een consulaire afdeling van een ambassade en dit van een consulaat fundamenteel hetzelfde. Ik kwam wel in een ander taalgebied terecht. Maar Duits was mijn keuzetaal geweest bij het ingangsexamen in 1963. Wij woonden in de kleine gemeente Niederhöchstad aan de voet van het Taunusgebergte.

De kinderen gingen naar de lagere school in het dorp. Voor de twee oudste hadden we evenwel besloten ze op internaat te laten in Gent. Tijdens de weekends werden ze

opgevangen door de grootouders. Het was wel even schrikken hoe ze, taalkundig althans, vervreemd waren. Hun brieven uit Gent waren inderdaad in het Engels. We bleven in Frankfurt van juni 1970 tot midden augustus 1974, zodat ik in aanmerking kwam voor een nieuwe overplaatsing. Ik had Kinshasa in Zaïre aangevraagd uitsluitend vanwege de aanwezigheid van een Belgische school met Nederlandstalige afdeling, zowel op niveau van lager als middelbaar onderwijs. Mijn argument was doorslaggevend: ik werd aangeduid om in Kinshasa de belangrijke consulaire afdeling te leiden. Dit kwam ook het departement zelf goed uit, want het moest een agent zijn met een voldoende hoge graad en dienstanciënniteit. Omdat ik inmiddels bevorderd was, voldeed ik aan beide voorwaarden. We deden de reis naar Congo met de Kanana van de Compagnie Maritime Zaïroise, met afvaart uit Antwerpen op 16 augustus, en kwamen op 29 augustus in Kinshasa aan. De zeereis naar Afrika, voor mij reeds de derde, was ook een soort noodoplossing om een elftal dagen verlof te nemen.

III. KINSAHSA (1974 – 1978)

Het zou, vanuit materieel oogpunt, een nogal moeilijke periode worden en politiek een vrij woelige. Professioneel zou ik mij wel volledig kunnen uitleven. Kortom, een periode met licht- en schaduwzijden. Ik beschikte in de consulaire afdeling over een ploeg van 36 personeelsleden, vier beroepsagenten en 32 contractuele hulppersoneelsleden. Als personeelschef was ik belast met het beheer van 88 personen, later, na de integratie van de cel ontwikkelingssamenwerking in 1975, uitgebreid tot zowat 160. In mijn vierjarige ambtsperiode telde de Belgische kolonie in Zaïre gemiddeld 19.400 personen, ongeveer 8.000 daarvan in de rechtsgebieden van onze consulaten in Lubumbashi, Matadi en Bukavu.

Op de ambassade bestond er een dienst "ekonomaat" met een diensthoofd, drie secretaressen en een chauffeurs- en onderhoudsploeg van vaklui onder leiding van een landgenoot-technicus. De Belgische staat was daar immers, naast een kanselarijgebouw van zes verdiepingen, eigenaar van niet minder dan 31 onroerende eigendommen voor het logeren van de agenten van de ambassade; de ambtswoning, vier villa's en 26 appartementen, alle bemeubeld en uitgerust met in totaal ongeveer 6.500 meubel- en oudere uitrustingsstukken, evenals van een wagenpark van 11 dienstwagens. Het was niet gebruikelijk, maar deze dienst behoorde niet tot de consulaire afdeling. Hij vormde daarentegen een autonome eenheid met een eigen diensthoofd, en stond onder toezicht van een diplomaat. Bovendien was het diensthoofd geen beroepsagent, wat ook al niet normaal was, maar een contractueel personeelslid. Reeds bij mijn aankomst vestigde de ambassadeur mijn aandacht op deze uitzonderlijke toestand en wees er mij op dat er daar veel fout aan het lopen was. De werking van het economaat oogstte ernstige kritiek, zodanig dat, naar het einde van het jaar 1975 toe, de ambassadeur er zich toe gedwongen zag in te grijpen. De dienst werd, organisch en functioneel aan de consulaire afdeling toegevoegd. Ik kreeg de opdracht weer orde op zaken te stellen en een einde te maken aan een administratief imbroglio. Mijn eigenlijke consulaire taken moest ik herverdelen over de andere beroepsagenten van de afdeling. Op 1 januari 1976 nam ik de verantwoordelijkheid van het economaat op mij met het oog op een doeltreffender functioneren ervan, voornamelijk door toepassing van betere werkmethodes en een orthodoxer beheer. Eind 1973 had president Mobutu, in het presidentieel domein van Nsele, in een toespraak tot de in Kinshasa geaccrediteerde diplomatieke posthoofden, de Zaïrianisatie, dat wil zeggen, de nationalisering van alle handelszaken en industriële bedrijven aangekondigd. De buitenlandse eigenaars werden onteigend en vervangen

door Zaïrezen, waarvan de meeste daartoe onvoorbereid waren en sommige totaal onbekwaam. Deze historische beslissing was het begin van een bijna totale ineenstorting van de economische activiteit. Later zou ze trouwens gedeeltelijk ongedaan worden gemaakt. Maar inmiddels was het kwaad geschied. De bevoorrading in onder meer levensmiddelen begon snel mank te lopen. Bovendien was er een probleem met de invoer, ook van sommige levensmiddelen, door de ontoereikende deviezenreserve van de Nationale Bank, nodig voor het financieren van de invoer. De Zaïrese munt was inderdaad slechts in heel beperkte mate inwisselbaar, zodat er een grote zwarte markt ontstond, waar de munt slechts een klein deel waard was van zijn officiële koers, die in feite louter fictief was geworden. Zo gebeurde het bijvoorbeeld dat er dagenlang geen brood beschikbaar was omdat de ingevoerde bloemvoorraden uitgeput waren. Nieuwe voorraden lagen in de haven van Matadi, maar de lading werd niet vrijgegeven omdat ze niet betaald was.

Politiek gezien was de periode bijzonder woelig. Als er in Zaïre iets misliep – en er liep heel wat mis – was dat de schuld van de oud-kolonisator, België dus. Mobutu, een politiek genie volgens een van onze ambassadeurs, gebruikte ons land als zondebok om zijn eigen falen en dat van zijn regering te verdoezelen. De betrekkingen met Zaïre bereikten een dieptepunt. De slachtoffers waren uiteraard grotendeels Belgische eigenaars. Tweemaal stonden we op het punt onze reiskoffers te pakken en het land te verlaten. Mobutu en zijn regering overwogen inderdaad ernstig de diplomatieke relaties met België te verbreken. Uiteindelijk heeft de president, wellicht omdat sommige van zijn ministers en raadgevers het hoofd koel hielden, deze radicale beslissing niet aangedurfd. In 1977 en 1978 kende het politieke klimaat nog een ander dieptepunt met de twee Katangese oorlogen: de eerste duurde van maart tot mei 1977, de tweede in mei 1978 was van kortere duur, tegen het einde van mijn ambtstermijn, want in augustus zouden we Kinshasa verlaten om in het Groothertogdom Luxemburg op post te gaan. Op een vrijdagavond in mei had het debutantenbal van de laatstejaars middelbaar van de Prins van Luik School, ingericht door de Vlaamse Vriendenkring, plaats in het Intercontinentaal hotel. Onze twee oudste kinderen behoorden tot die groep. We hielden de hele avond onze ogen gericht op de telexberichten die in het hotel binnenliepen over de krijgsverrichtingen in Katanga. Sinds een paar dagen was een Belgisch bataljon paratroepen in Kamina gedropt en geland. Een evacuatie van onze landgenoten uit het oorlogsgebied kondigde zich aan.

's Anderendaags werd het hele ambassadepersoneel gemobiliseerd om die in goede banen te leiden. We bevonden ons op het vliegveld van Ndjili, waar inmiddels zowat de halve vloot van Sabena geparkeerd stond. Het eerste vliegtuig uit de luchtmachtbasis van Kamina – vanuit Katanga gebeurde de evacuatie met militaire vliegtuigen - landde in Kinshasa rond 13 uur, een zaterdagmiddag. 2.500 landgenoten landden tijdens de twee komende nachten op Ndjili. Op maandagmorgen steeg het laatste Sabenavliegtuig op, het 13de of 14de, met bestemming Zaventem. Zo liep de evacuatie ten einde. Vooraleer Kinshasa definitief te verlaten ondernamen mijn vrouw en ikzelf nog een tiendaagse reis in Zuid-Afrika. De kinderen waren immers, na het einde van het schooljaar, eind juli naar België teruggekeerd.

IV. LUXEMBURG (1978 – 1981)

Na een maand verlof in het moederland kwamen we op 11 september 1978 in het Groothertogdom aan, waar het heel wat rustiger was. Deze post had onze voorkeur,

andermaal vanwege de studiemogelijkheden. Er was een Europese school, waar de onderwijstaal weliswaar gemengd was, zelfs in de zogenaamd Nederlandstalige afdeling. De drie oudste kinderen bleven in België, de drie jongste kinderen gingen mee op post. Inmiddels hadden we in Ertvelde gebouwd, waar de drie oudsten zouden wonen met Sionie, onze Filippijnse huismeid, als huishoudster. Sinds ons vertrek uit Manila in februari 1970 had Sionie ons inderdaad in het buitenland vergezeld. Na een jaar Afrika wou ze evenwel naar de Filippijnen terugkeren. Wel beloofde ze bij ons terug te komen, zodra we weer in Europa op post zouden komen. Ze hield haar woord.

Op twee punten na, die specifiek zijn voor Luxemburg, was het consulaire werk er dat van een klassieke consulaire ambassadeafdeling, met andere woorden, de verdediging van de individuele belangen en administratie van onze landgenoten. Het Groothertogdom heeft weinig diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen in het buitenland. Krachtens een akkoord vertegenwoordigt ons land het Groothertogdom op consulair vlak waar het zelf geen eigen vertegenwoordiger heeft. De communicatie tussen onze posten en het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Luxemburg loopt in de twee richtingen over onze ambassade ginds. Bijgevolg had ik regelmatige contacten met de diensten van Buitenlandse Zaken in Luxemburg. Luxemburg herbergt ook een aantal EEG-instellingen, onder meer het Europees Gerechtshof. Af en toe behandelt dit een rechtszaak tegen de Belgische staat. Ons Ministerie van Buitenlandse Zaken vraagt dan meestal dat een ambassadelid de zitting van dit gerechtshof bijwoont om er achteraf verslag over uit te brengen. Ik werd telkens met deze taak belast.

V. ROTTERDAM (1981 – 1986)

Na drie jaar Luxemburg kreeg ik een nieuwe aanduiding en werd toegevoegd aan ons consulaat-generaal in Rotterdam, waar ik van augustus 1981 tot november 1986 in functie zou blijven. In de wijk Schiebroek woonden we naast een protestantse dominee, in Rotterdam centrum was het consulaatgebouw naast het bisschopshuis gelegen. Er kon ons dus weinig gebeuren. Specifiek voor deze wereldhaven aan de Rijndelta, had ik een opdracht inzake scheepvaart. De zeeschepen van Belgische rederijen leggen inderdaad meer aan in Rotterdam dan in hun eigen thuishaven Antwerpen.

Zo was ik gemiddeld eenmaal per maand aan boord van schepen onder Belgische vlag voor controleformaliteiten bij het aanmonsteren van een nieuwe bemanning en inzake sommige scheepsdocumenten. Soms moest ik verslag uitbrengen bij de zeeschout in Antwerpen, wanneer er door een bemanningslid tijdens de zeereis een overtreding was begaan tegen het arbeids- of tuchtreglement van de rederij. De scheepvaarttraditie wil dat de kapitein de aan boord komende consul aan zijn tafel uitnodigt. Zo had ik dus meermaals de gelegenheid van de uitstekende keuken van onze zeeschepen te proeven. Verder kon ik aan boord gaan van de Methania, een reuzentanker en wondermooi schip, dat aardgas vervoerde vanuit Algiers naar West-Europa en nog maar recent in de vaart was.

VI. RIJSEL (1986 – 1990)

Op 4 november 1986 trad ik als consul in dienst bij ons consulaat-generaal in Rijsel. Mijn vrouw en ik waren voor het eerst zonder kinderen op post. Rijsel is een klassieke consulaire post maar wel, samen met New York, de belangrijkste van ons land. Het rechtsgebied is er heel uitgestrekt: een tiental departementen in Noord-Oost-Frankrijk,

waar een heel grote Belgische kolonie aanwezig is, met landgenoten soms tot in de derde generatie ten gevolge van de vrij massale immigratie voornamelijk van Vlamingen in het begin van vorige eeuw. In Rijsel zelf werd ik bijgestaan door een vice-consul en een uitgebreide ploeg contractuele hulppersoneelsleden. Buiten Rijsel door drie ere-consuls: een in Duinkerke, een Fransman en eigenaar van een havenbedrijf, een tweede in Valenciennes, een Belgische industrieel, een derde, een Franse bankier, in Charleville-Mézières.

Eind augustus 1990 – ik was in Rijsel aan mijn laatste paar weken toe – kreeg ik op een vrijdag een telefoontje van de personeelschef van het departement in Brussel. Hij zei mij dat hij een probleem had in Washington, waar hij vanwege gezondheidsredenen zo snel mogelijk mijn collega moest vervangen. Hij wist dat het mijn wens was, vooraleer mijn loopbaan te eindigen, nog een ambtstermijn in de Verenigde Staten te vervullen. Zo was ik dus zijn geschikte kandidaat voor Washington. Hij verzocht mij om een antwoord de maandag erop. Dit onverwacht telefoontje – ik was inderdaad reeds aangeduid voor Hamburg – zou het begin worden van een korte maar hectische periode. Mijn vrouw bevond zich diezelfde vrijdag reeds in Hamburg om aanwezig te zijn bij het uitpakken van onze verhuisboedel. Nog dezelfde dag contacteerde ik mijn vrouw in Hamburg om haar in kennis te stellen van de plannen van het ministerie, die al onze eigen plannen doorkruisten. We spraken af om de zondag daarop in Ertvelde samen te komen, ik vanuit Rijsel, mijn vrouw vanuit Hamburg, om met de zes kinderen familieraad te houden. Die hadden geen bezwaar en vonden zelfs dat ik op het voorstel van Brussel in moest gaan, zeker omdat ik mijn eigen wens zo in vervulling zou zien gaan, weliswaar een aantal jaren vroeger dan gepland. Ik deelde dus aan de personeelschef een positief antwoord mee.

Omdat mijn voorganger in Hamburg inmiddels vertrokken was, verzocht hij mij, onder druk van het plaatselijke posthoofd, er nog een viertal weken op post te gaan. Midden september vertrok ik naar de Duitse havenstad aan de Elbe, samen met mijn vrouw, die een nieuwe verhuis moest regelen, ditmaal overzee. We verbleven er inderdaad vier weken op hotel. Eind oktober vlogen we via Boston naar Washington. Het was er nog 'indian summer', een kort zomertje met aangename temperaturen. We konden onmiddellijk in Bethesda, Maryland, op ongeveer zeven km van de ambassade in een residentiële wijk een villa betrekken, die van mijn voorganger. In afwachting van de aankomst van onze verhuisboedel uit Hamburg was het wel enkele weken kamperen met een minimum aan meubelen en huisraad, ter beschikking gesteld door enkele personeelsleden van de ambassade. Solidariteit bleek dus geen ijdel woord.

VII. WASHINGTON (1990-1993)

Washington was, na onze posten in de toenmalige EEG-landen en Kinshasa, onze belangrijkste diplomatieke post. Zoals reeds in Kinshasa behield ik mij de managementstaak van de post voor. Het totale personeelsbestand bestond uit meer dan zestig personen. Wat onroerende goederen betreft, had ik het beheer van het grote kantoorgebouw van de ambassade, ontworpen door twee Antwerpse architecten - wat heel uitzonderlijk is, zo niet uniek voor Belgische kanselarijen of ambtswoningen - evenals van de residentie. Deze was na WOII door de staat gekocht van de bekende Amerikaanse familie Dodge, autobouwers. Het was een kopie van een kasteeltje in de omgeving van Parijs. De andere consulaire verantwoordelijken waren verdeeld over een consulaire beroepsagente en mezelf.

België heeft enkele ambassadeurs die bij meer dan één staatshoofd geaccrediteerd zijn. Dit is onder meer voor Washington het geval. Inderdaad heeft onze ambassadeur in de Verenigde Staten een tweede rechtsgebied, meer bepaald de tropische eilandenstaat Bahama's in de zuidelijke Atlantische Oceaan. Ter plaatse hebben we wel een ereconsul als vertegenwoordiger van ons land. Het was dan ook normaal dat ik in februari 1991 met een inspectieopdracht naar de hoofdstad Nassau werd gezonden. Het was een gelegenheid om enkele dagen verlof te nemen samen met mijn vrouw. In de loop van de drie jaren dat ik in Washington op post bleef, had België gedurende zes maanden het voorzitterschap van de EEG. Dit heeft ook zijn weerslag op de werkzaamheden van onze ambassades, zelfs van die buiten de EEG-landen. Het was inderdaad gebruikelijk dat deze maandelijks een vergadering belegden met het oog op het formuleren van gemeenschappelijke standpunten en eventuele reacties t.o.v. de regering en de administratie in het gastland inzake EEG-aangelegenheden. In die zes maanden was ik belast met het voorbereiden en het voorzitten van die vergaderingen met mijn consulaire collega's van de andere EEG-lidstaten op post in Washington, evenals met de verslaggeving erover en de follow-up contacten met de Amerikaanse administratie in naam van de EEG als internationale organisatie. Tijdens de drie jaar van ons verblijf in Washington, kwam mijn vrouw slechts tweemaal voor een korte tijd terug naar België; de tweede keer vergezelde ik haar en verbleven we een tiental dagen in het moederland. Onze studerende kinderen kwamen elk jaar tijdens het groot verlof naar Washington, en de reeds gehuwden eveneens, maar voor een kortere periode. Het was telkens een gelegenheid om samen met hen een binnenlandse rondreis te maken of vakantie te nemen, meestal in Florida.

VIII. KEULEN (1993 - 1995)

Op 15 september 1993 begon de laatste fase van mijn buitenlandse loopbaan, want Keulen zou mijn laatste post worden. Als ambtenaar behoorde ik tot de staf van onze ambassade in Bonn, maar functioneel was Keulen mijn werkplaats. De post Keulen was inderdaad niets meer dan een consulaire afdeling van de ambassade. Deze speciale situatie was historisch gegroeid en had alles te maken met de bezetting van Duitsland na WO II. Keulen was inderdaad het militaire hoofdkwartier van de Belgische bezettingssector. Reeds in 1948 opende daar het "Belgisch Huis", als ontmoetingscentrum van de Belgische soldaten en hun families, met een restaurant, feest- en vergaderzaal, bibliotheek en tentoonstellingsruimte. Langzamerhand werd het "Belgisch Huis" het centrum voor Belgiës uitstraling en aanwezigheid in het naoorlogse Duitsland en kwamen Sabena, de Belgische Kamer van Koophandel en de culturele afdeling van de ambassade er zich vestigen. Het was dan ook logisch dat ook de kantoren van de consulaire afdeling er werden ondergebracht.

Hoogtepunt in die periode was het staatsbezoek van koning Albert en koningin Paola, begin juli 1995. Na de landing van het koninklijke vliegtuig op de luchthaven van Keulen-Wahn, ontving president Herzog zijn hoge bezoekers in de villa Hammerschmidt in Bonn. Daar werden we aan de koning en de koningin voorgesteld. In oktober van dat jaar nam ik afscheid van mijn personeel en boden mijn vrouw en ik hen een diner aan in de Belgische mess der officieren. Op 31 oktober keerden we in de avond, zoals eens Odysseus na de Trojaanse oorlog, na vele en lange omzwervingen terug naar Ithaca, naar onze heimat in Vlaanderen, waar we verwelkomd werden door onze kinderen. 's Anderendaags begon een verlof van drie maanden en op 1 februari 1990, na een alles wel beschouwd, boeiend en interessant leven, was ik met pensioen.

Davidsfonds

1911. gest. 25 Maart.

Leden. goedgekeurd door h
Hoofdbest. in Apri

Eerevoorzitters.

1 jaar - X 1 Eerw. heer Van Loo pastor. +

1 en 12 2 jaar 2 Heer Ch Rotsart de Hertaing burgema

Bestuur.

voorzitter. + 3 Heer Hector Ceulenaere. advokaat.

ndervoorz. + 4 Heer Caus. Verbercht. accynsenoveri

~~chrijver~~ + 5 Heer August Calou. ~~Brouwer~~. X

hatbewaard + 6 ~~Jacobs~~ Eerw. Heer Crombé onderpastor.

1 en 12 + X 7 Prosper Potvliege advok.-notari

+ 8 D'Houdt Honoré doktor X

+ 9 Van den Broucke Em. apotheker X

+ 10 Dierickx Arthur. onderwyzer

Schrijver + X 11 Tinel Jozef d.d. koster. +

+ 12 Waegeman Henri pastor te Cley

Leden

+ 13 De Vos Emiel rentenier X

14 ~~De Vos Hector rentenier~~

+ 19 Van Hyfte Léonard rentenier +

X ~~16 Notebaert Albert bloemist~~ Notebaert Albert X

+ 17 De Prest Oscar geneesheer X

+ 18 Timmerman Paul Student. X

+ 19 De Cuvinck Aug. onderwyzer X

+ 20 Standaert ~~Evariet~~ Wz drukker X + 191

Davidsfonds Maldegem
Honderd jaar

1911 - 2011

Walter Notteboom

I. 1986: DAVIDSFONDS MALDEGEM NA DRIEKWART EEUW

1986 was al een memorabel jaar voor de Davidsfondsafdeling van Maldegem. Het 75-jarig bestaan van de vereniging is toen met luister gevierd. Op 22 maart waren de leden uitgenodigd naar een eucharistieviering met aansluitend een Academische Zitting op het gemeentehuis, in aanwezigheid van nationaal voorzitter Clem De Ridder. In het najaar sloot het feestjaar af met een overzichtstentoonstelling en de uitgave van een brochure. Hierin vinden we de historiek van driekwart eeuw bedrijvigheid. Een lange periode waarin het Davidsfonds – met de onvermijdelijke ups en downs eigen aan elke vereniging - zich steeds sterk profileerde in het Maldegemse culturele leven.

We staan alweer 25 jaar verder. De vernieuwing en verjonging in het bestuur, reeds aangevat in de jaren zeventig, werpen vruchten af. De laatste kwarteeuw, op weg naar de honderd, vertoont het Davidsfonds Maldegem een overvloed en rijke schakering aan initiatieven, geïnspireerd en gesteund door het nationaal secretariaat en bestuur, waar de laatste twintig jaar ijverig gewerkt wordt aan het nieuw en eigentijds imago van het Davidsfonds.

Toch eerst even terug naar het begin. Het nog bewaarde eerste kasboek van de vereniging geeft als stichtingsdatum 25 maart 1911, het feest van Onze-Lieve-Vrouw Boodschap. Het gewicht van de katholieke zuil moest in Maldegem versterkt worden, want men vreesde in 1911 voor een liberale meerderheid in het gemeentebestuur. Het stichten van 'katholieke bonden' kon daartoe bijdragen. Het Davidsfonds werd opgericht en kreeg eerste schepen Hector Cuelenaere van de katholieke partij als voorzitter. In "Historiek en profiel van Davidsfonds Maldegem (1911-1986)" lezen we hoe het Davidsfonds zich weet te handhaven tijdens en tussen de beide wereldoorlogen, zij het met hoogtes en laagtes, want "tijdens de Tweede Wereldoorlog is het in Maldegem een hachelijke onderneming om aan cultuurspreiding te doen". Heel wat verenigingen houden zich wijselijk stil.

De heropbloei na de bevrijding komt er niet onmiddellijk. De onderpastoors hebben als penningmeester een vinger in de pap, maar het is wel even wachten op bestuursleden die zich voor een lange periode engageren. Met Richard Cromheecke als voorzitter (1946-1966) kondigt zich een nieuwe bloeiperiode aan. Er is een intense deelname aan de activiteiten: toneelavonden, voordrachten, zangavonden, 11-julivieringen... kennen veel

Links afgebeeld: de eerste ledenlijst van het Davidsfonds.

bijval. In 1955 worden 177 leden genoteerd, maar negen jaar later, in 1964, is er een dieptepunt met een ledendaling tot 95. Televisie dient zich aan als een sterke concurrent. Laurent Osaer wordt voorzitter in 1966 en weet zich te omringen met heel wat nieuwe bestuursleden.

Vernieuwing laat niet op zich wachten: vormingsactiviteiten en ook heemkundige aspecten winnen aan belang. Opvallend is hoe de belangstelling voor "eigen schoon", heemkunde en erfgoed, in deze periode toeneemt. Zowel in Adegem als in Maldegem leeft een sterke belangstelling voor lokale geschiedenis en erfgoed. Meer nog, in de besturen van beide afdelingen zijn een aantal mensen actief bezig met archiefonderzoek en zetten - zonder grote pretentie - de stap naar publiceren. Het Davidsfonds biedt trouwens vaak een gunstig kader voor dergelijke publicatie. Vanaf de jaren zeventig is men ook heel actief bezig met fotograferen, verzamelen, archiveren. Er zijn voordrachten met dia's en film en een uitgebreide tentoonstelling over de kerkschatten van de St.-Barbarakerk (Jaar van het Dorp 1978). Fietstochten en uitstappen hebben een heemkundig kantje. Hiermee worden de aandacht en zorg voor het plaatselijke erfgoed gestimuleerd.
Het Davidsfonds Maldegem stuurt aan op behoud en renovatie van het St.-Annakasteel (1977). Het weet - niet zonder controverse - de bescherming van de Maldegemse dorpskern als dorpsgezicht af te dwingen (1978-1981) en wat later ook de bescherming van de Papinglohoeve en haar omgeving (1981). Bijzondere aandacht gaat in 1983 naar "de vier hofstees", de resten van de abdij van Zoetendale. Op de traditionele boekenbeurs van dat jaar in de Gilde wordt zelfs een mooi historisch boek, "De Abdij van Zoetendaele te Maldegem", door prof. Erik Van Mingroot, aan een talrijk publiek voorgesteld.

Heemkundige wandelingen, fietstochten en afdelingsreizen staan steevast op het programma. De bijna jaarlijkse boekenbeurs heeft dikwijls een randactiviteit met heemkundige inslag: het reeds genoemde boek over Zoetendale (1983), de publicaties van Victor en Gabriël De Lille (1984), affiches, zichtkaarten en allerlei archivalia over Maldegem (1985).
Enkele Davidsfondsbestuursleden worden medestichtend lid van de Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem (1984). Ze werken mee aan twee belangrijke kijkboeken over Maldegem en deelgemeenten (in 1986 en 1989), en aan de heemkundige jaarboeken die hierna nog volgen. De comités voor de Open Monumentendag en de Erfgoeddag worden weer grotendeels bevolkt door bestuursleden van het Davidsfonds. Zonder hun medewerking zouden deze "hoogdagen van het erfgoed" niet de uitstraling gekregen hebben die hen jaar na jaar te beurt valt.

Ook worden meer initiatieven genomen naar de wijken toe, in Donk, Kleit, Strobrugge en Middelburg. Al deze inspanningen blijven niet zonder resultaat voor wat het aantal leden betreft. In 1971 klokken we nog af op 131 leden. In dat jaar wordt Etienne Dhont voorzitter en worden nog meer nieuwe bestuursleden aangetrokken. Het Davidsfonds gaat een heel actieve periode tegemoet. Vanaf 1975 schommelt het ledenaantal jaar na jaar rond de 300. Een heel mooi niveau dat gehandhaafd blijft tot in 1986, zodat de jaren zeventig-tachtig gerust geboekstaafd kunnen worden als jaren van grote bloei van de vereniging.

Halfweg de jaren tachtig mag de vereniging zich gelukkig achten met een vrij jong en dynamisch bestuur. Georges De Vogelaere, sinds 1951 secretaris, is de bindende factor met het verleden. Georges is nog heel bedrijvig, maar ook de nieuwe bestuursleden

brengen heel wat initiatief mee. En, niet zonder belang en tegelijk het bewijs van een vernieuwende aanpak: onder de zeventien bestuursleden in het feestjaar 1986 noteren we reeds zes dames. Het Davidsfonds Maldegem doet het hiermee al beter dan het nationale gemiddelde.

Het ledentijdschrift *Visie* - weliswaar een bescheiden gestencild blad van 6 tot 10 pagina's - zorgt vanaf 1971 vier keer per jaar voor een vlotte bekendmaking van de activiteiten naar de leden toe. Het wordt gestencild op de stencilmachine van de culturele raad, op een zoldertje bij bestuurslid Walter Notteboom. Walter Notteboom en Etienne Dhont zijn in die periode medestichters van de plaatselijke culturele raad, die een impuls zal geven aan het verenigingsleven en zelf heel wat initiatieven neemt.
Vanaf 1977, het jaar van de gemeentelijke fusies, wordt in het blad ook het nieuws voor de Adegemse Davidsfondsleden opgenomen en stijgt de oplage tot 500 exemplaren. Het Davidsfonds "meent hiermee een positieve bijdrage te leveren tot de toenadering van de onderscheiden leefgemeenschappen binnen groot Maldegem, en tot de bloei van de beide afdelingen", aldus *Visie*, nr. 2, februari 1977. Inderdaad, de fusie van de gemeenten was niet zomaar verteerd, de toenadering en integratie van de twee dorpsgemeenschappen zal nog heel wat tijd vergen.`

II. HET BESTUUR SINDS 1986

Outsiders en nieuwkomers

Een blik op de bestuursploeg die zich in 1986 een plechtige ontvangst liet welgevallen op het gemeentehuis, leert ons dat van deze groep in 2011 nog steeds zeven leden actief bestuurslid zijn. Zij hebben de trouw aan hun vereniging met andere woorden met 25 jaar verlengd.

Georges De Vogelaere, heden zestig jaar bestuurslid, waarvan 55 jaar actief als secretaris. Op en top vergroeid met het Davidsfonds, de vereniging die na het gezin en de dagelijkse onderwijsopdracht, na "huis en tuin", een stukje levenswerk werd. Een apart segment in de Davidsfondsactiviteiten is de promotie van "Davo reizen", de reisdienst van het Davidsfonds. Eigenlijk is het echtgenote Margriet Debbaut die in 1969 officieel promotor wordt. Voor Georges is dit de aanleiding om vele keren in binnen- of buitenland een reis te gidsen. Dat is toch niet te misprijzen en het is een taak die hem bijzonder goed ligt. Bij talloze daguitstappen, dichtbij en veraf, leren de reizigers Georges kennen als de ervaren en toegewijde gids. Margriet is beschikbaar voor hulp in nood bij de meest onvoorziene omstandigheden. Wij laten verder Georges aan het woord om enkele persoonlijke herinneringen op te diepen.

Walter Notteboom, Adegemnaar van afkomst, door huwelijk in Maldegem aangeland, is in 2011 reeds 43 jaar bestuurslid. Graag met teksten en foto's bezig, neemt hij vanaf het begin en gedurende enkele tientallen jaren de eindredactie en de opmaak van het ledentijdschrift *Visie* op zich (later doorgegeven aan Piet Blomme) en kan hij zich uitleven in de aankleding en opsmuk van de talrijke boekenbeurzen in de jaren zeventig en tachtig. Begin de jaren zeventig wordt ook de gewestwerking gestart, waarvan hij het secretariaat op zich neemt. Heel wat energie gaat vanaf 1995 ook naar de uitgave van het jaarboek van de in 1984 opgerichte Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem, waarvan hij voorzitter is.

Etienne Dhont wordt in 1970 opgevist als bestuurslid en aanvaardt een jaar later, na het ontslag van Laurent Osaer, de taak als voorzitter, een opdracht die hij nog steeds met enthousiasme verricht. Hij is in 2011 dus vier decennia voorzitter van de vereniging, een unicum in de geschiedenis van de afdeling. In 1973 wordt Etienne voor de eerste keer in het gewest Meetjesland gekozen als lid van het nationaal bestuur van het Davidsfonds. Ook bij volgende verkiezingen - om de vijf jaar - wordt hij telkens aangeduid om het gewest te vertegenwoordigen. In 1977 wordt hij lid van de raad van beheer van het Davidsfonds. Onder de leden van die raad van beheer wordt hij in 2001 voor de eerste keer tot nationaal ondervoorzitter verkozen, op 18 maart 2006 volgt vernieuwing van dit mandaat.
Daarnaast is Etienne al sedert 1973 gewestvoorzitter, zijn inzet betreft dan ook veel meer dan de zorg voor de plaatselijke werking. Niet zonder spijt, maar met grote dank aan het Davidsfonds, dat zovele contacten en culturele bedrijvigheid mogelijk maakte, legt hij begin 2011 de taak van lid van het nationaal bestuur en van de raad van bestuur neer wegens het bereiken van de leeftijdsgrens.

Jeroom Van Maldeghem, geboren in Middelburg, maar door huwelijk ingeburgerd in Kleit, wordt in 1971 ondervoorzitter na het overlijden van Antoon Missiaen. Met zijn brede interesse voor kunst, folklore, heemkunde enz. kleurt hij het activiteitenpalet van het Davidsfonds vaak op een originele manier. Heel regelmatig zet hij de schouders onder de kunst- en hobbytentoonstelling in Kleit. Ook heeft hij een aantal verdienstelijke heemkundige publicaties op zijn actief: *Maldegems Erfgoed*, de *Catalogus van de St.-Barbarakerk*, *Maldegemse Straat- en Plaatsnamen*, *Omtrent Kleit*, *Grafzerken rond de St.-Barbarakerk* en *Glasramen in de St.-Barbarakerk*.

Daniël De Naegel wordt bestuurslid in 1971, na het bijwonen van de eerste Davidsfondsactiviteit in Donk. Hij is al vele jaren de steunpilaar van de vereniging in deze

Bij de opening van de Boekenbeurs in november 1986 wordt de brochure 75 jaar Davidsfonds voorgesteld. De voorzitter ontvangt van schepen Remi De Jaeger een geschenk namens de gemeente.

landelijke parochie. Een heel sociaal man en ook bijzonder handig. Bij de opbouw van de boekenbeurzen is hij de onmisbare persoon, opdat niets "op losse schroeven" komt te staan. Tot op vandaag zijn zijn vaardige handen onmisbaar. Met de vlag de spits afbijten, wanneer moet gemanifesteerd worden, is ook echt "zijn ding."

Piet Blomme komt in 1970 het bestuur versterken en wordt, nadat hij naar Adegem is uitgeweken, een schakel tussen de Maldegemse en de Adegemse afdeling. Als beroepskracht van het Davdisfonds zorgt hij voor heel wat dynamiek in deze afdelingen. Piet is bedrijvig in zes Davidsfonds gewesten, waar hij zowat honderd besturen opvolgt. Hij hengelt naar consulenten, is de raadsman bij het begeleiden van afdelingen en maakt ze wegwijs in het administratieve kluwen. Zijn informatie en directe ondersteuning is voor vele afdelingen bijzonder nuttig. Ook in Adegem is hij een actief bestuurslid. Op 20 oktober 2002 wordt Piet in Den Hoogen Pad op verdiende wijze gevierd door de vele vrienden uit tientallen afdelingen voor zijn 25 jaar enthousiaste inzet.

Julia Versieck-Himschoot, vanaf 1971 bestuurslid, heeft zich samen met haar man Edward tot begin 1990 heel verdienstelijk gemaakt met de afwerking en de verspreiding van het ledenblad *Visie.* Bladen verzamelen, nieten en aan een groot aantal leden bezorgen, het was een steeds weerkerend karwei dat ze samen vele jaren trouw op zich namen. Julia had ook veruit het hoogste aantal jaarlijks te bezoeken leden.

Frans De Coninck, neef van Jeroom Van Maldeghem, is sinds 1975 in Kleit een welgekomen versterking om de talrijke leden te bedienen. Frans nam van Julia en Edward de klus over i.v.m. het afwerken en het versturen van het afdelingstijdschrift.

Willy Cauwels van "den Akker" was vele jaren bestuurslid. Zoals bekend had Willy een sterke bekommernis voor de missies en nam hij heel wat initiatief ter ondersteuning van de Maldegemse missionarissen en zijn vele vrienden in de missiegebieden. Geen boekenbeurs zonder "het missiehoekje" van Willy. Hij nam afscheid als bestuurslid in 1992. Hij bleef actief met zijn missiewerking en overleed plots tijdens een bezoek aan Congo in Idiofa op 14 augustus 2008.
Gaby Paermentier was vele jaren bestuurslid en nam in 1986 ontslag. Theles Debbaut, Roger Van Rie, Daniël De Groote, Sabine Cafmeyer, Luc van Hauwenhuyse waren enige tijd lid van het bestuur.

Lang geleden was het meestal de pastoor, of eerder nog de onderpastoor, die de drijvende kracht was achter de plaatselijke Davidsfondswerking. Tijdens de voorbije dertig jaar telde de afdeling Maldegem nog twee proosten. E.H. Guido De Jaeger kon best genieten van de bestuursbijeenkomsten, aan een "natje en een droogje" wordt immers op de vergaderingen nog steeds heel wat zorg besteed. Guido kon bovendien bescheiden, maar heel gevat en humoristisch tussenkomen.

Hij kreeg in 1992 de opdracht zijn apostolaat te verleggen naar het Leiedorp Astene. Met spijt nam Davidsfonds Maldegem op 3 april 1992 afscheid van de joviale proost. Het opfrissen van de vriendschapsband gebeurde een jaar later, op 4 april 1993, met een uitgebreid bezoek van het bestuur aan zijn parochie en een fikse wandeling doorheen zijn aantrekkelijke groene biotoop aan de Leie.

Herman Vandewalle, de pastoor van Middelburg en van Donk, werd in 1993 zijn opvolger. Herman was gul met de pastoriewijn, maar oordeelde na enkele jaren dat het Davidsfonds op eigen benen verder kon. Het fenomeen proost behoort sindsdien tot het verleden.

Nieuwe bestuursleden treden aan

In 1986, wanneer Davidsfonds Maldegem zijn 75ste verjaardag viert, is Linda De Baere-Weytens nog lid van het bestuur. Ook Luc Heene en Gaby Van Landschoot zijn van de partij, naast Veerle Lenoir en Marianne Van de Straete-Posman. Om gezins- of beroepsredenen verdwijnen ze mettertijd een voor een uit het bestuur, maar ze blijven met sympathie de werking van het Davidsfonds volgen. Na het overlijden van Luc Heene volgt zijn echtgenote Lut Van Lersberghe haar man op. Het evenwicht man-vrouw in het bestuur wordt min of meer hersteld.

Etienne Dauwels is, zoals Daniël De Naegel, een man met veel technische gaven, op wie gretig een beroep wordt gedaan. Na 22 jaar inzet schroeft Etienne in 2009 zijn engagement terug.
Leraar Frank De Ceuninck wordt bestuurslid in september 1990. In 2001 wordt hij de "behoeder van de penningen" van de vereniging, een taak die hij tot op heden nauwgezet vervult. Hij heeft een passie voor ons funerair erfgoed, wat goed van pas kwam tijdens de laatste editie van de Nacht van de Geschiedenis.

Hilde De Coninck, in 2000 mede-directrice geworden van De Ark, de vroegere Broederschool-Vrije Meisjesschool, komt in 1992 het bestuur versterken. Haar organisatorisch talent komt erg van pas, vooral tijdens groot opgezette evenementen. Een tijd lang was zij ook betrokken bij de redactie van het ledentijdschrift.

Sinds 1998 steekt Jacques Verstraete een helpende hand toe bij de ledenwerving, terwijl Roger Rogghe van 2003 tot 2007 inspiratie en ervaring ten dienste stelde voor het organiseren van menig mooie en druk bijgewoonde kunstuitstap.

Begin de jaren '90 staat het Davidsfonds nog altijd sterk met 278 leden. In het volgend decennium maakt Maldegem geen uitzondering op de algemene tendens van lichte ledendaling. Maar er is toch meer dan voldoende reden om eens te feesten in het Populierenhof. Op 11 oktober 1991 schuiven vele leden aan voor de feestdis: Davidsfonds Maldegem bestaat 80 jaar, Georges De Vogelaere is 40 jaar secretaris en we zijn twintig jaar goed bezig met een vernieuwd en actief bestuur.

Op 31 januari 1997 feesten we in het Populierenhof, in aanwezigheid van nationaal ondervoorzitter Geert De Putter. Etienne Dhont, Jeroom Van Maldeghem, Georges De Vogelaere, Piet Blomme, Daniël De Naegel, Walter Notteboom en Margriet Debbaut zijn allen minstens 25 jaar bestuurslid. De heer De Putter bedenkt hen met een mooi geschenk en verder laat iedereen het zich smaken.

Nog meer bestuursvernieuwing na de eeuwwisseling

De inbreng en ervaring van de oudere en ervaren bestuursleden blijft uiteraard waardevol, maar bestuursverjonging en -vernieuwing is tijdens de laatste tien jaar een bestendige zorg. Die bekommernis blijft niet zonder resultaat.

Na heel wat motiverende gesprekken zijn Johny Vermandel en echtgenote Agnes Van Craenenbroeck bereid enkele belangrijke taken op zich te nemen in het bestuur. Georges De Vogelaere kan in september 2005 eervol het secretariaat en de opvolging van de ledenwerving aan Agnes en Johny toevertrouwen. In dit digitale tijdperk vergt de opmaak van *Visie* creativiteit en originaliteit en daarvoor blijkt Johny de geknipte persoon, terwijl

Op 19 oktober 2001 wordt er weer getoast in het Populierenhof. Het Davidsfonds Maldegem bestaat 90 jaar, Georges De Vogelaere is een halve eeuw secretaris, Frans De Coninck een kwarteeuw bestuurslid en ons tijdschrift Visie gaat zijn dertigste jaargang in. Georges neemt deemoedig de lof en de dank van de voorzitter in ontvangst

Ondervoorzitter Jeroom Van Maldeghem laat het licht schijnen over de kwaliteiten van bestuurslid Frans De Coninck. Zij zijn de twee steunpilaren van de werking in Kleit.

Agnes met een bijzondere nauwgezetheid het secretariaat op zich neemt. De vereniging krijgt hiermee duidelijk een nieuwe impuls.

Op het ledenblad *Visie* komt wat sleet, zeker wat de titel betreft. Na rondvraag suggereert een vindingrijk lid een nieuwe titel: *Visie* wordt *Cultuurflits*. De eerste *Cultuurflits* verschijnt in januari 2008. Bij zowat 250 leden en sympathisanten wordt *Cultuurflits* nog zwart-wit bezorgd, maar hij flitst vooral kleurrijk en vol variatie op het kleine scherm. Bij een heel pak leden is de computer immers een vertrouwde huisgenoot.
De dames staan niet achteraan in het bestuur! Sinds 2005 telt het Davidsfonds ook Darline Kempeneer onder zijn medewerkers. Darline verzorgt vlot en bekwaam diverse initiatieven. Natuurgids is haar ding, maar ook literaire aanleg is haar niet vreemd. Ze is de bezieler van de jaarlijkse Junior Journalist Wedstrijd, van de leesgroep Leeswijzer en helpt in september "Alles uit de kast" te halen. Ook de jaarlijkse Davidsfondsquiz leidt zij in goede banen.
Verder kan het afdelingsbestuur voor de organisatie van grote evenementen zoals de jaarlijkse editie van *Vlaanderen Quizt* terugvallen op een ruime groep van losse medewerkers.

III NIEUWE PERSPECTIEVEN VOOR HET DAVIDSFONDS VANDAAG

De laatste twintig jaar heeft het Davidsfonds zich heel wat nieuwe objectieven gesteld. De maatschappij evolueert snel. Naast de cultuurspreidende en educatief-vormende aspecten richt het Davidsfonds zich evenzeer op het recreatieve. In het culturele veld ontluiken nieuwe mogelijkheden voor vorming en ontspanning. Er is een hele groep jong-gepensioneerden die interesse hebben voor cultuur in allerlei facetten. Ze hebben tijd en belangstelling, en in veel gevallen ook de middelen om deel te nemen aan een breed gamma van cultureel-recreatieve activiteiten.

Vanaf 1990 zien we dan ook dat het Davidsfonds hierop een passend antwoord tracht te bieden. Het peilt naar de specifieke interesses van verschillende bevolkings- en leeftijdsgroepen. Schoolgaande jongeren worden hierbij niet vergeten. Heel wat energie wordt besteed aan aangepaste initiatieven om bij de jeugd interesse te wekken voor literatuur, maar ook voor creatief en verzorgd schrijven en spreken; taalkennis en taalbeheersing zijn nieuwe doelstellingen.
En dan het internet! Een revolutie op het domein van communiceren en het verspreiden van informatie. Het grijpt snel om zich heen en veroorzaakt een ware omwenteling. Daarbij rijst voor het Davidsfonds de vraag: welke plaats is er nog voor het boek, nu informatie zo vlug en gemakkelijk binnen bereik is? De vereniging staat voor een grote uitdaging: het nieuwe verzoenen met de oude verworvenheden, die zo lang hun nut bewezen hebben en moeilijk los te laten zijn.

Een aantal sterke figuren volgt elkaar op aan de top van het Davidsfonds. In 1982 wordt Norbert D'hulst secretaris-generaal. Hij volgt Fons Valvekens op en vormt een tandem met de veelzijdige nationale voorzitter Clem de Ridder, die zijn tweede ambtstermijn invult als nationaal voorzitter. Na Clem De Ridder staat professor Lieven van Gerven (1986-1996) aan het roer, gevolgd door professor historicus Fernand Vanhemelryck (1996-2001). Na Vanhemelryck wordt een heel ander type voorzitter naarvoor geschoven in de persoon van "huisman" Peter Peene, een voorzitter zonder professoraal aureool, maar des temeer met beide voeten in het dagelijkse culturele werk. De huidige algemeen

directeur, Jeroen Sleurs, in 2006 gekozen uit de vaste medewerkers van het Davidsfonds, is eveneens reeds geruime tijd vergroeid met de werking van de vereniging.
Al deze mensen samen laten vanaf de jaren tachtig het Davidsfonds een metamorfose ondergaan, op het vlak van culturele evenementen, uitgeverij, de organisatie van cursussen en ze lanceren een aantal opvallende initiatieven met grote weerklank.

a. Boeken blijven belangrijk

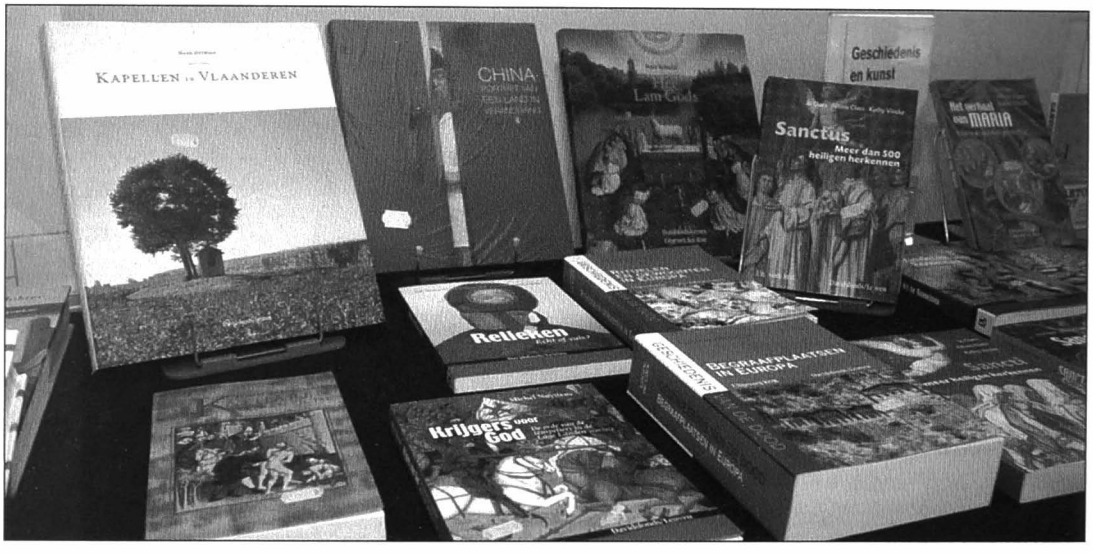

Davidsfonds Uitgeverij geeft nu jaarlijks meer dan 120 nieuwe boeken en cd's uit. Populair-wetenschappelijk werk, boeken over kunst en cultuur, geschiedenis, taal, naast kinder- en jeugdboeken, romans en poëzie.

Ook het boekenaanbod en de wijze van inschrijven voor het lidmaatschap evolueren. Vanaf 1985 kan men boeken kiezen uit het programma van het jaar voordien. Ook wordt – na afname van vier titels – het gratis boek ingevoerd, een heel succesvolle formule. In 1996-1997 is er een aanbod van 220 boeken en cd's per jaar. Vanaf dat jaar wordt een kortingsysteem ingevoerd met een reductie tot 25 procent. Nu wordt men lid, mits aankoop van twee boeken, ongeacht de prijs.

Vanaf 1986 opent de Davidsfonds prospectus - vanaf 2010 "Cultuurgids" genoemd - steevast met enkele heel fraaie wetenschappelijke en/of geschiedkundige werken, waarvoor steeds grote belangstelling bestaat. Het zijn dikwijls welgekomen geschenkboeken voor de feestdagen. Kortom, velen worden nog steeds lid van het Davidsfonds omwille van de boeken. Van oubolligheid is zeker geen sprake meer.

b. Prioritaire werkterreinen binnen het verenigingswerk

Tot in de jaren negentig van de vorige eeuw ontplooit het Davidsfonds veeleer een algemeen-culturele werking, de verspreiding van het boek bleef primordiaal. Sinds het jaar 2000 wordt vooral actie ondernomen rond drie werkterreinen: taal en lezen, geschiedenis en erfgoed, kunst en muziek. Ze worden op een eigentijdse, moderne manier gepropageerd. Een brede participatie vanuit de doelgroepen blijft in de meeste gevallen niet uit.

Een overzicht van de talrijke nieuwe evenementen:
De Junior Journalist Wedstrijd voor jongeren: aanmoedigen tot creatief schrijven
Het Groot Nederlands Dictee, een succesvolle spellingwedstrijd, met deelname van meer dan 30 000 jongeren. De wedstrijd krijgt in 2011 een opvolger met "Toast Literair", een evenement rond taal en literatuur
De 100 leesgroepen: lezers wisselen hun leeservaringen uit en delen leesplezier
De jaarlijkse "Nacht van de Geschiedenis": meer dan tweehonderd activiteiten op één avond in Vlaanderen
Cultuurforum: boeiende lezingen in Brussel en in Antwerpen over actuele en historische onderwerpen door experts
"Nu Zijt Wellekome": een kerstsamenzang in tachtig kerken
"De tafel van Vier": één quiz op eenzelfde avond op 50 locaties
De Davidsfonds najaarsconcerten op vijf plaatsen in Vlaanderen
De jaarlijkse Zomerzoektocht: meer dan 20.000 deelnemers met de auto of per fiets in beweging

De specifieke affiniteit van het Davidsfonds voor geschiedenis blijkt ook uit de regelmatige organisatie van colloquia en de vele uitgaven met geschiedkundige inslag. De prestigieuze tentoonstellingen van het Davidsfonds, opgezet in onze grote musea, in samenwerking met de Leuvense Universiteit, zoals *Van appel tot Atoom* (Leuven, 1988), *Van silex tot Chip* (1992), *Dirk Bouts* (1998), *Vlaamse Miniaturen* (2002), *Rogier van der Weyden* (2009) genieten internationaal prestige en waren sterke publiekstrekkers.

c. Universiteit Vrije Tijd

Voor al wie belangstelling heeft voor het verleden met het oog op de ontwikkelingen naar deze tijd, openen de lezingen een wereld van kennis. Bovendien bevorderen ze het sociaal contact onder deze leergierigen, voor een groot deel niet-beroepsactieven. In het

najaar van 1993 worden op vier plaatsen in Vlaanderen de eerste cursussen georganiseerd. Met de positieve ervaring daar opgedaan wordt het initiatief verder uitgebouwd. Meer dan 250 enthousiaste docenten uit alle Vlaamse universiteiten en conservatoria brengen in vier tot zes lessen hun liefde voor het vak over op een leergierig publiek. De belangstelling voor de cursussen is bijzonder groot: zo werden in 2009 op 69 plaatsen één tot vier cursussen georganiseerd, 156 in totaal voor meer dan 8.500 cursisten. In onze streek hebben de cursussen in Eeklo, Knokke, Brugge en Gent de meeste belangstelling.

Binnen het aanbod van Universiteit Vrije Tijd zijn er de Luistercursussen Muziek, voor vele deelnemers een ware revelatie, niet het minst dankzij de heel bekwame en bezielde muziekdocenten. Reeds meer dan tien jaar zakken muziekliefhebbers af naar het cultureel centrum Den Hoogen Pad in Adegem om het werk van een vermaarde componist te ontdekken. Sedert 2008 worden er ook zomercursussen georganiseerd, alsook geschiedenisdagen.

d. Cultuurreizen

Sinds 2006 zijn de "cultuurreizen"- ten dele een opvolger van de vroegere Davo-reizen - de vierde poot van de werking van het Davidsfonds. Daarbij wordt een heel gamma van de reissector bestreken: stedenreizen, muziekreizen, Europese rondreizen en wereldreizen. Onder begeleiding van meer dan 80 bekwame reisbegeleiders worden jaarlijks meer dan honderd internationale reizen georganiseerd.

e. Van ledenvereniging tot cultuurnetwerk

In 500 plaatselijke afdelingen organiseren 5.000 vrijwilligers-bestuursleden jaarlijks meer dan 10.000 activiteiten. Daarmee bereiken ze 50.000 leden-gezinnen en een veelvoud aan andere belangstellenden. Het succes van de vele schitterende initiatieven staat niet altijd in verhouding tot de evolutie van het ledenaantal. Zowat de helft van de afdelingen ziet het aantal leden namelijk slinken. Kwantiteit en kwaliteit van het boekenaanbod is nochtans nog nooit zo hoog geweest en een sterk ledenaantal is primordiaal voor een gezonde financiële toestand van de vereniging.

Allicht ontsnapt het Davidsfonds niet aan een algemene tendens: volgens een recente studie van de KU Leuven, waarvan midden juni 2010 de resultaten zijn bekendgemaakt, wordt het traditionele verenigingsleven in Vlaanderen met het jaar grijzer. In een reactie betwist het Davidsfonds deze voorbarige conclusie. De Davidsfondser is gemiddeld 55 jaar. Uit de cijfers van 2010 blijkt immers dat er dubbel zoveel nieuwe leden zijn als twee jaar geleden (3.600 tegenover 1.800) en dat de gemiddelde leeftijd van de nieuwe leden bovendien zes jaar lager ligt dan die van het bestaande ledenbestand. Men hoeft dus niet voortijdig te dramatiseren. Uiteraard zou men graag meer dertigers en veertigers als lid krijgen.

Trouwens, bijna alle sociaal-culturele verenigingen uit het middenveld kampen met het fenomeen van de terugloop van leden. In de meeste gezinnen zijn beide ouders kostwinner. Vrije tijd gaat meer naar de zorg voor de kinderen en wanneer tijd over is, gaat de interesse vaak naar reizen, sport, wellness enz. Voor een aantal van deze interesses is nu eenmaal niet altijd een vereniging nodig.

Het bestuur bij het 100-jarig bestaan van Davidsfonds Maldegem. Zittend v.l.n.r. Frans De Coninck, Georges De Vogelaere, voorzitter Etienne Dhont, Jeroom Van Maldeghem, Daniël De Naegel. Staand v.l.n.r. Johny Vermandel, Lut Van Lersberghe, Hilde De Coninck, penningmeester Frank De Ceuninck, secretaris Agnes Van Craenenbroeck, Piet Blomme, Walter Notteboom.

IV. ACTIVITEITEN IN MALDEGEM 1986 – 2011

Hierna volgt een overzicht van de werking van de afdeling Maldegem gedurende de laatste kwarteeuw. De activiteiten worden niet chronologisch opgesomd, maar volgens de drie prioritaire werkterreinen van het Davidsfonds. Binnen die terreinen wordt geopteerd voor een thematische aanpak. De laatste twee hoofdstukken hebben betrekking op de voordrachten op religieus en maatschappelijk vlak en op enkele bijzondere activiteiten.

A. Taal en lezen

1. Voordrachten en toneelvoorstellingen

Literaire thema's zijn ieder jaar voorwerp van een gespreksavond of voordracht. Uiteraard gaat een nieuw boek van Maldegemse en Adegemse auteurs zoals Paul De Wispelaere en Guido van Heulendonck aan het Davidsfonds niet ongemerkt voorbij.

10.11.1989	Jooris Van Hulle: de Maldegemse schrijver Paul De Wispelaere
18.10.1991	Prof. Johan Taeldeman in gesprek met Guido Van Heulendonck
20.12.1992	Prof. August Keersmaekers: Felix Timmermans
22.10.1993	Patrick Meire interviewt Paul De Wispelaere over zijn roman"Het verkoolde alfabet"
07.03.1994	In de praatstoel, met Guido Van Heulendonck en Paul De Wispelaere
20.10.1994	Raf Van de Linde: Wandeling doorheen de Vlaamse Letteren
17.10.1996	Axel Bauts: De misdaadroman

20.04.1997 Adriaan Brouwer, door René Verreth, naar Felix Timmermans
19.04.2004 Patrick Lateur: Uitgelezen Toscane
11.04.2005 Jooris van Hulle: Proeven van Zuid-Afrika, zijn poëzie, zijn wijn
20.11.2008 O, het geluk van de erwtensoep: literair en culinair genieten, door actrice Rita Lommée
04.02.2010 De absurde fabels van Frank Adam

2. Van boekenstand, over boekenbeurs tot groot boekenpakket

Reeds voor de oorlog stelt het Davidsfonds een "koffer" ter beschikking met boeken en propagandamateriaal, bestemd voor kermissen, vieringen en dergelijke. Geleidelijk groeit dit uit tot een "boekenstand". Ook de afdeling Maldegem doet er meerdere keren een beroep op om in de jaren zeventig een boekenbeurs te organiseren. Nadien zorgen boekhandel "Die Grael" uit Gent, "Raaklijn" uit Brugge en "De Standaard" uit Knokke voor het nodige leesvoer. De boekenbeurs is een hoogtepunt: niet-leden maken er kennis met het Davidsfonds, scholen brengen een bezoekje, de leerlingen nemen deel aan een wedstrijd en er worden nuttige contacten gelegd.
In de jaren zeventig en tachtig vergt het organisatorisch heel wat van de bestuursploeg, maar die brengt het meestal tot een goed resultaat zowel wat de beurs als de omkadering betreft. Voor de periode 1971-1985 kunnen we verwijzen naar het overzicht in de brochure "Historiek en profiel van het Davidsfonds 1911-1986", waar vijftien opeenvolgende boekenbeurzen genoteerd staan, telkens gecombineerd met een of andere interessante culturele activiteit. Na 1985 worden nog maar sporadisch boekenbeurzen ingericht. Dat de zaal De Gilde in de Stationsstraat vanaf 2002 niet meer ter beschikking staat, is hier mee voor verantwoordelijk.

Van 21 tot 23 november 1986 gaat de 16de boekenbeurs door, omkaderd met een tentoonstelling "75 jaar Davidsfonds Maldegem". De brochure met de gelijknamige titel wordt voorgesteld. Een jaar later volgt de 17de beurs, twintig plaatselijke kunstenaars stellen tentoon. Twee jaar later staat tijdens de beurs het molenerfgoed van Maldegem centraal. Molinoloog Paul Bauters komt de beurs en tentoonstelling openen en wijdt de aanwezigen in in de geheimen van dit zeer specifieke Vlaamse erfgoed. Ooit had Maldegem 26 molens! In november 1990 verhuist de boekenbeurs voor één keer naar het Oud Schepenhuis in de Marktstraat. Jooris Van Hulle spreekt bij de opening over de "Literaire jaren tachtig".

Dan volgt een lange onderbreking tot november 1997. In dat jaar is de beurs omkaderd met een tentoonstelling met als thema: Victor De Lille, schrijver, uitgever van 't Getrouwe Maldeghem en van de Duimpjesreeks, de collectie Duimpjes zelf en andere uitgaven van De Lille. Het derde jaarboek van Het Ambacht Maldegem - met een uitgebreide biografie van Victor De Lille - wordt op deze beurs voorgesteld. Hugo Notteboom leert het publiek Victor De Lille kennen. De collectie werken van een hele reeks plaatselijke kunstenaars zorgt voor een kleurrijke toets. Het is een druk bijgewoonde en heel geslaagde boekenbeurs, maar het is wel de laatste.

Op een wat beperktere schaal knoopt Davidsfonds Maldegem nu enigszins terug aan bij deze traditie. Bij de start van het werkjaar (eind september/begin oktober) grijpt de afdeling de kans om tijdens een opendeur leden en sympathisanten samen te brengen rond de nieuwe boeken en cd's. Heel wat leden maken er met de catalogus (nu Cultuurgids) in de hand kennis met de aangeboden boeken. Meteen stelt het bestuur het

programma voor het nieuwe seizoen voor. Aan deze presentatie is nog een randactiviteit gekoppeld: tijdens "Alles uit de kast" stellen leden hun favoriete boek voor.

3. Junior Journalist Wedstrijd

De opstelwedstrijden van het Davidsfonds hebben een heel lange traditie. In 1985 wordt de formule helemaal herzien en wordt de Junior Journalist Wedstrijd uitgedacht.
Het eerste thema is "TV kijken". De creatieve schrijfwedstrijd wordt gehouden op vele plaatsen en op drie niveaus. Van 1990 tot 1999 groeit het aantal deelnemers van 10.000 tot 21.000. In 2009 pennen meer dan 36.000 jongeren van 10 tot 18 jaar erop los. Al vanaf 1996 organiseert het Davidsfonds Maldegem de wedstrijd voor de plaatselijke scholen met een deelname die in stijgende lijn gaat. Vooral onze dames-bestuursleden weten van de prijsuitreiking een gezellig contact te maken tussen bestuur, leerlingen en hun ouders.

Thema's
In 1996 proberen de jonge deelnemers af te rekenen met vooroordelen in kader van het thema "vooroordelen zien". 1997 brengt het onderwerp: "jeugdcentiment: van kleingeld tot betaalkaart". Het jaar erop hebben de jonge schrijvertjes meer vrijheid, wanneer ze rond het veel ruimere onderwerp "een onbeschrijflijk gevoel" mogen improviseren. 1999 balanceert op de grens tussen oud en nieuw, en met het thema "surfen in de tijd" kunnen de jongeren nadenken over wat was of wat zal zijn. Wanneer het tweede millennium een jaar later definitief tot het verleden gaat behoren, worden de deelnemers aangespoord hun eigen mening hierover te formuleren: "nieuwe tijden, wat denk je ervan?"
In 2000 wordt onze plaatselijke laureaat Matthias De Bock uitgeroepen tot nationale laureaat in de categorie eerste graad secundair onderwijs!

De laureaten van de Junior Journalist Wedstrijd in 2010. Blijkbaar is de inspiratie bij de meisjes het grootst.

Muzikale opluistering door het Jeugdensemble van Nut en Vermaak, in maart 2010.

Vanaf 2001 worden de thema's weer wat algemener en in die zin misschien ook enigszins makkelijker in te vullen voor wie broedt op een nieuw verhaal. De onderwerpen "als de kunstkriebels toeslaan", "reizen, jouw verhaal of mening erover" en het ongetwijfeld Harry Pottergeïnspireerde thema "magie" leveren drie jaar na elkaar originele en fantasierijke verhalen op. In 2004 kunnen de junior journalisten werkelijk alle kanten uit met een samenraapsel van verschillende thema's, namelijk "ouderdom, liefde, dieren". 2005 leidt de schrijvers naar een nieuw genre, dat van het detective- of politieverhaal: "ga de misdaad te lijf" is de boodschap, en dat doen ze ook met veel verve.
In 2006 is het toekomstthema terug van weggeweest; opnieuw worden de jongeren gevraagd naar hun "visie op de toekomst". In 2007 en 2008 gaat het respectievelijk over "feest" en "film". Tijd blijft echter een belangrijke rode draad doorheen de wedstrijden, want in 2009 gaan de schrijvers "terug naar toen". In 2010 ten slotte slaat het Davidsfonds opnieuw de artistieke richting in en rond het thema "muziek" mogen de deelnemers hun pen hanteren.

De indrukken van een enthousiaste deelneemster

Ik was zeven en had net mijn eerste woordjes geleerd. Thuis kroop ik meteen achter mijn bleekhouten kinderlessenaartje, nam potlood en papier en begon rijmpjes te schrijven. Niet veel later werden die rijmpjes kortverhalen, en naarmate ik groeide, groeiden mijn verhalen met me mee. Van jongs af aan was het geschreven woord mijn grote liefde, die mij – dat weet ik inmiddels zeker – de rest van mijn leven zal blijven verleiden.

Stellen dat de Junior Journalist Wedstrijd mij leerde schrijven, gaat dus niet zomaar op. Stellen daarentegen dat de wedstrijd mij stimuleerde om te schrijven, mij aanmoedigde en uitdaagde, moet ik volmondig beamen.

In heel wat opzichten is de Junior Journalist Wedstrijd voor mij leerrijk geweest. Ik leerde op een originele manier over een opgelegd thema te schrijven. Ik leerde nieuwe boeken, verhalen en vertelstandpunten kennen. Ik schaafde mijn taal bij en verbeterde mijn stijl, steeds met de bedoeling het uiteindelijk beste verhaal te schrijven en die felbegeerde prijs – een doos vol boeken – in de wacht te slepen. Elk jaar opnieuw keek ik uit naar die uitdaging, wachtte in spanning het resultaat af en elke keer ik won, wist ik mijn liefde voor taal en literatuur bevestigd.

Ik heb veel te danken aan dit onvolprezen initiatief van het Davidsfonds. Niet enkel zijn ettelijke schappen van mijn boekenrek gevuld met de mooiste jeugdboeken die mij jaar na jaar te beurt vielen en die ik achteraf met veel leesijver verslond, ook had ik twee keer de kans om mee te werken aan de Jongerenkrant van het Nieuwsblad: in 2005 en 2006, toen mijn verhalen in de nationale top tien eindigden – een ervaring die in niet geringe mate mijn latere studiekeuze beïnvloed heeft.

Op mijn achttiende hield het helaas op. Geen traditionele schrijfwedstrijd meer nu ik het middelbaar onderwijs achter me liet. In plaats daarvan kwamen de uitdagingen van het hoger literatuuronderwijs. Inmiddels sta ik voor misschien de grootste schrijfwedstrijd ooit: niet meer het overtuigen van een jury, maar het overtuigen van een uitgever, van een publiek, van de markt – instanties die strenger en genadelozer zijn dan welke jury ook.

Niettemin denk ik nog vaak terug aan de Junior Journalist Wedstrijd en de vreugde die er steeds mee gepaard ging. Binnen afzienbare tijd hoop ik me dan ook aan te sluiten bij de lokale juryleden om op mijn beurt te oordelen over de verhalen van nieuwe generaties schrijflustigen en hen te belonen voor hun fantasierijke inzet. Want verbeelding is een gave die nooit voldoende gestimuleerd kan worden. Verbeelding tilt je uit boven je alledaagse leven, lift je naar een wereld waar alles mogelijk is. Verbeelding is de sleutel tot literatuur, en wat mij betreft is literatuur – op liefde na – de grootste betovering die een mens kan beleven.

Hinde De Metsenaere

4. Het Groot Nederlands Dictee

Foutloos schrijven, een veeleisende doelstelling tijdens de studietijd en ook daarna! Heel anders wordt het, wanneer men uit liefhebberij de vele valkuilen van de taal gaat bestuderen en onder de knie wil krijgen. De spellingswedstrijd wordt voor de eerste keer als proef ingericht in 1993 in Ieper-Poperinge, het jaar nadien wordt hij reeds uitgebreid over heel de provincie West-Vlaanderen. In februari 1995 wordt het dictee ingericht met preselecties en finales in de vijf provincies. Vanaf 1999 komt een apart junior dictee voor 15 tot 20-jarigen. Naast de proef voor de jongeren wordt vanaf 2000 de proef voor volwassenen opgedeeld in een proef voor de "liefhebber" of de "specialist". Voor heel wat leerlingen uit de omliggende scholen is het dictee een sterke stimulans om zich intensiever - maar ook met een zeker plezier - met taal en spelling bezig te houden. En dat is toch wel het hoofddoel.

In het najaar van 2005 slaan de afdelingen van Knokke en van Maldegem de handen in elkaar om net over de grens in Sluis een nieuwe preselectieplaats mogelijk te maken. Vier jaar op rij wordt zo in de prestigieuze raadszaal van het Belfort een succesvolle editie georganiseerd, aanvankelijk met hulp van de gemeente Sluis en later met ondersteuning

van de Stichting Jan Hendrik Van Dale. Telkens nemen bijna honderd volwassenen, adolescenten en kinderen deel. Vanaf 2009 wordt het Groot Nederlands Dictee niet meer georganiseerd en wordt in 2011 vervangen door Toast Literair.

5. "Alles uit de kast"

Hiermee wordt gestart in 2007 en het initiatief wordt sindsdien elk jaar herhaald. Bij de kennismaking met het nieuwe boekenaanbod - op een zaterdag eind september of begin oktober - wordt "alles uit de kast" gehaald. Dit wil zeggen: Cultuurflits doet een oproep bij de leden om een fragment voor te lezen uit een boek dat ze koesteren en (meestal) zorgvuldig bewaren. De voorlezer tracht zijn bewondering voor zijn favoriete boek over te brengen op de luisteraar en gaat ook de discussie over de tekst niet uit de weg. Wat heeft de lezer of luisteraar geraakt? De formule slaat aan. "Alles uit de kast" brengt elk jaar jong en oud(er) in de voorleesstoel. Na "Alles uit de kast" wordt gegrasduind in het DF-boekenaanbod van het komende jaar: welk Davidsfondsboek vindt dit jaar een plaatsje op de boekenplank?

6. De leesgroep, een nieuw initiatief

De eerste leesgroep, die nu de naam "Leeswijzer" meekrijgt, komt bijeen op dinsdag 8 september 2009. Een opmerkelijk grote groep fervente lezers gaat aan de slag met hetzelfde boek. De ontmoetingsplaats is het Kasteeltje in de Noordstraat. In dit literair kader zagen ooit de Duimpjes het levenslicht: boekjes om de 'gewone man' aan het lezen te krijgen.
Een vijftal keren per jaar komen de deelnemers samen, mensen die graag hun leeservaringen over hetzelfde boek delen met anderen. Het zijn zeker geen schoolse boekbesprekingen. Achtergrondinformatie over de auteur en zijn oeuvre, over de verhaallijnen en de personages verrijken de discussie. De persoonlijke visie mag (moet) geconfronteerd worden met die van de collega-lezers. Het wordt telkens opnieuw een verruimende "choc des idées". De deelnemers genieten ervan en maken begin september kennis met de titels die ze de volgende maanden zullen doornemen. Oud-lerares Hilde De Meulenaere is een ervaren gids.

Over de Leesgroep

Sedert september 2009 komt een enthousiaste groep lezers 5 à 6 maal per jaar samen om over interessante boeken te praten! We kiezen meestal voor werken die aanleunen bij de actualiteit, boeken die door de deelnemers zelf zijn gekozen of die een interessant probleem behandelen. In een ongedwongen sfeer, tussen koffie en koek, kan iedereen zijn mening kwijt over het gelezen werk en dit in Het Kasteeltje, het huis van Victor De Lille, literaire vader van Maldegem.

De reacties van de deelnemers liegen er niet om: "het zet me aan tot aandachtiger lezen, tot ontdekken van achtergronden en motieven" of "je leert een boek beter te begrijpen, iemand anders ziet wat jij niet ziet en omgekeerd". Vooral de communicatie tussen de deelnemers is uniek: "daar zie ik telkens naar uit" en "er heerst een goede, open sfeer", zijn slechts enkele van de vele positieve reacties.

We hebben met de groep ook veel plezier beleefd aan een literaire avond in de Vooruit in Gent en aan de Dwaallichtwandeling en expo rond Willem Elsschot te Antwerpen.

Waar eens de Duimpjes van Victor De Lille en Octavie De Zutter het licht zagen, wordt thans druk gediscussieerd.

Luisteren naar de leeservaringen van de andere is waarlijk een openbaring, we bereiken een ongewone diepgang die ons allen steeds weer verbaast, we kijken nu al weer uit naar de volgende leeskring! In 2009-10 kwamen de volgende boeken aan bod: De Engelenmaker (Stefan Brijs), Mevrouw Verona daalt de heuvel af (Dimitri Verhulst), Liefde in tijden van cholera (G.G. Marquez), Vandaag was ik mezelf liever niet tegengekomen (Herta Müller, Nobelprijswinnaar Literatuur 2009).

Hilde De Meulenaere

B. Geschiedenis en erfgoed

Gezien de grote belangstelling voor geschiedenis en erfgoed onder de bestuursleden van het Davidsfonds Maldegem, nemen initiatieven rond deze thema's een bijzondere plaats in het jaarlijkse programma.

1. Voordrachten over geschiedenis

07.03.1987	Dr. Hugo Thoen: het Romeins kamp in Maldegem,
20.03.1992	Wim Daems: De ontdekking van Amerika
27.01.1994	Frans-Jozef Verdoodt over priester A. Daens
15.12.1994	Frank Sebrechts: Verzet, collaboratie en repressie
22.01.2001	Thea Strobbe: Naar Santiago de Compostella
13.11.2001	Marleen Reynders: Egypte, geschenk van de Nijl
02.03.2004	Prof. Etienne Rooms: Maurits van Nassau, in Aardenburg, i.s.m. Stichting Cultureel Aardenburg

Dinsdag 23 maart 2010 - 19.30 uur

NACHT VAN DE GESCHIEDENIS

Thema: Funerair erfgoed

'Op stap met Magere HEIN'

2. Nacht van de geschiedenis

De Nacht van de Geschiedenis is een recent initiatief van het Davidsfonds. In bijna 200 steden en gemeenten worden op de eerste dinsdag van de lente de deelnemers meegevoerd in 'de nacht', letterlijk en figuurlijk. Het verleden komt tot leven in wandelingen, verhalen - griezelen wordt niet geschuwd, maar ook culinaire verrassingen zijn niet uitgesloten.

Voorstelling van de inventaris van de beschermde gebouwen in Maldegem, in aanwezigheid van minister Paul Van Grembergen in maart 2003 en burgemeester Johan De Roo.

In maart 2003 wordt de inventaris van de te beschermen gebouwen in Maldegem plechtig voorgesteld in het Oud Stadhuis, en dit in aanwezigheid van minister Paul Van Grembergen en burgemeester Johan De Roo. De minister deelt in primeur de lijst van 29 waardevolle gebouwen mee, die voor bescherming in aanmerking komen. Deze eerste Nacht van de Geschiedenis kan als de bekroning beschouwd worden van de decennialange bekommernis van onze afdeling voor het Maldegemse erfgoed.
Het jaar nadien houdt lic. Wim De Clercq in Middelburg een lezing met powerpoint presentatie over de opgravingen van het kasteel van Middelburg. De resultaten van deze opgravingen (2002-2005) waren immers spectaculair en wierpen nieuw licht op de geschiedenis van Middelburg en zijn stichter. In 2005 kunnen de deelnemers letterlijk aanschuiven aan tafel, terwijl Jean Luc Meulemeester gul is met weetjes over hoe eeuwen geleden getafeld werd. In 2006, op een heel koude maartse avond, wordt de Belgisch-Nederlandse grens afgewandeld, terwijl de heer P.W. Stuÿ zijn toehoorders diets maakt dat er over die grens ooit heel lang gekrakeeld werd. Twee jaar later brengt Michel Nuyttens het verhaal van de "Krijgers voor God, de Tempeliers in onze contreien". Het jaar daarop, in 2009, staat een begeleid bezoek aan de parel van de Scheldegotiek, de 1050-jarige St.-Baafskerk in Aardenburg, op het programma.En in 2010 is het griezelen bij fakkellicht op het Maldegemse kerkhof en bij het beluisteren van verhalen onder de toren van het Kasteeltje. In de kerk staat nog een orgelconcert op het programma en een tentoonstelling van bidprentjes. Op een gevorderd uur weet Jeroom Van Maldeghem nog mensen te boeien bij de verweerde grafstenen rond de St.-Barbarakerk.

3. Kleit en zijn tentoonstellingen

"Kleit blijft te veel verstoken van cultuur", denkt de ondernemende ondervoorzitter Jeroom Van Maldeghem in 1981 en hij start tijdens de plaatselijke winterkermis in de St.-Vincentiuskring de succesvolle organisatie van een foto- en hobbytentoonstelling. Het wordt een tweejaarlijks initiatief, dat in de jaren tachtig en negentig nog minstens acht keren herhaald wordt. De Kunst- en hobbybeurs wordt voor Kleit een begrip.
In november 1986 brengt hij een negental locale kunstenaars bijeen en toont ook foto's over Kleit. In november 1988 komen religieuze voorwerpen aan bod en de unieke bidprentjesverzameling van de heer Roger Cauwe. In 1988 verschijnt ook de brochure *Omtrent Kleit* van de hand van Jeroom. In juli 1991 volgt een zomertentoonstelling met kunstenaars en hobbyisten. Twee jaar later zijn weer in november tien kunstenaars op het appel. Dit initiatief wordt ook herhaald in 1995.
Ook in de jaren 1997, 1999 en 2002 ontbreekt de Kleitse Kunst- en hobbybeurs niet op het programma van de winterkermis. In 1998 publiceert de ondervoorzitter nog twee brochures: in april de studie van de *Oude grafzerken rond de St.-Barbarakerk* en in september rolt *De glasramen in de St.-Barbarakerk* van de pers. Weer twee mooi verzorgde bijdragen over ons plaatselijk erfgoed.

De deelnemers aan de kunst- en hobbytentoonstelling 10-12 november 1995. Van links naar rechts: Frank De Ceuninck, Annie Matthijs, Lieve Strybol, Jan Devos, Jacques De Meyere, Jeroom Van Maldeghem, Louis Cuelenaere, Marie-Madeleine Van den Abeele, Mieke Heene, André Van Acker.

4. Erfgoedweekends

Op nationaal vlak richt het Davidsfonds ook een aantal weekends in rond erfgoedthema's. Ze brengen massa's in beweging. Het bezoek aan de locatie is telkens mogelijk op

De eeuwenoude Papinglohoeve werd in 2007 hotel-restaurant. Na een historisch verantwoorde restauratie kreeg de site een nieuwe toekomst.

Op het erfgoedweekend 2001 bezoeken we het Begijnhof in Lier. Ook bij de "begijnen" kan de boog niet altijd gespannen zijn.

zaterdag en/of zondag. Achtereenvolgens komt ons waardevolle en in het oog springende Vlaamse erfgoed aan bod, zoals de abdijen (2000 en 2005) en begijnhoven (2001), de burchten en forten (2002 en 2006), de belforten en stadhuizen (2003), de magistrale hoeven (2004). De Maldegemse afdeling neemt telkens deel aan deze erfgoedweekends en is organisatorisch sterk betrokken bij die van 2002 (te Sluis), 2004 (te Maldegem) en 2006 (te IJzendijke). Tijdens het hoeveweekend in 2004 behoort immers de Papinglohoeve in Kleit tot de te bezoeken sites. Kort nadien wordt de grondige restauratie van de hoeve aangevat. In 1979 heeft Davidsfonds Maldegem met succes actie gevoerd voor de bescherming van de omgeving van deze historische hoeve, ooit eigendom van de St.-Baafsabdij van Gent, en historisch heel belangrijk voor de streek als centrum voor de ontginning van het Maldegemveld. N.a.v. het hoeveweekend publiceert de afdeling de brochure *Papinglo, proosdijhoeve in het Maldegemveld.*

5. Dagreizen en uitstappen

Van De Panne tot de Voerstreek: talloze Vlaamse plekjes zijn het boeiende doelwit voor kennismaking met kunst en natuur. Meermaals gaat het Maldegemse Davidsfonds "over de schreve" op verkenning in Frans-Vlaanderen, de streek die elke rechtgeaarde Vlaming na aan het hart ligt. Of men reist naar het noorden, naar de fiere steden van onze noorderburen. Ook de grote tentoonstellingen, waar de geschiedenis tot leven wordt gewekt, krijgen de nodige aandacht. Gids Georges De Vogelaere en ook Roger Rogghe, de bezieler van Ingro Art, maken er steevast een boeiende dag van.

09.05.1987	Hoogstraten en de Kalmthoutse heide
10.09.1988	Een dagje Brusselen
04.02.1990	Bezoek aan Amsterdam.
16.06.1990	Oudenbosch, Willemstad, Bergen op Zoom
01.09.1990	Haarlem: Frans Hals tentoonstelling i.s.m. met Ambacht Maldegem
08.03.1991	Driedaagse naar het middeleeuwse York
29.06.1991	Rijsel en de vallei van de Ieperlee
09.05.1992	Zeeuws-Vlaanderen en Middelburg op Walcheren
12.06.1993	Langs de oevers van de Schelde tussen Antwerpen en Dendermonde
28.05.1994	Naar het Pajottenland: Gaasbeek, Beersel, O.-L.-V.- Lombeek
13.05.1995	De Engelse steden: Hastings en Rye
08.06.1996	De Biesbos en kasteel Loevestein bij Gorkum
31.05.1997	Dagtocht naar de bron van de Schelde
16.05.1998	Erica's tuinen: Yerseke, Zierikzee
08.05.1999	Naar Sint-Truiden en omgeving
06.05.2000	Stadsbezoek aan Rijsel
12.05.2001	Langs de oevers van de Schelde (Terneuzen, Hulst, Doel, Lillo)

Thorn 2006.

25.05.2002	Arras en Vimy, de oorlogskerkhoven 1914-1918
17.05.2003	Frans Vlaanderen: Valenciennes, Le Quesnoy, Bavai
08.11.2003	De wijk Kuregem te Anderlecht, i.s.m. Ingro Art
24.04.2004	Bezoek aan de archeologische site en de kerk in Ename
15.05.2004	Le grand Hornu en Mariemont
20.05.2006	Naar Maaseik en Thorn, het hart van beide Limburgen
13.04.2007	Gegidste avondwandeling "Muziekleven in Brugge"
12.05.2007	De Grooten oorlog in de Westhoek anders bekeken. Poperinge en omgeving.
24.05.2008	Daguitstap naar Namen en Villers-la-ville
16.05.2009	De Commanderie Aldenbiezen en het Jenevermuseum in Hasselt
28.04.2010	Natuurwandeling in de baai van Heist
08.05.2010	Kalmthout, het atelier Willy Vandersteen, en de St.-Caroluskerk in Antwerpen

Een zoveelste geslaagde fietstocht in augustus 2010. Na het bezoek aan de abdij van Zevenkerken en een lekker middagmaal wordt de tocht verder gezet richting Ver-Assebroek.

6. Fietstochten i.s.m. Landelijke Gilde Donk

Met de jaarlijkse fietstochten is gestart omstreeks 1972. Wanneer hierop wat sleet komt, wordt samenwerking gezocht met de Landelijke Gilde van Donk. Er groeit een bijzondere band, niet alleen tussen de twee begeleiders Georges De Vogelaere en Paul De Ceuninck, maar ook tussen de leden van beide verenigingen. Reeds tientallen jaren gaan we met de Gilde van Donk de baan op tijdens het groot verlof met bestemming: de wijde omgeving van Maldegem. De tocht wordt steeds door de begeleiders gekruid met historische weetjes. Daniël De Naegel stippelt nu de route uit. Het werd een hardnekkige traditie, ondanks zomerse wind- of regenvlagen. Doel van de tochten waren onder andere: Bulskampveld-St.-Piętersveld, Sluis, de Sint-Laureinse kreken, Lissewege, Drongengoed, Maria-Aalter, Zeeuws-Vlaanderen, het Poldergebied rond Damme, het Rijselhof in Kaprijke, Den Bus in Eeklo, Aardenburg, het Fort Nassau in Koolkerke, het Brugse Ommeland met de abdij Zevenkerke...

Momentopnamen van het Kerstconcert op 17 december 2006.

C. Kunst en Muziek

1. Voordrachten over kunst

18.01.1988	Iconen, door Joris Van Ael
19.02.1993	Authenticiteit in de schilderkunst, door Jean-Pierre De Bruyn, i.s.m. Ingro Art
30.11.2000	In handen van mensen, door prof. Peter Schmidt

2. Bezoeken aan tentoonstellingen

01.09.1990	Haarlem: Frans Hals i.s.m. met Ambacht Maldegem
07.12.1991	Europaliatentoonstelling Portugal in Sint-Pietersabdij Gent
09.05.1993	Jordaens tentoonstelling in Antwerpen
23.10.1993	Leuven, Tover van de middeleeuwen: Vlaamse miniaturen vóór Van Eyck
04.12.1993	Brussel, Europalia: Tentoonstelling Mexico "De Arend en de zon"
19.11.1994	Leuven : Cartografie: Eenheid op papier
25.02.1995	Brussel: tentoonstelling: Ik was 20 in 1945
07.10.1995	Leuven, tentoonstelling: Communicatie in opmars
08.12.1996	Zeven eeuwen Augustijnen, tentoonstelling in de St.- Pietersabdij Gent
11.10.1997	Leuven: Ingenieuze Gotiek
21.11.1998	Leuven in de late middeleeuwen, het museum Vander Kelen, Dirk Bouts
12.02.2000	Gent: tentoonstelling Keizer Karel
18.11.2000	Leuven: 125 jaar Davidsfonds nationaal: Wetenschappen rond Karel V
03.06.2001	Gent: Vlamingen op de Titanic
15.11.2007	Kunsttentoonstelling British Vision, Gent
18.04.2009	Tentoonstelling Karel de Stoute, Brugge
26.11.2009	Leuven: tentoonstelling Rogier van der Weyden en stadsbezoek

3. Luistercursussen muziek

Met medewerking van het gemeentebestuur en met ondersteuning van de Davidsfondsafdelingen van Maldegem en Adegem biedt Universiteit Vrije Tijd Davidsfonds reeds tien jaar luistercursussen aan in het cultureel centrum Den Hoogen Pad in Adegem.
In al die tijd doet een pak enthousiaste deelnemers boeiende muzikale ervaringen op. Tal van componisten en hun muziek komen zo tot leven: Franz Schubert (2000), Joseph Haydn (2000), Ludwig van Beethoven (2001), Claude Debussy en Maurice Ravel (2001), Johann Sebastian Bach (2002 & 2008), Wolfgang Amadeus Mozart (2002), Georg Friedrich Händel (2003), Antonin Dvorák (2004), Dimitri Sjostakovitsj ((2006), Johannes Brahms (2007 & 2010). In 2005 focust de luistercursus op "Muziek voor de passietijd".

4. Concerten en muzikale optredens

Vele leden houden van poëzie, zang, muziekuitvoeringen, orgelconcerten... Waar het kan, wordt een beroep gedaan op talent van eigen bodem. We denken aan Lucien Posman en Hans Van Canneyt, aan de koren Onder Maats, Thaleia, Gregoriuskoor, Taratantara, aan de fanfare Nut en Vermaak en aan onze organisten Stijn De Kesel en Ad Van de Wege.

20.12.1986 Kerstconcert met KAV-koor, Gregoriuskoor en Nut en Vermaak
20.12.1988 Kerstconcert met de Bob Boon Singers
19.04.1991 Optreden van Willem Vermandere
20.12.1991 Kerstconcert met Nut en Vermaak en Gielegon
06.04.1993 Passieconcert Bryghia Cantat
22.03.1994 Passieconcert met de Bob Boon Singers
19.12.1997 Kerstconcert met Nut en Vermaak en Thaleia
21.12.1998 Kerstconcert met het Roemeens koor Camerata (m.m.v. Drempeltje)
15.10.1999 Guido Gezelle avond met Hans Van Canneyt en Annelies Schoups
30.03.2001 Die Schöne Müllerin, liederen van Fr. Schubert, met tenor Hans Van Canneyt
22.12.2003 Kerstconcert met Thaleia, Taratantara, het strijkkwartet Menso en sopraan Chantal De Jaegher
20.11.2004 De mooiste van Neruda, poëzie en muziek door het Chileense ensemble Antiguos Suenos, i.s.m.Wereldwinkel
17.12.2006 Een kind is ons geboren, kerstconcert met Onder Maats, Thaleia, Eva enHanne Afschrift, Ruth van Killegem, Sara Meire, Stijn De Kesel

D. Voordrachten op religieus en maatschappelijk vlak

Inzicht verwerven in de maatschappelijke verhoudingen, in problemen van geloof/ongeloof en geloofsbeleving, zijn voor het Davidsfonds steeds belangrijke thema's. Dikwijls is er een vruchtbare samenwerking met andere parochiale verenigingen, zodat de discussie breder gevoerd wordt.

10.03.1987 Geloof en politiek, door Marc Fillet
22.03.1988 Waarheen met de onderwijsvernieuwing, door J. Vanderhoeven en L. Osaer
08.03.1989 Is Vlaanderen missiegebied? door pater Demase Ndenbe Nsase
23.03.1990 Vrienden zijn als volle bloesems, door abt Anselm Hoste
25.10.1990 Burkina Faso, door Lode Lenoir
28.02.1991 De parabels, door E.H. Lode Aerts
09.03.1993 Geloofsopvoeding in het gezin, door J. vander Vloet
15.04.1993 Menswaardig afscheid van het leven, door zuster Leontine
28.02.1995 Rector prof. Jacques Willems in de praatstoel
04.04.1995 Op pelgrimstocht naar Assisië, door Jos Dooren en Jan De Proft
02.05.1996 De Kerk vandaag en morgen, door E.H. Jozef De Kesel
07.12.1996 God op de buis, door prof Ernest Henau
11.12.1996 Zin in spiritualiteit, door prof. Ulrich Libbrecht
03.12.1998 De vrouw in de kerk, door Guido De Couvreur
14.11.1999 Onze maatschappij in 2010, door Hugo De Ridder
30.11.1999 De stilte van de tijd, door Geert Leenknegt
06.04.2000 Islam en Christendom, door Urbain Vermeulen
23.04.2002 Vluchtelingen te koop, door Freddy De Pauw
13.02.2003 Het geld van de Kerk, door Geert Delbeke
26.11.2003 Over rouwverwerking, door Manu Keirsse
07.12.2004 De paus en zijn entourage, door Kurt Martens
16.11.2006 Diep in Congo, door reporter Peter Verlinden
04.12.2008 Over geloof en rede, door Marc Van de Voorde, hoofdredacteur Kerk en Leven
26.11.2009 Mijn Indiaverhaal, door Yolande De Zutter

E. Speciale activiteiten

1. Bijzondere voordrachten

Ook in deze tijd zijn er avonturiers die in het spoor van Bernard Henry – de bekende voordrachtgever in de vorige eeuw met reisverhalen – tuk zijn op nieuwe ervaringen en die nadien graag delen met hun publiek. Het was dan ook echt genieten bij de belevenissen van Ingrid en Nicole Dierickx, maar ook bij die van onze eigenste dorpsgenoot Paul Verstraete, die op de Indonesische archipel de meest onherbergzame streken ter wereld opzocht.

22.02.2000	Fietsen in vier jaar rond de wereld: Nicole Dierickx en Ingrid De Wilde
06.02.2001	Tweede reisverhaal van Nicole en Ingrid over hun fietstocht rond de wereld
13.03.2005	West-Papoea, het laatste paradijs,voordracht met een tentoonstelling door Paul Verstraete en reisgezellen
06.04.2008	West-Papoea: op zoek naar de Korowai, door Paul Verstraete en metgezellen

2. Quizz – De tafel van vier

De nationale Davidsfondsquiz is een heel jong initiatief. Maldegem is één van de 50 plaatsen in Vlaanderen en Brussel waarbij de quizploegen op hetzelfde moment dezelfde vragen voorgeschoteld krijgen. Onze afdeling is verrast met de jaarlijkse sterke opkomst, waarbij opvallend veel jongeren. Er wordt sterk gefocust op geschiedenis en weetjes over Maldegem en zijn deelgemeenten, maar men moet toch van alle markten thuis zijn. In oktober 2007 werd gekwist in de kanunnik Andrieszaal in Middelburg, de drie volgende jaren nemen de ploegen het tegen elkaar op in de Ark in Maldegem.
Vanaf 2010 wordt gekwist onder de nieuwe naam "De tafel van vier".

3. Zomerzoektochten

Al 25 jaar is de zomerzoektocht een bijzonder attractieve en succesvolle activiteit van het Davidsfonds nationaal. De zoektocht in 2008 met het thema "Genieten tussen Kerk en Kreek" brengt zo'n 20 000 "zoektochters" naar het Meetjesland. Maldegem ligt dan op de route, het wordt een uitstekend seizoen voor de plaatselijke horeca!

Heel wat liefhebbers komen elk jaar bij het Maldegemse Davidsfonds aankloppen voor een deelnemingspakket. Sommigen sluiten aan bij de gezamenlijke zoektocht met het bestuur, anderen doen het liever "alleen en van geen mens gestoord".
Met de auto of per fiets ontdekken ze zo unieke streken en steden: Vlaamse Ardennen (1981), Land van Streuvels en Demedts (1986), Waasland (1988), Ieper en IJzer (1989), Leuven (1990), Lier (1991), Het Land van Oudenaarde (1993), Het Land van de Witte (1994), van Ijzer tot Polder (1995), Voerstreek (1996), Land van Leie en Latem (1997), Klein-Brabant (1998), Pajottenland (1999), Oostende: tussen strand en polder (2000), Land van Uilenspiegel (2001), Ronse en de Vlaamse Ardennen (2002), Maaseik en het Maasland (2003), Westhoek (2004), Land van Plaisantieën (2005), Halle, Zenne en Zoniën (2006), Haspengouw (2007), Meetjesland (2008), Voerstreek (2009) en Het Brugse Ommeland (2010).

Georges De Vogelaere

55 jaar secretaris van het Davidsfonds

Een terugblik door hemzelf

Hoe word je secretaris?

Tot 1950 was ik gewoon lid van het Davidsfonds Maldegem. Voorzitter was toen meester Richard Cromheecke, proost en penningmeester onderpastoor Snoeck en secretaris Roger Janssens uit de Gentsesteenweg. Deze laatste, een vriend van mij, zei mij dat hij binnenkort zijn militaire dienstplicht moest vervullen en ... kon ik hem soms een jaartje vervangen? Ik ging akkoord. Op 1 januari 1951 werd ik waarnemend secretaris. Toen echter dat jaartje ten einde liep, zei Roger: Ik heb kennis gemaakt met een meisje uit Sijsele, we gaan trouwen en verhuizen naar Sijsele.

Wil je voortdoen? Ik ben dan maar secretaris gebleven. Ondertussen was ik ook in het huwelijksbootje gestapt en verhuisd naar Strobrugge. Mijn vrouwtje Margriet was al vóór ons huwelijk actief bij het Davidsfonds door het bezorgen van boeken bij de leden. Als ik het te druk had, stak ze graag een handje toe: adressen voor uitnodigingen schrijven, postzegels plakken, ... Daarom werd ze wel eens lachend genoemd "de secretaresse van de secretaris". Dat is ze vele jaren lang gebleven.

Het Nieuw Nederlands Toneel en de literaire voordrachten

De groep Poos was in Maldegem goed gekend. In de jaren 1950 voerde die tweemaal per jaar een toneelstuk op, afwisselend een drama en een klucht. Met veel bijval: de (oude) Gilde liep vlug vol en meestal moesten stoelen bijgezet worden. Dit bracht goed op en met de winst konden we bekende letterkundigen uitnodigen o.a. Ernest Claes, Emiel van Hemeldonck, Hubert Lampo e.a.
De meeste spreekbeurten kwamen ongetwijfeld van André Demedts, directeur van radio Kortrijk, romanschrijver, dichter, essayist en een bijzonder goed causeur. Op de tweede plaats kwam declamator Antoon Vander Plaetse, de beste die ik ooit gehoord heb. Een rare sinjeur was Willem Putman. Hij was de schrijver van enkele zeer populaire romans, o.a. Christine Lafontaine en Marilou. Hij publiceerde ze onder de schuilnaam Jean du Parc, die hij angstvallig geheim hield, omdat hij die werken in de gevangenis had geschreven (repressie!). Waarom een rare sinjeur? Bij zijn aankomst was het eerste wat hij vroeg: Graag een dubbele whisky en dan nog een. Pas toen begon hij zijn betoog!

Voor het N.N.T. kwam er concurrentie opdagen: in meer en meer huiskamers verscheen een tv-toestel. "Schipper naast Mathilde" was razend populair. Onze toneelavonden lokten steeds minder toeschouwers, er moesten geen stoelen meer bijgezet worden, onze kas dook in de rode cijfers en noodgedwongen moesten we stoppen met het N.N.T.

Davidsfonds Maldegem en de heemkunde

In Vlaanderen groeide de belangstelling voor de heemkunde. Wij wachtten niet op de komst van "Het jaar van het Dorp" in 1978. Voordien kwam heemkunde reeds veelvuldig aan bod. Ondervoorzitter Jeroom van Maldeghem publiceerde in 1977 een eerste werkje "Maldegems Erfgoed". Ikzelf startte met een reeks dia's, genomen van oude prentkaarten: "Maldegem 1900". Het bestuur stelde voor onze werking uit te breiden naar andere locaties in de gemeente. In het wijkschooltje Strobrugge werd daarmee gestart: een 8 mm-filmpje werd vertoond en daarna een reeks dia's over Strobrugge. Dankzij de enthousiaste propaganda van schooljuf Louisa Gailliaert was het lokaal al een kwartier voor de aanvang stampvol en de toeschouwers bleven maar toestromen. Vlug hebben we toen beslist om die voorstelling 's anderendaags te hernemen en weer liep het zaaltje stampvol. We herhaalden die activiteit in Kleit, in 't Vossenhol (met een filmpje van Hubert De Saer) en in Donk, telkens met aangepaste dia's. In Donk was de opkomst niet zo groot. Het café was verdeeld in twee delen: rechts de kaarters en links de geïnteresseerden voor de dia's. Af en toe werd het tussengordijn even weggeschoven en kwamen de kaarters eens loeren, maar binnenkomen deden ze niet. Een mislukking? Toch niet, want te Donk leerde ik Daniël De Naegel kennen. Die werd een trouw en ijverig bestuurslid. Ons bestuurslid Walter Notteboom, goed geplaatst als oud-Adegemnaar, stelde vast dat de tijd rijp was geworden en startte in 1984 met de plaatselijke heemkring "Het Ambacht Maldegem". Ikzelf en ook ondervoorzitter Jeroom Van Maldeghem stonden mee aan de wieg van de stichting. Ik heb met een drietal artikels in de jaarboeken mijn steentje bijgedragen tot de groei en de bloei van Het Ambacht.

De Davo reizen

In 1969 kwam er een brief uit het nationaal secretariaat te Leuven: we starten met een reisdienst en we zoeken Davo-verantwoordelijken. Mijn vrouw was opgetogen, ik wat

minder: mijn klas, enkele uurtjes bibliotheek, secretaris van het Davidsfonds. "Als jij het niet doet, doe ik het", en zo geschiedde. Kort daarop volgde de benoeming van mijn vrouwtje tot Davo-verantwoordelijke voor Maldegem en omgeving.
Volgende vraag: Wil je soms een achtdaagse reis naar Wenen gidsen? Ik weifelde weer, want Wenen kenden we eigenlijk niet goed. Enkel één dagje waren we er geweest: een bezoekje vanuit het naburige Wachau, waar we op vakantie waren, wel met een zeer goede gids, die me enorm geboeid had. Dus ja. 's Morgens als de bus startte, zei de chauffeur mij dat hij nooit in Wenen geweest was... en vlak achter mij zaten twee geestelijken. "Ik ben de secretaris van mgr. Leo Suenens... en ik ben de directeur van de grootste school uit Heverlee, je weet wel, waar die valse koning Boudewijn op bezoek kwam". Ik voelde mij heel klein worden... Toch viel de reis goed mee. Ik had de vuurproef doorstaan. Van dan af hebben we (eerst samen, dan ik alleen) een groot deel van Europa doorkruist van Engeland tot Rusland en van Noorwegen tot Gibraltar. Gedurende het schooljaar begeleidde Margriet grote groepen naar Lourdes, Spanje en Tenerife.

Over één reis wil ik graag nog iets vertellen: de vijfdaagse reis "Kerstmis en het Zwarte Woud", die ik wel 25 maal gegidst heb. We logeerden meestal in het hotel "Kreuz" in Vöhrenbach. Goede keuken, mijnheer aan het fornuis, en een goede sfeer. Sommige deelnemers maakten dezelfde reis tot vijfmaal toe mee. Ik ontmoette ook veel interessante mensen, o.a. de dichter Bert Peleman. Op een avond gaf hij in Vöhrenbach een literaire lezing over eigen werk en daarover schreef hij nadien een artikel in de Gazet van Antwerpen.
Verder de schrijfster Maria Jacques die stof kwam opdoen voor haar boek "Het Zwarte Woud". Het hoofdstuk Vöhrenbach begint als volgt: "Naast de kerk van Vöhrenbach wacht gasthof Kreuz op onze komst. Ik kijk vertederd naar de speelse lijnen van de bruine balken tegen de witgekalkte muren..." Pater Lievens opende zijn gedichtje met
"Vöhrenbach, stille lach,
In het woud zwart en koud.
Geef ons mee stilt' en vree
In dees nacht, diep en zacht...
De stille lach van Vöhrenbach wil me niet uit het hoofd, niet uit het hart.

In 2001 een brief van Davo uit Leuven: ... de Davo reizen bestaan niet meer ... opgeslorpt door de VTB. Van harte dank voor de jarenlange inzet. Erg verwonderd waren we niet, want we zagen de bui al een tijdje hangen. Vijf jaar later werd Davo opgevolgd door de "Davidsfonds cultuurreizen" en met succes.

De heemkundige fietstochten

"Leve de fiets", klinkt het nu overal. Goed zo! Toen het Davidsfonds in 1972 startte met de fietstochten, was het niet alleen fietsen om te fietsen, altijd legden we de nadruk op het woordje "heemkundig". Dat wil zeggen dat we onderweg een paar keer halt hielden om over een of ander heemkundig aspect uitleg te geven.
De drukst bijgewoonde fietstocht was die naar Knesselare en Sint-Joris in 1977 i.s.m. de Smokkelaars met start op het marktplein. Ik zag de groep steeds maar aangroeien en... juist voor we zouden vertrekken, kwam nog een groep uit de Marktstraat aangereden. "We logeren in de Jeugdherberg en we zouden graag meerijden, kan dat?" Goed dan. Bij elke halte waar uitleg werd gegeven, heb ik het tweemaal gedaan: eerst voor de groep vooraan en daarna voor de groep achteraan. Vriendelijke jongens uit de Jeugdherberg

waren het wel: achteraf hebben ze me verteld dat ze erg genoten hadden en hebben me hartelijk bedankt. Ik was bekaf en bij mezelf dacht ik: nooit meer! (naar schatting: 150 deelnemers). Ook hier liet de concurrentie zich in de volgende jaren voelen: het deelnemersaantal verminderde sterk. De oplossing kwam door samen te werken met de Landelijke Gilde van Donk, waar meester Paul De Ceuninck de leiding had. Wij zochten samen een bestemming, gingen dan op verkenning en na overleg werd de route vastgelegd. Vele jaren hebben we zo samengewerkt. We verstonden elkaar opperbest en vormden een goed team. We werden allebei een jaartje ouder en met spijt in het hart moesten we afhaken. Bedankt Paul! Dat betekende niet het einde van de fietstochten, want Daniël De Naegel, geruggensteund door Walter Notteboom, heeft mijn taak overgenomen en met succes. Leve de fiets!

Onze boekenbeurzen

Hiermee zijn we gestart in 1971 in de Gilde. De verkoop van boeken werd toevertrouwd aan medewerkende uitgeverijen of boekhandels, zoals Die Grael (Gent), de Europese Pers (Gent), Raaklijn (Brugge), De Standaard boekhandel (Knokke), Davidsfonds (Leuven) ... Het betekende een weekje hard werken voor de ganse ploeg om alles op te bouwen en ... achteraf af te breken. Elke boekenbeurs kreeg een eigen omkadering: een tentoonstelling door Maldegemse kunstenaars, een tentoonstelling rond het boek "Zoetendale" of rond de Duimpjes van Victor De Lille. Verder hadden we een eigen Davidsfondsstand met boeken en promotiemateriaal voor eigen activiteiten. Vermelden we nog het missiehoekje van wijlen Willy Cauwels.
De officiële opening gebeurde meestal op vrijdagavond met een gelegenheidstoespraak. Sprekers waren o.a. de dichter Anton Van Wilderode, de nationale voorzitter van het Davidsfonds Carlo Heyman, Achiel De Vos, voorzitter van Appeltjes van het Meetjesland enz. De laatste boekenbeurs ligt al een heel eindje achter de rug. Gelukkig organiseert thans de afdeling met succes andere activiteiten i.v.m. taal en lezen, zoals de Junior Journalist Wedstrijd, Toast literair, Leeswijzer, enz.

De daguitstappen

Het begon als een sprookje. Onder de houders van een spaarboekje bij de ASLK werden af en toe enkele nummers uitgeloot en de eigenaars zagen het bedrag op hun boekje verdubbelen. Het Davidsfonds Maldegem was in 1974 ook bij de gelukkigen. De vraag was: wat doen we met dat buitenkansje? Na heel wat palavers besloten we voor de bestuursleden en hun gezin een gratis busreisje naar Noord-Frankrijk te organiseren. Voorzitter Etienne Dhont, die de streek vrij goed kende, zou de gids zijn. Dat smaakte naar meer en vanaf toen schreven we een daguitstap in het jaarprogramma en dit onder mijn leiding. Ik heb er tientallen begeleid in binnen- en buitenland, te veel om op te noemen.

De meest succesvolle was die naar het zuiden van Engeland, met o.a. een bezoek aan Rye en Hastings. De bus was heel vlug volzet en we moesten mensen teleurstellen. Nog eens proberen was de boodschap en een maand later hadden we weer een volle bus. Wat was het heerlijk picknicken op de hoge klippen van de Engelse kust met zicht op de weidse zee!
De beste herinneringen hebben we aan Noord-Frankrijk: Cassel, Rijsel, Valenciennes, Cambrai, St.-Quentin, St.-Omer, de bronnen van de Schelde... Noem maar op. Enkele

keren hadden we ook zeer geslaagde uitstappen in samenwerking met Ingro Art, de vereniging onder leiding van Roger Rogghe.
Noyon, prachtig gelegen op een heuveltop, zorgde voor een verrassing. Na ons bezoek aan de prachtige kathedraal (met de ossen op de torens) kregen de medereizigers een uurtje vrij. Met een vijftal, o.a. mej. Agnes Baetens, wandelden we wat rond. We kwamen voorbij de plaatselijke bibliotheek. Even een kijkje nemen? We stapten binnen en waren welkom. "Wil je soms eens wat oude boeken zien?" Graag. De bediende kwam met een paar prachtig ingebonden handschriften tevoorschijn uit de 4de of 5de eeuw. Kijken mochten we, aanraken niet. Zijzelf draaide voorzichtig de bladen om en toonde ons prachtige miniaturen. Wat een rijkdom! Mijn dagje was goed!

Het bestuur op het verkeerde been gezet?

Mijn afscheid

April 2004: bestuursvergadering. Bij het laatste punt op de dagorde, de rondvraag, neem ik het woord: "Volgend jaar wordt ik omstreeks deze tijd 80 jaar en ik zou er willen mee stoppen. Wil je eens denken aan mijn opvolging? Algemene instemming.
April 2005: bestuursvergadering. Er is nog niets veranderd. We starten gewoonlijk met de voorlezing van het verslag van de vorige vergadering. Na voorlezing leg ik het verslagboek op tafel en zeg: "Dat is mijn laatste verslag, ik stop ermee!"
Kort daarop is mijn opvolgster gekend. Mevrouw Agnes Van Craenenbroeck wil met de steun van haar echtgenoot Johny Vermandel, een computerspecialist, mijn taak overnemen. Dat wordt een mooi duo. Ik heb hun niet te onderschatten opdracht nu ongeveer vijf jaar lang kunnen volgen en ik sta vol bewondering: echt een bedrijvig team. Proficiat !

En wat nu?

We staan aan de vooravond van een jubeljaar: 100 jaar Davidsfonds. Onder de leiding van Etienne Dhont, onze voorzitter, begonnen we al vroeg aan de voorbereiding. Reeds

In september wordt kennis gemaakt met het nieuwe boekenaanbod. De vroege beslissers komen opdagen.

twee jaar geleden werden de voorstellen verzameld voor de viering, zo groeide het programma. Nog even vermelden dat het ook voor Etienne een jubeljaar wordt, want dan staat hij 40 jaar aan de leiding, een record! Etienne heeft altijd een overvol agendaboekje, want hij is ook actief in andere organisaties zoals de cultuurraad, de bibliotheekcommissie, de Kerkfabriek, de vrienden van het Hooghuysorgel, het Open Monumentencomité ... en ondervoorzitter van Davidsfonds Nationaal. Wat een palmares!

Wie ook al ruim veertig jaar in ons bestuur zetelt, is Piet Blomme. In Davidsfonds Nationaal bracht hij het tot regionaal medewerker. Denk niet dat dit een erepost is, want het is hard werken: 's avonds bijna nooit thuis, altijd onderweg. Piet is ook bijzonder dienstvaardig: voor vele probleempjes zoekt hij een oplossing en ... steeds met de glimlach. Bedankt Piet!

In 1996 vierde men feest bij Davidsfonds Maldegem: zes jubilarissen werden gehuldigd voor 25 jaar vrijwillige inzet. Dat is nu 15 jaar geleden en nog vijf van hen zijn actief in onze beweging, d.w.z. die vijf hebben ook al 40 jaar inzet achter de rug. Dat betekent dat het bestuur wel enkele jonge krachten kan gebruiken.

Luisteren we even naar de laatste versregels van een gedicht van Wies Moens:

"Strak staan
de vaandels in den morgen.
Aartsengelen
Roeren de trom.
De jonge karavanen
zetten aan."

Wie volgt de jonge karavanen?
Davidsfonds Maldegem, het ga je goed!

Feestprogramma ter gelegenheid van 100 jaar Davidsfonds

1911 – 2011

Zaterdag 2 oktober 2010
"Vers Geperst": presentatie van het Groot Boekenpakket. Vertelmoment in de bibliotheek, gekoppeld aan de komst van de Nostalbus, die toert in het Meetjesland in het kader van 'Zomer vol verhalen'.

Donderdag 25 november 2010
Prof. Dr. Em. Johan Taeldeman: lezing over 'De evolutie van het dialectgebruik en de Maldegemse dialecten'. Start van de Poëzie- en Rapwedstrijd.

Zaterdag 11 december 2010
Voorstelling van het jaarboek nr. 16 van de Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem, met een bijdrage over het Davidsfonds, die focust op de jongste 25 jaar (1986-2011). Een mooie aanvulling van de brochure "Historiek en profiel van Davidsfonds Maldegem (1911-1986).

Zondag 23 januari 2011
Auteur Guido Van Heulendonck uit Adegem in gesprek met zijn lezers rond zijn nieuwste boek "Barnsteen".

Dinsdag 22 maart 2011
Dr. Eric De Maerteleire: "Geschiedenis op uw bord". Lezing en feestelijke receptie in Huyze De Baere.

Vrijdag 25 maart 2011
Concert door het gemengd koor Thaleia en het koor Kaleo, organist Ad van de Wege en instrumentale soli in de Sint-Barbarakerk.

Zaterdag 26 maart 2011
Eucharistieviering met uitvoering van de mis van Lodewijk De Vocht door "Onder Maats" en Academische Zitting met receptie.

Zondag 27 maart 2011
Prijsuitreiking van de Junior Journalistwedstrijd en de Poëzie- en Rapwedstrijd in Het Cultureel Centrum Den Hoogen Pad.

DAVIDSFONDS
cultuur beleef je samen

Jef Tinel
en zijn jaren in Maldegem

Rik Van de Rostyne

Op school Mijnheer, daarbuiten Jef

Van de artiesten die Maldegem met een straatnaam vereerde, is Jef Tinel de jongste. Toch zijn ze niet meer zo dik gezaaid, de Maldegemnaren die hem gekend hebben als koster, leraar of dirigent.

In de klas was het "mijnheer", daarbuiten Jef. Hij leidde en bezielde tal van fanfaren, harmonieën, koren en toneelgroepen en voorzag ze van muziek. In heel het Vlaamse land werd hij gevraagd als toondichter en dirigent, want zijn persoonlijkheid, zijn uiterlijk, zijn talent en zijn muziek spraken toen de mensen aan en … hij vroeg nooit geld.

Uit een befaamde kunstenaarsfamilie

Oscar Tinel, de vader van Jef, was afkomstig van Sinaai. Als zoon van de koster-organist aldaar, leerde ook hij het orgel bespelen. Hij huwde met Marie-Louise Vandemergel. Na een betrekking in Lessen, Henegouwen, kwam hij in 1891 met zijn gezin in Maldegem wonen. Er waren toen drie kinderen: Jef, te Lessen geboren op 11 mei 1885, Anna en Paula. In Maldegem werden nog Agnes, Katharina-Maria en op 11 juli 1895 Frans geboren. Deze jongste werd beeldhouwer. Het standbeeld van mevrouw Courtmans vóór het Koninklijk Atheneum te Maldegem is van zijn hand, de maquette ervan staat in de hall van de school. Beide zijn een schenking van de Vlaamse Toeristenbond.

Oscar Tinel was een begaafd organist, dat wel, maar hij leefde in Maldegem als een eenzame koster en een wereldvreemde vader met een groot huishouden en een drukke parochiedienst. Hij is zeer vroeg neurastheniek geworden en jong gestorven. Elke dag stond hij om vijf uur op en 's avonds ging hij om negen uur naar bed, ook als er in zijn huis plezier gemaakt werd of als het kermis was.

Jef kreeg zijn eerste muziekonderricht van zijn vader. Als negenjarige knaap bewees hij reeds zijn virtuositeit wanneer hij zijn vader of diens collega's in naburige parochies op de orgelbank verving. Na zijn studies aan het college in Eeklo, trok hij naar de normaalschool te Sint-Niklaas. Hij faalde er in de opleiding tot onderwijzer, maar behaalde met brio het diploma van koster-organist. Voor de muziek leek hij in de wieg gelegd, het was zijn roeping. Hij zette daarom zijn muziekstudies voort aan het befaamde Lemmensinstituut in

Mechelen, waar zijn oom Edgard (Sinaai 1854 - Brussel 1912) toen directeur was. Jef studeerde er orgel, fuga, contrapunt en harmonie.
Nonkel Edgard was een beroemd componist, in zijn tijd in België de belangrijkste naast Peter Benoit. Hij had de Prijs van Rome voor Muziek behaald. Hij had vijf kinderen, waarvan de oudste, Paul, kunstcriticus werd voor Le Soir. Hij hield erg veel van zijn neef uit Maldegem en dronk geregeld een glaasje wijn of port met hem. Ook gaf hij hem speciale les. Vermits Jefs uitslagen in Mechelen gewoonweg schitterend waren, wilde ook die zich kandidaat stellen voor de Prijs van Rome, maar naar het schijnt zou nonkel Edgard zich toen tegen Jef laten ontvallen hebben: "Deux Tinels? Il n'y en a qu'un!".

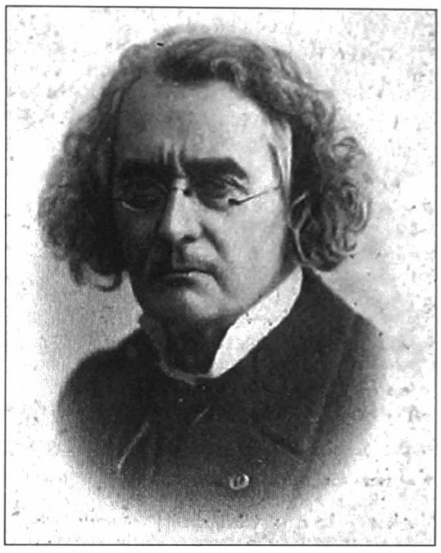

Edgard Tinel, oom van Jef Tinel.

Koster-organist in Maldegem

Hij dong dus niét naar de Prijs van Rome. Dat had echter ook te maken met de ziekte en de dood van zijn vader, wiens kerkelijke bediening hij als vanzelfsprekend zou overnemen; meteen zou hij ook helpen instaan voor zijn vier zussen en broer. Hij bekwaamde zich wel nog verder in Gent bij Leo Moeremans, een befaamd muziekpedagoog.

Zo werd aan Jef Tinel, sinds 1906 toondichter en dirigent, in 1911 de bediening van wijlen zijn vader als koster-organist in Maldegem toevertrouwd. Als daar op 25 maart van dat jaar op instigatie van onderpastoor Jacobs en met als voorzitter advocaat Hector Cuelenaere een Davidsfondsafdeling wordt gesticht, is hij meteen een gedreven bestuurslid. In 1919 wordt hij voorzitter van de pas gestichte cultuurkring 't Daghet in den Oosten, die zich toelegde op zang en toneel. Op 22 september 1920 trouwde Jef Tinel in Oostkamp met de uit Maldegem afkomstige onderwijzeres Helena Maria Vanden Bossche (1899-1979).

In 1924 verhuisde het koppel naar Gent Sint-Amandsberg, waar Jef koster-organist werd van de Heilig-Hartparochie. Zijn vertrek uit Maldegem moet volgens Omer Leloup te maken gehad hebben met de enge plaatselijke politiek en de verzuiling. "Het is hier gedaan met orgel spelen", zou hij gezegd hebben tegen de pastoor, "ik ga eens een beetje onder de mensen wonen en anders gaan leven, als een vrij man. Ik wil nog liever gaan werken of bretellen gaan maken, geen rijk bestaan, maar genoeg om van te leven, gebonden aan niets of niemand, tenzij aan mijn muziek".

In Sint-Amandsberg zagen in 1925 Lieve en in 1927 Lutgardis het levenslicht.
De lokale politieke inmenging in zijn doen en laten beu, zegde Jef in 1929 ook in Gent het kosterschap vaarwel en trok hij op uitnodiging naar Tielt om er Victor Verhelle, de ontslagnemende dirigent van de Harmonie van het Vlaamsch Huis te vervangen. Het gezin zou er iets meer dan zes jaar verblijven en veranderde in die periode drie keer van adres. Met eigen componeerwerk en repetities voor o.m. de IJzerbedevaarten en Vlaams-nationale Zangfeesten, engagementen bij het toneel- en operette-gezelschap De Vrije Zonen, met de directie van koren, harmonieën en fanfaren in Ardooie, Roeselare,

Jef Tinel, vooraan zittend, tussen (links) Julien Willemarck en Emiel Debbaut, en (rechts) Maurits Perquy en René De Lange. Staand: de overige leden van de kunstgroep 't Daghet in den Oosten. De foto dateert van 16 februari 1919, t.g.v. de eerste algemene vergadering van de vereniging [2].

Aspelare, Poperinge, Gent, Aalst, Lede ..., en daarnaast nog de boekhouding van het Vlaamsch Huis in Tielt, moet hij een hectisch bestaan geleid hebben. Voor al die activiteiten en verplaatsingen werd hij nauwelijks vergoed. Rijk is Jef Tinel dan ook nooit geworden.
In Tielt maakte hij ook kennis met Joris Van Severen en het Verdinaso [3].

In 1935 bereidde Jef Tinel zich voor op het examen van muziekpedagoog voor de Middenjury te Brussel. Hij studeerde toen veel en speelde piano van 's morgens tot 's avonds. Er was permanent muziek in huis en dat vond Lieve best aangenaam. Het examen waarop hij zich had voorbereid werd echter uitgesteld door het overlijden van koningin Astrid bij een auto-ongeval te Küssnacht op 29 augustus.

Maldegems eerste muziekschool

In 1936 keerde Tinel naar Maldegem terug, nu niet als koster-organist, maar als directeur en leraar van de Gemeentelijke Muziekschool en leraar aan de Rijksmiddelbare School, twee gloednieuwe realisaties van de clan De Lille. Hij nam opnieuw de leiding waar van het koor waarmee hij hier vóór 1924 had gewerkt en van 't Daghet in den Oosten; hij werd ook dirigent en toondichter van Hou en Trou, de muziekvereniging van *de Foto's.*

De Rijksmiddelbare School opende op 16 september 1936. De lessen werden gegeven in de gewezen Gemeenteschool, op de hoek Voorstraat-Katsweg. Dit gebouw leed grote schade in mei 1940. In 1951 werden hier de nieuwe gebouwen opgericht van het Koninklijk Atheneum.

Het ontstaan van de twee scholen moet men zien in het licht van de lokale politiek, die geheel gekenmerkt was door verzuiling.
De nieuwe scholen waren voor *de Buffalo's*, de katholieke partij van Cuelenaere, zonder meer de twee druppels die hun emmer deden overlopen. Toen ze in 1932 aangekondigd werden, schreven *de Buffalo's* in een pamflet: *"De programma's van onze tegenstrevers zullen we niet ontleden, want dat van de Blauwe behoort tot 't oud testament en dat van de Foto's schijnt meer te passen voor een cirk dan voor een gemeentebestuur".* Die uitspraak werd door de feiten achterhaald, maar is tekenend voor de toenmalige mentaliteit.
Het openbaar leven was toen geheel gebaseerd op een uniek en alles dominerend principe: de verzuiling. Het oprichten van een vereniging, de premies op een kermiskoers, het uittreden uit een bepaalde bond van duivenmelkers en het aansluiten bij een bepaalde gilde van boogschutters, de aanwezigheid bij een begrafenis of de afwezigheid op de tuinfeesten van 't kasteeltje van de Lilles in de Noordstraat, het doen en laten van Jan en alleman werd heel aandachtig gevolgd en nauwkeurig afgewogen. Men kan zich indenken hoe het in- of uitschrijven van een kind op een school dan besproken werd.
Over de start van beide scholen in 1936 kan dan ook geen zinnig woord gezegd worden dan na de analyse van de politieke verzuiling en van de interactie tussen *de Buffalo's*, *de Blauwe* en *de Foto's.* Elke zuil palmde aldus een aantal verenigingen in of stampte ze uit de grond: verenigingen voor kinderverpleging, voor wezen, voor zieken, voor werklozen, voor slachtoffers van de arbeid, voor bijstand aan kansarmen, voor arbeiders, winkeliers, boeren, oud-strijders, sportbeoefening, kwezels, etc. Het ontstond allemaal tussen de twee wereldoorlogen onder een slogan die voor het eerst klaar en duidelijk geformuleerd werd door de katholieke Prachtlijst in 1932: *"Wat anderen kunnen voor U, kunnen wij beter!"*

Jef Tinel werd betrokken bij de beide scholen. Daarover schreef ons zijn dochter Lieve Neys-Tinel: "Toen de familie De Lille vader in 1936 terug naar Maldegem wilde krijgen, speelde niet alleen de Rijksmiddelbare School daar een grote rol in, ook de Gemeentelijke Muziekschool was reeds in hun brein aan het rijpen. Ik denk zelfs dat die laatste voor vader een grotere aantrekkingskracht gehad heeft om terug te keren naar Maldegem dan de eerste. De start van de muziekschool was ook heel wat gemakkelijker en, hoewel men er later begon aan te denken, gingen de deuren iets vroeger open dan die van de

Rijksmiddelbare School. De leerlingen, of het publiek als U wil, waren zeer vlug gevonden. De Lille's hadden tóch een muziek!" Dat was toen de gebruikelijke naam voor een fanfare; er was in Maldegem dus een *muziek* van de Foto's, naast een *muziek* van de Buffalo's en een van de Liberalen. "Dat muziek werd toen aangetroffen in de handen van Maurits Martens, die met veel moed en overgave de dirigeerstok hanteerde. Dat dirigeerstokje werd echter algauw in vaders handen gestopt".

Het leek vanzelfsprekend: de muzikanten van de vereniging van *de Foto's* zouden meteen de eerste leerlingen worden van de eerste Maldegemse muziekschool.
"Er waren bijgevolg leerlingen voor de start van de school. Daar kwamen nog een paar knapen bij, die hier en daar uit nieuwsgierigheid, schoorvoetend meeliepen, en ook één meisje: Lieveke Tinel, en dat tussen al die grote mannen!
In het begin was het zoeken en aanpassen... Die mannen speelden wel bugel, trompet, trombone of trommel, maar veel muzikale bagage hadden ze meestal niet. Geen nood, we begonnen dan maar vanaf het prille begin: notenbalk, noten, toonafstanden, sleutels, maten, notenwaarde, ritme en noem maar op...
Het eerste schooljaar vorderde, maar heel wat volwassenen lieten het afweten. Die grote mannen waren waarschijnlijk niet erg ingenomen met scholen. Gelukkig kwamen er nogal wat jongeren, schoorvoetend weliswaar, want die "langharige artiest" boezemde wel wat vrees in op het eerste gezicht. Maar later week die vrees wel!", aldus Lieve Tinel over haar vader.

Drie afdelingen

Het tweede schooljaar kon van start gaan als een volwaardig tweede jaar van een volwaardige gemeentelijke Muziekschool. Er was al een schifting doorgevoerd, zodat er drie groepen konden gevormd worden: de beginnelingen, een middengroep en de gevorderden. De lessen werden gegeven op het gemeentehuis om 17.30 u. Een lijst met de uitslagen van het schooljaar 1938-1939 vermeldt een veertigtal leerlingen, verdeeld over drie afdelingen:

Afdeling A: Aline Leliaert, Denise Willemarck, Godelieve Tinel, Jordaan Claeys, Frans Wabbes, Roger Himschoot, Gwijde Hermans, Walter Van Gucht, Wilfried Van Gucht, Marie-Thérèse Hermans en Cecile Claeys.

Afdeling B: Henriette Willems, Fernande Imant, Noëlla De Lille, Lutgardis Tinel, Denise Schillewaert, Rachel De Bruycker, Achiel Lampo, Gabriëlle Imant, Bernard Imant, Adelin Lampo, Maria Cauwels en Lydie Windels.

Afdeling C: Antoinette De Smet, Erna Bonte, Yvonne De Backere, Mariette Van Hoecke, Goedewil De Lille, Gaston De Meulenaere, Jenny Neyrinck, Jacqueline Van Landeghem, Suzanne Taffeiren, Clarisse De la Meilleure, Suzanne Vercruysse, Edelhart De Lille, Edmond Imant, Raymond Van Gucht, Simone Van Vooren, Walter Blomme en Georges De Lille.

Viool en piano

Henriette Willems en Frans Wabbes schreven in voor piano, terwijl Aline Leliaert, Denise Willemarck, Gwijde Hermans en Lutgarde Tinel viool leerden. Ook Carlos Sierens, later

leraar aan het Koninklijk Atheneum, volgde viool en vernoemde als medestudenten nog Melva De Lille, Wilfried Dumon en Bernard Standaert, en er moeten er nog meer geweest zijn.

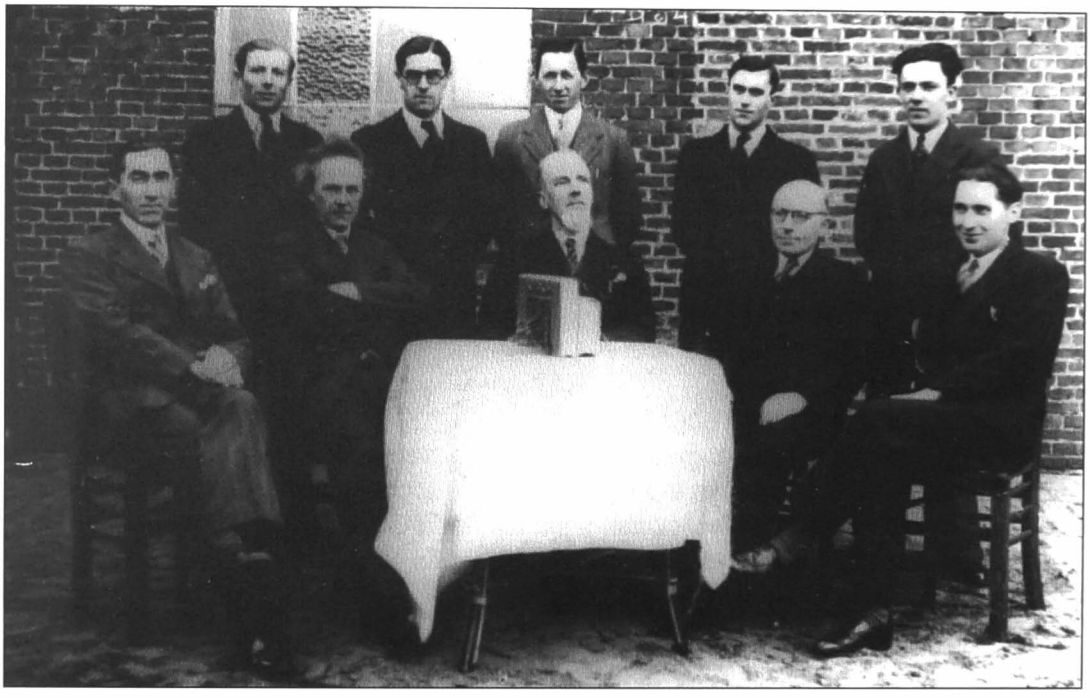

Het mannelijk personeel van de Rijksmiddelbare School in 1938-1939.
Zittend v.l.n.r: de heren De Sitter, Jozef Tinel, M. Janssens, directeur, De Val, Marc Boey.
Staand: de heren Valeer Speecke, Albert Blondé, Van Oye, Cyriel Aelbrecht en G. De Jode.

Over de instrumentisten schreef Lieve Tinel ons: "Elk kreeg een kwartier of een half uur privéles, en zo draaide de echte muziekschool met als directeur-leraar Jef Tinel. Een grote droom ging zo in vervulling voor hem en voor hen die hem steunden. De meeste tijd werd in groep besteed aan notenleer en muziekgeschiedenis, maar er werd ook enorm veel gezongen en dit via de notenleer en het muzikaal dictee.

"Mijn vader was de eerste uitbater van de Schouwburg", aldus mevrouw Hedwige Vercruysse-De Coninck. "Van vader moest ik viool leren, maar in de grond voelde ik veel meer voor piano. Mij is het om het even, zei Tinel, ik heb toch leerlingen genoeg. Maar eerst een jaartje notenleer en dan pas kiezen. Je kan er intussen eens rustig over nadenken. Zo volgde ik eerst een jaar notenleer, dan twee jaar viool en tenslotte toch nog piano. Mijn piano stond op het toneel, achter het doek van de cinemazaal op de eerste verdieping van de Schouwburg.Uren en uren heb ik daar geoefend, kurkdroge vingeroefeningen. Straatliedjes en schlagers waren uit den boze bij Tinel!"

Mijn Vlaanderen...

Jef Tinel was flamingant in hart en nieren en hield, zoals iedereen weet, meer van de Groot-Nederlandse beweging en van een goede hymne aan Vlaanderen dan van de Brabançonne. Hij koesterde grote bewondering voor Joris Van Severen, ging er fier op dat zijn lidkaart een heel laag nummer droeg (namelijk nummer 6) en componeerde een vlaggenlied voor hem.

Frans De Lille van het bekende bedrijf SAF vertelde ons in dat verband het volgende: "Wij, leerlingen van Tinel, hebben op de Rijksmiddelbare School nooit de Brabançonne gezongen. Toen iemand Tinel daar attent op maakte en van hem een woordje uitleg verwachtte, redde hij zich met het volgende smoesje: "De oude tekst werd afgekeurd door het ministerie en de nieuwe hebben we op school nog niet ontvangen!".

Over en voor Vlaanderen schreef Willem Gijssels de volgende tekst, die Jef Tinel op muziek zette: "*Mijn Vlaanderen, ik wijd U zo gaarne mijn liedje* omdat gij het land van de liefde me zijt. Ik ben er gewonnen, ik ben er geboren ...Toen 't daagde dan was het in Vlaanderen, het Oosten, met 't Dietse van schilder- en dichtkunst en roem".

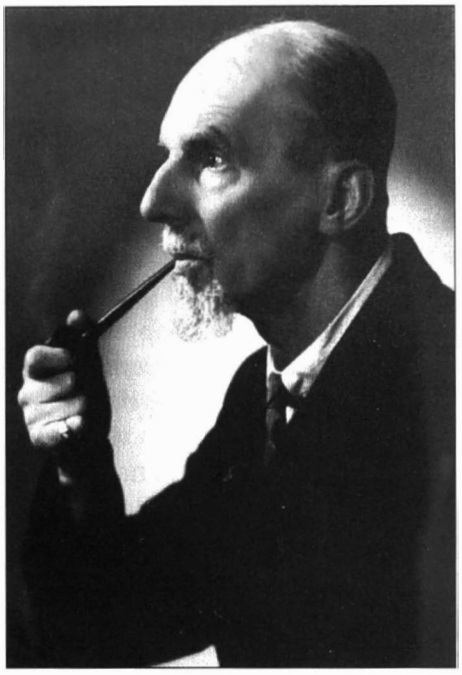

De heer M. Janssens, de eerste directeur van de Rijksmiddelbare School.

Aan de Rijksmiddelbare School

Behalve directeur en leraar van de gemeentelijke muziekschool, werd Jef Tinel ook secretaris en muziekleraar van de Rijksmiddelbare School, waarvan de heer M. Janssens de eerste bestuurder was. Op 16 september 1936 werd Tinel er aangesteld . Hij was dan reeds een man van vijftig. Toen twee maanden later splitsingen werden doorgevoerd, kreeg Tinel zeven uren per week toegewezen. Aanvankelijk zaten meisjes en jongens samen in de muziekles, maar naderhand kregen de meisjes les van mevrouw Yvonne Staelens-Dupuis. In 1937-38 kwamen er door de uitbreiding van de school een aantal uren muziek bij en in 1942, bij de stichting van het Koninklijk Atheneum in Eeklo, ging Tinel ook daar lessen geven.
Meneer Tinel aanvaardde in 1936 ook een parttime opdracht als studiemeester en secretaris-huismeester. In die functie hielp hij directeur Janssens bij de briefwisseling, bestellingen en betalingen, toezicht in de studiezaal, enz.
Tinel was geen zakelijk man, geen *commerçant* en zeker geen rekenwonder, maar zoals in zijn muziek was hij ook nauwgezet, origineel en vindingrijk in zijn bureauwerk.

Was de confrontatie tussen directeur Janssens en Jef Tinel een toeval, ze is in elk geval wederzijds inspirerend geweest. Het algemeen klimaat dat rond de nieuwe school was geschapen en het enthousiasme om de eerste successen speelden daar vast en zeker een rol bij. Directeur Janssens hield vooral van poëzie en literatuur, leraar Jef Tinel wàs een en al muziek. Ze waren eigenlijk twee zielen in één zak, die blijkbaar aan elkaar wilden laten zien wat ze konden en wat ze waard waren. Uit die artistieke confrontatie en wederzijdse waardering zijn enkele werkjes ontstaan die de toenmalige sfeer en mentaliteit schetsen, zowel op de school als in het dorp. De nieuwe Rijksmiddelbare school, de politieke heibel rond haar ontstaan en bepaalde toestanden in het dorp, ze waren ook anders in Maldegem dan elders. Dezelfde wind woei weliswaar over heel Vlaanderen, maar in Maldegem was alles heviger, bitsiger en extremer. Hier was alles grandioos en soms grotesk, en daardoor uniek.

Stamcafé bij Oscar Andries

Lieve Tinel vertelt: "De leraars van de Rijksmiddelbare School hadden toen hun stamcafé bij Oscar Andries. Voor bestuurder Janssens was het rechtover zijn bureel en voor vader was het naast de deur. Het was er gezellig; de waardin kookte voortreffelijk en handelsreizigers en leraars dronken daar soep of bestelden er een middagmaal. Het was een stamcafé met vogelpiek en pietjesbak, waar veel gebabbeld, gelachen en gekaart werd. Aan de straatkant, mooi naar de zon gericht en meedraaiend met de hoek van de Katsweg, lag een breed terras met rieten meubels en breedgestreepte zonneschermen; het was afgeboord met cipressenboompjes in houten kuipen. Er viel daar wel altijd wat te bekijken of te beleven, want het was langs de grote weg van Brussel naar Oostende. Achter het café lag de bolbaan: twee staken, en men kon wat krulbollen op de aangestampte aarde. Een ware attractie voor de gezellige troep van toen. Een zitbank voor de kijkers en binnen handbereik een bundel lange *hazenstrootjes* van bij Windels in het Keigat, en twee houten tapjes met een touwtje aan een telraam. Zat ik thuis, dan hoorde ik de bolders roepen en de bollen tegen elkaar ketsen en galmen tegen de *denders*.
Het is niet zo dat bestuurder Janssens en vader samen viool of piano speelden, maar ze waren enorm veel samen en blijkbaar waren ze nooit uitverteld. Het klikte zeer snel en zeer goed tussen die twee. Wij woonden toen, in 1936, in de Katsweg in het eerste huis voorbij de school. Dat was nog voorbij het kerkhof, maar in 1937 of '38 gingen we rechtover de school wonen, waar later drukkerij De Bolster kwam. Directeur Janssens hoorde vader dagelijks piano spelen vanuit zijn bureau. Hij zette dan het raam op een kier en dikwijls stapte hij bij ons binnen, gewoon om te luisteren en van de muziek te genieten."

Repertoire

Zowel in 'zijn' muziekschool als in de Rijksmiddelbare School bouwde Tinel stelselmatig een programma op dat zowel qua woord als qua muziek steeg in moeilijkheidsgraad. Voor de kleinsten waren het liederen die tot de verbeelding spraken en uitnodigden er een toneeltje bij te spelen als bij een sprookje. Dieren praatten er tot het kind en gaven het meteen een zedenlesje, dat ook altijd besproken werd. Dikwijls maakte hij daarvoor zelf tekst en muziek:

Is een dier nog zo klein
't Kan de mensen nuttig zijn
Dood het dus niet boosgezind
't Heeft gevoel lijk gij mijn kind.

Een ander voorbeeld, zeer eenvoudig zowel van tekst (Th. Gevens) als van toonzetting:

Miertje, miertje, aardig diertje,
Zijt ge nooit van zorgen vrij?
Miertje, miertje, speel met mij.

Miertje, miertje, aardig diertje,
Alles lacht en blinkt en bloeit.
Miertje, miertje, rust gij nooit?

Ik moet werken, gij moet leren,
Zo vervullen w'onze plicht.
Valt u jongen, dat niet licht?

Het liedrepertoire in de muziekschool was natuurlijk uitgebreider dan dat van de Rijksmiddelbare School. Het ging van kinderlied en wiegelied tot ballade en minnelied, van oude volksliederen tot actuele koorwerkjes, van grote toondichters uit binnen- en buitenland tot eigen composities en eigen liederenbundel. Zijn eigen vocale composities omvatten zowel religieuze als profane liederen.

Een oud notitieboekje geeft ons een beeld van hoe Tinel zijn leerstof opbouwde in het eerste en het tweede leerjaar. Aan de hand van de vier muzikale dictees die in de marge en tussen de tekst in staan, kunnen we ons een beeld vormen van de toenemende moeilijkheidsgraad op het gebied van notenleer.

In de hogere klassen stonden een aantal oude en laatmiddeleeuwse liederen als boegbeelden in deze volgorde voorop: *Meneerke van Maldeghem, Het daghet in den Oosten, Ghequetst ben ick van binnen, Ick seg adieu, Ik zag Cecilia komen, Ic heb gheiaecht* (een oud Marialied), *'t Is Sint Anna die komt aen,* enz.
In de hoogste klassen stonden religieuze liederen uit de zuidelijke naast geuzenliederen uit de noordelijke Nederlanden in het repertorium, profane liederen, oude volks- en werkliederen, minneliederen, heimat- en heldenliederen, liederen van grote toondichters uit eigen land en van elders. Eén van de handboeken die hij vaak raadpleegde was het tweedelige Nederlandsch Liedboek, in 1914 uitgegeven door het Gentse Willemsfonds onder toezicht van Flor. Van Duyse. Daaruit putte hij elk jaar weer wat oud en mooi was

Twee zielen in één zak

Directeur Janssens was dol op muziek. Hij was een fijnbesnaarde dichtersnatuur, en Tinel was dat ook. De uitbouw van de school slorpte uiteraard veel van Janssens' tijd op, maar tussendoor schreef hij toch enkele goede gelegenheidsgedichten. Voor de beste ervan componeerde Jef Tinel muziek. Bij wijze van voorbeeld hier enkele fragmenten uit een ballade over Koning Winter.

De Winterkoning.
Tekst M. Janssens Muziek: Jef Tinel (5 mei 1938)

Er leefd' eens een Koning met sneeuwwitten baard
Zijn kroon was een ijsring zijn schepter een zwaard
En fier droeg hij 't hoofd en sterk was zijn blik
Die muren doorboorde en strooit kouden schrik.

Hij schudde zijn lokken hij sloeg met den voet
En joeg witte vlokken en knelde den vloed
Dan steeg hij te paard een witschuimend ros
Het sloeg met zijn staart het stoof door het bos.

Hij loech om de kwelling van menschelijk leed
Zijn paard over helling en dal immer reed

Maar plots bleef het stil en zonk op den grond
Een jeugdiger wil zijn wil ondervond
Want Lente heur lach en heur liedeken zond.

Meneer Janssens was niet alleen een kunstminnend directeur, hij was zelf ook een beetje een kunstenaar, wat mag blijken uit onderstaand gedicht dat hij opdroeg aan Jef Tinel.

Muziek (19.12.1938)

'k Kan zoo lange blijven luistren
Naar uw klankensymfonie
Naar uw melodieën-fluistren
Op uw oude toetsengroep.

Tonen schallen, stemmen ruischen
Smelten saâm in harmonie
Dansen op het zeeënbruisen
Klagen tot een weemoedroep.

Wonder spel dat sterk mijn ziele roert
Wonder hoofd dat 't spelen begeleidt
Hoogten waarop gij ons medevoert
Juicht en zingt in heerlijkheid !

Tinel, uw volk, het Vlaamsche, weet
Hoe gij voor ware schoonheid streedt
In weinig vreugde en vele smart
Het draagt u dankbaar in zijn hart.

Voor de Rijksmiddelbare School schreef directeur Janssens ook een eigen staplied, dat alweer op muziek werd gezet door Jef Tinel.

Vermeldenswaard is tenslotte nog het werk dat meneer Janssens en Jef Tinel gezamenlijk realiseerden voor de culturele ouderavond van de Rijksmiddelbare School, die op 25 mei 1938 plaatsvond in de raadszaal van het gemeentehuis. Er was voordracht, het gezongen sprookje *Er was eens een koning ...* werd ten tonele gebracht [4], er werd gemusiceerd, een spreekkoor opgevoerd en er was het Lente-Ballet, gezongen door het meisjeskoor, waarin Odette De Laere schitterde als ballerina. Tinel zorgde voor de muziek, de tekst was van bestuurder Janssens:

Op hun lichte vlerkskens,
bij de bloemenperkskens,
dansen bijen licht van vlucht,
ronkend, brommend door de lucht.
Wiegeling, zotteding, vleugelen bont met de kevers rond.

Het licht vergaart
een kleurenspel voor 't menschenkind,
in toovergaard
en lentespel het leven wint.
Bij bloemenzwaai in vreugdekring,
ik leve vrij.
Bij korrelzaai en wemeling,
ik zinge blij.
Ik kus en dans in zotternij.
in lentelucht bij vlindervlucht,
komt, puurt met mij.

RIJKSMIDDELBARE SCHOOL
JONGENS - MEISJES
MALDEGEM

PLECHTIGE PRIJSUITREIKING

SCHOOLJAAR 1936-1937

OP { DINSDAG, 13 JULI 1937 (JONGENSAFDEELING)
OP { WOENSDAG, 14 JULI 1937 (MEISJESAFDEELING)

PROGRAMMA

1. NAAR BUITEN . . . . . { woorden : H. BRUINING
muziek : H. SARLY

door de leerlingen, onder leiding van Meester J. TINEL (muziekleeraar)

2. « VARIETES YOULILI »

Kermissotternij, in 3 schuifkens, door M. JANSSENS.

SPEL — DANS — MUZIEK.

TREDEN OP :

Pipo	F. X. JANSSENS	*Sakso*	WALT. VAN GUCHT
Raf	A. DE SUTTER	*Barytono*	BERTR. SLABBINCK
Janus, de oude . . .	JOR. VERSTRAETE	*Goliath, de reus*	MAUR. VAN RIE
Kobus, de domme . .	WILLY MARTENS	*Willem Tellus*	ROB. JOORIS
Milo, de magnetiseur .	ALBERT SEYNAEVE	*Zijn zoontje*	ACH. LAMPO
Man 1	ROB. JOORIS	*De Cow-Boy*	A. DE SUTTER
Man 2	ACH. LAMPO	*Boela-Matari*	WILL. VAN RIE
Slimmeke	N. MARTENS	*Transvino*	W. MARTENS
Yankee	RICH. VYNCKE	*Cognaco*	ALB. SEYNAEVE
Kolos, de sterke . . .	GAST. DE MEULENAERE	*De Trommelaar*	A. MARTENS
Blasio	EDM. DE CLERCQ	*Kinderen - Volk*	

3. HET LIED VAN DE BAREN . . . . . { woorden : W. GYSSELS
muziek : A. MEULEMANS.

door de leerlingen.

4. PRIJSUITREIKING.

5. VADERLANDSCH LIED.

Doodgravers

"Ik kreeg van Jef Tinel eens één op tien en ging dus om een woordje uitleg vragen. Hij antwoordde als volgt:", vertelde ons Omer Vercruysse, "Als ik u de maat van twee voor vier zie slaan, op en neer, dan tekent ge een 1 in de lucht. Daarom, Vercruysse, krijgt ge ... een één op tien".

"Het moet voor een groot kunstenaar als Jef Tinel een lastige taak geweest zijn om aan mannen zoals wij les te geven. We zaten in de hoogste klas van toen, het tweede middelbaar, en daar zaten vogels bij van diverse pluimage. Jef kon niet goed overweg met ons, want zingen konden we niet en muziek kenden we niet. Een troep doodgravers noemde hij ons. Hij liet ons dan ook een beetje links liggen, want hij kon van ons toch geen eer halen. Ik heb daar later aan de normaalschool veel hinder van ondervonden, maar ik mag daarvoor zeker geen steen werpen naar Jef Tinel." Dat schreef ons Valeer Posman over het eerste schooljaar, 1936-37.

"Tinel stond vóór de klas de maat te slaan. Ik probeerde dikwijls zijn handen te volgen, op en neer, van links naar rechts, jongens toch, op den duur wemelde het voor mijn ogen. Dat molenwieken met zijn armen heb ik hem later nog eens weten doen met Maldegem-kermis. Hij stond daar hoog op een getimmerd podium, omgeven door felle lichtbundels. Een warme, zachte avond was het, waarop geen blaarke roerde. Geen windeke was er. En volk! We kregen heel wat serenades te horen. Ook Vlaamse strijdliederen, wat dacht ge. Zie ik daar plots enkele motten rond zijn hoofd dansen en wirrewarrelen, op en neer. En er kwamen er nog meer! Iedereen wist dat zijn kop wonderwel geleek op die van Beethoven. Net een wijde kobbejager, zoudt ge gezworen hebben. Een moment dacht ik dat die motten uit zijn ..., nu ja, het was verkeerd wat ik dacht." En de heer Robert Jooris besluit met een oprechte bekentenis: "Echt waar, ik hield niet van die muzieklessen".

Van Rijswijckcantate

En toch bereikte Jef Tinel wat volgens de huidige schoolnormen gewoonweg onvoorstelbaar is.

"Jef Tinel was een bijzonder man. Niet meer zo jong en met, volgens de opvattingen van die tijd, lang haar. Hij had de gave en het gevoel om ons oude liederen op de juiste toon en met de gepaste uitspraak aan te leren, zoals *Heer Jezus had een hofken, daerin schoon bloemskens staen* ..." Aan het woord is mevrouw Raymonda Rammelaere-Ruebens. "Tinel was beslist een groot artiest, maar ik denk dat hij daar weinig van genoten heeft bij het lesgeven aan ons. De meesten hadden niet de minste muzikale aanleg. Het vak muziek was trouwens volledig nieuw voor ons. In onze ogen was het bovendien een bijvak, en het werd dus door veel leerlingen een beetje verwaarloosd. Sommigen waren zeer goed in notenleer, maar de meesten moesten toch de namen onder de noten noteren om het lezen wat vlotter te laten verlopen".

"Ik mocht studeren van het fonds der meestbegaafden, maar we hebben nooit de papieren ingevuld of opgestuurd. Ik behaalde 98% der punten voor wiskunde, maar het had geen belang. Ik ben zelfs mijn diploma kwijt. Maar: ik heb met mijn goesting geleefd en ik heb me nog nooit iets beklaagd. Ik lach en zing nog hele dagen. Trouwens, wij in de jaren dertig, wij zongen veel meer dan de jonge mensen van nu. Van de liederen die ik bij

mijnheer Tinel in de Rijksmiddelbare School leerde, heb ik er heel wat onthouden. We voerden zelfs de *Van Rijswijckcantate* uit".
Dat vernamen we ten huize van wijlen Gilberta Strubbe-Cochuyt. En om me te overtuigen bracht ze daar terstond enkele verzen uit de aanhef van de beroemde cantate van Peter Benoit:

"Hij vleide geen groten der wereld
Wat recht en schoon was joeg zijn boezem in brand …"

Jef Tinel bracht dus een vierstemmige cantate ten gehore, uitsluitend met zijn leerlingen van de Rijksmiddelbare School. Dat gebeurde, na amper twee jaar muziekonderricht, op de prijsuitreiking van 13 en 14 juli 1938.
"Dat was natuurlijk maandenlang hard repeteren, ook in het wekelijkse uurtje 'geestesontspanning', een les waarin eigenlijk alles mogelijk was: leraars die kwamen voorlezen uit een boek, directeur Janssens die zelf viool kwam spelen, of een wandeling naar het kasteel van Reesinghe met uitleg over de ketellappers die ingemetseld werden in de donkere put. Nooit meer die cantate gezongen in de voorbije vijftig jaar", zegt Leona nog. Toen ik dan zelf op min of meer zingende toon het refrein van het schoollied aanbracht, kreeg ik het daar compleet, met deze commentaar: "De tekst is van directeur Janssens, de muziek van Jef Tinel. Twee grote kunstenaars!"

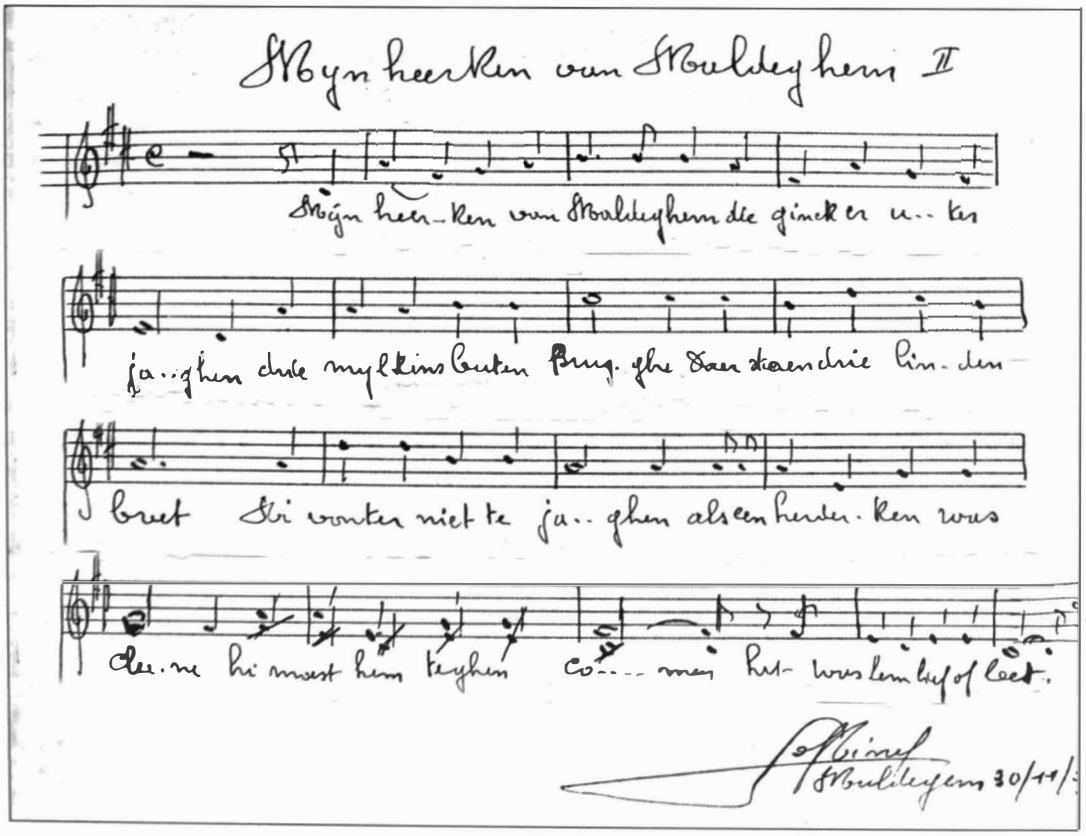

Meneerke van Maldeghem

Tinel verrichtte in 1939 ook veldwerk in verband met de oude liederen uit de streek. Hij tekende op wat oude mensen daarover nog wisten en ontdekte zo van de sage van

Meneerke van Maldeghem twee verschillende versies, zowel qua tekst als qua melodie. Voor elk van beide varianten schreef hij een bewerking.

De volgende merkwaardige gegevens kregen we te horen van mevrouw Rosette van Waeyenberghe, echtgenote Wilfried van Rie, uit de Popkensstraat:
"In 1939 woonde Tinel in de Gentse Steenweg. Zijn piano stond in het ruime salon dat mooi naar het zuiden was gericht en met een drieslagdeur rechtstreeks uitgaf op de tuin. Als hij aan het componeren was, liep hij hele dagen ongedurig rond in onze omgeving, met grote stappen, zenuwachtig sabbelend op zijn zwarte kromme pijp, totaal afwezig, in gedachten verzonken, volkomen in zichzelf gekeerd.
Hij hoorde of hij zag dan niets of niemand. Dan verdween hij weer naar binnen, even plots als hij gekomen was, en begon opnieuw op de piano te tokkelen, soms heel zacht, soms zeer luid en met volle grepen, meestal tot laat in de avond. Heel de buurt kreeg daar alle dagen gratis pianoconcerten en klassieke muziek te horen!
Wij, die toen nog kinderen waren, moesten vroeg naar bed. We deden wel onz' oogskes toe, maar we lagen te luisteren naar die vreemde muziek van die vreemde meneer, die lange man met zijn lang zwart haar, die daar in onze buurt was komen wonen. Voor die oude liederen kwam hij ons soms raadplegen. Mijn vader, Emiel van Waeyenberghe, een echte Kleitenaar, was daarvoor de aangewezen persoon. Hij herinnerde zich nog enkele fragmenten van *Meneerke van Maldeghem*.
De meidagen van 1940 brachten ons nog dichter bij die nieuwe buurman, toen Duitse stuka's de lange colonnes vrachtwagens mitrailleerden. Iedereen vluchtte weg uit zijn huis, weg van de spoorweg, weg van de twee grote banen en weg van de legerauto's. 't Is toen dat de gezusters Van Poucke sneuvelden en dat Gilberta Cochuyt dodelijk gewond raakte. Het was ook toen dat Tinel zich met zijn gezin naast ons wierp in ons roggeveld. De schaduw van Pietje de Dood schoot als een schicht over ons hoofd, maar we hebben het als bij mirakel overleefd. Nadien voelden we ons dichter met elkaar verbonden en hebben we, zoals het goede buren past, elkaar geholpen heel de oorlog lang".
In dat huis van Tinel wonen nu Eric en Daisy Roets-Willemarck.

Balling

In Tielt had Jef Tinel Joris Van Severen en het Verdinaso leren kennen. Hij sloot aan bij de groepering en werd haar kapelmeester. Na de dood van Van Severen in Abbeville, 1940, liet Tinel zich niet meer in met politiek, maar toch werd hij in 1944, zonder aanklacht, gearresteerd en dertien weken opgesloten in Gent.
In januari 1948 verhuisde het gezin Tinel naar Gent, waar Jef opnieuw een kerkkoor ging leiden. Toen in 1956 de beide dochters het huis uit waren, ging het echtpaar in Oostakker wonen. Van daaruit trok Jef nog wekelijks te voet naar Gent voor zijn zangers, terwijl hij zich ook bleef inzetten voor de IJzerbedevaarten en de Vlaamse Zangfeesten.
Geveld door een beroerte, overleed Jef Tinel in Maria Middelares in Gent, enkele weken na zijn 87ste verjaardag, op de lentedag van 25 mei 1972. Zijn pensioen, waarnaar hij tweeëntwintig jaar had verlangd, was nog maar pas in orde. Hij werd begraven in de rij van beroemdheden op het Campo Santo van Sint-Amandsberg.

Erkenning

Jef Tinel beoefende zowat alle muzikale genres en strooide zijn werk kwistig uit over het land. Hij componeerde honderden liederen: kunst- en volksliederen, liederen op

gedichten van Gezelle, stap-, strijd- en vlaggenliederen zoals *Laat de klaroenen schallen*, wiegeliederen, enz. Daarnaast cantaten, oratoria, orgelwerken en andere kerkmuziek waaronder zes meerstemmige missen, klavier- en orkestwerken, kamer- en toneelmuziek, zangspelen ...

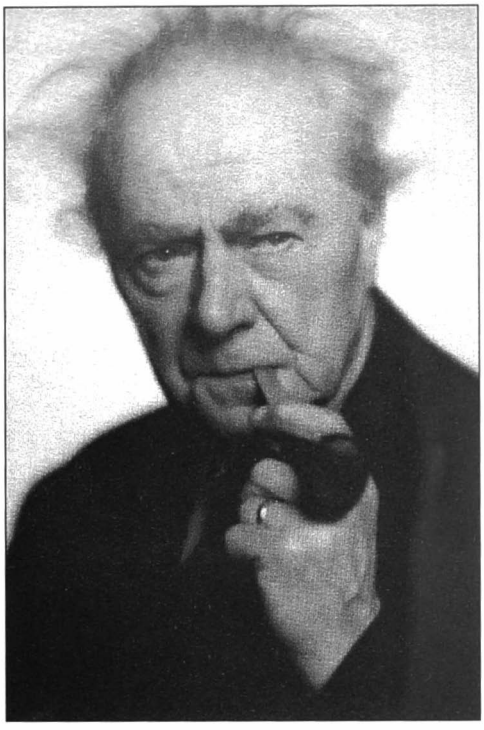

Hij heeft de dirigeerstok gezwaaid op de allereerste IJzerbedevaarten en meer dan twintig keer op de Nationale Zangfeesten in het Sportpaleis te Antwerpen; met zijn koorwerken won hij diverse provinciale prijzen, en met zijn orkestwerk *Scherts* van 1939 won hij de prijs van de toenmalige nationale radio-omroep N.I.R. Zijn strijdlied *Wij zijn bereid* veroverde heel Vlaanderen. Zowel het Davidsfonds als het Willemsfonds hebben hem een prijs toegekend voor zijn liederen.

In het oeuvre van Jef Tinel nemen de orgel- en pianowerken alsook de vocale werken de grootste plaats in. In 1972 kwam een fonoplaat uit van zijn mis *Salve Regina*, in 1960 gecomponeerd op de Latijnse tekst en later bewerkt voor een Nederlandse bewoording en gezongen door het Jef-Tinelkoor onder leiding van Dries Neys, schoonzoon van de componist. De mis werd uitgevoerd in de kerk van Christus Kloning te Gent en in 1973 uitgezonden op televisie.

In 1985, het Europees jaar van de Muziek en honderd jaar na de geboorte van de kunstenaar, werd een jubileumconcert Jef Tinel gegeven in het Bijlokemuseum te Gent door hetzelfde Jef-Tinelkoor, nog steeds onder de directie van Dries Neys; in Maldegem werd hij toen gehuldigd op de 11 juli-viering.

Als straks op 25 en 26 maart 2011 het Maldegemse Davidsfonds zijn eeuwfeest viert, zal weerom de muziek van een van zijn stichtende leden weerklinken: in een avondconcert brengt het gemengd koor Thaleia dan enkele liederen van Jef Tinel. Voor veel Maldegemnaren zal dat een ontroerend moment zijn, dat een warm gevoel zal nalaten.

Noten

1 De tekst van dit artikel is een bewerking door Marc Martens van een reeks artikelen die ik gepubliceerd heb in Vrij Maldegem van 6 maart tot 26 juni 1987. De oorspronkelijke teksten zijn vrij te raadplegen in het gemeentearchief van Maldegem.
2 Over de stichting van 't Daghet in den Oosten, zie ook: Jaarboek nr. 15 (2009), p. 240-244, van Het Ambacht Maldegem.
3 Over Jef Tinels periode in Tielt gaat het uitvoeriger bij Geert VERMEULEN: *Jef Tinel (Lessen 1885 -Gent 1972)*, in *De Roede van Tielt*", jg. 24 (1993) nr. 3-4, p. 43-54. Het artikel omvat een selectief overzicht van het oeuvre van de componist.
4 Zie Vrij Maldegem nr. 12 van 20 maart 1987.

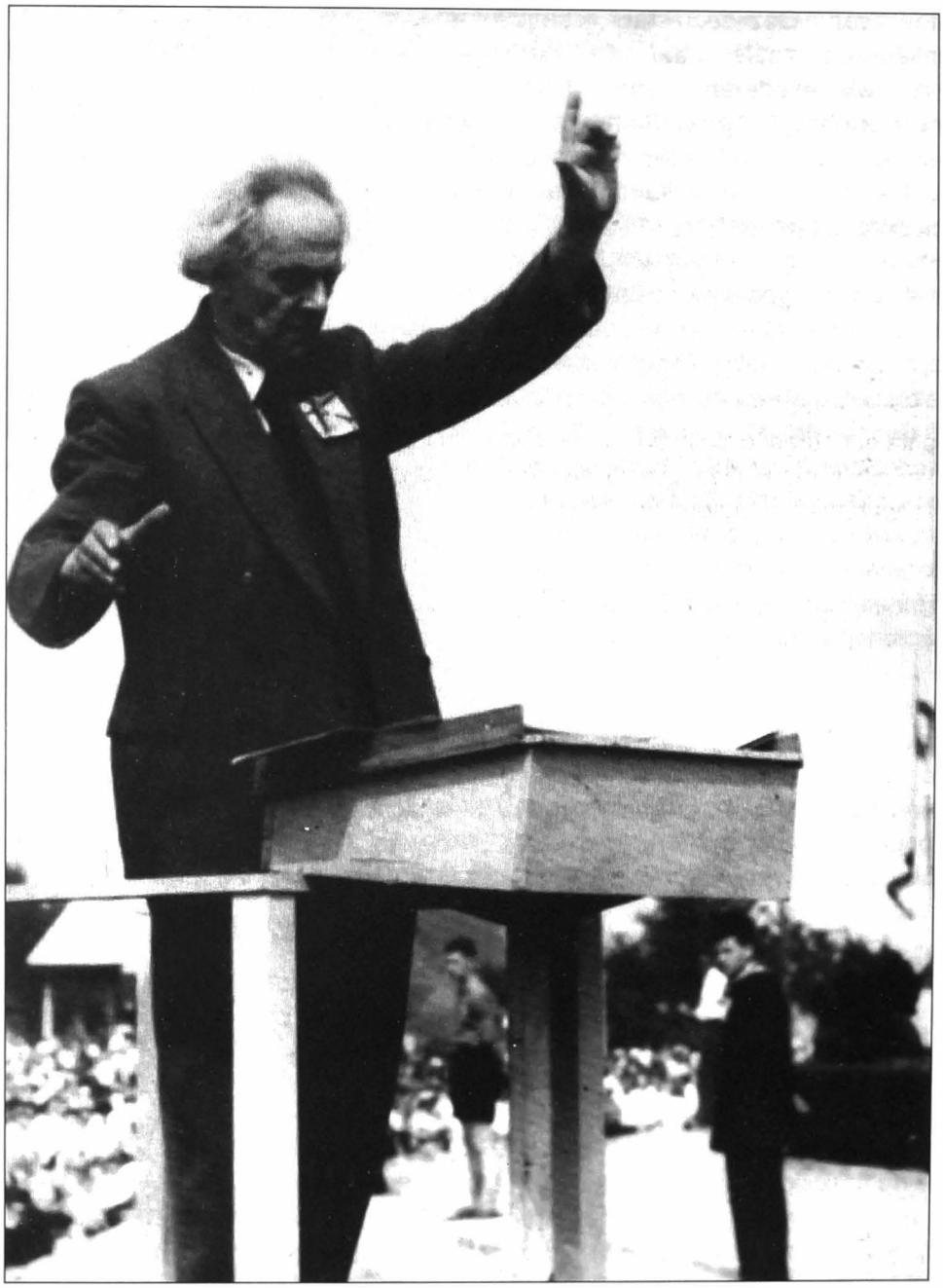

Jef Tinel dirigeert op een IJzerbedevaart.

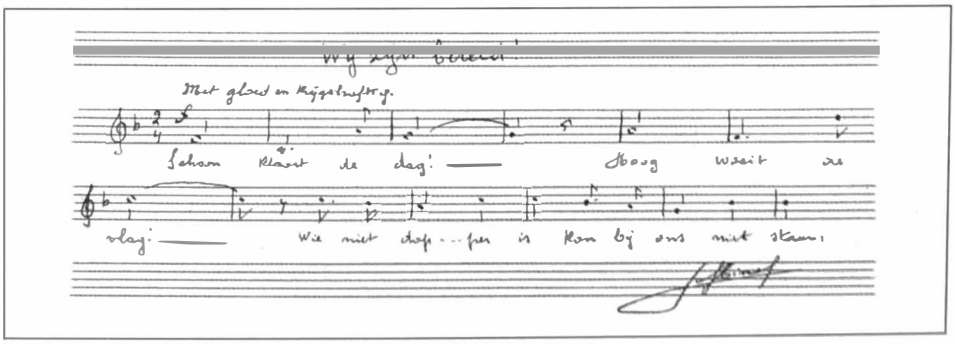

Aspecten van Jef Tinels flamingantisme en van zijn muziek belicht vanuit de licentiaatsthesis van Gaëlle Deldime

Marc Martens

Leven en muziek van Jef Tinel waren het onderwerp van een licentiaatscriptie, in het academiejaar 1999-2000 ingediend aan de Université libre de Bruxelles, Faculté de Philosophie et Lettres, door mevrouw Gaëlle Deldime. Haar titel *Jef Tinel (1885-1972)* gaf ze drie subtitels mee: *Une vie de musique, Un croyant au service du peuple,* en *Un engagement dans le Mouvement flamand.*

Was het aanvankelijk de bedoeling de gegevens van voorgaande bijdrage over Jef Tinels jaren in Maldegem te toetsen aan de bevindingen van mevrouw Deldime, dan bleek algauw dat haar thesis ook een aantal andere, om niet te zeggen nieuwe aspecten van Tinels leven en werk belicht, die eigenlijk een apart artikel vragen. Om verscheidene redenen kon mevrouw Deldime daar zelf niet voor instaan. Onze vraag echter haar studie te mogen inkijken, er eventueel naar te verwijzen en er desgevallend zelfs passages uit over te nemen teneinde Jef Tinel beter te laten kennen aan een publiek dat overwegend behoort tot een gemeente waar hij ettelijke jaren van zijn leven heeft doorgebracht en waar ook een straat naar hem is genoemd, heeft ze met een volmondig ja beantwoord. Was één van haar motieven de Vlaamse componist voor de vergetelheid te behoeden, dan zijn we er met haar immers van overtuigd dat Jef Tinel dit als mens, als toonkunstenaar en als Vlaming ten volle verdient; wij voegen daar graag aan toe: ook als Maldegemnaar.

Mag Jef Tinels overtuigde en diepgewortelde flamingantisme voor de Franstalige Brusselse musicologe een uitdaging geweest zijn, z'n engagementen in de jaren voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog en de weerslag daarvan nadien op zijn gezins- en beroepsleven, betekenden voor haar een onverwachte confrontatie. Het is zonder meer een verdienste dat ze die bewogen fase in Tinels leven niet heeft willen ontwijken of verdoezelen, maar getracht heeft ze op een correcte manier te integreren in haar studie. Daarbij, zegt ze, heeft ze niet willen oordelen, wél begrijpen.
Vooral over die fase, die samenvalt met Tinels beroeps- en artistieke activiteiten in Maldegem, ontlenen we in dank gegevens aan de thesis van mevrouw Deldime. Zij heeft voor haar werk kunnen putten uit het familiearchief, en was daardoor in staat behalve een degelijk onderbouwde biografie, ook een gedetailleerde catalogus van Jef Tinels œuvre samen te stellen. Ook daaruit putten we een aantal interessante gegevens voor wat Tinels artistieke productie betreft die in Maldegem is ontstaan.

Na de oorlog dreigde Tinels muziek vergeten te raken, afgewezen als ze werd wegens de associatie met het strijdend flamingantisme, maar ook omdat Jef Tinel er nooit op aangestuurd had zijn composities ruimer te verspreiden door ze in druk uit te geven. Zijn artistieke productie werd verengd tot het Vlaamse lied, volkse en vlot zingbare muziek, uitgevoerd op massamanifestaties. Vooral dát heeft hem de negatieve connotatie van

collaboratie opgeleverd. Jef Tinel werd beoordeeld op die liederen, terwijl ze slechts een beperkt gedeelte uitmaken van zijn œuvre, dat ruim zevenhonderd composities omvat, een gedeelte ook waaraan hij zelf een eerder beperkte muzikaal-artistieke waarde toekende in vergelijking met bijvoorbeeld zijn missen of zijn orkestwerken. Het is een onrecht, aldus de auteur, het werk van Jef Tinel te herleiden tot een klein aantal liederen, terwijl hij vóór alles een groot muziekpedagoog was, die zijn volk via de muziek wilde verheffen. Dat ideaal is hij zijn leven lang trouw gebleven, ondanks huisarrest, gevangenis, processen, veroordeling, miskenning.

Het past hier ook de heer Peter Leys, kleinzoon van Jef Tinel, welgemeend te bedanken voor het bezorgen van een gedrukte versie van Gaëlle Deldimes scriptie.

****

Vervolging

Als Jef Tinel zich in 1936 weer in Maldegem vestigt, zit hij niet meer aan het orgel maar staat hij voor de klas.
In Tielt, waar hij voordien ruim zes jaar met zijn gezin had gewoond, had hij kennis gemaakt met Joris Van Severen, leider van het Verdinaso, het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen. Hij werd lid en kapelmeester van de vereniging. Als Van Severen in mei 1940 in Abbeville vermoord wordt, laat Jef Tinel de politiek varen; zijn flamingantisme blijft hij wél vertolken in zijn muziek.

1944. Eens de oorlog voorbij, begint voor Jef Tinel en zijn gezin de ellende wegens zijn vermeende hand- en spandiensten aan de Duitse bezetter. Aanvankelijk gaat het om zijn banden met de DeVlag, de Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft, een in 1936 opgerichte culturele vereniging met uitgesproken nationaalsocialistische inslag. Bij een verhoor daarover op 8 oktober 1944 verklaart Jef deel uitgemaakt te hebben van die groepering van 1940 tot 1943. Om een frank bij te verdienen heeft hij in 1941 gewerkt als boekhouder van de plaatselijke Wehrmacht, maar al na twee maanden raakte hij in geschil met de Inspektor der Ambtskasse.

Het blijkt voldoende om Tinel in verdenking te stellen. In het vooruitzicht van verder onderzoek interneert de Rijkswacht hem in het Instituut van de zusters Maricolen te Maldegem. Iemand uit zijn omgeving schakelt dokter Cœlis in, die een medisch attest bezorgt waarin staat dat Jef wegens ernstige hypertensie en hemoptysie, in gewone mensentaal hoge bloeddruk en het ophoesten van bloed, in gevangenschap de nodige zorgen niet zal kunnen krijgen. Zes weken later verklaren drie vrienden van Jef, Adolf Martens, Omer Dhooge en Prudent Van Watermeulen, leden van de DeVlag, dat Jef geen wervend lid was; via een petitie trachten ze aan te tonen dat hij nooit antipatriottische propaganda heeft gevoerd.

Het krijgsauditoraat stelt een dossier te zijnen laste samen. Daar maakt een betalingsbewijs voor een vakantie van zijn kinderen in Duitsland deel van uit, plus een banknota van de Westbank voor een vergoeding van 6875 frank, hem op 21 mei 1943 toegekend door de Vlaamsch-Duitsche Arbeidsgemeenschap van Brussel. Het gevolg: Jef Tinel brengt de dagen rond de jaarwisseling door in hechtenis buiten Maldegem. De Maldegemse Rijkswacht trekt dan op onderzoek uit bij zijn buren, maar "*niemand heeft*

zich door hem ooit bedreigd gevoeld, niemand vindt zijn arrestatie nodig". Prudent Van Watermeulen verklaart dat Jef vóór de oorlog lid was van het Verdinaso en dat hij in 1942 in Duitsland een 11-juliherdenking zou opgeluisterd en er gedirigeerd hebben, maar "*hij trok zich niemand aan*". Jef was vóór noch tegen de Duitsers.

Op 9 januari 1945 wordt Jef geïnterneerd bij de familie Famelaer in de Holstraat in Gent. Zijn hechtenis zal dertien weken duren. Met die familie bouwt hij een heel goede band op. Hij zou ook een tijdlang op een klein kamertje in het psychiatrisch ziekenhuis Sint-Jan de Deo aan het Fratersplein hebben verbleven, een instelling die vanaf 1946 werd beheerd door de broeders Hiëronymieten van Sint-Niklaas. Een lichtpunt in die periode is dat hij organist kan worden in de augustijnenkerk te Gent.

Op 28 februari 1945 wordt een brief van Jef, daterend van 10 oktober 1942, uit het dossier van de Commissie Eerherstel Borms gelicht en als bezwarend materiaal tegen hem gebruikt. Als Vlaams-nationalist was August Borms al na de Eerste Wereldoorlog vervolgd wegens collaboratie, op 12 april 1946 is hij op eendere beschuldiging geëxecuteerd.
In zijn brief laat Jef Tinel verstaan dat hij, "*hoewel eigenlijk geen gebroodroofd aktivist*", toch nadeel heeft ondervonden ingevolge een aantal activiteiten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij haalt aan dat hij wegens het stichten van de kunstvereniging 't Daghet in den Oosten tijdens de oorlogsjaren 1914-18 al verdacht werd gemaakt van activisme. Als enige Maldegemnaar kreeg hij daarvoor in 1918 en opnieuw in 1919 een grondige huiszoeking te doorstaan vanwege de "*sureté belge*". Jef was daar echter in het geheim van verwittigd en had tijdig "*het gevaarlijke weggeborgen*". Er werd niets bezwaarlijks gevonden, maar alles wat voor Jef promotie kon betekenen binnen de gemeente, zoals het geven van privélessen, werd gedwarsboomd. Weddenverhogingen die andere kosters-organisten bekwamen, werden hem niet toegekend "*aangezien ik geen berouw betoonde over mijn misdaden (sic) en ik zelfs volhardde in mijn boosheid*". Die boosheid, dat was ondermeer dat hij geweigerd had de Brabançonne te spelen of dat hij een voordracht had gegeven. Uiteindelijk zag Jef zich verplicht ontslag te nemen en werk te aanvaarden als boekhouder. Zijn aanstelling in 1936 als muziekleraar aan de Rijksmiddelbare School te Maldegem met zes uren les, een opdracht die later werd uitgebreid met twee uren in het Atheneum te Eeklo, volstond niet om zijn gezin te onderhouden; zijn vrouw was verplicht les te geven in de "verlengde leerplicht", zonder benoeming, tegen een uurloon, geen wedde.

Voor die brief lijkt er geen directe aanleiding voorhanden, er is wel een latente verklaring: Jef Tinel had het financieel niet breed. Zoals Duitsland hem in 1942 een podium, een publiek en een flinke gage offreerde als hij daar een concert zou gaan dirigeren ter gelegenheid van de Dag van de Vlaamse arbeidskrachten in Duitsland, zo vernam hij in dat jaar uit de krant dat de Commissie Borms een toelage voorzag voor activisten uit de Eerste Wereldoorlog die met financiële problemen kampten. Tinel ging daarop in. Of zijn pleidooi om er voor in aanmerking te komen geheel strookt met de werkelijkheid, blijft voor Gaëlle Deldime een open vraag.

Hoe fanatiek de repressie uit de hoek kon komen, blijkt ook als op 29 augustus 1945 een ander element aan het dossier wordt toegevoegd, een foto waarop enkele personaliteiten uit Maldegem in het gezelschap van Duitse militairen staan. Een van de Maldegemnaren zou Jef Tinel zijn. Om de Maldegemnaren te identificeren doet de Rijkswacht een beroep op Jerome Landuyt, ambtenaar bij de Burgerlijke Stand. Het personage op de foto dat

voor Jef Tinel moet doorgaan is vaag, maar wordt op basis van zijn coiffure - grijzend haar, lang en volumineus gedragen - met hem vereenzelvigd. De foto dateert van 1940, toen luitenant Breydt in Maldegem vertoefde, en is genomen bij de IJzertoren in Diksmuide ter gelegenheid van een uitstap van Duitse officieren.

De figuren die op de foto herkend zijn, worden verhoord. Eigenlijk kampen ze met hetzelfde probleem als Jef Tinel: ze worden verdacht van collaboratie. Sommigen herinneren zich het gezelschap van Jef en zijn vrouw, anderen verklaren dat die er niet bij waren, nog anderen weten het niet meer. Jef zelf kan zich die reis niet herinneren en blijft bij die verklaring.

Op 31 oktober 1945 wordt Jef Tinel ervan beschuldigd samen met een De Lille de commentaar te hebben ingesproken bij het slot van een nazigezinde film die vertoond was bij Van Holsbeke. Jef ontkent. In januari 1946 wordt zijn dossier nog eens aangevuld met twee stukken. Het eerste is een lijst van "volksgezinde" kunstenaars. Ze dateert van 1940-41 en was als bijlage meegestuurd bij een schrijven van het rechts-radicale Vlaams Nationaal Verbond, gericht aan de burgemeesters en schepenen. In dat schrijven worden de lokale overheden verzocht als leden voor jury's van muziekacademiën en conservatoria volksgebonden lieden aan te duiden, met behalve artistieke kwaliteiten ook waarborgen qua Vlaams-Nationale gezindheid. In de lijst komt ook Tinel voor. Het tweede stuk is een strook die aantoont dat Jef Tinel geabonneerd was op Balming, het weekblad van de DeVlag. Later worden nog andere zogezegd bezwarende gegevens gevonden, zoals een overschrijvingsbewijs van 5 frank voor het Fonds Vincent Loyens, de VNV'er die op 1 april 1939 in Vlijtingen werd doodgeschoten na een verkiezingsmeeting van de Katholieke Vlaamse Volkspartij.

Op 14 juni 1946, ruim anderhalf jaar na het begin van de verhoringen, herroept Jef Tinel voor de Krijgsraad te Gent zijn eerste verklaring, daterend van oktober 1944. Hij zegt geen lid geweest te zijn van de VNV, maar haar enkel in '43 zijn strijdlied "Wij zijn bereid" te hebben toegestuurd, dat al jaren vóór de oorlog gecomponeerd was. Ook ontkent hij lid geweest te zijn van de DeVlag: men had hem weliswaar een lidkaart daarvan gepresenteerd, maar hij had die niet willen betalen. Tot zijn verdediging roept hij ook in dat hij vóór de oorlog in Maldegem een gemengd koor had gesticht met de financiële steun van dokter De Lille, die later de leider werd van de plaatselijke DeVlag-afdeling. Met dat koor had hij voor de groepering in 1940-41 drie of vier muzikale avonden opgeluisterd, ondermeer omdat hij zich daartoe verplicht voelde ten aanzien van dokter De Lille, een vriend sinds ettelijke jaren en zijn behandelende geneesheer, die voor zijn zorgen geen vergoeding wilde aanvaarden. Van het Verdinaso was hij lid geweest vóór de oorlog; hij was in 1942 naar Berlijn gereisd om er het 11- julifeest met de Vlaamse arbeiders voor te bereiden, maar had er niet kunnen dirigeren omdat hij geweigerd had Duitse liederen aan te leren. Voor die reis kreeg hij eerst in 1943 van de DeVlag ongeveer 6000 frank vergoed, wat nauwelijks volstond om de kosten van de verplaatsing en vier à vijf weken logement te dekken, laat staan het verlies wegens het onbetaald verlof dat hij had moeten nemen.

In tegenstelling tot wat hij in augustus 1945 aan de Rijkswacht had verklaard, bevestigt hij dat hij in 1940 heeft deelgenomen aan een reis om de destijds vernielde streken in de Westhoek te bezoeken. Hij had zijn verhoorders toen niets gezegd om de organisator van die uitstap niet te verklikken. Hij wist dat er Duitsers aan hadden deelgenomen, maar ontkende op de foto te staan die vóór het IJzermonument werd genomen. Met zijn brief

van 1942 aan de Commissie Borms hoopte hij zijn financiële situatie te kunnen verbeteren, ondermeer om de studies van zijn dochters te kunnen betalen. Medewerking aan de nazifilm bij Van Holsbeke had hij noch met eigen stem, noch met een koor verleend. Wel geeft hij toe dat zijn twee dochters met hem mee naar Duitsland waren gereisd.
Het zag ernaar uit dat na een brief van 20 juni 1946, waarin hem het einde van de vervolging wegens vijandgunstige handelingen werd meegedeeld, voor Jef Tinel de lijdensweg gegaan was. Toch wordt hem door deurwaarder Verspeurt uit Eeklo op 12 oktober nadien kond gedaan dat hij ingevolge een wetsaanpassing, levenslang uit zijn burgerrechten wordt ontzet vanwege de beurs waarvoor hij bij de Commissie Borms heeft gesolliciteerd. Als Jef daartegen beroep aantekent, herbegint alles van voren af aan: aanzegging van de klacht, verhoren, verklaringen...

Op 7 december 1946 wordt Tinel ervan beschuldigd de Duitse politiek te hebben gediend door aanwezig te zijn op allerlei manifestaties door de bezetter georganiseerd, zoals het achtste Zangfeest te Brussel, de arrondissements-vergadering der Eenheidsbeweging in het Sportpaleis te Gent op 25 mei 1941, de culturele dagen te Keulen op 26 en 27 juni 1941, die van het Meetjesland in juli 1944, evenals enkele manifestaties in Maldegem. Eind januari 1947, na nieuwe ondervragingen, verklaart de politie van Maldegem dat de familie Tinel klaarblijkelijk een Duitsgezinde houding heeft gemanifesteerd. Negen maanden later, op 31 oktober, kondigt deurwaarder De Witte van Eeklo aan dat Jef Tinel uit zijn rechten ontzet is. Jef tekent beroep aan.

Gedurende drie jaar en drie maanden blijft het bij die situatie. Op 4 januari 1951 wordt Tinels veroordeling herleid tot vier jaar verlies van zijn burgerrechten, ingaand op 1 augustus 1946, dag waarop zijn naam voorlopig op de lijsten van de epuratie kwam te staan.

Die vier jaren waren inmiddels al verstreken. Het zou nog bijna anderhalf jaar duren tot zijn dossier in mei 1952 bij de procureur-generaal van Gent terecht zou komen. Op 16 november 1953 volgt een arrest: Jef wordt "*wegens gebrek aan burgertrouw*" uit zijn ambt gezet van "*leraar en secretaris-huismeester aan de Rijksmiddelbare School Maldegem*", en is "*van rechtswege levenslang vervallen ... van het recht om openbare functies, bedieningen of betrekkingen te vervullen, van het recht om te stemmen, te kiezen of verkozen te worden, van het recht om een ereteken te dragen of om gezworene te zijn...*". Toch zorgen aanpassingen van vroegere wetten voor een eindvonnis te zijnen gunste: omdat zijn hoger beroep ontvankelijk is bevonden, hij niets getrokken heeft van de Commissie Borms, geen politieke activiteiten aan de dag heeft gelegd tijdens de vijandelijke bezetting, wordt het eerdere vonnis door "*Het Hof, Rechtdoende op tegenspraak*" nietig verklaard en verkrijgt hij "*de opheffing ab initio van het tweevoudig verval van rechten*", eerder opgelopen. Samengevat: op 16 november 1953 wordt Jef Tinel in zijn rechten en in zijn eer hersteld.

Het dossier tegen Jef Tinel bleek uiteindelijk nogal mager: hij hoorde bij de Vlaamse Beweging, maar collaboreerde daarom nog niet met de Duitse bezetter. Sommigen hebben in pers of bij toespraken gesteld dat men met hem in feite zijn broer, de beeldhouwer Frans Tinel viseerde*. Hoe dan ook, niemand had door zijn toedoen enige lichamelijke, morele of financiële schade geleden. Niemand, tenzij hijzelf en zijn gezin door de vervolging nadien. Zo mocht, omdat de vader zijn burgerrechten had verloren,

dochter Lieve geen examen afleggen voor het regentaat en werd aan Lulu (Lutgarde) de inschrijving aan de verpleegstersschool geweigerd.

Pas in 1948 werd het gezin Tinel herenigd. Ze gingen wonen in de Lievestraat te Gent, nabij het klooster van de paters augustijnen. Daar bleef Jef organist en zangmeester tot aan zijn pensionering in 1964. Ondanks het eerherstel in 1953 was het pas enkele maanden voor zijn dood dat Jef een pensioengeld ontving en dat hij weer voor de klas mocht gaan staan. Daar was hij ondertussen evenwel te oud voor geworden.

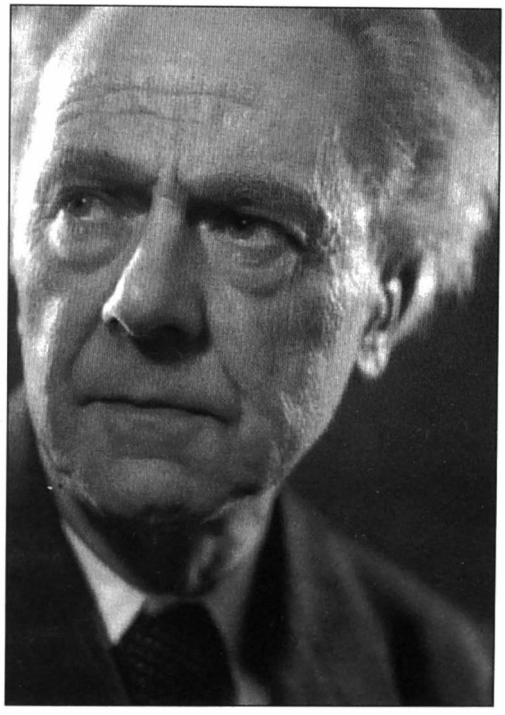

Laat-romanticus

Globaal beschouwd is Jef Tinel zijn leven lang blijven componeren in een laat-romantische stijl, aldus Gaëlle Deldime. Zijn muziek, religieus zowel als profaan, is pretentieloos, heeft diepgang zonder zwaarwichtig te zijn; soms klinkt er een zweem van melancholie of dromerigheid in door. Hoewel variabel van kwaliteit, zijn nagenoeg al zijn werken ongecompliceerd, klaar van structuur, soepel van melodie en evenwichtig van tonaliteit; zijn harmonisatie is eenvoudig en fris. Een vernieuwer was Jef Tinel niet, met experimenten liet hij zich niet in; een luisteraar wordt maar zelden verrast door een onverwacht akkoord of een ongewone klankkleur.

Jef Tinel heeft zijn meer dan zevenhonderd composities geen opusnummer meegegeven, de meeste echter wel gedateerd. Ze bleven bewaard in een vijftigtal genummerde plus vijftien ongenummerde albums in een verzorgde transcriptie, die hij vermoedelijk pas op latere leeftijd heeft aangevat; daarnaast zijn er ook enkele mappen met nog niet gekopieerde en onvoltooide stukken, en verder kladversies van en schetsen voor composities.

In 1920 schreef Jef Tinel aan vriend Alfons Moortgat "*... muziek schrijven is voor mij om zoo te zeggen een levensbehoefte geworden. Ik schrijf uit louter genoegen al weet ik ook voorop dat het tot niets dienen zal, en wat voor een ander wellicht niets betekent krijgt voor mij dubbele waarde. Mijn vol gekladde muziekboeken worden met zorg bewaard, ze maken als mijn levensdagboek uit zoo vol van mooie herinneringen ...*". Ook het samenstellen van de albums heeft Tinel wellicht opgevat als het maken of herlezen van een levensdagboek.

De albums volgen geen rigide systeem van data, genres of thema's. Mevrouw Deldime, die als gezegd kon putten uit dit archief dat de nazaten van Jef Tinel met piëteit bewaren, trof als eerste echte compositie een klein klavierstuk aan, ontstaan in 1900, als recentste een lied op tekst van Gezelle, *Gelukkig Kind*, gedateerd 25 juni 1965. Het eerste in album 1 geïnventariseerde werk is een lied voor één stem met klavierbegeleiding op het anoniem gebleven 14de-eeuwse gedicht *Gequetst ben ic van binnen*. Het draagt de datum 1 oktober 1906. Van dan af is Tinels creatieve bezigheid zo niet van week tot week, dan toch van maand tot maand te volgen. Tussen 1906 en 1924, het jaar waarin Jef naar Sint-Amandsberg vertrok, ontstonden een paar honderd composities, overwegend vocaal in zowat alle gangbare stembezettingen en instrumentale begeleidingen, zowel profaan als religieus. De teksten kwamen van een veelheid van auteurs waarvan toch Hoffmann von Fallersleben, Guido Gezelle, Albrecht Rodenbach, Pol De Mont, Alice Nahon vermelding verdienen. Ook Maldegemnaar Victor De Lille leverde een drietal teksten aan, op muziek gezet voor één stem met klavierbegeleiding tussen 20 september 1922 en 2 januari 1923; zijn echtgenote Octavie-Marie De Zutter bezorgde Tinel twee gedichten, waaronder een voor een huwelijkslied, die omstreeks dezelfde tijd getoonzet werden. Rond dezelfde tijd, 1923-26, ontstonden drieëntwintig religieuze liederen op gedichten van broeder Dorotheus - Juliaan Bruneel, van 1919 tot 1923 leerkracht aan de Broederschool in Maldegem.

Te Maldegem componeerde Tinel in 1911 de cantate *Het Lied van Halewijn*. Daar ontstonden ook drie van zijn missen: in 1915 een *Missa in honorem Sanctissimi Sacramenti* voor vier gemengde stemmen met orgelbegeleiding, in 1921 een *Missa in honorem Sanctae Lutgardis* voor drie mannenstemmen en orgel, opgedragen aan de jonge Maldegemse priesters Joris Vandenbroucke en Julien Perquy. Het jaar nadien schreef hij zijn *Missa in honorem sacratissimi Cordis Jesu* voor twee gelijke stemmen en orgel.
Vermeldenswaard zijn ook *De verloren Zoon*, een parabel voor koor en orkest, te Maldegem gecreëerd in 1920, en de bijbelspelen *De Blindgeborene* uit 1921 en *Verrrezen* uit 1923.

In 1937 ontstond het strijdlied *Wij zijn bereid* in drie verschillende stemvoeringen. Daarover vertelde Tinel dat zijn neef Erik voor een Vlaams-nationaal feest in Antwerpen programmaboekjes verkocht. Om hem te plezieren kocht ook Jef er een. Binnenin vond hij de tekst *Wij zijn bereid!* van Roger Lammens, 's anderendaags was er de melodie van het lied, opgedragen aan zijn neef**.

Op woorden van M. Janssens, directeur van het Maldegemse Atheneum, componeerde Tinel in 1938 en '39 enkele eenvoudige kinderliedjes; ook een viertal zettingen van de ballade *Mijnheerke van Maldegem*, alle ontstaan in november 1939, verdienen vermelding. Van die ballade maakte hij nog andere bewerkingen.

Van de uiterst schaarse composities die in druk verschenen - niet meer dan een twintigtal - dient naast *Wij zijn bereid*, dat in verscheidene bundels verscheen, voor Maldegem ook vermeld het volkslied *Wat jongens zingen*, op woorden van vrouw De Lille, gecomponeerd in 1922 en zonder datering in druk verschenen bij Victor De Lille.

A
V V K
V

OPVOERING VAN

De Verloren Zoon

GEDICHT PARABELSPEL IN 4 BEDRIJVEN

DOOR JOS. VANDEN BERGHE - MUZIEK VAN JEF TINEL

DOOR DEN KUNSTKRING

" 't Daghet in den Oosten ! „

TE MALDEGEM

OP

Zondag 11, Maandag 12 en Zondag 18 April 1920

IN DE ZAAL DER GILDEN, STATIESTRAAT, 64.

Deuren open te 4 ure — Aanvang te 4 1/2 ure (torenuur)

DRUKK. STANDAERT, MALDEGEM

Uitvoeringen van muziek van Jef Tinel in Maldegem.

6 april 1913	Avondfeest van het Davidsfonds, onder de leiding van O. de Prest: *Wat zult gij?*, *Riddersaghe*, *Vlaanderens Taal.*
11, 12 en 18 april 1920	*De verloren Zoon*, parabelspel in vier bedrijven, door 't Daghet in den Oosten opgevoerd in De Gilde
13 nov. 1967	Het Jef Tinelkoor o.l.v. Dries Leys voert uit *Een meisje van Scheveningen, Truike*, *Fantasia*, *'s Avonds*.
11 juli 1985	In de sporthal Van Cauteren: hulde aan Jef Tinel voor de 100ste verjaardag van zijn geboorte en samenzang *Wij zijn bereid*, *Mijn Vlaanderen*, *Waakt op!*, *Vlaanderens schoonste dag*, *Wees dankbaar.*
25 maart 2011	Ter gelegenheid van 100 jaar Davidsfonds Maldegem: concert door het Maldegemse koor Thaleia met o.m. liederen van Jef Tinel.

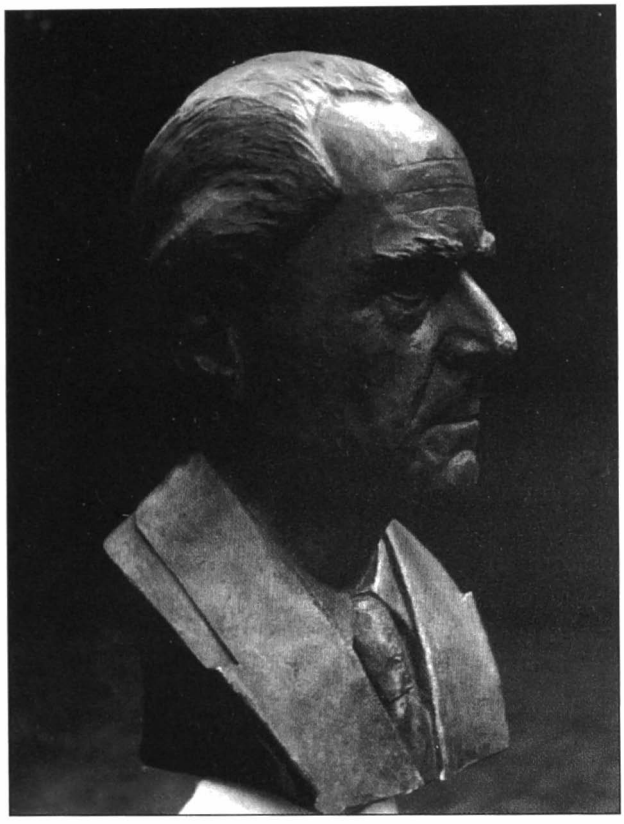

* Diens jongste zoon, Koenraad Tinel, geboren in 1934, heeft met het collaboratieverleden van zijn vader en oudere broers, afgerekend middels *Scheisseimer. Getekende herinneringen aan een oorlog.* In die cyclus van 240 taferelen, uitgevoerd met penseel en inkt in zwart- en grauwtonen, roept hij de impressies op van de oorlog en de vlucht nadien zoals hij die als kind beleefde en die hem hebben gebrandmerkt voor de rest van zijn leven. Ze zijn, met een tekstbewerking en nabeschouwing van David Van Reybrouck (ondertussen gelauwerd met de Libris Geschiedenis Prijs 2010 voor zijn boek *Congo, een geschiedenis*), in 2009 uitgegeven door Lannoo. In samenwerking met HETPALEIS te Antwerpen leidde het concept ook tot een theaterproductie.
Over Koenraads nonkel Jef noteerde David Van Reybrouck het volgende (*Scheisseimer*, p. 254): *Omdat nonkel Jef zelf geen zonen heeft, vat hij veel liefde op voor de kleine Koenraad, vooral wanneer die al op zeer jonge leeftijd nogal virtuoos piano begint te spelen. Jef Tinel is zo enthousiast dat hij heelder schriften vol componeert voor zijn begaafde neefje, met pianostukken "opgedragen aan Koenraad Tinel". In de oorlog zijn ze alle verloren gegaan...*

**Die anekdote wordt aldus - evenwel zonder vermelding van de naam van de neef of van de tekstschrijver van het lied - aangehaald door Gaëlle Deldime in haar scriptie, p. 42. Blijkens een voetnoot daarbij is dat het antwoord dat Willem De Meyer van Jef Tinel kreeg tijdens een interview voor het radioprogramma "U mijn liefde, u mijn hart!" op zijn vraag: "*Tussen uw liederen in volkstoon staat het strijdlied Wij zijn bereid als een der meest populaire bekend. Mogen we van u vernemen wanneer het ontstond?*"
Een en ander blijkt evenwel niet te stroken. In Annexe B, Liste des oeuvres, vinden we p. B-16 dat, blijkens een notitie in zijn album of boek 46, het lied in zijn versie voor één stem met begeleiding van klavier, zou ontstaan zijn op 30 augustus 1937. Als met "*une fête nationale flamande organisée à Anvers*" een 11-juliviering zou bedoeld zijn, dan valt dat niet te rijmen met de datering 30 augustus. Is er het Vlaams-Nationaal Zangfeest van 1937 mee bedoeld: dat ging in 1937 door op 25 juli, en niet in Antwerpen maar op de Grote Markt in Brussel.
De zesde editie van het Vlaams-Nationaal Zangfeest, gehouden op het Sint-Pietersplein te Gent op 3 juli 1938, was aldus Gaëlle Deldime p. 69, voor Jef Tinel de eerste waar hij als dirigent optrad.

Inbraken in het Ambacht Maldegem,

1735-1795

Thomas De Groote

Was het vroeger onveiliger in Maldegem? Waren inbrekers agressiever en driester? Wie spoorde criminelen op en berechtte ze: de overheid, of nam de Maldegemnaar het recht in eigen handen? Wie was de crimineel, hoe en waarom pleegde hij zijn misdrijf?

Concreet spitst het onderzoek zich toe op inbraken gepleegd in de omschrijving het Ambacht Maldegem tijdens de periode 1735-1795. Daarbij wordt meer specifiek gekeken naar inbraken, zowel braak als braak/ diefstal.

1. Het Ambacht Maldegem

In de 18de eeuw vormden de parochies Maldegem, Adegem, Sint-Laureins en een deel van Sint-Jan-in-Eremo samen het Ambacht Maldegem, het rechtsgebied van de vierschaar van Maldegem. Dit was een onderdeel van een bredere omschrijving genaamd '*Ambacht, heerlijkheid en baronie Maldegem*'. Achter deze benaming schuilde een bestuurlijke en leenrechtelijke omschrijving.

De leenrechtelijke omschrijving is een eerste belangrijke term in het begrip van de werking en organisatie van eigendom en territorium in het Ancien Regime. Indien men een gebied in leenrecht had, betekende dit niet alleen dat men op dat gebied mocht wonen, maar ook dat je het mocht besturen en daaruit verschillende vormen van inkomsten kon puren. Deze inkomsten haalde men uit het verhuren van gronden, innen van belastingen, het opleggen van boetes enz.

De organisatie en werking van een rechtsgebied als het ambacht contrasteerde sterk met de huidige bestuurlijk/rechtelijke situatie. Zo bestond er nog geen scheiding der machten. De leden van de Maldegemse vierschaar – de rechters commissarissen – werden gerecruteerd uit het Maldegemse schepencollege. De baljuw, openbare aanklager van het Ambacht, kon eveneens optreden als politiecommissaris (zie verder).

2. De beteugeling van de misdaad

'De Maldegemse politie'

Het instellen van strafrechtelijk onderzoeken was in handen van de baljuw[1], de 18de-eeuwse politiecommissaris en openbare aanklager. Hij stelde strafrechtelijke procedures in voor de schepenbank. Ook particulieren konden dergelijke procedure voor de schepenbank van het Ambacht Maldegem opstarten, maar dienden de baljuw hiervan op de hoogte te brengen.

Ook de uitvoering en eventuele vervolging van strafrechtelijke onderzoeken dienden immers door de baljuw te gebeuren. Dit kunnen we afleiden uit een taakomschrijving van zijn ambt[2], opgesteld in 1782: art. 5: "*Aan de baljuw behoort het recht van kennis van alle criminele zaken toe, gebeurd binnen het ambacht Maldegem*" en art. 7: "*de baljuw behoort het recht van callainge zo over beesten brutaliseren, het schudden van beesten en alle andere contraventis die binnen den ambacht voorvallen*". Het eerste artikel stelt dat de baljuw vervolgingsrecht had, het tweede artikel bevat de bevoegdheid over de vervolging van overtredingen. Binnen deze bevoegdheid is er een aparte vermelding van het vervolgingsrecht m.b.t. het mishandelen van dieren, alhoewel dit slechts een deelaspect van het vervolgingsrecht omvat. Vanuit de bevoegdheid in het laatste artikel mocht de baljuw tevens boetes[3] innen die uit de vervolging van overtredingen voortkwamen.

De Maldegemse baljuws in de 18de eeuw zijn:	
Zoetaert Bernard	1699 – 1719
Zoetaert Pieter Jozef	1719 – 1763
De Smet Pieter Jacob	1763 – 1795

Om zijn functie naar behoren te kunnen uitvoeren werd hij bijgestaan door de "Officieren van de baljuw", een soort politie-inspecteurs. Tijdens de 18de eeuw waren er in Maldegem meestal drie baljuwofficieren, elk verantwoordelijk voor een van drie parochies van het ambacht. In het kader van strafrechtelijke onderzoeken en vervolgingen werden zijn voornamelijk belast met het innen van boetes en het occasioneel vervangen van de baljuw[4].

Het gerechtelijk (voor)onderzoek'

Indien er in Maldegem een misdrijf gepleegd werd, dan was het aan de baljuw[5] en zijn officieren om daarvan akte te nemen. Zij konden op verschillende manieren van een misdrijf[6] op de hoogte gesteld worden: door een klacht neergelegd door de benadeelde of de officier, het opvangen van een gerucht, het betrappen op heterdaad,... Vooraleer de baljuw aan zijn eigenlijke onderzoek – de preparatoire informatie - kon beginnen moest hij eerst toestemming vragen aan de schepenbank. Met deze toestemming op zak kon de baljuw zijn eerste onderzoeksdaad verrichten. In het geval van inbraken bestond dit meestal uit het uitvoeren van een bezoek ter plaatse gevolgd door het afnemen van getuigenissen van de betrokkenen. Deze getuigenissen werden normaliter door twee rechters-commissarissen van de nodige bewijskracht voorzien, maar het kwam ook voor dat slechts één of in bepaalde gevallen drie rechters-commissarissen optraden. De notulering van de onderzoeksdaad was in handen van de griffier[7].

'De verdachte'

De zoektocht naar een verdachte was, gezien het ontbreken van technische hulpmiddelen, sterk afhankelijk van de getuigenverhoren. Bij elke preparatoire informatie werd dan ook uitdrukkelijk gevraagd of de slachtoffers geen verdachten konden bedenken. In een 40-tal zaken[8] kon er informatie gevonden of gegeven worden over de inbreker(s).

Door de afwezigheid van specifieke verdachten waren de persoonsbeschrijvingen beperkt. In achttien andere gevallen beperkte de beschrijving zich tot het zien van een

vreemd persoon. In slechts drie gevallen kon de kledij van de personen beschreven worden. De omstandigheden waarin verdachten waargenomen werden spelen hierbij een belangrijke rol.

Homejacking in Bentille

Toen Lodewijck De Vuyter[9] op nieuwjaarsdag in de kapel van Bentille een mis bijwoonde liet hij zijn zoon Judocus achter om op het huis te passen. Tijdens de afwezigheid van zijn vader merkte Judocus op dat er een vreemde manspersoon voor het huis heen en weer wandelde, die niet veel later op de deur klopte. De onbekende vroeg of Judocus zijn vader thuis was. Toen Judocus de afwezigheid van zijn vader bevestigde zei de onbekende: "We zullen het kort houden". Hij drong de woning binnen en haalde een koord te voorschijn, waarmee hij Judocus knevelde en in de keuken op de grond wierp. De inbreker beloofde hem geen kwaad te doen, als hij maar vertelde waar het geld was. Toen hij dit ging halen, slaagde Judocus erin zich te bevrijden en zijn vader te verwittigen. In de verklaring die hij naderhand aflegde beschreef hij zijn agressor als zijnde dragende een blauw kleed met een zwarte vest, zwarte kousen, streekschoenen, een witte muts en daarboven een hoed.

In achttien gevallen leverde het getuigenverhoor, of onderzoek een naam van een verdachte op. Deze verdachten waren vaak bekenden van de slachtoffers: gasten/logés, ex-knechten of koewachters, zakenpartners. Het was aan de baljuw om de echte van valse beschuldigingen te scheiden: soms werden beschuldigingen geuit door dronkaards, '*oft anderen lichten volcke*', door vijanden van de beschuldigde of kwaadwilligen[10]. Zo blijkt uit de getuigenverklaring van Kleitenaar Joannes De Coninck[11], bij wie op 6 juni 1775 een diefstal gepleegd werd. Hij beschuldigde onmiddellijk Jacobus Van Wassenhove 'een nietsnut en drinker' en Pieter Vercauteren, 'een leegganger'. De eerste was zijn schoonbroer, de tweede een buurtbewoner.

Nadat de verdachte bekend was kon men beginnen aan het verzamelen van de bewijslast, gevolgd door een eventuele ondervraging en arrestatie. Ook hier werd voornamelijk gebruik gemaakt van verhoren en plaatsbezoeken. Men ging daarbij vaak op zoek naar de gestolen goederen bij de verdachte. Na enkele maanden onderzoek stuurde de baljuw op 20 februari 1787[12] twee schepenen naar het huis van Dominicus Reiniers om er te zoeken naar een geldsom 75 pond courant geld. Dit geld was gestolen in november 1786 uit het huis van Lieven Buysse. Om de verdachte geen kans te geven het nog overgebleven geld te verstoppen, had de baljuw hem alvast laten arresteren. De schepenen vonden uiteindelijk het resterende geld terug.
Het verzamelen van de bewijslast kende echter ook nog een ander belangrijk element: het aantonen van het slechte karakter van de mogelijke inbreker. Bakkersknecht Lodewijck Van De Poele ondervond het toen hij verdacht werd van een inbraak in de kerk van Adegem[13]. In het daaropvolgende onderzoek werd hij eveneens beticht zijn werkgever en een brouwer bestolen te hebben. In het getuigenverhoor wordt bovendien nog door meerdere getuigen benadrukt dat Van De Poele zonder reden plotseling van zijn werk wegliep om niet meer terug te keren.

Ook in het geval van Adriaan Van De Walle[14] en zijn vrouw Marie Colle werd er gezocht naar bijkomende bezwarende feiten. Zij werden initieel verdacht van het bezit van gestolen goederen van Cornelie De Mey. Aangezien ze niet konden bewijzen van wie ze

deze goederen gekocht hadden, werden ze op verdenking van diefstal opgesloten in de Maldegemse gevangenis. In het daarop volgende onderzoek verklaarden enkele getuigen dat Van De Walle reeds jaren diefstallen pleegde in Maldegem, onder meer van aardappelen en een vracht houtspaanders.

Betrapping op heterdaad

Arrestatie van een verdachte.

In het geval van een betrapping op heterdaad werd de volgorde van het onderzoek natuurlijk omgedraaid.
Zo verging het Picardiër Jean Le Roi toen hij op 10 mei in 1767[15] inbrak bij Jan De Pauw fs. Carel. Deze laatste had net een kamer bijgebouwd aan zijn woning in de Rapenburgstraat: de ramen waren nog niet geplaatst en de kamer was afgesloten met planken. Via deze weg slaagde Le Roi erin om maar liefst drie hammen en tien schotels vlees te stelen. Toen Jan De Pauw de diefstal kort erna opmerkte, ging hij samen met zijn zoon en koewachter de buurt uitkammen. De omvang van de buit liet vermoeden dat de inbreker nog ergens in de buurt was en niet veel later vond het gezelschap het vlees in een kanthaag. Ze zagen ook een verdacht persoon rondsluipen. De groep, die ondertussen aangegroeid was tot een kleine meute slaagde erin om de dief te vatten en hem aan de baljuw over te dragen. De Fransman was blijkbaar niet aan zijn proefstuk toe: tijdens zijn ondervraging bekende hij dat hij reeds in Brugge gegeseld (een eerste straf voor het plegen van een diefstal[16]), gebrandmerkt (een tweede voor het plegen van een diefstal) en gebonden was. Hij smeekte dan ook dat ze hem zouden laten gaan, omdat hij anders ter dood zou gebracht worden.

Het betrappen van een delinquent op heterdaad of het vinden van een deel van de buit was voor het gerecht een meevaller: de jacht op criminelen was immers niet eenvoudig. De officieren[17] moesten niet alleen afrekenen met een chronische onderbemanning, ook de bekwaamheid van de officieren liet vaak te wensen over. Door de lage verloning was dit immers geen populaire job. Daarboven kwam nog het gebrek aan technische middelen, corruptie, plichtsverzuim en de onmogelijkheid om de grenzen van de lokale gerechtsomschrijving te overschrijden.
Ten tijde van de inbraken had de heerlijkheid het ambacht Maldegem geen jurisdictie meer om dergelijke strafzaken zelf te behandelen. De strafrechtelijke vervolging van dergelijke misdadigers stopte voor vierschaar en baljuw dan ook met het voeren van de preparatoire informatie.

3. Inbraken, diefstallen, roofovervallen,...

In de periode 1735 tot en met 1795 werden in de parochies van het ambacht 122 gevallen[18] van goederenontvreemding geregistreerd. Op zestig jaar tijd geeft dit een

gemiddelde van twee inbraken/diefstallen per jaar. 90% van alle gevallen werden gepleegd na 1760.

Één van de oorzaken van de plotse stijging van deze inbraken kan te maken hebben met het verval van verschillende nijverheidstakken[19] en de algemene economische inzinking rond 1770. Crisissen werkten de individuele criminaliteit ongetwijfeld in de hand, indachtig dat het budget voor voedseluitgaven in crisisjaren kon oplopen tot 90% (ten opzichte van 70% in gewone jaren). Dit feit zien we bevestigd in de verscheidene diefstallen van voedsel in het ambacht Maldegem.

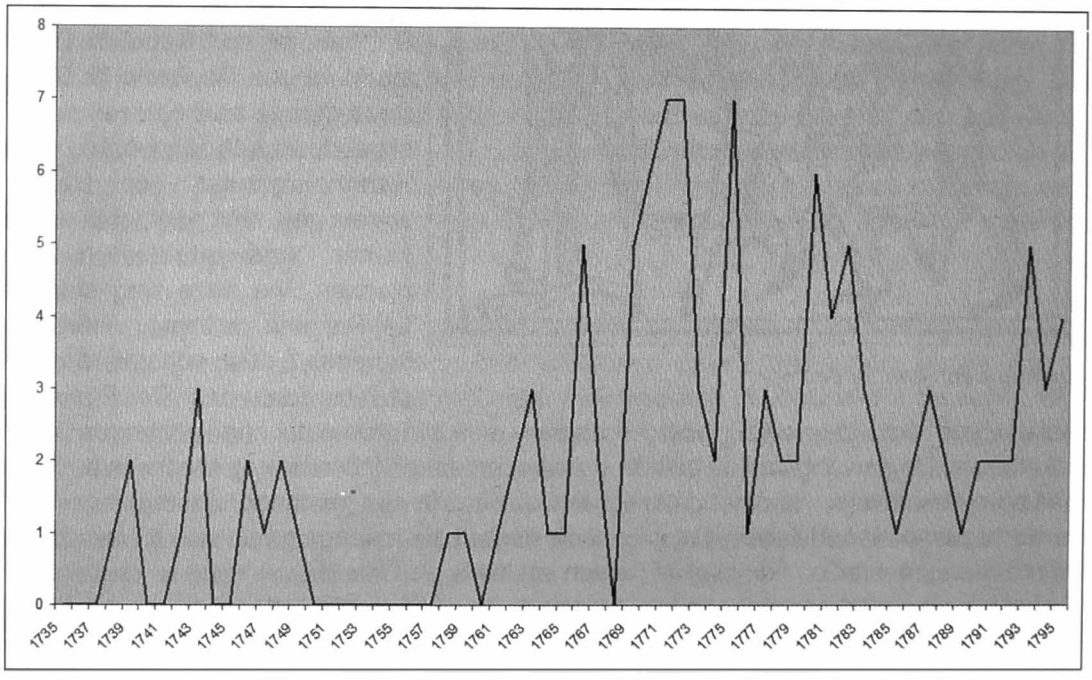

Inbraken in het Ambacht Maldegem 1735-1795

Hierbij dient echter wel vermeld te worden dat heel wat inbraken niet gerapporteerd werden. Zo bekende Gentenaar en wolspinner Frans Stevens[20] tijdens zijn ondervraging in de Maldegemse cipierage dat hij niet alleen in de herberg 'Het Schaak' (Adegem) ingebroken had, maar ook een ander huis beroofd had.

Vergelijken we de inbraakcijfers van de politiezone Maldegem anno 2009 met die van het ambacht Maldegem, dan zien we dat er in 2008 45 inbraken en 24 pogingen tot inbraak gebeurden. In één jaar werden dus evenveel inbraken gepleegd als in 20 jaar tijd in de 18de eeuw.
Uiteraard moet men rekening houden met de grootte van de bevolking: in 1748 telde de parochie Maldegem ongeveer 2.600 inwoners[21], in 2008[22] telde Maldegem er bijna 16.000. Ook de globalisering van de misdaad zal hier ongetwijfeld een rol in spelen.

Van de 122 feiten werden er 48 (39.5%) in Maldegem gepleegd, 27 (22%) in Adegem, 38 (31%) in Sint-Laureins en 7 (5.5%) in Sint-Jan-in-Eremo. In twee gevallen kon geen plaats bepaald worden. Verhoudingsgewijs was de parochie Sint-Laureins de minst veilige parochie.

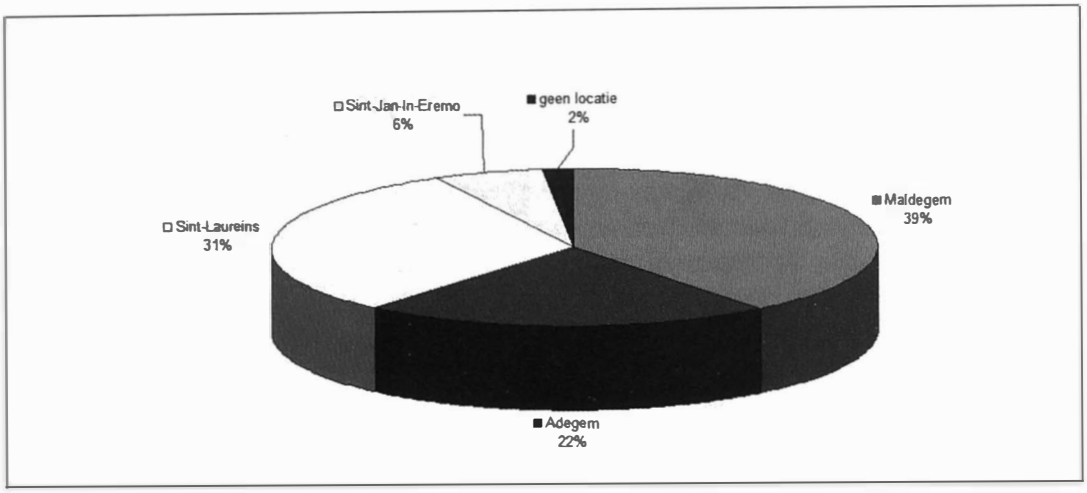

Verdeling diefstallen, braak, inbraak, roofovervallen, lijkenpikkerij in het Ambacht Maldegem, 1735 - 1795

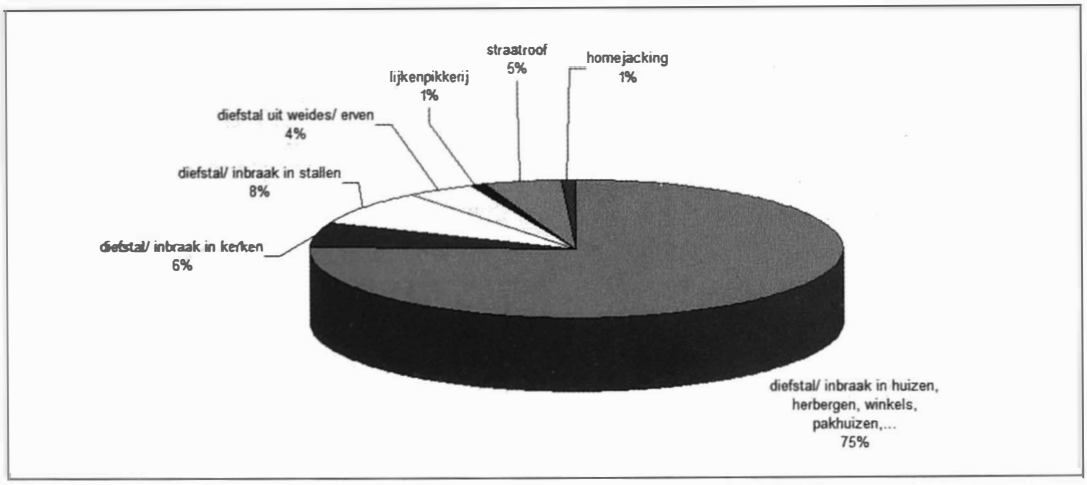

Type-indeling van de diefstallen, poging tot diefstal in het Ambacht Maldegem, 1735 - 1795

De meeste gevallen van diefstal gebeurden onder de vorm van inbraken, maar er waren ook zes roofovervallen en één geval van lijkenpikkerij.

a. Straatrovers & lijkenpikkerij

Bij de straatrovers dienen we een onderscheid te maken tussen gelegenheidsovervallers en echte roofovervallers: in de jaren '90 werden enkele gevallen genoteerd van vreemde personen die vrouwen op publieke wegen aanvielen en ze van hun juwelen beroofden. Zo beroofde een magere man[23] met korte rok en lange broek een drietal vrouwen in Sint-Laureins. De persoon hield zich schuil in de bossen van Sint-Laureins, maar kon niet gevat worden.

Op zijn beurt werd Joannes De Caluwé[24] het slachtoffer van twee opportunisten, die tijdens het verblijf in Sluis van de Caluwé opgemerkt hadden dat hij een grote partij thee (35 pond) gekocht had. De twee mannen vielen De Caluwé aan ter hoogte van Leestjensbrug, beroofden hem van zijn thee en takelden hem zodanig toe dat hij met een kruiwagen naar huis moest gebracht worden.

Ook van lijkenpikkerij bleven de Maldegemnaren niet gespaard. Op 1 mei 1782[25] verdronk Jan Frans De Bré in een gracht nabij de herberg 'De Vuylpanne'. De herbergier van de 'De Vuylpanne' in Sint-Laureins en Jacobus De Rijcke, met wie De Bré even daarvoor in dezelfde herberg samen zat, gingen samen naar het lijk kijken. De dode lag gedeeltelijk met zijn voeten in het water en had een zak bij met daarin zeven kroonstukken en kleingeld. Toen ze even later terugkwamen met de officier van de baljuw, was het lijk verplaatst en de zak met geld verdwenen.

b. Diefstallen in weiden en op erven

In deze categorie vinden we voornamelijk diefstallen van paarden (3x). De diefstallen van vee en paarden (zowel in weiden als in stallen, zie verder) werden sinds de Germaanse tijd bestempeld als "Futurum capitale"[26], zijnde een diefstal met verzwarende omstandigheden.

Het was echter niet altijd even duidelijk of het wel om diefstal ging. Vooraleer de eigenaar van het paard de diefstal meldde, ging hij vaak eerst op zoek naar zijn paard, om zich er van te vergewissen of het dier niet uitgebroken was. Toen de zwarte merrie van Jan Frans Verbeke[27] gestolen werd, zocht hij bijna een week lang de omgeving af vooraleer de baljuw op de hoogte te brengen.

Een enkele maal werd er ook een diefstal op een erf gepleegd: op 3 november 1775 werden bij landbouwer Leopoldus Roels zes hemden gestolen die aan een waslijn te drogen hingen. Reeds de volgende dag bracht een tip de baljuw bij Joseph Verhelst.

Joseph Verhelst[28], de Maldegemse kleptomaan

Toen Joseph Verhelst in de nacht van 5-6 november gearresteerd werd, woonde deze 27 jarige man - afkomstig van de heerlijkheid Nevele - reeds 9 jaar in Maldegem. Bij de huiszoeking voorafgaand aan zijn arrestatie werden niet alleen de 6 hemden van Leopoldus Roels gevonden, maar ook een gestolen koperen ketel. De getuigenis van zijn vrouw Maria Barbara Cicilia ontblote echter de ware omvang van zijn misdrijven: volgens haar bracht hij meermaals 's nachts kledij (schorten, hemden, rokken, slaapmutsen), of kippen mee naar huis. Deze stal hij alleen of samen met zijn kompaan Pieter Kuipe. Joseph Verhelst had duidelijk niet gerekend op de bezwarende getuigenis van zijn eigen echtgenote, want in zijn ondervraging beweerde hij dat de gestolen hemden gedeeltelijk gekocht waren van een man onder de weg naar Tielt en gedeeltelijk vervaardigd waren door zijn vrouw.

c. Inbraken/diefstallen in kerken, schuren en stallen

Kerken waren steeds een bezoekje waard voor inbrekers, niet alleen vanwege de kerkattributen zoals kelken, heiligenbeeldjes enz., maar vooral voor het geld dat in de verschillende offerblokken zat. Delinquenten die een poging waagden om kerken te beroven, werden maar beter niet gesnapt, want kerkdiefstal[29] werd gezien als *'t exercraebelste van alle dieften'*, aanleunend bij heiligenschennis.

Toch bleef het Ambacht Maldegem niet gespaard van dit type diefstal. De Adegemse kerk kreeg maar liefst 4 keer[30] nachtelijk bezoek over de vloer: telkens slaagden de dieven erin om via een raam in te breken in de kerk, maar enkel de eerste keer waren ze succesvol en slaagden ze erin om drie offerblokken open te breken en zes pond buit te maken. Toen nog geen jaar later Jan Danckaert 's nachts een ladder tegen één van de Adegemse kerkvensters zag staan, sloeg hij direct alarm. De Adegemnaar, al dan niet bezorgd om het welzijn van zijn kerk(geld) schrok wakker en binnen de kortste keren verzamelden er zich 50 mensen rond de kerk. De inbreker had echter al het hazenpad gekozen.

In de kerk van Sint-Laureins waren dieven succesvoller: driemaal sneuvelden er offerblokken (o.a. van de heilige Anna en de heilige Blasius) en ook de offerblok van de disbank moest eraan geloven tijdens een inbraak in 1781. Ook hier weer slaagden de dieven erin om via een venster de kerk binnen te geraken.

Schuren en stallen waren een ietwat makkelijker doelwit dan kerken, simpelweg omdat deze niet van steen waren en geen zware toegangsdeur met slot hadden: in de tien geregistreerde gevallen van diefstallen uit schuren werden er een paard (2x), een koe (2x), bundels vlas, kledij, een koperen ketel en enkele zakken aardappelen gestolen. Bij deze laatste diefstal waren 150 pond aardappelen[31], eigendom van hare majesteit (?). Twee dragonders slaagden er even later in om de dieven met de buit te arresteren.

d. Inbraken/diefstallen in huizen, herbergen, winkels, ...

Modus Operandi

Met 75%, of 92 gevallen draagt deze groep veruit het meest bij tot de inbraakcijfers.

Bij het inbreken overdag werd een paar maal een inbreker waargenomen die eerst op verkenning uitging om later toe te slaan: zo werd kleermaker en winkelier Joos De Laere[32] het slachtoffer van een man en een vrouw die in zijn winkel katoenen stoffen kwamen bekijken. Na onderhandeld te hebben over de prijs, spraken beide partijen af om na de mis de goederen te betalen en op te halen. Toen hij terug in zijn winkel kwam, waren de stoffen gestolen.

Bij inbraken overdag werd meermaals ingebroken als mensen naar de mis waren, omdat men dan zeker was hoe lang ze weg waren.

De meeste inbraken gebeurden echter 's nachts (2/3). De kans om iemand tegen het lijf te lopen was geringer, op voorwaarde dat er omzichtig tewerk gegaan werd. Indien de bewoners toch wakker werden, dan nam de inbreker meestal het hazenpad. Zo verging het de inbreker die in de nacht van 14 op 15 november 1769[33] het huis van Bernaert Willems wou beroven, maar hals over kop de vlucht moest nemen toen diezelfde Willems met zijn *fusyque* de inbreker wou verdrijven. Vuurwapens waren echter een zeldzaamheid bij zowel dader als slachtoffer. In slechts één geval is er een getuigenis van een bewapende inbreker.

Meestal bracht de inbreker ook niet veel materiaal mee om zich toegang te verschaffen tot een woning en maakte hij gebruik van gelegenheidsvoorwerpen zoals ladders en spades om in te breken.

De huizen van die tijd waren bovendien beter toegankelijk voor inbrekers, vaak volstond het om een venster uit te breken, een gat in één van de muren of het dak te maken (huizen hadden dikwijls een dak van stro. Een enkele maal werden ook de dakpannen

van een huis verwijderd en een put gegraven van buiten naar binnen. Tweemaal slaagde een dief erin om binnen te breken door een gat te maken in een ovenschouw.

Hoe konden de arme Maldegemse burgers zich tegen dit onrecht beveiligen? Sommigen probeerden het door hun deuren met een koord zo goed mogelijk stevig te sluiten, maar het inventiefst waren toch de herberguitbaters van 'De Appelboom' in Adegem. Bij hun herberg behoorde een klein weefkot met bijhorend weefgetouw. Aan het weefgetouw was een koord bevestigd die via de schouw naar de slaapkamer van de herbergierster liep. Het uiteinde van de koord was voorzien van een koebel. Op 28 februari 1775[34] wierp dit primitieve alarmsysteem zijn vruchten af toen de Waarschotenaar Jacobus Bauwens het gemunt had op het lijnwaad van het weefgetouw. Toen hij dit probeerde af te snijden, gaf de koebel tweemaal signaal. De gealarmeerde bewoners konden in stilte de dief besluipen, hem vatten en hem aan de baljuw overdragen.

De buit

Als de dief er dan toch slaagde een buit te verwerven, dan bestond deze hoofdzakelijk uit geld, kledij (slaapmutsen, hemden, schorten, zakdoeken, vesten), voedingswaren (wijn, varkensvlees, vet, boter), keukengerief (potten, pannen, messen), zilveren of koperen gespen uit schoenen, stoffen,....

In de meeste gevallen betrof het een kleine buit, maar soms kon de dief een slag slaan: in het huis van Lieven Buysse[35] werd maar liefst 75 pond (49 pond in goud, 2 Hollandse ducaten, Franse kronen, Engelse ginnies, Maltese kruisen, schellingen en stuivers,...) courant geld gestolen. De dief werd gearresteerd nadat bij hem thuis een deel van het geld teruggevonden werd. Lieven Bonnet[36] zag zich op zijn beurt beroofd van een grote partij vlees: maar liefst 41 pond aan varkensvlees, worsten,... werd bij hem ontvreemd. Méér in het oog springend waren de diefstal van enkele schaven, snijmessen en een handzaag bij wagenmaker Frans De Jaegher[37], de diefstal van het met zilveren slot belegd kerkboek "De kuiselijke onderwijzing" van Marie Cornelie Galle fa. Guillaume[38] en de diefstal van het uurwerk in het huis van Judocus Stobbelaere[39].

Eén van de meest bizarre diefstallen was echter die van het koopmansboek, de inktpot en het pennenmes van Pieter Braet, een handelaar uit Adegem. In zijn hoedanigheid als handelaar en ondernemer had hij een zakenrelatie opgebouwd met Joannes Michiels, een timmerman uit Maldegem. Toen beide heren met elkaar in onmin raakten, spande Michiels een proces in tegen Braet voor de Lembeekse schepenbank. De vijandschap tussen de twee heren leidde er waarschijnlijk toe dat Michiels de diefstal pleegde als een soort wraakactie of pesterij. Het was in die context dat Pieter Braet hem zal als eerste verdachten dan ook aanduidde als schuldige.

4. Besluit

Tijdens de periode 1735-1795 wijst er in het ambacht Maldegem niets op een diefstallenplaag. De meeste goederen die gestolen werden, waren bestemd voor dagelijks gebruik: kledij, voedsel, huisraad en kleine geldsommen. De occasionele diefstallen van vee of paarden, en de roofovervallen zijn slechts marginale tekenen van berekende misdrijven. Bij de diefstallen van vee en paarden kon echter niet altijd uitgesloten worden of het om diefstal of uitbraak ging.

Ook de wijze waarop diefstallen gepleegd werden, geven niet de indruk van doldrieste criminelen die niets uit de weg gaan om hun buit binnen te halen. Maldegem in de 18de eeuw kan gerust een veilige gemeente genoemd worden. Van een duister en gevaarlijk verleden is er dus geen sprake.

Noten

1 DE GROOTE (Th.), *De schepenbank van het Ambacht Maldegem onder Philippe Alexander Emmanuel Van Crôy* (1718-1768), Gent, Ugent, 2005, p.52.
2 RAB, Fonds Brugse Vrije: bundels, n°264, Toewijzing van de rechterlijke macht, baljuw, art. 5 en 7, 17 oktober 1782.
3 *"item de boetingen in tekst vermeld als bij de zelve zijn majesteitsplakkaat zoals vooren beschreven"*: item slaat op verwijzingen naar het innen van boeten in vorige artikels binnen het beschreven document. De omvang van deze boeten werd blijkbaar bepaald volgens een majesteitsplakkaat, zoals in de zin vermeld staat.
4 De eerste vervanger van de baljuw was echter de schout.
5 RAB, Fonds Brugse Vrije: bundels, n°264, Toewijzing van de rechterlijke macht, baljuw, art. 5 en 7, 17 oktober 1782.
6 MONBALLYU (J.), *De hoofdlijnen van de criminele strafprocedure in het graafschap Vlaanderen (16e tot 18e eeuw)*, in: VAN RHEE (C.H.), STEVENS (F.) en PERSOONS (E.), Voortschrijdend procesrecht, Een historische verkenning, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2001, p76.
7 MONBALLYU (J.), *De hoofdlijnen van de criminele strafprocedure in het graafschap Vlaanderen (16e tot 18e eeuw)*, in: VAN RHEE (C.H.), STEVENS (F.) en PERSOONS (E.), Voortschrijdend procesrecht, Een historische verkenning, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2001, p.77.
8 De gevallen van betrappen op heterdaad niet meegerekend.
9 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°790 enkwesten en informatiën, 6 januari 1783.
10 Wielant (P.H.), Practijcke criminele, Gent, C.Annoot-Braeckman, 1872, p.10.
11 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°788 enkwesten en informatiën, 6 juni 1775.
12 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°792 enkwesten en informatiën, 2 november 1786, 20 februari 1787.
13 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°790 enkwesten en informatiën, 17 & 28 juni 1781.
14 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°787 enkwesten en informatiën, 11-12 november 1767.
15 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°787 enkwesten en informatiën, 10 mei 1767.
16 WIELANT (Ph.) *Practijcke Criminele*, Gent, C.Annoot-Braeckman, 1872, p.149-150.
17 VANHEMELRYCK (F.), *Misdadigers tussen rechter en beul. 1400-1800.* Antwerpen/Amsterdam, De Nederlandsche boekhandel, 1984, pp.32-35.
18 In het geval er niet duidelijk gesteld werd of er goederen ontvreemd werden, dan werd deze zaak niet in de tabellen opgenomen.
19 VANHEMELRYCK (F.), *Ellendelingen voor galg en rad.* 1400-1800. Antwerpen/Amsterdam, De Nederlandsche boekhandel, 1984, pp.158-180.
20 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°784 enkwesten en informatiën, 18 september 1742.
21 DEWULF-HEUS (R.L.), Volkstelling 1748. De parochies Maldegem, Middelburg (Vl.), s.l., West-Vlaams genootschap voor Familie- en Wapenkunde, 1989, 81p.
22 Gegevens afkomstig uit de presentatievoorstelling "Strategisch beleidsplan voor Maldegem, 2007-2012".
23 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°793 enkwesten en informatiën, 17 augustus 1792.
24 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°794 enkwesten en informatiën, 2 juni 1794.
25 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°790 enkwesten en informatiën, 1 mei 1782.
26 VANHEMELRYCK (F.), *Ellendelingen voor galg en rad. 1400-1800.* Antwerpen/Amsterdam, De Nederlandsche boekhandel, 1984, p.15.
27 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°793 enkwesten en informatiën, 11 juni 1793.
28 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°788 enkwesten en informatiën, 4-16 november 1775.
29 VANHEMELRYCK (F.), *Ellendelingen voor galg en rad. 1400-1800.* Antwerpen/Amsterdam, De Nederlandsche boekhandel, 1984, p.17.
30 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°787, 790, 900 enkwesten en informatiën, 8 april 1770, 1 april 1771, 16 november 1784, 23 juni 1759, 28 november 1758, 19 juli 1781
31 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°788 enkwesten en informatiën, 21 mei 1773.
32 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°784 enkwesten en informatiën, 6 juni 1763.
33 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°787 enkwesten en informatiën, 15 november 1769.
34 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°788 enkwesten en informatiën, 28 februari 1775.
35 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°792 enkwesten en informatiën, 2 november 1786.
36 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°787 enkwesten en informatiën, 9 januari 1769.
37 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°789 enkwesten en informatiën, 31 maart 1778.
38 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°786 enkwesten en informatiën, 19 augustus 1765.
39 RAG, Fonds Ambacht Maldegem, n°792 enkwesten en informatiën, 8 april 1788.

Het Maldegemse toneelleven van 1459 tot 1914

Hugo Notteboom

1. MALDEGEMSE ZWAARDSPELERS

Op Vastenavond van 1459 gaan de Maldegemse zwaarddansers, "*jonker Willem met zyne kunstgezellen*", naar Kaprijke om er samen met 22 collega's uit Assenede hun kunsten te vertonen. Naast toneelspel door de rederijkers zijn groepsdansen in de middeleeuwen erg geliefd. Zwaarddansers hebben altijd veel bekijks. De techniek ervan bestaat uit het behendig uitvoeren van allerlei figuren, sprongen en moeilijk bochtenwerk, die naar het hoogtepunt leiden: de vorming van een 'roos', een stervormige figuur van in elkaar gestoken zwaarden. Elke zwaarddansgroep heeft zo zijn eigen figuren. Trom en fluit begeleiden de dansers bij het soms vrij ingewikkelde spel. Er wordt beweerd dat de zwaarddans zijn oorsprong vindt in de Indo-Europese vruchtbaarheid- of inwijdingsrituelen en dat de dans de af- en opgang van het jaar voorstelt. De eerste vermelding van zwaardspelers in Vlaanderen treffen we aan in de Brugse stadsrekening van 1388-1389: de burgemeester beveelt *"den sciplieden spelende vastenavende achter de steden met swerden*" te vergoeden.

Een bont gezelschap begeleidt de dansers; die van Assenede zijn vergezeld door "*wel vier hondert notable van daer, te peerde, te waghene ofte te voete."* Voorwaar, een feestelijke optocht. Zwaarddansen kennen rond die tijd bijzonder veel belangstelling. In Hulst, Axel, Kaprijke, Boekhoute en andere gemeenten gaan *sweertruyers* voortdurend bij elkaar op bezoek.

In 1497, "*tsondachs up den cleenen vastanavond*" begeven de zwaardspelers van Maldegem zich nog maar eens naar Kaprijke "*met een scone traetse in de wapene."* Ze krijgen er vier kannen wijn aangeboden. *Traetse* komt van het oud-franse *tresche* wat dans betekent, in het Italiaans: *trascere* of dansen. Al deze woorden zijn afgeleid van oud-Germaans.

Deze uitwisseling van zwaarddansers, muzikanten en toneelspelers - vooral op Vastenavond - is, zoals gezegd, een ingeburgerde gewoonte. Het is een uitstekende gelegenheid om elkaar wat beter te leren kennen. We zouden de samenkomsten verbroederingsfeesten avant la lettre kunnen noemen.

De Maldegemse zwaardspelers trekken op Vastenavond ook geregeld naar Eeklo. Begeleid door de magistraat en een hele stoet Maldegemnaren trekt een stoet naar Eeklo

om er de inwoners te vermaken met muziek en dans en met de opvoering van enkele esbattementen. Blijkbaar is het Eeklose stadsbestuur erg ingenomen met het Maldegemse bezoek, want de spelers worden getrakteerd op drie kannen wijn. Ook in de daaropvolgende jaren vereren de Maldegemse speellieden hun buren met zang en dans en meer dan eens zijn leden van de Maldegemse wet daarbij present. In februari van 1498, opnieuw op Vastenavond, treden de *ghesellen ende zweirdspeilders* van Maldegem er nog maar eens op.

Dat de Maldegemse zwaarddansers de Eeklonaren komen 'dobbelbakken' zoals wordt beweerd, is uit de lucht gegrepen en wordt door geen enkele bron gestaafd. Zwaarddansers treden op om de inwoners te vermaken en niet om hen belachelijk te maken. Dat er geregeld wrijvingen zijn tussen Maldegem en Eeklo is niet abnormaal: de ingewikkelde feodale structuur, het vasthouden aan privilegies en de doorgaans ondoorzichtige en soms futiele landelijke én lokale voorschriften, regels, decreten, privilegies en plakkaten zijn de oorzaak van voortdurende processen tussen steden en gemeenten onderling, tussen de graaf en zijn onderdanen, tussen burgers en hun magistraat enz. Eeklo ligt overigens niet uitsluitend in de clinch met Maldegem. Het stadsbestuur heeft het ook geregeld aan de stok met Brugge, Gent, Kaprijke, Aardenburg...

Naast de reeds vermelde jaartallen vinden we nog een optreden van de Maldegemse zwaardspelers in Kaprijke in 1547. In Middelburg wordt een groep dansers vermeld in 1525 en in Sint-Laureins zijn de dansers actief tussen 1407 en 1499. Ze treden op in Brugge (1407) en Kaprijke (1464, 1498).

2. MALDEGEMSE REDERIJKERS

a. Quamen die van Maldeghem

De zondag voor Pinksteren 1460 komen de Kaprijkse Berkenisten naar Maldegem om er een esbattement of vrolijke klucht op te voeren, met veel succes overigens. Op de feestdag van Pinksteren, ter gelegenheid van de ommegang in Kaprijke, "*quamen die van Maldeghem te Capricke metten bailliu van minen here van Maldeghem ende meer notabele ende jonghe ghesellekens d'mede die te Capricke quamen spelen.*" De Maldegemse spelers zijn opnieuw vergezeld van jonkheer Willem van Maldegem en talrijke andere Maldegemnaren en ze spelen "*van buten een scoen esbattement*" en "*mids dat zij onse ghesellen van Capricke tsondaechs te voren van ghelycken ghedaen hadden*" worden alle kosten vergoed en worden ze getrakteerd met een kan wijn, "*hemlieden ghesconcken de costen vii lib. iiii s. p.*" In 1485 treffen we de Maldegemse spelers en de Heer van Maldegem, opnieuw aan in Kaprijke. Het zijn de vroegste vermeldingen van het bestaan van Maldegemse rederijkers.

Dat er te Maldegem in de daaropvolgende eeuwen altijd toneel wordt gespeeld, is heel aannemelijk, maar niet te bewijzen, want van het ambacht Maldegem zijn slechts enkele oude rekeningen bewaard en dus ontbreken alle gegevens wat dat betreft. Tussen 1485 en 1773 is er (voorlopig) niets te vinden over toneel in Maldegem.

In 1773 duiken er opnieuw Maldegemse liefhebbers op die deelnemen aan een wedstrijd in Zomergem met *David zegepralende op Goliath*. Er nemen acht rederijkerskamers deel

aan deze wedstrijd: Gent, Deinze, Lovendegem, Assenede, Eke, Maldegem, Oostwinkel en Zevergem. Allemaal spelen ze hetzelfde stuk. Blijkbaar houdt de vereniging kort daarna op te bestaan, want in 1791 worden twee verzoekschriften ingediend voor het oprichten van een nieuwe rederijkerskamer.

b. Verzoekschriften

Een eerste aanvraag aan de Geheime Raad in Brussel in het voorjaar van 1791 gaat uit van Francies Cruyl en van andere Maldegemse inwoners. Cruyl wil in zijn herberg met enkele liefhebbers toneelspelen en een min of meer vast gezelschap oprichten. Op 27 juni 1791 wordt zijn verzoek onverbiddelijk afgewezen omdat door de onrustige toestand - de Brabantse revolutie is nog maar net achter de rug - zo'n bijeenkomsten niet meer worden geduld. Overigens is het al van voor de revolutie, onder keizer Jozef II, moeilijk om nieuwe rederijkerskamers op te richten.

Ondertussen - op 24 mei 1791 - vertrekt een tweede verzoekschrift naar Brussel. Een twintigtal liefhebbers *"der uiterlijke welsprekendheid"* komen reeds een tijdlang geregeld samen om toneel te spelen en verzen uit te galmen en ze willen hun vereniging een bestendig karakter geven door een octrooi aan te vragen voor een nieuwe rederijkerskamer: *"D'onderschrevene minnaers ende iveraers der redeneerkunde, gezeyd Rhetorica, binnen de Prochie, Ambagte ende Baronnye van Maldeghem verklaren ende verzoeken, zoo zy doen by dezen, dat het hun ten uyttersten zoude behagen omme den zelven Rhetorica met gerustheid te mogen complecteeren ende met eenen veel vierigeren yver voorts te zetten."*

De Maldegemse jongelui vragen het octrooi *"te verleenen op den persoon van Alexander Haelewyck."* Voor opvoeringen en bijeenkomsten heeft die een ruim huis, met vele kamers, *"de alderbekwaemste huyzinge ende kamers is hebbende"*, en hij toonde twee jaar geleden zijn trouw aan de keizer door zijn nieuwe herberg *"La Victoire de Joseph II, Empereur et Roy des Romains"* te noemen.

In Maldegem is iedereen van oordeel van deze kamer van Retorica *"te zullen wezen van zeer groot nut ende dienstbaerheyd der jongheyd."* Ondertekenaars van het verzoekschrift zijn: Francies Cruyl, Bernard Vermeersch, C. A. Haelewyck, C. L. Spelier, François en G. de Broux, P. van Kerschaever, J. van Vaernewyck, J. Willemarck, Ludovicus de Jaegher, Ambrosius de Lille, Jean Reychler, J. Willems, Jan de Mol, L. Beauvais, Jan Baptist de Lille, F. en M. Spelier, Frans de Lille, D. van de Casteele en Joannes de Lille.

Ongeveer drie weken later, op 8 juni 1791, wordt een nieuw verzoekschrift verzonden, ditmaal in het Frans, want in de Geheime Kamer begrijpt men blijkbaar geen Nederlands. Het doel dat de Kamer van Retorica voor ogen heeft, wordt wat nauwkeuriger omschreven: *"acquérir une meilleure élocution dans la langue flamande et se mettre plus au fait de l'art de l'éloquence et de la littérature en général."* Natuurlijk zullen er *"pièces decentes tirées de l'écriture sainte ou de l'histoire"* worden gespeeld. De verzoekers wijzen er op dat Alexander Haelewyck en diens zoon wegens hun keizersgezindheid tijdens de Brabantse Omwenteling erg te lijden hebben gehad en zowat de kop van Jut waren en zijn voor de hele gemeente.

Achter de beide verzoekschriften zit niemand anders dan Alexander Haelewyck zelf, een notoir Maldegems antipatriot en fervent voorstander van het Oostenrijkse Jozef II-regime. Haelewyck houdt herberg in het hoekhuis op de Maldegemse markt, het vroegere Grand Café. Hij arriveert in 1780 in Maldegem en richt een Franse school op. In 1789 herdoopt hij zijn herberg tot *La Victoire de Joseph II, empereur et roy des Romains.* Deze provocatie wordt de man niet in dank afgenomen en hij wordt in 1790 door het patriottisch bestuur verplicht het opschrift te verwijderen. De familie Haelewyck krijgt het gedurende de omwenteling hard te verduren en wordt het voorwerp van spot en minachting.

De Raad en procureur-generaal van Vlaanderen zendt op 4 juli 1791 een kopie van het rekwest aan de burgemeester en schepenen van het Brugse Vrije met de vraag "*daerop te dienen van advys by besloten brieven naer ghehoort te hebben de weth van Maldeghem.*" De Maldegemse magistraat krijgt veertien dagen de tijd om te laten weten "*welckdanighe vrucht uyt het gevraegde octroij soude connen resulteren.*"

c. Afwijzing

In de "*ordinaire collegiale vergaderinghe vanden 19 Julij 1791*" van de Maldegemse magistraat wordt het rekwest van Alexander Haelewyck besproken en alvast de grond ingeboord. De oprichting van een rederijkerskamer zal niet de minste vruchten afwerpen voor de bevolking, aldus de schepenen,wel integendeel: "*zulkx sal meer schaedelijck als baetelijck wezen voor den landtsbauw, in den tijdt, de kinderen ende domestiquen van de lantslieden, mitsgaeders de ghonne van den ambachtsman hun occuperende in de scientie van retorica, zulkx niet en konnen doen ten zij met daer toe te impenderen zekeren tijdt, geduerende welken den lantsbauw zal worden vernegligeert, ende voor de ambachtslieden hun ambacht fonctie ende neirynge met exercitie ende professie van welcke zij moeten subsisteren, ende hunne vrauwe ende kinderen mainteneren.*" Verder brengt het toneelspelen hoge onkosten met zich mee, en erger nog: "*dat daer teynden dikwyls debauchen uyt resulteren, ende disputen ofte gevechten.*" Reeds meer dan 16 jaar hebben de Maldegemse bestuurders alle verzoeken in die zin "*gheexcuseert ende verboden.*" Het is dus niet de eerste keer dat een aanvraag wordt ingediend en geweigerd.

De magistraat van het Brugse Vrije sluit zich op 10 augustus 1791 volledig aan bij het oordeel van de Maldegemse schepenen, en daarmee is het lot over de Maldegemse rederijkerskamer bezegeld. Bij al de opgesomde redenen van Maldegem worden er nog enkele aan toegevoegd: "*dat de ondervindinge die wij hebben gehad wegens de slechte uijtwerckselen der geseide thonneel spelen ten platten lande, ende het verlies van soo merckelijcken tijdt die het leeren, exerceeren ende voordere accessoiren noodsaeckelyck moeten verslinden, ons t'anderen tijde hebben noodsaeckelyck ons te stellen binnen de jurisdictie van den selven platten lande, geene consenten meer te verleenen tot het verthoogen van diergelycke spelen.*"

Het "*besonderste motif* "voor de afwijzing is echter dat het Haelewyck uitsluitend te doen is om het drankverbruik in zijn herberg te verhogen: "*te weten om syne herberghe by requeste vermelt, alwaer hy de vergaderingen de retorica wil houden, ende gevolgentlyck oock de exercitien van de betrachte thonneelspelen, aldus in groot debit van dranck te bringen.*" Neen, "*voor het gemenebest soude het convenieren dat het versoeck van den suppliant soude worden geexcuseert.*"

Voortaan wordt zelfs het indienen van rekwesten in die zin verboden, de procureurs moeten er niet meer mee afkomen. Deze weigering komt vanzelfsprekend hard aan voor Haelewyck; hij is toch de man die het Oostenrijkse regime in Maldegem steeds met woord en daad heeft gesteund.

Op 24 september 1791 verantwoordt raadsheer d'Aguilar de weigering van de regering als volgt: "Op de vraag van Francies Cruyl, inwoner van Maldegem uit het Brugse Vrije, uit naam van de inwoners van het dorp, om in zijn woning een geprivilegieerde rederijkerskamer te mogen oprichten zoals in vele andere steden en gemeenten, besluiten wij het volgende. Op 22 juni 1791 besloot de geheime Raad dat zo'n verzoek niet zomaar mag worden ingewilligd en dat het gezien de omstandigheden, niet opportuun wordt geacht dat de keizer de oprichting van verenigingen zou toestaan die aanleiding kunnen geven tot opstootjes en andere ongeregeldheden."

De keizer zou de oprichting van een rederijkerskamer wel toestaan, indien de vraag zou gekomen zijn van de hele Maldegemse bevolking waarvan hij heeft vernomen dat ze erg gehecht zijn aan het Oostenrijkse huis en het regime heel genegen zijn. Geheel los van de aanvraag van Cruyl, komt er nog een tweede aanvraag binnen van een herbergier uit hetzelfde dorp. Ook dit verzoek is ondertekend door verschillende inwoners. Een zekere Claudon - ook al een eersteklas patriot - tekent zelfs beide verzoekschriften. De ene groep wil een theater in de woning van Cruyl, de andere bij van Haelewyck.

Er wordt uitleg gevraagd bij de procureur-generaal van Vlaanderen, en die gaat om informatie bij het college van het Brugse Vrije en bij de magistraat van Maldegem. Allebei, dus ook de Maldegemse wet, zijn de mening toegedaan dat het verzoek resoluut geweigerd dient te worden. De wet van Maldegem weet nog te zeggen dat de aanvragers geen enkele andere bedoeling hebben dan het bevorderen van het cafébezoek. Daardoor zullen de goede zeden eens te meer worden bedreigd, om nog maar te zwijgen van andere onheilen die dergelijke retoricakamers meestal met zich meebrengen. De landbouwers bijvoorbeeld, zullen liever de voorstellingen bijwonen dan hun land te bewerken. Overigens: in het Brugse Vrije zijn precies om deze redenen reeds sedert enkele jaren alle toneelvoorstellingen op het platteland verboden. Omdat de geesten door de voorbije Brabantse revolutie nog steeds opgehitst zijn en er verdeeldheid heerst, is het aangeraden zulk amusement te verbieden. Vooral in Maldegem, waar de strijd tussen de keizersgezinde en hun tegenstanders vrij heftig was, zouden de gevolgen niet te overzien zijn. Een futiliteit kan de strijd opnieuw doen ontvlammen, "*l'esprit de parti, enfanté par les troubles, n'y est point éteint encore.*" De verzoekers zijn ongetwijfeld bezield met de beste bedoelingen, de gevolgen echter kunnen ze moeilijk inschatten.

Het minste wat men kan zeggen is dat er geen eensgezindheid heerst over de oprichting van een Maldegemse rederijkerskamer, en als de wet van Maldegem zelf er tegen is.... Vandaar dat zowel de vraag van Cruyl als van Haelewyck wordt afgewezen. Overigens vindt men het in Brussel heel eigenaardig dat er nagenoeg gelijktijdig twee verzoekschriften worden ingediend, wat duidt op de heersende tweedracht in Maldegem.

Merkwaardig bij deze weigering is dat zowel de regering in Brussel als de schepenen van het Brugse Vrije als de dood zijn voor een "*division fatale des esprits*" die zou kunnen ontstaan in een herbergzaaltje of een tochtige schuur.

d. Suum cuique tribue

Het is ons niet bekend wie de toestemming gaf, maar in 1796 bestààt in Maldegem een rederijkerskamer, *Parnassus Reizers* die als kenspreuk "*Suum cuique tribue*" (Geef elk wat hem toekomt) voert. Het is niet ondenkbaar dat in de bestaande verwarring bij de overstap van het Oostenrijkse naar het Franse regime, de Maldegemnaren stiekem en haastig een rederijkerskamer oprichten. Het gezelschap treedt op in de herberg Het Schaak, tegenover het Schepenhuis. Van eind maart 1796 tot eind juli worden er verschillende treur- en blijspelen vertoond.

In 1796 neemt deze kamer deel aan de wedstrijd in Middelburg, ingericht door de rederijkerskamer *Wetenschap baart Luister.* Via een prijskaart worden alle Nederlandse rederijkersgenootschappen op 11 augustus 1796 geïnviteerd om het treurspel Eduard de Derde op te voeren en een blijspel als *nastuk.* Eduard de Derde is een stuk in vijf bedrijven in verzen van Pieter Johannes Kasteleyn uit Amsterdam en is te koop in Gent bij Johannes Francies van der Schueren op de Berg van Barmhartigheid. Naast geldprijzen - 100 gulden voor de eerste prijs, 25 gulden voor de vierde prijs - zijn er ook medailles te winnen voor de verst komende spelers, voor de luisterrijkste intrede en voor de beste spelers. Op 16 oktober vindt de beurtloting plaats in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de 11 ingeschreven maatschappijen:

7 mei	Klein Veurne	Al even kleine
14 mei	Eeklo	Eekels worden boomen
21 mei	Veurne	Arm in de borze en van zinnen jong
25 mei	Maldegem	Suum cuique tribue
28 mei	Gent	Jong en leerzuchtig
5 juni	Wakken	Jong en iverig
11 juni	Zomergem	De oefeninge leert
15 juni	Gent	De Fonteinisten
18 juni	Oostwinkel	De liefde baart oefening
25 juni	Assenede	Dorstig naar Pegasus
29 juni	Tielt	Snoeit eer 't bloeit

Het is de Tieltse kamer die zich op het *konkoers* onderscheidt en de meeste prijzen wegkaapt. Maldegem gaat met lege handen naar huis.
Een van de voorwaarden voor deelname aan deze wedstrijd is dat - naast de zes sprekende personages uit het spel - elk genootschap verplicht is het ontzielde lichaam van Eduard ten tonele te voeren. En dat is toch een rare nieuwigheid.

In 1798 richt *Parnassus Reizers* zelf een wedstrijd in, maar daarover zijn geen gegevens bekend. Kort daarna wordt het gezelschap ontbonden. In 1802 worden "*op den byvangh van"* Carel de Lille, herbergier op het dorp, nog enkele toneelspelen opgevoerd.

3. KOORZANGMAATSCHAPPIJ DE VEREENIGDE ZANGVRIENDEN

a. Opregte vlaamschgezindheid

Midden de 19de eeuw wordt geschreven dat Maldegem al te lang in de vergetelheid bleef "*onder het opzicht van kunst en moedertaal.*" Het oprichten van een maatschappij in 1858

voor koorzangers door "*den edelen en kunstlievende heer Paterson-Dhont*" wordt dan ook toegejuicht, temeer omdat de maatschappij het gebruik van de moedertaal voorstaat en blijken geeft van "*een opregte vlaamschgezindheid door het uitvoeren van vlaamsche koorzangen.*" Er is al in 1851 sprake van een koor waarvan de leden, naast het zingen van liederen, ook toneeltjes opvoeren en gedichten voordragen. Blijkbaar bestaat dat koor in 1858 niet meer.

De oprichting van het zangkoor wordt ook aangezien als een middel tegen het analfabetisme in Maldegem; in 1858 kunnen er van de 21 koppels die huwen, 20 hun naam niet schrijven. In de rest van het Meetjesland is het niet veel beter: in 1861 genieten er van de 491 lotelingen slechts 241 onderwijs, 250 zien nooit een school.

Met het *vlaemsch* in het Meetjesland en in Maldegem in het bijzonder, is het rond 1850 al even povertjes gesteld. De publieke opinie is echter aan het veranderen, *"dat de vlaemsche geest in Vlaanderen herleeft, wordt ons dagelijksch in dagbladen en tydschriften voorgehouden*" lezen we in 1864 in De Eecloonaer. En het voorbeeld van de volkrijke gemeente Maldegem bevestigt dat. Enkele jaren eerder droegen nagenoeg alle Maldegemse herbergen Franse opschriften: Hôtel de Ville, Hôtel des Flandres, den Comte de Flandre, den Lion d'Or, den Casino, enz. Sedert de aanleg en ingebruikname van *"den alles verfranschenden spoorweg"* vermeerdert het aantal herbergen aanzienlijk en merkwaardig: alle drankhuizen, één uitgezonderd, *"pryken met vlaemsche titels"*: het Hof van Brussel, de Yzeren Weg, het Schuttershof, St. Crispyn, St. Joseph, de Nachtegael, de Dry Koningen, het Hertenplein, de Bonte Os, De Hengsel, Jacob van Artevelde, Het Lammeken, De Geitebok, De Groene Sparre, enz. Merkwaardig dat de spoorweg als oorzaak wordt aangezien van de toenemende verfransing van de Vlaamse plattelandsgemeenten.

Niet alleen de herbergiers, ook de winkeliers hebben "*hun misselyk fransch vergeten, en verkoopen thans degelyke vlaemsche waren.*" Op de prachtig geschilderde vensterramen van De Pau-Van Moffaert leest men: "*gemaekte kleederen en nieuwigheden.*" Maldegemnaren en hun Nederlandse cliënten weten die opschriften - en de verkochte waren! - meer naar waarde te schatten dan "*confections et nouveautés.*" Tegenover deze winkel woont "*een vlaemsch juwelier*" Willems-Pieters en tussen de laarzen, schoenen, rijglaarsjes en muiltjes die de etalage van mijnheer Waltens sieren, leest men op het raam: "*Waltens, bygenaamd Heintje Baere.*" Al die nieuwigheden doen veel voor de toekomst hopen, Maldegem heeft een nieuw *vlaemsch* kleed aangetrokken, de bonte *fransche* lappen vallen er langzaam af, de gemeente zal "*eene der eerste vlaemsche gemeenten van Vlaenderen zyn.*" En daaraan draagt de koormaatschappij zeker bij.

b. Het vlaemsch, onze moedertael

De Maldegemse burgers dragen ook hun steentje bij om hun moedertaal in eer te herstellen. In De Eendragt van 1850 wordt een verzoekschrift over de *Vlaemsche Taelgrieven* gepubliceerd, ondertekend door niet minder dan 121 Maldegemse inwoners. Het document is aan de volksvertegenwoordigers gericht, omdat de heren het nieuwe wetsontwerp op het middelbaar onderwijs bespreken. Het Maldegemse manifest wijkt echter geheel af van de andere *vertoogen* en "*het draegt tevens een zoo echt vlaemschen volksstempel*" dat De Eendragt het in extenso publiceert:

"*Wy ondergeteekenden, burgers van Maldeghem, wenden ons met vertrouwen tot de heeren Volksvertegenwoordigers ten einde hun eerbiediglyk te vertoonen dat wy, met alle onze medeburgers, uit alle onze krachten aen het vlaemsch, onze moederlael, toegekleefd zynde, met droefheid aenschouwen den nederigen slaet waerin zy thans verblyft.*
Wy hebben sedert 1830 eene smertelyke verandering ondergaen. Wy burgers zelven hebben menigmael in die jaren de invallen der Nederlanders aen onze naburige grenzen tegengehouden en weggestooten en wy hebben zóó - zooveel het in onze macht - was 's lands onafhankelykheid gehandhaefd.
Een der grootste grieven der belgische omwenteling was het jok der hollandsche tael op de waelsche provinciën. Wel, waerom moeten wy hetzelfde jok der fransche tael ondergaen op onze beurt? Zyn wy onze spraek zóó toegekleefd, 't is dat wy er in aenzien de grootste waerborg van die zeden die ons roemryk maekten in de middeleeuwen en die thans nog de ernstige voorwaerden uitmaken van ons stoffelyk geluk. Want 't is zy alleen die ons kan bewaren van die bestendige ontevredenheid op de grondstelsels der zamenleving, van die gestadige ontrustingen, van die bloedige muiteryen, in een woord van die nieuwe verderfelyke leeringen die ons toekomen uit het vreemde, ons opgedragen worden door middel eener uitheemsche tael, en die zich zoo langzamerhand indringen in onze zeden, omdat wy, door het verdrukken onzer dierbare sprake, van geene eigene beschaving meer genieten. Eindelyk, houden wy zooveel van onze tael, 't is dat dit vooral eene zaek van het innigste gevoel is, en dat dit ons onbetwistbaer regt is. Wy verzoeken de heeren Volksvertegenwoordigers de verzekering van onzen diepen eerbied te gelieven te aenvaerden.
Maldeghem, den 20 Maert 1850."

c. Bij Paterson: In Vlaenderen Vlaemsch

Kort na de oprichting van de Vereenigde Zangvrienden worden de *vlaemsche Koorzangers* op zondag 13 augustus 1858 ontvangen in het uitgestrekte park van erevoorzitter Paterson-Dhont. Onder de kop "*In Vlaenderen Vlaemsch*" wijdt de Eecloonaer een heel artikel aan dit bezoek. Voor dit zangfeest zijn verschillende Vlaamse liederen "*opzettelyk geschreven en getoonzet en met veel kunst uitgevoerd.*" Ter gelegenheid van dit bezoek wordt mijnheer De Meyer-De Vildere, aan wie de maatschappij haar bloei te danken heeft, een eremetaal aangeboden en wordt hij door een van de leden in de bloemetjes gezet.'s Avonds zijn vele huizen in het centrum verlicht. En ook mevrouw Courtmans is van de partij, zij wijdt een gedicht aan Paterson "*als edelmoedigen beschermer van het goede en schoone*":

Hier waer de Melda vloeide
Is't feest, is 't feest, is 't feest
Hier waer de Melda vloeide
Herleeft der Vaedren geest
Weer stemmen Maerlanls tonen
Vereend met hart en stem
De liefderyke toonen
Van 't trouwe Maldegem.

De nacht is reeds verdwenen,'t wordt licht
De zon daegt aen den Hemel, voor Vlaendrens aengezicht.

Geen onheil kon ons stooren
Weer ruischt het vlaemsche lied
De tael ons ingeboren
Op 't vrye grondgebied

Ja vry zyn nog de streken
Weleer zoo wars van dwang
Wy willen 't hoofd opsteken
By vaderlandschen zang.

De nacht enz.

Laet vry de uitheemschen schreeuwen
Hier aen den Meldaboord
Verheffen we als voor eeuwen
De tael van Vlaendrens oord
Vereeren wy de vrienden
Van Tael en Vaderland
Waeraen wy ons verbinden
Der slaverny ter schand.

De nacht enz.

Voor u zyn dan ons toonen
Vriend van tael en volk
Blyf gy van Vlaendrens zonen
De leidsman en de tolk
De toekomst lacht ons tegen
Eens daegt de zegezon
Op uw verlichte wegen
O Volksvriend Paterson

De nacht enz.

Het spreekt voor zich dat dit feest niet alleen de Vereenigde Zangvrienden tot eer strekt, maar dat ook de "*geheele echt vlaemsche gemeente Maldeghem*" in de eer deelt.

De koorzangmaatschappij van Paterson is geen lang leven beschoren en dat wordt door intellectueel Maldegem nogal betreurd. Als in mei 1872 de maatschappij wordt heringericht wordt dat "*niet zonder innige vreugd door de vlaamsche inwoners deze gemeente*" vernomen, want het koor is "*bestemd om het kunstgevoel, den grondsteen onzer beschaving, en de liefde voor de moedertaal te doen aangroeien.*" Voorzitter wordt burgemeester Van Mullem, ondervoorzitters S. De Pau en J. De Lille, Emiel Tytgat secretaris - ontvanger en bestuurder of koorleider is August Dobbelaere.

In mei telt de vereniging twintig leden en ze geniet het volle vertrouwen van de inwoners, eerst en vooral door de alombekende Vlaamsgezindheid van de bestuursleden en ten tweede omdat ze het Frans uit haar repertorium heeft gebannen.

De "*jonge en ieverige*" koorzangmaatschappij neemt een actieve start. Op 1 september 1872 organiseert het bestuur een avondfeest waarbij ernst en boertigheid, koorzang, duo's en kluchtliederen elkaar aflossen, en waar - het wordt nog maar eens benadrukt - de *vlaamschgezinheid* voorop staat: "*Zo bewijst onze zangerige jongelingschap getrouw te zijn aan ons historisch Maldeghem, het Getrouwe.*" Het programma is met kiesheid en smaak en met liefde voor taal en zeden samengesteld, "*zie hoe keurig het toonkundige schoone door zang en muziek, hoe smaakvol het ernstige door het boertige op 't programma is afgewisseld*":

Deel I:	
1 De kermis	koor
2. Piano	
3. De Zwaluwen	duo (vervangen door Les Hirondelles)
4. Septuor	met speeltuigen (voor zeven muzikanten)
5. De Mode	kluchtlied
6. De Lente	koor
Deel II:	
7.Herinnering aan Spanje	koor
8. Piano	
9. Ieder huisken heeft zijn kruisken	romance
10. Septuor	met speeltuigen
11. Ik ken een lied	romance
12. Duo Bouffe	boertige voordracht

De voorstelling eindigt met een daverende Vlaamse Leeuw door koor en publiek

d. De polemiek met Geerulf Courtmans

In De Kerels, een Brussels weekblad, verschijnt over deze voorstelling een vrij lovend artikel van Geerulf Klein, pseudoniem van Geerulf Courtmans, die dan in Maldegem verblijft:

"MALDEGHEM
Tot nog toe was het getrouwe Maldeghem nagenoeg vrij gebleven van kwaadwillige franschelarij. Thans is de wolf in de schaapskooi geslopen in de gedaante van eene beerenmuts waaronder een gendarm schuilt. Die jongen kan geen vlaamsch en zal het ook nooit leren.
En nogtans ontbreken hem de voorbeelden niet. Onze geachte gemeente-onderwijzer, een waal, kent volkomen goed onze taal. Twee andere beambten zijn het nederlandsch niet zeer machtig, maar geven zich de meeste moeite om het te leeren, daar zij verstaan dat het volk niet gemaakt is om naar hunne pijpen te dansen.
Zondag laatst gaf ons jeugdig zanggezelschap zijn eerste zangfeest. Alles is zeer knapjes afgeloopen. De kooren vooral zijn wel gelukt. Bijzondere melding moet gemaakt worden van de heeren Depré, Vanden Berghe en Cools die op de hoogte hunner taak waren. De zeer jonge juffer Dobbelaere zal met tijd en zorg nog eene knappe pianiste worden. Kortom, de maatschappij haalt eer van haar werk.
Wij wenschen haar taaiheid en moed en hopen welhaast de beide muziekmaatschappijen hand in hand op het gebied der kunst te zien vooruitstreven. Jammer maar dat de zangvrienden zich niet nauwkeurig aan hun program hebben gehouden. In plaats van

nummer drie, een duo getiteld de Zwaluwen, is een stuk gezongen in een taal welke men mij verzekert kieldrechts *te zijn.*
Ten genoegen der lezers van de Kerels deel ik er een staaltje van mede. Indien de praehistoriekers *nog vergaderd zijn, zullen zij ongetwijfeld deze mededeeling met genoegen ontvangen:*
Hirondelles lezières dans les jeux éclatants
Vous êtes messarières du rapide printemps
Car pour vous lo po, lo patrie
Cera taujours, taujours, o à la ré, z'est fleurie.
Zangvrienden, werpt toch al dien versleten rimram overboord. Er zijn er misschien onder u die in hunne ijdelheid gestreeld zijn wanneer zij door de onwetenden worden aangegaapt, terwijl verstandige lieden de schouders ophalen. Elk zijn goeste. Maar om de liefde Gods, laat dan den Vlaamschen Leeuw met vrede. De strijdzang der Vlamingen mag niet onteerd worden.
Geerulf Klein."

Het is ons niet duidelijk wie Courtmans bedoelt met de gendarm met de berenmuts. Toch dirigent August Dobbelaere niet? Dat het koor een Frans lied zong, gaat er bij Courtmans duidelijk niet in. Is het immers niet een van de doelstellingen van de zangvereniging geen Franse liedjes te zingen?

Het artikel van Courtmans wordt in Maldegem allesbehalve gesmaakt, en het wordt onmiddellijk beantwoord in De Gazette van Eecloo:

"Maldeghem 11 september.
In zijn nummer van zondag gaf het brusselsch bladje De Kerels een artikel uit Maldeghem geteekend Geerulf Klein, *artikel waarin onze Vereenigde Zangvrienden werden bespot omdat zij op hun eerste concert het eene stuk voor 't andere hadden gezongen. Zulke onwaardige handelswijze wordt afgekeurd door eenieder wie de kunst liefheeft.*
Heeft de schrijver van het smaadartikel de kunst lief? Neen! De kunst verdient altijd en overal aanmoediging, nooit spot. Wie anders te werk gaat, wie daarenboven zich lafhartig achter een masker wegsteekt om de kunst of de uiting der kunst te beschimpen, die draagt niet het edel gevoel, le feu sacré, *in zich.*
Zoo verheven als het is den kunstbeoefenaar met raad en daad ter hulp te komen, hem te steunen en te recht te wijzen, zoo laag, zoo kleingeestig is het, hem te bespotten. O ja, kleine Geerulf, misschien zijn er die in hunne ijdelheid gestreeld zijn, wanneer ze door de onwetenden worden aangegaapt, maar verstandige lieden halen de schouders op.
Aan onze Zangvrienden zeggen wij:
Drenkt u den laster met venijn
Laat u dat niet verbazen
Denkt dat het goede vruchten zijn
Waarop de wespen azen.
Eendracht onder elkander, iever in de studie, smaak in de keuze der stukken, ziedaar Zangvrienden uwe gedragslijn en al wie het met de kunst wel meent zal u eene helpende hand leenen. Laat den Kleinen Geerulf *dan maar schimpen* elk zijn goeste."

De onbekende schrijver van dit antwoord gaat niet in op het zingen van een Frans lied, meer zelfs: hij beweert dat gewoon het ene nummer voor het andere werd gezongen. Vanzelfsprekend dat Courtmans daarop reageert:

"Maldegem, 15 september 1872.
Het laatste nummer der Gazette van Eecloo bevat een artikel dat ik om den wille mijner waardigheid moet beantwoorden. Vooreerst stip ik aan dat de geheele gemeente Maldeghem voor het einde des concerto's wist dat Geerulf Klein niemand is dan ondergeteekende. En mijn onbekende (?) tegenspreker verwijt mij mijn masker.
Gedurende het concerto is ernstig genoeg geprotesteerd: immers, den heer voorzitter had mij beloofd dat geene andere dan vlaamsche stukken zouden gezongen worden.
Wat mijn artikel betreft, ik heb de eer het hierbij te voegen. Het zal u zeggen of ik een kunstenaar ben of ik mijne pen scherp omdat een deel van het programma vervalt.
Maar wat ik nooit zal vergeten, is dat Gij, heer opsteller, mij den 12 augusti 1858 hebt gezegd, dat gij hooptet mij eens in de rangen der strijdende vlamingen te ontmoeten, dat ik plechtig aan Michel Van der Voort en Emiel Moyson heb beloofd de huichelarij te bevechten, alles op te offeren aan Vlaanderens volksbestaan.
In naam van waarheid en recht vraag ik dat het artikel uit De Kerels en dit mijn schrijven in uw geacht weekblad worde opgenomen, zooals het artikel mijner tegensprekers het in De Kerels zouden geweest zijn. Ware Vlamingen zijn niet gewoon andere middelen tegenover rechtzinnige medestrijders te gebruiken.
Aanvaard, geachte Heer, mijne vlaamsche groeten
Em. Geerulf Courtmans
Voorzitter der Klauwaarts, eerste schrijver der Veldbloem en van de vlaamschen Kiezersbond des arrondissements Brussel, tijdelijk te Maldeghem."

De onbekende Maldegemse schrijver zorgt op 24 september voor een laatste repliek:

"De schrijver van het Kerels-artikel waarin onze Zangvrienden worden begekt voor het zingen van een onschuldig fransch liedje, heeft gemeend te moeten antwoorden op de aanmerkingen welke wij hem hadden gemaakt. Ditmaal heeft hij zijn schrift onderteekend. Wat deed zijn handteeken hier ter zaak, of is het om ons tot zwijgen te brengen...
Wij hebben geantwoord, ja, maar alleen aan Geerulf Klein en aan niemand anders, wie het ook zij. Wij hadden ons enkel met Geerulf Klein bezig gehouden; doch zoohaast daaronder een persoon optreedt in de plaats van de zaak , o dan is 't zwijgen ons opgelegd. Geene persoonlijkheden. Dus gezwegen van Geerulf Klein en zijn artikel.
Zangvrienden, tot u sturen wij het woord: La critique est facile, mais l'art est difficile, *vergeet het niet. En wij voegen erbij: de critiek is somtijds blind, daarom, stoort er u niet aan. Ja, blind: de critiek verwijt wel eens aan een ander hare eigene gebreken. Bij voorbeeld: 't is gebeurd dat iemand eene vlaamsche zangmaatschappij, die eens eene fransche noot had laten hooren, daarover critikeerde terwijl hijzelf herhaaldelijk fransche noten aansloeg: gedurende het concerto protesteerende en fransche woorden gebruikende, om zijne vlaamschgezindheid te toonen. Ja wel, de critiek is gemakkelijk, maar de kunst is moeielijk. Welnu zangvrienden, daaraan ziet gij hoe ongegrond de critiek veeltijds is. Laat er u dus maar niet aan gelegen: Doe wel en zie niet om!"*

Waarschijnlijk heeft De Eecloonaer er genoeg van, want met dit antwoord eindigt deze heftige polemiek die aantoont hoe rap men op zijn tenen is getrapt en men zich druk maakt om een onbenulligheid.

e. De Schoone Kunsten

In Maldegem timmert men desondanks verder aan de verspreiding van de schone

kunsten, kunst wordt er naar waarde geschat. Op 1 maart 1872 wordt een muziekschool gesticht waarvan dirigent August Dobbelaere de leiding krijgt. Binnen de kortste keren telt de school meer dan vijftig leerlingen en als inspecteur Van Gheluwe een bezoek aan Maldegem aankondigt, wordt hij aan het station *plechtstatig* afgehaald door de leerlingen van Dobbelaere en door de zangmaatschappij en de fanfare. Niet te verwonderen dat de inspecteur niets dan vleiende woorden over heeft voor Dobbelaere...

De zangers verzorgen in maart 1873, op tweede paasdag, een concert in Adegem en in april treden ze opnieuw op in het Maldegemse gemeentehuis. De maatschappij telt dan 28 leden. Op 23 augustus concerteren de Vereenigde Zangvrienden in het kasteel van Ooidonk op uitnodiging van senator graaf t'Kint de Roodenbeke, senator voor het arrondissement Gent-Eeklo. De zangers hebben voor die gelegenheid allemaal een pet met dubbele zilveren band, bekroond met een muzikaal zinnebeeld. Een vaandel ontbreekt, voorlopig. Het selecte publiek weet het optreden van de Maldegemnaren erg naar waarde te schatten en ze krijgen een daverend applaus.

In de volgende jaren kennen de *concerts* van de Vereenigde Zangvrienden steeds veel bijval. Hun *choors*, romances, kluchtliederen en korte toneelstukjes (*Stelt teering naar uw neering, Wijvenpraat, Den Doktoor*), worden steevast opgevoerd voor wat omschreven wordt als het deftigste publiek in een propvolle zaal. De zangers worden begeleid door pianist Alfons Blanckaert en bij de zangers/acteurs worden Francies De Candt, Theofiel Cools, Pieter Bollé en Theofiel Cauwels vermeld. Af en toe wordt het koor versterkt door zangers uit andere gemeenten, bijvoorbeeld in 1876 door Adriaan Mestdagh uit Knesselare. En bij alle concerten wordt steeds het Vlaamse karakter benadrukt: *een vlaamsch muziekfeest, een vlaamsch avondfeest, een vlaamsch concert*, enz.

4. TOONEEL- EN LETTEROEFENEND GENOOTSCHAP: MELDA'S KUNSTZONEN

Het echte toneelspel ligt in de 19de eeuw voor een hele periode stil. Enkel in de schoot van de muziekmaatschappij Sint-Cecilia worden bij het jaarlijkse Ceciliafeest wat luimige of boertige sketches opgevoerd. Serieuze toneelopvoeringen kunnen we die *concerts* niet noemen. Op 14 december 1869 komt daarin verandering door de stichting van een *Tooneel- en Letteroefenend Genootschap* met als kenspreuk Melda's Kunstzonen. De belangen van de vereniging worden toevertrouwd aan een voorzitter, twee toneelbestuurders, een geheimschrijver, een ontvanger en een voorwerpbewaarder. Deze heren stellen een *boodschapdoender,* een loopjongen aan die de leden moet uitnodigen voor alle activiteiten.

Het bestuur wordt door de werkende leden verkozen in de algemene vergadering met gesloten stembriefjes en bij meerderheid van stemmen. Elk mandaat geldt voor drie jaar. Er wordt streng op toegezien dat er geen stukken worden gespeeld of voorgedragen die strijdig zijn met godsdienst, goede zeden en staatszaken. Alle geschillen daaromtrent worden in de schoot van het bestuur beslecht.

De driemaandelijkse vergaderingen gaan door in het lokaal bij August Dobbelaere. Het is de voorzitter die de leden bijeenroept en de agenda bepaalt. Elke tweede zondag van een kwartaal is er een algemene vergadering voor alle bestuurs- en werkende leden, dan wordt de begroting vastgelegd en worden de rekeningen nagekeken. De ontvanger houdt een register bij. De boeken, papieren en andere documenten van het genootschap

worden thuis bewaard bij de voorwerpbewaarder, die verplicht is daarvan een inventaris op te stellen en bij te houden. Documenten mogen voor niet langer dan 14 dagen worden uitgeleend, uitsluitend aan de werkende leden

Tijdens de oefeningen is de toegang van de kunstzaal alleen toegelaten voor de werkende leden, enkel de spelende leden hebben *"den toegang des toneels."* Omdat het doel van de vereniging is zich met toneel- en letteroefeningen bezig te houden, wordt het iedereen verboden in de bijeenkomsten zich met andere zaken bezig te houden en bijvoorbeeld te spreken over politiek of iets te zeggen dat tegenstrijdig is met de zeden of godsdienst.

Nieuwe leden worden in de algemene vergadering voorgesteld en als ze aanvaard worden moeten ze binnen de acht dagen het reglement ondertekenen. Een ontslagnemend lid kan geen aanspraak maken op eigendommen van de maatschappij. Ook bij het overlijden van een lid hebben erfgenamen geen recht op enig voorwerp van de maatschappij. Wel wordt het stoffelijk overschot van een overleden lid door alle leden tot aan het graf vergezeld. Een overleden bestuurslid wordt binnen de 14 dagen vervangen.

Ereleden betalen 4 frank lidgeld, werkende leden betalen niets. Een erelid dat niet betaalt, wordt na twee waarschuwingen uit de maatschappij verwijderd. Wie andere leden beledigt of mishandelt tijdens de vergaderingen of die zich niet naar het reglement gedraagt, wordt eveneens ontslagen. In geval van ontbinding van het genootschap gaan de voorwerpen naar het gemeentebestuur; maar zolang er vier leden zijn, kan de maatschappij niet ontbonden worden.

De stichtende leden van dit genootschap zijn: De Meyere-De Vilder, L. J. Vincke, August Dobbelaere, A. De Lille, C. Denevet, E. Van Vooren, J. Lammens en Charles Louis Couvet.
Een van de beste en bekwaamste leden, later bestuurslid, is Raymond Van Moffaert: schilder, kunstenaar in hart en geest, lid van Sint-Cecilia en van de oude koormaatschappij, die in januari 1870 plots overlijdt, nauwelijks 46 jaar oud.

Over de werking van Melda's Kunstzonen is niet veel bekend, de maatschappij is slechts een korte tijd actief geweest. In De Meetjeslander van 7 maart 1875 schrijft een correspondent over deze toneelvereniging: *"Ik had Maldegem niet bezocht sinds de inrichting der later ontbondene tooneel-maatschappij Melda's Kunstvrienden. Sedert zijn een vijftal jaren verlopen, en niets is veranderd..."* Melda's Kunstvrienden moet in 1870 opgehouden zijn te bestaan. In juli 1870 lezen we in de Eecloonaer dat reeds sedert lang het plan is opgevat om de oude Maatschappij van Retorica *"waervan de geschiedenis van Maldegem gewaagt"*, opnieuw in te richten. Er is door de goede zorgen van De Meyere-De Vildere een *sierlijk* lokaal voltrokken en er wordt al gerepeteerd. In De Eendragt staat dat de oude Maatschappij van Retorica, *"welke aldaer op het einde der vorige eeuw nog bloeide"* opnieuw is opgericht en dat ze binnenkort zal optreden in een daartoe speciaal opgetrokken lokaal.

Op 14 augustus 1871 wordt een eerste optreden van Melda's Kunstzonen aangekondigd. Ze voeren *Huwelijkstractatie* en *Het Erekruis* op in de zaal van het gemeentehuis. Er wordt gespeeld voor een select publiek en het spel, de taal en de beweging van de

spelers worden geprezen. Vooral "*den vaderlandschen moed van het kunstgenootschap is bewonderenswaardig*", wat dit ook moge betekenen. Voorzitter De Meyere-De Vildere wordt geloofd en er wordt gehoopt op grote bijval. De voorstelling van 14 augustus is blijkbaar tevens de zwanenzang van de vereniging. In 1872 wordt de ontbinding nog erg betreurd: "*Sedert onze maatschappij rederijkkunst hare vertooningen heeft opgeschort, is aan het publiek veel ontvallen, het bestuur van Melda's Kuntszonen ziet thans naar een geschikt lokaal uit om weder op de planken te komen.*" Het is niet duidelijk of dat ooit is gebeurd.

Op 16 en 17 april 1869 wordt in de Eeklose stadsschool een "*voortreffelijke prijskamp van Nederlandsche Tooneelkunst en uiterlijke Welsprekendheid*" georganiseerd. In de categorie "*alleenspraken, deftig vak, tweede klas*" behaalt Lodewijk Vyncke, de enige Maldegemse deelnemer, een prijs met *De Gibelijn.* Ook in de boertige alleenspraken ontvangt Vyncke met het voordragen van Loebas een prijs. Vyncke was lid van het Maldegemse toneelgezelschap.

5. DE KOSTSCHOOL WALLEMACQ

Bij de prijsuitreiking in de kostschool van meester Wallemacq worden elk jaar in de maand september zangstukken en toneelstukken door de leerlingen ten tonele gebracht, in het Vlaams én het Frans nog wel. Op 16 september 1849 treden op: Louis Verstraete, Charles De Wandel, Leander Maeyens, Louis De Vildere, Eduard De Bruyckere, Emile Van Maele uit Maldegem, Serafien De Weert en Petrus Bonami uit Adegem en Petrus Ryffranck uit Eeklo. De school telt veel leerlingen en dit door de zorg, het goede onderwijs en de achting voor de overheid die de leerlingen worden bijgebracht. Een volgende prijsdeling met "*gezangen vlaemsch blijspel, fransch drama en alleenspraken*" vindt plaats op 26 september 1852. Ook in de zondagsschool, de patronage, broederschool en andere worden toneeltjes opgevoerd.

6. FANFARE SINT-CECILIA

Het is in de schoot van de fanfare Sint-Cecilia dat de echte Maldegemse toneeltraditie ontstaat. Het is ons niet bekend wanneer Sint-Cecilia begint met het organiseren van haar jaarlijkse concerten. Naar analogie met andere fanfares vermoeden we dat het een traditie is die kort na de stichting ontstaat. In de 19de en tot een eind in de 20ste eeuw gaat het luisterrijk concert nagenoeg altijd door in de bovenzaal van het gemeentehuis, nu café Oud Stadhuis. Soms wordt ook gespeeld in een lokaal van de gemeenteschool.

Begin februari 1872 lezen we dat het concert wordt georganiseerd in wat genoemd wordt de *nieuwe* zaal van het gemeentehuis, er treden dan ook vreemde artiesten op. Wat met die nieuwe zaal wordt bedoeld is niet duidelijk, waarschijnlijk is het zaaltje gewoon opgekalefaterd. Meestal gaat de opbrengst van de voorstelling naar een goed doel: Maldegemse noodlijdenden, armen, het bouwen van een bewaarschool... Het woord concert raakt zo goed ingeburgerd dat men in Maldegem en Adegem niet naar het toneel gaat, maar nog steeds naar het *concert...*

Voor het concert van 28 januari 1869 zit het zaaltje afgeladen vol met opnieuw een deftig gezelschap waaronder ook veel vreemde liefhebbers. Alle verwachtingen worden overtroffen: er is samenhang in de uitvoering, zelfs is een zeker punt van volmaaktheid

bereikt. De eer gaat volledig naar "*den behendigen en kundigen bestuurder*" Francies Storme. Voor de muziek tekent Jean Marie De Smet, die op het Kasteeltje woont. Jarenlang al zorgt hij voor muziekstukken en vrolijke deuntjes. Het air varié voor fluit uitgevoerd door Cabuy, het air varié voor bugel door Dias en het lied voorgedragen door T. Carre krijgen een bijzondere vermelding.

Het is, kortom, een aangename voorstelling "*alwaar de jonge juffers van Maldegem in groot getal tegenwoordig waren.*" Een geldinzameling door de jongste dochter van dokter Van Mullem brengt 94,80 fr. op, "*eere en dank aan de fanfaren, en aan iedereen die initiatief steunde, het verzachten der armoede uiteindelijk doel.*"

Naar aanleiding van dit concert waar "*het puik der bevolking zich als 't ware tot een plicht had gerekend daarop aanwezig te zijn*" wordt geschreven dat het een vernedering is voor Maldegem dat er geen gemeentehuis is met een grotere zaal. Het zaaltje in het gemeentehuis is voor meer dan de helft te klein, vele toeschouwers moeten terug naar huis. Enkele Aardenburgse heren vragen zich terecht af: "*Waarom bouwt Maldeghem geen raadhuis? Wij Aardenburgers tellen eene bevolking van 2.000 zielen en hebben geen raadhuis dat ons 25.000 gulden heeft gekost en Maldeghem bezit niets in dien aard."* Maldegem kan dit ook, maar het zijn de raadsleden die ervoor verantwoordelijk zijn dat het niet gebeurt. De burgerij van Maldegem kan het *de boerkes* die in de raad zitten, niet sterk genoeg voorhouden en niet streng genoeg aanrekenen en hen met tijd en stond en "*als 't past bi appetite*" op de vingers te tikken.
Ook bij het volgende concert van november 1872, steeds onder de leiding van Storme, wordt de kwestie van het gemeentehuis opgerakeld, nu wordt het een echte schande genoemd. Desondanks word over de voorstelling met lof geschreven, het wordt een van de meest vermakelijke en aangenaamste avonden genoemd die men ooit in Maldegem meemaakte, waarbij in de te volle zaal onophoudelijk werd gelachen.

Het programma van elk concert bevat steevast dezelfde onderdelen: muziekstukjes, romances, kluchtliederen, alleenspraken, toneeltjes (eerder sketches), duo's en blijspelen (korte boertige kluchtjes) en wordt altijd aangeboden aan de ere- en werkende leden van de vereniging. Meestal worden twee voorstellingen gegeven, een op zaterdag- en een op zondagavond.
Het groot concert van zaterdag 23 en zondag 24 januari 1897 in de bovenzaal van het gemeentehuis ziet eruit als volgt:

Deel I:	
Fantaisie	
De mond vol tanden	kluchtlied,
Kamer te Huren	alleenspraak met zang
De Aalmoes	romance
De dansziekte	blijspel in een bedrijf
Deel II	
Mosaïque	fanfare
Water in de Kelder	kluchtlied
Historie van Dries met zijnen ezel	alleenspraak met zang
De Banneling	drama
De antiquair	kluchtspel in een bedrijf

Voor het concert van de Cecilianen is er altijd plaats te kort. Meestal zit het zaaltje al vol met de echtgenotes en dochters van de ere- en werkende leden van de fanfare. Hoewel het de vrouwelijke huisgenoten, kinderen en meiden wordt gevraagd naar de zaterdagnamiddagvoorstelling te komen, zit ook de voorstelling van zondagavond nagenoeg halfvol met dames en kinderen. De nood aan een grotere zaal laat zich elk jaar opnieuw voelen. Na de voorstelling van februari 1902 schrijft Victor De Lille dat de maatschappij enkele spelers telt die zich ijverig toeleggen op hun rol. En het is niet dat hij niet graag dorpstoneel ziet, maar hij zou toch willen dat ze minstens één nummer in beschaafd Nederlands zouden opvoeren.

Over het concert van februari 1905 wordt Emile Vyncke geloofd om zijn acteerprestaties, maar "*alle spelers bleken tamelijk goed op de hoogte te zijn.*" Ze spreken wel geen boekentaal en hun beschaafd Maldegems klinkt overal door, maar ze doen hun best. Wel is er kritiek over de boertigheid en de grofheid van de toneeltjes en ook over het feit dat er te weinig actie te zien is, men staat maar wat te praten, "*als we zulk een toneelschrijver zouden tegenkomen zouden we zeggen: Uw stuk en deugt niet, we zeggen dat hier te stouter omdat we niet weten wie de schrijver is en we willen 't ook niet weten. 't Is lang geleden dat er in Maldegem iets waarlijk fijn gespeeld is, van de keuze van een stuk hangt nochtans alles af, want 'k zegge er zijn goede spelers genoeg*," aldus Victor De Lille in 't Getrouwe.

In 1906 wordt geschreven dat het concert der Cecilianen het beste is dat op de gemeente te horen en te zien is geweest inzake ...boertigheid, maar dat wordt blijkbaar als een kwaliteit gezien: "*Mielke Vyncke is met geen geld te betalen, en er zijn eenige goede bijgekomen, gelijk H. Cloet, en een paar Lillekens die daarbij goede muzikanten zijn. Nu, 't is geweten dat er hier een troepke kozijns zijn die op hun eigen een tooneel kunnen vormen. In het stuk De Koning komt hadden ze daarbij hun erfdeel meegebracht, Alfred van Moffaert had den sluier aan van zijn overgrootvader Beerke Moffaert, destijds alhier burgemeester en Magloor De Candt, dezen van zijn grootvader, de schepene Charles Moffaert. Ze leverden nu zelfs een goeden champetter die trommelen kan.*"

Iets nieuws in die tijd is dat elke voorstelling eindigt met een verrassing. In Adegem komen zes mannen op het toneel die een kindje moeten *voedsteren*. In Maldegem worden zes kerels op het toneel bedrogen waar ze bij staan door Paulina, vertolkt door Simon, de jongste van de broers Vandewalle die net zo goed speelt als zijn broer, kluchtzanger Arnold. Kortom, wie de voorstelling bijwoont, brengt een aangename avond door. En is het zaaltje te klein, het is er zoveel te geestiger om, zo wordt opgemerkt. Later eindigen veel voorstellingen met een tombola.

Het laatste concert van Sint-Cecilia voor het uitbreken van de grote oorlog gaat door op 14 februari 1914 in het lokaal in het Oud Stadhuis. Het is, hoe kan het anders, een klassiek concert met blijspelen en kluchten. Over dit concert wordt met meer lof geschreven dan over de vorige concerten, het was "*een schoonen en hoogst aangenamen avond, met spelers die waarlijk de naam van acteur verdienen, wien het ingeboren is.*" Pieter Borgonjon wordt geloofd om zijn zachtvloeiende, kunstige muziek, Elie De Deyne om zijn zachte klare stem en Albert Buyssens en Theofiel Leloup voor de kluchtige tweezang *De twee Luchtvaarders*.
De twee blijspelen zijn toch het bijzonderste van de hele avond: *De veldwachter van Zoetenaye* en *In Twee uren genezen*, oprechte lachsuccessen, boertig en kluchtig. Henri

Cloet speelt twee rollen, ook de meid. Ware het niet van zijn stem, men zou gezworen hebben dat het een *vrouwmensch* was. Mielke Vincke speelt meesterlijk naïef. Pascal De Candt, Medard Van de Walle en Victor De Lille (dé Victor?) zijn als schepenen van Zoetenaaie meesters in de klucht en door hun boertig gedrag hebben ze de zaal wel een half uur doen schudden van het lachen. Victor De Lille verdient nog een pluimpje apart voor het "*'t akkelen, 't geen hoogst komiek stond voor een schepene*". Albert Van Moffaert (baas van de herberg), Ernest De Laere (Engelsman), Armand Borgonjon (Fransman), Hector Cloet (Duitser) spelen eveneens heel goed.

"*Dat zulke mannen van goede wil niet beter ingericht zijn, dat ze niet meer ter plaatse hebben ten eerste en ten tweede dat ze geen beter materiaal hebben, anders hebben ze niets te kort.'t Zou anders uitkomen in eene groote schoone zaal met eenen schoonen theater, maar nu hebben ze 't nog niet, 't zal er van komen, 't zal er moeten van komen*" aldus nog de commentaar.

7. ONDERLINGE BIJSTAND VRIENDSCHAP EN BROEDERLIEFDE

De maatschappij voor Onderlinge Bijstand, onlangs opgericht, organiseert ook liefdadigheidsconcerten. Binnen de kortste keren telt de maatschappij 119 werkende en 87 ereleden. De maatschappij leert de werkman sparen en zorgen, leert hem zijn lot in eigen handen te nemen en te verzekeren tegen wisselvalligheden van de tijd, leert hem op eigen kracht steun te vinden, zijn ontvoogding te bewerken en zijn gezin te beschermen tegen ziekte en druk.
Op zondag 23 januari 1876 wordt het concert in het gemeentehuis verzorgd door de fanfare. Er worden kluchtliederen, romances en muziekstukjes voor fluit en piano uitgevoerd. Vreemdelingen mogen gratis binnen.

Het groot liefdadigheidsconcert in februari 1892 wordt verzorgd door de zang- en toneelmaatschappij Eede's Bloemenkrans. Opnieuw zit de bovenzaal van het gemeentehuis bomvol om te genieten van de klassieke ingrediënten van de avond: kluchten, romances, alleenspraken, duo's en nieuw: een pantomime foto. In Maldegem meende men de gekende Eede's Grenszangers (later: Rederijkers) uitgenodigd te hebben. Naderhand blijkt dat de Bloemenkrans bedriegers waren die overal rondlopen om concerten te mogen geven en zich uitgeven voor de Grenszangers.

Voor hun optreden in maart 1903 dagen er weinig toeschouwers op, maar de groep verdient beter, niet alleen is hun programma heel gevarieerd, ze houden ook hun naam van rederijkers hoog en voeren een zwaar drama met veel succes op.

De Eedese rederijkers treden geregeld op in Maldegem, altijd op uitnodiging van een plaatselijke vereniging. In januari 1906 is dat op uitnodiging van de Getrouwe Oud-Wapenbroeders en ze vallen *"niet in de gratie van onze menschen omdat ze te Hollandsch zijn"* terwijl ze dat in Aardenburg te weinig zijn. Toch wordt hun spel gewaardeerd en zorgen ze voor een aangename avond. Ook hun liederen worden gesmaakt, *"ieder Eedenaar is immers een aangeboren zanger, dit vooral hebben ze weer ten overvloede getoond en daarover."*

8. BURGERSGILDE

a. Een nieuwe wind

De stichting van de Katholieke Vrije Burgersgilde en de oprichting van de Broederschool in 1889 hebben een bijzondere invloed gehad op het culturele, politieke en sociale leven in Maldegem. Het is het begin van de verregaande verzuiling die tot op de dag van vandaag nog doorwerkt in Maldegem. Voortaan worden door uitgesproken katholieke verenigingen minder voorstellingen gegeven in het zaaltje van het gemeenthuis of de gemeenteschool, 'hun' concerten gaan nu door in de zaal van de Broederschool. In het boek *Honderd jaar Broederschool* wordt over die activiteiten in de school merkwaardig genoeg niets geschreven.

De oprichting van de Burgersgilde is de emanatie van een nieuwe wind die in de kerk waait en een hoogtepunt kent met de publicatie in 1891 van de encycliek Rerum Novarum - Over nieuwe dingen - die zicht bezighoudt met de situatie van de arbeidersklasse en een aantal sociale punten formuleert om het werkelijk onmenswaardige bestaan van de arbeiders te verhelpen. Een van de doelstellingen is bijvoorbeeld de vorming van vakbonden. In Maldegem worden alle sociale klassen - burgerij, middenstand, arbeiders - samengebracht in één gilde om in solidariteit en broederlijkheid aan een betere toekomst voor iedereen te werken.

Zolang de Burgersgilde geen eigen lokaal bezit, wordt er vergaderd in een of andere herberg waarvan de uitbater lid is. Een tweede stichtingsvergadering bijvoorbeeld gaat begin 1890 door in de herberg van Francies Borgonjon. Er dagen daarvoor een twintigtal leden op. Ook bij *baasken* Herpelinck, in het Stadhuis, en in de Leopold II bij Hippoliet Van Reybroeck, in de Noordstraat, wordt vergaderd. Soms worden in de herberg zelf stukjes opgevoerd en liederen gezongen. In de herberg van de weduwe Van de Wiele op de Markt wordt tussen het spel door de zangafdeling van de Burgersgilde liedjes gezongen en korte sketches gespeeld "*en dit bracht geestdrift en genoegen onder de leden, zulks verheugt het hart van ons allen, temeer daar men in onze liederen over vaderlandliefde spreekt. De bakker en de liefde, dat lief stukje, werd ook nog eens opgeworpen.*"
Het is op 23 maart 1890 dat de officiële inhuldiging of stichting van de Burgersgilde doorgaat in de grote zaal van de Broederschool die voor die gelegenheid afgeladen vol zit.

b. Concerten

Op 5 april 1890 gaat een eerste luisterrijk concert in de grote zaal van de school door. Als we de Gazette van Eecloo mogen geloven, zijn er wel 1.000 mensen aanwezig, waaronder heel veel vrouwen. Gezien de beschikbare ruimte is dat een welhaast onmogelijk aantal. Het is eigenlijk een kiesvergadering om het opkomende *socialismus* te bestrijden, vandaar de aanwezigheid van baron Kervyn de Meerendré, voorzitter van de Burgersgilde. Voor een andere voorstelling op 3 augustus 1890 kan de Gildenbond rekenen op de medewerking van de Brugse Sint-Donaasgilde.

In september 1891 belooft het tweede concert van de Burgersgilde, opnieuw in de broederschool "*prachtig te worden onder alle opzichten*", want het is de Gentse Symphonie Maatschappij onder de leiding van August Dobbelaere die het concert

verzorgt. Dochter Hortense speelt de piano. Kinderen onder de twaalf jaar worden niet toegelaten vanwege de *stoornis* die ze teweegbrengen.

Deze vertoning krijgt enige kritiek. De zaal zit niet zo vol als bij de vorige concerten, als oorzaak wordt de verandering van het programma aangegeven. Maar ook is er niets anders te horen dan muziek, die wel *allerbest* wordt uitgevoerd, maar het bestuur moet meer toneelstukken programmeren, dat is waar het publiek van houdt, zo wordt nog opgemerkt. August Dobbelaere is wel een knappe muziekmeester en zijn dochter Hortense heeft talent, het zijn echte kunstenaars. Jammer dat kluchtzanger Ladislas, eerste komiek van de Vlaamse Schouwburg te Gent, met zijn Frans ten berde kwam. Toch wordt er veel gelachen met zijn kluchtliederen, enkele juffertjes schateren het zodanig uit dat ze de vertoning storen, het is onmogelijk alles te verstaan door hun hoge gilletjes.

Er wordt geluisterd naar de kritiek, want begin november 1891 wordt met voldoening vernomen dat "*er aan onzen wensch gehoor is gegeven*" en dat door het bestuur van de Burgersgilde besloten is om voortaan "*op eigen hand eigen werk te verrichten.*" Er is een toneelafdeling gesticht en Victor Afschrift, een onderwijzer, is al druk bezig met het instuderen van enkele toneelstukjes. De keuze van Afschrift wordt unaniem goedgekeurd, "*want hij is reeds aan zijn proefstuk niet meer.*" Naast deze toneelafdeling wordt ook een koorzangmaatschappij opgericht.

De toneelafdeling treedt voor het eerst op 1 mei 1892 voor het voetlicht met een concert voor de ere- en werkende leden van de Burgersgilde die dan 300 leden telt, bijna allemaal notabelen. Het concert zelf wordt door 800 (!) mensen bijgewoond, die voornamelijk komen om de Maldegemse acteurs aan het werk te zien. Voor deze *historisch* genoemde opvoering wordt het Maldegemse publiek al weken op voorhand warm gemaakt. Het is inderdaad lang geleden dat Maldegemse jongeren nog 'echt' toneel speelden, maar eindelijk is het moment aangebroken dat de "*jeugd zal toonen dat zij willen en dat zij kunnen op het toneel treden.*" Eindelijk kan de Burgersgilde op eigen krachten steunen en iedereen is nieuwsgierig en verlangt niets anders dan "*onze jonge tooneellisten bezig te zien.*" Een week van tevoren schrijft een verslaggever in het Weekblad: "*Halfvijf, ik heb besloten niet te laat te komen, want ik ben een liefhebber van dergelijke feestjes en ik zou zooveel mogelijk alles een beetje van nabij bezichtigen.*"

De voorstelling begint met het openingskoor *De Gemzenjacht* door de jonge zangafdeling, die het er goed vanaf brengt, "*menig woord van lof sprak men voor de zoo jonge zangafdeeling.*"
Daarna volgt *Jan Spriet of De burgemeester die van 't gemak houdt*, een boertige alleenspraak van Julius Wytynck met muziek van Frans De Vos. Het stuk wordt gespeeld door Victor Afschrift, onlangs gemeenteonderwijzer benoemd te Sint-Margriete, maar in Maldegem sinds lang bekend als *tooneelist.* Als burgemeester van Bessemgem speelt "*hij geheel wel zijne rol en al op zijn duizendste gemakken.*"

Het Kerelslied van A. Wybo wordt gezongen door "*den knappen zanger*" August Beelaert. Het lied wordt voorbeeldig uitgevoerd, loopt goed en wordt veel besproken. *De Bakker en de Mulder,* een kluchtig duo, wordt gespeeld door smid Ferdinand Reyniers, die manhaftig speelt, en Honoré De Bree, die gewoonlijk met de spade werkt, kan ook zijn woord goed doen. Het tweetal wordt luidruchtig toegejuicht.

Per telefoon, een blijspel in één bedrijf van G. De Luttin, spant de kroon. Het stuk handelt over het misverstand dat ontstaat tussen een man met naam 'Brand' en een echte 'brand'. De rolverdeling is als volgt:

voerman Piet De Spar	Honoré De Bree
eigenaar Brand	Victor Afschrift
knecht van Brand	Eduard Perquy
pompiers	Edmond Van Reybroeck en Louis De Zutter
politie	Emiel Van de Wiele
Willem, de dief (zoon van Brand)	Alfons Lampo
gendarm	August Beelaert

c. Christene broederliefde

Van deze eerste voorstelling, door wat genoemd wordt de Maldegemse jeugd, is een uitgebreid verslag bewaard waarin veel gegevens staan over de werking van de Burgersgilde, het toneel en de spelers. Vanzelfsprekend dat over dit concert de loftrompet wordt gestoken: "*wij zeggen het luidop dat elkeen het hore dat het eerste feest door Maldeghemmers uitgevoerd, alle verwachtingen overtroffen heeft. Eere aan de jongelingen! Eere aan de Heeren van de Raad, maar dubbel eere aan deze die de taak op zich genomen hebben om het goede en het aangename in de harten onzer jeugd te storten, gij heeren, hebt het eerste goede zaadje op de Maldegemschen bodem gestrooid, de kiem voor onze toekomst.*"

Door hun optreden tonen de jonge kerels dat ze willen meewerken aan het welzijn van Maldegem, vooral dan op zedelijk gebied. Onder de leiding van "*den zeereerwaarde heer proost*" helpen ze de goede zaak vooruit, werken ze samen en zorgen ze voor eendracht onder de leden, kortom, ze trachten "*kristene broederliefde tusschen ons te doen ontstaan en na te leven.*" Verder engageren de spelers zich de Gilderaad "*de hand te leenen ten einde, op de hoogte zijner zending, tot het doel harer stichting te geraken.*" Er wordt duidelijk gemaakt wat er dient gedaan te worden om het doel te bereiken: hand in hand samenwerken en het gildebestuur, met de proost aan het hoofd, zoveel mogelijk terzijde staan, "*de eenheid onder de leeden aanpreeken, de overeenkomst en christene broederliefde tusschen ons trachten te doen ontstaan en na te leven, en alzoo zullen wij vooruitgaan; alzoo zullen wij ons doel bereiken; alzoo zullen wij op de hoogte komen onzer zending.*"

Verder lezen we dat op die fameuze zondag 1 mei 1892 de eerste (fictieve) steen is gelegd van een reusachtig en statig gebouw dat mettertijd in ons midden *moet en zal* oprijzen, een gebouw dat op de Marktplaats zal verrijzen, "*met grote zalen verrijkt, en die op zijnen gevel het volgende opschrift zal dragen, dat men van verre zal zien glinsteren*":

TOONEEL- EN ZANGAFDEELING DER VRIJE BURGERSGILDE

En het wordt nog maar eens herhaald wat er dient te gebeuren om dat te bereiken: "*daarvoor zal er eendrachtig moeten gewerkt worden om tot daar te komen. En dan zullen wij er zijn...*" Het was ons niet bekend dat er ooit aan is gedacht een gildehuis op de markt te bouwen.

Ook over het liefdadigheidsconcert ten voordele van Vincentius à Paulo, eind januari 1893, wordt lovend geschreven. Op het programma staat opnieuw De Gemzenjacht en:
De Poortier van mijnheer Poortier, een blijspel met muziek van Wytynck;
De Vlaamsche Werkers, een driezang;
Het verloren Schaap, een bekroond blijspel;
Werkmanslied.
Al naar gelang de plaats moet twee, één of een halve frank worden betaald.
"*'t Is wel het schoonste dat men uitpeinzen kan, dat de maatschappijen van vermaak deze van liefdadigheid helpen en dat daarin heel de gemeente mededoet*', aldus het begin van een uitgebreide beschouwing over deze voorstelling waarin de spelers de gelegenheid hebben "*zich te laten schatten van dezen onzer medeburgers die nog geen deel maken hunner maatschappij.*" De niet-leden zijn blijkbaar aangenaam verrast door de voorstelling: "*Maar dat is schoon ! Dat is nu eens een concert dat de moeite weerd is en er zal toekomende jaar nog wel meer volk naartoe gaan!*"

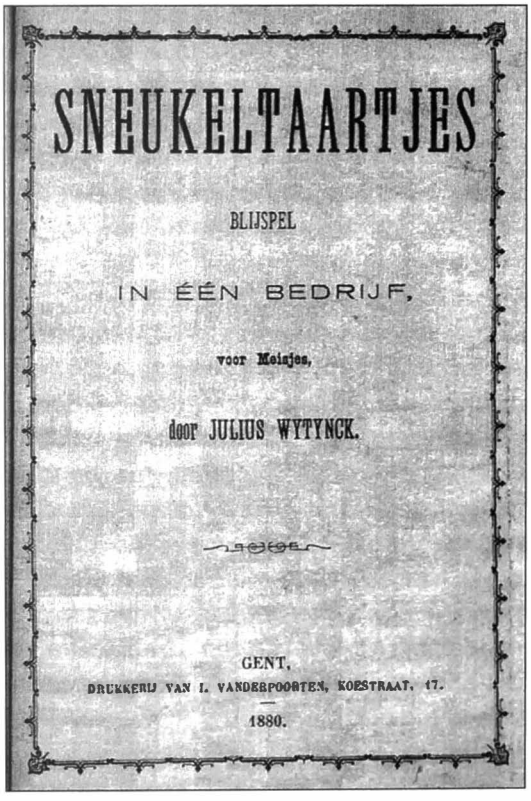
SNEUKELTAARTJES

BLIJSPEL

IN ÉÉN BEDRIJF,

voor Meisjes,

door JULIUS WYTYNCK.

GENT,
DRUKKERIJ VAN I. VANDERPOORTEN, KOESTRAAT, 17.

1880.

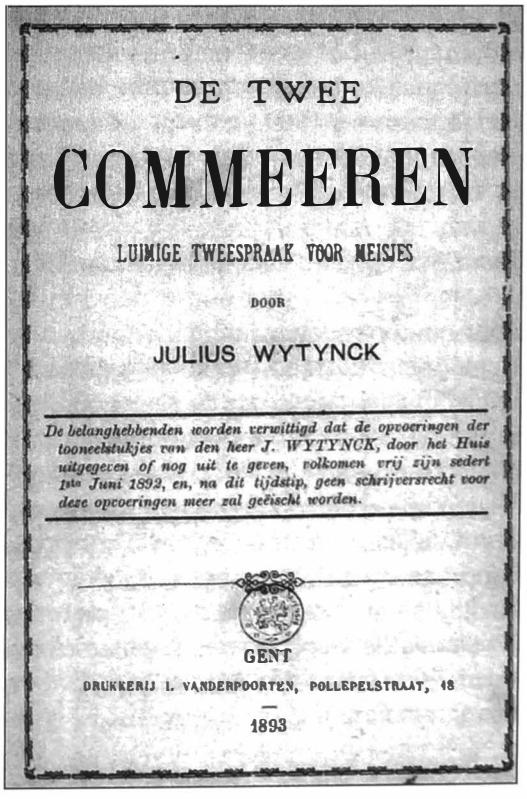
DE TWEE

COMMEEREN

LUIMIGE TWEESPRAAK VOOR MEISJES

DOOR

JULIUS WYTYNCK

De belanghebbenden worden verwittigd dat de opvoeringen der tooneelstukjes van den heer J. WYTYNCK, door het Huis uitgegeven of nog uit te geven, volkomen vrij zijn sedert 1ste Juni 1892, en, na dit tijdstip, geen schrijfverrecht voor deze opvoeringen meer zal geëischt worden.

GENT
DRUKKERIJ I. VANDERPOORTEN, POLLEPELSTRAAT, 18

1893

De toneeltjes van de hand van Julius Wyttynck werden in de meeste gezelschappen eind 19de eeuw gespeeld.

De spelers die zich een paar maanden voor de Maldegemse armen opofferen, zijn:
- Alfons Lampo en Remi De Baets, die uitblinken in *De Poortier van Mijnheer Poortier*;
- Deesken Standaert, een *schonere snul* is er niet te vinden;
- Pol Perquy, doet de mensen de tranen van de kaken rollen;
- Edmond Van Reybroeck, die zo natuurlijk speelt als de eiken knuppel waarmee hij Perquy van het toneel jaagt;
- Ferdinand Reyniers, Remi De Baets, Emiel Vande Wiele, Louis De Zutter, Camiel Verschoore, de gebroeders De Pauw: allen munten ze uit in hun rol als gendarm,

herder, buurman enz.;
- bij de zangers is er de onmisbare August Beelaert die het *Vredelied* zingt en samen met Alfons Lampo en A. De Pauw *De Vlaamsche Werkers*;
- de verantwoordelijken voor het toneel en de zang, onderpastoor Schauwvliege en Ferdinand Herpelinck, spaarden tijd noch moeite om het concert zo aangenaam mogelijk te maken en worden uiteraard ook in de hulde betrokken.

Ferdinand Marteyn, voorzitter van Sint-Vincentius, dankt iedereen in naam van de Maldegemse armen "*Wij zijn hier in vreugde, maar velen zijn op dit oogenblik in treurnis, want er zijn nog veel sargies te kort om allen te helpen. Bij de rijken gaan wij licht te veel vragen, maar bij de armen komen wij altijd nog te weinig. Met dit concert zal het toch weeral wat verbeteren. God loone het u. Tot naaste jare! Leve de Vrije Burgersgilde, de toekomst van Maldegem.*"

Het concert van zondag 9 april 1893 lokt opnieuw vele tientallen toeschouwers naar de zaal in de broederschool. Zoals altijd kunnen de aanwezigen zich ontspannen met de klassieke ingrediënten van een concert: koor, kluchtliederen, kluchtspel *Het Dorp in rep en roer* van de onvermijdelijke Jules Wytynck, luimige tweespraak, romances gezongen door Beelaert en het blijspel *Het Verloren Schaap.* Ook de volgende liefdadigheidsconcerten lokken telkens veel volk en de spelers worden erg geloofd voor hun inzet, toewijding én vooruitgang.

In de volgende jaren wordt aan elk concert van de *Tooneel en Zangvereniging onzer Gilde* veel aandacht besteed en wordt steeds lovend geschreven over elke voorstelling, bijvoorbeeld over die van 25 september 1892: "*De Vrije Burgersgilde van Maldegem, deze schoone en in de toekomst oprecht veel belovende inrichting, die veel van haar doet spreken alhoewel ze nog maar kort bestaat, heeft verleden zondag bewezen dat zij met reuzenstappen haar doel benadert. De Gilde gaat goed vooruit, onze jongelingen, de brave jeugd van Maldegem, wordt te Maldegem in deze kunst onderwezen. Wij wisten zelf niet dat er hier zulke meesters in het vak waren, die in korten tijd onze jongelingen bekwaam maakten het tooneel te betreden...*" Naast Beelaert, *onzen fellen zanger*, zorgen alle andere spelers voor "*een onverbeterlijke uitvoering, meesterlijk afgewerkt...*"

d. Met rasse schreden vooruit...

In april 1893 wordt het concert een gezellig feestje genoemd en zijn de spelers van de gilde allemaal op de hoogte van de toneelkunst en kunnen zij gerust de vergelijking doorstaan met de knapste spelers uit de buurgemeenten. Niemand in Maldegem dacht dat de Maldegemse jeugd met zulke rasse schreden vooruit zou gaan, zij hebben echter een bekwaam regisseur en zelf zijn de spelers allemaal leerlingen met goede wil. Daarnaast wordt ook veel aandacht besteed aan het decor, er mag gezegd worden dat Maldegem een prachtige scène bezit waarop alle stukken kunnen opgevoerd worden. De zangafdeling, onder de leiding van Ferdinand Herpelinck, deelt in de lof.

En over de spelers zelf lezen we: "*Het oud testament, kluchtlied gezongen door Desiré Standaert liep ten besten af. Deesken is een goede zanger en goede tooneelist want in de kluchtspelen Het dorp in rep en roer en Het Verloren schaap heeft hij daarvan bewijzen gegeven. Ook Edward Perquy, Ferdinand Reyniers, Honoré De Bree en Paul Perquy waren onverbeterlijk. Maldegemse artiesten! Ook Edmond Van Reybroeck zal een goede*

tooneelist worden als hij zoo voortgaat. Louis De Zutter en Remi De Baets mogen ook al genoemd worden. En dan is er nog den knappen tenor August Beelaert."

Er wordt opgemerkt dat een half uur voor het begin van de voorstelling enkele leden de wacht houden bij de ingang van de zaal om te zien of niemand zonder kaart binnenkomt. Dat wordt een goede maatregel genoemd, maar het is niet vóór het concert dat de *groote* jongens en meisjes binnensluipen, maar tijdens de voorstelling zelf, en het zijn de *binnengeslopenen* die het meest lawaai maken zodat het onmogelijk wordt te verstaan wat op het theater gezegd wordt. Er wordt verder geklaagd dat er veel te veel kinderen aanwezig zijn, en ook heel veel *jongelingen en jongedochters* die het recht niet hebben te komen kijken.

"*De Tooneelafdeeling gaat met rasse schreden vooruit*", lezen we na de voorstelling van eind september 1893. Edmond Van Reybroeck is er veel op verbeterd, Alfons Lampo speelt ook heel wel, "*met nog wat studie mogen we ze bij onze uitnemers Desiré Standaert, de gebroeders Perquy en F. Reyniers tellen*", Louis De Zutter laat ook al van zich horen en van Jules Landman, voor de eerste keer op de planken, zou men zeggen dat hij aan het toneel niet vreemd is. De zangers August Beelaert en Deesken Standaert worden, zoals steeds, luidruchtig toegejuicht. De Gentse *bijtreders* zijn een echte verrassing en doen de aanwezigen hartelijk lachen.

e. Inhuldiging Burgersgilde

De grote nood aan een degelijk ontmoetingscentrum waar de gelijkgezinden van de Vrije Burgersgilde elkaar ongedwongen kunnen ontmoeten, ontspanning vinden en genieten van *katholieke* toneel- en andere voorstellingen, laat zich al bij de stichting van de Burgersgilde voelen. Die droom gaat op zondag 13 juni 1897 in vervulling, want dan wordt de Katholieken Werkmanskring, het nieuwe lokaal aan de Statiestraat, ingehuldigd en wordt het vaandel van de gilde gewijd. Een katholieke hoogdag, een grootse plechtigheid voor Maldegem waaraan alle maatschappijen en verenigingen deelnemen en er heel wat afvaardigingen uit andere gemeenten naar Maldegem komen om die feestelijke dag op te luisteren. Merkwaardig dat de fanfare Sint-Cecilia niet van de partij is. De Werkmanskring blijkt een onderafdeling te zijn van de Vrije Burgersgilde die bijna geen werklieden onder haar leden telt.

NIEUWSTIJDINGEN.

MALDEGHEM, 12 JUNI.

Morgen Zondag zal de Katholieke Vrije Burgersgilde alhier haar nieuw vaandel en lokaal inhuldigen.

De stoet zal als volgt samengesteld zijn :

1° De muziekmaatschappij « Amicitia » van Eecloo;

2° De Franciscanen van Kleit met zang ;

3° De Franciscanen van Adeghem met muziek ;

4° De Werkmanskring van Eecloo;

5° De Franciscanen van Middelburg met muziek ;

6° De Zangafdeeling der Katholieke Vrije Burgersgilde ;

7° De werkende leden der Katholieke Vrije Burgersgilde en des Katholieken Krings ;

8° De eereleden, de besturen der Burgersgilde en des Katholieken Krings en de leden van den Gemeenteraad.

De heer Baron A. t'Kint de Roodenbeke, onze achtbare volksvertegenwoordiger ; de heeren Albert Van Oye, Provinciaal Raadslid, en Arthur Verhaegen, lid der Bestendige Deputatie, de Eerw. Heer Pastoor Claeys, en verscheidene andere hooggeplaatste personen zullen aan den stoet deelnemen.

Aankondiging van de stoet met de deelnemende maatschappijen.

Een zekere F.V.D.M. uit Middelburg schrijft voor de gelegenheid een feestlied dat hier volgt.

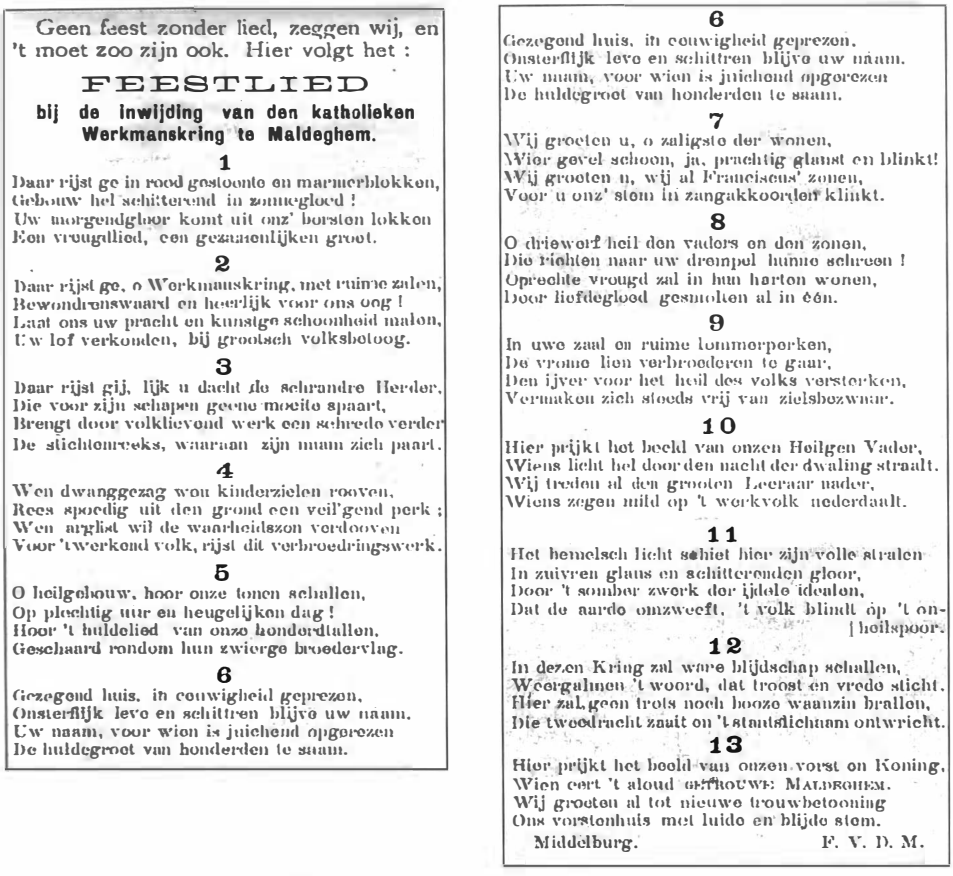

Geen feest zonder lied, zeggen wij, en 't moet zoo zijn ook. Hier volgt het :

FEESTLIED

bij de inwijding van den katholieken Werkmanskring te Maldeghem.

1

Daar rijst ge in rood gestoomte en marmerblokken,
Gebouw hel schitterend in zonnegloed !
Uw morgendgloor komt uit onz' borsten lokken
Een vreugdlied, een gezaenenlijken groet.

2

Daar rijst ge, o Werkmanskring, met ruime zalen,
Bewondrenswaard en heerlijk voor ons oog !
Laat ons uw pracht en kunstge schoonheid malen,
Uw lof verkonden, bij grootsch volksbetoog.

3

Daar rijst gij, lijk u dacht de schrandre Herder,
Die voor zijn schapen geene moeite spaart,
Brengt door volkliefend werk een schredo verder
De stichtenreeks, waaraan zijn naam zich paart.

4

Wen dwanggezag wou kinderzielen rooven,
Rees spoedig uit den grond een veil'gend perk ;
Wen arglist wil de waarheidszon verdooven
Voor 't werkend volk, rijst dit verbroedringswerk.

5

O heilgebouw, hoor onze tonen schallen,
Op plechtig uur en heugelijken dag !
Hoor 't huldelied van onze honderdtallen,
Geschaard rondom hun zwierge broedervlag.

6

Gezegend huis, in eeuwigheid geprezen,
Onsterflijk leve en schittren blijve uw naam.
Uw naam, voor wien is juichend opgerezen
De huldegroet van honderden te saam.

6

Gezegend huis, in eeuwigheid geprezen,
Onsterflijk leve en schittren blijve uw naam.
Uw naam, voor wien is juichend opgerezen
De huldegroet van honderden te saam.

7

Wij groeten u, o zaligste der wonen,
Wier gevel schoon, ja, prachtig glanst en blinkt!
Wij grooten u, wij al Franciscus' zonen,
Voor u onz' stem in zangakkoorden klinkt.

8

O driewerf heil den vaders en den zonen,
Die richten naar uw drempel hunne schreen !
Oprechte vreugd zal in hun harten wonen,
Door liefdegloed gesmolten al in één.

9

In uwe zaal en ruime lommerperken,
De vrome lien verbroederen te gaar,
Den ijver voor het heil des volks versterken,
Vermaken zich steeds vrij van zielsbezwaar.

10

Hier prijkt het beeld van onzen Heilgen Vader,
Wiens licht hel door den nacht der dwaling straalt.
Wij treden al den grooten Leeraar nader,
Wiens zegen mild op 't werkvolk nederdaalt.

11

Het hemelsch licht schiet hier zijn volle stralen
In zuivren glans en schitterenden gloor,
Door 't somber zwerk der ijdele idealen,
Dat de aardse omzweeft, 't volk blindt óp 't on-
heilspoor.

12

In dezen Kring zal ware blijdschap schallen,
Weergalmen 't woord, dat troost en vrede sticht.
Hier zal geen trots noch booze waanzin brallen,
Die tweedracht zaait en 't staatslichaam ontwricht.

13

Hier prijkt het beeld van onzen vorst en Koning,
Wien eert 't aloud GETROUWE MALDEGHEM.
Wij grooten al tot nieuwe trouwbetooning
Ons vorstenhuis met luide en blijde stem.

Middelburg. F. V. D. M.

Bij de inhuldiging van de Gilde en de wijding van het vaandel hoorde een (lang) feestlied.

Bij de inhuldiging is heel Maldegem in feesttooi en aan alle huizen wapperen vlaggen, enkele uitzonderingen niet te na gesproken. De belangrijkste genodigden zijn al van 's voormiddags in Maldegem: baron t'Kint de Roodenbeke, volksvertegenwoordiger, Albert Van Oye, provinciaal raadslid en Arthur Verhaegen, lid van de bestendige deputatie.

In de kerk is het priester-leraar Hendrik Claeys die de plechtigheid leidt, hij wordt bijgestaan door onderpastoor Schauwvliege. Claeys, geboren in Zomergem, is in die tijd veruit de bekendste feestredenaar in Vlaanderen, hij houdt overal Vlaamsgezinde toespraken en spreekbeurten voor verenigingen, inhuldigingen, congressen en wat dies meer zij. In zijn homilie heeft hij het over broederlijkheid en eendracht die in Maldegem moeten heersen: "*Maldegem moet zich onder dit vaandel vereenigen, juist gelijk de twee schoone reusachtige lindenboomen die met hunne breede kruinen samengegroeid zijn en welke ik bij mijne aankomst op de Markt heb bewonderd. Maldeghem heeft immers een schoonen naam: Maldeghem 't Getrouwe, en zoo ook moet gij getrouw blijven aan Godsdienst en Vaderland.*"

Het feest in het nieuwe lokaal wordt als buitengewoon bestempeld: drie redevoeringen ('t'Kint de Roodenbeke, Verhaeghen en nog eens Claeys), muziek en zang, overhandiging van de eremetalen aan de deelnemende maatschappijen enz. De herbergiers in de Statiestraat doen gouden zaken. Aan het eind van het feest wordt verzucht: "*Moge nu de nieuwe Kring groeien en bloeien tot nut en welzijn van den werkman in 't bijzonder en de burgerij in 't algemeen.*"

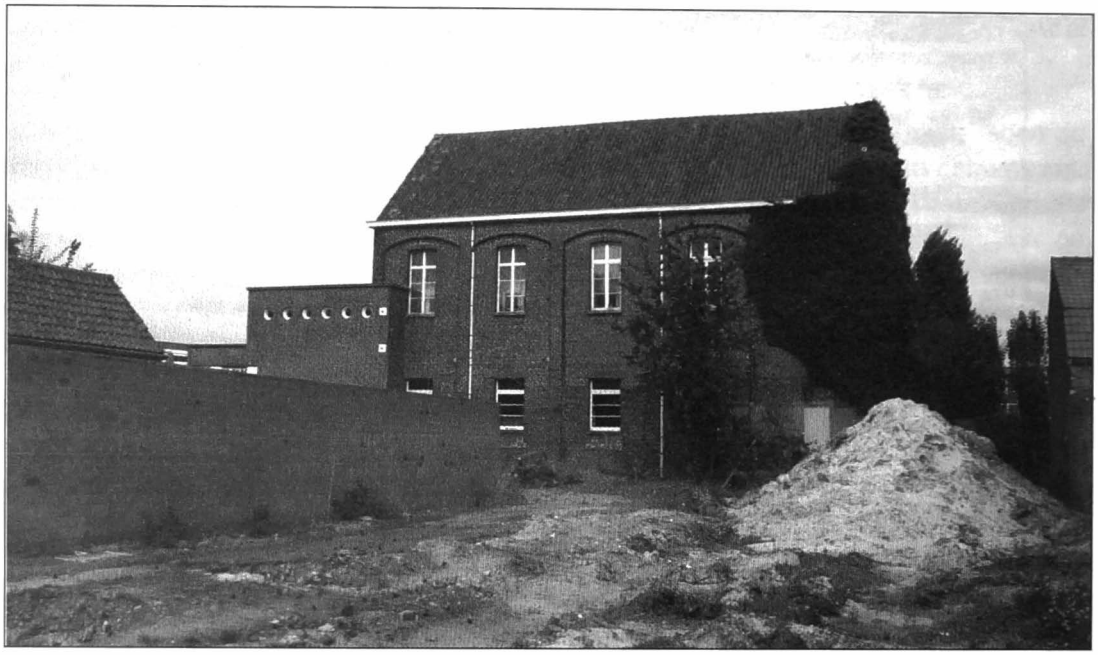

Het oude gildegebouw krijgt in 2011 een geheel nieuwe bestemming.

Begin november 1897 gaat de zondagse vergadering van de Katholieke Burgersgilde voor het eerst door in het nieuwe gebouw. Het wordt een opendeurdag waarvoor meer dan 250 leden opdagen om het nieuwe lokaal te bezichtigen, burgers, landbouwers en werklieden, broederlijk samen. Daaruit wordt opgemaakt dat de Maldegemnaren goed hebben begrepen dat ze zich moet verenigen om sterk te staan en er een lokaal nodig is waar gezonde ontspanning wordt geboden. In de Gilde zijn er elke zondag prijskampen op het biljart, met de kaart, dobbelstenen of schuiftafel "*en dit alles om schoone prijzen.*"

En ja, de Werkmanskring kan de inschrijvingen nauwelijks bijhouden. Die biedt dan ook *verzetting*, vooral op zondagavond zit het lokaal vol, *den brave werkman verlustigt zich daar met de burgerij en den grijsaard met den jongeling en nog meer: met den priester.* Kortom: het ideaalbeeld van de maatschappij. Onderpastoor Schauwvliege kaart er met Leopold Willems tegen dokter Temmerman en de nieuwe onderwijzer van de Broederschool. Krijgt de onderpastoor toch wel een *achttiender van pijken aas...*

Het eerste concert begin november 1897 in het nieuwe Gildehuis is een topper. Een prachtig publiek verzamelt zich in het mooie en welingerichte gebouw om er een schoon concert bij te wonen van de toneel- en zangafdeling. En dat alles om het lot van *"den braven werkman"* te verbeteren: *"De arbeider, die in de vroegere concerten of dergelijke feesten of vergaderingen van achter moest staan, uit oorzaak dat er toen geene geschikte plaats was, kon vroeger bijna niets hooren of verstaan van hetgeen er op het tooneel gedaan werd; hij, de arbeider heeft nu ook alles van nabij kunnen zien en hooren, dank zij hem die daarvoor gezorgd heeft."*

Over de acteurs wordt niets meer geschreven, ze deden allemaal hun best. Enkel de muziekmeester van het nieuwe muziek krijgt een apart woord van lof. Het is de eerste keer dat er over een nieuwe muziekmaatschappij wordt geschreven. Voortaan wordt Sint-Cecilia de 'oude' muziekmaatschappij genoemd.

f. Kritiek

De jaarlijkse concerten in de Burgersgilde zijn weinig vernieuwend, elk jaar is het hetzelfde programma, dezelfde kluchten en tweezangen, dezelfde boertige grappen en grollen. Maar het volk blijft zich amuseren. In 't Getrouwe van 19 januari 1908 lezen we dat "*'t Concert van de Burgersgilde was wat het altijd geweest is*": een te volle zaal met kinderen die hun voeten door de *garren* van de stoelen steken, die lachen als er moet geweend worden "*in 't geen men heet het drama*", er zijn geen champetters of Lampo's genoeg om dat tegen te houden. En blijkbaar heeft men een beroep gedaan op spelers uit het naburige Knesselare en dat wordt een schande genoemd: "*Als 't van Knesselare komt is 't altijd goed. De postmeester 'n moet maar zijn hoofd binnensteken: altijd welgekomen!*" En Victor De Lille steekt zijn mening niet onder stoelen of banken:" *Mijn gedacht nu kortweg: Dat ze van 't een uiterste in 't ander vallen. Als ge naar 't concert moet gaan om te schreemen, blijf dan maar thuis; er is miserie genoeg in de wereld. Zie je, beste vrienden van Knesselare, wat ik eigenlijk van u verwachtte is een stukje Vlaamsch Leven, een brokje natuur en dat is in hetgeen gij drama noemt niet te vinden; 't zou nog meer zitten in uwe jaarmarkt en zelfs in uwe ketel. (Maar die man met zijn mes mocht er niet weer uit.) En 't beste van al, waar dat er toch nog de meeste 'geestigheid' in zat (zonder van de beestigheid te spreken) was in de .... schetenhistorie. Wij hebben daar eene variante opgemaakt ' Van 't Begijntje'. Ze staat op de eerste bladzijde. Wij hebben 't zoo deftig als mogelijk gedaan. Wij wedden dat we toch van onze steedsche lezers opmerkingen zullen krijgen, ge kunt denken.*"

In het gedicht, een persiflage van wat op het toneel werd gebracht door de Knesselaarse spelers, ontpopt De Lille zich als een echt flatoloog. Ter illustratie geven we de aanhef van het gedicht:

Van 't Begijntje.
Achtbre dames ende heeren,
Met permissie, 'k kom u leeren.
Wat er van de... scheten is.
Ja... 't is ook een weten is !..

Scheetabuodus, groot geleerde
In de schetenkunst, beweerde
Dat er juist vier soorten zijn :
Kort en lang en grof en fijn.

Niet te verwonderen dat De Lille het bij 'die' van de Burgersgilde verkorven had en ondanks zijn kritiek worden de Vlaamsche Strijdbroeders nog geregeld naar Maldegem uitgenodigd door het bestuur van de Burgersgilde. In 1911 spelen ze het hele concert en in 1912 voeren ze een operette uit, in de nieuwe grote zaal die nog te klein is. Bij elke voorstelling van dit knap gezelschap worden hun talent, eendracht en broederlijkheid geprezen. Niemand minder dan Vital Maeyens, notaris en burgemeester van Knesselare, is hun "*gezaghebbend hoofd die hen op tijd en stond weet aan te moedigen.*"

Blijkbaar is er na 1908 in de Gilde geen toneelbond meer in Maldegem, want alle verenigingen doen een beroep op spelers uit Eeklo, Knesselare en Ede.

9. NUT EN VERMAAK.

Nut en Vermaak wordt gesticht in juni-juli 1897, bijna gelijktijdig met de inhuldiging van de gildezaal: "*Maldegem, eene gemeente van rond de 10.000 inwoners, gaat nu ook een tweede muziek krijgen. De Katholieke Burgersgilde bestelde 30 nieuwe instrumenten, die*

eerstdaags zullen toekomen, een tweede bestelling volgt later, naarmate de jongelingen in de muzieklessen vooruitgegaan zijn."

Jan Strybol wordt in augustus 1897 door het gemeentebestuur aangesteld om solfègelessen te geven, elke maandag- en donderdagavond in de bovenzaal van het gemeentehuis. Kandidaten moeten minstens 12 jaar oud zijn en kunnen zich inschrijven in het secretariaat. De lessen beginnen op 9 augustus 1897. Enkele weken later wordt Strybol aangesteld als onderwijzer te Kleit. De leiding van Nut en Vermaak, "*ons nieuw, goed vooruitgaande muziek",* is in de handen van een commissie: de helft bestaat uit leden van de Katholieken Kring, de andere helft uit leden van de Katholieke Burgersgilde.

In november wordt aangekondigd dat Lucien Boes tot muziekmeester wordt aangesteld van de Katholieke Muziekmaatschappij, "*alles doet reeds voorzien dat het nieuwe muziek met deze benoeming veel zal winnen in vooruitgang, want de nieuwe muziekmeester is een zeer goede muzikant, geluk gewensch*t."

Niet te verwarren met Nut en Vermaak is de Edense rederijkerskamer Tot Nut en Vermaak die in 1901 optreed op de wijk De Fortuin bij Jozef Buysse en ten voordele van de Xaverianen van Sint-Laureins. In januari 1905 geven ze ook een concert voor de Oud-Wapenbroeders in het zaaltje van het stadhuis.

De concerten van Nut en Vermaak gaan uiteraard altijd door in de Gilde en lokken steeds volle zalen. Het programma van februari 1898 ziet eruit als volgt:

Deel I:	
Openingsstuk	fanfare
Les van Welgemanierdheid	kluchtspel
Wijvenpraat op straat	kluchtlied
Poets wederom Poets	tweespraak
Deel II:	
Openingstuk	fanfare
Taradjim	kluchtspel met alleenspraak
Ingebeelde zieke	kluchtspel
De betrapte dief	gebarenspel

Voor de concerten van Nut en Vermaak, steeds aangeboden aan de leden van de Katholieke Kring en aan die van de Vrije Katholieke Burgersgilde en uiteraard aan de ere- en werkende leden van de fanfare zelf, is de Gildezaal altijd te klein, heerst er dikwijls weinig orde in de zaal en praten de toeschouwers luider dan de spelers. Maar ook op het podium is er dikwijls wanorde, "*het muziek is erop vooruit gegaan zoo door kunde als door getal, ze kunnen haast op het theater niet meer."* En de stukjes die worden gespeeld zijn *ne keer* om te lachen, "*en daar doen ze ferm hun oogst in op.*" Inderdaad: alleen al de titels van de gespeelde tweespraken, kluchtliederen, grappen al dan niet met zang, liegen er niet om: *De republiek van Uilegem, Kreupele en Bult, Eene pille Latyn, Wannes de Mosselman, Advokaat en Boer, Lekkere Beetjes.* En, in *Twaalf uren socialist* wordt de aartsvijand nummer één ook nog eens door de hekel gehaald.

Wat bij een van de concerten wordt opgemerkt, is dat zang en uitspraak naar de achtergrond verschuiven en dat de *kunstenmakerij* in opgang is. De gebroeders Venas,

letterzetters bij het Weekblad, munten erin uit. Ook Achiel Lampo als *kluchtigaard*, Honoré De Vos als zanger en de *boertige* Wallemacq worden vernoemd als talentrijke spelers. Na de voorstelling van februari 1906 wordt geschreven dat het niet meer nodig is vreemde spelers naar Maldegem te halen, er is talent genoeg in huis. Een van de concerten wordt ingeleid door iets geheel onverwachts: Jozef, het zoontje van Emiel De Vos, speelt met zijn professor van de muziekschool van Eeklo een lief duet op zijn viool. En dankzij meester Jan Strybol worden liederen van ons volk gezongen: *Het Liedje van de Smid* en *Het Klooster van Sint Arjaan*.

10. OP NIEUWE WEGEN

Bij een van de voorstellingen in 1904 wordt aangeklaagd dat de naam van de schrijver van een toneel moedwillig wordt verzwegen, niet alleen door Nut en Vermaak, maar door alle verenigingen en organisaties die toneel spelen. Dit om geen ereloon te moeten betalen, wat heel onrechtvaardig wordt genoemd. Sommigen drijven het zo ver dat ze ook de titel veranderen om de auteur om de tuin te leiden. Zonder schrijvers geen stukken en zonder stukken geen vertoningen! Er wordt wel geld uitgegeven voor een vlassen baard en een harlekijnskostuum, maar voor diegene die het stuk schreef, heeft men geen cent over.

Ook wordt de bedroevende kwaliteit van de Maldegemse voorstellingen aan de kaak gesteld en worden de voorstellingen in de Gentse Schouwburg aangeprezen. Het wordt niemand afgeraden 's zondagsnamiddags naar de vespers te gaan, maar een bezoek aan de stadsschouwburg heeft zijn goede (maar ook zijn kwade...) kanten: er worden niet alleen Franse vaudevilles gespeeld, maar ook stukken "*van echt Vlaamsche zede.*" Als zo'n stuk wordt gespeeld, wordt dat aangekondigd in 't Getrouwe, want De Lille meent daarmee een dienst te verlenen "*aan onze kunstminnende buitenjongens en vooral aan deze die zelf moeten op het tooneel komen in hun dorp.*" Maar in Maldegem heeft men het zo niet begrepen: toneel wordt door de katholieke zuil aangemoedigd zolang dit in hun beschermende kring gebeurt. Stadstoneel, en later cinema, wordt door de geestelijkheid als verderfelijk beschouwd en dus niet geschikt voor de eenvoudige Maldegemse dorpsmens. Naar de kwaliteit wordt niet gekeken...

En De Lille gaat nog wat verder. In september 1905 publiceert hij, bij de opening van het toneelseizoen 1905-1906, enige toelichting bij de Maldegemse voorstellingen, immers: "*tooneel wordt een spijs waar elkeen wil van genieten, het zij met gemengde rollen het zij met mannen alleen, goede stukjes zijn altijd welkom, men wordt erop verslingerd.*" Op dit ogenblik, in 1905, is er een totale ommekeer aan de gang in de Vlaamse toneelwereld en wordt er gestreefd naar meer realisme. Het woord alleen al verwekt veel schrik bij de mensen, maar gezond realisme moet kunnen. Maar wat is *realisme*? "*'t Is de werkelijkheid en bijgevolge de waarheid in daad.*" De waarheid, hoe straf en ruw ook, is altijd beter dan de mooiste leugen. En leugens waren het overgrote deel van onze *romantische* tonelen: leugen in *vindinge*, leugen in taal, leugen in actie. Tot nu toe worden in Maldegem niet veel anders dan "*kalfnuchtere vertellingjes ten tonele gebracht, hoor maar eens hoe die helden en heldinnetjes Racine en Corneille napraten in een café-concert-taaltje.*" Het is allemaal leugen, valsheid en komedie: zo spreken en gedragen mensen zich immers niet. En De Lille wil ook niet dat ruwe menselijkheid of het afzichtelijke op het toneel zou worden vertoond. Integendeel: realisme is voor sommigen een afbeelding van al het lage in de samenleving dat *krielt* en zich ophoopt en dat krijgt van De Lille een krachtige schop.

Het Vlaamse - en ipso facto het Maldegemse volk - is nog rein en edel. Naast ergerlijke zaken leeft er veel goeds en net dat mag niet verloren gaan en dient op het toneel te worden gebracht tot lering en stichting van de massa, met andere woorden: gezond realisme. Geen vloekende beesten en walgelijke zedenverkrachters op de scène, maar deftige, voorbeeldige en geen *verergerniswekkende* lieden.

Naast de zedelijke inhoud van de stukken moet er zeker wat gedaan worden aan het vaak bespottelijke taaltje dat wordt gehanteerd en dat de toegewijde speler de keel moet uithangen en het publiek niet alleen verveelt, maar ook zijn kunstsmaak en oordeel aantast. Een regisseur moet dus goede stukken kiezen en de oude rommel verkopen als pondpapier. Maar opgelet: zelfs in de jonge Vlaamse letterkunde komen stukken voor die niet geschikt zijn voor christelijke gezinnen. Het is overigens gek dat een schrijver zich met dergelijke prullen bezighoudt, het toneel is een school die veel goed maar ook veel kwaad kan stichten en hoe groter het talent van de auteur, hoe groter zijn verantwoordelijkheid en hoe invloedrijker hij is. "*Tooneellisten, vergeet dit nooit*", aldus nog De Lille.

11. GETROUWE OUD-WAPENBROEDERS

In 1897 organiseren de Getrouwe Oud-Wapenbroeders een 11-julifeest waarbij zowat het hele centrum van Maldegem in één groot toneel wordt herschapen, Maldegem zelf vormt als het ware het decor voor de vaderlandslievende herdenking, een typisch voorbeeld van 19de-eeuwse plechtigheden met een optocht, muziek, verlichting, liederen, aanspraken enz. Vóór 1897 blijft de 11-juliviering in Maldegem beperkt tot het uitsteken van de nationale vlag, na 1897 wordt het een heuse viering.

Al in september 1896 beleggen de oud-soldaten van Maldegem een eerste vergadering om een maatschappij van oud-wapenbroeders te stichten. De Minister van Landsverdediging moedigt het oprichten van dergelijke verenigingen sterk aan. In verschillende steden en gemeenten bestaan genootschappen van Oud-Wapenbroeders van het Keizerrijk, bijvoorbeeld in Gent, Brugge, Nevele. Later verenigen zich de oudgedienden van het koninkrijk der Nederlanden onder Willem I en van het koninkrijk België onder koning Leopold I ("*Trouw aan Vorst en Vaderland*"). Het zijn toch vooral soldaten die tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870-71 worden opgeroepen om de Belgische grenzen te verdedigen en twee jaar militaire dienst te vervullen, die zich verenigen als oud-wapenbroeders. Later worden ook soldaten die meer dan 50 jaar oud zijn als lid aanvaard. Eind 1896 is de nieuwe vereniging in Maldegem een feit en is het bestuur van de maatschappij als volgt samengesteld:

erevoorzitter	Albert Van Oye
voorzitter	Dr. Aloïs Roeges
ondervoorzitters	Nicolas Clement, Louis De Neve
schrijver	Alfred De Facq
hulpschrijver	Serafien Moerman
schatbewaarder	Edward Dumon
hulpschatbewaarder	Louis Willemarck
wijkmeesters	Leon Van Moffaert, Desiré Vuylsteke, Karel Coolen, Pieter De Vleeschouwer, Leopold Van Rie, Pieter Serlet, Leopold Vermeulen

Als *vaderlandsche* dag wordt 11 juli uitgekozen en voor het jaar 1897 wordt dit nationaal feest grondig voorbereid. Alle maatschappijen en verenigingen en de uitgevers van Maldegemse weekbladen worden daarvoor uitgenodigd naar een vergadering in het stadhuis. Er komt een akkoord uit de bus voor een gezamenlijke viering die bestaat uit een stoet, de inhuldiging van het vaandel van de Oud-Wapenbroeders, de instelling van erevoorzitter Albert van Oye en 's avonds een lichtstoet ter herdenking van de Slag der Gulden Sporen *"toen onze helden Breidel en De Coninc onze voorouders van de Fransche dwingelandij verlostten."*

Vele maatschappijen en verenigingen nemen in de namiddag deel aan de optocht: twee muzikanten van het 3de Lansiers uit Brugge openen de stoet met Thebaanse trompetten en worden gevolgd door de fanfare Sint-Cecilia, de schoenmakersvereniging Sint-Crispijn met trommel, de gaaiboldersverenigingen Getrouwe Maldeghem en Eendracht maakt Macht, de schuttersgilde Sint-Sebastiaan, het pompierskorps met klaroenen, de balpijpmaatschappij, de Vrije Burgersgilde met zangafdeling, de duivenmaatschappij Melda's Snelvliegers, de zagersvereniging, onderlinge bijstand Vriendschap en Broederliefde, oud-strijders van Leopold I Luik, fanfare van Knesselare, de twee taaie oud-strijders van 't jaar 30, de heren Moulaert en Pieter Jan Bollaert in een open rijtuig met vaandel en de Getrouwe Oud-Wapenbroeders van Maldegem.

Na de stoet worden alle maatschappijen ontvangen op het stadhuis voor een receptie en voor de overhandiging van het vaandel door een vertegenwoordiger van de koning. 's Avonds is er de Gulden Sporenviering met een lichtstoet met dezelfde maatschappijen en met transparanten die in de stoet worden meegedragen. Bij terugkeer van de lichtstoet in het centrum schaart iedereen zich rond het podium en worden de drie (?) nationale Vlaamse liederen gezongen. Als we de weekbladen mogen geloven, baadt Maldegem in een zee van licht en zijn veel huizen prachtig versierd. Overal hangen lichtbakken met opschriften als *"Gij zult Uw Vaderland beminnen en zijnen roem en zijne taal!"*

Niets dan lovende commentaren over dit feest in Maldegem: *"Daarom, Maldeghem, eere aan U en moest onze gemeente nog meer Vlaamschgezind zijn, dan ware Vlaanderen toch gered, want uit uwen liefdegloed voor Vlaanderen zouden vonken en sprankels schieten, die alle lauwe lieden zouden doen vlammen voor onze heilige Vlaamsche rechten..."* In de toespraken wordt benadrukt dat *"den Vlaming te allen tijde den besten en moedigsten soldaat was, nog is en blijven zal. Nooit ontbraken er vrijwilligers bij de Vlamingen, nooit faalde zij in hunne getrouwheid aan hunnen vorst, nooit werden hunne gevoelens en dapperheid overwonnen."*

In 1898 en de volgende jaren wordt de lichtstoet, gevolgd door massazang op een podium op de markt, met evenveel succes herhaald. In 1901 is het uit met de lichtstoet en organiseert elke vereniging apart een 11-juliviering, tot groot verdriet van de echte Maldegemse Vlamingen.

De nieuwe vereniging is heel actief in Maldegem. Amper tien maanden na de stichting telt ze al 200 leden en weldra is er ook een *ziekenkas.* Tijdens de vergaderingen ontstaat meer dan eens *eene buitengewoone geestdrift onder onze oud-soldaten.* Het jaarlijkse concert wordt steeds druk bijgewoond en er kan worden gerekend op de steun van vele weldoeners.

Eind februari 1901 is het de Eeklose toneelbond Lust naar Kunst die wordt uitgenodigd, hun optreden overtreft alle verwachtingen, niet in het minst omdat het drama over de Boerenoorlog in Zuid-Afrika gaat en Louw en Plokhooy, twee boerenleiders, in 1901-1902 op bezoek zijn in Maldegem, Eeklo, Sint-Laureins, Aardenburg, Knesselare en elders. Op de scène "*zag men immers die moedige Boeren,onze stamgenooten, wier heldenstrijd iedereen nu sedert bijna twee jaren in de nieuwsbladen volgt, in levenden lijve, met hun vranke inborst, hun bruischende vaderlandsliefde,en vooral hun lijden en strijden, te voorschijn komen.*"

In Maldegem is men geen drama's gewoon, toch is het muisstil in de zaal en iedereen leeft mee met de ongelukkige vader die zijn gesneuvelde zoon terugziet op een berrie, onder de Transvaalse vlag. De klucht *De Twee Dooven* doet de zaal gieren van het lachen en dat is precies wat wordt beoogd: eerst geween, daarna plezier.

Op 6 januari 1902 treedt de toneelbond van de Piusbond uit Eeklo, Jeugd en Vriend, op in de Gilde. Ze spelen *Laaggezonken,* een hedendaags drama van Albrecht Claeys, gevolgd door *Een Compagnie vrijwilligers van 't Jaar '30*, een kluchtig zangspel. In de zaal mag niet worden gerookt en kinderen onder de 15 jaar worden niet toegelaten. Daarmee wordt het storen van de voorstelling door kinderen vermeden, vooral de grote toeloop van kinderen uit de patronage is soms ronduit vervelend. Dames worden in deze en andere voorstellingen verzocht "*den kleinsten hoed hunner collectie op te zetten.*" Ook roken wordt verboden.

Het concert toont aan dat de Oud Wapenbroeders een grote aanhang tellen, want de zaal zit afgeladen vol. *Laaggezonken* valt bijzonder in de smaak bij de toeschouwers, want het toont "*in al hare wreedheid de gevolgen van 't socialismus, welgelukte décors verhieven de aangrijpende toestanden en het geheel zal een blijvenden indruk nalaten."* Het kluchtje voldoet "*in hooge mate ons leutig volk*" en de liederen die bij elke decorwisseling worden begeleid door koster-toondichter Verhasselt.

In maart 1903 zijn het opnieuw de Eeklonaren die Maldegem verrassen. Lust naar Kunst brengt deze keer "*fijne kunst, de gemeene hoop verstaat dat niet*", zo wordt beweerd en in sommige steden is er minder talent aanwezig dan bij de Eeklose groep. De Wapenbroeders verlaten ook de Gilde om te spelen in de zaal van het Stadhuis. In 1911 speelt er "*het befaamd tooneelgezelschap"* van Eeklo.

In Middelburg is er ook een maatschappij van Oud-Wapenbroeders en die heeft een aparte toneelafdeling, De Schachten. In januari 1912 organiseert die een avondfeest in de grote zaal van de herberg van Honoré Schoonbaert. Het wordt een klassiek concert: twee delen met elk vier onderdelen: tweezang, alleenspraken, kluchten en *De Roode Neuzen, ene groote zotternij* uitgevoerd door 12 personen.

12. KLEIT

Ook in Kleit wordt toneel gespeeld, bijvoorbeeld door de zangmaatschappij van de lokale kiezersbond Jong maar Kloek, in feite een afdeling van de Maldegemse Burgersgilde. Later wordt die maatschappij In Vreugd en Deugd genoemd. Het eerste concert van deze zangers gaat door op 31 augustus 1890. Bij die gelegenheid wordt voor de allereerste keer het lied Onze Gildenbond gezongen. Wie dit lied schrijft en toondicht, wordt niet

PAROCHIE KLEIT.

LUISTERRIJK AVONDFEEST

GEGEVEN TEN VOORDEELE EN DOOR DE

MEISJESZONDAGSCHOOL

in 't Klooster op

ZONDAG 3 APRIL 1910

OM 3 1/2 URE ZEER STIPT.

PROGRAMMA

EERSTE DEEL.

1. Openingsstuk voor Piano.
2. **De Twee Lange Tongen,** Kluchtige Tweespraak, door B. G. en E.L.M.
3. **MOSSELWIJF,** Blijspel in één bedrijf.

PERSONEN:

Mevrouw,	U.D.B.	Meid,	M. S.
Gouvernante,	L.B.	Mosselwijf,	B. G.

4. ***Romance,*** door I. B.
5. **De Kamer van Juffer Hortence,** Blijspel in één bedrijf.

PERSONEN:

Juffer Hortence) schilderessen	E. C.	Scholastika, meid	E. L. M.
» Lucia)	L. B.	Moeder Vleurinck, poeldenierster	M. S.
Mevr. Ronkentop, moei v. Hortence	B. G.	Beatrix von Wacheim	U. D. B.

10 MINUTEN RUSTPOOS.

TWEEDE DEEL.

6. ROMANCE, door R. B.
7. **MARIA VAN BRABANT,** Historisch Drama in drij bedrijven.

PERSONEN:

Maria v. Brabant, gemalin van Philips	M. V. H.	Hugonne) dochters v. Pieter Labrosse	R. C.
Blanca van Leuven, vriendin v. Maria	S. D. J.	Alix)	S. D
Ludwig van Frankrijk, kind van Philip	M. B.	Kloosterlinge	E. L. M.
Margaretha van Provence, schoonmoeder van Maria	I. B.	Gerarde) edelvrouwen uit Brabant	E. C.
		Yvonne)	E. L. M.
		Groep arme kinders — Ménestrels.	

8. **De Twee Ongelukkige Bedelaarsters,** Tweespraak met Zang door S. D. J. en I. B.

Deuren open om 3 ure.

Niet uitgenoodigde manspersonen worden niet toegelaten.

PRIJZEN DER PLAATSEN:

Voorbehoudene plaats 2 fr.; 1ste pl. 1 fr.; 2de pl. 0,50 fr.

vermeld, enkel staat er dat het uit een dichterlijke pen komt "*welke wij nimmermeer in ons midden zullen aantreffen, maar die ook, bij velen van ons als heugelijker aandenken in onze ziel zal blijven leven*":

Wij willen graag een pintje drinken
Met oud en jong, met heer en boer
Maar ook zal christ'ne liefde blinken
Bij 't lijden van een armen boer

Wij dragen 't hert vol moed
En durven 't luid vermelden
Voor onze vlaemsche helden
Dreunt onze broedergroet
Wij doen ons recht ook gelden
Al kostte 't goed en bloed

Ter gelegenheid van de septemberkermis 1890 in Maldegem zakken alle Kleitse leden van de Burgersgilde onder de leiding van pastoor Scheirlinck af naar Maldegem. Het concert in de broederschool wordt geopend door de Kleitse koorzangers, wat *karakteristiek* wordt genoemd, Kleit die de Maldegemse kermis opent... En van de zangers wordt geschreven: "*zy zyn ons daar zes jaren vooruit.*"

Eind december 1891wordt opnieuw een heel aantrekkelijk concert beloofd en het programma alleen al bewijst "*hoever men te Kleit alreeds gevorderd is in zake tooneelkunst en zang.*" Op kerstdag wordt alleen gespeeld voor mannen en op tweede kerstdag is de voorstelling voorbehouden voor vrouwen. Na de klassieke opening met een koor volgt een kluchtspel, een boertige alleenspraak (*Lammeken Smeerbuik*), verzorgen de Jonge Pensers gymnastische oefeningen, en in het tweede deel krijgen we hetzelfde. De vertoning eindigt met een gemengd koor voor 50 stemmen die een lied van Gounod uitvoeren. "*Gelijk men ziet zullen de Kleitenaren, zoowel mannen als vrouwen, jong en oud eenen genoeglijken avond doorbrengen*", zo wordt nog medegedeeld.

Voor dit Kleitse concert daagt een uitgelezen publiek op: de geestelijkheid uit Maldegem, baron Kervyn de Meerendré met het hele bestuur van de Burgersgilde, burgemeester Cuelenaere van Maldegem met schepenen en raadsleden en secretaris Vermeersch, dokter De Jaegher, schepen van Knesselare, Pius Ryffranck en notaris Spaey uit Eeklo. De voorstelling wordt een daverend succes. Het meeste bijval genieten de gymnastische oefeningen van de kinderen, "*den marsch en het gezang der jonge Kleitse pensers, zij hebben waarlijk hunnen naam niet gestolen, de hanteering van hun houten geweer zegde genoeg dat de moordlust der keunen in hun jong herte brandt.*" Vanzelfsprekend dat de Kleitenaren meer dergelijke voorstellingen willen.

Het is niet alleen in Kleit dat voorstellingen worden gegeven uitsluitend voor vrouwen. Het muziekfeest in Adegem van dinsdag 16 juli 1901 in de meisjesschool, is ook *uitsluitelijk* voor dames. Niet verwonderlijk, het is ten voordele van de congregatie!

Apart vermelden we de Kleitse verbroederingsdag van zondag 24 januari 1892. Er wordt verbroederd met de leden van de Piusbond, de Adegemse fanfare De Verenigde Vrienden en de zangmaatschappij Concordia, ook uit Adegem. De manifestatie groeit uit

tot een waar volksfeest met muziek, zang, toneel, tweespraken, kluchtspelen (*Per telefoon, De Pruischen komen*) en natuurlijk Kleitse gymnastiek: "*Maar hola! Daar zien wij nu De Jonge Pensers met hun jachtgerief bij zich; dit lieve stukje, gepaard met Kleitsche gijmnastische oefeningen heeft de aanwezigen getroffen en men sprak met veel eer over de uitvoering.*" Het feest eindigt met de uitvoering van *Wee u dochter van Babylone* door 50 zangers.

Op 8 januari 1893 gaat het jaarlijkse avondfeest door van de Kleitse zangers "*onder bestuur onvermoeibaren hulponderwijzer Buysse.*" De liederen - solo's, duo's en kluchtliederen - worden luid toegejuicht en *gebisseerd*, want het koor bezit veel goede stemmen. De toneelafdeling voert twee kluchtspelen met zang op: *Jocrisse, de Vondeling* (dat overal wordt gespeeld) en *'t Spookt er.* Dan is er nog een tweespraak *De Mislukte Bakte* en een alleenspraak, *De Erfenis van nonkel Tiste.* De titels verraden de inhoud: kluchtige boerten die een ongemene bijval kennen en de toeschouwers de tranen uit de ogen doen rollen. De Kleitse zangers hebben het al ver gebracht met "*stof voor goede tooneelspelers.*" Jammer dat van de spelers enkel de initialen worden afgedrukt. Het concert van Driekoningendag, 6 januari 1893, in de gemeenteschool, is nagenoeg identiek aan dat van het jaar daarvoor, enkel de nummers zijn anders.

Zoals we reeds vermeldden, gaan de vergaderingen van de Burgersgilde door op verschillende wijken en herbergen. Eind februari 1894 wordt die vergadering gehouden in de herberg van Ferdinand Bottelier en van L. De Neve in Kleit. Die vergaderingen zijn eigenlijk bijeenkomsten om zich eens goed te amuseren met allerlei caféspelen, en worden daarom ook wel eens *gildespelen* genoemd. Na het einde van die gildespelen lijkt de gelagzaal van Bottelier op een kleine meetingzaal. De Kleitse koorzangmaatschappij zingt enkele liederen, waarna "*de sluizen der welsprekendheid werden opengezet.*" Victor De Lille springt er op een stoel om de aanwezigen toe te spreken, daarna doet provincieraadslid Van Oye hetzelfde alsook M. Van Hulle. Slechts laat in de avond begint de aftocht van de rijtuigen, te wijten aan de regen? Hoe het ook zij: "*Kleit heeft een goeden dag gehad...*"

Het luisterrijk toneelfeest van de zangmaatschappij gaat in 1895 door op zondag 24 maart. Het programma bestaat, zoals altijd en overal, uit twee delen: liedjes, romances, al dan niet boertige alleen- en tweespraken met of zonder zang. Een geliefd auteur in die tijd is *letterkundige* Jullius Wytynck uit Gent die in 1868 in Gent een lezing houdt over de gedichten van Ledeganck, maar die liever korte toneeltjes schrijft. Enkele tientallen staan er op zijn naam. Van Wytynck worden opgevoerd: *Een neef uit Amerika, 'k Ben getrouwd, Advocatenrekening.* Apart vermelden we het lied *Hebt ge niet gezien?* van J. en G. Spoker: G. Spoker is niemand minder dan Guido Gezelle en J. Spoker is Johan De Stoop die veel gedichten van Gezelle van muziek voorziet. Voor dit avondfeest moet 1 frank, 50 of 25 centimes entree worden betaald.

De Kleitse zangers hebben een goede reputatie en worden daarom zowat overal in de naburige gemeenten uitgenodigd om er een feest, een stoet, een concert op te luisteren. Hun optreden op het huwelijksfeest van Florentine van Oye in september 1895 mag toch wel iets bijzonders worden genoemd.

De Kleitse meisjeszondagsschool organiseert ook geregeld een concert, in de zaal van het klooster, altijd met veel bijval en daverende toejuichingen, "*de Kleitsche meisjes zijn*

felle speelsters." Het *schoon* concert van zondag 23 februari 1908 wordt aangekondigd als volgt: "*'t Zal schoone zijn, zulle! En daarbij, de Kleitsche meisjes zijn felle en hebben er een handje van om in 't Concert te spelen, dat hebben wij verleden jaar gezien*." Goede speelsters en zangeressen, mooie kostuums, leuke toneeltjes: het concert wordt prachtig genoemd.

Alle deelneemsters worden uitzonderlijk en voor één keer genoemd, omdat het zo goed was:

- de kluchtige tweespraak *De vier pruimen* door Amelie Borlé en Emma Lameire;
- het aandoenlijke drama *Alice of de Boetveerdige*, "*ze speelden 't stuk toch zoo schoon en onverbeterlijk*": Sabina De Jaeger, Maria Van Hulle, Ida en Romanie, Bottelier, Sidonie Dierckens, Livina Buyse, Romanie Compernolle en opnieuw Emma Lameire;
- romancen gezongen door Romanie en Ida Bottelier, iedereen is verrukt en verrast door de mooie stemmen;
- het luchtig blijspel *De Telefoon*: Sidonie Dierckens, Emma Lameire, Urbanie De Baets, Amelie Borlé, Emelie Cockuyt, Livina Buysse en Bertha Goossens;
- het boertig blijspel *De Suikernichtjes*, gelach van 't begin tot 't einde, meesterlijk gespeeld: Emelie Cockuyt, Bertha Goossens, Urbanie De Baets, Amelie Borlé, Emma Vyncke, Sidonie Dierckens;
- *De Bekoring*, driezang met Bengaals vuur, de kroon op het werk, gezongen door Bertha, Romanie en Ida Bottelier.

13. IN 'T JAAR ÉÉN DER SOCIALISTEN

Voor zover bekend is er slechts één Maldegemnaar die enkele volwaardige toneelstukken heeft geschreven, namelijk Victor De Lille. In 1888 schrijft hij de novelle *Pieter Avesoete of hoe men socialisten kweekt in Vlaanderens dorpen*. Een volgend toneelstuk, *Moeders deel*, verschijnt als nummer 55 in de Duimpjesuitgave en wordt gepubliceerd in 1906, het wordt "*een rijke les van Christelijke wijsheid genoemd*." De Lille herdicht in 1909 *De Sevenste Bliscap van Maria* naar de aantekeningen van Stallaert, hij noemt het een poging om het middeleeuws toneel opnieuw in te voeren.

Pieter Avesoete wordt in Antwerpen bekroond en De Lille bewerkt het boekje in 1895 tot een toneelstuk, *In 't Jaar één der Socialisten.* Dat wordt in vele kranten "*een zeer verdienstelijk werkje genoemd*", geschreven om op de gemakkelijkste wijze "*den strijd tegen de verderfelijke leerstelsels in onze dorpen te voeren*." Het stuk wordt in februari 1895 onder andere opgevoerd door de Diederiks van Assenede. Het vertelt het verhaal van een gelukkig huisgezin dat door het socialisme uiteen wordt gedreven. Datzelfde socialisme dreigt het hele dorp te bekeren. De dorpelingen komen echter in verzet, het rode vaandel wordt van de toren gehaald en verscheurd, de socialisten worden weggebezemd en de pastoor in ere hersteld: "*Leve den Godsdienst! Leve het Huisgezin! Leve den Eigendom!*" Het stuk eindigt met een dreunende Vlaamse Leeuw.

Het is lachen geblazen van 't begin tot 't einde, soms is het van 't goede te veel, maar de boodschap van De Lille is duidelijk: "*Socialismus? Nooit! 't Is te dom en te slecht!*" Hoewel de socialisten voldoende ondervinding hebben bij het opvoeren van propagandastukken en zij de grove middelen niet schuwen, zet het toneel van De Lille toch kwaad bloed bij hen. In *Vooruit* wordt gespot met het stuk en geschreven dat "*de goede gemeente Assenede de helden baarde die het socialismus zoude kapotmaken*." Het Volk schrijft dat

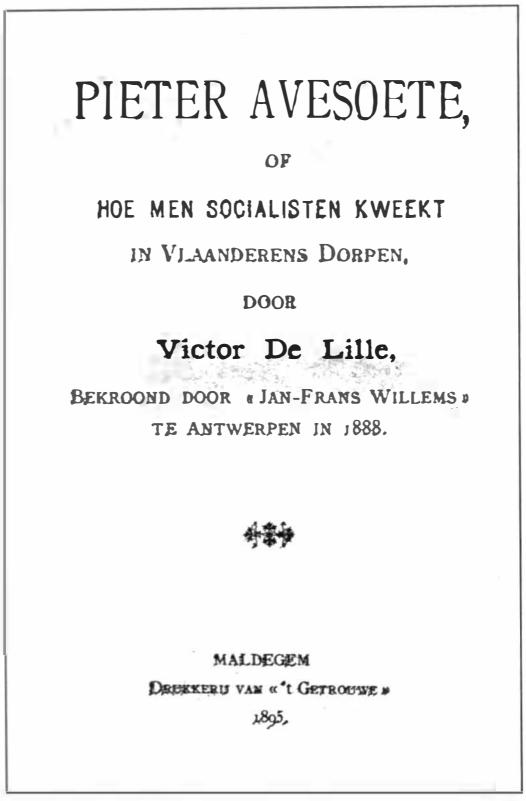

PIETER AVESOETE,

OF

HOE MEN SOCIALISTEN KWEEKT

IN VLAANDERENS DORPEN,

DOOR

Victor De Lille,

BEKROOND DOOR « JAN-FRANS WILLEMS »

TE ANTWERPEN IN 1888.

MALDEGEM

DRUKKERIJ VAN « 't GETROUWE »

1895.

DE

Sevenste Bliscap van Maria.

Kern van den ouden tekst volgens de uitgave van Stallaert met zijne aanteekeningen. Herdicht door Victor Delille. Met eene Inleiding over Middeleeuwsch Tooneel door Dr. Leo Van Puyvelde.

Nr 77 der Duimpjesuitgave. Jaargang 1909.
Gedrukt te Maldeghem, bij Victor Delille.

"Hoe men socialisten kweekt" en "De Sevenste bliscap van Maria" (1909), twee uitgaven van Victor De Lille, gedrukt in Maldegem.

de socialisten groen lachen en binnenkort nog groener zullen lachen, want het toneel zal ook in Gent opgevoerd worden. Kortom: "*Wie verlangt den Vlaamschen Haard voor den Godsdienst te bewaren, moet in de concerten Delille's werkje opvoeren. Krachtiger pleidooi tegen den gemeenen vijand is er niet te vinden en men heeft de leute toe.*"

In december 1895 wordt *In 't Jaar één* opgevoerd in Tielt en wordt er "*aanhoudend door de toejuichingen der samengeperste menigte begroet.*" Het wordt nog in vele andere gemeenten opgevoerd, alleen in Maldegem niet, alhoewel Mgr. Doutreloux, bisschop van Luik, de wens uitdrukt "*dat dit uitmuntend werkje onder onze dierbare werklieden, wien het bestemd is, ruimschoots verspreid worde.*"

14. CONFERENTIE VAN DE H. VINCENTIUS A PAULO

De Conferentie van de heilige Vincentius a Paulo of de Maldegemse Vincentianen, is een liefdadigheidsgenootschap dat, geheel discreet, materiële en financiële hulp verleent aan gezinnen in armoede. Bij heel veel concerten, bijvoorbeeld van de fanfare Sint-Cecilia, wordt tijdens of na de voorstelling een omhaling gedaan te voordele van deze vereniging. De Conferentie organiseert zelf ook concerten ten voordele van *den bedekten armen.* Op maandag 8 april 1893 wordt dat concert verzorgd door de muzikale kring Eigen Vermaak en het gaat door in de grote zaal van de broederschool. Het is een klassiek concert in twee delen met muziek, toneel, kluchtliederen, boertige alleenspraak, een lezing over het genootschap van de H. Vincentius door Charles Beyaert én de uitvoering van de wals

Souvenir de Isondres van Giovanni Smezio, niemand minder dan oud-burgemeester Jean-Marie De Smet, dirigent van Eigen Vermaak.

De toneelspelers van de Gilde verzorgen op 27 januari 1895 het volgende concert voor de Maldegemse armen. In de Kamer beweren de socialisten dat de armen niet veel moeten rekenen op de christelijke naastenliefde, wat hen natuurlijk op veel kritiek komt te staan. Ook in Maldegem, waar het concert der Vincentianen een bijzonder grote toeloop kent, en de bevolking bewijst dat zij *"geerne die Vincentianen aan het werk ziet. Moesten er geene Vincentianen zijn die de verlatene huisgezinnen gaan opzoeken, hoeveel armoede zou er dan geleden worden?"* De toneelgroep van de Gilde wordt geloofd om haar inzet voor de Maldegemse armen: "*Schoon is het inderdaad alzoo de maatschappij voor 't vermaak de hand te zien reiken tot deze der liefdadigheid.*" Het is dan ook merkwaardig dat voor de volgende concerten geen beroep meer op hen wordt gedaan.

Op zondag 29 december 1895 wordt "*ten voordele van den Bedekten Armen*" een fantastische kunstvoorstelling gegeven door professor Lion Van Kinsbergen, bijgenaamd Cagliostro II, goochelaar en magnetiseerder. Tussen de gewone nummers (liedjes, kluchten, boertige en andere alleenspraken) toont de professor zijn kunsten of vingervlugheid: *Het orakel van Memphis of de Vliegende flesschen, Schrik en vreugde of vlugheid is geen hekserij, Het avondmaal van de goochelaar* (bekroond in Chicago) en *Het magnetische medium*. Van Kinsbergen voert tot slot nog een onthoofding uit op een toeschouwer: hij slaat het hoofd af en plaatst het terug. Na de voorstelling worden boekjes voor *schamoteerderij en spiritisme* verkocht met 25 nummers in het snelvingeren.

De professor is niet de enige goochelaar die Maldegem aandoet. Eind februari 1904 kan iedereen "*den besten goochelaar Alfred*" aan het werk zien in Het Stadhuis bij Edmond Van Reybroeck. Er wordt de burgerij van Maldegem verzekerd dat het "*een schoone en deftige vertoning*" zal worden, goochelaars balanceren immers wel eens op de grens van de welvoeglijkheid... "*Elk zegget voorts maar komen is beter*," laat Van Reybroeck nog weten.

Het zijn de "*Vereenigde Artisten van Gent*" die in december 1896 voor een *"Luisterrijk Tooneel-, Muziek- en Zangkundig Avondfeest"* zorgen, met het geschiedkundig drama in drie bedrijven *De kinderen van Edward VI*. Tussen de bedrijven door worden enkele kluchtliederen gezongen en piano gespeeld. Om de Maldegemse toeschouwers voor te bereiden, wordt de korte inhoud van het stuk in 't Getrouwe afgedrukt en wordt enige historische omkadering gegeven.

15. DE SEVENSTE BLISCAP VAN MARIA

Een aparte voorstelling is die in openlucht van de *Sevenste Bliscap van Maria*, of de hemelvaart van Maria, op zondag 15 augustus 1909 in de Maldegemse velodroom en georganiseerd door Victor De Lille, "*dat is voor 't Kristen Vlaamsche Volk een blijde tijding.*" Mysteriespelen werden eerst opgevoerd in de kerk, daarna op het kerkplein en later op de markt. Wegens te veel lawaai op de markt, meent De Lille dat de velodroom de best geschikte plaats is voor de voorstelling en vier weken lang legt hij in zijn weekblad de betekenis uit van het middeleeuwse stuk. Openluchtvoorstellingen hebben blijkbaar veel succes in Brussel en Sint-Martens-Latem, en De Lille is er dan ook als de kippen bij om dat ook in Maldegem te proberen.

Tijdens de week voorafgaand aan het stuk is het uitstekend weer en kan er doorgewerkt worden aan de scène: 25 meter lang en 10 meter breed. Er zijn twee 'hemels' waarvan een voor de apotheose of de verheerlijking van Maria. Volgens De Lille zijn er oorspronkelijk zelfs drie hemels, vandaar het oude spreekwoord: hij is in de derde hemel. Veel bekijks hebben de verdoemden die worden geradbraakt, "*men kan ze zien draaien van op den steenweg.*" Iedereen wordt aangeraden kaarten op voorhand te kopen: eerste klas zit op stoelen, tweede klas op banken, derde klas staat recht. Wie eerst komt, heeft de beste plaats.

Via affiches en strooibriefjes wordt er veel publiciteit gemaakt voor deze opvoering. In Ursel worden de leden van de toneelbond warm gemaakt om naar Maldegem te gaan, "*dat ligt in hun belang, dat zal hun min of meer een gedacht geven van de opkomst der tooneelspelen; hoe men ze opvoerde in de kerken en op de kerkpleinen.*"

Dankzij het goede weer wordt de voorstelling een succes. De toeschouwers kijken zich eerst de ogen uit naar de scène: heuvels met dalen, gras en struikgewas, de getimmerde hemel met gordijntjes en het huisje van Maria, de hel in de muil van een zeemonster, geschilderd door Huys, en in de verte een Bijbels landschap met palmbomen, witte steden en blauwe bergen. Koperen instrumenten kondigen de voorstelling aan, en daar verschijnt de barrevoetse *prologist* met engelenvleugels: "*Heeren, vrouwen, wellekom...*" Muisstil en ontroerd door de aangrijpende taferelen, luistert het publiek ademloos naar de acteurs die met een daverend applaus worden beloond.

Veel liefhebbers uit Nederland en uit *la Flandre profonde* zijn vol lof over het vertoonde, want ze zijn nogal sceptisch over het 'oude' spel en menen dat dit tegen de tijdsgeest ingaat. Er wordt beweerd dat het succes allicht niet overal zo groot zal zijn, want "*dat de menschen in Maldeghem allemale nog godsdienstig gebleven zijn*" wat door De Lille te stelligste wordt gelogenstraft: niet alleen in Maldegem, overal op het platteland in Vlaanderen zijn de mensen nog door en door godsdienstig en overal zouden ze van het stuk genieten.

De tweede voorstelling op 29 augustus is al even succesvol, er zijn wel een dozijn priesters (maar geen van Maldegem...) en heel veel vreemdelingen aanwezig, "*allen drukten hunne hoogste voldoening uit.*" Pater Linnebank en professor Leo Van Puyvelde, die van de Rodenbachfeesten in Roeselare naar Maldegem afzakken, krijgen de gelegenheid een repetitie van de *Sevenste Bliscap* bij te wonen. Linnebank schrijft er een beeldig verslag over, vol interessante details:

"De Rodenbachdagen waren om. Doch we knoopten aan al dat moois nog 'n dagje vast. 's Maandagsavonds gingen dr. van Puyvelde en ikke naar Maldeghem. Om daar wat te praten, over wijze en domme dingen, met den opsteller van het levendigste Weekblad, 't Getrouwe Maldeghem. Zoo dachten we. Maar onze rappe gastheer, Victor De Lille, had het anders beschikt. We vernamen het onmiddellijk aan het station van zijn zoontje: "Vader kan u zelf niet komen afhalen aan de statie, ze zijn bezig voor de opvoering van de sevenste Bliscap.*" Wat 'n geluk en buitenkans. Opvoering van de* Sevenste Bliscap van Maria*, het middeleeuwsche tooneelspel dat in 1566 gespeeld werd op de Groote Markt te Brussel! Vertoond in de openlucht bij fakkels en bengaalsch vuur. Voor ons tweetjes. Meevallertje. Waarachtig. 't Zou gebeuren, zei heer De Lille. We gingen naar zijn hof. 't Tooneel was ruim halfrond van 25 meter in zijn wielrijbaan. Nu kan ik me een*

middeleeuwsch theater voorstellen. Een vierkant huisje - daar is de hemel - daar woont God de vader; 'n ander huisje - daar zit Maria, aan het venster; kijk de poort van Ephesen, waar Sint-Jan preekte en, 'n eind opzij, de hel. Het schilderwerk van Huys.

't Was meer een schets hetgeen we te zien kregen. En de schets was ruw. Enkele spelers ontbraken, het fluitenmuziek was er niet en de uitspraak was niet beschaafd genoeg. Als ruwe schets was het goed. We meenden de kleedij van Sint-Jan te herkennen van 't schilderij van Matsys. Onze verbeelding zette er makkelijk al het bijbehoorende naast en bij. De Lille heeft door wat verandering, het oude stuk speelbaar gemaakt voor onze menschen. Toch is er de bekoring van 't middeleeuwsche gebleven. Als proef (hoorden we) de 'prologe' door 'n lieven jongen-met-vleugelen.

't Was mooi geweest. 't Was mooi geweest. We waren voldaan. Moge de uitvoering meer en nog meer vervolmaakt worden, dan trekt De Lille, het volgend jaar, met zijn volk, naar de dorpen en steden van Vlaanderen. (De Lille: Dat zal geen waar zijn. Wij hebben de Bliscap *in handen genomen om den weg te toonen. Elk hebbe nu maar voor zijn eigen volk te zorgen.)*
Eere aan De Lille voor het pogen - het beginnen. Den volgenden morgen, Dinsdag, met den Duimpjeswagen naar Damme. Met den Duimpjeswagen, 'n klein autootje - 't loopt met 'n snelheid van twee of drie hazen..."

Er is aan de *Sevenste Bliscap* nog een andere merkwaardigheid verbonden, namelijk dat het de eerste voorstelling is in Maldegem met een vrouwelijke actrice. De Lille, regisseur van het stuk, vindt het ongepast de rol van Maria te laten vertolken door een man. Elodie Buysse, een 24-jarig meisje uit de Kattenhoek, is bereid de rol van Maria te spelen en doet dat op een voorbeeldige manier. De andere spelers komen uit de toneelgroep van de fanfare Sint-Cecilia of zijn gewoon liefhebbers.

Een derde voorstelling zit er niet in: voor de komst van de beroemdste aller renners, Cyriel Van Houwaert, moet het toneel worden o*pgevouwen* en de piste weer in orde worden gebracht.

Merkwaardig dat in Het Weekblad voor Maldeghem met geen woord gerept wordt over deze voorstellingen. Het toont aan hoe verzuild Maldegem dan al is...

16. ANDERE CONCERTEN

a. Maatschappij der Balpijp

Niet alleen de fanfaremaatschappij geeft concerten, ook andere verenigingen doen dat. In mei 1868 organiseert de Maatschappij der Balpijp een voorstelling voor haar leden en doet daarvoor een beroep op de muziekmaatschappij en enkele leden van de Verenigde Vrienden uit Brugge, spelers van de Brugse vereniging van het Burgerwelzijn. In de namiddag worden die vrienden aan het station afgehaald, hartelijk verwelkomd en krijgen ze te eten en te drinken.

De voorstelling begint om 19 uur, in een volle zaal, met veel *goesting* versierd, helemaal in het groen en met een mooi decor, dat blijkbaar ook uit Brugge komt. Voor die versiering hadden Jan Lampo, keizer, Jan Reychler, ontvanger, Pieter Moffaert, geheimschrijver en

Francies De Coninck, commissaris, gezorgd. Tussen de boertige alleenspraken, tweezangen en kluchten worden toespraken gehouden over de broederband tussen Brugge en Maldegem. In de zaal heerst een *opgewonden geestdrift*, de toejuichingen en het handgeklap voor de Brugse spelers blijven duren en er worden verschillende *heropvoeringen* uitgevoerd. Als de voorzitter, mijnheer De Meyere-De Vildere, totaal onverwacht een eremetaal wordt overhandigd, wordt het publiek lichtjes hysterisch en voorzitter De Meyere moet iedereen - om halftwaalf! - verzoeken de zaal rustig te verlaten. Voor de armen en noodlijdenden van Maldegem wordt 147 fr. opgehaald.

b. Pensioenkas Sint-Barbara

De pensioenkas Sinte-Barbara of de Sint-Barbaragilde bestaat uit verschillende afdelingen: vrouwen, mannen, meisjes en jongens. Bij de jaarlijkse vergadering van (vooral) de vrouwen- en meisjesafdeling, hoort telkens een concert.

Het bestuur van de vrouwenpensioenkas bewandelt voor het concert van zondag 4 februari 1906 nieuwe paden, "*al de numeros zijn klinkend nieuw, het is de eerste maal dat zij op de planken vertolkt worden.*" Het muzikaal gedeelte zal voor Maldegem een echte nieuwigheid zijn. De dames krijgen dan ook veel lof: "*Bravo! Vrouwen van Maldeghem! Gij geeft teken van leven, gij zult het verre brengen! De Maatschappij telt reeds rondom de 400 leden. De vrouwen beginnen voor goed het nut der inrichting te verstaan.*" Misschien zijn de nummers wel allemaal *blinkende nieuws*, toch blijft het een klassiek concert, allerminst vernieuwend: *Lena en Bertha*, een koddige samenspraak; *Een goedgekomen pensioen*: hartroerend drama; *We liggen ermee of 't geluk van een pensioen te trekken*: een kluchtige samenspraak. Wat wel nieuw is dat alle vrouwen binnen mogen en dat "*niet uitgenoodigde manspersoonen niet aanveerd worden.*"

Het verslag van dit concert is bijzonder lovend, in lange tijd is er in Maldegem geen "*schoonere en nuttigere feeste gegeven.*" Het is alsof de 900 à 1.000 aanwezigen in de kerk zitten, met zoveel aandacht volgen ze het hele concert, als gelovigen die met diepe eerbied naar een sermoen luisteren. Kluchtig en aandoenlijk, altijd leerzaam, met overtuiging gespeeld, "*wie zoude over eenige jaren gedacht hebben dat zulks mogelijk was te Maldeghem? Ziedaar wat eendracht, goede wil en volherding kunnen te wege brengen.*"

In 1907 spelen de leerlingen van de meisjeszondagsschool enkele stukjes voor de pensioenkas, al de stukken worden goed gespeeld en de aanwezigen brengen enkele aangename uren door. Op het feest van Maria Boodschap wordt hetzelfde programma nog eens overgedaan voor de ouderlingen in het Oudemannenhuis.

In de zaal van de Burgersgilde is in september 1910 zelden zoveel volk geweest als op het concert van de meisjespensioenkas. Alle Maldegemse standen zijn vertegenwoordigd. Toch ziet men vooral huismoeders. Het wordt een van de schoonste concerten ooit genoemd. Het historische drama *Almaïra* in vijf bedrijven wordt met veel kunstgevoel gespeeld en de rollen zijn perfect gekend. De *jonge dochters* halen eer van hun werk: Julienne Willemarck, Emma Van den Bossche, Clotilde Borgonjon en Elodie De Love spelen opperbest, Helena en Bertha Savat hebben *'t zeer wel* gedaan, Ida Borgonjon speelt onverbeterlijk als de artieste die in nesten zit. Ook de andere speelsters verdienen een pluimpje: Pelagie De Lange, Marie Baert Leonie De Clerck, Anna

Borgonjon, Emma Veerman, Marie Claeys en Marie Blomme. Het zijn drie zusters Maricolen die de meisjes de stukken aanleren: zuster Kostka, *de felle kloosterlinge*, zuster Angélique en zuster Martina.
Naast de klassieke concerten geeft het bestuur van de pensioenkas op 23 april 1911 een cinemavertoning met liederen als entr'acte.

c. Zondagsscholen

De prijsdelingen van de zondagsscholen, zowel van jongens als van meisjes, worden altijd massaal bijgewoond. Uiteraard worden die bijeenkomsten opgeluisterd met toneel en zang. Op 29 oktober 1893, ter gelegenheid van de prijsuitreiking in de broederschool, spelen Cyriel De Lille en Edmond Van Reybroeck *De Boer en de Geleerde* en zingt August Beelaert enkele van zijn *keurige romancen*.

Op 6 juli 1900 nemen meer dan 500 meisjes deel aan de prijsdeling in de Gilde. De leerlingen spelen een mooi toneeltje en er worden mooie prijzen uitgedeeld. Barones Kervyn de Meerendré en haar twee dochters, alsook verscheidene dames uit Maldegem én de geestelijkheid, wonen de bijeenkomst bij en zijn vol lof over de prestatie van de Maldegemse meisjes. In september 1904 spelen de meisjes met groot succes *De Heilige Godelieve* en ze treden geregeld op voor de Sint-Barbaragilde.

d. Het Katholiek Jongenspatroonaatschap Sint-Pieter en Hand in Hand

Het Katholiek Jongenspatroonaatschap Sint-Pieter geeft een feest op zondag 30 oktober 1910 ter gelegenheid van de inhuldiging en wijding van het nieuw en prachtig lokaal in de Broederschool, alsook van de beelden van Sint-Pieter en van de H. Aloysius. Na de mis en de algemene communie volgt de wijding van het lokaal en de beelden. In de namiddag gaat een toneelfeest door, uit dankbaarheid welwillend aangeboden aan de weldoeners van het werk en hun huisgenoten, ouders en kinderen die de Adultenschool, Zondagschool en het Patroonschap regelmatig bijwonen. Het zijn J. Van Rissegem en Jules Nachtergaele uit Deinze die *De leeuwen dansen* spelen. *In volle zee* is een koor met lichaamsoefeningen en de voorstelling wordt afgerond met *Drij honden aan een been.*

Op 1 mei 1911, ter gelegenheid van Maldegem jaarmarkt, wordt, voor het turn- en toneelfeest, in het patronagelokaal samengewerkt met de studentenbond Hand in Hand.. Het eerste deel bestaat uit turnoefeningen in openlucht door de club der jonge katholieke turners Willen is Kunnen in volledig uniform, met het Maldegemse wapen op de borst. Het is René Van Reybroeck die de leiding heeft over de turners, "*de Pyramiden, de groet en aftocht was, wij mogen het zeggen, zeer wel.*" De trommelaars worden geoefend door Maurice Geyssens en de clairons door André Martens, "*met wat goeden wil, want willen is kunnen, zal men er komen.*"

Het tweede deel, zang en toneel, gaat door in de zaal. Onder andere wordt *De Strijdkreet* van Benoit gezongen. Ook de jonge studenten spelen goed, dat belooft voor de toekomst, "*wel te verstaan indien zij blijven hand in hand gaan.*" Naar aanleiding van dit feest klagen de inrichters over de afwezigheid van arbeiders: "*Jammer dat er nog menschen zijn die niet beseffen dat zulke feestjes veel goed doen, zelfs aan iedereen, daar zijn altijd zedelessen uit te trekken, en deze die er het meeste nut en zelfs voldoening zouden kunnen uithalen, schitteren door hunne afwezigheid. Jammer genoeg.*"

e. Broederschool

Bij elke prijsdeling worden in de broederschool toneeltjes opgevoerd en veel liederen gezongen. In de namiddag van vrijdag 2 augustus 1894 loopt de zaal vol om te genieten van liederen van Karel Miry, van samenspraken, van het kluchtspel *Een varken met twee hespen* en ook van een "*drame chrétien en une acte: La Goute du Sang.*" Les acteurs du drame waren: proconsul: Richard Blomme, neef van Maxime: August Calon, centurion: Jules Van Reybroeck, vriend: Arthur Himschoot, jonge slaaf: Alphons De Baere, luitenant: René Van Moffaert. Het kluchtspel wordt vertolkt door: Gustaaf De Weynter, Richard Blomme, August Calon, René Van Moffaert, Alfons Willemarck, Theofiel Herman, Jules Van Reybroeck, Honoré De Vos en Arthur Himschoot.
Ook bij de volgende prijsdelingen worden telken twee stukjes opgevoerd, een Frans en een Nederlands.

f. Iever voor de Kunst

De "*bond der tooneellisten*" Iever voor de Kunst, in maart 1900 gesticht, gaat al na een maand ter ziele omdat de voorzitter niet tevreden is over zijn medewerkers. Hun toewijding laat veel te wensen over en een voorstelling in Moerkerke kan daarom niet doorgaan. Er zijn al reiskosten gemaakt en uitgaven gedaan voor het decor. "*Van Meenen kan men naar Maldeghem komen en van Maldeghem naar Meenen gaan, maar reizen moet kosten, zei Pierlala*", waarmee het doek valt over Iever voor de Kunst.

17. THEATER STIPS

Het theater Stips, waarvan de prachtige en welingerichte schouwburg eind februari 1912 op de markt staat opgetimmerd, blijft ongeveer drie weken in Maldegem en geeft vertoningen op zaterdagnamiddag voor de kinderen, en zondag, dinsdag en donderdag voor volwassenen, met telkens een ander drama, gevolgd door een klucht. De schouwburg is een houten barak, te vergelijken met een danszaal uit die tijd, maar dan zonder de spiegels en andere attributen. Alle toneelstukken die worden gespeeld zijn wijze zedenlessen waar op religieus gebied niets valt aan te merken. Het doel van het theater is volgens de directeur "*de verzedelijking van de bevolking door het vertoonen van de schoonste blijspelen en drama's door uitmuntende artiesten.*" Voor de eerste rang, dicht bij de scène, wordt 1,50 fr. betaald, helemaal achteraan 0,50 fr.

Na enkele voorstellingen lezen we dat Stips inderdaad niets dan lof verdiend. De eerste dagen laat het Maldegemse publiek het een beetje afweten, het is immers 40-urengebed "*dat hier door alleman steeds trouw wordt in ere gehouden.*" Door mondreclame dagen er de volgende dagen almaar meer toeschouwers op, zodat de schouwburg dikwijls helemaal vol zit. Volgens Victor De Lille zijn het "*bijzonderlijk onse beide soorten plaatselijke tooneelspelers die we in het theater zouden willen zien, want er is veel voor hen te leeren!*" En uit het vervolg van zijn artikel blijkt dat het toneel in Maldegem op artistiek gebied eigenlijk nergens staat: "*Dat we zooveel belangstelling stellen in een reizenden toneelgroep is heel natuurlijk. Wij hebben nog een eigenhandigen brief van Conscience gezien waarin hij aan Wantje Verplancke, die destijds ook aldus het Vlaamsche land afreisde, moed insprak om voort te doen. Goed tooneel is zoo noodig als goede boeken schreef hij. Heb maar moed, het zal wel eens beteren. Deze brief is nu 60 jaar oud ! En 'k geloof dat op kunstgebied het volk juist zoo ver staat als alsdan. Misschien*

lager, want er worden nu veel meer gazetten gelezen dan boeken en we zien 't genoeg aan wat hier door de plaatselijke tooneelgezelschappen opgevoerd wordt dat het moet grove kost zijn eer het hem smaakt. Zelfs in de keus der stukken der huidige marktvertooningen is dat te zien. 't Moet nog altijd moord en brand zijn."

En als niet alleen 't Getrouwe, als ook Het Weekblad lovend over de voorstellingen schrijft, kan het niet anders of theater Stips doorbreekt de sleur van de vervelende kluchten, boertige tweezangen en langdradige blijspelen, want in de commentaren lezen we: goed gespeeld, echte kunst, parels van uitvoeringen, lessen in Vlaamse uitspraak, een stapje hoger, subliem en verheffend, meesterlijk, een ware triomf, dramatische schoonheden enz.

Wegens het grote succes - bij elke voorstelling moeten toeschouwers rechtstaan of kunnen niet meer binnen en bijna alle Maldegemnaren wonen minstens één vertoning bij - blijft Stips nog een weekje langer. Daarna vertrekt het gezelschap naar Knesselare waar ze *Godelieve* van dokter van Oye voor het eerst zullen opvoeren.

De stukken die het theater presenteert, zijn inderdaad van een hogere kwaliteit dan wat men in Maldegem gewoon is: *De Twee Weezen, Mottige Janus, Het Kinderkleedje, Jan Ongeluk, De Gifmengster, Juffrouw Antje, De Misdaad op de Zwarte Rots, De driftige huisknecht.*

Na de het uitbreken van de oorlog staat het theater in november 1914 op de Markt in Aardenburg, voor 't Getrouwe een blij weerzien: "*Al zooveel kennissen hebben wij ontmoet in ons tijdelijke baliingschap, tot wij nu een heele groep artisten, kennissen van vroeger zoete vredeavonden, terugvinden.*" Ze spelen *Marie Jeanne*, het beroemd drama van Tiggelaer en *Vrede op aarde*. Ongetwijfeld zullen beide voorstellingen de bannelingen in Aardenburg "*een uurtje van dien durenden twijfel verlossen.*" Vooral *Vrede op aarde* zal succes hebben, want het is een literair stuk dat de onzinnigheid van de oorlog "*om een brok land te meer*" aankaart en de angst van vele moeders uitbeeldt.

In december speelt Stips in Sluis en in januari 1915 staat het theater in Oostburg.

18. NAAR HET CIRCUS!

Er zijn niet alleen de talrijke concerten die in Maldegem ontspanning bieden. Geregeld slaat er een circus zijn tenten op: Libot, Cliquet, Wombwell's, het Groot Circus Van Bever, Bostock, Maeyers, Contintental Circus, het Groot Nederlandsch Circus Roberti, Mulardo.

In mei 1889 staat het "*circus of the latest System*", een "*Théâtre dès enfants célèbres*" op de Markt. De Lille geeft de Engelse en Franse benaming voor "*de hooggeleerde academisten van den Akker en Kattenhoek*" en dat is uiteraard ironisch bedoeld.

Het *Beestespel* met voornamelijk nummers met wilde dieren dat begin september 1892 in Maldegem staat, is niets minder dan Wombwell's beroemde reizende menagerie uit Londen met meer dan 500 verschillende dieren. Vanuit Adegem rijdt een indrukwekkende stoet wagens, bespannen met paarden, olifanten en kamelen, Maldegem binnen. Heel Maldegem is op de been. Toch wordt de matinee afgeschaft bij gebrek aan volk; het is immers zaterdagnamiddag en iedereen is dan nog aan het werk. De soiree echter lokt wel

400 toeschouwers en de tent zit zo goed als vol. Na de bezichtiging van de *beestekooien* waarin inderdaad merkwaardige, exotische dieren opgesloten zitten, komen de olifanten in de piste: "*er danste een op eene omgekeerde kuip, terwijl een andere met zijnen snuiter den orgel draaide, ja, de danser begon zelfs eene quadrille, maar de kwajongens zegden dat hij zatlap speelde; wanneer hij alzoo met zijne knielooze beenen eenen flikker sloeg.*" Daarna komen de panters en de leeuwen, ene juffer miss Idie die de kop van een slang in haar mond steekt, wolven die door een hoepel springen, paardendressuur en wat dies meer zij.

Het indrukwekkendste nummer is echter dat met de leeuwen. De dompteur doet al het mogelijke om de dieren op te jagen: knallende zwepen, Bengaals vuur, revolverschoten... Het vervaarlijke gebrul jaagt iedereen schrik aan en "*de menschen hebben eenen oogenblik van angst beleefd, de temmer kon op het laatste oogenblik het deurken niet vinden en al zijne schoten waren af; hij was bleek als een lijk en de menschen ook; maar wij hebben te Eekloo gehoord dat het daar ook alzoo was, dus voor onzen temmer een alledaagsch spel. Velen zullen er echter leelijk van gedroomd hebben.*"

Op zondag, tijdens de zevenurenmis, kraamt het circus op, veel boeren blauwen de mis om de prachtige paarden te bezichtigen. De olifanten die in de poort van Machaar sliepen, dronken de pomp leeg; een van de beesten "*is des nachts al over den muur met zijnen snuiter beginnen trekken aan de pomp van de weduwe Versluis; men vond den pompemmer gansch gebroken.*" Louise ontving 3,50 fr. schadevergoeding.

In april 1904 komt *Bostock met de volledigste wildedierentuin* van de wereld naar Maldegem. Het *dierenspel* blijft slechts één dag en de menagerie is open van 16 tot 20 uur. Er kunnen wandelingen worden gemaakt op olifanten en kamelen, en twee dierentemmers voeren met hun dieren levende beelden uit. En ja, "*in die rondreizende dierengaarde zijn talrijke jonge leeuwkes, zij laten zich streelen zonder de tanden te laten zien.*" In september 1913 wordt een van die temmers bij een voorstelling in Gent verscheurd door een beer.

Circus Maeyers slaat in februari 1894 zijn tenten op in Maldegem, men kan er niet naast kijken, want de hele gemeente - en ook de naburige dorpen - hangen vol affiches: 120 paarden, gespeeld op de tentoonstelling van Chicago enz. Na de optocht begint de kindervoorstelling (halve prijs voor de kinderen) en 's avonds de echte voorstelling, waarvoor tussen de 1 en 3 fr. moet worden betaald. Het zou 14 jaar geleden zijn dat er nog zo'n circus in Maldegem stond.

De voorstelling loopt helaas af met een sisser. "*Ze zullen mij niet meer hèn*", roepen vele toeschouwers. Na de succesvolle voorstelling van de menagerie van twee jaar daarvoor, daagt er een massa volk op, te voet en te paard "*en hadde er een late tram geloopen, er ware nog meer volk geweest.*" Het merkwaardigste van de hele voorstelling is het instorten van de volgeladen banken, niet één staat er nog recht. De circuskerels verlaten Maldegem met "*een goede duizend frank, zeg dan nog dat 't slechte tijd is!*"

Het volgende jaar, eind januari 1895, is het circus er opnieuw, maar dan onder de ronkende naam van Continental Circus. De bevolking heeft echter vlug door dat het circus Maeyers is en is de fopperij nog niet vergeten, al tijdens de namiddagoptocht is het boegeroep niet uit de lucht. En hoe de muzikanten zich 's avonds ook inspannen en

vrolijke deuntjes spelen, geen mens gaat binnen. Voor de ingang staat een opeengepakte menigte te joelen en te schreeuwen, harder dan het orkest. Er dreigt handgemeen, er is getrek en geduw. Half negen: nog geen mens in de tent. Tot plots het zeil naar beneden gaat. Kwajongens? Neen: de directeur zelf beveelt de tent neer te halen en in één, twee, drie is alles opgeruimd. De Maldegemnaren heffen een requiem aan, de voorstelling is definitief begraven.

Het blijft nog de hele avond onrustig op de Markt. De al te nieuwsgierige Emiel Buysse uit de Warmestraat krijgt van een circusgast een slag met een stuk hout en valt bloedend achterover. De dader kan ontsnappen. En als het circuspersoneel rond elf uur een pint gaat drinken in het Grand Café, wordt een ruit aan diggelen gegooid, iedereen vliegt naar buiten om de ruitentikkers een rammeling te geven, maar ze zijn spoorloos. Veldwachter Roets haalt er de gendarmerie bij, de dader die Buysse een slag gaf, kunnen zij niet vinden en stilaan loopt de Markt leeg. De baldadigheden worden streng afgekeurd, maar het volk straffeloos bedriegen kan ook niet door de beugel. Naderhand blijkt dat een zestal snuggere Maldegems kereltjes, die door een gat in de tent waren gekropen, hun entreegeld terugbetaald kregen!

Vroeg in de morgen verlaat Continental Circus Maldegem richting Eeklo...

Het Groot Nederlandsch Circus Roberti doet in augustus 1902 goede zaken. Het is een modern ingericht circus met elektrische verlichting. De tent zit voor de drie galavoorstellingen nagenoeg vol, en bewondert Prins Fuchs Wallach, de dressuurnummers van Amanda, de slangenmens, voltige nimfenvlucht, de Blitzfamilie op ongezadelde paarden, de clowns Otto en August, miss Ida met sprongen met paard, de Bambous Maritime, de muzikale clown Garelly, het Corps de Ballet met meerdere dames enz. Maar waarschijnlijk komen de toeschouwers nog het meest voor het optreden van een paard van Modest Van Kerschaver. De circusdirecteur laat iedereen weten dat hij het paard in één dag kan dresseren en dat het even volgzaam zal zijn als de circuspaarden. Hij looft daarvoor zelfs 500 gulden uit mocht het niet waar zijn. Tot eenieders verwondering gedraagt het ros zich als een ervaren circuspaard.

In december van hetzelfde jaar 1902 staan op de Hospitaalstraat- of Kattenhoekkermis meer *barakken en spel* dan op de gemeentekermis: paardenmolen, schommel en zelfs een circus. Op Molentjeskermis staat in 1903 ook een hele foor: paardenmolen, schommel én het circus Mulardo met 8 paarden en een ezeltje dat maar 80 cm hoog is, het grappigste dier van de wereld.

Het bekendste circus dat Maldegem aandoet is Circus Libot met een groep van veertig artiesten en talrijke gedresseerde paarden met hun *rijders en rijderessen*. In januari 1904 is Libot voor het eerst in Maldegem, er worden verschillende voorstellingen gegeven en er wordt zelfs een bijkomende tram ingelegd van Aardenburg. In 1907 zijn het drie kaboutermannekens van iets meer dan een el lang die volk trekken.

19. TOT BESLUIT

Hoewel er van in de 15de eeuw toneel wordt gespeeld in Maldegem, is het pas in de tweede helft van de 19de eeuw dat er in de wintermaanden bijna wekelijks een concert wordt georganiseerd. Naast cafébezoek is dit de enige ontspanning die de modale

Maldegemnaar zich kan permitteren, een bezoek aan een schouwburg in de stad is niet voor hem weggelegd en wordt trouwens afgeraden.

De concerten worden opgevoerd volgens een vast stramien: steeds twee delen met een vijftal onderdelen: liederen, korte toneeltjes, tweespraken, grappen: een lach en een traan. De bedoeling van de concerten is niet zozeer de aanwezigen hoge kunst aan te bieden, als wel hen te ontspannen en het samenhorigheidsgevoel te bevorderen, zich thuis te voelen onder gelijkgezinden. De concerten beginnen gewoonlijk om vier uur in de namiddag, verlichting is er immers onvoldoende. In feite is er in de plattelandsdorpen niets en is er van alles onvoldoende: het is er doodstil, er is geen telefoon, geen muziek, er is enkel het geluid van een aankomende trein of tram, van een dokkerende kar... De concerten doorbreken het saaie leven. Enkel de burgerij geniet van meer cultuur: ze bezitten een piano, een fonograaf, lichtbeelden en kunnen zich een bezoek permitteren aan het Nederlandsch Tooneel van Gent, het theater Minard, theater Pathé ,Gent Palace (Nieuwe Cirk) of andere *variétés vertooningen*.

Stilaan komt er andere ontspanning: fietswedstrijden, cinématographe, voetbal. In de cafés verschijnen automatische orgeltjes. Ook raken de cinemafeesten ingeburgerd. De concerten verdwijnen een voor een, enkel Sint-Cecilia houdt vol.

Bronnen

Kranten en weekbladen

't Getrouwe Maldeghem
Het Weekblad van Maldeghem
De Eecloonaer
De Gazette van Eecloo
De Gazette van Gent
Vooruit
Het Volk
De Toekomst

Boeken en tijdschriften

R. BUYCK, *Geschiedenis van Kaprijke*, Kaprijke, 2002
G. DE LILLE, *Maldegem in Beeld en Schrift*, dl. V (1980-1905) en dl. VI (1905-1914), Maldegem, 1964 en 1970
F. DE POTTER, *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde in België*, Roeselare, 1858.
F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen*, Maldegem, Gent, 1870-1872
T. DE RONDE, *Het toneelleven in Vlaanderen door de eeuwen heen*,Antwerpen, 1930
B. ERNE, *De Gentse Spelen van 1539*, 's Gravenhage, 1982
H. NOTTEBOOM, *Adegems toneelleven*, Adegem, 1991
H. NOTTEBOOM, *Over Rederijkers en Rederijkerskamers in het Meetjesland (1)*, in Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland, 1999, p. 155-162; 2000, p. 1-7, p. 62-70, p. 118-130, 2001, p. 14-23
E. VANDER STRAETEN, *Le Théatre Villageois en Flandre*, Brussel, 1874, p. 149-150
E. VERSTRAETEN, *Zwaarddansers in Vlaanderen*, Sint-Niklaas, 1985
X, *By de plegtige uitreiking der Tooneel-Pryzen binnen Middelburg-in-Vlaanderen op den 16 July 1797*
X, *Het Parochiale Leven*, uitgave Ambacht Maldegem, Maldegem, 1989
X, *750 jaar Eeklo*, Eeklo, 1990

Archieven

Gemeentearchief Maldegem, Maldegem, 2566, 2567, 2568, 2569
RAB, Provinciaal Archief, 3596, 3599

19de-eeuwse nis boven de poort van het Hof Bladelin in de Naaldenstraat te Brugge

Nieuwe elementen voor de biografie van Pieter Bladelin

Marc Martens

Het is wat bizar een lezerspubliek een derde reeks aanvullingen bij een biografie op te dissen wanneer die biografie zelf al in 1994 het licht zag, zestien jaar geleden ondertussen. Een eerste reeks biografische, in chronologische volgorde geschikte gegevens over Pieter Bladelin verscheen toen in de catalogus bij de tentoonstelling 550 jaar Middelburg-in-Vlaanderen; daarop volgden twee reeksen aanvullingen, gepubliceerd in de jaarboeken 5 (1999) en 10 (2004) van Het Ambacht Maldegem. Twee grondiger studies, met name over Bladelins bezit in de streken van Tielt en Kortrijk en over de stichting van een parochie in Middelburg completeren dit geheel [1].

Noteerden we in 2004 al dat een globale biografie van Bladelin, gekaderd in het bredere tijdsgebeuren van de Bourgondische Nederlanden, haar nut zou hebben, dan kunnen we niet anders dan dit hier te herhalen. Met een reeks nieuwe elementen komen we stilaan tot een gedocumenteerde reconstructie van Bladelins bezigheden, hetzij alledaagse hetzij opzienbarende; gekoppeld aan de bevindingen bij de opgraving van zijn kasteel, krijgen we daarmee een steeds ruimer zicht op zijn carrière, zijn levensstijl, leefomgeving en zijn sociale netwerken. Daarmee samenhangend komen ook flarden van Middelburgs vroegste geschiedenis aan het licht.
Bij het presenteren van die gegevens volgen we hetzelfde stramien als in de hiervoor genoemde biografie en haar aanvullingen: een strikte chronologische volgorde en waar aangewezen enige toelichting, plus signalement van de literatuur of archivalische bron waaruit het gegeven geput werd.

1433, 20 febr. Overlijden van Pieter Bladelin senior, vader van de stichter van Middelburg.

Pieter DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge.* In *Vlaamse Stam* jg. 43 (2007) nr. 5, p. 437.
Auteur baseert zich op een genealogie in een handschrift van kanunnik Hellin, bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, waar 1432 wordt aangegeven, allicht volgens de oude paasstijl.

Die sterfdatum dwingt ons een paar andere biografische gegevens aan te passen. De veroordeling tot een boetebedevaart naar Rome die Pieter Bladelin in 1434 opliep

wegens beledigingen, "in hitte van bloede" geuit tegenover de moeder van Gillis Bonin [2], komt dan wel degelijk op het conto van Pieter junior, terwijl "heer Pieter de Leestmakere", in 1437 vernoemd als lid van het ambacht van de kaarsgieters [3], dan eveneens te vereenzelvigen is met de Pieter Bladelin die toen al thesaurier was van de stad Brugge en jaren later de stichter zou worden van Middelburg. Het blijft bevreemdend de zoon van een "bockeraen vaerwere" [4] in een compleet ander beroep aan te treffen, terwijl hij bovendien reeds een gewichtige functie vervult in de stedelijke administratie.

1433 Pieter Bladelin junior doet verhef van een renteleen, gevestigd in de Sint-Jansstraat te Brugge, afkomstig uit de nalatenschap van zijn vader en door deze in 1408-1409 gekocht van Clara filia Denijs de le Munte, uxor Vincent van Roden.

DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, p. 437-438

1441, april Met Barthelomeus à la Truye en Andries Van der Cruce vertoeft Bladelin in Den Haag voor het maken van de "staat", een raming van de ontvangsten en uitgaven voor het volgende boekjaar.

Mario DAMEN: *De staat van dienst. De gewestelijke ambtenaren van Holland en Zeeland in de Bourgondische periode (1425-1482).* Hilversum 2000, p. 145.

1441, 1 okt. De stad Middelburg in Zeeland zendt een delegatie naar rentmeester-generaal Pieter de Leestemaker te Brugge om met hem de pacht van Vlissingen te bespreken, in dat jaar vacant gekomen.

H.M. KESTELOO: *De stadsrekeningen van Middelburg. I a. 1365-1449.* Middelburg, 1881, p. 61.

1442, 24 mei Als ontvanger-generaal van alle financiën is Bladelin te Brussel aanwezig bij de auditie van twee rekeningen van Willem van Naaldwijk, rentmeester-generaal van Holland en Zeeland.

DAMEN: *De staat van dienst*..., p. 136 n. 27.

1445 Bladelin ontvangt een rente op de spijker te Brugge.

J. Th. DE RAADT: *Sceaux armoriés des Pays Bas et des pays avoisinants.* Tome I, Brussel 1898, p. 260; DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, p. 442.

1445 Bladelin en medewerkers brengen het inkomsten- en uitgavenpatroon van het Bourgondische apparaat in kaart.

DAMEN: *De staat van dienst*..., p. 266 n. 193.

1445 Met Anton Michiels en Frans van Gent in Holland om te onderhandelen over een nieuwe vorstelijke bede.

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 136 n. 27.

1446 Op verzoek van de hertogin, Pieter Bladelin en Bartholomeus à la Truye wordt Albrecht van Raephorst, schout van Haarlem, aangesteld om in vervanging van Bengaert Say die daarin gefaald had, de bede te innen in het Oosterbaljuwschap van West-Friesland en Wieringen.

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 354.

1446, eind okt.-nov. Met Jan Quevain in Holland voor maatregelen i.v.m. bezuinigingen op de wedden van sommige ambtenaren en "*om te maken den staet van den officieren van Hollant*". De dood van rekenmeester à la Truye op 15 november 1646 is de directe aanleiding om in Den Haag een Rekenkamer op te richten; in de beslissing daartoe speelt Bladelin een doorslaggevende rol.

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 136-137 + n. 28

1446, 2de helft dec. Bladelin en Quevain bij de hertog in Gent; ze brengen er verslag uit over hun verrichtingen in Holland.

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 136-137 + n. 28.

1446-1447 Bladelin koopt van Jehan Canin en Lisbette Sbrolosen twee leengoederen in Stuivekenskerke, respectievelijk 3 gemeten 2 lijnen en 59 roeden en 3 gemeten 16 roeden in omvang.

DONCHE: *De familie Bladelin te* Brugge, p. 442-443.

1447 Pieter Bladelin op een receptie in de Poortersloge te Brugge; daar zijn ook Jan van Bourgondië, graaf van Etampes, de heer van Ternant en Antoon van Bourgondië aanwezig.

Jan DUMOLYN: *De sociale en politieke communicatie tussen stad en hof in het Bourgondische Brugge.* In Bieke HILLEWAERT en Elisabeth VAN BESIEN (red.): *Het Prinsenhof in Brugge.* Brugge 2007, p. 54.

1447, april Met Jacob Cruesinck en Philippe de Nanterre te Rijsel en Brugge voor het maken van de "staat" van Holland en Zeeland.

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 145.

1448, 27à30 nov. Pieter Leestmakere is dooppeter van Margriete, het derde kind van Anselm Adornes, geboren op 27 november. Andere dooppeter is de Gentenaar Daneel Sersanders, meters zijn de echtgenotes van een

zekere Gillis, van Antoon Losschaert en van Karel Scynckele.

Stadsarchief Brugge, L.S./3
[Noël GEIRNAERT: *Nationaal biografisch Woordenboek* 12, kol. 4].

1454, 10 juli Met Lodewijk van Gruuthuse, Guillaume de Bisches en Giovanni Arnolfini treedt Bladelin op als raadsheer-commissaris van de Grote Raad.

E.I. STRUBBE: *Een episode uit het leven van Giovanni Arnolfini.* In *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, ...te Brugge*, T. LXXXIX (1952), p. 71 n. 13; bron: Stadsarchief Brugge, Oorkonden nr. 1067.

Bij sententie van die datum leggen ze, om betwistingen (met de vrije visverkopers) te beëindigen, het aantal *burdenaers*, kleine visverkopers of manddragers, vast op tachtig, waarmee ze de reglementering van 1432 bekrachtigen.

L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Cartulaire de l'ancien grand Tonlieu de Bruges,... - Tome V*, Brugge 1908, p. 109.

1456, 22 aug. Ingevolge een verzoek van Filips de Goede vanuit Utrecht, vragen hofmeester Pieter Bladelin, baljuw Florens Deschamps en ontvanger Jehan Bayart, allen raadsheren van de hertog, per brief vanuit Sluis aan Hendrik van Borssele, heer van Veere en eveneens raadsheer, een verklaring omtrent oorlogskleding die was aangetroffen in het huis van de Sluise burger en schepen Jehan Stassin.

C. DEKKER, R. BAETENS en S. MAARSCHALKERWEERD-DECHAMPS: *Album palaeographicum XVII provinciarum.* Turnhout 1992, p. 106, met fotografische weergave en transcriptie van de brief, bewaard in het Gemeentearchief van Veere (Nl.), Heren van Veere, nr. 376 (thans Zeeuws Archief Mioddelburg).

De samenstellers dateren de brief midden de 15de eeuw. Gezien het verzoek van de hertog vanuit Utrecht kwam en dateerde van de 10de van dezelfde maand, zijn deze gegevens te plaatsen in 1456, het enige jaar dat Filips de Goede een tijdlang in en om Utrecht verbleef, cfr. Herman VAN DER LINDEN: *Itinéraires de Philippe le Bon, duc de Bourgogne (1419-1467) et de Charles, Comte de Charolais (1433-1467).* Brussel 1940, p. 360-362.

1457, 5 maart Hertog Filips de Goede zendt vanuit Brussel bode Jean Meuret met gesloten brieven naar hofmeester Pieter Bladelin en secretaris Paul Deschamps, met de vraag na te gaan of in Brugge het logement voor de ambassadeurs van de koning van Engeland in orde gebracht is.

Anne-Brigitte SPITZBARTH: *Ambassades et ambassadeurs de Philippe le Bon, troisième duc Valois de Bourgogne (1419-1467).* Onuitgegeven

doctoraatsverhandeling, Université Lille 3, p. 499, 839 P.J. n° 260.

1457, 2 mei — Bladelin schenkt 5 lijnen 98 roeden land, gelegen op de parochie Heille, aan *den godshuse ghefondeert ter heere van God ende van minen heere sinte Jacop staende binnen de stede van Brugghe.*

Bron : Rijksarchief Brugge (verderop als RAB), Brugse Vrije, Charters nr. 381. Emile VANDEN BUSSCHE: *Inventaire des archives de l'Etat à Bruges, Section première: Franc de Bruges. Tome I Chartes,* Brugge 1881 p. 147 nr. 381; auteurs interpreteren dit als een schenking, bestemd voor het Sint-Jansgodshuis te Brugge.

Hier lijkt zich een nieuw Bladelin-mysterie aan te dienen. Vandenbussche noteert immers dat de schenking in kwestie voor het Sint-Janshospitaal bestemd was, terwijl de oorkonde duidelijk *den godshuse ... ter heere van Gode ende van minen heere sinte Jacop* vermeldt. Een mysterie, vermits in Brugge geen Sint-Jacobsgodshuis bestaan heeft voor zover bekend. Zou de Sint-Jacobskerk bedoeld zijn, dan zou men verwachten die bestemming als dusdanig vernoemd te zien, terwijl ook de term *ghefondeert* niet zo vanzelfsprekend is zo het om de kerk zou gaan. De oorkonde is authentiek en voorzien van Bladelins zegel. Indien het Sint-Janshospitaal of de Sint-Jacobskerk de bestemmeling was, dan zou men haar in het archief van die instellingen verwachten, niet in dat van het Brugse Vrije zoals nu het geval is.

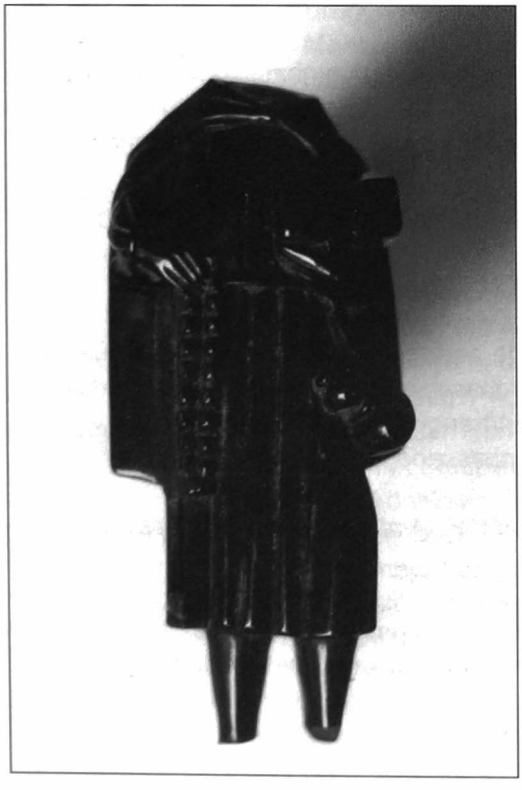

Azabache uit de kasteelgracht te Middelburg

Hier zij opgemerkt dat in de akte van verkoop van het Hof te Middelburg aan Colaerd de Fever in augustus 1433 sprake is van "die van Sente Jacobs in Brucghe harer alre lande an de noordzijde" en "sente Jacobs huus lande" [5]. De Sint-Jacobskerk hád effectief grondbezit op Heille [6].

De vraag naar de relatie tussen Bladelin en Sint-Jacob was vroeger al aan de orde. Zo speculeerden we erop dat de azabache die in de kasteelgracht te Middelburg werd gevonden, ooit een geschenk voor Bladelin mag geweest zijn, bijvoorbeeld van Philippe de Commines [7]. Deelnemers aan de expeditie naar het Heilig Land, waarvan de voorhoede op 21 mei 1464 vertrok uit de haven van Sluis, uitgewuifd door de hertog en wie weet ook door Pieter Bladelin, komen daarvoor wellicht nog meer in aanmerking. Onderweg meerden de kruisvaarders af in een Galicische haven om van daaruit naar het graf van Sint Jakob in Compostela te gaan [8]. Leider van de expeditie was Antoine, de grote bastaard, tweede in rang was Simon de Lalaing, heer van Montigny, beiden heel goede bekenden van Bladelin. Mogelijk bracht een van hen het beeldje mee voor de hofmeester.

Er dient zich echter een andere kandidaat-eigenaar aan, een inwoner van Middelburg nog wel, zij het tijdelijk: Jan IV de Baenst, door Bladelin in zijn testament aangewezen als erfgenaam van Middelburg en de ammanie van Aardenburg. Toen die aan de tand gevoeld werd aangaande zijn doen en laten ten tijde van de Vlaamse opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk in 1483-85, voerde hij als alibi aan dat hij lange tijd zwaar ziek thuis, in Middelburg, het bed had moeten houden na een bedevaart naar Santiago de Compostela, die hij samen met Boudewijn d'Oignies had ondernomen, en waarvan hij pas in september 1482 was weergekeerd [9].
Ondertussen vonden we ook een aanwijzing dat er in Middelburg wel degelijk een Sint-Jacobsgilde heeft bestaan. In de kerkrekening 1578-1579 treffen we namelijk volgende vermelding aan: *Betaelt den ontfanghere van Ste Jacobs ghilde te Middelburch ter cause van tbezet van heer Hendric de Clercq 8 s. 6 d p tsiaers.* [10]

Het is voor zover bekend de enige vermelding van deze gilde; wellicht heeft ze de Godsdienstoorlogen niet overleefd. Bij zijn bezoek aan de kerk van Middelburg op 16 mei 1691 noteert deken Kerremans dat daar maar één broederschap bestaat, namelijk die van het Scapulier [11]. Hoe dan ook, die Sint-Jacobsgilde ligt ongetwijfeld aan de oorsprong van een Sint-Jacobsstraat. Blijkens de formulering had ze een eigen financieel beheer, wat naast haar vermoedelijk kortstondige bestaan, mee verklaart waarom ze in de kerkrekeningen uit het gezicht gebleven is.

1457, 9 sept.
Nog vooraleer ze thuis zijn van hun ambassade, zendt Filips de Goede een bode naar Pieter Bladelin en souverein baljuw Josse van Halewijn om hen te vragen er verslag over te komen uitbrengen.

Anne-Brigitte SPITZBARTH: *Ambassades et ambassadeurs...*, p. 436.

1457, 10 okt.
Vanuit Brussel zendt de hertog bode Thérion Mareschault met gesloten brieven naar Josse van Halewijn en Pieter Bladelin, waarbij hij hen met aandrang vraagt verslag te komen uitbrengen van hun ambassade naar Utrecht.

Anne-Brigitte SPITZBARTH: *Ambassades et ambassadeurs* ..., p. 842, P.J. n° 265.

1459, 21/22 sept.
Meester Jan van Meetkerke, procureur van het Vrije, reist in opdracht van het kasselrijbestuur naar Middelburg om van Bladelin kopie te bekomen van een brief van de hertog, waarin deze bijzondere privileges en vrijheden toekent inzake belastingen binnen de heerlijkheid Middelburg

1459, 24 sept.
Het bestuurscollege van het Vrije overlegt wat hen ingevolge een verklaring van de hertogelijke Grote Raad aan Bladelin, te doen staat inzake zetting en pointing voor enerzijds de laten van Middelburg en anderzijds die van Aardenburg en Moerkerke-ambacht

1459, 26 sept.
Meester Jan van Meetkerke te Middelburg om Bladelin op de hoogte te stellen van de gerechtelijke aanzegging door het Vrije

	gedaan aangaande de open brieven die de hofmeester van de hertog heeft verkregen
1459, 6 okt.	Het Vrije betaalt Pieter vander Muelne en Johannes Christiaens, klerken en ontvangers van Bladelin, voor een kopie van de privilegebrief
1459, 22 okt.	Meester Jan van Halewijn naar Parijs op consultatie aangaande die kwestie
1459, 25 okt.	Pieter de Leestmakere, Jean Coustain, Jan Lorfevere en meester Simoen de le Careest ontvangen elk vier kannen wijn vanwege het Vrije (voor hun aandeel in de onderhandelingen over de verlenging van een handelsverdrag met Engeland)
1459, 5 nov.	Overleg in het Vrije aangaande de lasten van de laten van Middelburg en die van Aardenburg en Moerkerke Ambacht.
1459, 15 nov.	Idem
1459, 3 dec.	Idem; Cornelis van Boneem wordt naar Moerkerke gezonden om er laten van de heerlijkheid Middelburg te arresteren in verband met hun lasten; ze worden overgebracht naar het Steen te Brugge waar elk zijn zetting en pointing betaalt. De baljuw van Brugge had voor die actie zijn medewerking geweigerd
1459, 6 dec.	Meester Jan van Moerkerke in opdracht van het Brugse Vrije naar de hertogelijke Raad in Brussel in verband met het proces tussen Bladelin en het kasselrijbestuur aangaande bevoegdheden die de hofmeester zijn toegekend zonder dat het Vrije daarover geconsulteerd werd
1459, 10 dec.	Overleg in het Vrije betreffende Joos de Backre, vrijlaat en ontvanger van zetting en pointing van Moerkerke, in arrest gehouden in Brugge op verzoek van Jan van Wulpen, laat van Middelburg, die eerder zelf gevangen was
1459, 16 dec.	Michiel Corens naar de hertogelijke Raad in Brussel gezonden voor overleg
1459, 20 dec.	Meester Jan van Halewijn in opdracht van het college van het Vrije met Bladelin in onderhandeling aangaande de laten van Middelburg
1459, 28-29 dec.	Overleg in het Vrije met Jan van Halewijn en vrijlaten uit Aardenburg en Moerkerke Ambacht over de inhoud van *zekere brieven* die Bladelin verkregen heeft voor zijn heerlijkheid Middelburg
1459, 30 dec.	Het Vrije zendt Jan vander Tenne naar Middelburg met een geschenk voor Pieter Bladelin
1460, 2 jan.	Opnieuw overleg in het Vrije, waarbij Pauwels van Overtvelt en Jan Scareel als bemiddelaars optreden
1460, 17 jan.	Cornelis van Boneem in opdracht van het Vrije naar Middelburg wegens de aanspraak van het Vrije op de vierschaar daar
1460, 31 jan.	Overleg in het Vrije aangaande het proces ingespannen tegen Bladelin en de laten van Middelburg
1460, 1 febr.	Michiel Corens naar Brussel gezonden voor informatie betreffende het lopende proces
1460, 5 febr.	Jan Boudins en Jan van Halewijn in opdracht van het Vrije naar

	Brussel om informatie in te winnen over het proces
1460, 13 febr.	Nadat de procureur-generaal van de hertog tot een conclusie in deze zaak gekomen is ten gunste Bladelin, begeven afgevaardigden van het Vrije zich naar Brussel om er voor de Grote Raad uit te leggen waarom ze de pointing en zetting waren begonnen, tegen het privilege en de vrijheden in die de hertog aan de heer van Middelburg had toegekend
1460, 28 febr.	Bladelin ontvangt vier kannen wijn vanwege het Vrije
1460, 17 maart	Overleg tussen Bladelin en de laten van Middelburg en die van Aardenburg en Moerkerke Ambacht over ieders aandeel in de pointing en zetting
1460, 6 mei	Idem
1460, 13 mei	Idem
1460, 12 juli	Het Vrije schenkt meester Thomas Malet, Pieter Bladelin en de ontvanger van Vlaanderen elk vier kannen wijn
1460, 24 juli	Bladelin en de baljuw van Brugge ontvangen elk vier kannen wijn vanwege het Vrije
1460, 10 aug.	Het Vrije laat vier kannen wijn bezorgen aan Pieter Bladelin
1460, 13 aug.	Jan Knibbe wordt door het Vrije uitgestuurd naar Middelburg met het verzoek aan Bladelin zich naar Brugge te begeven voor overleg over de geschillen tussen de laten van de verschillende delen van de heerlijkheid Middelburg; Knibbe was twee dagen uithuizig, dus blijkbaar te gast op het kasteel te Middelburg
1460, 19 aug.	Onderhandelingen over de pointing en zetting Het Vrije offreert Bladelin vier kannen wijn
1460, 22-23 aug.	Idem
1460, 28 aug.	Jan Knibbe naar Middelburg om Pieter Bladelin uit te nodigen 's anderendaags naar Brugge te komen om er uiteindelijk tot een vergelijk te komen. Knibbe was twee dagen op zending
1460, 30 aug.	Bladelin ontvangt vier kannen wijn vanwege het Vrije
	Betwisting belastingen: RAB, Registers van het Vrije nr. 192, Rekening over 1459-1460, f° 16v., 17r., 19r.-24r., 25 v., 28r.-v., 32 v.-33v., 36 r., 37v.-38r.
	Wijngiften - geschenken: Idem, f° 45r., 58v., 60 v., 63v.-64v.

Het geschil en de onderhandelingen vloeiden voort uit een oorkonde van Filips de Goede, daterend van 6 september 1459, met de uitwerking van een fiscale regeling tussen het Brugse Vrije en de heerlijkheid Middelburg, die afgesplitst was uit de ambachten Aardenburg en Moerkerke: de belastingen van pointing en zetting dienden op het grondgebied van de heerlijkheid Middelburg vastgesteld en geïnd te worden door personen, daartoe aangeduid door de wet van Middelburg, en niet door pointers en zetters aangesteld door het Vrije [12].

De betwisting en het aanslepend overleg illustreren de dubbelzinnige positie waarin het bestuur van het Brugse Vrije zich bevindt ten aanzien van Bladelin en Middelburg: als Bruggeling en hofmeester is hij de uitgelezen persoon om de zaken die Brugge en het Vrije aanbelangen bij de hertog te bepleiten, maar daar staat tegenover dat het Vrije een deel van zijn politieke en rechtsmacht en vooral van zijn inkomsten verloren heeft zien gaan aan het privéstadje met zijn ruime juridische autonomie en zijn eigen leenhof.

1460, 2 oktober — Vermoedelijk eerste huwelijk ingezegend in de parochiekerk van Middelburg, en wel van Antonius Bladelin, bastaardzoon van Pieter senior en dus halfbroer van de stichter van Middelburg, door diens toedoen gewettigd door Filips de Goede op 17 januari 1446. Bruid was Margareta van Diepenburch, dochter van Ydrop

DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, p. 439-440 op grond van handschrift Hellin

1459 - 1460 — Bladelin wordt door het Vrije vergoed voor *tpalen vanden dunen* samen met Lauwereins de Maech

RAB, Registers van het Vrije nr. 192, rekening over 1459-1460, f° 83r.

1459 -1462 — Als klerk van Bladelin wordt Floris Cruesinck vernoemd, broer van rekenmeester (in de Rekenkamer in Den Haag, nadien Brussel, Mechelen en opnieuw Den Haag) Jacob Cruesinck [13]

1462, 18 maart — Bladelin schrijft een instructie voor zijn klerk Floris Cruesinck aangaande de kerkdiensten te Middelburg, waarbij ook vastgesteld wordt met welke financiële bronnen de zes priesters en twee kosters zullen worden vergoed

Rijksarchief Gent (verder als RAG), Fonds Sint-Baafs, B5531; Marc MARTENS: *De stichting van de parochie sint-Petrus en Sint-Paulus Middelburg*. In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 205-206, 220-222.

1462, 31 juli — Geboorte van Pieter Bladelin, zoontje van Antonius en Margareta van Diepenburch (zie onder 2 oktober 1460)

DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge*, p. 439-440 op grond van handschrift Hellin.

Ongetwijfeld was Pieter Bladelin zijn dooppeter. In zijn testament bedacht hij de jongen met 100 pond groten.
Blijkens de lijsten van pointing en zetting, rollen waarop ieders aandeel in de belastingen werd genoteerd, woonde Antonius Bladelin op de heerlijkheid Middelburg, deel Bewesteree [14].

1462 – 1463 vóór 22 nov. — Bladelin zendt zijn baljuw Simon Maes naar *mijnen here van Berghen te Wouwe in Brabant*; daarvoor was hij zes dagen uithuizig

Lille, Archives départementales du Nord, B 1409 – 16035/12.

Heer van Bergen-op-Zoom was toen Jan II van Glymes, bijgenaamd "metten Lippen" (1417-1494). Filips de Goede vertrouwde hem hoge diplomatieke opdrachten toe, zoals in 1459 de ambassade naar paus Pius II in het kader van de voorgenomen kruistocht. In

1461 woonde hij de kroning bij van koning Lodewijk XI van Frankrijk. Hij huwde in 1444 met Margareta van Rouveroy, bij wie hij drie kinderen kreeg; daarnaast zou hij nog een vijftigtal bastaardkinderen gehad hebben, waarvan er twintig bij naam gekend zijn.
De zending van Simon Maes is wellicht te situeren in 1463 en te kaderen in de kruistochtplannen waarbij ook Bladelin nauw betrokken was.

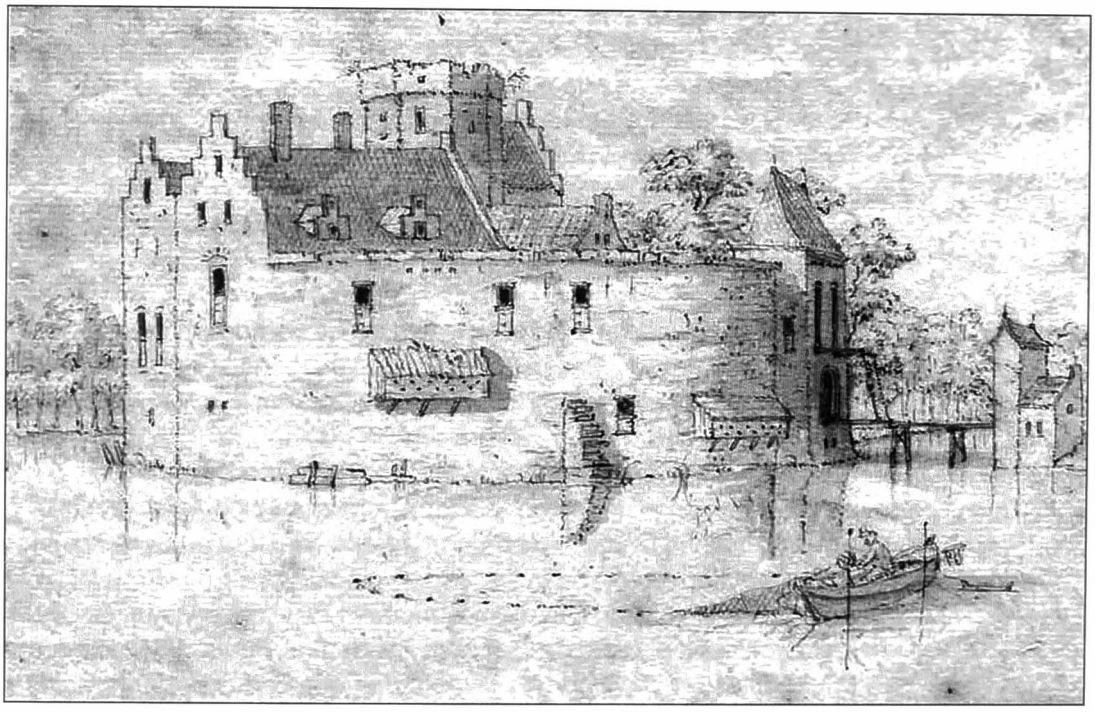

Het kasteel van Wouw ca. 1650

1464 (ca.) Pieter Bladelin komt, naast familieleden en andere vertrouwenspersonen van de hertog, voor op de lijst van personen uit de Vlaamse adel die bij convocatie van de Staten van de Bourgondische landsheerlijkheden moeten worden uitgenodigd

De lijst, wellicht dienstig voor de centrale Bourgondische kanselarij te Brussel, is naar alle waarschijnlijkheid in het voorjaar van 1464 opgesteld.

Willem BLOCKMANS: *De samenstelling van de Staten van de Bourgondische landsheerlijkheden omstreeks 1464.* In *Standen en Landen XLVII, Brussel 1968, p. 82.*

Hoewel gerekend bij de Vlaamse edelen, wordt Bladelins naam in de lijst niet voorafgegaan door een titel als 'messire', 'monseigneur', 'le seigneur'...

1464, 20 juni Vóór de akte bekrachtigd wordt waarbij hij de hoge justitie over stad en heerlijkheid Middelburg verkrijgt, verklaart Bladelin voor notaris en getuigen in de Rekenkamer te Rijsel dat dit recht niet buiten de grenzen gaat die vastgelegd werden in de akte van octrooi van 3 juni voordien

C. WYFFELS: *Inventaris van de oorkonden der graven van Vlaanderen.* Z. pl., z.d., p. 173.

1464, 7 sept. Door tussenkomst van Pieter Bladelin verkrijgt meester Pieter Puissant, afkomstig uit Parthenay bij Poitiers, het poorterschap van Brugge

A. JAMEES: *Brugse Poorters, opgetekend uit de Stadsrekeningen.* Deel II, Handzame 1980, p. 319.

1465, april In Brussel ontvangen Pieter Bladelin en rekenmeester Jacob Cruesinck elk een zalm, hen door Frank van Borselen per schip toegezonden samen met twee zeehonden, respectievelijk bestemd voor de hertog en zijn zoon Karel van Charolais

DAMEN: *De staat van dienst...*, p. 306 n. 127.

1465, 27 okt. Bladelin in Brussel, waar de hertog aan de schepenen van Gent het recht toekent om erfelijke en lijfrenten die dan in het bezit zijn van vreemden, aan de burgers van Gent te laten overdragen teneinde het geld weer in de stad te laten circuleren en op die manier de plaatselijke economie te steunen

Prudens VAN DUYSE en Edmond DE BUSSCHER: *Inventaire analytique des Chartes et Documents appartenant aux archives de la ville de Gand.* Gent 1867, p. 231 nr. 659.

1466 Om Bladelin en de Raad te helpen bij het verkrijgen van een voorschot op de bede, wordt Jacob Cruesinck tot drie keer van Brussel naar Holland gezonden

DAMEN: *De staat van dienst* ..., p. 148 n. 66.

1466 Pieter Bladelin veroordeelt verscheidene Sluizenaars tot een boete van 200 pond par. wegens wangedrag ten huize van Guy de Baenst

Frederik BUYLAERT: *Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen. Een gevalstudie over de Vlaamse familie De Baenst.* In *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 8 (2005), p. 214, 243, met verwijzing naar PRIEM en DELEPIERRE: *Précis analytique*, dl. I, 107; IDEM in *Nationaal biografisch Woordenboek* 17 kol. 38-39.

1466, 28 sept. Samen met Philippe Pot, heer van La Roche [15], met Michiel de Changy, Guillaume de Poupet, meester Jehan Poustel en anderen, is Bladelin aanwezig bij het overleg van de hertogelijke raad over een privilege, waarbij de hertog de Dinantezen die na de vernieling van hun stad "soyent presentement dispersez en pluiseurs et diverses lieux, en grant dangier, misère et pouvreté de leurs personnes, sans

ce qu'ilz se ousaissent retraire en noz païz et seignouries" toestaat "de povoir venir demourer et eulx retraire en noz pays et seignouries et en noz bonnes villes d'iceulx noz pays que bon leur semblera; et mesmement, ausdis du mestier de la batrye, tant marchans comme ouvriers afferans oudit mestier, de povoir venir demourer en noz ville de Namur ou de Bouvignes, et y faire et excercer icellui mestier de batterye aussy franchement et seurement, et soubz telles keures et ordonnances comme noz propres subgetz"

Stanislas BORMANS red. : *Cartulaire de Namur.* Tome III, période bourguignonne, 1429-1555. Namur 1876, p. 118-120. Bron: Algemeen Rijksachief van België, Rekenkamer nr. 1003 f° 191 v°.

Het overleg waarvan sprake is ongetwijfeld van belang en invloed geweest bij het rijpen van de idee om Dinantse koperbewerkers naar Middelburg te halen. Het privilege werd een paar dagen later door de hertog bevestigd, en nadat de raadsheren Jehan Postel en Jehan Petit-Pas zowel in Namen als in Bovinges waren gaan overleggen, werd op 29 oktober 1466 aan de Naamse koperbewerkers een octrooi verleend onder de vorm van een ordonnantie en keure. Hun kopernijverheid zou geen concurrentie betekenen voor Bouvignes "actendu que ... les ouvraiges de batrye que l'on faisoit et ouvroit audit lieu de Dynant estoient autres et d'autre façon que ceulx que l'on fait et euvre en nostre ville de Bovinges, pourquoy icelle nostre ville de Bovinges n'y pourra avoir aucun interest... " (BORMANS, a.w., p. 121-140).

1466, 13 dec. De Raad van Vlaanderen beslist dat de confiscatie, op vraag van Bladelin gelegd op de goederen van Roeland Pipe die gestorven was door zelfmoord [16], krachtens een Brugs privilege moet opgeheven worden

L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des Archives de la ville de Bruges – Section première: Inventaire des Chartes.* Tome V, Brugge 1876, p. 348, met verwijzing naar DIEGERICK: Inventaire des archives d'Ypres, Tome III, p. 269 nr. MV.

1468, febr. Bladelin krijgt 135 pond van 40 groten uitbetaald voor diensten in januari en februari verricht in het belang van de hertog en het hof, en die niet vergoed zijn via de gewone loonrollen van de betaalmeester

Comptes de l'Argentier de Charles le Téméraire, Duc de Bourgogne, vol. 1 : Année 1468, gepubliceerd door Anke GREVE en Emilie LEBAILLY in *Recueil des historiens de la France. Documents financiers et administratifs.* Tome X Vol. 1, Parijs 2001, p. 77-78 nr. 369

1468, april Bladelin krijgt 54 pond uitbetaald voor diensten als hiervoor, van 7 tot 30 april

Comptes de l'Argentier... Année 1468, p. 142 nr. 649

1468, mei — Bladelin krijgt 69 pond 15 schellingen uitbetaald voor diensten als hiervoor, gepresteerd in mei

Comptes de l'Argentier... Année 1469, p. 173-174 nr. 748.

1468, mei — Bladelin ontvangt 37 pond 10 schellingen voor een grijsharige hakkenei, een fijn damespaard dat hertog Karel de Stoute van hem heeft gekocht om aan zijn dochter Maria te schenken

Comptes de l'Argentier... Année 1468, p. 154 nr. 697.

1468, 14 mei — In aanwezigheid van zeven schepenen van het Brugse Vrije dragen Jan de Baenst, heer van Sint-Joris, en zijn vrouw Margriete 39 gemeten 2 lijnen 91 roeden land, gelegen in 'sHeer Woutermans Ambacht en in de parochie van Oudenburg, over aan Bertelmeeus Malin, toen schepen en later baljuw van Middelburg, *te Pieter Bladelins bouf* (= behoef)

RAG, Kerkarchief Middelburg nr. 61

1468, juni — Bladelin krijgt 67 pond 10 schellingen vergoed voor diensten aan de hertog en het hof in juni 168, en niet vergoed via de gewone loonlijsten

Comptes de l'Argentier ...Année 1468, p. 221 nr. 930.

1468, juli — Vergoeding van 67 pond 10 schellingen voor bijzondere diensten aan de hertog en het hof bewezen in juli 1468

Comptes de l'Argentier... Année 1468, p. 278-279 nr. 1133.

1468, aug. — Bladelin krijgt 67 pond 10 schellingen vergoed voor diensten aan de hertog en het hof in augustus 1468

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 310 nr. 1273.

1468, sept. — Bereden bode Jehan Colins bezorgt Bladelin brieven van de hertog en zijn kanselier betreffende de wetsvernieuwing te Brugge

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 315 nr. 1292.

1468, sept. — Net als de vier andere hofmeesters in functie, ontvangt Bladelin een extra dotatie van 90 ponden van de hertog uit achting voor de bewezen en te verwachten diensten, dat laatste inzonderheid voor het leger, en als stimulans om zich intenser in te zetten

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 329 nr. 1355.

1468, sept. — Bladelin krijgt 67 pond 10 schellingen betaald voor diensten aan de hertog en het hof verleend in september 1468

Comptes de l'Argentier... Année 1468, p. 377 nr. 1574.

1468, sept. Bladelin ontvangt 180 pond als vergoeding voor zijn werk als schatbewaarder van de Gulden Vliesorde, en dat voor het jaar verlopen op 30 september 1468

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 377 nr. 1575.

1468, 24 sept. Vanuit Antwerpen stuurt Bladelin Willequin Cools met gesloten brieven naar Antoine Haneron, proost van Sint-Donaas, en protonotaris Guillaume de Clugny in Brussel met het verzoek naar Antwerpen te komen

Comptes de l'Argentier... Année 1468, p. 413 nr. 1741.

1468, okt. Bladelin ontvangt 69 pond 15 schellingen voor diensten gepresteerd in oktober en buiten de gewone loonrollen vallend

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 430 nr. 1824.

1468, nov. Bladelin ontvangt 67 pond 10 schellingen voor buitengewone diensten, gepresteerd in november 1468

Comptes de l'Argentier ... Année 1468, p. 470-471 nr. 1991.

1469, jan. Bladelin krijgt48 pond betaald voor een grijsharig paard, van hem gekocht voor de hertogelijke stallen

Comptes de l'Argentier de Charles le Téméraire, Duc de Bourgogne, vol. 2 : Année 1469, gepubliceerd door Anke GREVE en Emilie LEBAILLY in *Recueil des historiens de la France. Documents financiers et administratifs*. Tome X Vol. 2, Parijs 2002, p. 300 nr. 1160.

1469, 28 mei Vanuit Gent zenden Bladelin en Joost de Lalaing, heer van Montigny, bereden bode Teste Noire met gesloten brieven naar de hertog om hem in te lichten over de afspraken gemaakt met de magistraat van Gent aangaande zijn komst naar de stad

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 131 nr. 488.

1469, 29 mei Bereden bode Pierquin Blanckart, gezeid Mauprest, wordt door Bladelin en de heer van Montigny met gesloten brieven vanuit Gent naar de hertog gezonden om hem in te lichten over hun overleg daags voordien met de magistraat van Gent

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 131 nr. 489.

1469, 10 juni à 8 juli Met apostolisch protonotaris en raadsheer Ferry van Clugny, Guillaume Fillastre, bisschop van Doornik en Antoine Haneron, proost van Sint-Donaas in Brugge, is Bladelin te Brugge aanwezig bij de onderhandelingen met ambassadeurs uit Engeland en Schotland

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 203 nr. 748.

Op het schepenhuis van Brugge wordt de ambassadeurs van Schotland een heerlijke maaltijd aangeboden, waarop Bladelin en de anderen hiervoor genoemd, aanwezig zijn

1469, 3 juli — L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des Archives de la villle de Bruges – Section première – Inventaire des Chartes – 1e série, Tome VI,* Brugge 1876, p. 28.

1469, 7 juli — Bode Jehan Le Chien, bijgenaamd Wasenaire, reist van Gent naar Brugge met gesloten brieven van Guillaume de Clugny, bestemd voor Pieter Bladelin en de proost van Sint-Donaas, betreffende de prelaten van Brabant

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 139 nr. 525.

1469, 24-29 aug. — Met Lodewijk, heer van Gruuthuse en stadhouder van Holland en Zeeland, reist Bladelin van Den Haag naar Utrecht om er met bisschop David van Bourgondië, halfbroer van de hertog, te spreken over de venen en moeren van de hertog
Idem

1469, 20-24 sept. *Comptes de l'Argentier ... Année 1469*, p. 217 nr. 791.

Met apostolisch protonotaris en raadsheer Ferry van Clugny, Guillaume Fillastre, bisschop van Doornik en Antoine Haneron, proost van Sint-Donaas in Brugge, is Bladelin te Brugge aanwezig bij de onderhandelingen met ambassadeurs uit Engeland en Schotland

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 203 nr. 748.

1469, 14 dec. — Bode Jehanin du Chesne wordt door Bladelin vanuit Brussel met gesloten brieven naar eerste hofmeester Guillaume de Bisches gestuurd om hem het plotse vertrek van de hertog te melden

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 170 nr. 664.

1469, dec. — Uit erkentelijkheid voor zijn welwillende diensten op het vlak van de financiën tijdens de periode van 1 januari tot 30 september 1469, schenkt Karel de Stoute aan Bladelin 74 pond 8 schellingen boven op zijn gage van 48 schellingen per dag

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 294 nr. 1143.

1469 — Bladelin ontvangt 180 pond voor zijn werk van een jaar als schatbewaarder van het Gulden Vlies, van 1 oktober 1468 tot 30 september 1469.

Comptes de l'Argentier ... Année 1469, p. 89 nr. 332.

1469 Bladelin heeft van het Brugse Sint-Janshospitaal gronden en erfelijke renten afgekocht, gelegen binnen Middelburg, voor een bedrag van 60 lb. gr.

OCMW-archief Brugge, Archief Sint-Janshospitaal, charter nr. 1273.

1470, 14 sept. Met de voogden van het Sint-Janshospitaal te Brugge ruilt Bladelin 20 gemeten land te Heille voor het equivalent daarvan in renten

L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Coutumes des Pays et Comté de Flandre – Coutume du Bourg de Bruges.* Brussel 1883, p. 127 n. 5; bron: Civiele sententiën 1469-1470, f° 106 nr. 2.

1471, 31 mei Raadslieden formuleren hun bezwaren tegen het privilege dat hertog Karel de Stoute aan Bladelin wil schenken inzake zijn testamentaire beschikking.

Lille, Archives départementales du Nord B1409-16035/9

Dat er na Bladelins dood verbeten strijd gevoerd is tussen zijn erfgenamen, is reeds langer bekend en komt straks nog ter sprake, maar ook na de dood van zijn echtgenote was er blijkbaar stof voor een proces:

1478, 7-10 juli Pieter Duhem, procureur van meester Olivier de la Marche en de zijnen, vraagt dat de schepenen van Brugge een inventaris laten maken van het goed en de nalatenschap van Margareta van de Vagheviere, Bladelins weduwe; in de afhandeling van die nalatenschap was onder anderen ook *mijn vrauwe van Ravestijn uter name van ... mijn vrauwe de vidamesse van Amiens harer zustere* betrokken

L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Essais d'Archéologie brugeoise. III. Mémoriaux de Bruges. Recueil de textes et analyses de documents inédits...*, Brugge 1913, p. 34-35

Met de vrouwe van Ravestein is Anna van Bourgondië bedoeld (ca. 1435-1508), een bastaarddochter van Filips de Goede. Ze was de gouvernante van Maria van Bourgondië, de dochter van haar halfbroer Karel de Stoute. Na een huwelijk met Adriaan van Borssele huwde ze in 1470 met Adolf van Kleef, heer van Ravestein, een neef van Filips de Goede. Haar "zustere" vidamesse van Amiens is dan haar halfzuster Yolande, eveneens een natuurlijke dochter van Filips de Goede en in 1452 gehuwd met Jean d'Ailly, vidame van Amiens. De erfelijke Franse adelstitel vidame was gereserveerd voor een militair vertegenwoordiger of beschermheer van een bisschop, in dit geval de bisschop van Amiens.

Op welke gronden Yolande van Bourgondië belangen had in de nalatenschap van Margareta vande Vagheviere en in dit proces is ons nog niet duidelijk.

Anna en David van Bourgondië (uit Recueil d'Arras, Arras, Bibliothèque Municipale)

Absentie

Gaat het er in onze biografie van Bladelin meestal om aan te geven waar hij zich wanneer ophield om wat daar te doen, dan meldt de literatuur af en toe ook waar hij zich op een bepaald moment niét bevond.

Zo wordt sinds de Engelse koninklijk historiograaf Thomas Rymer het in zijn *Foedera, Conventiones, Literae et cujuscumque Acta Publica* ... had over de vrijgeleide van 5 juli 1445 waarmee Guillaume Fillastre, de heer van Haubourdin, Pieter Bladelin, Hendrik Utenhove, Wouter vander Mandere en anderen voor vredesonderhandelingen naar Londen zouden reizen [17], dat gegeven in latere biografische notities over Bladelin steevast overgenomen om zijn deelname aan die onderhandelingen te staven [18]. Dat Bladelin ook effectief zou deelgenomen aan die ambassade wordt echter aangevochten door Malte Prietzel in zijn biografie van Guillaume Fillastre. Voortgaande op de vergoedingen die aan de ambassadeurs werden uitgekeerd, meent hij dat Bladelin en Oudart Chuperel aanvankelijk wel voorzien waren voor het gezantschap, maar er uiteindelijk toch geen deel van uitmaakten [19].

De vrijgeleides zeggen daarnaast ook iets over Bladelins gewicht en protocollaire rang in de voorgenomen ambassade. Voor hem was immers een gevolg van twaalf personen voorzien, half zoveel als voor bisschop Guillaume Fillastre en Jean van Luxemburg, heer van Haubourdin, die elk 24 begeleiders kregen, en dubbel zoveel als Oudart Chuperel, secretaris Wouter vander Mandere en priester Everbode, die er elk zes hadden. Rekwestmeesters Hendrik Utenhove en Oudart Chuperel hadden er elk acht [20].

Aangewezen als vorstelijk commissaris bij de vernieuwing van de wet in Oudenaarde, liet Bladelin zich daar drie opeenvolgende keren vervangen: op 3 februari 1463 door Paul van Overtvelt (Deschamps), die optreedt naast Joos de Lalaing en meester Ryckaert Utenhove; op 13 maart 1464 en 13 februari 1465 fungeren dezelfde commissarissen en is Utenhove Bladelins plaatsvervanger [21]

In *Voornaam bezoek te Middelburg. De kermisweek van 1470* [22] vermeldden we dat hertog Filips de Goede op zondag 26 april 1433 Middelburg als rustpunt had gekozen voor een etappe van Sluis naar Damme, en dit op basis van gegevens in Vander Lindens *Itinéraires de Philippe le Bon, Duc de Bourgogne ...* [23]. Dat wordt echter weerlegd door J.G. Smit in *Vorst en Onderdaan...* [24]. Op genoemde datum verbleef de hertog volgens de auteur niet in het Vlaamse Middelburg, maar werd hij gehuldigd in Middelburg-in-Zeeland. Vandaar vertrok hij dan via Brugge en Brussel naar Henegouwen.

Genealogie en heraldiek

Na een genealogische studie over de Bladelins in de kasselrij Veurne [25], wijdde Pieter Donche in 2007 in *Vlaamse Stam* een al even sterk onderbouwd artikel aan de verwante Brugse tak, waartoe ook de stichter van Middelburg behoort: *De familie Bladelin te Brugge*[26]. Hoewel gegevens daaruit hierboven al zijn opgenomen, verdienen sommige toch een wat ruimere belichting.

Het vermoeden betreffende een Clais de Leestmakere, die we speculerend op mogelijke banden met het kasteel van Leestjes en verwantschap met de stichter van Middelburg in eerdere bijdragen al voor het voetlicht brachten [27], weet Pieter Donche in zijn artikel over de Bladelins te Brugge om te zetten tot nagenoeg zekerheid, en dat op grond van een genealogie Bladelin, aangetroffen in de verzameling van kanunnik Hellin (1724-1803) [28]: Niklaas Bladelin, bijgenaamd Leestmaekere, wordt er genoemd als vader van Pieter Bladelin Leestmaekere, en deze weer als vader van de stichter van Middelburg. Zelfde naam en toenaam trof de auteur ook aan in een oorkonde, bewaard in het Brugse stadsarchief en daterend van 9 mei 1408. Clais Bladelin wordt er opgevoerd als voormalig eigenaar van een onbewoonde stede in de Mercenierssstraat in Sluis. Dezelfde naam duikt overigens al op 27 oktober 1359 op in Brugge, als een Clais Bladelin daar het poorterschap koopt. Zijn beroep: mercenier. Dat lijkt hem te vereenzelvigen met de eigenaar van het pand in Sluis. Het feit dat de beroepsbezigheden van Pieter Bladelin senior, het bokraanverven, en in 1427 zijn functie van deken van het ambacht der kulkstikkers eveneens geheel in de textielsector te situeren zijn, ondersteunt volkomen de gegevens uit het handschrift Hellin.

In zijn *Wapenboek van Veurne-Ambacht 1229-1952* [29] merkt auteur Pieter Donche op dat opvallend veel families uit die streek, meer dan gemiddeld elders, een wapen kozen met hermelijn als grondkleur en daarop een wapenfiguur in rood. De schuinbalk genoot daarbij een opmerkelijke voorkeur, een trend die gezet schijnt door de familie van Stavele, erfachtige burggraven van Ieper van 1298 tot 1525 [30]. De Bladelins uit het Veurnse voerden een wapen dat daar heel dicht bij aanleunt: aan de schuinbalk van keel (rood) zijn twee schuinstaken van dezelfde kleur toegevoegd [31].

Het wapen van Pieter Bladelin (van andere Brugse Bladelins, waaronder Pieter senior, is ons vooralsnog geen wapen of zegel bekend) verschilt daar maar weinig van, wat meteen

op verwantschap wijst. Het werd voor het eerst beschreven in 1557 door wapenheraut Cornelius Gailliard als "d'ermynes à la bende de gueulle, sargé de deux cotyses d'or" [32] : van hermelijn met een schuinbalk van keel, beladen van twee smalle schuinstaken van goud. Op het zegel van de stichter van Middelburg is in de top van de schuinbalk nog een ring toegevoegd.

Zegel van Pieter Bladelin aan een oorkonde uit 1457 (RAB, Brugse Vrije, Charter nr. 381)

De stichter van Middelburg had connecties met de van Staveles. Herinneren we eraan dat Bladelin in 1469-70 voogd werd over Willem van Stavele, de vierjarige zoon van Willem IV van Stavele en Eleonora de Poitiers. De jongen stierf al in 1474 [33]. Bovendien woonde omstreeks 1470 een Jan van Stavele in Middelburg, als blijkt uit de funderingsakte van beneficiën en kerkdiensten door Pieter Bladelin en Margareta vande Vagheviere uit dat jaar [34].

Pieter Donche is ook de auteur en uitgever van het recent verschenen *Edelen en Leenmannen van Vlaanderen, 1437*. Daarin maakt hij een grondige analyse en kritische doorlichting van een lijst, opgesteld in 1437, met zo'n 670 namen van edelen en leenmannen, die wegens hun feodale plichten konden opgeroepen worden voor militaire dienst voor hun graaf. Van die lijst blijken tal van kopieën te bestaan, al dan niet bewerkt of uitgebreid door hun respectievelijke auteurs. Eén van hen, de daarnet genoemde Corneille Gailliard (ca. 1520 - Brugge 1563), neemt in zijn reeks dienstplichtigen ook Pieter Bladelin op: "mer Pietre Bladelync die de stede van Middelburch in Vlandre fondierde ende was de eerste heere van dyen ende was ook heere van Heylle" [35].

In de *Aanvullingen bij de biografie van Pieter Bladelin*, gepubliceerd in Jaarboek 10 (2004), bespraken we op p. 94 onder *Genealogie* priester Joris of George Bladelin, de halfbroer van Pieter, met wel heel wisselende standplaats: kanunnik aan de Sint-Donatiaanskerk te Brugge in twee etappes, pastoor van Moerkerke en deken van de collegiale kerk van Geervliet in Nederland.
In zijn magistrale biografie van Guillaume Fillastre, bisschop van Doornik, voorzitter van de Grote Raad van de hertog en van 1461 tot 1473 kanselier van de Gulden Vliesorde, vermeldt Malte Prietzel Georges Bladelin als pastoor van Wingene in 1456 en deken van het district Aardenburg vanaf 1460 [36]. Hier rijst weer de vraag of het om dezelfde persoon gaat. In zijn studie over het voormalige dekenaat Aardenburg vermeldt Michiel English bij het jaar 1460 Joris Bladelin tussen haakjes en registreert hem daarbij als "twijfelachtig geval" [37].

Aan die gegevens valt nog toe te voegen dat *Georgius Bladelyn* vóór hij dat parcours aflegde, studeerde aan de universiteit van Leuven, waar hij in 1445 was ingeschreven [38].

In hetzelfde artikel vernoemden we ook een Omaer of Omer Bladelin, als hertogelijke bode in functie tussen juli 1467 en september 1474 [39]. *Over zijn herkomst en vermoedelijke verwantschap met de stichter van Middelburg zijn geen nadere gegevens bekend, maar zijn beroepsbezigheid mag erop wijzen dat hofmeester Pieter Bladelin hem aan het hof introduceerde. In 1475 blijkt een Omar Bladelin, waarschijnlijk dezelfde als hiervoor, deurwaarder van de kamer van de Raad van Holland* [40].

Nog meer literatuur

Van andere recente publicaties waarin Bladelin en Middelburg ter sprake komen, mogen een viertal titels zeker niet onvermeld blijven.

Van Wim de Clercq, die de opgravingen van het kasteel van Middelburg leidde [41], en coauteurs Jan Dumolyn en Jelle Haemers, verscheen in 2007 *"Vivre Noblement": Material Culture and Elite Identity in Late Medieval Flanders* [42]. Het artikel illustreert hoe twee Bourgondische topambtenaren van niet-adellijke afkomst, Pieter Bladelin en Guillaume Hugonet, door middel van hun kapitaal een materiële omgeving en welstand wisten te creëren die hen toeliet de levensstijl en het aanzien van de hoogste echte adel te evenaren en zich een overeenkomstige elite-identiteit aan te meten. Bladelin realiseerde dit door het verzamelen van een indrukwekkend aantal lenen en vooral door de bouw en het optuigen van een imposant kasteel en het stichten van een stadje, Hugonet door die realisatie voort te zetten na de koop in 1476 van het kasteel en de bijhorende stadsheerlijkheid. Het genot dat hij ervan had was evenwel erg kortstondig.

Eveneens in 2007 publiceerde Wim De Clercq in samenwerking met twaalf andere auteurs, archeologen en specialisten in de hulpwetenschappen, een omstandig rapport van het materiaal, aangetroffen in en om twee stortkokers van het kasteel, die oorspronkelijk voor de afvoer van latrines hebben gediend. Aardewerk, drink- en vensterglas, enkele metalen voorwerpen waaronder kogels maar ook een set miniatuurtjes van liturgisch vaatwerk, keukenafval ... wijzen op een vulling van de kokers met materiaal dat overwegend in de tijdspanne 1578 à 1609 in gebruik was, toen het kasteel gedurende langere perioden bezet was door militairen van diverse pluimage. De aard van de etensresten toont aan dat het voedsel overwegend uit de streek afkomstig was; resten van allerlei gejaagd gevogelte of fragmenten van luxueuze drinkglazen lijken te verwijzen naar een elite, in dit geval wellicht legerofficieren [43].

In *Middelburg na Pieter Bladelin. De juridische en militaire strijd tussen vorst, stad en adel om sociale erkenning en politieke macht (1472-1492)* schetst Jelle Haemers de strijd die twee achterneven van Bladelin voerden om het begeerlijke erfdeel Middelburg. Het geldverslindende juridische steekspel dat ze daarbij opzetten, resulteerde erin dat een andere partij met het spreekwoordelijke been ging lopen: Guillaume Hugonet, de kanselier van Bourgondië. De zonen-erfgenamen van de onfortuinlijke kanselier, die in april 1477 werd onthoofd, zagen in de jaren 1483-85 en 1488-92 tijdens de opstanden van de steden tegen Maximiliaan van Oostenrijk, Middelburg en zijn kasteel verworden tot een militair bolwerk dat door de beide partijen beurtelings werd belaagd. Het leidde tot Middelburgs destructie en ondergang in 1488. Jelle Haemers ontwart het bijzonder

ingewikkelde kluwen van de politieke gebeurtenissen, het wisselende lot daarin van Middelburg en de rol daarbij van figuren als slotvoogd Jan de Meyere, kapitein Cornelis Metteneye en vooral Jan IV de Baenst, die zijn erfenis Middelburg had verloren maar niettemin toch enkele jaren kasteelheer kon spelen [44].

Ook in de sociale geschiedenis van de late middeleeuwen springen Bladelin en Middelburg in het oog. In *Staatsvorming en vorstelijke ambtenaren in het graafschap Vlaanderen, 1419-1477* haalt auteur Jan Dumolyn aan hoe de inzet van persoonlijk kapitaal door topambtenaren als Guy Guilbaut, Gautier Poulain en de Bruggelingen Pieter Bladelin en Pieter Lanchals zowel kwalitatief als kwantitatief heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van de Bourgondische staat. Bladelin noemt hij daarbij het misschien wel meest notoire voorbeeld van een hoge ambtenaar die zijn inzet voor de zaak van de vorst beloond ziet, in dit geval met onder meer de toelating een stadsheerlijkheid te stichten en de toekenning van belangrijke financiële en juridische privileges. Bladelin behoorde tot een klasse burgers die zich dankzij ambt, inkomen en uiteindelijk bezit en levensstijl aan de 'noblesse de sang" konden spiegelen en als "noblesse de robe" ook effectief adellijke status én titel wisten te verwerven [45].

Belangstelling nu ...

Pieter Bladelin en Middelburg blijven dus intrigeren en inspireren. Beide onderwerpen hebben, hoe kan het anders, ondertussen ook ruimschoots hun entree gemaakt op internet. Bladelin "googelen" geeft in een fractie van een seconde ongeveer 9.090 resultaten, in afbeeldingen ongeveer 2.940, een aantal dat bij het ter perse gaan van dit artikel allicht al behoorlijk is aangedikt. Met Middelburg wordt het helemaal een overrompeling: ongeveer 4.750.000 resultaten. Men zou dreigen het noorden erbij te verliezen: behalve een Zeeuws en een Vlaams, bestaat er immers ook een Zuid-Afrikaans Middelburg, oostelijk van Johannesburg gelegen. Uit het overweldigende aanbod: Verscheldes *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen* is compleet online te lezen.

Aan die belangstelling is de opgraving van het kasteel van Bladelin in 2002-2004 uiteraard niet vreemd. Naar aanleiding daarvan kwamen bij Ministerieel Besluit van 1 maart 2004 de kasteelsite en de dorpskern van Middelburg met zijn historisch stratenplan op de ontwerplijst van voor bescherming vatbare archeologische monumenten, een bescherming die ondertussen een feit is.
Met de bedoeling Middelburgs verleden onder de aandacht van het grote publiek te brengen werd in 2006 een bezoekerscentrum ingericht waar de belangrijkste vondsten uit de opgravingen zijn geëxposeerd en geïllustreerde tekstpanelen verscheidene aspecten van dat verleden verduidelijken. Belangstellenden kunnen er een digitale visualisatie van het kasteel en zijn omgeving bekijken, terwijl de kortfilm *Het Bladelin-mysterie* met in de hoofdrollen Carry Goossens en Günther Lesage, de nieuwsgierigheid van de bezoeker naar Bladelin en de geschiedenis van Middelburg wil prikkelen.

De belangstelling is dus in aanzienlijke mate ook te danken of te wijten aan het toerisme, de hedendaagse sector van brood en spelen, en zo doet Bladelin, ooit zelf kassier, in zijn Middelburg de kassa rinkelen.

Als opening van het Maldegemse toeristisch seizoen worden in Middelburg al enkele jaren op rij, meer bepaald sinds 2005, in april de Bladelinfeesten met folkloristische

Bladelinmarkt op stapel gezet. Voor de organisatie staat het Bladelincomité in, waarvan de leden zich voor de gelegenheid in houppelandes hijsen of wambuizen wurmen, tot leeringhe ende vermaeck van het ghemeen. Wie naar Middelburg afzakt, kan daar de Bladelinroute volgen, zich te goed doen aan een Bladelinspies van de plaatselijke hoeveslager, die doorspoelen met een schuimende Blonde Bladelin, een "Middelburgs" bier gecreëerd in 2008, zichzelf verwennen met een stuk Bladelintaart als toetje en zich na het genot van dat alles te ruste leggen in Huyze Bladelin …

Middelburg maakt ondertussen ook deel uit van grotere cultureel-toeristische projecten, zoals het project Staats-Spaanse Linies, waarin Oost-, West- en Zeeuws-Vlaanderen samenwerken om de restanten van de militaire geschiedenis van de streek, vooral verdedigingswerken uit de tijd van de Tachtigjarige en de Spaanse Successieoorlog, globaal de periode 1568-1713, op te waarderen en te herstellen, wat ook gekoppeld wordt aan het creëren of herstellen van natuurwaarden.

… en toen

Middelburg mag dan al "de vergeten stad van Pieter Bladelin" genoemd zijn, feit is dat Bladelin daar nooit in de vergeethoek terecht is gekomen. Voor het Ancien Régime is dat haast vanzelfsprekend omdat tot ongeveer 1750 het kasteel er stond, toen weliswaar al tot ruïne vervallen, omdat de kerk er was met Bladelins grafmonument en jaargetijde, met haar armendis en tot 1796 haar kanunniken, en omdat er de verhalen werden doorverteld over Krakeelweg en Gravinne. Maar ook nadien was er regelmatig wel iets om zich over te ergeren, te verwonderen of om te vieren, iets waar Bladelin van dicht of van ver mee te maken had.

Zo was er de vergadering van het Armbestuur van Middelburg op 27 september 1882 waar, ongetwijfeld met enige wrevel, door de voorzitter te berde werd gebracht "*dat dit jaar de twee jaargetijden van Bladelin en vande Vageviere niet zoo als vroeger, zijn gevolgd geweest van eene brooddeeling aan onze arme dischgenooten*", reden waarom men "*verlangt te onderzoeken of de kosten dier brooddeelingen last zijn van ons armbestuur*".

Wat was er gaande? In 1856 had de kerkfabriek de gebruikelijke broodbedeling aan de armen die aanwezig waren in de jaarmissen voor Bladelin en zijn eega, vervangen door een bijdrage van 500 frank aan het Armbestuur, voorloper van het OCMW, en dat in het belang van de behoeftigen. Sinds 1878 had de kerkfabriek die bijdrage evenwel niet meer uitgekeerd, "*zonder ons eenige reeden van zijne weigering te laten kennen*".
De vergadering oordeelde dan maar dat "*het kerkfabriek door het onttrekken aan ons*

armbestuur der f. 500, op zich heeft genomen het doene der brooddeelingen, vastgehecht aan zijne fundatiën", en dat het armbestuur niet meer moest tussenkomen in de kosten van de brooddeling [46]. Enige dorpspolitiek zal aan die gang van zaken niet vreemd geweest zijn.

Zo was er "een halve dozijn telloren".
In het 13de jaarboek uit deze reeks, jaargang 2007, haalt Jozef Dobbelaere in zijn kroniek "Wat gebeurde er 100 jaar geleden..." een bericht aan uit 't Getrouwe Maldeghem van 3 november 1907, waar melding gedaan wordt van een vondst, "in den tijd" van "een halve dozijn tinnen telloren met de beeltenis van Pieter Bladelyn en Margriete van den Vageviere" op het vroegere hof van de heer van Paddepoele. De vinder, baas Clyncke van Vake, "verkocht ze voor drie halve kluiten. Nu", voegt Victor De Lille toe aan zijn bericht, "zou er honderd frank het stuk voor gegeven worden".
Wat in 1907 bij het vellen van bomen aan het licht was gekomen, was "zwaar metswerk"; de vondst van de "telloren" gebeurde jaren eerder, "in den tijd" namelijk, zoals Jozef Dobbelaere ook aangeeft.

Wapentekens op een bord, tot daar, maar de beeltenis van Bladelin en zijn echtgenote, daar mogen - moeten - toch vraagtekens bij gesteld worden. Waar heeft Victor De Lille zijn verhaal vandaan, en hoe lang geleden is "in den tijd"?

Het zou ons inziens best kunnen gaan om de zilveren schalen die in 1865 in Maldegem gevonden zijn - vier in aantal, geen "halve dozijn". De *Catalogue des collections composant le Musée royal d'antiquités* van 1878 [47] presenteert de schotels onder het nummer F60, echter zonder in te gaan op de vondstomstandigheden. Men vindt er enkel de commentaar dat ze van zilver zijn en uit de 14de eeuw dateren, in 1865 in Maldegem werden gevonden en dat twee ervan het wapen dragen van Lodewijk van Crécy, graaf van Vlaanderen.
De schotels werden in 1930 besproken in het *Bulletin des Musées royaux d'Art et d'Histoire* [48], maar ook daar vernemen we niets over de vondstomstandigheden.

We houden het voor heel aannemelijk dat de vondst "in den tijd" in Maldegem enige ruchtbaarheid kreeg en dat, indien ze inderdaad op Paddepoele werd gedaan, de schalen gerelateerd werden aan Bladelin, ooit bezitter van het Hof van Paddepoele. De verwering en patina van het zilver kunnen de argeloze vinder de indruk gegeven hebben dat het om tin ging. Lang zijn ze niet in vindershanden gebleven, want via de Gentse letterkundige en numismaat Constant-Antoine Serrure kwamen ze op 1 december 1865 terecht in de museumcollectie waar ze nog steeds onder de inventarisnummers 1576 A tot en met D terug te vinden zijn.

En dan de vreugde. Van de Middelburgse fanfare "De ware Vrienden" bestaat een foto uit 1888, waarop een kleine dertig muzikanten figureren. Hij zou genomen zijn toen de muziekmaatschappij ongeveer 50 jaar bestond. Hier is de kwestie: hoeveel is ongeveer, en heeft die vereniging sinds haar ontstaan altijd zo geheten? Op Pinkstermaandag 9 juni 1930 namelijk werd in Kleit een groots opgezet feest van de Toewijding aan het Heilig Hart gehouden. Middelburg was daar aanwezig met zijn Xaverianen, een devoot mannengenootschap, en de muziekmaatschappij "de Bladelinszonen" [49]. Die naam houdt onmiskenbaar een zekere trots in en zou ongetwijfeld Bladelin zelve niet onberoerd hebben gelaten. Opereerden de Ware Vrienden onder die naam of was een aantal van

hen confrérielid en musiceerden ze bij gelegenheid als Bladelinszonen? De juiste toedracht daarvan moet nog eens uitgevlooid worden.

Uit de kunst

Dat brengt ons bij de kunst.

De meeste afbeeldingen die Google onder de zoekterm Bladelin genereert, betreffen de Bladelintriptiek. Dat ook daarover nog lang niet alle inkt is opgedroogd, blijkt bijvoorbeeld uit een studie *Beobachtungen zur Ikonographie des Bladelin-Altars* van Annette Luzia Heitmann, verschenen in 2006 en ook online beschikbaar. Wie een "echte handgeschilderde kopie" van de Bladelintriptiek in huis wenst te halen kan terecht op de veilingsite eBay:

> **Nativity, central panel of Middelburg Altarpiece 24x36",This painting would make a most appreciated, unexpected and would certainly make a great conversation piece to adorn any room in the home or office. This painting is 100% hand painted, please check the photo of brush or pencil stroke detail . it is not a "canvas transfer" or a "giclee" or an "artist enhanced" work — all just fancy terms for a machine made print. You are bidding on a genuine hand-made work of art.**

Bekend is dat Bladelin niet enkel koperbewerkers naar Middelburg liet overkomen, maar er ook tapijtwevers installeerde. Twee van hen hadden de eer vorstelijke bestellingen in de wacht te slepen, waardoor hun namen bekend zijn gebleven: Bricxe le Bacquere en Melchior de le Wede. In september 1469 werden betalingen aan de Bacquere genoteerd voor "certaine tappisserie de verdure, fleurs et pluseurs autres couleurs"; andere betalingen volgden naarmate het werk vorderde [50]. Tijdens zijn tiendaags verblijf te Middelburg, van 12 tot 21 of 22 juni 1470, bestelde Karel de Stoute bij hen verdurewerk[51]; daarvoor zouden ze in de volgende maanden regelmatig vergoed worden [52].
Brixius is een eerder zelden voorkomende naam in Vlaanderen. Nu hing de populariteit van een naam destijds dikwijls nauw samen met de lokale verering van een heilige, en het is vooral in Henegouwen, met name in Bergen-Nouvelles en vooral in Doornik dat Sint-Brixius populair was en aangeroepen werd tegen allerlei buikziekten. In het Doornikse was de naam Brixe of Brice ruim verspreid, en omdat ook de familienaam le Bacre er frequent voorkwam is er goede reden om aan te nemen dat Brice le Bacquere of le Bacre uit Doornik afkomstig was [53]. Die stad was een vermaard centrum van tapijtweverij, dat kon bogen op vorstelijke bestellingen en export over heel Europa. Zo leverde de Doornikse ondernemer Pasquier Grenier, die een eigen weefatelier had en behalve in tapijten ook in wijn handelde, tapijten aan het Bourgondische en het Engelse hof en aan Italiaanse hoven; in Brugge had hij een filiaal [54]. De le Wede gebruikte op een in 1472 ingediende kwitantie de achternaam 'de la Pasture', wat zou kunnen duiden op verwantschap met de eveneens van Doornik afkomstige schilder Roger de le Pasture, alias Rogier vander Weyden, aan wie de Bladelintriptiek wordt toegeschreven [55].

We trachten met schoonheid te eindigen.

In 2009 nam de Capella Pratensis, een achtkoppig vocaal ensemble met als thuishaven 's Hertogenbosch, de Missa Sancti Donatiani op, een mis door de weduwe van Donaas de Moor besteld bij Jacob Obrecht. De opname omvat een cd en een dvd.

De rijke bonthandelaar Donaas de Moor, in Brugge vooral gekend vanwege het door hem gestichte godshuis in de Bouveriestraat, maakte zich verdienstelijk in de stedelijke politiek, was een tijdlang voogd van het Sint-Juliaansgasthuis en een groot weldoener van de Sint-Jacobskerk, waar hij en zijn vrouw Adriane De Vos een kapel lieten inrichten, toegewijd aan hun beider patroonheiligen. Voor het altaar lieten ze een drieluik met de Bewening van Christus schilderen. Op de vleugels zijn zijzelf voorgesteld, begeleid door hun patroonheilige. Het wordt toegeschreven aan de Meester van de Lucialegende en bevindt zich thans in het museum Thyssen-Bornemisza in Madrid.

Donaas de Moor was een verwant of vriend van Bladelin. Een Anthuenis de Moor was voogd van de kinderen Bladelin na het overlijden van hun moeder in 1418 [56]; in 1453 verdeelden Bladelin en Donaas de Moor een leen met graanrenten, bezet op 91 gemeten land, gelegen bezuiden de Lieve in Moerkerke [57], de Moor behoorde met onder anderen Jan de Baenst tot de *vrienden ende maeghen* die met Bladelin en Margareta van de Vagheviere in april 1470 de fundatieakte van beneficiën en kerkdiensten van de kerk van Middelburg bezegelden [58], hij was één van de vijf testamentuitvoerders van Bladelin [59] en ten tijde van diens dood een van de beheerders van het hospitaal van Middelburg [60]. Ook in de kerk van Middelburg liet de Moor een kapel inrichten. Iedere woensdag moest daar een mis gelezen worden voor Elisabeth van Varssenaere, zijn eerste echtgenote. Vermoedelijk was het de kapel ten zuidoosten van het koor, die in 1759 werd afgebroken [61].

Guillaume Hugonet, die als eerder gezegd stad en heerlijkheid Middelburg, samen met de ammanie van Aardenburg in 1476 afkocht van de erven Bladelin, wellicht kort na de dood van Margareta vande Vagheviere, vernoemt de kapel in zijn testament, opgesteld te Mechelen op 5 december 1476: de renten van de 100 ponden Vlaams die hij aan de kerk van Middelburg schenkt, moeten dienen om de distributies op zaterdagen en zondagen te vermeerderen en de geestelijken te vergoeden die op die dagen na vespers en completen, onder het zingen van het Salve Regina "viendront en procession chantans jusques a la chapelle de Donaes de Mors par dehors du cueur". Daar moeten ze, na het beëindigen van het Salve, vóór het Lievevrouwbeeld dat er staat nog enkele gebeden en aanroepingen reciteren tot heil van de kanselier, zijn voor- en nazaten, en van de stichter van de kerk en zijn eega [62].

In de statuten die bisschop Ferry van Clugny in 1480 voor het Middelburgse kapittel uitvaardigde, komt de "capella quam ibidem in ecclesia fundavit honestus vir Donatianus de Moor, & hoc pro anima & salute Domicellæ Elisabethæ de Varsenaere" - de kapel die de eerzame Donaas de Moor in die kerk stichtte voor de zielenzaligheid van zijn huisvrouw ...- eveneens ter sprake [63].

In 1670 werden de statuten van het collegiaal kapittel van de kerk van Middelburg door Margareta Isabella van Merode "eenichsints ghemoderniseert ... ende gereguleert naer de teghenwoordighe ghesteltenisse van de plaetse, kleyn ghetal canonicken ende weynich incommen van de zelve". Er is nu geen sprake meer van de kapel maar wel nog van de fundatie De Moor: een reeks missen "moeten geschieden ter intentie van de fondateurs, uytgenomen alleen de lesende missen van woensdagh, de welcke tsaemen moet gheschieden voor de fondatersse [= Margareta vande Vagheviere] ende ter intentie van Joncvrau Elisabetha van Varssenaere, die in dese kercke ghefondeert heeft een weekelicke misse, waervan het incommen jeghenwoordigh niet suffisant en is om de selve volcommentlijk thaerder intentie te doen" [64].

In deken Kerremans' vrij omstandige verslag van zijn visitatie van de kerk van Middelburg in mei 1691 [65] is geen sprake meer van de kapel, noch van de fundatie De Moor, maar dat betekent niet per se dat ze geheel verwaarloosd of vergeten was. De afbraak van de kapel in 1759 is mogelijk te kaderen in de achtereenvolgende restauratiecampagnes die de kerk van Middelburg onderging na de vernielingen tijdens de godsdienstoorlogen. Ze ging samen met herstelwerkzaamheden aan de toren en vernieuwing van vloeren en plafonds in 1760-61 [66].

Portretten van Donaas de Moor en echtgenote Adriane de Vos op het drieluik met De Bewening, toegeschreven aan de Meester van de Lucialegende (Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza)

Donaas de Moor had dus wel degelijk banden met Bladelin en Middelburg. In mei 1483 werd hij wegens zijn sympathieën voor Maximiliaan van Oostenrijk veroordeeld tot 50 jaar verbanning uit Brugge en Vlaanderen. Hij vond een onderkomen in Zeeland, maar stierf er - in Middelburg - op 9 september van hetzelfde jaar. Tegen betaling van 40 pond groten werd het zijn verwanten toegestaan hem te begraven in de door hem gestichte kapel in de Sint-Jacobskerk te Brugge [67]. In zijn testament had de Moor een dotatie voorzien voor een misgetijde. Zijn weduwe Adriane de Vos honoreerde dit door aan Jacob Obrecht, toen als zangmeester verbonden aan de Sint-Donatiaankerk in Brugge, de opdracht te geven een mis te componeren ter ere van de stadspatroon van Brugge, naar wie haar echtgenoot was genoemd. Ze zou worden uitgevoerd op de feestdag van de heilige. Dat gebeurde voor het eerst nabij de Moors laatste rustplaats in de vroege morgen van 14 oktober 1487.

De achtergrond van de Moors verbanning vormde het uitgangspunt voor de productie van de Missa De Sancto Donatiano door Capella Pratensis. Bij de mise-en-scène werd

gekozen voor een historische reconstructie in Brugge zelf; de uitvoering is zonder meer subliem.

Op de website www.obrechtmass.com is een overvloed aan bijkomende informatie over de mis en de uitvoering te vinden, inclusief enkele geluids-fragmenten.

Noten

1 *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 49-79 en 14 (2008) p. 195-231.
2 Zie *Jaarboek* 5 (1999) uit deze reeks, p. 244-245 met de daarbij opgegeven verwijzingen, en p. 249-250.
3 Jan DUMOLYN: *De Brugse Opstand van 1436-1438.* Kortrijk-Heule, 1997, p. 113; Marc MARTENS: *Aanvullingen bij de biografie van Pieter Bladelin*, in *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 93.
4 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Inventaire des Archives de la Ville de Bruges – Section première. Introduction.* Brugge 1878, p. 436.
5 Frans DE POTTER en Jan BROECKAERT: *Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen – Arrondissement Eekloo – Deel III – Middelburg.* Gent 1870-1872 en heruitgave, Handzame 1973, p. 3.
6 Zie Walter ROMBOUTS: *Het oud archief van de kerkfabriek van Sint-Jacob te Brugge (XIIIde-XIXde eeuw), deel I: Inventaris* nrs. 348, 356, *deel II: Regesten*, Brussel 1986, p. 119-120.
7 Marc MARTENS: *Een azabache uit de kasteelgracht te Middelburg.* In *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 9 (2003), p. 272-278; IDEM: *Een azabache in Middelburg.* In *De Pelgrim*, tijdschrift van het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela, nr. 77, jg. 19 (2004) nr.2, p. 6-12.
8 WERNER SCHULZ: Andreaskreuz und Christusorden. Isabella von Portugal und der Burgundische Kreuzzug. Freiburg, 1976, p 239.
9 Frederik BUYYLAERT: *Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen.* In *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 8 (2005) p. 227, 228; IDEM in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 18, Brussel 2007, kol. 43-44.
10 Rijksarchief Gent (verder als RAG), Kerkarchief Middelburg nr. 28.
11 Rijksarchief Brugge (verder als RAB), Nieuw Kerkarchief nr. 388.
12 De oorkonde is in haar geheel weergegeven bij Karel VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen*, Brugge 1867, p. 229-232; de betwisting is samengevat op p. 42-43.
13 Zie betreffende Floris Cruesinck, Marc MARTENS: *De stichting van de parochie Sint-Petrus en Sint-Paulus* Middelburg, in *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 218-219 n. 42, en de daar opgegeven bibliografie.
14 Archives départementales du Nord, Lille (verder als ADN), B 1409 - 16035/3. De lijsten in kwestie dateren van oktober 1463.
15 Philippe Pot (1428-1493) was kamerheer van Filips de Goede, Gulden Vliesridder, en een van de belangrijkste adviseurs en ambassadeurs van zowel Filips de Goede als van Karel de Stoute. Hij onderhandelde ondermeer de vrijlating van Karel van Orléans in 1440 en voor de drie huwelijkspartners van Karel de Stoute. Zijn indrukwekkende grafmonument bevindt zich in het Louvre in Parijs.
16 Zie daarover uitvoeriger: Marc MARTENS: *Pieter Bladelin, heer van Poelvoorde, Cappelhout, Poedelberch, Ten Paercke, Scaecx, Ter Heule en Goringhem, burggraaf van Vijve.* In *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 5654-57 en 77-79.
17 Thomas RYMER: *Foedera, Conventiones, Literae et cujuscumque Acta Publica* Tomi quinti, 1741, p. 143-144.
18 J.-J. DE SMET: *Le Chevalier Bladelin, surnommé Leestemakere, et la ville de Middelbourg en Flandre*, in *Bulletins de l'Académie royale des Sciences de la Belgique*, 2e série T. XXII, Brussel 1866, p. 426; VERSCHELDE : *Geschiedenis van Middelburg...*, p. 25; DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis van de Gemeenten ... Middelburg*, p. 37; G. MILIS-PROOST: *Bladelin*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 2, Brussel 1966, kol. 61-63; Marie-Rose THIELEMANS: *Bourgogne et Angleterre. Relations politiques et économiques ...*, Brussel 1966, p. 150; Gabriëlle CLAEYS, E.Z. : *Het hof Bladelin te Brugge*, Brugge 1988, p. 14; Marc MARTENS: *Pieter Bladelin, ca. 1410-1472, en Middelburg in Vlaanderen,1444-1994. Een biografie van Pieter Bladelin, ...* , Maldegem-Middelburg 1994, p. 7.
19 Malte PRIETZEL: *Guillaume Fillastre der Jüngere (1400-1407-1473), Kirchenfürst und herzoglich-burgundischer Rat.* Stuttgart 2001 (Beihefte der Francia, Band 51), p. 83 n. 90
20 Anne-Brigitte SPITZBRATH: *Ambassades et ambassadeurs de Philippe le Bon, troisième duc Valois de Bourgogne (1419-1467).* Onuitgegeven doctoraatsscriptie, Université Lille III, 2007, p. 493 (online consulteerbaar).
21 Lodewijk VAN LERBERGHE: *Magistraets-persoonen der Stad Audenaerde, tot den jare 1793, in stads archief verzameld.* Oudenaarde 1849, p. 44-45.
22 In *Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland* jg. 7 (1993) nr. 3, p. 102

23 Herman VANDER LINDEN: *Itinéraires de Philippe le Bon, Duc de Bourgogne (1419-1467), et de Charles, Comte de Charolais (1433-1467),* Brussel 1940, p. 108.
24 *Vorst en onderdaan. Studies ... over Holland en Zeeland... in de late Middeleeuwen*, Leuven 1995, p. 202, n. 622.
25 Pieter DONCHE: *De familie Bladelin in de kasselrij Veurne van 1230 tot de 16de eeuw.* In *Vlaamse Stam* jaargang 36 (2000) nr. 9, p. 353-382.
26 Pieter DONCHE: *De familie Bladelin te Brugge.* In *Vlaamse Stam*, jaargang 43 (2007) nr. 5, p. 433- 447.
27 Marc MARTENS: *Nieuwe biografische gegevens over Pieter Bladelin, de stichter van Middelburg.* In *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 5 (1999), p. 249, en IDEM: *Aanvullingen bij de Biografie van Pieter Bladelin.* In *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 94.
28 De genealogische verzameling van kanunnik Hellin is bewaard in de Kon. Bibl. Brussel (KBR), afd. handschriften, Fonds Goethals, nr. 735 fo 38v. waaran ook afschrift in KBR, afd. hs., Fonds Merghelynck, nr. 68, II.
29 Uitgegeven in eigen beheer van de auteur, Berchem-Antwerpen 2008.
30 Zie dienaangaande ook *Jaarboek van ... Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 95
31 DONCHE: *Wapenboek...* p. 52-53; bij de afbeelding van een twintigtal familiewapens met hermelijn als grondkeur, p. 14, is bij dat van de Bladelins per vergissing goud aangegeven voor de schuinbalken; de gekleurde voorstelling op 101 is een juiste weergave.
32 Corneille GAILLIARD: *Le blason des Armes ...* (Brussel, Koninklijke Bibliotheek, handschrift nr. 7451), als *L'anchienne noblesse de la tres-haulte, tres-noble et tres puissante contée de Flandres...*uitgegeven door J. VAN MALDERGHEM, Brussel 1866, en heruitgave, Handzame 1978, p. 73
33 Zie *Jaarboek van ...Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 90-91.
34 MARTENS: *De stichting van de parochie* ..., p. 227. Jan van Stavele wordt vernoemd in de artikelen 42 en 43 van bedoelde akte.
35 Pieter DONCHE: *Edelen en Leenmannen van Vlaanderen, 1437.* Berchem-Antwerpen 2010, p. 87, 163; het manuscript bevindt zich in de Bibliothèque Nationale de France te Parijs, Manuscrits Néerlandais, nr. 75.
36 Malte PRIETZEL: *Guillaume Fillastre der Jüngere (1400-1407-1473), Kirchenfürst und herzoglich-burgundischer Rat.* Stuttgart, 2001 (Beihefte der Francia, Band 51), p. 269 + n. 180. Verwijzingen naar Warichez, *État beneficial*, 35, p. 467 en 37, p. 439 n. 1. Prietzel merkt op dat hij eerder kanunnik was van de Brugse Sint-Donatiaan.
37 Michiel ENGLISH: *Het voormalige dekenaat Aardenburg (... -1802).*In *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 12 (1961), p. 150.
38 E. REUSENS publ.: *Matricule de l'Université de Louvain. I. 1426 (origine) – 30 août 1453.* Brussel 1903, p. 59, 294.
39 Hij wordt ook een drietal keren vermeld in de *Comptes de l'Argentier de Charles le Téméraire, Duc de Bourgogne, vol. 2 : Année 1469*, gepubliceerd door Anke GREVE en Emilie LEBAILLY in *Recueil des historiens de la France. Documents financiers et administratifs.* Tome X Vol. 2, Parijs 2002, p. 147 nr. 562, 153 nr. 590 en p. 161 nr. 623.
40 H.M. KESTELOO: *De stadsrekeningen van Middelburg. II b, 1450-1499,* Middelburg 1885, p. 80.
41 Een syntheserapport daarover verscheen in *Jaarboek* 10 (2004) van deze reeks, p. 272-294.
42 In *The Journal of interdisciplinary history ,* vol. 38 (2007) nr. 1, p. 1-31. Het artikel bevat helaas een paar onbegrijpelijke uitschuivers, bv. p. 2: "... Bladelin ... founded a large new town of 200 hectares ...", of p.13, waar het over de Bladelintriptiek gaat: "Bladelin and his wife appear on the left panel of the triptych, ...".
43 Wim DE CLERCQ e.a.: *Living in times of war: waste of c. 1600 from two garderobe chutes in the castle of Middelburg-in-Flanders (Belgium),* in *Post-Medieval Archaeology* 41 (2007) nr. 1, p. 1-63. Online op www.onroerenderfgoed.be/nl/uploads/724.pdf .
44 Jelle HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin. De juridische en militaire strijd tussen vorst, stad en adel om sociale erkenning en politieke macht (1472-1492),* in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, jg. 142 (2005) nr. 3-4, p. 215-265.
45 Jan DUMOLYN: *Staatsvorming en vorstelijke ambtenaren in het graafschap Vlaanderen, 1419-1477*, Antwerpen 2003.
46 Gemeentelijk Archief Maldegem, Sectie Middelburg nr. 1035: *Register van beraadslagingen van het Armbestuur der gemeente Middelburg, 29 april 1850-09 maart 1900.*
47 Voluit *Catalogue des collections composant le Musée royal d'antiquités, d'armures et d'artillerie (Bruxelles). Deuxième section. Moyen Age, Renaissance, etc.*, Brussel 1878. De schotels zijn er gepresenteerd op p. 56 onder het nummer F60.
48 Jos. DESTRÉE: *Quatre écuelles en argent, trouvées en 1865, à Maldegem près d'Eecloo.* In *Bulletin des Musées royaux d'Art et d'Histoire,* 3de reeks 2de jaar nr. 6, november 1930, p. 158-163.
49 Aldus vermeld bij Gaston DE SMET: *Geschiedenis van Kleit,* p. (66-) 71.
50 Alexandre PINCHART: *La fabrication de la Tapisserie à haute lisse à Middelbourg, en Flandre.* In *Annales de la Société d'Emulation...* 1881-82, 4de reeks T. V (= nr. 32), Brugge 1883, p. 389-391.
51 Daarover Marc MARTENS: *Voornaam bezoek te Middelburg. De kermisweek van 1470.* In *Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland*, jg. 7 (1993) nr. 3, p. 97-104. Karels gemalin Margareta van York en de

dertienjarige Maria van Bourgondië, dochter uit Karels vorige huwelijk, waren al sinds 7 juni te Middelburg te gast.

52 Léon DE LABORDE: Les Ducs de Bourgogne. Etudes des lettres, les arts et l'industrie pendant le XVe siècle, et plus particulièrement dans les Pays-Bas et le Duché de Bourgogne. Tome II : Preuves. Parijs, 1851, p. 426 nr. 5239 : *Je, Brixe de Bacquere, tapisseur, confesse avoir recu de Guilbert de Ruple, conseiller et argentier de MS le duc de Bourgoigne, la somme de cent livres – en prest à moy fait sur certaines parties de tapisserie que j'ay encommenché faire pour MdS – tesmoing le saing manuel de maistre Charles Goillot, secrétaire de MdS, cy mis à ma requeste. Dixhuitiesme jour de septembre l'an mil quatre cens soixante dix.*
Een betalingsnota aan beide wevers is als 'pièce justificative' n° 334 eveneens opgenomen bij Françoise DE GRUBEN: *Les chapitres de la Toison d'Or à l'Époque bourguignonne (1430-1477)*, Leuven 1997, p. 572.

53 PINCHART: *La fabrication...*, p. 391.

54 Guy DELMARCEL: *Het Vlaamse wandtapijt van de 15de tot de 18de eeuw.* Tielt 1999, p. 30; Martine VANWELDEN: *Productie van wandtapijten in de regio Oudenaarde*, Leuven 2006, p. 89, 104.

55 Lorne CAMPBELL: *Rogier van der Weyden en het wandtapijt.* In: *Rogier van der Weyden, 1400-1464. De Passie van de Meester.* Leuven 2009, p. 238 en p. 250 n. 2, met verwijzing naar Alexandre PINCHART: *Histoire de la tapisserie dans les Flandres* (*Histoire générale de la tapisserie*, 3) Parijs 1878-1885, p. 70-72.

56 Stadsarchief Brugge, Wezenregisters Carmerszestendeel, boek 3 f° 13 v°.

57 Daniël VERSTRAETE: *Lenen te Moerkerke.* In: *Rond de Poldertorens* jg. 29 (1987) nrs. 3-4, p. 310-311.

58 Marc MARTENS: *De stichting van de parochie Sint-Petrus en Sint-Paulus Middelburg*, in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 231.

59 Charles VERSCHELDE: *Testament de Pierre Bladelin, fondateur de Middelbourg en Flandre, conseiller et et maitre-d'hôtel...*, in *Annales de la Société d'Émulation... - Handelingen van het genootschap voor Geschiedenis* 4de reeks tome III (1879), p. 32

60 HAEMERS: *Middelburg na Pieter Bladelin ...*, p. 242 n. 101.

61 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg...*, p. 151.

62 Werner PARAVICINI: *Zur biographie von Guillaume Hugonet, Kanzler Herzog Herzog Karls des Kühnen*, in *Festschrift für Hermann Heimpel* II, Göttingen 1972, p. 473-474.

63 Aubertus MIRAEUS: *Opera diplomatica et historica...*, Deel II, Brussel 1723, f° 1346.

64 DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis van de Gemeenten ... Middelburg*, p. 173, 175.

65 RAB, Nieuw Kerkarchief nr. 388.

66 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg...* , p. 153; DE POTTER en BROECKAERT: *Geschiedenis van de Gemeenten... Middelburg*, p. 110; Marc MARTENS: *Lijdensweg van een kerk*, in *Het parochiale Leven*, deel 2 van *In onze tijd...*, Maldegem 1989 p. 184; IDEM: *De parochiekerk van Sint-Petrus en Sint-Paulus te Middelburg-in-Vlaanderen*, uitgave in fotokopie, Middelburg 1994, p. 9.

67 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg ...*, p. 151.

Monseigneur Jozef De Kesel, 26ste bisschop van Brugge

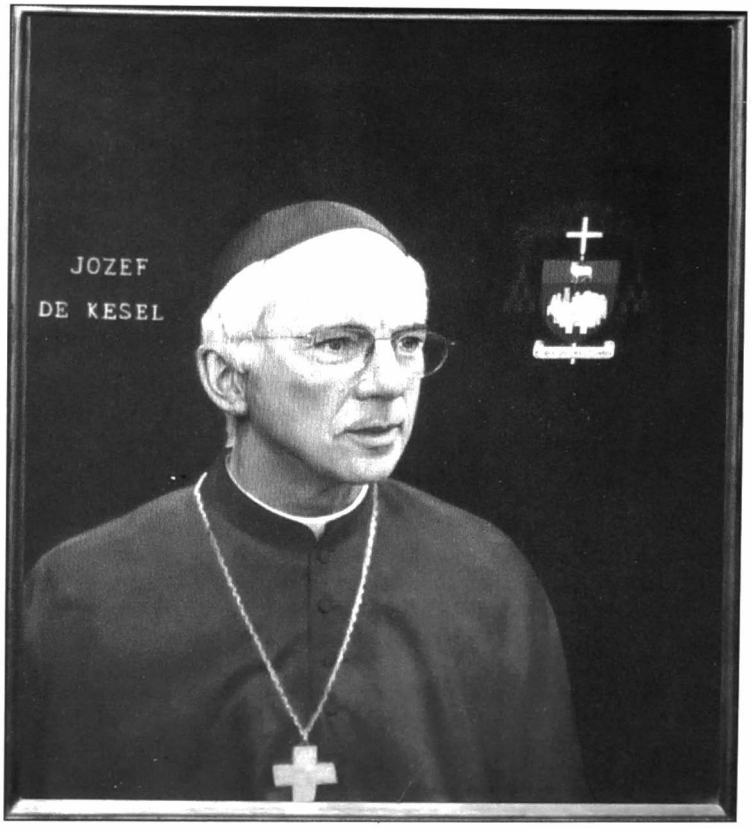

Onverwacht sijpelde in Adegem het nieuws door dat Jozef De Kesel door paus Benedictus XVI op vrijdag 25 juni 2010 benoemd was tot bisschop van Brugge. Hij was nog maar recentelijk, op woensdag 17 maart 2010, door mgr. André-Joseph Léonard aangesteld tot hulpbisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel met verantwoordelijkheid voor het vicariaat Vlaams-Brabant en Mechelen.

Jozef wordt op 17 juni 1947 geboren te Gent als zoon van Albert en Gabrielle Boels. Het echtpaar krijgt 11 kinderen, Jozef is de zesde in de rij. Grote gezinnen zijn in die tijd niet uitzonderlijk. August De Kesel (1874-1955), grootvader van Jozef, is zaakwaarnemer, richt een melkerij op en is burgemeester van Adegem. Zijn burgemeesterschap luidt voor Adegem een nieuw tijdperk in en de verwezenlijkingen gedurende zijn ambtsperiode, die zowat het hele interbellum overspant, zijn bijzonder talrijk: nieuwe scholen, de verbetering van het wegennet, de aanleg van het elektriciteitsnet, de vernieuwing van het Hospice enzovoort.

Het gezin Albert De Kesel-Boels. Zittend v.l.n.r.: Maria, oud-burgemeester Albert De Kesel, zijn echtgenote Gabriëlle Boels, Leo en Marc. Staand v.l.n.r.: Rosa, Lieve, Jozef, Johan, Guido en Anna.

Albert De Kesel, vader van Jozef, van 1953 tot 1970 eveneens burgemeester van Adegem, maakt van Adegem een moderne gemeente waar het goed is om te leven. Maar wat de meeste inwoners van Adegem van burgemeester De Kesel is bijgebleven, zijn niet de materiële verbeteringen, maar wel de nooit aflatende dienstvaardigheid. Elke inwoner wordt in zijn ruime woning met de meeste hartelijkheid ontvangen en naar alle problemen, groot of klein, wordt met oprechte aandacht geluisterd.

De familie De Kesel is in Adegem nog bekend om de vele roepingen:
Omer De Kesel, 'nonkel Fons', witheer van de abdij van Averbode, 19 september 1936;
Adrienne De Kesel, overste der Cisterciënzerzusters te Gent;
Robert De Kesel, priester gewijd te Gent, 22 april 1937;
Clara De Kesel, Zwartzusters Dendermonde;
Leo Karel De Kesel, oom van Jozef, priester gewijd te Mechelen, 18 april 1927;
Majella De Kesel, tante van Jozef, intrede in de Carmel te Gent, 15 oktober 1928;
Jozef, priester gewijd te Adegem op 26 augustus 1972.

In de kleuterschool krijgt Jozef les van de Zusters van Maria en Jozef die op dorp in een opvallend klooster wonen en daarna gaat hij naar de Vrije Jongensschool, waar hij leert lezen, schrijven en rekenen bij juffrouw Elza Ginneberge en daarna in de klas zit bij Robert Van Vooren en Albert De Schepper. De school bevindt zich op nog geen honderd meter van zijn thuis.

Er wordt soms gezegd dat een roeping bij sommige kinderen al vroeg tot uiting komt. Bij Jozef is dit zeker het geval, want als speelgoed bezit hij een koffertje met daarin een miniversie van het liturgisch vaatwerk en speelt hij thuis 'mis' voor zijn broers en zussen en voor de vriendjes uit de buurt. Hij is vanzelfsprekend ook een tijdlang misdienaar.

Seminariestudent August Notteboom, later priester, met zijn groep misdienaars.
Boven: Guido De Baets, Elie De Coeyere, Johan De Kesel, Erik Willems, Noël Van Bastelaere, Oswald van Cleemput, Rafaël De Baets.Onder: Freddy Van den Abeele (later priester), Jozef De Kesel (later bisschop) en Marnix Van de Kerckhove.

In de Sint-Gerolfschool in Eeklo, waar de leerlingen min of meer klaargestoomd worden voor het secundair onderwijs, werkt hij de lagere school af en daarna volgen zes jaar middelbaar onderwijs in het Sint-Vincentiuscollege. Heerlijke jaren zijn het in het college: de vriendschappelijke sfeer, de hechte gemeenschap, de dagelijkse fietstochtjes naar huis, iedereen die iedereen kent...Hij krijgt er onder andere les van Wilfried Martens, die zich Jozef herinnert als een braaf en voorbeeldig student.

Hoewel nog maar een halve eeuw geleden, ziet de maatschappij er in het midden van de vorige eeuw totaal anders uit: van drugs is geen sprake, het uitgaansleven beperkt zich tot het plaatselijke Jeugdhuis, hier en daar verschijnt een televisieantenne op een dak. Het parochiale verenigingsleven bloeit volop. Jozef wordt lid en later vendelleider van de Adegemse KSA en ten slotte bondsleider. In deze studentenvereniging kan hij zijn aangeboren communicatie- en verzoeningstalent goed gebruiken. Meer dan bondsleider is hij de coördinator van de vele activiteiten: vakantieanimatie, de zondagse spelnamiddagen, kampen enzovoort. De KSA is zijn leven, hij is er 'groot' geworden, leert er wat engagement is en verantwoordelijkheid. Dankzij zijn warme thuis, de beschermende omgeving van het dorp en de vrienden uit de jeugdbeweging kent Jozef een zorgeloze, gelukkige jeugd. Toch blijft ook die jeugd niet gespaard van tragiek en dramatische gebeurtenissen: tijdens zijn studie aan het Sint-Vincentiuscollege, in september 1961, overlijdt broer Frans op twintigjarige leeftijd en zusje Theresa, acht jaar oud, overlijdt in 1963.

In de KSA ligt de kiem voor Jozefs latere priesterschap. Als bondsleider is hij zowat de rechterhand van onderpastoor Boudonck, de vernieuwing in de liturgie door het Tweede Vaticaans concilie wordt op de voet gevolgd, en er is uiteraard de christelijke familie én gezin met nonkel bisschop in de achtergrond die erg stimulerend werkt op Jozef.

Jozef met enkele kampverantwoordelijken tijdens het vieruurtje: William Blondeel, Jozef De Kesel, Marie-Jeanne Van de Kerckhove, ...Aesaert, Freddy Van den Abeele en Christa Blondeel.

Na de collegetijd verlaat Jozef zijn 'dorp buiten de wereld' en trekt in september 1965 naar het seminarie in Gent. Hij studeert filosofie aan het Sint-Paulusseminarie, Wijsbegeerte en Letteren in Leuven en behaalt in 1972 het baccalaureaat en de licentie in de theologie aan de pauselijke Gregoriaanse Universiteit in Rome. In 1977 verdedigt hij zijn doctoraatsthesis over de kwestie van de historische Jezus in de theologie van Rudolf Bultmann, een Duits luthers exegeet, theoloog en filosoof die naam maakte met zijn ontmythologisering van de nieuwtestamentische geloofsverkondiging.
Het is iets heel bijzonders dat Jozef op 26 augustus 1972 door zijn oom-bisschop Leo De Kesel in de Adegemse Sint-Adrianuskerk tot priester wordt gewijd. Het is de eerste keer in de geschiedenis van de parochie dat dit gebeurt. Voor de parochiale gemeenschap is het dan ook een groots feest en nagenoeg de hele parochie deelt in de feestvreugde. Eveneens merkwaardig is dat de eremis wordt opgedragen met concelebratie van de bisschop en van zes priesters, allemaal ooms en neven van Jozef. Het is nog volop de tijd van het Rijke Roomse Leven.

Tot 1980 geeft de jonge priester godsdienstles aan het Sint-Vincentiuscollege en het Sint-Leo-instituut waar hij ook verantwoordelijk is voor de schoolpastoraal. Jaren van lesgeven en studeren volgen: de Arteveldeschool, het Grootseminarie in Gent - waarvan hij de prefect wordt - en Brugge, het Hoger Diocesaan Godsdienstinstituut in Gent, de faculteit Godgeleerdheid in Leuven. Hij geeft ook talloze lezingen, in Adegem alleen al wordt hij vijf keer uitgenodigd door het Davidsfonds met telkens een boeiende lezing over: Historisch onderzoek naar de figuur van Christus (24.10.1977), Politieke en religieuze strekkingen ten tijde van Jezus (26.02.1979), De historiciteit van de figuur van Jezus (26.03.1979), Taak van de leek in de kerk (28.11.1988), De toekomst van de kerk (1.03.1993).

Zijn schrandere, open geest, zijn inzet, zijn luisterbereidheid, zijn theologische onderlegdheid gaan aan de kerkelijke overheid niet voorbij. Mgr. Arthur Luystermans

benoemt hem op 1 maart 1992 tot bisschoppelijk vicaris, verantwoordelijk voor de opleiding van priesters en andere religieuzen in het bisdom. Ook wordt hij titulair kanunnik van het Gentse Sint-Baafskapittel.

In het Eeklose college, en later in Gent, ontmoetten we Jozef geregeld. Steeds informeert hij met veel interesse naar Adegem, naar die en die kennis, en is erg geïnteresseerd in onze opzoekingen naar de geschiedenis van ons beider geboortedorp.

Tien jaar later, op 20 maart 2002, wordt Jozef door paus Johannes-Paulus II benoemd als hulpbisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Zijn wijding vindt plaats in de Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal op zondag 26 mei 2002. Tientallen Adegemnaren wonen de indrukwekkende plechtigheid bij. In zijn dankwoord schetst de enthousiaste bisschop een hoopgevend beeld van de Nieuwe Kerk in de grootstad en roept hij op tot speciale zorg voor armen en eenzamen, voor mensen die zich van God en iedereen verlaten voelen. Na de eucharistieviering wordt de bisschop op de zonnige trappen van de kathedraal omstuwd door honderden gelovigen, hij komt handen te kort om iedereen te danken.

Als bisschopsleuze kiest hij voor *Vobiscum Christianus* (Met U ben ik christen), een citaat uit een van de preken van Augustinus, dat perfect de gevoelens van de bisschop uitdrukt: een bisschop is zelf ook allereerst christen, met en zoals de anderen en dat maakt het geluk en de vreugde uit van de bisschop voor wie de verantwoordelijkheid meer een last dan een eer is. De groene en rode kleur in het wapen zijn die van de stad Brussel. Bovenaan staat het Lam, onderaan de stad. Beide symbolen refereren naar het Boek van de Openbaring. En het Lam verwijst uiteraard naar het retabel van het Lam Gods, waarmee ook een beetje een link wordt gelegd met Gent, stad van 'nonkel' én van Jozef, want hij verlaat Gent niet graag. Maar zoals kardinaal Danneels het treffend verwoordt: het is niet de Rubicon die Jozef moet oversteken, maar gewoon de Zenne.

Op woensdag 17 maart 2010 benoemt Mgr. André-Leonard hem tot hulpbisschop van het aartsbisdom en dan volgt op vrijdag 25 juni 2010 de benoeming tot bisschop van Brugge

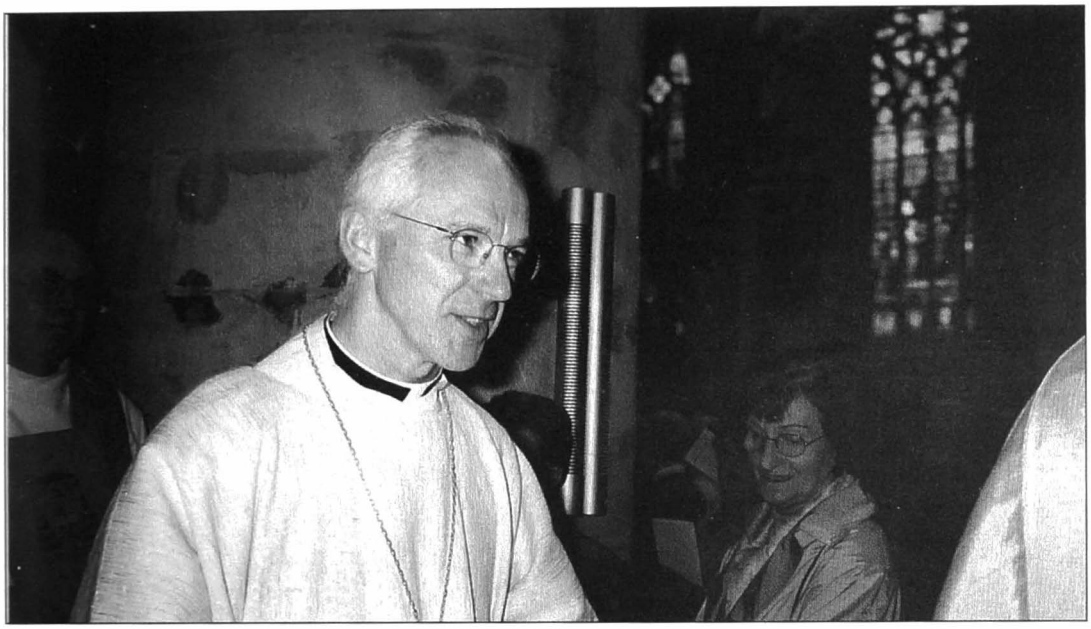

door paus Benedictus XVI en de plechtige aanstelling in de Sint-Salvatorskathedraal op zaterdag 10 juli 2010. De benoemingsbulle van paus Benedictus XVI luidt als volgt: "Aangezien, u, Eerbiedwaardige Broeder, nadat wij de raad van de Congregatie voor de Bisschoppen hebben ingewonnen, geschikt lijkt om deze Kerk te leiden, vanwege uw alom erkende gaven en uw niet geringe pastorale ervaring, stellen wij u, na u ontheven te hebben van de titulaire zetel van Bulna en van uw ambt als hulpbisschop, krachtens onze Apostolische volmacht, aan tot bisschop van Brugge met alle rechten en plichten daar aan verbonden."

In zijn homilie heeft de kersverse bisschop het ook over de uitdagingen waarvoor de kerk staat: "We zullen moeten leren loslaten en ons concentreren op het essentiële: zoeken naar God en zoeken naar wat we als Kerk kunnen betekenen voor een menselijker samenleving. Met de pijn en de kwetsuur die de onze is, moeten we nu verder gaan, niet krampachtig maar moedig en vol hoop in het vertrouwen dat niet wij noch onze pastorale strategieën, maar het evangelie zelf, in al zijn eenvoud en weerloosheid bij machte is de Kerk te vernieuwen."
Het is alsof een last van Brugge afvalt, gelovigen applaudisseren en juichen de bisschop toe. "Zijn komst is een zegen", bloklettert Kerk en Leven.

Met zijn aanstelling tot bisschop van Brugge is Jozef een beetje thuisgekomen. Immers: gedurende het Ancien Regime behoort de dekenij Aardenburg, waaronder de Sint-Adrianusparochie ressorteert, bij het bisdom Brugge. Misschien dat we 'onze' bisschop bij een bezoek aan het archief in het bisschoppelijk paleis - het Hof van Pittem en het vroegere verblijf van de heren van Maldeghem - wel eens zullen ontmoeten om het nog even over het Meetjesland te hebben.

Vanzelfsprekend wensen we bisschop Jozef De Kesel alle geluk toe in zijn nieuwe bisdom. We hopen dat hij slaagt in zijn zoektocht naar de zin van het christen-zijn in een cultuur die, na vele eeuwen, niet langer wordt gemarkeerd door het christendom.

Hugo Notteboom

Uit het KSA-leven van Jozef

Jozef De Kesel als piepjong KSA-er in het gezelschap van enkele vrienden: Leo Notteboom (geknield), Wilfried Borgonjon, Willy De Lobel, Marnix De Schepper, Arnold van Maldegem en Georges De Metsenaere.

Jozef en zijn jeugdvriend Hendrik De Schepper hebben blijkbaar dorst gekregen na een vermoeiende fietstocht.

Tijdens een KSA-kamp is Jozef, samen met Carlos De Lobel, Hendrik De Schepper en Jacques Pauwels, kok van dienst.

De KSA op kamp in Spa in juli 1960. Helemaal vooraan links, op de eerste rij, Jozef De Kesel.

Groepsfoto van de deelnemers aan het kamp in Loker in 1968: ruim veertig Adegemse bengels die in goede banen werden geleid door tien verantwoordelijken. Links zien we o.a. Freddy Van den Abele (pastoor in Nevele), Jozef De Kesel, Daniël De Neve.

De volgende bijdrage handelt over de tijd van de bezembinders en de mandenmakers. Links een oude opname van een typische woning in Kleit, mogelijk van een bezembinder. De wilgensoort Salix Alba, de schietwilg, is prominent aanwezig. Zijn fijne takken worden wilgentenen genoemd, geschikt voor vlechtwerk.

We gingen eens zien bij Jaak Vannevel in zijn landbouwmuseum, de Smoufelbeekhoeve in Donk, wat nog bewaard wordt van bezembinder of mandenmaker. Bezems zijn er schaars, maar manden in allerlei vormen, meestal gevlochten met de Salix Viminalis, zijn ruim aanwezig. Pronkstuk is de oude bakkersmand van bakker Coene.

Op de foto (onder) een greep uit de collectie. Tegen de muur: twee wasmanden en een loofmand, telkens met twee oren. Vooraan een huishoudmand en een botermand met hengsel. De kleur van de mand is bepaald door het soort wilg dat men gebruikte.

Maldegemse bezembinders van weleer

1748 – 1864

Hendrik Van de Rostyne

Waarom over de bezembinders van Maldegem ?

Een van de bekendste romans van mevrouw Courtmans is "De bloem van Kleit", die ze schreef in 1864. Het gaat over Bella, een bloem van een meid, en over haar vader Albert De la Rivière, in de roman "Berten" genoemd en volgens Courtmans de beste bezembinder van uren in het rond.

De stukken in het gemeentearchief, GAM 3130 en 3131, die de processen-verbaal bevatten i.v.m. de bezembinders, berkensnijders en krakketrekkers, drukken ons met de neus op de rauwe werkelijkheid. Onze bijdrage staat dan ook wat haaks op het verhaal van mevrouw Courtmans. Het wordt geen romantisch of idyllisch verhaaltje. De dagelijkse strijd die onze Maldegemse bezembinders leverden staat totnogtoe niet in de boeken en ook niet op Google. Ten onrechte, want de tragiek waarmee de derde wereld momenteel kampt is van dezelfde aard als de ontelbare kleine en grotere drama's die zich afspeelden in de kroostrijke gezinnen van onze bezembinders in de 19de eeuw.

Volgens de volkstelling van 1748 zijn ze in dat jaar maar met zestien die dat beroep uitoefenden. Ze leven hier 'nagenoeg onbezorgd' op het zogenaamde Maldegemveld, de uitgestrekte heide rond Papinglo, hoewel er ook bezembinders zijn in het dorp van Maldegem. Al wat ze als bezembinder nodig hebben vinden ze daar in overvloed en bovendien ook nog gratis: krakke, brem, berk, wiedauwwissen en stokken voor de bezemstelen.
50 jaar later, in 1796, tellen we al een vijftigtal bezembindersgezinnen. In 1850 kunnen er gerust 160 bezembinders zijn. De heide is dan echter al zo goed als verdwenen of in oppervlakte toch zeer sterk geslonken. Bisschop De Lobkowitz van Gent pakt in 1780 de ontginning van de heide rond Papinglo aan. De bebossing, al eens een heidebrand, de toename van landbouw en veeteelt veranderden het landschap. Meteen begint voor de bezembinders de strijd om te overleven. Voor sommigen bijna een strijd op leven en dood. Een strijd waarin ze zelden winnaars zijn.
De processen-verbaal uit die tijd zijn er het bewijs van. Persoonlijk beschouwen we de bos- en veldwachters uit die tijd als reporters ter plaatse. Ze rapporteren waarheidsgetrouw de kleine en grote drama's die zich voor hun ogen afspelen. De

bezembinders gaan wel eens over de schreef, maar om te overleven gold, en geldt nog steeds, onveranderlijk de vuistregel: nood breekt wet.

Onze bezembinders waren echter geen weerloze slachtoffers. Het waren moedige mensen in de volle betekenis van het woord. Elke dag opnieuw doorkruisten ze onze streken. Met een lege maag en een bonzend hart, angst stond op hun gezicht te lezen. Ze gingen op zoek naar de grondstoffen die er niet meer waren. Velen onder hen belandden in de problemen. Sommigen beleefden zelfs bloedstollende avonturen.

I. De biotoop leende zich ertoe.

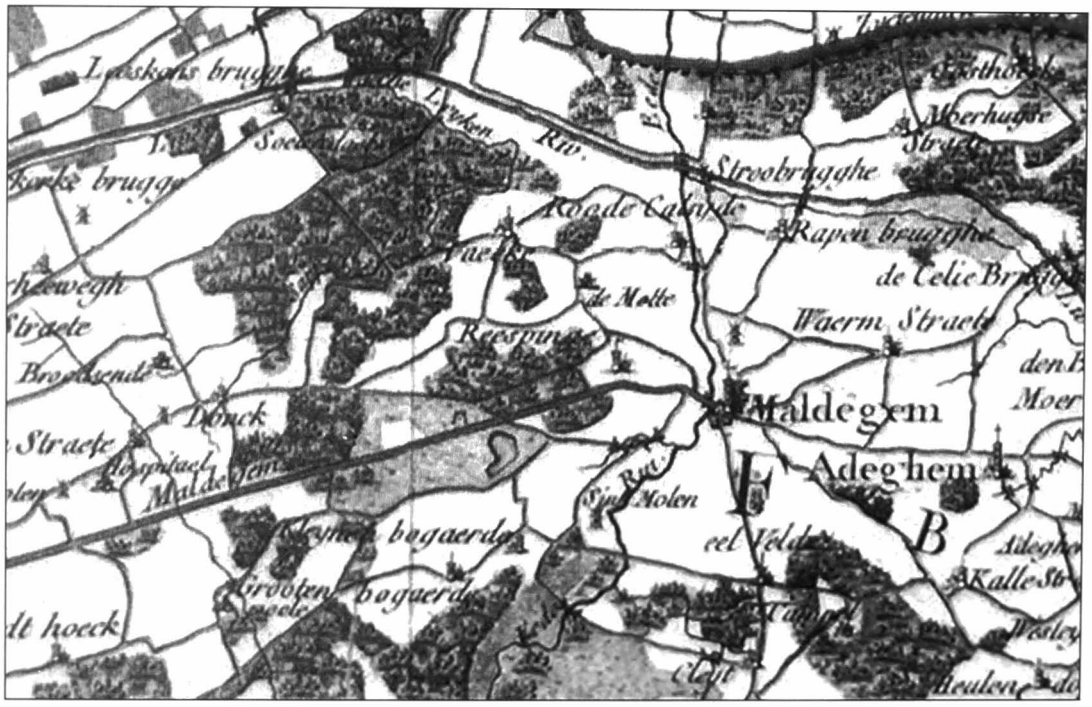

Op de kaart van graaf de Ferraris (1774) liggen nog grote stukken heide en ook vijvers tussen de 'Cleyne bogaerde' en de Heirweg naar Donk. Het Paddepoelebos reikt tot aan het Reesinghebos en ook 'Moerhuyse 'en de 'Oosthouck' ten noorden van de Lieve zijn rijk aan groen.

De heide leverde krakke en brem, berk en wilg in overvloed*

Na de laatste ijstijd, ongeveer 15.000 jaar geleden, trok de metersdikke ijskap zich terug vanuit Spanje, Italië en Griekenland, richting Lapland. Die ijsmassa liet op haar aftocht een nagenoeg onbegroeide zandvlakte achter. Vier pioniers van de begroeiïng begonnen toen die zandwoestijn te veroveren: de krakke, de brem, de berk en de wilg. In de loop der eeuwen werd aldus de heide gevormd. Zij vormen eeuwen later de noodzakelijke grondstof voor bezembinders, krakketrekkers, berkensnijders, mandenmakers, wervenvlechters, klompenmakers e.a.
Verschillende soorten wilgen, zoals de bos- of waterwilg, de katwilg, de schietwilg en de kruipwilg veroveren zowel de oevers van de kabbelende watergangen en beekjes, als de zompige valleien van rivieren en stromen.

In 'geriefbosjes' en haagkanten vinden bezembinders wat ze nodig hebben

Naast de beken, de natuurlijke afvoerwegen van het water, ontstaan - eens de ontginning een aanvang neemt - grachten die de percelen scheiden. Langs die grachten groeien haagkanten waarvan de wissen en spillen konden worden gebruikt voor allerlei doeleinden.
De 'wastines', de grote heidevelden, worden ontgonnen, het cultuurlandschap neemt uitbreiding. Maar her en der blijven restanten liggen. Ze worden "geriefbosjes" genoemd. Bomen en struiken komen er ongeremd tot groei. Uit recent onderzoek blijkt dat er toen in Vlaanderen circa honderd soorten oorspronkelijke inheemse bomen en struiken groeiden in de kanthagen en in de geriefbosjes.

Geriefbosjes hebben hun naam niet gestolen. Meer dan 6.000 jaar geleden kwamen onze voorouders er al hun gerief halen. Ze kapten er spillen en persen om er de wanden mee te weven van hun woonhut. Uit buigzaam essenhout sneden ze pijl en boog. Met wiedauwwissen van de wilg en met twijgen van berk weefden ze manden. Ze maakten er zelfs fuiken mee om vis te vangen in beken en rivieren. Ze vonden er het hout voor de stelen van hun hamers en sikkels en stenen bijlen en, vele eeuwen later ook stelen voor hun bezems.

Kortom, onze verre voorouders waren niet alleen zeer vindingrijk, handig en artistiek begaafd. Ze waren tegelijkertijd jager, visser, huttenbouwer, mandenvlechter, krakketrekker, brem- of berkensnijder, bezembinder enz.

Een bezembinder was fundamenteel een vrij man, een zelfstandige. De bezembinders van Maldegem leurden in de 19de en 20ste eeuw met hun bezems van hofstede naar hofstede, want de boer had stevige 'bessems' nodig om huis en hof en de stallen rein te houden. Met de bezems trok hij ook naar de markt in het Meetjesland, naar Gent en Brugge of tot ver in Zeeuws-Vlaanderen.

De ene bezem is de andere niet

Volgens het verschil in grondstof onderscheidt men soorten bezems.
Uit heidekruid of 'krakke' maakt men korte en zachte bezems om er potten en pannen, ketels en kannen mee te schrobben.
Met de taaie en zwiepende bezems van brem veegt men het huis en de paden.
Uit berkenrijs maakt men hardere en langere bezems.
Met de wiedauwwissen van de katwilg, het gerief ook van de mandenmakers, worden de bezems gemaakt om de koeienstal schoon te maken.
En sterke bezems die voor alles en nog wat moeten dienen, worden gemaakt uit brem vermengd met berkenrijs en wiedauwwissen.
Uiteindelijk wordt elk van de voornoemde bezems stevig toegesnoerd met een wiedauwwisse.

Langs de meanderende Ede ontstaat houtopslag. Men kan het een geriefbosje noemen, met een grote variatie van struiken en bomen. Twijgen en jonge stammen voor de bezemsteel worden er gevonden.

Niet lang nadat de mens dit spaarbekken aanlegde, verschijnen riet, biezen, lisdodde, kruip of schietwilg en nog meer pioniers van de begroeiing, zoals het eeuwen geleden gebeurde.

**Bert MAES e.a. Inheemse bomen en struiken vanaf de IJstijd. Boom-Amsterdam, 2006. Onder de redactie van Bertt MAES, bioloog en cultuurhistoricus. Hij onderzoekt en publiceert over de verspreiding, de geschiedenis en het gebruik van onze inheemse struiken, bomen en bossen sinds de laatste ijstijd, 15.000 jaar geleden. Voor dit boek bracht hij verschillende auteurs samen met een gelijkaardig onderzoeksdomein: Paul VAN den BREMT, Arnout ZWAENEPOEL, Jan BASTIAENS, Koen DEFORCE e.a.*

Hun onderzoek verschaft ons wetenschappelijk verantwoorde informatie omtrent het ontstaan van de heide en de geriefbosjes op het Maldegemveld en de oorsprong, de verspreiding en het gebruik van allerhande soorten struik- en boomwilgen in Vlaanderen sinds de laatste ijstijd. Bezembinders en mandenmakers gebruiken de wissen van die wilgen sinds eeuwen. Via het onderzoek van zaden en van stuifmeel uit het vroege steentijdperk leren we de levenswijze kennen van de jagers, verzamelaars en vissers die hier 6000 jaar geleden leefden.

II. De periode tussen 1748 en 1830

1. De volkstelling van 1748

In de volkstelling van 1748 lezen we niet alleen dat Cornelis Van de Rostyne in Maldegem 'coeywachter' was bij de weduwe van Jan De Clercq, een eigenares met meer dan 18 gemeten land. We vernemen er ook dat er in Middelburg geen enkele bezembinder woonde. Maldegem daarentegen telde er 16. De volkstelling van 1748 vermeldt hun naam en de samenstelling van hun gezin, maar niet hun woonplaats en zelfs hun wijk niet. We vermoeden dat ze niet allemaal in Kleit woonden.

Uit dezelfde volkstelling blijkt dat 13 Maldegemse bezembinders zelfs geen lapje grond hadden. Noch als eigenaar, noch als pachter. Zij en hun afstammelingen, 'landloze bezembinders', gingen een tragische toekomst tegemoet, want elke bezem moest een steel hebben. Dit was een probleem voor alle bezembinders, maar in de eerste plaats voor de dertien "landloze Kleitenaars" uit 1748. Wie geen land had kon geen bomen of struiken kweken, en moest op andermans eigendom op zoek naar zijn gerief.

2. Eerbied voor het ongeschreven gewoonterecht

Tussen 1748 en 1830 eerbiedigen de Maldegemse bezembinders het ongeschreven gewoonterecht. Heidekruid mag vrij en onbeperkt getrokken worden. Wie daarentegen onrechtmatig brem en berk afsnijdt riskeert een proces. Het is een tijd waarin iedereen het gedrag van iedereen in de gaten houdt. Zo krijgt Pieter Kerckaert, een werkman uit Eeklo, een proces-verbaal "voor op een zondag te arbeiden". (GAM 3130, 2 augustus 1830).

Tot omstreeks 1830 kennen de bezembinders een relatief zorgeloos bestaan. Waarom? Omdat ze niet zo talrijk zijn en omdat er zowat overal op het Maldegemveld heidekruid (krakke), brem en wilde berk groeit. Van brem en berk mogen ze de fijne twijgen afsnijden maar ze mogen de stam niet beschadigen. Op die manier hebben ze elk jaar nieuwe scheuten.

In 1828 worden in Maldegem slechts 27 processen-verbaal uitgeschreven. Geen enkel proces-verbaal heeft betrekking op de vernieling van brem of zware beschadiging van wilde berk. De bezembinders gaan dus weinig of niet in de fout.
In 1829 schrijft men 51 processen-verbaal in Maldegem, maar onder de geverbaliseerden is geen enkele bezembinder of berkensnijder. Er worden evenwel enkele bosschendingen opgetekend: vier minderjarigen uit Maldegem hakten bomen om, omdat hun moeder geen brandhout meer had. Twee dagen later krijgt een volwassene uit Burkel een proces om dezelfde reden. Het was toen blijkbaar zeer koud in putje winter (GAM 3130, de P.V.'s 15 en 17 december 1829).

Francies, Bonaventura en Jan De Lille hebben een beetje te veel hout gekapt in een bos van baron Pecsteen (5 maart 1830). Zo ook Isabella Stevens in de bossen van Francisca Pecsteen (GAM 3130. P.V. 1 juni 1830).

Pieter Joseph Tagon, bezembinder in Oedelem, heeft bomen gekapt in een bos van mijnheer Delimon-De Loose (16 juni 1830).
Ambrosius Longueville, landbouwer te Kleit, heeft met zijn twee koeien schade

toegebracht op de eigendom van Pieter Longueville, eveneens landbouwer te Kleit (19 juli 1830).
In de septemberdagen van 1830 gaan de processen-verbaal over samenscholingen met wapens, over plunderingen en over gewelddaden ten nadele van Hollandsgezinden (de repressie van 1830).
In Middelburg worden Pieter De Hoop en Jacobus Luttyn geverbaliseerd omdat ze in putje winter brandhout gekapt hebben in Zoetendale ten nadele van Van Hecke-De La Faille (16 december 1830).

GAM 3130. *Staet van alle misdaden en overtredingen voorgevallen binnen de gemeente Maldegem, arrondissement Eecloo, Provincie Oostvlaenderen.*
Deze bundel begint met het jaar 1828 en bevat enkel een samenvatting van de processen-verbaal. De originele P.V.'s werden blijkbaar overgemaakt aan Eeklo. Hoe dan ook, ze ontbreken in het Gemeentelijk Archief van Maldegem (voortaan vermeld als GAM).

III. Maldegemse bezembinders gerangschikt volgens het decennium waarin ze geboren zijn (1790– 1850)

1. Bezembinders.

1790
Van Deynze Ambrosius (°1792)
De Coninck Bernard
De Cock Francis
Van Deynze Bernard
Trenson Ferdinand
Trenson Bernard
De Coninck Cosmas

1800
De Vussere Carel
De Roo Francies
De Coninck Carel
Bottelier Joseph
Grammens Ferdinand
Dauwens Joannes
Pieters Petrus
Grawet Jacobus
De Backer Ambrosius
De Jaeger Ferdinand
Gobeyn Pieter
Longueville Bernard

1810
Gobeyn Jan
Lanoy Pieter-Bernard
Dauwens Jean-Baptist
Baute Ferdinand
Savat Francies
Baute Josephus
Verschelde Joseph
Van Daele Ferdinand
Van Overmeire Jan
Van Landschoot Jacobus
Baute Francis
Van Landschoot Karel
Van Deynze Charles-Louis
De Lameilleure Eugeen
De Coninck Robertus
Van Den Driessche Ferdinand
Dauwens Charles
Van Kerrebroeck Bernard

1820
Van De Weghe Frederic
Versluys Charles
Van Den Driessche Francies
De Gruyter Joseph
De Cock Ferdinand
De Zutter Ferdinand
Vens Bernard
Van Deynze Joannes
De Coninck Petrus
Pieters Charles
Van De Weghe Petrus
Pieters Charles-Louis
De Vussere Pieter
Longueville Jacob

Van Deynse Charles
De Cock Pieter
Van Deynze Petrus

1830
Van Landschoot Charles
Trenson Charles
Trenson Francies
Van Landschoot Joannes
Van Deynse Jan
Van Kerrebroeck Pieter
Vereecke Petrus
Trenson Ferdinand
Van Deynze Leonard

1840
Maere Charles-Louis
Trenson Jan
De Coster Augustin
Blomme Bernard
Van Landschoot Petrus
Dauwens Bernard
Verschelde Ferdinand
De la Meilleure Charles-Louis
De Backer Eduard
Blomme Charles

1850
De la Meilleure Petrus

2. Bezembindsters.

1790
Trenson Amelie (°1797)

1800
De Cock Anna Catherina

1810
Dauwens Rosalie
Roels Regina
Trenson Sabina
De Coninck Angelina
Van Den Driessche Amelie
Van Den Driessche Sophia
Trenson Veronica
Trenson Rosalie

1820
Gobeyn Seraphina
De Cock Marie
Baute Barbara
Van Deynze Angelina
Trenson Marie
Pieters Barbara

1830
De Poover Joanna
Van Deynze Marie-Thérèse
Pieters Melanie
Bottelier Joanna
Trenson Nathalie
Dauwens Rosalie

1840
Tanghe Rosalie
Maere Maria
Bottelier Maria
Dauwens Pelagie
Verschelde Amelie
Dauwens Amelie
De la Meilleure Sabina

1850
De Vussere Amelie

Een bezembindersvrouw (1862). *Illustratie uit Le journal pour tous. Paris, Hachette, 1863. Merk op dat de meeste (landloze) bezembinders bezems maakten en verkochten zonder steel.*

GAM. Gegevens uit de bevolkingsregisters, bewerkt door ondermeer Koen Van Hulle, Hubert De Saer en anderen. Onder de trefwoorden: bezembinders/bezembindsters.

DE 16 MALDEGEMSE BEZEMBINDERS UIT 1748

	NAAM	ECHTGENOTE	ZONEN *	LAND **
1	Laureyns GRAMMENS	Joosijne BOURGONJON	François 17 j Ambrosius 15 j	- meer dan 2 gemeten
2	Ambrosius VAN LANDSCHOOT	Pieternelle CABOIR	Pieter 11 j	- meer dan 1 gemet
3	Guilliame DECEUNINCK	Livine VALGRAEVE	-	- meer dan 1 gemet
4	Jan DE CEUNINCK	Catharine BONTE	-	-
5	Jan CABOIR	Suzanne GRIJSPEERT	-	-
6	Lieven MATTON	Anna CABOIR	-	-
7	Jacobus LONGEVILLE	Anna GRYSPEERT	Pieter 19 j Jan 7 j François 3 m	-
8	Pieter DE COCK	Jeanne GAFLÉ	-	-
9	Michiel LONGEVILLE	Pieternelle BRANT	Filippe 2 j François 1 j	-
10	Joos LANOY	Marie VALGRAEVE	Martinus 3 j	-
11	Jan VAN QUEKELBERGE	Marie ROELANTS	Leopold 14 j Pieter 9 j François 7 j	-
12	Jan VAN LANTSCHOOT	Françoise DECEUNINCK	Gillis 13 j Pieter 11 j François 9 j Jacobus 7 j Joannes 3 j	-
13	Jan BOURGONJON	Livine GAFLÉ	-	-
14	Nicolaijs GRYSPEERT	Elisabeth FRANS	François 8 j	-
15	Philippe LONGEVILLE	Adriana VANACKER	-	-
16	Joannes VEREECKE	Livine RYCKAERT	Pieter 7 j Jan 4 j Jacobus 18 m	-

* Leeftijd in jaren (j) of in maanden (m)
** Land in eigendom of in pacht

Gegevens uit de volkstelling van Maldegem in 1748, uitgevoerd door J. Goeman. Opzoekingen en publicatie: Romain L. Dewulf-Heus: volkstelling 1748. De parochies Maldegem-Middelburg. Westvlaams Genootschap voor Familie- & Wapenkunde. Archiefdienst Maldegem, gedateerd met stempel op 27 januari 1995.

TELLING anno 1796 - Bezembinders in Kleit

Opsomming van de namen van de bezembinders met de plaats waar ze wonen. De kinderen boven de 12 jaar, die meewerken met de ouders, zijn ook bij naam vermeld. L is de aanduiding van de leeftijd van de man,

WP staat voor de straat of plaats waar men woont. De andere afkortingen met hun betekenis: WK (woonkern Kleit), NH (Nieuwhofdreef), PS (Papingloostraat), PV (Papinglooveld), RP (Roodepoorte) en BV (Booneveld).

NAAM	L	ECHTGENOTE	WP	KINDEREN
Domin GOBYN	43	Jeanne DE CONINCK 34 j	WK	Jean 15 j
Ambroise GRAMMENS	49	Martha BOECKAERT 48 j	WK	Eduard 15 j
Frans GRYSPEERT	50	Isabelle ROELS 40 j	WK	Jean 14 j
Jean TRANSON	38	Anne GOBEYN 37 j	WK	Pierre Van Landschoot 13 j
Pierre TRENSON	62	Catharina VAN DE WEGE 50 j	WK	Joseph 13 j Isabelle 17 j Anne 15 j
Jean LONGEVILLE	40	Emiliana TRENSON 34 j	WK	-
Ambroise DE COCK	48	Marie DE MEYERE 34 j	WK	Jean 13 j
Bernard DE MEYERE	26	-	WK	-
Ambroise VAN DEYNSE	32	Isabelle VAN DE WEGE 39 j	WK	-
Pierre GRYSPEERT	37	Marie GRAMMENS 32 j	WK	Ambroise 15 j
Ambroise DE CONINCK	36	Emiliana LELOI 35 j	WK	-
Ambroise GRAMMENS	31	-	WK	-
Pierre GAFFÉ	67	Petronella CIERENS 50j	WK	Jacques 15 j Petronille 12 j
Frans GRAMMENS (overleden)	-	Petronille GRYSPEERT 49 j (weduwe)	WK	Jacques (25 j), Bernard (23 j) en Ferdinand (16 j) Grammens
Martin CORNELIS	45	Jeanne GRYSPEERT 54 j	WK	-
Martin LANNOY	51	Marie MATTHYS 46 j	WK	Pierre 17 j Joseph 15 j Jacques 14 j
Ambroise TRANSON	27	Marie GOBEYN 26 j	WK	-
Jean DOOSTELAERE	34	-	WK	-

Domien GOBYN	43	Anne TRENSON 38 j	NH	Pierre 15 j
Jean TRENSON	59	Petronille VAN DE WALLE 43 j	NH	Marianus 13 j Anne 15 j
Gille VAN LANDSCHOOT	60	-	NH	-
Frans VAN LANDSCHOOT	50	-	NH	-
Jean BOTTELIER	33	Jeanne GOBYN 31 j	NH	-
Lieven LONGUEVILLE	44	Isabelle CIERENS 41 j	NH	François 13 j Petronille 15 j
Jan VAN LANDSCHOOT	51	Aldegonde LONGUEVILLE 51 j	NH	Pierre 21 j Robert 17 j Ambroise 14 j
Frans DE VRIENDT	81	Agnes VERSLUYS 57 j	NH	Jean 20 j Barbe 14 j
Matthys DE CONINCK	49	Susanne TRENSON 46 j	NH	Jean 13 j Petronille 16 j
Laurent VAN DEN DRIESSCHE	46	Marie VAN LANDSCHOOT 41 j	NH	Marie 26 j
Frans VERRETSEL	60	Jeanne LONGUEVILLE 39 j	NH	-
Guillaume LANNOY	44	Marie SOUVYN 42 j	NH	-
Frans POULLIER	25	Livine VAN DE WEGE 39 j	PS	Colette 16 j
Jean-André SOUVYN	64	-	PS	-
Pierre DE KOEYER	49	Isabella GRAM 35 j	PV	-
Pierre JONCKHEERE	40	Helene VAN DE KERCKHOVE 36 j	PV	-
Jean DE CONINCK	60	Marie VAN LANDSCHOOT 62 j	RP	Pierre LANNOY 16 j koeiwachter Jeanne GOBYN 13 j dienstmeid
Bernard CABOOR	50	Berga DOBBELAERE 40 j	RP	Ferdinand 17 j Marie 16 j Jeanne 14 j
Pierre GAFFÉ	32	Petronille MELENS 29 j	BV	Jeanne Melens 19 j dienstmeid
Pierre DE CONINCK	45	Brigtte DE SMET 42 j	BV	-
Jacques HAECK	29	Aldegonde VAN DE WEGE 30 j	BV	-
Pierre GRAMMENS	29	-	-	-

IV. KRAKKETREKKERS EN BREMSNIJDERS

"De Krakketrekkers" is omstreeks 1900 de naam van een vriendenkring van zangers en muzikanten die repetitie houden in de herberg "Jan Breydel" bij Pieter De Coninck, heden de Fabiolalaan. Gustaf Parrin vermeldt ze een paar keer in Het Weekblad van Maldegem. Ze ontlenen hun naam aan de bezembinders die krakke of heidekruid trekken om er krakkebezems mee te maken.
Krakkebezems zijn klein en zacht. Ze worden gebruikt om na de maaltijd tassen, potjes, kommen, potten en pannen aan de binnenkant te reinigen. Ze dienen ook om koperen ketels en fornuizen schoon te maken. Om er wat glans aan te geven strooit men in de ketel houtas afkomstig uit de open haard.

Op 24 mei 1830 gebeurt er iets heel opmerkelijks: er woedt een grote brand op het Maldegemveld, waarbij bijna alle heidegronden van mijnheer Delimon-De Loose in de vlammen opgaan. De brand is zo hevig dat ook enkele bossen van Karel Stroo en van De Potter gedeeltelijk vernield worden.
Wie was de schuldige? In het proces-verbaal staat: "brandstichting in de heide door onbekenden". De krakketrekkers zijn duidelijk niet schuldig omdat ze geen belanghebbenden zijn. Ze hebben immers zelf de krakke nodig voor hun broodwinning. Vermoedelijk liet Delimon-De Loose de heide in brand steken om er een sparrenbos te planten of om er een landbouwuitbating te stichten.*

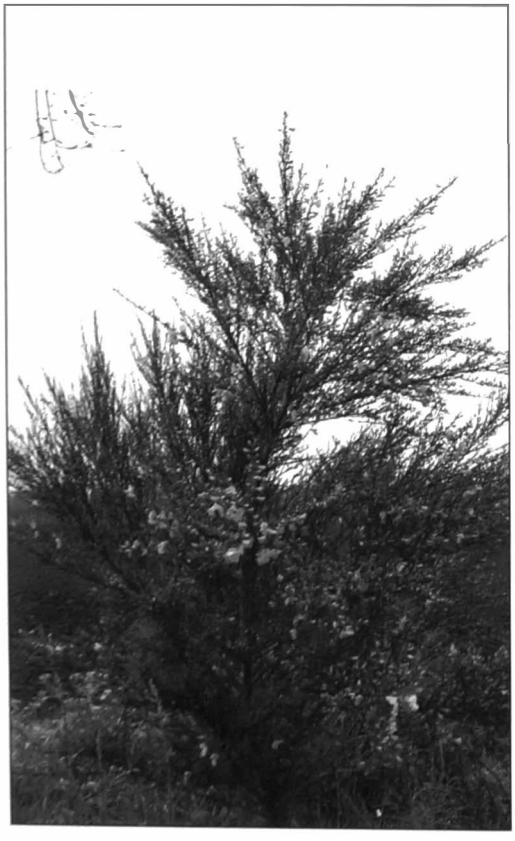

Links: Gewone brem, Cytisus Scoparius, kan tot drie meter hoog worden. Naast deze soort kwam ook voor het maken van bezems de soort Spartium Junceum (bezembrem), hier minder voorkomend, in aanmerking.

Boven: Dankzij actief natuurbeheer keert de struikheide (Calluna vulgaris) langzaam terug in het vroegere Maldegemveld, ten zuiden van Kleit.

** GAM 3130. P.V. van 24 mei 1834. Een dossier omtrent de heidebrand werd gezonden naar het Vredegerecht te Eeklo.*

Wie voldoende land bezit kweekt zijn brem zelf

Jan Martens en diens zoon Petrus zijn landbouwers te Maldegem. Ze hebben op een van hun akkers brem ingezaaid om te verkopen aan bezembinders.
Rosalie Desmet, bezembindster op de wijk Akkers, komt daar "een beetje gerief" snijden en gaat met een zware bond brem op haar rug naar huis. Ze maakt veldwachter Francies Francoos wijs dat ze die brem gekocht heeft aan Pieter Coene, landbouwer te Sijsele. GAM 3131. 6 maart 1860. P.V. nr. 4.

Veronica Calsyn verkoopt haar brem aan Pieter Longueville

Leopold Stroo, landbouwer op Vake legt een klacht neer omdat er grote hoeveelheden brem verdwijnen die op zijn land staan. Vermoedelijk is dit het werk van Jacobus Bollaert of van Pieter Longueville. Commissaris Hulin vindt inderdaad 16 bonden brem bij Pieter Longueville en 15 bonden bij Jacobus Bollaert op de wijk Akkers. Pieter Longueville kan echter bewijzen dat hij zijn brem gekocht heeft aan Veronica Calsyn en dat die brem afkomstig is van bij de weduwe Blomme te Sijsele.
Verder onderzoek brengt nog 10 bonden brem aan het licht bij Francies De Roo. Diens zoon Eduard had hem gehaald bij Frederik Blomme.
Nog meer onderzoek brengt Hulin naar Jacobus Bollaert waar hij nog twintig bonden brem aantreft, afgesneden op het land van Leopold Stroo. GAM 3131. 7 december 1860. P.V. nr. 36.

Barbara snijdt brem met haar bezembindersmes

Barbara Vergote is de huisvrouw van Francies Caboor. Ze wonen op de wijk Akkers. Barbara snijdt met haar mes een beetje brem op het Westeindeke. Dat mag niet, want het is geen brem die daar in het wild groeit. De arbeiders van baron Pecsteen hebben daar een heel veld vol geplant met brem. Veldwachter Leonard Bourgonjon berispt Barbara en verplicht haar de afgesneden brem naar het dichtst bijgelegen huisje te brengen: dat van Francies Spillebeen, om de brem naderhand terug te bezorgen aan baron Pectseen. GAM 3131. P.V. van 24 maart 1833.

Brem uit de wijk Akkers

Twee poeldeniers kunnen elkaar niet luchten en wreken zich op elkaar via een bond brem. Joannes Mostaert is 37 jaar en poeldenier op de wijk Akkers. Ferdinand Debbaut daarentegen is poeldenier "in de kuip van de gemeente". Joannes Mostaert is bezig een bond brem te snijden in Vercruyssensbos, toebehorend aan Cornelis Couchuyt, landbouwer. F. Debbaut ziet hem bezig en haalt er veldwachter Felix Van Den Neste bij. GAM 3131 P.V. van 6 juli 1835.

Brem uit de Bogaarde

Diverse landbouwers leggen een klacht neer omdat er bijna alle dagen brem op hun land wordt afgesneden. Vermoedelijk door bezembindsters uit de wijk Akkers : Lucia De Zutter, Rosalia De Smet, Sophia De Pauw en anderen. Gedurende de huiszoekingen verklaren voornoemde bezembindsters dat ze hun brem afgesneden hebben op het land van Pieter Dobbelaere, landbouwer in de Bogaarde. GAM 3131. 7 september 1861. P.V. nr. 35.

De berk is een sierlijke boom in het landschap. Hij brengt zeer veel en licht zaad voort en verspreidt zich daardoor zeer gemakkelijk. Berkentwijgen waren onontbeerlijk voor de bezembinder, maar moesten gesneden worden volgens geldende regels. De stam mocht geen schade lijden.

Soms verbergen de bezembinders iets in een bond brem

Jacobus De Roo en zijn huisvrouw Sophie Vincke, bezembinders op de wijk Akkers, gaan naar Middelburg om een beetje gerief. Helaas botsen ze in het terugkeren op commissaris Hulin die op ronde is in de omgeving van Vake en Butswerve.
Hulin houdt hen staande en vraagt uitleg. Hij onderzoekt hun bonden en stelt vast dat hun brem dient om iets anders te verbergen. In de bond brem van Jacobus vindt hij 15 eiken wiemstokken met een dikte tussen 9 en 15 centimeter, dienend om er bezemstelen uit te snijden. In de bond van Sophie vindt hij 4 eiken wiemstokken en enige blauwe aardappelen. Bij nader onderzoek blijkt de brem afkomstig te zijn van bij Louis Vandenbroek, landbouwer in Middelburg. Maar de wiemstokken en de aardappelen zijn onderweg meegenomen in 't passeren. GAM 3131. 21 augustus 1860. P.V. nr. 22.

V. BEZEMS WORDEN VERSTEVIGD, ONDERMEER MET BERK

Ambrosius D'hoore kweekt zijn berken zelf

Sinds de prehistorie mogen bezembinders niet alleen brem maar ook berk snijden op de heide op voorwaarde dat ze de gebruikelijke regels respecteren. De stam mag niet geschonden worden noch van de bremstruik, noch van de berk. Iedereen is geacht zich aan die norm te houden.
Het brembestand lijdt grote schade door de heidebrand in 1830. Toen gingen niet alleen brem en geriefbosjes in de vlammen op, ook berken. Zij die nog berken hebben prijzen

zich gelukkig. Ze beschermen en koesteren hun berkenboompjes. Zodra ze een berkensnijder bezig zien gaan ze het prompt melden aan de commissaris zoals bijvoorbeeld blijkt uit hiernavolgend proces-verbaal.

Op een februaridag komt bezembinder Ambrosius D'hoore Josephus Bottelier betichten berk te hebben gesneden op zijn eigendom. Ambrosius is landbouwer op de wijk Klein Burkel. Hij heeft daar een stuk land, genaamd Den Slaap, beplant met berk die nu al in hout staat. GAM 3131. 9 februari 1843. P.V. nr. 34.

Berken snijden is avontuurlijk en bijgevolg mannenwerk

Het gebeurt zeer zelden dat men in het archief de naam ontmoet van iemand die berkensnijder van beroep is. Die eer valt evenwel Charles Louis Van Deynze te beurt. Hij werd te Maldegem geboren op 7 maart 1819. Op 6 januari 1847 wordt hij in GAM3130 "berkensneyder" genoemd terwijl zijn confraters "bessemmaekers" zijn.
Berkensnijders zijn bezembinders die twijgen van berk of zelfs wiedauwwissen stoppen in hun bezems van brem. Aldus bekomen ze hardere, duurzamere en duurdere bezems.

Berkensnijders zijn meestal bezembinders zonder land en bijgevolg hebben ze zelf noch berk noch wiedauwwissen. Ze lopen noodgedwongen wel eens over de schreef en worden door iedereen in de gaten gehouden. Niet in het minst door boeren en grondbezitters vanwege van de berk, maar evenzeer door mandenmakers vanwege de wissen die gesneden worden. Berken snijden is bijgevolg avontuurlijk mannenwerk. Onder de bremsnijders treffen we zowel mannen als vrouwen aan.
De berkensnijvers zijn een categorie apart. In een periode van 35 jaar (1828-1863) vinden we slechts één bezembindster die geverbaliseerd wordt om berk te snijden.
Barbara Van den Genachte is bezembindster in Kleit. Bij een huiszoeking in haar woning komt onder meer een zware bond berk van tweejarige scheuten tevoorschijn. Barbara verklaart dat ze die berk in Oedelem heeft gesneden op een stuk land waarvan ze de eigenaar niet kent.
Berkensnijders zijn dus bezembinders die zich niet gedragen "zoals het een goede en brave bezembinder betaamt". Dit is althans in 1843 het oordeel van politiecommissaris Nicolas Hulin, na een van zijn eerste rondes door Maldegem. Hij laat zich vergezellen door de boswachters Bernard Bourgonjon en François Versluys, omdat er veel klachten zijn binnengekomen. Hulin schrijft in zijn proces-verbaal dat er sedert enige dagen grote schade toegebracht is in de bossen "door de zoogenaemde bessemmaekers, die zich in feite niet als bessemmaekers gedragen". GAM 3131. 13 maart 1843. P.V. nr. 40.

Het eerste proces-verbaal tegen berkensnijders dateert van 11 maart 1833

Het verhaal speelt zich af op Zoetendaele. Leonard Van den Boom en Joannes Coole zijn twee bezembinders van de wijk Akkers. Ze zijn bezig in het Tamboerbos in Zoetendale uit een aantal berken scheuten van drie jaar oud te snijden, en dit "niet op een wijze om het hout in leven te houden, maar om het te doen versterven".
De schade wordt op tien frank geschat. De afgesneden berk wordt geconfisceerd en naar het gemeentehuis gebracht. Aldus het relaas van Joannes Clyncke, boswachter en toeziener op de goederen van de heren Coppieters en De Brauwere (Brugge), goederen gelegen in het gewest Zoetendaele. Boswachter Clyncke was op zijn ronde vergezeld door zijn zonen Jacob en Jozef. GAM 3131. 11 maart 1833. P.V. nr. 8.

Ze hadden een volle kar berk gesneden

In het bos De Doorneik op Burkel zijn zes berkensnijders aan het werk. Ze worden er verrast door Joannes Baptist De Zutter, oud 23 jaar, schaapherder op de hofstede van meneer De Meulemeester en tevens toezichter op diens eigendommen. De zes hebben al "een volle karre berk" gesneden.
Drie van hen kunnen vluchten, maar de anderen worden herkend, doordat ze in Kleit wonen: Jan Baptist Tange, 38 jaar. Carolus Grawat, vader van twee kinderen en Frederik Van De Weghe, 17 jaar oud.
Twee werklieden van de eigenaar treden als getuige op: Francies Van Den Bussche uit Kleit, 34 jaar, en Bernard De Spiegelaere uit Oedelem, 37 jaar. GAM 3131. 1 februari 1838. P.V. nr. 241.

Een koewachter van 16 heeft het allemaal gezien

Ferdinand Longueville, 21 jaar oud, en Francies Grammens, 24 jaar oud, zijn allebei Kleitenaars, ongehuwd en "bezemmaeker van beroep". Omstreeks 5 u. van de namiddag zijn ze berk aan het snijden. Een koewachter, Jacobus Van Landuyt, 16 jaar oud, "aldaer passerend", verbiedt hen nog meer berk te snijden, maar ze willen niet luisteren.
Daarop loopt de koewachter naar huis om het te gaan zeggen aan Sabina D'hoore, de huisvrouw van Jacobus Longueville. Sabina loopt dadelijk naar de partij land. De twee voornoemde bezembinders laten hun berk in de steek en slaan op de vlucht. Sabina en haar man Jacobus schatten de schade op 16 franken, wat veel is, maar het betreft ook een "berken haag", die hij drie jaar geleden heeft geplant rond een partij land, die hij in pacht heeft. Jacobus Longueville, 36 jaar, verklaart aan de commissaris dat hij landbouwer is in Kleit en geen familie is van Ferdinand Longueville. De berkensnijders brengen hem dagelijks schade toe, zegt hij. GAM 3131. 5 februari 1836. P.V. nr. 113.

Berkensnijders in Kleit, Middelburg en Moerkerke

Jacobus De Coninck en Dominicus Blomme, beiden uit Kleit, snijden in Burkel niet alleen veel berk, maar ook twee bonden wiemstokken.
Boswachter Johannes De Backer wijst erop "dat hij hen vroeger al eens een vermaning heeft gegeven en dat ze hem toen beloofden het niet meer te doen". Bijgevolg hebben ze vandaag pech en wordt een proces-verbaal onvermijdelijk. Johannes De Backer woont zelf in Burkel. Hij is daar boswachter en opziener voor de heer Charles De Meulemeester uit Gent. GAM 3131. 6 januari 1834. P.V. nr. 46.

Bernard Clyncke, boswachter in mei 1835 door de Rechtbank van Eerste Aanleg in Gent, beëdigd, kom aan de nieuwe commissaris zijn documenten voorleggen. Hij legt meteen een klacht neer tegen drie berkensnijders uit Middelburg: Bernardus Van Schooten, zijn huisvrouw Barbara Bakkers en Casimir Lauwers. Ze hebben berkenhout afgesneden "met mes en kapmes", in het bos genaamd Paddepoele, toebehorend aan de kerk van Middelburg. GAM 3131. 14 februari 1843. P.V. nr. 36.

Twee berkensnijders uit Moerkerke, namelijk Laurentius Bottelberge en Ferdinand Van Landschoot, die op Scheewege wonen, worden geverbaliseerd voor het snijden van berk in het Lindebos op Zoetendale. GAM 3131. 13 maart 1843. P.V. nr. 40.

De heide van Papinglo

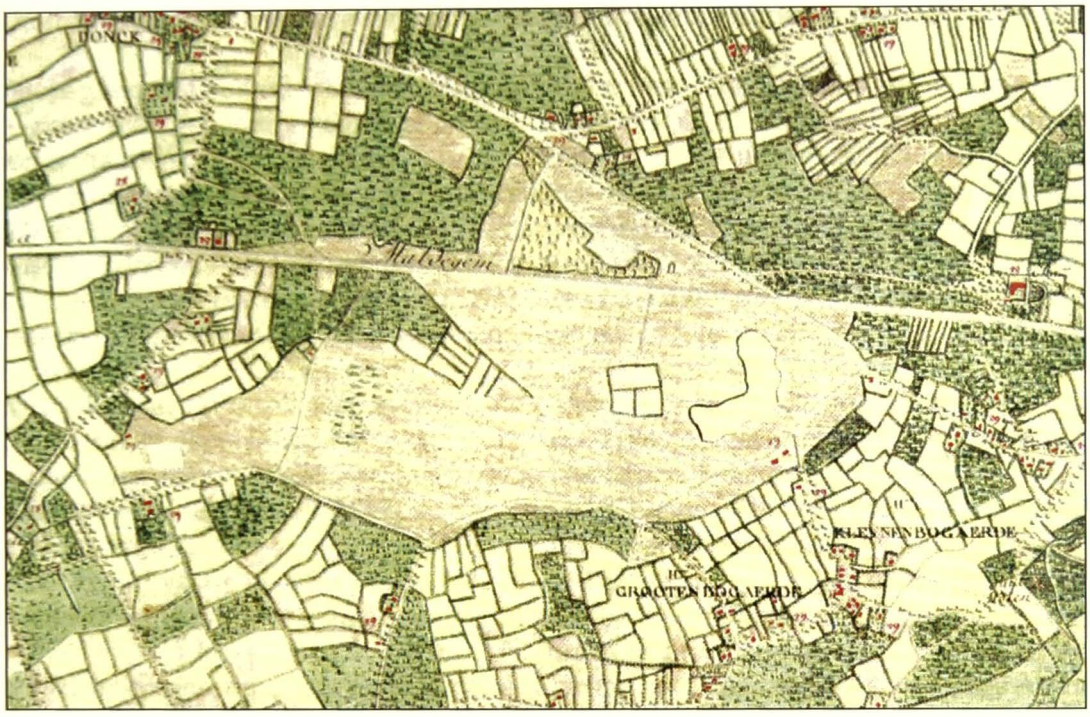

Links: De kaart van Ferraris (1774) geeft ons een beeld van de uitgestrekte heiden in onze streek in de 18de eeuw. In het westen en zuidwesten van het gehucht Kleit strekte zich eeuwenlang het Maldegemveld uit. Rond Papinglo is er al een begin van bebossing en ontginning. Die wordt intensief verder gezet onder de Gentse bisschop De Lobkowitz eind 18de eeuw, maar loopt dan weer vertraging op tijdens de Franse Revolutie. De gekende dreven, getrokken in de heide eind 18de eeuw vormen nu nog het wegenpatroon van Kleit.

Boven: Fragment van de Ferrariskaart van het gedeelte tussen Maldegem en Donk. Heide strekt zich uit tot de Heirweg naar Donk. Ze worden doorsneden door de steenweg naar Brugge rond 1780 in de Oostenrijkse Tijd aangelegd. Nu nog zijn in deze zone enkel oude bosrestanten blijven bestaan.

Beeld van gemengd bos dat zich in de heide of aan de rand ervan ontwikkelde en waar bezembinders hun materiaal konden vinden.

Berkensnijder ten onrechte geverbaliseerd.

Joseph Safin (lees Chauvin), 24 jaar oud, zoon van Joannes, is naar het Speybos gegaan om er een grote hoeveelheid berk te snijden en op te maken in bonden. Om 5 uur 's namiddags wordt hij verrast door Felix Van Den Neste, veldwachter en toezichter op het Speybos, dat eigendom is van Louis De Smid uit Gent. Safin slaat op de vlucht en laat 70 bonden gesneden berk achter. Veldwachter Van Den Neste zoekt twee getuigen: Serafina Timmerman, 22 jaar oud, een spinster die in 'de kuip van de gemeente' woont. Ze denkt dat het Safin was, maar ze geeft toe "dat ze zijn aangezicht niet gezien heeft".
Regina Snauwaert , 29 jaar oud, spinster en wonend op Eelvelde, verklaart ongeveer hetzelfde als Serafina.
Twee dagen later, om 3 uur 's namiddags komt Joseph Safin aan de commissaris duidelijk maken dat hij ten onrechte geverbaliseerd werd. En inderdaad, er komen drie getuigen verklaren dat Safin die namiddag thuis aan het werk was: Amelia Van Kerrebroek, Regina Van Kerrebroek en Pieter Gernaey. Ze wonen alle drie op Eelvelde en waren heel die namiddag thuis bij Safin. GAM 3131. 16 april 1835. P.V. 116.

Berkensnijden is mannenwerk

In de vele processen-verbaal over berkensnijders hebben we geen enkele vrouw uit Maldegem ontmoet die ook in Maldegem berk durft snijden. Tenzij dan Anna Catharina Van Laeken, een meisje dat onverschrokken berk ging snijden en niet op haar mondje was gevallen. Ze heeft zoveel lef, zoveel temperament en talent dat ze iets meer dan onze gewone belangstelling en bewondering verdient.
In de geboorteakte nr. 117 van het jaar 1816 lezen we dat Anna Catharina geboren is in Maldegem op 4 september. Ze is de dochter van Anna Maria Corthals en Pieter Jacob Van Laeken, herbergier op de grens van Eibei en Scheewege.
Op 8 februari 1834 is ze berken aan het snijden in Zoetendale waar ze op heterdaad betrapt wordt. Ze is dus wel degelijk 18 jaar, maar ze maakt de veldwachter wijs dat ze maar 17 is. Een leugentje om compassie af te smeken ? Blijkbaar wel, want ze valt op haar knieën en met tranen in de ogen vraagt ze deemoedig om "vergevenesse".
Allemaal pure komedie, want ze veert onmiddellijk recht en wat dan? Koppig en fier als ze is weigert ze een handje toe te steken als de man der wet haar dat vraagt. De gevolgen zijn voorspelbaar ...

Uit het verslag weerhouden we het volgende.
Veldwachter Leonard Bourgonjon ontmoet op zijn ronde in Zoetendale op *Tejbeij* Anna Catrina Van Laeken aan een bos van Joseph Van Hecke uit Gent. Anna Catharina is bezig met de berkentakken van circa een arm dik af te breken, "waervan zij de toppen had afgesneyden met haer mes". Ze slaat op de vlucht en laat een grote hoeveelheid berk achter "benevens haere klouffers". De veldwachter zet zijn ronde voort en botst bij het terugkeren opnieuw en op dezelfde plaats op Anna Catharina. Hij zegt tegen haar: "Gij hebt boschschenderie bedreven". Waarop Anna Catharina aen den veldwachter "vergevenesse vraegde". De veldwachter vergeeft het haar maar hij verzoekt haar "den berck door haer gesneijden op te nemen en te draegen naer het huijs van den boschwachter, genaemd Pieter Vernaert". Maar Anna Catharina weigert zoiets te doen.
De veldwachter doet het dan maar zelf. Ten slotte verklaart hij haar in overtreding, maakt een proces-verbaal op en schat de aangerichte schade op 5 franken wat niet weinig is.
GAM 3131. 8 februari 1834. P.V. nr. 53.

De rode draad naar vrouwenemancipatie

Zo te zien vertoont deze Anna Catharina in 1834 veel gelijkenis zowel met het avontuurlijke leven van mevrouw Courtmans toen die dezelfde leeftijd had, als met een aantal meisjes in haar romans en novellen. Elk van hen plaatste een stapsteen op de weg naar vrouwenemancipatie en feminisme. De beweging startte in de U.S.A., verspreidde zich in Europa en veroverde weldra alle harten. In 1829 schudden enkele dames in de V.S. de gewetens wakker door onder meer gratis onderwijs te verstrekken aan kinderen uit kansarme gezinnen. In 1852 publiceert Harriet Beecher, een van die dames, "De Hut van Oom Tom", de wereldberoemde roman over de zielige levensloop van een doodbrave negerslaaf. Een bittere aanklacht tegen de wraakroepende machtsmisbruiken van de slavenhouders. In 1864 publiceert mevrouw Courtmans in dezelfde geest "De Hut van Tante Clara". Een aanklacht van machtsmisbruik in Maldegem en tevens een warm pleidooi om de onderdrukking van kansarmen af te schaffen. In 1867 geeft een andere Courtmansnovelle de klap op de vuurpijl : "Vrijheid boven alles". Katrientje, de heldin uit het verhaal, is een meisje van 18 met veel lef, temperament en talent. Fier en koppig zoals ze is, verzet ze zich met verbetenheid tegen de verdrukking door een van de gezagsdragers uit Maldegem centrum. Uiteindelijk trekt ze naar Kleit om daar in volle vrijheid te gaan leven met haar lief, in een armzalige hut, tussen de bezembinders en de berkensnijders ...

GAM. Van de Rostyne H.: Kroniekjes over de Courtmansnovelle "Vrijheid boven alles" (1867). In Vrij Maldegem van 3 januari tot en met 4 april 2003 (14 kroniekjes).

Twee bezembinders de hongersnood nabij

Op 17 januari 1855 noteert de commissaris een klacht neergelegd door Barbara Longueville, huisvrouw van Petrus Martens, alle twee bessemmakers op de wijk Kleit. Het verhaal van Barbara gaat als volgt."Den elfsten dezer maand, geen eten hebbende voor mij en mijnen man, is hij, gedwongen geweest door de honger om met Depré Petrus eenigte rapen te gaan uittrekken. Gegaan zijnde op het land van Francies D'hoore, landbouwer te Kleit, alwaar zij eenigte rapen uittrokken, is op hun gekomen Pieter Debruyne, dienstknecht bij Francies D'hoore. Pieter Debruyne sloeg met een riek zo hevig op mijn man dat hij met moeite naar huis kon komen. Intussen was Depré weggevlucht. Mijn man kon zich niet ontkleden. Ik zag dat zijnen arm geheel blauw geslagen was en het hand gebloed had. Hij klaagde ook in zijne lenden. 's Anderendaags moest hij in zijn bed blijven liggen en de dertiende januari heeft hij zich verplicht gevonden om zich met de armkerre naar het hospitaal van Brugge te doen voeren waar hij zich heden nog bevindt." Barbara Longueville noemt als getuigen Joanna Pieters, huisvrouw van Joseph Verschelde, Barbara Pieters, weduwe van Jacobus Van Deynze en Petrus Depré, allen wonende op Kleit.

Op 19 januari 1855 komt Joanna Pieters in verband met deze zaak het volgende verklaren: "Den elfsten dezer maand omtrent acht uur van den avond buiten gegaan zijnde om wat hout, hoorde ik een groot gekerm en geschreeuw. Ik hoorde al vloekende zeggen: Ik weet niet of ik den riek door uw lijf niet wil steken! Dit gezegd zijnde hoorde ik een eersten slag geven en ook een tweeden. Op het danig gekerm van Petrus Martens die ik herkende aan zijne spraak riep ik mijnen man hem zeggende: "Komt buiten want daar gaan doden vallen.

Prachtige rij oude verweerde tronken, zo typisch voor ons Meetjeslandse landschap. De Salix Alba of schietwilg staat graag aan de waterkant en trotseert een overstroming.

Naast de schietwilg zijn de populieren bepalend voor het uitzicht van de wegen, vooral op de boerenbuiten zoals hier in het Broekelken. De populier is een boomwilg die oorspronkelijk geënt werd op de voet van de pionier Salix Caprea of boswilg. Dit verzekert de populier een sterke worteling in de bodem en een grote groeikracht.

De kraakwilg vindt men bijna altijd bij het water, hij is dikwijls meerstammig. Deze reusachtige kraakwilg overheerst aan de noordkant van het Reesinghebos (weg van de Reesinghelaan naar de oude kasteelhoeve Keirse).

Hij zegde: "Ik ga niet want men weet niet waarmee men goed of kwaad doet". Tweede getuige, Barbara Pieters, vertelt ongeveer hetzelfde als Joanna Pieters. Ook zij hoorde verschillende slagen geven, "niettegenstaande het schoon spreken van Martens".
August Depré, zoon van Francies, geeft toe dat "hij mede was gegaan om rapen naar het land van Francies D'hoore uit reden dat zij geen eten hadden". Maar August kon ontkomen: "Ik nam de vlucht, ik hoorde Petrus Martens nog schreeuwen en toen liep ik nog zeerder". GAM 3131. 17 januari 1855. P.V. nr. 1.

VI. DE BEZEMS TOESNOEREN MET DE WIEDAUWWISSE

Een wiedauwwisse is een wieme

Iedereen weet dat de wisse van een wilg soepel en plooibaar is. De wilg zo kenmerkend voor het Meetjeslandse landschap, is meestal geknot. De knotwilg is een schietwilg met de Latijnse naam Salix Alba. Zijn kruin gevormd door stevige opgaande 'spillen' heeft een ovale vorm, de boom kan ruim 20 m hoog worden. De 'tronken' bakenen weiden en gronden af en leveren nu bijna uitsluitend brandhout, maar hadden vroeger heel wat meer toepassingen. Wilgenhout was geschikt voor het maken van klompen, maar ook voor de minder belaste delen van landbouwwerktuigen en van windmolens bijvoorbeeld.

Voor ons verhaal is een heel ander soort wilg belangrijk, namelijk de katwilg of Salix Viminalis, een 'ghecorte wilg'. De scheuten hiervan waren onmisbaar voor de mandenmakers en de bezembinders. 'Gekort' betekent dat hij op een lage stam groeit van ongeveer 30 à 40 cm hoog. Eerstejaarsscheuten van de Salix Viminalis worden wiedauwwissen of wiemen genoemd*.

Het zouden de Romeinen geweest zijn die 300 jaar voor onze tijdrekening de Salix Viminalis binnenbrachten in onze streken. Het woord 'wieme' is van Viminalis afgeleid. De

soort kwam vroeger veel talrijker voor. Ze werd volop geteeld voor de bezembinders en de mandenmakers. Een mand kon gemaakt worden met groene, gele of rode wiedauw. De wissen groeien op een korte onderstam, het liefst bij een beek of in waterrijk gebied. Met het verdwijnen van de mandenmakers zijn ook de aanplantingen van wiedauw verdwenen en het is echt zoeken waar nog een restant is overgebleven. De wiedauwplant al even zeldzaam geworden als de mandenmaker zelf, laat staan de bezembinder. De eenjarige wisse was de lenigste, ze plooide in alle richtingen en was ideaal voor het vlechten van manden. De bezembinder gebruikte ze voor het toesnoeren van de bezems. Liet men ze groeien dan waren na drie groeijaren de twijgen stevige stokken geworden, genoemd 'wervenwiedauwstokken', zeer geschikt voor de bezemsteel.

Er zijn bittere en er zijn zoete wiemen

Mandenmakers opteren voor bittere wiedauw. Bezembinders verkiezen de zoete.
Gegoede mandenmakers hebben minimum één gemet land en kweken daarop hun wiedauw zelf. Gewoonlijk hebben ze zes percelen wiedauw met op elk perceel een ander soort. Ze weven immers niet alleen 'paardenmanden', 'rosseels' en wasmanden, maar ook wiegen en sierlijke boodschappenmandjes. Hetzelfde kan gezegd worden van gegoede bezembinders met wat eigen grond, waarop ze hun eigen Viminalis kweken.
Bezembinders die geen grond bezitten snijden en gebruiken meestal wissen van de knotwilg, de Salix Alba die overal te vinden is. Wissen van tronken mogen veelal gratis gesneden worden, op voorwaarde dat de tronken zelf niet geschonden worden. De wissen breken wel eens als ze met kracht worden aangespannen. Houthakkers, houtrapers, boeren, bakkers e.a. gebruikten de wissen ook om er hun "fasselen" of brandhout mee samen te binden.

Op speurtocht in Maldegem naar Viminalis

Op onze speurtocht naar de Salix Viminalis weet Raf Lamyns (Kleitkalseide nr. 75) te vertellen dat er vroeger gekorte Viminalis langs de Grote Nieuwhofdreef stond. We fietsen er samen naartoe, maar tot onze teleurstelling vinden we daar ... een grote industriële varkenkwekerij (brievenbus 36B). De schaarse restanten die overbleven zijn opgegroeid tot manshoge knotwilgen. Ze staan aan de gracht naast een veldweg, aan de noordzijde van het voornoemde bedrijf. De soepele wiemen van weleer zijn uitgegroeid tot lange dikke spillen. Alleen de lange fijne uiteinden zouden nog wissen kunnen leveren om bezems mee toe te snoeren.

Volgens Raf Lamyns was de partij Viminalis in zijn jeugd wel 2.000 m² groot. Men noemde dat toen Backers Bosje. Ze brachten de felbegeerde (en dure) gele, oranje en rode wiemen voort: het goud van de mandenmaker. De naam De Backer wordt trouwens in onze uiteenzetting enkele malen vermeld. Het moeten mandenmakers geweest zijn die in de Grote Nieuwhofdreef Viminalis kweekten voor eigen gebruik en voor de verkoop. In het P.V. nr. 46 van 6 januari 1834 lezen we dat ene Johannes De Backer toen boswachter was in Burkel.

Op andere plaatsen vinden we toch nog echte en bruikbare Viminalis. Bij het begin van de Mottedreef, juist voor woning nr. 20, waar de beek, het Ryckaerdswalleke, een korte bocht maakt, staan aan de rand een drietal soorten Viminalis. Je kan er kennismaken met de gezochte bezembinderswilg, op de 'ghecorte' onderstam: de rode, de gele, de groene.

Het zijn resten van een groter veld 'wiemen', aangeplant tientallen jaren geleden door wijlen Ferdinand Posman, aldus vernemen we van de weduwe van Jozef Posman, zoon van Ferdinand.
Ook langs de Noortemstraat, op een 500 meter zuidwaarts en landinwaarts van de historische hofstede van Willy Cauwels (in een moerbalk zagen we het jaartal 1685) vinden we een groene Viminalis met drie meter hoge éénjaarse wissen. Willy leidde ons behulpzaam tot bij de mooie struik groene Viminalis die er in een zeer mooi en waterrijk natuurkader heel goed gedijt en jaarlijks geknipt wordt.
De vroeger onontbeerlijke wilgensoort is hier en daar nog te vinden, opgegroeid als een tronk. Aan de twijgen laat de soort zich kennen. Aldus ontdekten we een rij tronken met rode Viminalis aan de Baaikensedestraat. We slaan met meer aandacht dan vroeger de vele wilgensoorten gade!

Processen in verband met de wiedauwwissen.

De jonge worden gesneden, de oude worden gekapt

Carolus Van de Wiele uit Knesselare is al om 7 uur 's morgens wiedauwwissen aan het snijden op het Papingloveld. Hij wordt op het boekje gezet door Hendricus Morijn, beëdigd boswachter in Papinglo. GAM 3131. 29 januari 1835. P.V. nr. 106.
Bernard Hoore, zoon van Martinus en wonend op Strobrugge, kapt een vracht wiedauwwissen op Strobrugge in het Goed der Elf Loten. Veldwachter Felix Van den Neste neemt hem in overtreding en haalt er als getuige Joseph Geirnaert bij, een jongen van 17 jaar, eveneens uit Strobrugge. GAM 3131. 20 augustus 1834. P.V. nr. 19.

Een jongen van vijftien valt op zijn knieën en vraagt pardon

Pieter Bottelberge, een jongen van vijftien heeft 180 groene wiedauwwissen gesneden in het Meersbos op de wijk Eybey. Hij wordt daar verrast door veldwachter Bourgonjon. Pieter slaat op de vlucht en laat zijn wissen achter.
Veldwachter Bourgonjon, die veel ervaring heeft, neemt zijn tijd. Hij stapt binnen bij Pieter Van Damme en houdt van daaruit het Meersbos in het oog. Een tijdje later keert Pieter Bottelberge terug, angstig en behoedzaam rondkijkend. Zodra hij zijn wissen begint te bundelen wordt hij op heterdaad betrapt door de veldwachter.
De jongen zegt dat ze bij hem thuis die wissen echt nodig hebben "om fasseelen te binden". Hij valt op zijn knieën en vraagt aan de veldwachter pardon. Waarop Bourgonjon antwoordt: "Ik ben op dienst en ik moet u een proces-verbaal geven. Ga naar de commissaris en vraag daar pardon!"
De volgende dag gaat die jongen van 15 naar de commissaris. Om pardon te vragen, ja, maar ook om te zeggen dat hij slechts 150 wissen gesneden heeft. En geen 180 zoals de veldwachter beweerde! GAM 3131. 2 juni 1834. P.V. nr. 64.

Mandenvlechter Van Leene uit Adegem bestolen

Op 21 april 1864 komt Pieter Van Leene, mandenvlechter te Adegem een klacht neerleggen: "Sedert de maand november laatstleden ben ik verscheidene malen bestolen van wiedauwwissen die ik kocht van een zekeren Van Hecke te Sint-Laureins en van Petrus Lippens te Adegem. De gestolen wiedauw stond op mijn hof en heb ik geprezen op vier franken.

De waterkant in de velden tussen Butswerve en de Kapelledreef, een enig mooi natuurkader. Voor de neus van de koe staan twee zeldzame laag geknotte groene wiedauwstruiken, voortbrengers van de soepele Viminalis wilgenwissen die de mandenvlechter nodig had. Bijna vanzelfsprekend staan ze bij een waterrijke beek.

Willy Cauwels leidde ons tot bij de wiedauwstruiken en demonstreert de extreme soepelheid van de Viminaliswieme.

Links: Willy bij de forse struik met drie meter hoge wissen.

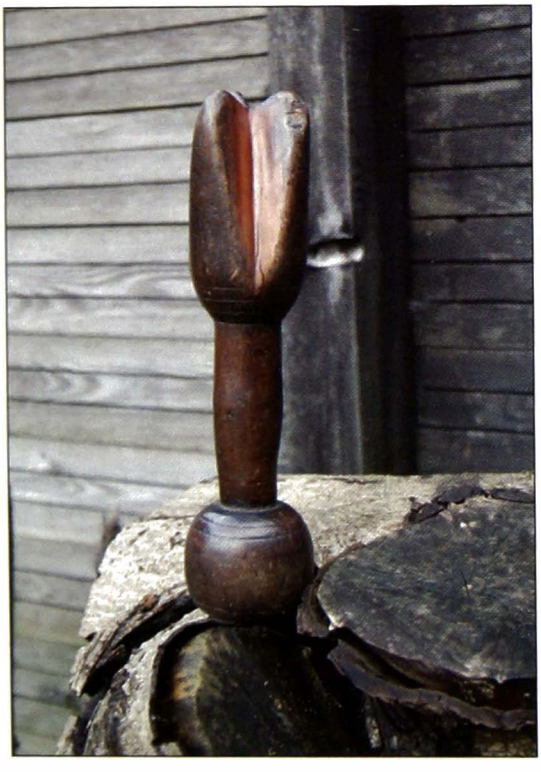

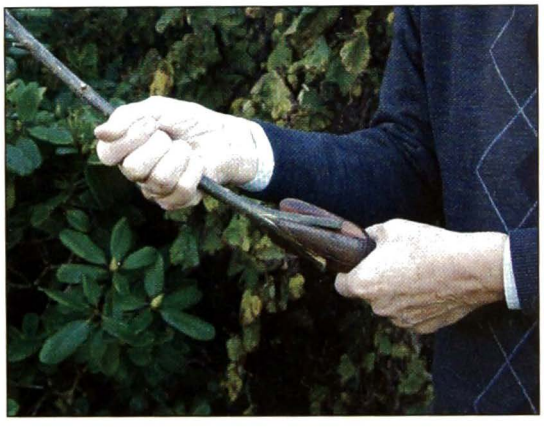

De spletter: een vergeten werktuig uit de bezembinderstiel.

Om de bezem toe te snoeren gebruikten bezembinders 'bezembinderstouw'. Dergelijk 'touw' bekomt men door een wieme te spletten. Daarvoor was dus een 'spletter' nodig. Enige speurzin en ook gelukkig toeval brachten ons op het spoor van dergelijke spletter. Een spletter is een houten voorwerp – vermoedelijk uit kerselarenhout – van 22 cm lang. Met de spletter splijt men de wieme tot bezembinderstouw.

Hoe gaat men daarvoor te werk?

Een meerjarige wieme wordt met het onderste deel van deze spletter beklopt. In de voet van de geplette wieme wordt vervolgens met een mes een drievoudige inkeping gemaakt. Ten slotte wordt de wieme krachtig over de top van de spletter geduwd. De drievoudige insnijding zorgt ervoor dat de wieme tot aan de top in drieën opensplijt. Het resultaat is 'bezembinderstouw', bruikbaar voor het toesnoeren van bezems. Dit wel zeer zeldzaam uniek gebruiksvoorwerp van de bezembinder wordt als een relikwie bewaard bij Odette Van Landschoot, dochter van een van de laatste bezembinders van Maldegem.

We moeten de wiemstokken halen waar ze staan

Leo Van Hifte is in Burkel "toeziender" op de goederen van de heer Godschalk-Vergauwen, grondeigenaar en wonende in Gent. Om 28 april, om 9 uur in de voormiddag komt Leo op het politiecommissariaat van Maldegem een klacht neerleggen die luidt: "Dinsdag laatstleden, gaande in den bos beplant met werven, berken en eiken hout, bemerkte ik dat er een hoeveelheid berkenstruiken de toppen afgesneden waren, alsook achtenveertig wervewiemstokken". De waarde van dat alles wordt geprezen op vijftig franken en de vermoedens wijzen in de richting van de gebroeders Baute, wonend op de wijk Kleit.

Op deze verklaring gaan Nicolas Hulin, Pieter Bollé en Leo Van Hifte naar Kleit. Ze vinden daar Ferdinand Baute "bezig met den berk te zuiveren", die Leo Van Hifte herkent afgesneden te zijn in den bosch hierboven genoemd.

Aan Ferdinand vragende waar hij de berk gesneden had, antwoordde die: "Wij moeten hem snijden en halen waar hij staat".

Bij Felix Snoeck op dezelfde wijk, vinden ze ook "eenige wervewiemstokken", die Leo Van Hifte ook herkent voort te komen uit het gemelde bos. Felix Snoeck zegt daarop dat hij de stokken vier weken geleden gesneden heeft op de wijk Eelvelde. Van Hifte wijst erop "dat de wiemstokken ten langsten tijd maar vier of vijf dagen kunnen afgesneden zijn, aangezien de botten nog groen zijn." Over dat alles wordt een proces-verbaal gemaakt en opgestuurd naar de Procureur des Konings in Gent. GAM 3131. 28 april 1864. P.V. nr. 22.

Een week later, 4 mei, komt Felix Snoeck in de voormiddags op het commissariaat en merkt een en ander aan op de feiten van de week voordien.

"Gehoord hebbend dat er een proces-verbaal is opgemaakt ten mijnen laste voor het afsnijden van berk en wiemstokken in het Waarschootbos kom ik de daders kenbaar maken die de berk en de wiemstokken hebben afgesneden, ikzelf onplichtig zijnde in de zaak. Den zesentwintigsten der gepasseerde maand, rond vijf uur en half des morgens, zijnde op mijn land bezig met vlas te zaaien, heb ik zien komen mijne zwagers Ferdinand Baute, Ambrosius Baute en zoon Jan Baute, allen wonende op Kleit. Elk van hen dragende eenen bond berk in dewelke zich verscheidene wiemstokken bevonden, die zij in hunne huizen hebben gedragen.

Denzelfden dag heb ik ook zien komen drie personen, aan mij onbekend, gelovende boswachters te zijn die het speur der gebroeders Baute volgden tot aan hun woonsten en zich dan naar Maldegem begaven.

De gebroeders Baute zijn gewaarschuwd van de komst van die personen en hebben haastig hun vrachten berk en wiemstokken verdoken op de landen van Bernardus Mathys, van Pieter Mathys en op het land van Haegeman. Verder verklaar ik dat Ambrosius Baute de wiemstokken later verdoken en gedolven heeft in zijn eigen land liggende voor zijn huis, alwaar zij nog berustende zijn. De vreeze die ik had van door hen mishandeld te worden is de reden waarom ik toen al die feiten aan de politie niet kenbaar maakte".

Op deze verklaring worden de veldwachter Bollé en Felix Snoeck naar de aangeduide plaats gezonden, waar ze Ambrosius Baute aantreffen. De veldwachter: "Ambrosius, wij gaan zien waar gij de wiemstokken verdoken hebt". Ambrosius: "Gij moet weten wat gij doet". En de veldwachter vindt, in den grond gedolven, de bond met 48 wiemstokken. Ambrosius geeft echter niet toe: "Alleman kan die bij mij in den grond steken, en ik weet er niet van". Hierop neemt veldwachter Bollé enige wiemstokken mee om te tonen aan boswachter Van Hifte. Die verklaart dat ze wel degelijk afgesneden zijn in het Waarschootbos te Kleit. GAM 3131, 4 mei 1864, P.V. nr. 23.

VII. WERVENHOUT KAPPEN VOOR DE BEZEMSTEEL.

Het venijn zit in de steel

De wiedauwstok? De wervenwiemestok? Dit is in de P.V.'s de benaming voor de bezemsteel. De steel? Een zeer belangrijk onderdeel van de bezem, maar niet iedereen heeft de stelen zomaar ter beschikking.
Wie een bezemsteel nodig heeft moet hem kweken of hem kopen. Zo niet heeft men een probleem. "We moeten hem snijden en hem halen waar hij staat". Dat is de logica van elke berkensnijder en zo klinkt het ook uit de mond van Ferdinand Baute op 28 april 1864.
Voor bezemstelen kan men ook piepjonge boomstammen gebruiken die kaarsrecht opgegroeid zijn. Wie geld heeft kan ze kopen bij de boomkwekers Pieter en Karel De Coninck en Karel Van Hulle. Hun aanbod is groot, want ze hebben voldoende plantsoenen, grote percelen met berken, populieren, essen, wilgen, eiken, notelaar, acacia enz. Als men maar betaalt !
Voor sommige berkensnijders kan het wel goedkoper: tweejaarse wiedauwwissen die uitgegroeid zijn tot handige houten stokken, takken van de gewone knotwilg of toppen van jonge berken... Bovendien staan er in Maldegem her en der geschikte boompjes op de plantsoenen, maar – spijtig - die zijn eigendom van landbouwers of boseigenaars...

Werven voor bezemstelen en grof vlechtwerk

Ongeveer 6000 jaar geleden vond men de techniek uit om de Salix Alba "te corten" tot knotwilg. Op zijn knots groeien de lange, soepele, plooibare wilgentenen, die zich lenen tot vele toepassingen. Al vanaf 300 jaar voor onze tijdrekening worden wilgentenen van de Salix Alba gebruikt voor vlechtwerk. Uit de Romeinse tijd werden gevlochten fuiken in rivierbodems gevonden. Wilgentenen werden geweven tot een mat waarmee een weg in veen- of moerassig gebied of de oever van een beek verstevigd werd. Dergelijke matten vertonen sterke gelijkenis met de 'hurde', de sleepeg van de landbouwer. Het landbouwmuseum in Donk bezit hiervan nog meerdere exemplaren, ze worden er met zorg bewaard.

Archeologen vonden bij het afgraven een dijk een werve, geweven met Salix Alba wiemen en daterend uit de IJzertijd.

Een ander soort wilg, Salix Caprea of boswilg, ook werve genoemd, is heel geschikt voor de steel van de hamer of sikkel, het hakmes, de bijl, de bezem. Meerjarige werven leenden zich voor grof vlechtwerk: men vlocht er de wand mee van een lemen hut en de afsluiting van een geitenstalletje. Ook voor dijkversteviging werden geweven matten van de Caprea gebruikt. Het is niet denkbeeldig dat er nog wervenmatten onder de grond zitten in de omgeving van het Romeins kamp op Vake.

Rode Salix Viminalis.

Gele Viminalis.

Groene Viminalis.

De cultivar uit de familie van de Ericacea aan de Jonge Jansdreef wordt 70 cm hoog, maar is geen "bezembinderskrakke"

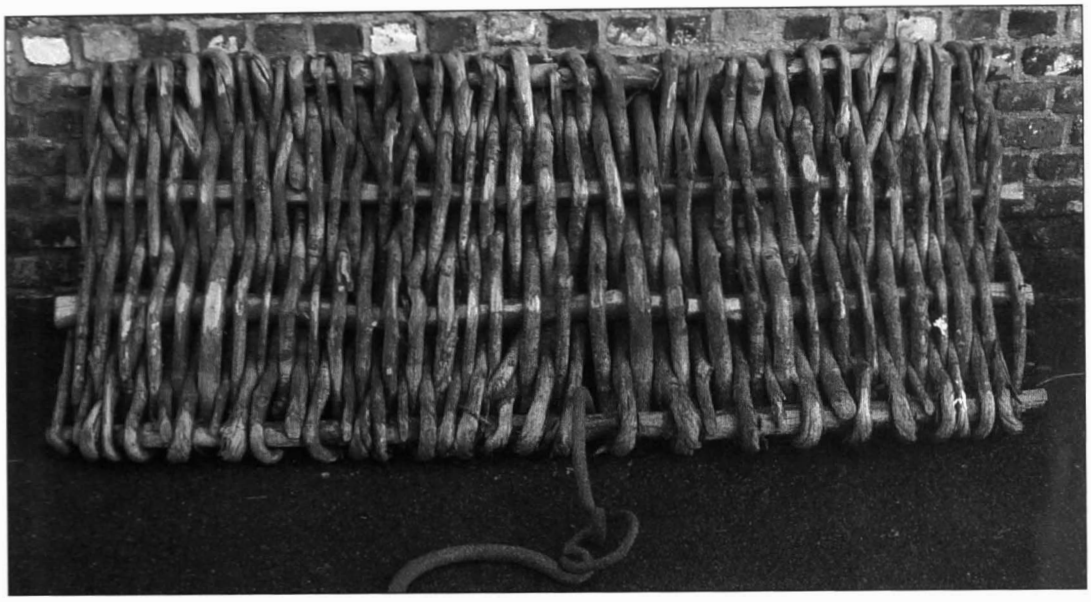

Het landbouwerswerktuig, de "hurde", of sleepeg, vertoont veel gelijkenis met de werven van eeuwen geleden voor de dijk- en oeververstevigingg.

Het woord "werve" in Butswerve

In juli 1838 maken Carolus en Augustinus Claeys uit Sint-Joris een wervenhouten mat om met hun paarden en wagens door de Paardedreef te geraken. Ook de gewone man maakte dus werfmatten. De aanlegplaats voor schepen werd ermee versterkt. Enkele werfmatten boven elkaar, afgewisseld met klei, keien en steengruis, zorgden voor een stevige kade of dijk. Vermoedelijk gebeurde dat in Eeklo (de Kaaistraat); in Maldegem (de Kadestraat, nu Kwadestraat); in de polders rond Damme (de Bavowerfdijk); in Oostburg (de Commerswerfweg); langs de Schelde in Antwerpen etc. "Antwerp" zou dan oorspronkelijk "an 't werf" geweest zijn. In die zin is naar onze mening Butswerve ooit een weg geweest, met werven verhoogd en verstevigd om een moerassig gebied over te steken.

De wervenwiemstokken worden gekapt uit kanthagen

Bernard Bekaert, grondeigenaar en landbouwer in Moerhuize legt een klacht neer in eigen naam en in naam van zijn pachter Pieter Thys, omdat "binst verscheidene nachten menigvuldige esschen, wulgen en wervenwiemstokken zijn afgesneden uit zijne kanthagen staende rond zijn land, alsook van hetgone van zijnen pachter". In de kanthagen zijn afgesneden: 20 wervenwiemstokken en 14 berkentoppen bij Bernard Bekaert, plus bij zijn pachter 20 wervenwiemstokken en 20 berkentoppen, waarvan de waarde geschat wordt op 20 franken.
Bernard Bekaert vermoedt dat de schade werd aangericht "door verscheidene bessemmaekers van den wijk Cleit". Daarop begeeft de commissaris zich naar Kleit, vergezeld van een boswachter en een veldwachter : Francies Fransoo en Pieter Bollé, maar ze vinden de daders niet.
Ze hoopten Ferdinandus Crul, bessemmaker, als schuldige te kunnen aanduiden. Ze vinden inderdaad in diens woning "eenen bond esschen, wulgen en werven wiemstokken, inhoudende vierentwintig stuks. Ferdinand wordt buiten verdenking gesteld, omdat hij kan

Un vannier raccommodait une nasse en osier. (Page 232, col. 3.)

Een mandenmaker is bezig met het herstellen van een loofmand, terwijl hij het bezoek krijgt van een rondreizende mandenverkoper. Achter de rug van de mandenmaker staan de wilgentenen gestapeld. Illustratie uit 1863.

bewijzen "zondag laest in den namiddag die gekogt te hebben van Pieter De Coninck, waervan hij alsmede drie dozijnen had gekocht voor de somme van vijf franken, (een somme) die Van Landschoot hem schuldig was. Dat hij de eerste bond heeft geleverd den vierden dezer maend rond vier uren van den morgend en den tweeden bond den zesden dezer maend tusschen drie en vier uren van den morgend, te saemen vier dozijn".

"Vandaar zijn we gegaan naar de woonst van de weduwe Van Deynze waar we essen, wilgen en werven vonden, in totaal dertig stuks. Ferdinand en Charles Van Deynze verklaren alles gesneden te hebben "langs de kanten van Sint-Laureins".
Bij Marianus Van Landschoot worden vijftig wilgen wiemstokken, gesneden op het grondgebied van Sijsele, gevonden en bij Jacobus Claeys achtenzeventig wilgen. Naar eigen zeggen had hij die gekocht aan Karel De Coninck,wonende te Knesselare. Na al het voornoemde bezembindersgerief te hebben aangeslagen, hebben we Pieter De Coninck en Ferdinand Crul samen ontboden. Zo ook Karel De Coninck en Jacobus Claeys. Er werden helemaal geen wiemstokken gekocht of verkocht. GAM 3131. 12 september 1860.

Werven uit andermans erven

Jan Tanghe uit Kleit en Francis Longueville, 19 jaar, zoon van Pieter en wonend op Papingloveld, zijn op zoek naar schone wervenhouten persen. Ze trekken naar Donk en kappen daar 164 persen op een eigendom van de weduwe van Livinus Roels.
Bij het terugkeren worden ze op het Vossenhol tegengehouden door veldwachter Bourgonjon, elk met een zware bond wervenhouten persen op de rug. GAM 3131. 8 november 1834. P.V. nr. 89.

Met het kapmes of de ijzeren haak op de perse

Aan vindingrijkheid en handigheid ontbreekt het niet als het gaat om aan mooie 'lange persen te geraken'. In de bossen van Jan Vermeersch, zijn, "gedurende zijn ziekelijkheid", takken afgetrokken door middel van een lange eiken perse, "alwaar een hauwmes van boven was vastgebonden. Het bos heet De zes Gemeten en ligt in de cijnsgrond van Papinglo. "GAM 3131. 7 januari 1833. P.V. nr. 4.

Commissaris Jan De Wilde en veldwachter Leonard Bourgonjon doen "een ronde doende om alles nae te speuren". In Burkel aan het sparrenbos, genaamd "taentiensveld" (het Haantjesveld), toebehorende aan baron Pecsteen, zien zij Xaverius De Croock "bezig met de takken van de sparrebomen af te trekken bij middel van een lange perse, die groene en versch afgekapt was en alwaer een zwaeren ijzer haak alboven was aengenageld". Xaverius neemt de vlucht en liet alles achter. GAM 3131. 30 augustus 1833. P.V. nr. 27.
Ook in één van de bossen van baron Pecsteen op Papingloveld worden drie mannen op heterdaad betrapt: Bernard Van Landschoot, 21 jaar, zoon van Ambrosius, Marianus Van Landschoot, 17 jaar en Bernard D'Hooge, 15 jaar, zoon van Pieter Jacobus, allen wonend in Kleit. Ook zij waren bezig om met "een perse, waaraan al boven een ijzeren haak was vastgemaakt" persen af te trekken. GAM 3131. 11 oktober 1837. P.V. nr. 227.
Joannes Buysse is pachter en toeziener op de bossen van meneer Beirleire, "avoué te Gent". Op zijn ronde in Burkel heeft Joannes Buysse vier personen houten persen zien kappen in een bos dat zijn volle wasdom heeft. GAM 3131. 20 maart 1833. P.V. nr. 9.

Zelfs de plantsoenen moeten eraan geloven

Judocus Gailliaert, landbouwer in de Bogaarde, legt een klacht neer over het volgende feit. Vijftien 'achtkanten' populieren, vorig jaar geplant, zijn afgekapt en weg. Commissaris Jan De Wilde en veldwachter Bourgonjon begeven zich terstond naar Gailliaerts land gelegen aan de Vossenholstraat en vinden daar de vijftien afgekapte plantsoenen plus negen tronken, die beschadigd zijn.
Na navraag bij de buren vernemen ze van de huisvrouw van Francies Coene dat ze heeft zien passeren tussen twaalf en één, vijf jonge gasten, houtrapers uit het Westeindeke. Worden in verdenking gesteld: Jan Francies Van Overmeire, 16 jaar, Petrus Van Overmeire, 15 jaar, Severinus Van Houcke, 18 jaar, Petrus Van Houcke, 14 jaar en Ferdinand Timmerman.
De harde bewijzen komen van een jongetje van negen jaar: Petrus De Clerck, zoon van Antonius. Hij verklaart dat hij de plantsoenen heeft zien afkappen en dat hij de personen wel zou herkennen als hij hen zou zien. Jan De Wilde organiseert een confrontatie met alle betrokkenen en de jongen wijst naar de twee Van Overmeires. Ze geven toe, maar voegen er onmiddellijk aan toe: "Wij zijn niet alleen geweest. De anderen hebben ook gekapt!" GAM 3131. 17 april 1835. P.V. nr. 117.

Ook rijke mensen maken zich schuldig en de baron is verbolgen

Jacobus Allaert, 40 jaar, boswachter in Burkel, geeft twee personen uit St.-Joris een bekeuring. Carolus en Augustinus Claeys, landbouwers van 31 en 38 jaar oud. Om gemakkelijker door de Peerdedreve te kunnen passeren met hun paarden en wagens hebben ze daar de achtjarige plantsoenen van beuken en larix omgehakt en op de

modder gelegd. De bomen werden er geplant en zijn eigendom van de heer de De Meulemeester uit Gent. Ondervraagd door boswachter Allaert verklaren zij zonder enig chuldbewustzijn: "We vonden dat de Paardedreef te zompig, te drassig en te moerassig was voor onze paarden en onze wagens. Daarom hebben we een paar spillen afgekapt om er een wervenhouten mat mee te maken". GAM3131. 21 juli 1838.

Op een zomerse namiddag in september rijden twee heren van stand te paard door allerhande dreven op de wijken Kleit, Burkel en Vossenhol. Het zijn baron Philippe Pecsteen, grondeigenaar aldaar, samen met zijn goede vriend notaris Wallyn. Ze zien daar met eigen ogen dat er overal persen en sparrespillen afgehakt zijn.
Baron Pecsteen is "zeer verbolgen" omdat "zijn mensen" (...) "zonder permissie zijn boomen alzoo schonden". Pieter Trenson wordt er bijgehaald om een schatting te maken van de aangerichte schade. GAM 3131. 21 september 1838.

Pieter Van Leene moet de aangerichte schade schatten

Veldwachter Leonard Bourgonjon ziet op zijn ronde dat de jonge gast Joannes Francies Van Overmeire, wonend bij zijn ouders in Butswerve, bezig terwijl hij sparrepersen afkapt in een bos van de heer Vermeersch, grondeigenaar te Gent. Van Overmeire loopt weg, maar "de veldwachter achtervolgt hem tot in zijn huys". Uit de ondervraging blijkt dat hij in dat bos twintig persen kapte. Daarop wordt Pieter Van Leene ingeschakeld, de boswachter van de heer Vermeersch. Hij inspecteert het bos en schat de aangerichte schade op tien frank. GAM 3131. 30 maart 1833. P.V. nr. 11.

Voor elk wat wils in Butswerve: brem, berk en spillen

Butswerve ligt tussen Reesinghebos en Pappoele, tussen de Ederivier en Donk. In Butswerve vindt de bezembinder al wat hij nodig heeft: brem en berk voor de bezemborstel, wiedauwwissem om hem toe te snoeren, en gepaste spillen voor een goede steel. We geven drie voorbeelden.
a.Er wordt brem gestolen: Bernardus De Roo, Eduard De Roo en Eduard Van Speybroek, bezembinders van 'den Akker' verklaren dat ze elk een bond brem gesneden hebben op het land van Ferdinand De Lille, landbouwer in Butswerve. GAM 3131. 9 februari 1861. P.V. nr. 11.
b.Zij kunnen berk gebruiken:Jacobus De Busscher en Carolus De Busscher wonen op Strobrugge. In Butswerve snijden ze groen berkenhout in het Hoorlambos, eigendom van Francies Coene.
Een week later snijden ze nogmaals groene berk in Butswerve, maar nemen de benen als ze de boswachter zien. Ze zijn daar bezig op een eigendom van meneer Charles Van Caloen. Diens toezichter Ferdinand De Clerck vindt er 35 bonden vers afgesneden berk, dichtgebonden met wiedauwissen. GAM 3131. 14 april 1834. P.V. nr. 56 en 22 april 1834. P.V. nr. 57.
c. Spillen uit Butswerve: Augustinus Zoetaert, 64 jaar, is werkman bij baron Philipppe Pecsteen en ook diens toezichter. Als hij in Butswerve komt aan het bos Den Kauter, ziet hij daar Joanna Pille die op de vlucht slaat met een zware bond groen berken- en notelarenhout die ze heeft gekapt. De aangerichte schade is gering: nauwelijks 1 fr. Joanna wordt niet schuldig bevonden omdat ze voordien al ontoerekenbaar verklaard was. Bijgevolg werd er een proces-verbaal opgesteld "om gezonden te worden daer en waer zulks behoort", d.w.z. in de papiermand. GAM 3131. 20 mei 1837. P.V. 202.

Bloed en tranen voor, ocharme wat berk en een bezemsteel

Op 26 maart 1854 om twee uur in de namiddag luistert de commissaris naar het hiernavolgend tragisch verhaal van Eugenius Delameilleure, 'bessemmaker' woonachtig in Kleit. "Op 6 februari laatstleden ging ik in de voormiddag met Leonard Tagon, Francies Landuyt en Bernard Landuyt, allen bessemmakers in Kleit, wiemstokken en berk snijden in Moerkerke in West-Vlaanderen. Terwijl we bezig waren wiemstokken af te snijden in een eikenboombos kwamen er twee boswachters op ons af en we namen de vlucht, elk naar een verschillende kant van het bos. Ikzelf ben door kanten en meersen gelopen "om het Gentsch grondgebied te bereiken".

Toen ik op een landslag kwam, die paalde aan de landen van Karel Couchuyt en Stockman uit Oedelem, zag ik dat ze beiden met elkaar stonden te klappen en hoorde ik Couchuyt tegen Stockman zeggen: "Help mij den dezen pakken!"
Toen liep ik in de kanten van het land toebehorend aan Stockman, sprong in de gracht, liep verder naar de hoek van dat land en klom uit de gracht, maar, helaas, ik stond recht voor Couchuyt, die een vork omhoog hield om mij te slaan. Ik stak mijn rechterhand boven mijn hoofd "uit vreeze dat hij op mijn hoofd zoude geslagen hebben. Toen ontving ik zulken geweldigen slag met de vork op mijn rechterarm dat ik in onmacht viel. Nadat ik daar wat gelegen had "ben ik bij mijn eigen gekomen", maar Couchuyt hield zijn vork op mijn hart geschoord. Ik smeekte hem om mij niet dood te steken en ik werd ook gewaar dat mijn arm was afgeslagen.

Een tijd later kwamen er twee personen naar mij, gewapend met pistool en sabel. Ze trokken mij uit de gracht waarin ik gevallen was en leidden me naar Oedelem tot bij de burgemeester. Die zegde: Ik heb nu genen tijd. Het is loting. Ge moet hem leiden naar twee mensen die hem kennen. Toen zegden twee gendarmen die daar aanwezig waren: Steekt hem in het kot tot na de loting. Ze staken me in het kot, maar ze lieten de deur open staan. Ik ben dan uit het kot weggegaan zonder dat er mij iemand aansprak en ik ging naar huis.

Zeven dagen later ben ik naar het hospitaal van Brugge gegaan om mijn arm te doen genezen. Ik ben daar moeten blijven tot de elfde maart, zijnde vijf weken min twee dagen. En nu sta ik hier om een klacht neer te leggen tegen Karel Francies Couchuyt".
Aldus de eenvoudige pechvogel bezembinder Eugeen Delameilleure over de tragische afloop van zijn avontuur. Naderhand komen Leonard Tagon en de gebroeders Landuyt verklaren dat ze gezien hebben hoe Eugeen met een zware vork geslagen werd op zijn arm en zijn hoofd tot hij bewusteloos was en in de gracht viel. Toen zijn ze gevlucht "uit vreeze van zelf ook mishandeld te worden". Na voorlezing van het proces-verbaal stemden de bezembinders in met de tekst, maar ze hebben niet ondertekend want ze konden niet schrijven. GAM 3131. 26 maart 1854. P.V. nr. 11.

VIII. KOSTELOOS ONDERWIJS VOOR HUN KINDEREN 1860 e.v.

Mijnheer de Vrederechter, wees mild voor bezembinders

In 1848 zit Maldegem zonder politiecommissaris. Schepen Joseph Van Nieuwenhuyse jr. neemt tijdelijk de taak op zich, dit wil zeggen de behandeling van de P.V.'s over moord, poging tot moord, doodsbedreigingen, brandstichting, diefstal met of zonder inbraak,

"gevechten ten bloede" met of zonder messen, slaande ruzies enz.
Aan een proces-verbaal tegen bezembinders voegt hij een begeleidend schrijven toe dat in menig opzicht merkwaardig is. Hij suggereert aan de vrederechter te Eeklo enig begrip op te brengen voor bezembinders. "Hun processen handelen in wezen toch maar over "kleine overtredingen van grote sloebers", aldus schepen Van Nieuwenhuyse. GAM3130. 17 januari 1848.

Geef hun kinderen gratis onderwijs

De overgrote meerderheid van de Maldegemse bezembinders eerbiedigt de wet en wordt bijgevolg niet vermeld in de dagboeken van de commissaris. Bezembinders die geverbaliseerd worden vormen een minderheid. Ze behoren tot de zorgenkinderen van de beleidslieden van weleer. Schepen Joseph Van Nieuwenhuyse jr. heeft veel begrip voor de moeilijke omstandigheden waarin ze leven en hun brood moeten verdienen. Hij noemt ze geen kleine criminelen of deugnieten. Integendeel, hij beschouwt ze maar als 'sloebers'. Dat kadert volkomen in het toenmalig beleid ten gunste van de kansarmen. De slogan luidt ongeveer als volgt: Geef hun kinderen een geleerdheid en ze zullen het ver brengen!

Als belangrijke stapstenen in die richting vermelden we :
1843 e.v.: de gemeenteschool voor jongens onder de leiding van meester Wallemacq.
1858 e.v.: de gemeenteschool voor meisjes onder de leiding van Mathilde Courtmans.
1860 e.v.: de school van meester Vercruyssen in Kleit, voor zowel jongens als meisjes.
Alle drie geven ze gratis onderwijs aan de kinderen van kansarmen.

We zijn onze uiteenzetting begonnen met de 16 bezembinders uit 1748. Ze hoopten dat er voor hun beroep een mooie toekomst was weggelegd. Uiteindelijk hebben ze ook meer dan 80 jaar goede tijden gekend. We besluiten onze uiteenzetting met de namen van de negentien bezembinders die voor hun kinderen een hoopvolle toekomst voorbereiden door ze een zekere geleerdheid te geven. Niemand onder hen kon lezen of schrijven.

Kinderen waren in de 19de eeuw goed voor alle werk: een bezemmeisje. Illustratie uit 1863.

De eerste negentien bezembinders die in 1860 hun kinderen inschrijven in de school van meester Vercruyssen in Kleit.

Meester Vercruyssen schrijft gemiddeld vier leerlingen per maand in. Hij sluit zijn lijst af wanneer de inschrijvingen voor het tweede leerjaar een aanvang nemen, dit wil zeggen op 26 augustus 1861.

1. De Backer Ambrosius,
2. Longueville Regina.

Op het Plein.
3. Van Landschoot Ambrosius.
4. Van Landschoot Charles-Louis.
5. Lammens Jean Baptist.

Doornstraat.
6. Gobeyn Joannes.
7. De Coninck Robertus.
8. De Vusser Pieter Bernard.
9. Van Landschoot Jacobus.
10. Dauwens Jean Baptist.

Doorn.
11. Van Kerrebrouck Charles-Louis.

Halledreef.
12. Longueville Francies.

Lieve Vrouwdreef.
13. Verschelde Josephus.
14. Blancke Pieter.

Tijskensdreef (schrijfwijze uit 1860)
15. Landuyt Pieter.
16. Landuyt Francies.
17. Dela Meilleure Eugenius.
18. De Jaegher Ferdinand.

Op Het Veld.
19. Blancke Pieter.

GAM2482. Inschrijvingen van leerlingen voor het kosteloos onderwijs in Kleit, begonnen op 13 juli 1860 en afgesloten op 26 augustus 1861 door den aangenomen onderwijzer J. Vercruyssen. In dit document staat voor elke inschrijver naam, beroep, woonplaats, naam van de huisarts-schoolarts (voor allen is dat dokter en burgemeester Lieven De Buck), de godsdienst waartoe het aangeboden kind behoort (katholiek), diens geboorteplaats en -datum plus de datum van inschrijving.

De jonge koewachter bestudeert aandachtig een tandwiel, terwijl hij op de koeien let. Leergierige kinderen stellen zich niet tevreden met het onderwijs dat ze genieten in de basisschool, ze vullen het aan door zelfstudie. De illustratie dateert van 26 maart 1859. Misschien heeft de knaap gehoord van treinen, en is zijn fantasie aan het werk. In dat jaar rijdt de trein al van Brussel naar Oostende (1838 e.v.),maar nog niet door Maldegem.

Regina Longueville trekt voor de meisjes de eerste golf van geleerdheid op gang

Op 14 juli 1860, de tweede dag van de inschrijvingen, komt een vrouw zich aanmelden. Ze is zelfstandige "bessembindster" en reeds grootmoeder. Ze woont in de dorpskern van Kleit en komt haar kleinzoon inschrijven: August Trenson, een jongen van 7 jaar, geboren op 5 december 1853. En wat verneemt ze van de onderwijzer? Dat ook de meisjes van het kosteloos onderwijs mogen genieten.
Met dat ja-woord start de inschrijving van 12 meisjes tussen 7 en 14 jaar. Ze willen allemaal binnen het jaar leren lezen en schrijven: één meisje van 6 jaar; drie van 8 jaar; twee van 10 jaar drie van 11 jaar; één van 12 jaar en één van 14 jaar.

Zes onder hen zijn dochters van bezembinders.
1. Sabrina Landuyt, 6 jaar, dochter van Francies
2. Hortencia De Jaegher, 7 jaar, dochter van Ferdinand
3. Sabina Van Landschoot, 8 jaar, dochter van Charles-Louis
4. Lucia Blancke, 10 jaar, dochter van Pieter
5. Barbara Van Landschoot, 11 jaar, dochter van Ambrosius
6. Lucia De Jaegher, 12 jaar, dochter van Ferdinand.

Hebben de Kleitse bezembinders een hertogin in de familie ?

Zoals al vermeld, in 1864 publiceert mevrouw Courtmans "De Bloem van Kleit", de roman over de bezembinder Ambrosius De La Rivière en zijn dochter Bella. Een Franse familienaam, inderdaad, omdat mevrouw Courtmans er vast van overtuigd is dat de Kleitse bezembinders met een Franse familienaam daadwerkelijk afstammen van de Hugenoten, dit wil zeggen van protestanten die uit Frankrijk verdreven werden omwille van hun geloof. Kortom, de vraag rijst of hoger genoemde Regina Longueville, die in juli 1860 een kind laat inschrijven op school, zou kunnen afstammen van de hertogin De Longueville (1616 – 1679) de heldin van de Hugenoten?

We gingen te rade bij een stamboomspecialist

"Die veronderstelling is pure onzin", aldus Medard Trenson. Na jaren onderzoek van Kleitse stambomen ontdekte Medard dat er al drie Longuevilles en één Trenson in Kleit woonden nog voor de Duchesse de Longueville geboren is (1616).
In de parochieregisters van Maldegem staat trouwens dat ene Fermijn Longueville hier in 1595 gedoopt is en dat ene Catharina Longueville hier doopmeter was in 1614.
Bovendien blijkt uit de Staten van Goed dat zowel Simon Trenson als Remij Longueville omstreeks 1600 geboren zijn, dat ze in 1614 in Kleit komen wonen en hier ook trouwen. Remij Longueville verwerft hier land in eigendom, palend ten noorden aan de Nieuwe Hofdreve en ten oosten aan de Cleitstraete. Hij wordt nergens vermeld als bezembinder maar hij woont wel in een huisje met een schuurtje en een stalletje "staende op het land vanden Armen van Maldegem", aldus nog Medard Trenson, die ik hartelijk dank voor de informatie.
Welnu, als er ooit familiebanden bestaan hebben tussen de Kleitse bezembinders en de Franse Hugenoten, dan moeten die gezocht worden in de documenten van de jaren 1500. Blijft de mogelijkheid open? Persoonlijk denk ik daar positief over, net zoals mevrouw Courtmans. En dit, zolang er geen bewijs geleverd wordt van het tegendeel.

Anne-Geneviève de Bourbon, Duchesse de Longueville
Gravure afbeelding van Anne-Geneviève de Bourbon, hertogin van Longueville (1616-1679). Illustratie in: Journal pour tous. Magazin littéraire illustré. Paris, Lahure et Hachette, 12 september 1863, p. 761.

IX. De laatste generatie van Maldegemse bezembinders

In de loop van de 20ste eeuw is het bezembinden uitgestorven. Na Wereldoorlog I schakelde de voorlaatste generatie over naar een ander beroep en na Wereldoorlog II was het voor iedereen helemaal gedaan. Ter illustratie het levensverhaal van twee bezembinders: Theofiel Van Landschoot (1874-1942) en diens zoon Omer (1906-1972). We laten iemand aan het woord die het allemaal van dichtbij en met veel belangstelling meemaakte, namelijk Odette, dochter van Omer. Ze woont in de Fabiolalaan 22, in Maldegem.

Te voet en met de hondenkar naar de markt in Brugge

"Mijn grootvader Theofiel Van Landschoot is afkomstig van Kleit. Hij trouwde met Emma Van Loo en ze kregen 13 kinderen. Mijn vader was een van die dertien.
Theofiel, een echte Kleitenaar, was van huis uit bezembinder. Dag in dag uit was hij in de weer om de kost te verdienen voor die vele hongerige monden. Zoals alle bezembinders werkte ook hij altijd in open lucht. Hij maakte hij bezems zoals dat in Kleit gebruikelijk was : toegesnoerd met groene wiedauw, goedkoop maar goed.
Hij wond rond zijn bundel brem of berk een zelfgemaakte vlassen touw dat stevig vastgeknoopt was aan een haak in de muur. Achteruitgaande zoals een zeeldraaier spande hij zijn touw zo hard mogelijk rond de voet van het bezemrijs.

Dan nam hij wiedauw, maakte met zijn mes drie gleufjes in de voet van elke wisse en duwde de spletter in die gleufjes. Met zijn spletter gleed hij voorzichtig tot aan de top van de wieme zodat hij telkens drie lange slierten had. Opnieuw achteruitgaand met gespannen touw wond hij ten slotte elk van die wiedauwslierten stevig rond de voet van de bezem. Met de groene bast langs de buitenkant.

Elke dag, voor dag en dauw, trok hij, te voet en met een hondenkar vol bezems, naar de markt in Brugge. Na de Eerste Wereldoorlog verminderde de vraag naar bezems aanzienlijk. De handel in kippen en konijnen werd daarentegen winstgevend. Sindsdien stapte Theofiel elke week met een hondenkar vol bezems, kippen en konijnen naar Brugge. Hij woonde toen langs de Brugse Steenweg op De Krone en heeft dat handeltje en de bezembinderij volgehouden tot een paar jaar voor zijn dood in 1942.

Opnieuw bezembinders gedurende Wereldoorlog II

Mijn vader, Omer van Landschoot, zoon van Theofiel, ging van in zijn jonge jaren mee met de hondenkar naar Brugge. De kinderen werden groter, de lading werd zwaarder en een duwtje aan de kar was altijd welkom.
Thuis had hij samen met zijn vader veel bezems gemaakt, maar hijzelf werd geen bezembinder van beroep. Maar zie, in het begin van de Tweede Wereldoorlog oordeelde hij daar opeens heel anders over, want de vraag naar bezems werd opeens enorm groot. Toen is Omer opnieuw bezembinder geworden. Aanvankelijk werkte hij zoals hij dat geleerd had van zijn vader, maar al heel snel maakte hij niets anders dan berkenbezems en bovendien toegesnoerd met een mooi ogende witte band. Kortom, iets speciaals : sterker, taaier, mooier en ... een beetje duurder dan met gesplette groene wiedauw.
Omer haalde toe zijn gerief hoofdzakelijk uit drie bossen : Pappoelebos, Reesinghebos en het Stekkebos. Het Stekkebos was een bos van 4 à 5 ha. Het lag op het grondgebied Donk, ten westen van de Koning Albertlaan tussen de Passiedreef en de Oostdreef. Het werd gerooid tussen 1948 en 1950.

Omer was een berkensnijder die overal en altijd het gewoonterecht van de berkensnijders eerbiedigde. Dit in tegenstelling tot vele berkensnijders die op dit punt een slechte reputatie hadden. Omer sneed alleen de lange en fijne twijgen van de wilde berk. En hij kapte bovendien veel kreupelhout dat in verwaarloosde bossen overal in de weg stond. Zo hielp hij mee aan het onderhoud en de opwaardering van de bossen waarin hij werkte. Bovendien leverde hij al zijn bezems zonder steel. Bijgevolg moest hij nooit wervenhouten spillen gaan kappen van beschermde bomen of op verboden terrein.

Omer had een specialiteit waarop hij fier mocht zijn.

Als bezembinder-berkensnijder had Omer een specialiteit waarop hij terecht fier mocht zijn: berkenbezems met een brede witte band. Daartoe had hij wervenhouten wiemstokken nodig van 1,20 meter lang en 4 centimeter dik. Ze moesten afkomstig zijn van de bos- of waterwilg, een stuikwilg die men in het wild aantreft langs de zoom van elk bos. Hij kapte die wiemstokken met een goed kapmes en legde ze gedurende een week in een stromend beekje te weken. Nadat hij ze gepeld had sneed hij daarvan met een vlijmscherp mes een aantal lange linten. Die houten linten moesten wit en soepel zijn. Ze moesten bovendien glanzen. En ten slotte moesten ze nog dun, glad, sterk en onbreekbaar zijn. Met linten die al de voornoemde kwaliteiten hadden maakte Omer ten

slotte een mooi ogende band van ongeveer 10 centimeter breed aan het boveneinde van de bezem.

Per fiets met een paar dozijn bezems naar de polderdorpen.

Met die speciale bezems trok hij per fiets naar de polderdorpen: Westkapelle, Lapscheure, Damme, Knokke-Hazegras enz. Boven zijn voorwiel een laadbak vol bezems, plus nog twee grote pakken breed achter zijn zadel en goed vastgebonden. Het waren telkens grote ladingen want hij leverde uitsluitend per zes of per dozijn.
Omer was daar altijd welkom bij de herenboeren. Zijn bezems waren duidelijk veel sterker en taaier dan de gebruikelijke en bijgevolg zeer geschikt om grote erven te onderhouden en om zwaar werk te verrichten in de stallen. Bovendien oogden hun glanzende witte banden veel mooier dan de smalle banden van goedkopere groene wiemen. Bezems verkopen werd daar af en toe een ware ruilhandel: een paar dozijnen bezems naar de Polders voeren en terugkeren met wat tarwe en andere onmisbare levensmiddelen die gedurende de oorlog schaars waren, ook bij bezembinders.

De laatste bezembinder van Maldegem

Na de oorlog werden harde bezems overal vervangen door harde borstels : taaie kokos tussen twee plankjes. Omer stopte toen als bezembinder en begon thuis harde schuurborstels te maken.
Twintig jaar later hadden de laatste bezembinders er definitief het kapmes, de spletter en het bijltje bij neergelegd. De Kleitenaars oordeelden toen dat de tijd gekomen was om in een stoet eer te betuigen aan ondermeer de bezembinders van weleer. Ze zochten overal nieuw gemaakte bezems of bezembinders die ze wilden maken. Helaas, zonder succes. Uiteindelijk kwamen ze terecht bij Omer Van Landschoot.
Voor die feestelijke gelegenheid (Stoet in 1958, Honderd jaar parochie Kleit)
heeft hij zijn laatste bezems gemaakt. Meteen beseften zowel hij als heel zijn omgeving dat hij toen de laatste bezembinder van Maldegem was.
Een eresaluut aan Omer en een dankwoord aan zijn dochter Odette die ons met veel liefde en veel heimwee een en ander vertelde over twee bezembinders die haar nauw aan het hart liggen.

We eindigen met het
'kapmes' van Omer Van Landschoot
een onmisbaar werktuig
uit de tijd van de bezembinders.

Met dank aan:
Walter Notteboom (foto's en medewerking).
Jozef Dobbelaere (volkstellingen).
Marc De Schinkel (tikwerk).

Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem, een Zeeuw over Middelburg-in-Vlaanderen

Marc Martens

In de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg - Nederland bewaart men onder het nummer 3960 een handschrift, dat in een veertiental bladzijden van folioformaat handelt over Middelburg-in-Vlaanderen. Het draagt als titelopschrift *Middelburg in Vlaanderen*, maar bevat geen auteursnaam. Niettemin is het met zekerheid toe te schrijven aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem, van wie in de Zeeuwse Bibliotheek nog andere manuscripten en brieven te vinden zijn.
Hoewel er van de veertien folio's maar een tweetal zijn die echt nieuwe en belangwekkende gegevens aanbrengen over Vlaams Middelburg - Belgisch zou hier een anachronisme zijn - lijkt het ons precies om die twee de moeite waard de auteur en zijn pennenvrucht hier onder de aandacht te brengen.

De auteur

De samensteller van het schrift is bij ons begrijpelijkerwijs een volslagen onbekende. Aan het *Nieuw Nederlandsch biographisch Woordenboek* en enkele andere bronnen ontlenen we volgende gegevens over hem [1]:

Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem werd op 29 februari 1752 geboren in Vlissingen. Zijn vader bekleedde daar ambten van onder meer baljuw, raadslid en burgemeester. Sinds hij in 1764 voor 6000 gulden de heerlijkheid Ritthem bij Vlissingen had gekocht, voegde hij 'van Ritthem' toe aan de familienaam.
Na primair en voortgezet onderwijs in zijn geboortestad, trok Nicolaas Cornelis naar de universiteit in Utrecht, waar hij in 1773 promoveerde tot doctor in de beide rechten op een proefschrift, getiteld *Dissertatio ... sistens defensionem civitatis Vlissinganae anno 1572, in libertatem se vindicantis ...* [2]. Kort daarna werd hij pensionaris honorair, vervolgens pensionaris, d.i. juridisch adviseur en advocaat van zijn vaderstad. Hij was lid van de Staten van Zeeland en werd ook afgevaardigd naar de Staten-Generaal.

Zijn politieke keuze voor de patriottische partij, die zich keerde tegen stadhouder Willem V, bracht mee dat bij de onlusten naar aanleiding van Willems machtsgreep met de hulp van Pruisische troepen, in 1787 zijn huis en goederen werden geplunderd. Na de restauratie verloor hij zijn betrekking van pensionaris en ging hij zich intens wijden aan historische studies. Zo werkte hij onder meer mee aan een nieuwe uitgave van Wagenaar's *Vaderlandsche Historie*.

Portret van meester Nicolaas C. Lambrechtsen van Ritthem
(Beeldbank Zeeland)

In 1789 huwde Nicolaas Lambrechtsen met juffer Maria Petronella Schorer.
Na de omwenteling van 1795 werd hij door Vlissingen afgevaardigd naar de Staten van Zeeland en van daaruit naar de Staten-Generaal, waar op 16 mei van dat jaar het traktaat tussen Frankrijk en de Nieuwe Bataafse Republiek werd gesloten; de ontbinding van de Staten-Generaal op 1 maart 1796 zette hem echter opnieuw zonder ambt.
Meester Lambrechtsen ging zich vestigen in Middelburg, waar hij in 1798 aan het hoofd werd geplaatst van de Directie der Oost- en West-Indische zaken in Zeeland. Toen die directie in 1806 werd opgeheven, benoemde koning Lodewijk hem tot staatsraad in buitengewone dienst. Gefascineerd als hij was door de geschiedenis van het jonge Amerika, waar in 1776 de onafhankelijkheid was uitgeroepen, onderhield Lambrechtsen daar vele contacten; vanaf 1801 was hij ook Commissaris van de Americaanschen Raad in Middelburg. In 1818 verscheen daar zijn *Korte Beschrijving van de Ontdekking en der verdere Lotgevallen van Nieuw-Nederland, weleer eene Volkplanting van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden in Amerika*.

Toen hij in 1810 opnieuw zonder betrekking viel, ging hij zich geheel wijden aan de bevordering van kunst en wetenschappen in Zeeland. Reeds bestuurslid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen sinds 1808, werd hij daarvan later ook voorzitter.
In 1815 erfde Nicolaas Lambrechtsen de titel heer van Ritthem. Tot 1849 was daaraan ook het recht verbonden kandidaten voor de gemeenteraad en voor gemeentelijke ambten als ontvanger of secretaris voor te dragen.

Den Dolphijn, residentie van N.C. Lambrechtsen van Ritthem in Middelburg, Nederland (Beeldbank Zeeland)

Te Middelburg woonde Lambrechtsen in Den Dolphijn aan de Kruitmolenlaan, ter hoogte van de Dolfijnstraat. Die buitenplaats was zijn vrouw door erfenis toegekomen; nog twee generaties Lambrechtsen zouden er resideren. Daar en op de omliggende gronden is nu de wijk Dauwendaele.

Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem stierf te Middelburg op 21 mei 1823 en werd begraven bij de kerk te Ritthem, waar zijn grafsteen nog te zien is.

Een Zeeuw over het Vlaamse Middelburg

Het manuscript dat Lambrechtsen samenstelde over Middelburg in Vlaanderen, wordt in de catalogus van de Zeeuwse Bibliotheek rond 1820 gedateerd.
Het is raden waarom de jurist en wetenschapper zich voor Middelburg-in-Vlaanderen interesseerde en of hij enige verdere bedoeling had met zijn notities. Misschien intrigeerde hem de dorpsnaam op zich en dacht hij eraan de relatie tussen Middelburg in Zeeland en Middelburg in Vlaanderen te onderzoeken. Het ziet er in elk geval naar uit dat hij een archiefbron met betrekking tot Middelburg in Vlaanderen onder ogen kreeg en die als uitgangspunt nam voor zijn traktaat. Dat begint immers zonder inleiding of aanloop met een *Kort begrip van de fondatie in de kerke van Middelburg in Vlaanderen, ende Heyle gedaan bij wijlent mijn Heer Pieter Bladelin, ende vrouwe Margarieta van de Vageviere sijne wettelijke geselinne ten jare 1470*. Op die aankondiging volgt meteen: *nota de heer fondateur is overleden op de 8ste april 1472 En de fondatrice is overleden den 5 meye 1476. En den eersten in voorseyde kercke van middelburg begraven is geweest Robert de Lamote archier van Philips hertoge van Bourgondien den welken overleet 7 meye 1460.*

De notitie over de eerste begraving in de kerk van Middelburg is ontleend aan de geschriften van pastoor-cantor Adolf, kanunnik en van 1579 tot 1599 pastoor-cantor van Middelburg.

Over de folio's 2 recto tot 4 recto van het schrift volgt dan een samenvatting van de statuten van het kapittel, zoals Bladelin ze in 1470 uitschreef voor de beneficiarissen die in zijn kerk te Middelburg in dienst waren of kwamen [3]; direct daarop volgen, folio's 4 recto tot 5 recto, de *Nieuwe ordonnantie ende Statuyten gemaekt bij vrouw Margareta Isabella de Merode, gravinne...* in 1670, waarbij door tijdsomstandigheden en gebrek aan middelen het aantal kanunniken gereduceerd werd tot vier, wat een aanpassing van de diensten meebracht. Dan pas licht Lambrechtsen een tip van de sluier betreffende zijn bronnen wanneer hij noteert: *Op folio 81 staat hoe dat Jan Sappaert, ontfanger, ten jare 1651 of daar ontrent, de copie fundatie gemaakt door den Eerwaerdigen heer Adolf de Hooge in sijn leven Cantor tot Middelborg, het selve gevonden heeft in Zeelandt ten huyse van den heer Moens.*

Dat Lambrechtsen van een ouder manuscript over de geschiedenis van Middelburg gebruik zou hebben gemaakt, is niet echt opzienbarend. Er blijken namelijk in de 19de eeuw meerdere archiefstukken betrekkelijk Middelburg-in-Vlaanderen in Zeeland gecirculeerd te hebben. Zo maakte Hendrik Q. Janssen (1812-1881), goede vriend van woordenboekmaker Johan Hendrik van Dale uit Sluis en vanaf 1855 predikant in zijn geboorteplaats Sint-Anna ter Muiden, bij de redactie van zijn *Kerkhervorming in Vlaanderen* [4] voor de paragrafen over Middelburg-in-Vlaanderen gebruik van een handschrift, in 1790 opgesteld door twee kanunniken van Middelburg, Pieter Vermeulen en Jan Baptist Van den Berghe. Het was te zijner tijd in het bezit van meester Johannes Egberts Risseeuw (1798-1869), de gemeentesecretaris van Oostburg, die al net zo geïnteresseerd was in de streekgeschiedenis en onder meer in de Eecloonaer publiceerde. Ook het testament van Bladelin werd in Zeeland aangetroffen, meer bepaald in het bezit van Willem R. Boddaert (1812-1888), ondernemer en directeur van het Vrije Handelsdepot te Middelburg. Provinciaal archivaris Jacob van Visvliet maakte er een transcriptie van, en door de bemiddeling van dominee Janssen kon Karel Verschelde, auteur van de *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen*, daarvan gebruik maken om in 1879 het testament te publiceren [5].
Hoewel ze niet tot het stads- of kerkarchief van Middelburg behoorde, was het wel door de tussenkomst van alweer dominee Janssen dat de kaart van Middelburg, rond 1550 getekend door Jacob van Deventer, uit een verkoping werd gehouden en in 1867 voor *22 francs* in het bezit kwam van kanunnik Andries, die ze op zijn beurt aan de kerk van Middelburg schonk [6].

Het handschrift waarvan Janssen gebruik maakte voor *De Kerkhervorming...* komt, te oordelen naar de inhoud die hij ervan opgeeft, geheel overeen met een versie die zich thans in het Rijksarchief te Gent bevindt onder Kerkarchief Middelburg nr. 17bis en als opschrift draagt: *Appartient à J.O. Andries, Curé, 1829.* Andries presenteerde het *handschrijft* in 1879 aan de kerkfabriek van Middelburg, met de bede het *te willen aenveerden in geschink van mij, ouden pastor van Middelburg gedurende negen jaren, van 1827 tot 1836.* Een andere notitie vermeldt dat het eigenhandig werd samengesteld door kanunnik Joannes Stroo. Die kwam te Middelburg in 1796, even voor het kapittel door de Franse bezetter werd opgeheven. Kanunnik Stroo werd naderhand, met name in 1803, pastoor van Sint-Margriete, waar hij in 1811 overleed [7]. Behalve de inhoud, tonen

ook gelijkluidende passages en wendingen aan dat het ene manuscript het andere kopieert, bijvoorbeeld waar gezegd wordt dat *Middelburg metten casteele opgetimmert ende gemaeckt was uijtten grauwen lande alwaer maer een pachtgoed en was, wijlent toebehoorende den abt van Middelburgh in Zeeland*.

Over de clerus

Na een beknopte weergave van de statuten van het collegiaal kapittel van Middelburg, versies 1470 en 1670, dist Nicolaas Lambrechtsen ons *eenige aanteykeningen betrekkelijk tot voornoemde Middelburg in Vlaanderen* op. Die behelzen eerst een opsomming van de pastoors die in de 18de eeuw Middelburg bedienden en van de kanunniken die aan hun zijde werkten. Zo vermeldt hij, zij het met foute jaartallen, dat pastoor-cantor Petrus de Corte ook deken was van het dekenaat Aardenburg en dijkgraaf van Heille. Alles samen zou hij 34 jaar lang kanunnik geweest zijn. Wellicht waren het er 36, want de Corte werd pastoor van Middelburg in 1689 en overleed er in 1725 [8].

Lambrechtsen heeft het nog over Jan Baptist Scholle, die na de dood van pastoor de Corte als kanunnik kerk- en koordienst deed maar de gemeente niet *admenestreerde*. Die werd bediend door de Brugse karmeliet Johannes Bertinus Deyltoer. Pater Deyltoer - in feite Deltour [9] - werd echter door bisschop Van Susteren *gedwongen* naar zijn klooster in Brugge terug te keren. De kerkvorst besloot *geen religieusen meer te laten voor wereltlijke priesters tot Middelburg te dienen*. Voortaan zou er een kapelaan fungeren. Dat werd, aldus Lambrechtsen, heer Niweyts.

Kanunnik Scholle werd opgevolgd door Johannes Maeyens, later pastoor van de Onze-Lieve-Vrouwparochie in Brugge. In zijn plaats kwam Antonius Hennequin, die naderhand ook pastoor werd, namelijk in Hooglede [10].

Meester Lambrechtsen blijft wel erg strikt bij de les over Middelburg-in-Vlaanderen als hij bij de naam Hennequin niet even uitweidt over de familie Hennequin, Franse protestanten die in 1698 naar Zeeland uitweken en waarvan hij ongetwijfeld verscheidene leden heeft gekend – waarmee niet gezegd is dat pastoor Hennequin ermee verwant was. Het was Pieter Hennequin, onder meer pensionaris en schepen van het Vrije van Sluis, die kort na 1762 de Kruisdijkschans in Heille kocht en er het nog bestaande herenhuis liet optrekken; een zoon Pieter, geboren te Sluis in 1765, schopte het tot generaal-majoor, terwijl een kleinzoon, Jacobus Hennequin, omstreeks 1815 schoolopziener was met onder andere twee scholen in Eede onder zijn bevoegdheid. In 1819 werd hij commissaris van het district Sluis.
Wat Lambrechtsen niet meer heeft meegemaakt, is dat een nazaat van de Zeeuwse Hennequins, met name Pieter Christiaan Jacob, in 1885 eigenaar werd van de Elderschans in Aardenburg, waar hij een nieuw herenhuis liet bouwen; van 1888 tot 1912 was hij burgemeester van Aardenburg.

Na de Corte en pater Deltour *is tot cantor en pastor gepossesseert de Eerwaerden heer Pieter Jacobus Waerlop, eertijds pastor tot Sluys in Vlaanderen.*
Twee jaar na de dood van pastoor Warlop nam Cornelis Massot het ambt op. Die liet een nieuwe dijk opwerpen en won daarmee enkele gemeten zaailand. Ook in Paddepoele heeft hij ongeveer 200 gemeten grond, eigendom van de kerk van Middelburg, deels tot goed zaailand omgevormd, deels laten beplanten. Als pastor en cantor liet hij de

completen op zon- en heiligdag achterwege, *alsmede de octave van alle de zielen lof ende de ovaties of lijksermoenen*.

Na het vertrek van kanunnik Hennequin naar Hooglede, werd Jacobus de Bouck kanunnik en administrator van Staats gebied. Dat die *sijn selven heeft getituleert als pastoor van Aerdenburg, d'Eede en Staats gebied* beviel pastoor Massot niet, zodat hij in de kerk publiekelijk verkondigde dat De Bouck niet meer de privilegiën van kapelaan zou hebben. Het ging dus sputteren tussen Massot en De Bouck: alle kerkelijke rechten moesten voortaan in handen van Massot betaald worden.

Van de kosters vernoemt Lambrechtsen opperkoster *Joseph Heinien* (Henneyn), en hij weet te melden dat er na de dood van de laatste onderkoster, *Jan Dommiaen* - ook als *Domejan* gespeld - geen onderkoster meer werd aangesteld [11], maar wel *twee coralen waar van Johannes de Neve de eerste geweest is, ten jare 1719*.

Het feit dat het jongste jaar waar Lambrechtsen in zijn uiteenzetting naar refereert 1756 is, dat hij als laatste pastoor-cantor Cornelis Massot vernoemt, die na 41 jaar te Middelburg in 1778 het tijdelijke wisselde voor de eeuwigheid, als laatste kanunnik Jacob de Bouck, overleden in 1761, en dat hij bovendien Massots opvolger Michiel Ghesquière niet vernoemt, te Middelburg van 1778 tot 1806, evenmin de recentste aanpassingen van de statuten van het Middelburgse kapittel vermeldt, eind 1788 uitgevaardigd door de Brugse bisschop Felix Willem Brenart, doet ons veronderstellen dat zijn manuscript van beduidend vroegere datum is dan 1820. We zijn geneigd het kort vóór de Franse bezetting van 1795 te situeren.

Outheden van Middelburg in Vlaanderen

Na de uiteenzetting over de clerus van de 18de eeuw, heeft Lambrechtsen het vanaf folio 6 verso nog over enige *outheden van Middelburg in Vlaanderen*. Het zijn vooral die wetenswaardigheden, onder meer over het kasteel, die het de moeite waard maken zijn manuscript onder de aandacht te brengen. We laten daarover de auteur overwegend zelf aan het woord.

Middelburg in Vlaanderen, zo schrijft hij, *heeft voor de tijden van de heer Pieter Bladelin niet anders geweest als een kleyn vervallen stedeken gelijk men leest in de historie van belgica. Nadat Bladelin tselve heeft gekregen van Philippus hertogh van Bourgundien heeft hij Middelburg hermaakt ende vernieuwt en daar in doen bouwen een schoon kasteel met vier torens ende seven steene bolwerken mitsgaders een groot en hoog gebouw van huysingen van wit arduijn en gebacken steen, waar van ten jare 1730 nog te sien geweest heeft, een deel van 't groot gebouw aan de noordzijde omset of versterkt met drij steene bolwerken staande in de veste of water tegen aan tgebouw, alsmede nog een agtkanten tooren met een blauwe hartsteene wenteltrap daar in die ten deele ook vervallen was, voorts aan de oostzijde stond nog eene steene poorte die overwelft was, waar op een kleene kamer was gebouwt ant zuydoosten van tnog staande groot gebouw, dat in sig begreep een kookkeuken, een groote en kleyne kamer, een voorzale, een balcon met een steene steygertrap al twelke nog heeft gedient tot het jaar 1728 voor het wethuijs van Middelburg, onder welk gebouw heeft geweest een groote verwelfde kelder en aan de zuijdzijde daar aan een groote regenbak; de generael Koehoorn 't zelve kasteel met grof geschut beschietend heeft tzelve verovert, en de Francen daer uijt verdreven, en*

tot de grond toe afgeworpen, latende alleen maer staen de voorseyde gebouwen de welke hebben blijven staan tot den jare 1728 voornoemt, sijnde gedekt met schaljen die ten dele ten jare 1729 zijn verkogt door den ontfanger de heer Simon Petrus van Overloop om af te breken, tresterende is afgebroken en geruijneert door last van voornoemden ontfanger.

Het ziet ernaar uit dat Lambrechtsen voor zijn gegevens over het kasteel over een andere bron beschikte, mogelijk een informant. Dat hij in zijn jeugdjaren de kasteelruïne nog zelf gezien zou hebben, is weinig waarschijnlijk; even verderop schrijft hij dat het kasteel *nu onsigtbaar is.*

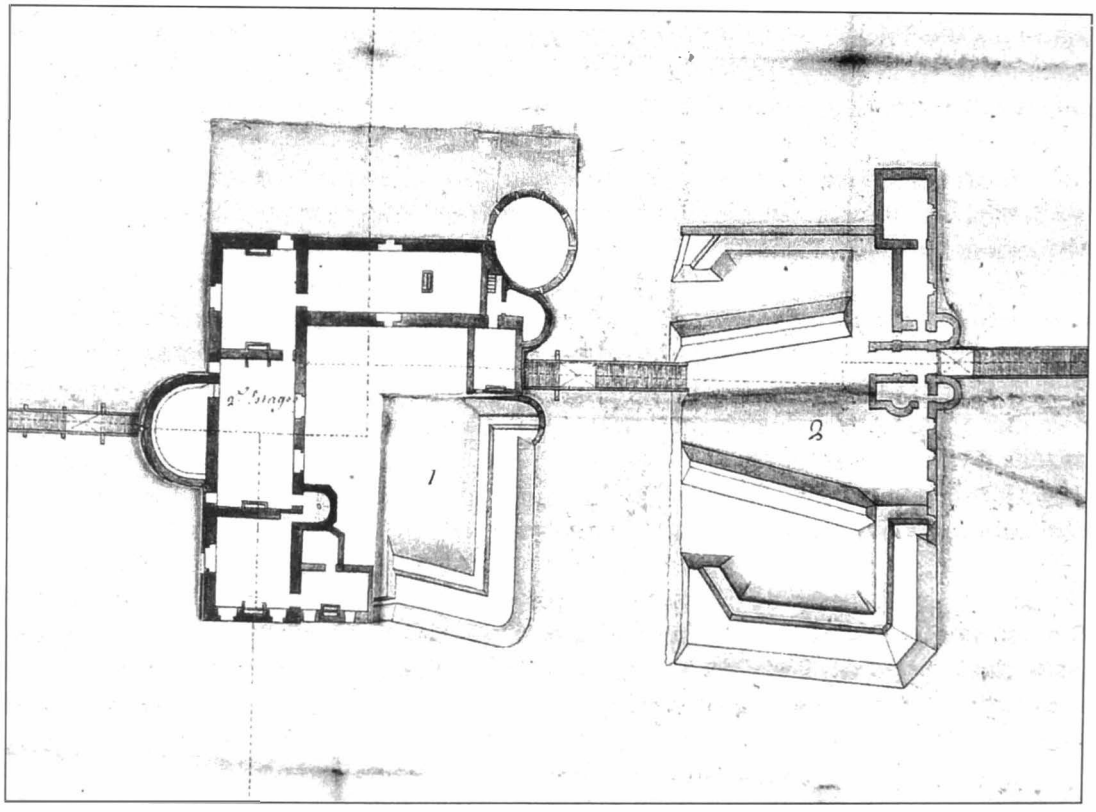

Plattegrond van het kasteel van Middelburg, in mei 1702 te getekend door de Franse ingenieur Senneton de Chermont (Parijs - Vincennes, Service historique de la Défense, Fonds de l'Armée de Terre 1VM199)

Met *een groot en hoog gebouw van huysingen* en *'t groot gebouw* is het opperhof met het residentieel gedeelte bedoeld.
Eén en ander is te toetsen aan een grondplan- en opbouwtekening van het kasteel, op 25 mei 1702 te Brugge opgemaakt door de Franse ingenieur Senneton de Chermont in het kader van de Spaanse successieoorlog, door de Franse koning Lodewijk XIV in 1701 ingezet na de dood van de kinderloos gebleven Spaans-Habsburgse koning Karel II van Spanje [12].
De waarheid wordt enigszins verdoezeld als de auteur het heeft over de beschieting en verovering van het kasteel door generaal Coehoorn. Dat gebeurde op 6 mei 1702. Anderhalve maand later, op 14 juni, werd Middelburg door de Fransen heroverd. In de daaropvolgende jaren wisselde de bezetting van Middelburg evenwel nog regelmatig.

De vier torens - een hoektoren en twee flankeertorens terzijde van de poort, een halfronde toren aan de westkant van het kasteel - zijn op het Franse plan te herkennen, evenals een achtkantige binnentoren met wenteltrap. De term *seven steene bolwerken* is voor interpretatie vatbaar: wat verstaat Lambrechtsen precies onder een bolwerk? Afgezien daarvan, vinden we in de beschrijving nog een aantal ruimtes of lokalen opgesomd, waarvan sommige ook bekend zijn uit andere bronnen [13].
Zijn jaartal 1728 stemt overeen met wat Verschelde schrijft: van 26 mei van dat jaar dateert de laatste akte met dagtekening van op het kasteel, waar de wet echter al sinds augustus 1726 niet meer vergaderde "mits de collegiale camer op het casteel niet voorder ghebruyckelick en is". Sedertdien bood een herberg onderdak aan het college [14].

Na een uiteenzetting over de heerlijkheid, die zich uitstrekt van Sint-Kruis op Staatse bodem tot Sint-Kruis bij Brugge, Spaanse bodem, weidt Lambrechtsen nog even uit over de samenstelling van de wet. Twee van de schepenen wonen immers op Staats, thans Nederlands gebied; in principe zijn die van protestantse gezindte. Voor het gedeelte van de heerlijkheid op Staatse bodem was er een officier, aangesteld door het college van het Vrije van Sluis en bevoegd voor de rechtsexploten op dat deel van de heerlijkheid. Burgerlijke gezagsdragers, zoals baljuws of burgemeesters, worden echter niet bij naam genoemd.
Onder de wet sorteert alle *vervolg van regte, soo wel zowel in verwesinge staeten, rekeningen als 't verheffen van eerlijke leengronden mits Middelburg van oude tijden heeft geweest het princelijk leenhof met het kasteel van Middelburg, welk casteel nu onsigtbaar is.*
Middelburg had inderdaad een leenhof, maar niet prinselijk. Er hingen zowat tweehonderdtachtig achterlenen van af [15].

Voornoemd Middelburg is gelegen in de scheydinge van de zoete ende zoute waters, gelijk nog te sien is dat het Middelburgs vaerdeken sijn oorspronk neemt uijt de Gentse Lieve, het welk in oude tijden heeft afgesondert geweest met zoute zasdeuren als aan den grond van de binnenwaters binnen Middelburg nog te sien is, t selve Middelburg heeft bequaam geweest voor een coopstadt, om reden van zijn scheepvaert, zeewaters ende zoete revieren, tot welke dienst hebben geweest bequame havens voorsien met steene bruggen van wit arduijn, en careel steen gebouwt. Waar van de laatste brugge ten jare 1750 of daar ontrent is afgebroken, de welke was genaamt de Cloosterbrugghe, dees brugghe heeft den naam gehad om dat hij was leggende digt bij een ..... Clooster waar van de cloosterkerke tot den jare 1720 heeft gedient tot een brouwereij ende daar na tot den jare 1756 tot een graenscheure, ende andere gebouwen tot een boere woninge en beeste stallen, gelijk nog te sien is, het selve clooster is verlaten van de religieusen ter oorsake van de troubles van oorloge, en hebben hun begeven na de vaste steeden.

De bewering dat zoete en zoute waters elkaar in Middelburg ontmoeten, berust allicht op een misverstand. Wanneer dat gebeurde, was dat het tijdelijke gevolg van natuurlijke of kunstmatige inundaties. Die zijn er, het moet gezegd, vaak geweest. Ook de havens stelt Lambrechtsen zich iets te groots voor.
Interessant is dan weer wat hij over de kloosterkerk meedeelt: tot 1720 diende ze voor brouwerij, nadien, tot 1756 als graanschuur. De andere gebouwen waren, *gelijk nog te sien is*, in gebruik als boerenwoonst en stallingen. Dan te bedenken dat in 1628 een kapitein van fort Sint-Donaas nabij Sluis verklaarde dat zowat 25 jaar eerder, hij refereert naar 1604, Middelburg geheel verwoest was en dat soldaten van zijn regiment tegen een

gevel van het klooster een afdak van riet en stro moesten optimmeren om in het droge mis te kunnen horen ... [16].

Tot de *oude antiquiteijten* van Middelburg behoort vanzelfsprekend ook de kerk, een collegiale kruiskerk met zeven altaren, eertijds bediend door een cantor en vier kanunniken, een pastoor, twee kapelaans, twee kosters en vier koralen, dus een *halve cannonicdey volgens de hoofdkerke van Doornick.*
Voor die kerk zou vrouwe Margareta vande Vageviere kostbare paramenten gemaakt hebben, met goud geborduurd, *waarvan nogte zien groene rode en violette antependiums, koorkappen twijne zeele, kazuivels van paane ende andere dierbare stoffen getapijt met goudt, ende gebordeurt mette naalde. Nog segt men dat 't alderbeste cassuijffel tot Dudzele heden nog te zien is, t welck daer soude gekomen sijn door vlugten voor of in den oorlog.*
Over de kruisrelikwie weet Lambrechtsen onder meer te vertellen dat ze in Brussel is terechtgekomen, maar voordien door pelgrims van ver in de ronde werd bezocht en vereerd.

Hij meent dat er in Middelburg door onlusten en oorlog evenveel steen onder de grond terecht gekomen is als er bovengronds in kerk en huizen aan te treffen is: *Men gelooft ook dat van de menigvuldige gebouwen die gansch afgebroken en geruijneert sijn, nog in den grond soo veel steen verborgen legt als er in kerke en huijsen nog heden daags boven den grond te sien is, alsoo er nog te sien sijn eenige dicke gedeelte van meuren, en een toren twelck heden dient voor de meuren van een gemeen huijsken nog genaamt den woecker, ende aldernaest de erve daar de woecker gestaan heeft aan de oostzijde, heeft er gestaen een godshuijs of hospetael, twelck nu maer een bequaam woonhuijs meer en is, tinkomen van dit hospetael dient nu voor den armen disch van Middelburg.*
Het *gemeen huijsken* De Woeker stond aan de Dinantstraat, pal tegenover de huidige Sint-Jacobsstraat, en lijkt volgens de beschrijving de muren van een torengebouw overgenomen te hebben. Of met gemeen gemeenschappelijk bedoeld is, door meerdere onverwante personen of gezinnen bewoond, dan wel sjofel, vulgair of zedeloos, valt niet uit te maken. De naam Woeker doet vanzelfsprekend denken aan een pandjeshuis, maar of dat er ooit geweest is in Middelburg is zeer de vraag.

Vrij uitgebreid heeft Lambrechtsen het over de Sint-Sebastiaansgilde:
Den heer Pieter de Bladelin heeft binnen Middelburg ook gegeven den vrijdom van een archiersgilde van St. Sebastiaen, voorsien met veel schone giften en previlegien, die desen vrijdom had versogt aan den aartshertogh Carel Dommesent (anders genaamt Carel den Stouten) dit voorseyde gilde mag wesen tot de nomber van 100 goede schutters de welke alle sondagen verobligeert sijn in den doel te schieten, voor welke exercitie voor de schutters den voorseiden Bladelin beset is yder sondag als sij sijn schietende vier stopen wijn te verteeren, de welke betaelt werden uyt de brieven van Aarderycke, Dit gilde staet niet als onder de correctie van den hoog bailliu van Brugghe ende heeren vanden Brugsche vrye, de welke hun bescherm heeren sijn, Dit gilde bestaet volgens hun octroy gegeven in de stad Dabeville, in hoofdmannen en twee notabele, de welke met den koninck en deken den eedt maken, waar onder alle de andere gemene suposten subject syn. Dit gilde heeft een gilde huys met den vrye hove, ende nog een ander vrije schietpleyn, met nog twee andere partijen zaayland die ten jare 1756 dertien ponden grooten vls. courant voor heure of pagt heeft gegeven, gelegen in t soo genaamt papenpolderken, welk land in t jaar 1702 van de zee is uytgedykt, voortijds met de zee

gemeene gelegen hebbende.
Een schuttersgilde van Sint-Sebastiaan was er misschien al in 1460, vermits toen al een altaar in de kerk van Middelburg aan hem was toegewijd [17]. De zondagse schietoefeningen en traktaties vinden we in de archieven regelmatig bevestigd.

Pas op het eind, als in een naschrift, haalt Lambrechtsen de relatie tussen het Zeeuwse en het Vlaamse Middelburg aan:
Ten jare 1444 heeft mijn heer Pieter Bladelin tresaurier van den hertogh Philips ten selven jaare 1444, van de abdije van Middelburg in Zeelandt gekogt hebbende ontrent twee honderd gemeten lands gelegen onder het ambagt van Aardenburg, heeft corts daar naar van den prince oorloff bekomen om ter selver plaatse een stadt te bouwen dewelke hij Middelburgh genaamt heeft.

Meester Lambrechtsen eindigt zijn exposé met een zin die veel weg heeft van zijn openingspassage – met dit verschil, dat hij in zijn aanloop de juiste maand van Bladelins overlijden weergaf:
In tjaar 1472, op den 8 November overleedt binnen Brugge mHeer Bladelijn, Raadsheer van den prince en Tresaurier van het gulden vlies, hij wierd tot Middelbug begraven van het welk hij heere was, en alwaar hij een capittel van Cannoniken gefondeert hadde.

Noten

1 Deel 4 (1918), kol. 874, van Auteurs P.J. Blok en P.C. Molhuysen. De biografische notities zijn aangevuld met gegevens van http://vlissingen.nl/Gemeentearchief/Geschiedenis.htm; http://geschiedeniszeeland.nl/themas/zeeland-amerika/onafhankelijkheid; www.buitenplaatseninnederland.nl/Zeeland_beschrijvingen/Middelburg_DolphynDen.html.
Eigenlijk is de volledigste biografie *Lofrede op den edel wel geboren Heer Nicolaas Cornelis Lambrechtsen, in leven Ridder ..., uitgesproken ... den 3. december MDCCCXXIII door A.C. Van Citters*, Middelburg 1824.
2 Plaatsingscode UB Leiden: 1152 B 14.
3 Ze zijn in extenso weergegeven als Bijlage III bij Marc MARTENS: *De stichting van de parochie Sint-Petrus en Sint-Paulus Middelburg*, in *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 14 (2008), p. 222-231.
4 Hendrik Quirinus JANSSEN: *De Kerkhervorming in Vlaanderen, ...*Arnhem 1868, deel I, p. 301-302.
5 Charles VERSCHELDE: *Testament de Pierre Bladelin, fondateur de Middelbourg en Flandre...*, in *Annales de la Société d'Émulation...*, 4de reeks T. III, 1879. Het testament werd later door de kerkfabriek van Middelburg aangekocht en wordt daar nu bewaard in de pastorie.
6 H.A.M. VAN DER HEIJDEN: *De minuutkaart van Middelburg in Vlaanderen van Jacob van Deventer teruggevonden.* In *Caert-thresoor. Tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie in Nederland*, jg. 15 (1996), p. 107.
7 Karel VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg in Vlaenderen.* Brugge 1867, p. 175.
8 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg...*, p. 180; Frans MICHEM: *De parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem.* In *Appeltjes van het Meetjesland* 31 (1980), p. 256.
9 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg ...*, p. 173; Georges A.C. VAN VOOREN: *De missionering vanuit Middelburg in Vlaanderen (1700-1737)*, in *Appeltjes van het Meetjesland* jg. 17 (1966), p. 43 en passim
10 Hij was, aldus VERSCHELDE a.w. p. 173, in 1711 in Wingene geboren. Dat is merkwaardig in die zin, dat de

11 Over de kostersfunctie, zie ook Georges A.C. VAN VOOREN: *Middelburg in Vlaanderen en de Hollandse Missie (1678-1700)*, in *Appeltjes van het Meetjesland* 16 (1965), p. 25-26. Zowel koster Henneyn als onderkoster Damiaen hielden ook school in Middelburg.

12 Parijs - Vincennes, Service historique de la Défense, Fonds de l'Armée de Terre 1VM199. Antoine-François Lemercier de Senneton de Chermont (1663-1705) was op zijn twintigste ingenieur en vanaf 1698 Hoofdingenieur te Veurne. In het begin van de 18de eeuw werkte hij ook aan de fortificaties van Damme, Gent en Brugge, cfr. Munoz CORDOBAN: *Los Ingenieros Militares de Flandes a Espana (1691-1718)*, Barcelona 1990, p. 80.

13 Zie Marc MARTENS: *Het kasteel van Middelburg.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 3 (1997), p. 175-189; Wim DE CLERCQ, Pedro PYPE en Wim MORTIER: *Archeologisch onderzoek in Middelburg-in-Vlaanderen. Drie jaar opgravingen op het opper- en neerhof van het kasteel van Pieter Bladelin.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 10 (2004), p. 272-294.

14 VERSCHELDE: *Geschiedenis van Middelburg* ..., p. 136.

15 Rik OPSOMMER: *De wetachtige Kamer van Vlaanderen en de ondergeschikte leenhoven circa 1500. Enkele opmerkingen omtrent de Vlaamse feodale piramide .* In *Hoven en banken in Noord en Zuid. Brabantse rechtshistorische reeks* 7, Assen 1994, p. 158-161.

16 Marc MARTENS: *Middelburg in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Deel II: Aan de rand van het frontgebied, 1584-1604.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem* 11 (2005), p. 306.

17 MARTENS: *De stichting van de parochie...*, p. 202 + daar opgegeven bibliografie.

Het familiewapen Lambrechtsen.

Wat gebeurde 100 jaar geleden in Adegem, Maldegem en Middelburg?

Een kroniek van het jaar 1910

Jozef Dobbelaere

Het nieuws komt uit de weekbladen *'t Getrouwe Maldeghem (GM)* van Victor De Lille en *Het Weekblad voor West-, Oost- en Zeeuwsch-Vlaanderen (WB)* van Gustaaf Parrin, beide Maldegemse weekbladen.

Begrafenis van Désiré De Meyere

Oud-burgemeester Désiré De Meyere (°Maldegem 02.09.1829 / + Maldegem 28.12.1909) werd op maandag 3 januari in Maldegem begraven. Aan het graf werden drie lijkredes gehouden. Eerst sprak Emiel Tytgadt in naam van de 'Maatschappij voor Onderlinge Bijstand Sinte Barbara'. Hij roemde de burgemeester als volksvriend, hoog geacht door het volk en geliefd door de werkman. In 1875 was De Meyere medestichter en voorzitter van de 'Onderlinge Bijstand'. Hij slaagde erin de eenheid en broederlijkheid onder de leden te bewaren. Hij had als leuze: 'Noch haat, noch nijd, noch wraak, maar vriendschap en broederliefde'.

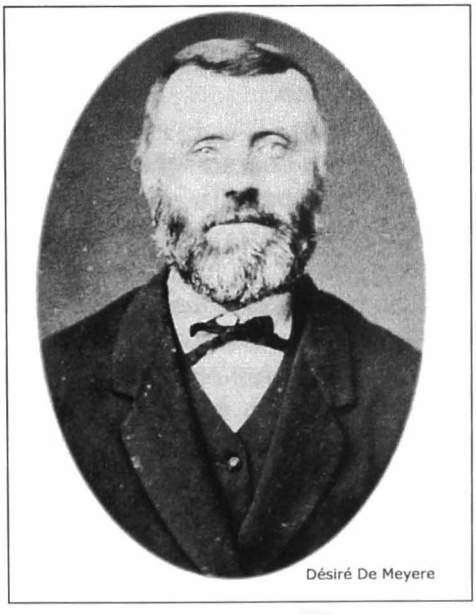

Désiré De Meyere

Als tweede sprak Gustaaf Tytgadt in naam van de muziekmaatschappij Sint-Cecilia. In deze maatschappij was De Meyere eerst bestuurslid en later ook voorzitter. Als laatste sprak Pieter Borgonjon als voorzitter van de maatschappij 'Melda's Getrouwe Broeders'. De Meyere was een van de stichters van deze vereniging voor 'balpijp en balboog' en werd later eveneens voorzitter. Borgonjon zei het volgende: '*50 jaren zien wij hem alle vergaderingen voorzitten, alle schietingen bijwonen, en altijd met zijne zelfde vriendelijkheid het goede woord aan zijne medeleden toesturen*'. Omwille van zijn vele verdiensten werd een laan naar de burgemeester genoemd.

Toneel door de Burgersgilde van Maldegem

Op zondag 9 januari, om 4 uur stipt, bood de 'Eere- en Werkende Leden' van de Burgersgilde een luisterrijk avondfeest aan in Maldegem. Klassiek bestond zo een avond uit een drama, een blijspel en een klucht. Het programma was als volgt: '*Eerste deel. 1. De geldwolven, drama in drij bedrijven. – 10 minuten rustpoos. – Tweede deel. 2. De muizenjacht, blijspel in één bedrijf. – 3. De keizer der gaaischutters, klucht in één bedrijf. Deuren open om 3 ½ ure. Kinderen onder de 14 jaar worden niet toegelaten*'.

Probleem met de verlichting in Maldegem

De gemeente Maldegem moest begin januari een keuze maken voor de voeding van haar verlichting: gas, elektriciteit of acetyleen. De gemeente Lembeke gebruikte acetyleen, maar men vroeg zich af of dat wel geschikt was voor grote gemeenten.
Uiteindelijk koos men voor gas. De Brugse gasmaatschappij Desclée en Cie zou gas leveren aan de volgende prijs per m^3: 15 centiemen voor de verlichting binnenshuis, 12 centiemen voor de verwarming en 'beweegkracht' en 10 centiemen voor de openbare verlichting in de kom van de gemeente. De gemeente mocht zelf bepalen waar de straatlantaarns moesten komen en op welke uren de verlichting moest branden.

Toename van het aantal fietsen

Tien jaar geleden waren er in onze provincie nog maar 11.951 fietsen.
In 1908 was het aantal gestegen tot 53.256 en in 1909 tot 60.795 of een stijging met meer dan 14 %. Het aantal fietsen nam dus in de laatste jaren spectaculair toe.

Bijzonder bericht aan de wielrijders

Ik ondergeteekende laat het achtbaar publiek weten dat mijn magazijn goed voorzien is van Rijwielen en bijzondere Coersmachienen van goede merken en aan zeer matige prijzen. Alle benoodigheden zijn bij mij te bekomen, zooals banden, pompen, pedalen, bellen, en alles wat den Velo betreft.

Het zal mij veel genoegen geven indien gij mij een bezoek wilde doen om u de prijzen mijner artikels voor te stellen.

Ik beveel mij ook bijzonder aan voor het emailleeren en vernickelen van uwe Velos en ik verzeker u altijd de grootste verzorgdheid voor het réparceren van uwe Rijwielen, en bied u de verzekering mijner beste gevoelens aan.

S. GOETHALS-BOELS, Adeghem-Dorp.

'Rijwielen en coersmachienen' te koop bij Serafien Goethals

Serafien Goethals vestigde zich begin 1910 als 'eerste velomaker' in Adegem en door een advertentie gaf hij daar ruchtbaarheid aan. Voorheen moest men voor aankoop of reparatie naar Maldegem of Eeklo. Serafien herstelde niet alleen fietsen, maar kon ze ook '*emailleeren en vernickelen*'. Zijn fietsen kwamen rechtstreeks uit de fabriek (o.a. FN Herstal).

Bevordering van Theophiel Blomme in het leger

Theophiel Blomme uit Adegem maakte promotie bij het leger. Volgens een bericht in *'t Getrouwe* van 9 januari werd hij bevorderd van eerste luitenant tot kapitein bij het 4e Linieregiment.

Soldaten voor de militielichting 1910

De loting was eind 1909 afgeschaft en vervangen door een nieuwe regelgeving. Voortaan moest elk gezin één soldaat leveren, in principe de oudste zoon. Indien een zoon al soldaat was geweest, waren de eventuele broers vrijgesteld van dienst. Priesters, kloosterlingen, onderwijzers enz. waren eveneens vrij van dienst.

In Maldegem werden 38 oudste zonen opgeroepen. Het waren:
Baetens Arthur, Blomme Alfons, Braet Alfons, D'hooghe Edmond, De Baets Camiel, De Baets Albert, De Clerck Henri, De Clercq Camiel, De Cock Philemon, De Coninck Albert, De Muynck Edmond, De Rese Victor, De Rycke Florent, De Smet August, De Vulder Camiel, Deblaey Henri, Grootaert Camiel, Hellebuyck Theofiel, Landuyt René, Longueville Hendrik, Longueville Theophiel, Minne Theophiel (Amerika), Plaiy Octaaf, Rieberghe Gustaaf, Roets Armand, Ruebens Gabriël, Timmerman Herman, Van den Eeckhout René, Van den Neste Pieter, Van Gaever Hector, Van Haecke Gustaaf, Van Haelewyn Edmond, Van Houwenhuyse Camiel, Verbeke Achiel, Versluys Cyriel, Vyncke Ernest, Willemarck Bertrand en Willemarck Richard.

De oudste zonen voor Adegem waren: Blanckaert Petrus, Coens Oscar, Colpaert Eduard, Coppé Camiel, Coppens Jules, De Busschere Jules, De Jaeger Petrus, De Pré Edmond, De Roo Camiel, De Smidt Gaston, De Vulder Edmond, Geirlandt Alfons, Naudts August, Ranson August, Van de Walle Edmond, Van Hoecke Petrus en Van Vooren Modest.

De oudste zonen voor Middelburg waren: Cools Camiel, De Vos Honoré, Leliaert Camiel, Mortier Cyriel, Verstraete Alfons, Schram Camiel en Versieck Leopold.

Bekroonde onderwijzers in een landbouwprijskamp
In het Belgisch staatsblad verscheen midden januari de uitslag van een landbouwprijskamp ingericht voor de lagere scholen van het schoolgebied Gent.
Onderwijzer Verstraete uit Middelburg werd eerste en de broeders Foncke, Van Uytfanck en De Saegher uit Maldegem vierde.

Een 'luisterrijk Toneelkundig Avondfeest' in Adegem
Op zondag 30 januari en woensdag 2 februari ('Onze-Lieve-Vrouw- Lichtmis') gaf de fanfarenmaatschappij 'De Vereenigde Vrienden' van Adegem een ' luisterrijk toneelkundig avondfeest' in de feestzaal van Louis Boels-De Keyser op het Dorp.
Het programmma bestond uit toneel en muziek en was als volgt samengesteld:

'*1. Openingstuk door de Fanfare. 2. Het communiecantje, blijspel met zang in één bedrijf. 3. Misrekening, blijspel met zang in één bedrijf. – 15 minuten rust. – 4. De Gevleugelden, polka. 5. Het standbeeld van den veldwachter. 6. De wonderbare werking van eenen Fricandon, zangspel in één bedrijf. Deuren open om 3 ure, begin om 3 ½ ure stipt. Voorbehouden plaats 2 fr., eerste 1 fr., tweede fr. 0,50. De kinderen worden alleenlijk toegelaten den Zaterdag avond op de algemeene repetitie die zal plaats hebben om 6 ure. Woensdag 2 Februari zal niemand kosteloos toegelaten worden. Rooken alsook rechtstaan is in de zaal verboden'.*

Adegem — Dinsdag nacht is de vlasopper afgebrand van den koopman August Noteboom wonende langs den grooten steenweg. Er is daarom trent 1000 frank schade, verzekerd. Men vermoedt kwaadwilligheid en de policie heeft een spoor van schoenen opgenomen.

(GM 30 januari 1910)

Vraag voor een 'veloweg' tussen Maldegem en Knesselare

De toename van het aantal fietsen deed de noodzaak van betere fietspaden ontstaan. Het bestuur van 'Veloclub Maldeghem Sport' richtte een verzoekschrift aan de minister van Openbare Werken tot het verkrijgen van een fietspad tussen Maldegem en Knesselare. Alle inwoners van Maldegem en vooral die van Kleit werden verzocht het verzoekschrift te ondertekenen. Daarvoor kon men terecht bij de kinderen P. De Candt (Markt) of bij Theophiel Bottelier (Kleit) en dit van zondag 6 februari tot zondag 20 februari. Het verzoekschrift werd ingewilligd en in het najaar werd het fietspad aangelegd.

Moordpoging op veekoopman Emiel Pollier uit Maldegem

In de vroege morgen van dinsdag 21 september 1909 werd veekoopman Emiel Pollier uit Maldegem aangerand. Hij werd beschoten met een jachtgeweer en van zijn geld, een som van 800 frank, beroofd. Een zekere IDC kwam 's morgens even ter plaatse kijken en was onmiddellijk verdacht. Politiecommissaris Moerman ging over tot een huiszoeking en enkele dagen later herkende Pollier zijn belager bij een confrontatie. Op 28 september werd IDC aangehouden, maar ging niet over tot een bekentenis.
De verdachte was niet aan zijn proefstuk. Hij was in 1904 al veroordeeld voor een jachtmisdrijf en in 1908 en 1909 voor bedreigingen en jachtmisdrijf.

Op vrijdag 4 februari 1910 verscheen IDC voor het hof van assisen in Gent, beschuldigd van moordpoging. In de plaatselijke weekbladen volgde men zeer gedetailleerd het verloop van het proces. Ongeveer zestig getuigen uit Maldegem werden opgeroepen, waaronder dokter Roeges en dokter De Prest, die Pollier na de aanslag verzorgden. De Prest verzorgde ook IDC en die beweerde dat hij van zijn fiets was gevallen.
De Gentse advocaat Maurice De Weert, zoon van de vroegere burgemeester Désiré De Weert uit Adegem, verdedigde de beschuldigde. De Weert had het niet gemakkelijk in deze zaak. Toen hij zich rechtstreeks wendde tot de jury, werd hij terechtgewezen door de voorzitter van de rechtbank met een woordenwisseling tot gevolg. De advocaat dreigde ermee de zaal te verlaten en hulp te gaan halen bij de voorzitter van de balie. De juryvoorzitter was echter niet onder de indruk en herhaalde nog eens dat de vragen door hem werden gesteld en dat er geen samenspraak met de jury mogelijk was. De Weert bleef uiteindelijk zitten.

Maurits De Weert

Mr De Weert vraagt dat Victor Delille, drukker-uitgever te Maldeghem, die in de zaal aanwezig is, als getuige zou gehoord worden. Dit wordt toegestaan.

Delille heeft Pollier tweemaal ondervraagd, als deze reeds te been was. Het betreft een verslag van een gesprek met Pollier, waarin deze zou ge zegd hebben, dat hij een der aanvallers had geschart. Getuige weet niet heel juist meer wat hij daarover heeft geschreven.

Pollier, die geroepen wordt, houdt staan nooit van scharten te hebben gesproken aan Delille.

Meer dan zestig personen werden opgeroepen, vooral personen uit Maldegem. Ze getuigden meestal tegen IDC.

We vermelden hier enkele namen in de volgorde dat ze voor de rechtbank verschenen: Jules Expeels, Edmond Dhaenens, Alfons Dhondt, August Goethals, Edmond Lippens, Aloïs Van de Keere, Jan Timmerman, Frederik François, Fr. Dobbelaere, Adolf De Vogelaere, Rosalie Pollier, Leopold Longueville, August Standaert, Victor Pollier, Clementine De Metsenaere, Pharaïlde Van Moeffaert, Clemence Timmerman, Emma Danneels, Emiel De Clerck, Bernard Van Kerschaever, André Hautekeete, Henri De Backer, Richard De Vogelaere, Cyriel Dobbelaere, René De Groote, Honoré Goethals, Camiel De Baere, Idalie Keirsbilck, Emma De Clerck, Henri Tramasseur, Leopold Dalle, Barbara De Meyer, Edmond De Poorter en Marie Bodyn. Sommigen onder hen waren nog kinderen.
Eind februari velde de jury het verdict. IDC werd veroordeeld tot 10 jaar opsluiting. Op het einde betuigde hij zijn spijt over zijn daden.

Op zoek naar 'plainte money' in Amerika
De volgende Maldegemnaren vertrokken naar Amerika: 'Louis Mouton met echtgenote Nathalie Braet en kinderen Emerence, Judith, Jozef en Julien, Louis Dhont, René De Clerck, Hector Raeman, Hippoliet Van Caeseele met echgenote Helena Ruebens, August Van Caeseele, Emma De Smet, Camiel Van Caeseele met echtgenote Emma Verstrynge, André Verstrynge, Jeroom Huyghe, Camiel Barbion, Prudent De Baets, Richard Van Kerckhove, Louis De Deyne, Edmond Coene en Eduard Grammens', allen van Maldegem. Hun agent was Charles De Vleeschouwer en ze reisden met de Red Star Line. Ze vertrokken op vrijdagmiddag 18 februari van uit het station van Maldegem naar Antwerpen.

Een verslag van Domien Verstraete (Eede) over de reis verscheen in *'t Getrouwe* van 20 februari. Voor Verstraete was het niet de eerste keer dat hij de overtocht maakte, maar voor de meesten was het dat wel. Hij voorzag dat de vertrekkers '*een beetje lauw water in d'oogen*' zouden krijgen bij het afscheid. Aan het station was het altijd een drukte van jewelste. Veel familie en vrienden hielden eraan het vertrek bij te wonen.

Verstraete beschreef de reis als volgt: '*Rap op de trein een geweef met hoeden en zakdoeken, tot dat wij aan het zicht der menigte onttrokken zijn. In Gent dient er overgestapt. En dan naar St.-Anneke op de linkeroever van Antwerpen. Al gauw bemerkt men aan de overkant de boot Finland van de Red Star Line, welke ons naar de nieuwe wereld zal brengen'.* Maar eerst was er nog een bezoek aan Antwerpen: *'naar den Tiets, de groote statie, een prachtig gebouw langs de Meir, het koninklijk paleis, de beurs met hare landskaarten en verschillende pilaren, de groenplaats, de grand bazar, het terras aan de schelde waar wij het lossen en laden der schepen bewonderen, het stadhuis, de brabofontein, de antieke huizen op de groote markt, de kathedraal of onze lieve Vrouw kerk, er even binnen, hoe aangrijpend stil er binnen. In stilte een Onze Vader, opdat den Opperheer ons veilig overbrenge*'.

In *'t Getrouwe* van 3 april verscheen het vervolg van het reisverslag. Het was een tamelijk aangename reis, want op de boot was het alle dagen feest met goed eten en veel ontspanning. In Amerika werden ze door landgenoten gul onthaald. Het reisverslag eindigde met '*Ik moet zeggen wij hebben geëten, gezongen, gesprongen en gefeest twee dagen lang, het was volop kermis. Den Dinsdag zijn wij aan 't werk gegaan en nu gezorgd voor plainte money*'.

Emigratie naar Canada

Op dinsdag 15 maart waren er nieuwe vertrekkers, nu naar Canada.
Petrus Van Deynze uit Adegem reisde met de 'White Star Dominion Line' via Antwerpen naar Canada. De agent die voor alles zorgde, was deze keer Louis Fiers uit Maldegem-Kleit.

De komeet Halley

De periodieke staartster Halley met een omlooptijd van 76 jaar was in 1910 te zien. Bepaalde rampen uit het verleden werden aan de komeet toegeschreven. De mensen werden weer bang gemaakt en volgens sommigen was een botsing met de aarde niet uitgesloten.

Volgend jaar een standbeeld voor mevrouw Courtmans?

In 1911 zou het honderd jaar geleden zijn dat mevr. Courtmans geboren werd in Oudegem bij Dendermonde. Eind februari vroeg Lodewijk De Vriese uit Gent, de vroegere uitgever van het liberale weekblad *De Meetjeslander*, aan Victor De Lille of er al plannen waren om dat te vieren.
De Lille was voorstander van een standbeeld op de markt. Er bestond al een beeld van de schrijfster van de hand van Jef Lambeaux. Misschien kon men zo een beeld in marmer laten kappen door Maldegemnaar Marnix Dhaveloose, een leerling van Lambeaux. Dat beeld kon dan later op het graf van de schrijfster geplaatst worden. Bij de onthulling van het beeld zou men een festival kunnen organiseren en een banket houden in het nieuwe stadhuis.
In *'t Getrouwe* van 13 maart 1910 schreef Octaaf Steghers met lof over mevr. Courtmans. Volgens hem leerde Conscience het volk lezen, maar mevr. Courtmans leerde het volk 'voortlezen' door de publicatie van haar boeken. In 1910 werd zij in de volksboekerijen het meest gelezen, samen met Hendrik Conscience, August Snieders en Domien Sleeckx.

Een verhaal over 'vliegen' in *'t Getrouwe Maldeghem*

De opkomst van het vliegtuig werd met veel interesse gevolgd door het volk. Ieder jaar kwamen er verbeteringen, men vloog steeds hoger en men kon al langer in de lucht blijven. Sommigen voelden zich zelfs geroepen om een eigen vliegmachine te bouwen zoals Adolf De Clercq en Louis Sandyck uit Eeklo. Binnenkort gingen ze hun eigen machine tentoonstellen op de markt van Eeklo.
Een lezer van *'t Getrouwe* zond begin maart het volgende briefje in:

'Het was voorspeld, ja gezeid van over honderde jaren. Grootvader in zijn eeuwig rooken en grootmoeder aan haar spinnewiel hadden er dagen en dagen zitten over zagen en er over gekeven. 'k Zeg u, dat men nog zal vliegen, zei grootvader. Ziet maar naar die ijzeren peerden en die vreeselijke tuftufs! Nog een weinig en men snoeft zoo boven ons hoofd. Maar Sies toch, wordt ge zot, dat zal toch nooit gebeuren. 'k Zegge ik u Mele, dat men nog zal vliegen! En waarlijk, vliegt men niet? Ja zeker, vliegen is aan 't orde van de dag.

...

En wij, lezers van 't Getrouwe zullen wij het geluk wel eens hebben ons te bedienen van 't vliegmachien, lijk wij nu reizen met velo en auto? Raadselachtige vraag. Doch de talrijke verbeteringen er alle dagen aangebracht; de schitterende uitslagen welke record op record kloppen, wel is waar somtijds ten koste van menschenlevens,, laten ons toe te hopen dat een reisje naar Parijs en Londen maar kinderspel zal zijn en dat een bezoek bij onze medebroeders in Amerika ons niet zal weerhouden. Weg dan met paard en wagen, met tram en trein, weg met velo en auto! Leve het vliegmachien!

Laat ons toch nog wat wachten en het niet verre voort vertellen, we mochten soms het vel van den beer verkoopen ...'.

De bekende Antwerpse piloot Olieslagers aan het werk tijdens een meeting. Olieslagers had het plan een demonstratie te geven in Eeklo in augustus 1914, maar de Eerste Wereldoorlog besliste daar anders over.

Het overlijden van Francies Vermeersch

Francies Vermeersch, geboren in Maldegem op 18 oktober 1821, stierf op woensdag 9 maart, 88 jaar oud. Hij was de vader van gemeentesecretaris Alfons Vermeersch. De begrafenis ging door op zaterdag om 9 uur. In *'t Getrouwe* schreef men het volgende '*hij was de jongste uit De Zwaan, op de hoek van de Kerkstraat en de Noordstraat. Daar lagen altijd soldaten in 1830. Hij kon daar nog over vertellen*'.

Een concert van de zondagschool in Kleit

De leerlingen van de Kleitse zondagschool gaven op zondag 3 april een concert. Het waren luimige blijspelen en het drama 'Maria Van Brabant'. De zaal zat stampvol en de stukken werden 'onverbeterlijk uitgevoerd'.

Openbare telefoon in Maldegem

Vanaf 14 maart was het mogelijk kosteloos te telefoneren vanuit het gemeentehuis van Maldegem naar een abonnee in de zone Gent. Het was geen succes, want weinig burgers maakten gebruik van deze telefoon.

'*Eenige inlichtingen komen hier te pas. Elkeen mag kosteloos van 7 ure des morgends tot 9 ure 's avonds telefoneeren naar iemand die woont in den groep Gent. Maar naar Brugge of Brussel bijvoorbeeld is 't een frank. Wanneer iemand van hier aangesproken wordt, is er een looperken die 't gaat zeggen en aan dat looperken dient een kluit (10 cs) gegeven te worden*'.

De telefoonaansluiting kostte in Maldegem 400 frank. Had men zeven personen gevonden die abonnee wilden worden, dan was het 100 frank minder geweest.
Victor De Lille was voorlopig niet geïnteresseerd en betaalde liever een telegram dan te moeten naar het stadhuis lopen. Enkele gemeenten in het Meetjesland hadden al een kosteloze telefoon zoals Eeklo en Sint-Laureins, maar Adegem en Middelburg nog niet.

Aanleg buurtweg tussen Broekelstraat en het station in Adegem

De gemeenteraad van Adegem besliste in haar zitting van 12 april dat een buurtweg voor rijtuigen diende aangelegd tussen Broekelstraat en het station. Het schepencollege trad in onderhandeling met de eigenaars en sloot het volgende akkoord. Marie De Weert, zonder beroep en echtgenote van notaris Ernest Maeterlinck uit Gent, kreeg 276,75 frank als vergoeding voor afstand van 1820 m² grond en Dominik Verstraete, vlashandelaar uit Eeklo, kreeg 949,29 frank voor 3730 m² grond. Er waren nog kosten, zoals voor opmaak van plans en het betalen van opzegvergoedingen. De gemeenteraad sloot een lening af van 2000 frank bij schepen Karel Lodewijk Potvliege.
Deze buurtweg heet nu Canadezenlaan.

Heropening van de velodroom in Maldegem

Op zondag 17 april begon men weer te koersen in de open velodroom. Een grote groep beginnelingen meldde zich aan. Het waren onder andere Theophiel De Smet, Victor Braet, Richard Van Loo, Adolf De Vogelaere en Van Landschoot, allen uit Maldegem en Van der Stuyft uit Adegem. De wedstrijd werd gewonnen door Benoni De Backer uit Uitkerke voor Remi Verbiest uit Eeklo.

Velodrom van Maldegem.
HEROPENING
Zondag 17 April 1910.
A. INTERNATIONALE WEDSTRIJD
met gangmakers van 24 tot 30 peerdekracht
1500 fr. prijzen
B — Kampioenaat der Beginnelingen
C — Snelheidskoers voor kleine Motos

Naar Amerika met de Red Star Line

't Getrouwe van 24 april vermeldde dat vanuit Maldegem weer een dertigtal personen naar Amerika vertrokken. Ze stonden onder leiding van Charles De Vleesschouwer, agent van de Red Star Line. Onder hen enkele van Maldegem en Adegem, maar hun namen werden niet genoemd.

Verkoop van een windmolen in Adegem

De 'koornwindmolen' in Adegem werd op 11 april openbaar verkocht door notaris Honoré Verstrynge in de herberg van Honoré De Lobel-Bollaert, nabij het station (nu Canadezenlaan). De stenen molen bevond zich niet ver van het station van Adegem. Deze *olie-koorn-windmolen* werd in 1823 gebouwd door Joanna Christina Crispijn, weduwe van chirurgijn Servatius Pots. Volgens het plan van Popp werd mulder Ferdinand Cuelenaere uit Eede (Nl) eigenaar van de molen. De molen werd in 1918 zo erg beschadigd dat hij enkele jaren later werd afgebroken.

Openbare Verkooping
van eenen steenen
KOORNWINDMOLEN
STOOMMACHIEN, WOONHUIS EN ERVE
te ADEGEM, nabij de Statie.

—o—

De Notaris **Hré Verstrynge**, te Sint-Laureyns, zal openbaarlijk verkoopen :

Eenen schoonen steenen KOORNWINDMOLEN met Stoommachien, nieuw Woonhuis, Stallingen, Erve en Zaailand, te Adegem, nabij de Statie, sectie A, nrs 785*f*, 786*b*, 793*bis*, 793*ebis*, 794, groot H. 0.48.50 C.

Ingebruiktreding met de geldtelling.

Eenige Zitdag.

Maandag 11 April 1910, om 2 ure namiddag, te Adegem, aan de Statie, ter herberg bewoond door Honoré Delobel-Bollaert.

Viering 25-jarig bestaan van de zusters maricolen in Donk

Op dinsdag 26 april vierden de zusters maricolen hun 25-jarig bestaan in de parochie Donk. Om 9 uur was er een jubelmis, gezongen door de 'pensionaires van 't klooster van Maldeghem', die nadien toneelstukjes opvoerden in de school. De huizen waren versierd met een vlag en bij Henri Tamsin kon men het volgende lezen:

Als lid van den gemeenteraad,
Wil ik ook de eerste zijn om vieren.
De zusters die met raad en daad
Het onderwijs op Donk bestieren.

Zij zijn de waarde opvolgers van
Den nooit vergeten meester Schietse,
Maar, voor geen honderd duizend man,
Ik zeg en stem het luid: 'k en liet ze !

Dus blijft hier lang nog, zusters lief,
Tot heil van alle Donkenaren
Zoo vieren wij als 't God belieft
Ook eens uw gouden jubeljaren !

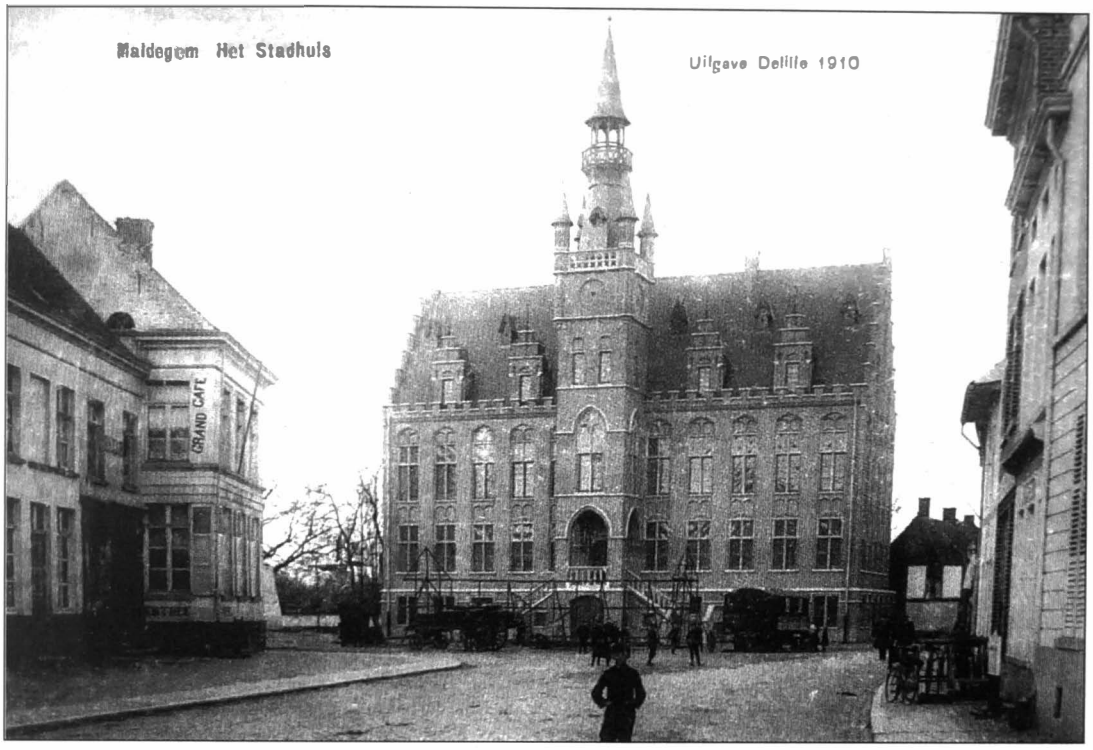

Zichtkaarten van Maldegem

Zowel bij *Het Weekblad* als bij *'t Getrouwe* kon men mooie kaarten over Maldegem kopen. Ze gaven een beeld van wat in Maldegem als bezienswaardig werd beschouwd.
De volgende kaarten kon men zich aanschaffen in de winkel van *Het Weekblad*:
'*Het kasteel van burgemeester Rotsart de Hertaing, het kasteel van jonkheer Frederic Dhont, het schoon huis van de heer Van Mullem in de Noordstraat, het prachtig nieuw gemeentehuis, het schoon huis van mijnheer Hector De Vos in de Statiestraat, de drukkerij en het bureel van 't Weekblad in de Statiestraat, de kerk van Maldegem en de kerk van Kleit, het hospitaal en het ouderlingengesticht, de statie met plein en aanpalende eigendommen, het klooster op de Marktplaats*'.
Ze waren volgens *Het Weekblad* van 17 april te koop aan 5 centiemen het stuk. Deze kaarten waren gemaakt door het welbekende huis Ed. Nels in Brussel. Victor De Lille bleef niet ten achter en liet ook een hele reeks foto's over Maldegem drukken.

Bijvoegsel aan 'T GETROUWE van 8 Mei 1910.

VELODROM VAN MALDEGEM.

Feest van 8 Mei 1910.

Bij de groote koersen (poging tot wederwraak van de Hollanders op de Belgen)

AFGEWISSELD DOOR DE SPELEN DER BEGINNELINGEN,

is nog gekomen het nummer van de ÉCRASÉE VIVANTE, de Fransche Mejufvrouw AMELIE BORDE die zich laat verpletteren door een automobiel en ongedeerd weer opstaat.

Een speciale attractie op de velodroom van Maldegem

Bij de gewone wielerwedstrijden voor 8 mei was een speciale attractie toegevoegd.
De Franse juffrouw Amelie Borde zou zich *laten verpletteren door een automobiel en ongedeerd weer opstaan.* Zo stond het toch op de affiche. Dames uit de eerste klas mochten haar fouilleren om te zien of ze geen ijzeren korset droeg.

Het was een duur nummer, maar toch bleef het 'inkomgeld' hetzelfde: 50 centiemen voor de staanplaatsen en 1,50 frank voor de plaatsen in de loges.
Volgens de commentaar later in *'t Getrouwe* bleek het nummer een tegenvaller.

Overlijden van Maria Emma Caroline Ghislaine Rotsart de Hertaing
Maria Rotsart de Hertaing, geboren in Brugge op 29 oktober 1853, was de zuster van burgemeester Charles Rotsart de Hertaing en getrouwd met Georges Kervyn de Meerendré. Ze stierf aan een longontsteking en ontving nog de '*Rechten onzer Moeder de H. Kerk*'. Haar overlijden werd omschreven als '*een groot verlies voor den arme*'. Zij overleed op 10 mei in St.-Andries bij Brugge op 57-jarige leeftijd. De plechtige lijkdienst, gevolgd door bijzetting in de familiekelder in Merendree, greep plaats op zaterdag om 11 uur in de kerk van Sint-Andries.

Een mooi concert in Maldegem voor alleen de vrouwen
In de zaal van de Burgersgilde was er veel volk, voornamelijk huismoeders, voor het bijwonen van een concert midden mei, georganiseerd door de 'Meisjespensioenkas'. Mannen waren slechts toegelaten als ze een speciale uitnodiging hadden. Alle standen waren die avond vertegenwoordigd. Het historisch drama 'Almaïza' en het blijspel 'Eene artiste in nesten' werden opgevoerd.

ROLVERDEELING.

A/ DRAMA:

Dona Blanca gravin van San Carlos.	E. D. L.
Almaiza, dochter van Dona Blanca.	J. W.
Suanita, gouvernante van Almaiza.	P. D. L.
Dona Mercédès, gravin van Los Marajos, schoonzuster van Dona Blanca.	E. V. D. B.
Carmen, stomme, gevangene bij Dona Mercédès.	E. V.
Fathma, dienstmeid van Dona Mercédès.	L. D. C.
Dona Lorenzo, gravin van Roveiro.	A. B.
Inès, dochter van Dona Lorenzo.	C. B.
Kadidjah, Moorsche toovenares	B. S.

B/ BLIJSPEL:

Rosa Palet, kunstschilderes.	I. B.
Anna, hare meid.	H. S.
Elza Knoop, vriendin van Rosa.	M. B.
Madame Knuif, huismeesteres van Rosa	M. B.
Madame Gaymard, kleermaakster.	P. D. L.
Netje, loopmeisje.	M. C.
Madame Fricot, Traiteuse.	E. V. D. B.
Lady Grisley, Engelsche touriste.	C. B.

In *Het Weekblad* van 5 juni verscheen de volgende commentaar: '*Jongedochters, gij haalt eere van uw werk en hierdoor kunnen wij het niet laten namen te noemen. Julienne Willemarck, Emma Van den Bossche, Clothilde Borgonjon, Elodie De Love speelden opperbest. Helena en Bertha Savat hebben 't zeer wel gedaan, betere meid als Helena zou men niet vinden, en 't publiek moet ze maar zien opkomen om eens hartelijk te lachen. Ook noemen we Ida Borgonjon, die kunstschilderes, de artiste die in nesten zat door haar groot verteer dat zij maakte en zich hierdoor in de schulden stak. Zij, Ida, speelde onverbeterlijk, ook nog Pelagie De Lange, Marie Baert, Leonie De Clerck, Anna Borgonjon, Emma Veerman, Marie Claeys en Marie Blomme*'.
Dank zij dat verslag weten we wie de toneelspeelsters waren.
De toneelstukken werden aangeleerd door drie zusters van de zusters maricolen: de zusters Kostka, Angélique en Martina. Tussen de nummers door gaf *onderpastoor* Jacobs verslag over de werking van de 'Pensioenkas'.

Onderscheidingen bij de Post
Louis Claeys, postmeester in Maldegem, en Camiel De Pré, 'brievendrager' in Adegem, kregen in mei een medaille voor 25 jaar trouwe dienst.

Een botermarkt in Maldegem?
Koopman in boter Hilaire Cuelenaere hield eind mei een pleidooi om van de marktdag op maandag ook een botermarkt te maken. Nu was het vooral een 'viggensmarkt'.
Daarvoor was het nodig het plaatsrecht af te schaffen en premies te geven aan de boerinnen die regelmatig met hun boter naar de Maldegemse markt zouden komen. Nu gingen zij naar Eeklo, Aalter of Brugge.

Een meisje verbrand in Adegem
Een ongeval met petroleum bij het vullen van 'de stoof' kwam indertijd regelmatig voor. Het 10-jarig meisje Amilia Van Daele uit Adegem verbrandde zich begin juni, toen ze in de namiddag '*petrool op het vuur goot*'. De 'petroolkan' ontplofte en ze stond in brand. De vader, die 's nachts in de 'fabriek van Standaert' werkte op Balgerhoeke, sliep nog en werd gewekt door het geschreeuw. Het meisje was heel erg verbrand en de vader had eveneens brandwonden aan zijn handen. Beiden werden verzorgd door dokter Jules Herrebaut. Het meisje overleed na enkele dagen.

Sluiting van de bareel aan de overgang van de Brieldreve
De bareel aan de overgang van de Brieldreve zou gesloten worden. Maar dat wou men niet laten gebeuren en op zondag 12 juni om 6 uur in de namiddag hield men een protestmeeting ter hoogte van café Flora, uitgebaat door Pieter De Coninck.

Aankondiging van een grote tentoonstelling in Maldegem
Tijdens de kermisdagen in september zou een grote tentoonstelling ingericht worden, waarbij de inwoners van Maldegem konden tonen wat hun gemeente kon voortbrengen. De tentoonstelling zou gewijd worden aan land-, ooft- en tuinbouw, handel, nijverheid en handwerk gedurende de kermisdagen 18, 19, 20, 21 en 22 september. De 'koer' en de lokalen van de broederschool werden gekozen als tentoonstellingsplaats.
Iedereen mocht deelnemen, '*die op gelijk welk gebied iets kon aanbrengen dat merkenswaardig is, of wat hem kon strekken tot voordeel in zijne zaken. Daarmee ook zullen wij toonen wat Maldeghem kan voortbrengen*'.

Wijzigingen in de catechismus
Kardinaal Mercier bracht enkele wijzigingen aan in de catechismus om conform te zijn met de nieuwe decreten en besluiten van de paus. Er kwamen wijzigingen aan de voorschriften voor de vasten, de veelvuldige communie, de houding en gebeden tijdens de consecratie en het huwelijk. Er werd voor de eerste maal duidelijk gesteld dat de gelovigen '*dikwijls moesten biechten en zo dikwijls mogelijk, zelfs dagelijks, te communie gaan*'. Dat stond te lezen in *'t Getrouwe* van 26 juni.

Vlaamse meeting in Adegem
Na de geslaagde meeting van het NVV ('Nationaal Vlaamsch Verbond') in Sint-Laureins was het nu de beurt aan Adegem. Op zondag 19 juni in de zaal 'Den Vlaamschen Leeuw' van Louis Boels op het Dorp voerden dezelfde sprekers van Sint-Laureins het woord: Robert Standaert, ingenieur uit Balgerhoeke, Alfons Sevens, letterkundige uit Gent en Octaaf Steghers, letterkundige uit Eeklo.

Volgens 'reporter Hugo' waren de Vlamingen van Adegem heel nieuwsgierig om hen te horen en hij vroeg dat iedereen op post zou zijn. Er werd gesproken over de Vlaamse hogeschool, het Vlaams in het leger en de 11-juli-viering.

De eerste voetbalmatch in Maldegem

Op zondag 26 juni was in Maldegem voor de eerste maal een voetbalmatch te zien. Het was een match tussen spelers van Brugge ('Footballclub Brugeoise') en van Eeklo ('Sport-club Eeklo'). De beste '*voetballisten*' van Maldegem mochten ook meedoen. De wedstrijd ging door in de velodroom van Maldegem.

De volgende commentaar werd gegeven bij de aankondiging van deze match.

VOETBAL
in den
Velodrom van Maldeghem.
Op Zondag 26 Juni,
om 4 ure,
SCHOONE MATCH
tusschen BRUGGE en EEKLOO
waaronder ook de beste voetbalisten van Maldeghem zullen mee doen.

'*Het is de eerste maal van al dat Maldeghem bestaat dat het spel van den voetbal hier zal vertoond worden. Het zal te zien zijn of dat ook zooveel volk zal meetrekken als de wielerfeesten. In Brugge ten minste is er telkens een stroom van volk als er een match gevierd wordt. De heeren van Eeklo zijn reeds deze week komen zien, en verklaren dat er geene betere plaats kan gevonden worden dan den velodrom, die hier juist de maten heeft van het reglement. En voor de toeschouwers ook zijn omheining en banken en tribune best geschikt*'.

Begin om 4 uur. – Inkomgeld: Tribuun 1 fr.; 1e plaats 0,50 fr.; 2e plaats 0,25 fr., loges 1,50 fr. Aangzien het footbalspel zekerlijk eene nieuwigheid is voor de bevolking van Maldegehm en omstreken, en dat het daarbij een zeer ingewikkeld spel is, willen wij zoo bondig mogelijk een overzicht geven van wat het footbalspel eigenlijk is; dit om de talrijke toeschouwers die den match willen zien betwisten, toe te laten met meer gemak het spel te volgen. Het footbalspel, zooals tal van andere atletische spelen is een louter Engelsch spel. 't Is enkel een 15tal jaren geleden in België zich is beginnen oefenen in het footbalspelen. Geen sport dat meer bekampt werd , zelfs in Engeland, dan het 'footbal.'.

De spelregels werden uitgelegd en de begrippen *corner, penalty, hands, half time* enz. toegelicht. Het voetbalspel stond onder de hoge bescherming van koning Albert, die erevoorzitter was van 'Union Belge des Sociétés de Sport Atléthiques'. En nu allen naar de velodroom, besloot De Lille na zijn uitleg. Er was echter weinig volk, omdat het voetbalspel onbekend was. Brugge won van Eeklo met 5-2.

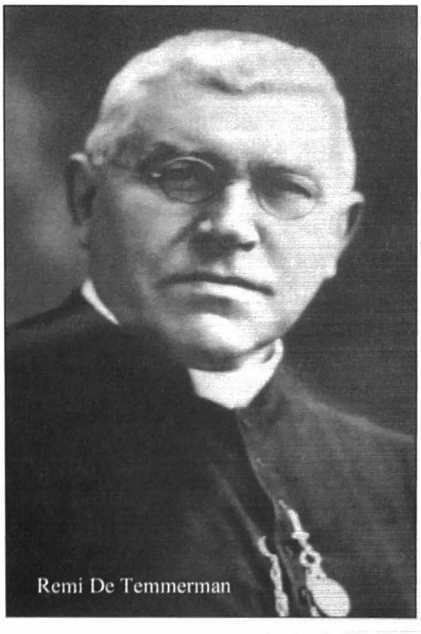
Remi De Temmerman

Aanstelling van een nieuwe deken in Eeklo

De parochies Adegem, Maldegem en Middelburg behoorden in 1910 tot de dekenij Eeklo samen met Donk, Kleit, Sint-Laureins, Balgerhoeke, Oostwinkel, Waarschoot en Sleidinge.

Door het overlijden van deken Hulpiau werd midden juni een nieuwe deken aangesteld. Het was Remi De Temmerman, die voorheen onderpastoor was in Stekene en Lokeren en pastoor in Zelzate. Hij werd ingehuldigd met een grote stoet.

Overlijden van onderpastoor Karel Lodewijk De Visscher in Adegem

Op vrijdagmorgen 1 juli stierf onderpastoor De Visscher in Adegem. Op zijn begrafenis was er heel veel volk aanwezig, want hij was zeer geliefd. Hoofdonderwijzer Gustaaf Boute sprak een lijkrede uit. Hij vond dat de dood van de priester vooral een groot verlies was voor de '*Franciscanen en de leerlingen der beide Zondagscholen welke hij zoo wijs en minzaam bestuurde*'. Karel Lodewijk De Visscher, geboren in 1865 in Destelbergen, was achtereenvolgens onderpastoor in Opdorp, Belsele, Eke en de laatste tien jaar in Adegem.

K. L. De Visscher

KANTOOR van

Aug. DE KESEL, Zaakwaarnemer

TE ADEGEM.

Door sterfgeval.

VENDITIE

op Dinsdag, 26 Juli 1910,

om 1 ure stipt. ten sterfhuize van den Eerweerden Heer De Visscher, onderpastoor te Adegem, van :

MEUBELEN, VOLLEDIG HUISRAAD en KEUKENGERIEF.

Bevoegd ambt en met comptant geld.

Toogdag : Maandag, 25 Juli, namiddag.

Victor De Lille liet een nieuw blad verschijnen

Vol enthousiasme kondigde De Lille in *'t Getrouwe* aan dat op 11 juli '*Onze Kop*' zou verschijnen, '*een weekblad voor de Vlaamsche Hoogeschool en dus ook voor de heele herleving van Vlaanderen*'.

Op de voorpagina van '*Onze Kop*' stond een beeld dat het ganse Vlaamse volk voorstelde. In de rechterhand werd een klaroen vastgehouden. Het beeld had geen mond, want ons volk was nog onmondig omdat het nog geen hogeschool had. Volgens De Lille moest de Gentse hogeschool Vlaams worden en kosteloos, zodat de arme jongen ook dokter en advocaat kon worden. De student moest studeren in de winter en werken in de zomer, zoals het in de nieuwe landen al gebeurde. Het blad kostte 5 centiemen het stuk. *Onze Kop* was katholiek, maar het zou de katholieken die het Vlaams niet steunden, niet sparen.

Wie al geabonneerd was op een van de drie bladen die De Lille uitgaf, hetzij *'t Getrouwe, het Land van Rode* of *het Kristen Vlaamsch Volk*, kon *Onze Kop* voor de rest van het jaar krijgen voor één frank.

De Vlaamse kwestie op Adegem-kermis

Het was een dubbel feest op maandag 11 juli van de zomerkermis in Adegem. Vooreerst bracht Lionel Pussemier (Eeklo) het burgerlijk ereteken voor burgemeester Leopold Van Waetermeulen (senior), schepen Charles Louis Potvliege en gemeenteontvanger Hilarius De Smidt. Het was een erkenning voor de vele jaren goede dienst.

Om 5 uur was er een vergadering over de Vlaamse kwestie. De sprekers waren Prosper De Smet, gemeentesecretaris van Adegem, F. De Munnynck van Gent en Robert Standaert van Balgerhoeke. '*Alle drie handelden op verschillende wijze over den merkwaardigen 11 Juli 1302 en spoorden hunne toehoorders krachtig aan tot medewerken voor Vlaanderens algeheele bevrijding van den vreemden invloed, die de verheffing van ons volk tot hooger leven belemmerde*'. Ze werden warm toegejuicht en hun woord bleef gans de avond onderwerp van gesprek.

Een mooie uitslag voor de leerlingen van de zusters maricolen

De zusters maricolen namen met goed gevolg deel aan de tentoonstelling van 'Kunsten en Wetenschappen' in Gent. Ziehier de resultaten volgens *Het Weekblad* van 17 juli:

* 3 gouden medailles voor de werken van Celina Bonte (Sint-Margriete), Estella De Smidt (Adegem) en Alice Van Rie (Maldegem).
* 6 zilveren medailles voor de werken van Marie Bollé (Maldegem), Madeleine Malfliet (Gent), Leontine Van Damme (Maldegem), Julienne Van Hecke (Middelburg), Eugenie Dusardyn (Schoondijke) en Madeleine Van Rie (Maldegem).
* 3 bronzen medailles voor Bertha Bottelier (Maldegem-Kleit), Anna Goovaerts (Eeklo) en Bertha Wijffels (Sint Kruis Eiland).

Het communiedecreet Quam singulari van paus Pius X

In 1905 had paus Pius X zijn gelovigen al aangezet tot veelvuldig te communie gaan. Op 8 augustus 1910 vaardigde hij zijn decreet Quam singulari uit, waarin de leeftijd om te communie te gaan werd verlaagd van 12 naar 7 jaar. De paus was van oordeel dat een kind van 7 jaar al de basiskennis van de geloofsmysteries kon begrijpen en dus toegelaten kon worden tot het ontvangen van de communie.

Tot 1910 kende men alleen de eerste communie op 12-jarige leeftijd. In 1911 zou men voor de eerste maal de eerste communie op 7-jarige leeftijd doen en de plechtige communie op 11- à 12-jarige leeftijd. De plechtige communie zou doorgaan op het tijdstip van de vroegere eerste communie. Het decreet werd aangegrepen om te pleiten voor de invoering van de leerplicht. In *'t Getrouwe* van 28 augustus schreef men '*Immers, hoe wil men dat de kinderen zullen voort hun catechismus leeren, als ze niet moeten naar school gaan ! Zonder leerplicht worden de jongetjes, zoo gauw ze hunne eerste Communie gedaan hebben, koewachter. Koewachter van 7 jaar is geen nieuwigheid, maar nu zal het de algemeene regel zijn. En in de stad moeten ze naar de fabriek!* '. Het zou echter nog tot 1914 duren vooraleer de leerplicht werd ingevoerd. Godsdienstig onderricht was in handen van de plaatselijke geestelijkheid en werd gegeven in zondagscholen.

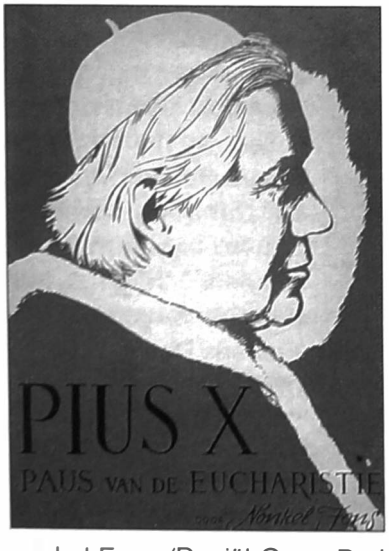

Titelblad van een brochure over Pius X geschreven door nonkel Fons (Daniël Omer De Kesel uit Adegem) in 1951.

Prijsuitdeling in de kostschool van de zusters maricolen

De prijsuitdeling van de leerlingen van de zusters maricolen in Maldegem greep plaats op 15 augustus. Over uitmuntendheid stond het volgende in *Het Weekblad* genoteerd: '*Eereprijs: Juffer Leontine Van Damme, van Maldeghem; 2e klas, 1e prijs: Juffer Julienne Van Hecke, van Middelburg; 3e klas, 1e prijs: Juffer Madeleine Van Hecke, van Sint-Jan-in-Eremo; 4e klas, 1e prijs:Juffer Marie De Koninck; 5e klas, 1e prijs: Juffer Madeleine Van Praet, van Maldeghem*'. Er waren ook nog prijzen voor goed gedrag, vlijt, godsdienst en vlijt in het handwerk. Opmerkelijk was het groot aantal leerlingen uit Nederland. Meisjes uit IJzendijke, Terneuzen, Waterlandkerkje en Schoondijke kwamen naar de kostschool in Maldegem.

Uitslag van examens in de Sint-Antoniusschool van Maldegem

Zie hier de uitslag voor uitmuntendheid, zoals eind augustus vermeld in *Het Weekblad*: *'1e Franse klas: 1. Omer Taveirne; 2. René Reyniers - 2e Franse klas: 1. Camiel Cromheecke; 2. René De Langhe; 3. Richard Van Rie; 4. Pieter Vermeersch - Hoogere Graad 5e en 6e Studiejaar: 1. Gaston Borgonjon; 2. Maurits De Meyere; 3. André Van Hecke; 4. Maurits Perquy - Middelbare Graad 4e jaar: 1. Arthur Standaert; 2. Jozef Van Damme; 3. Urbaan Claeys; 4. Prosper Cauwels - Middelbare Graad 3e jaar: 1. Cyriel Cromheecke; 2. Jules Willemarck; 3. Edmond Arcke; 4. Jan Roeges - Middelbare Graad 3e jaar A: 1. Maurits Bekaert; 2. Jules Van Ootegem; 3. Cyriel Rotey; 4. Henri Dhont en Omer Van Hooreweder - Lagere Graad 2e jaar B: 1. Modest Geirnaert; 2. Aimé Roels; 3. Vital Stroo; 4. Cyriel Dobbelaere en Omer Van de Genachte - 2e jaar A: 1. Remi Perquy; 2. Pieter Standaert; 3. Prosper Dhooge; 4. Cyriel Temmerman - 1e jaar B: 1. René Dhoore; 2. Camiel Cauwels; 3. Maurits Huys; 4. Florent Van Poelvoorde - 1e jaar A: 1. Prosper Van Rie; 2. Eugeen Lasoen; 3. William Verstringhe; 4. Gentiel Van de Walle'*.

Jonge studenten richtten een voetbalclub op in Maldegem

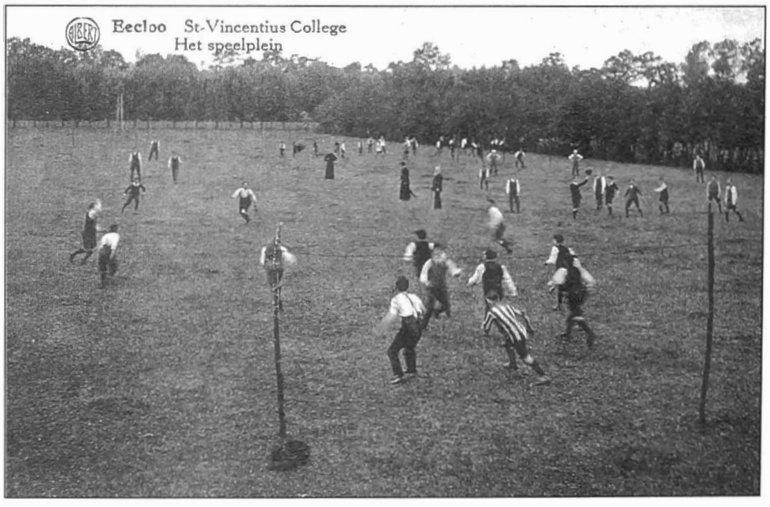

Er zou een voetbalclub opgericht worden, maar met de ouderen lukte het niet meer en het waren jonge studenten die de club stichtten. De studenten leerden voetballen in hun college. Als leuze voor hun club kozen ze 'Leeuwenmoed'. Volgens *'t Getrouwe* van 4 september betoonden de volgende burgers hun steun en werden erelid: burgemeester Charles Rotsart de Hertaing, Hector Cuelenaere, Frederic Dhont, Edmond De Meyere, Gustaaf Tytgadt, Hector De Vos, Emiel De Vos, Victor De Lille, Achiel Van Hoorebeke, August Wallyn, Prosper Potvliege, Emiel Verstringhe en dokter De Prest.

Een brief uit China van de Adegemse missionaris Ernest Tuypens

Pater Ernest Tuypens uit Adegem zond een brief vanuit Zuid-West-Mongolië (Ortos) en een deel van de brief werd in *Het Weekblad* van 11 september opgenomen.

Ernest Tuypens, geboren in Beirlegem in 1881, kwam in 1895 samen met zijn ouders in Adegem wonen. Hij studeerde in 1900 af aan het college van Eeklo. Klasgenoten van hem waren Basiel De Craene (Waarschoot) en Arthur Himschoot (Maldegem).
Hij trad in bij de paters van Scheut in 1900, werd priester gewijd in juli 1906 en vertrok twee maanden later naar China, waar hij 46 jaar verbleef.

In zijn missiegebied was er in 1910 hongersnood door het uitblijven van regen. Niet alleen hij, maar bijna alle paters schreven brieven naar het thuisland in de hoop financiële steun los te weken.

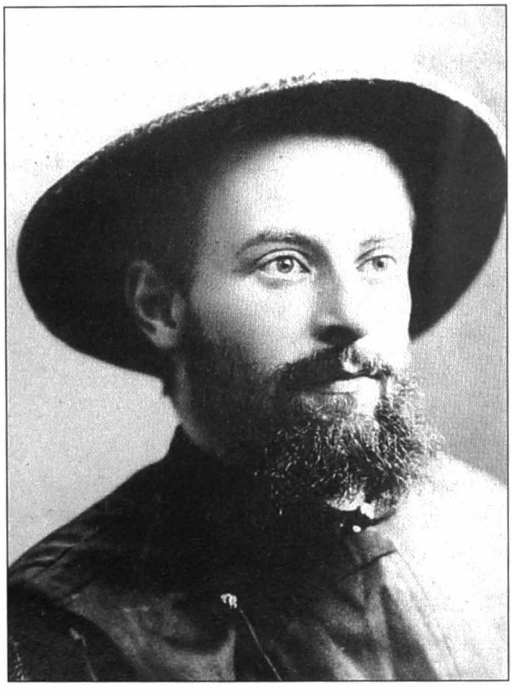

'Sartsi, 21 Juli 1910
..... Het is me waarlijk 'nen keer eene uitspanning U te schrijven, want gij kunt niet gelooven hoe mijn hoofd deze dagen ronkt en trekt ! De eene schoone vlaag achter de andere boven ons hoofd hier zien passeeren en niets voor onze arme streken ! ten hoogste eenige druppelkens! 't Is droef ! De oogst, mag men van nu af zeggen, is totaal gecondamneerd ! Alles staat grijs en rost op 't veld, al zoo erg als in den winter. De Chinezen zitten geheele dagen werkeloos op hun huksken. Ze zitten daar percies te kijken lijk de duivenmelkers in Europa, die hunne duiven uit Bordeaux verwachtende zijn. 't Minste wolksken dat aan den gezichteinder verschijnt, wordt gekeurd, gewikt en gewogen. Helaas alles is vruchteloos ! Wacht het nog eene week of twee van regenen, de beesten zelfs zullen kreveeren.

't Is erg voor de Christenen en voor ons ook ! De Christenen, allen doodarme menschen, kunnen geen werk vinden, en kunnen zelfs hunnen kost niet meer verdienen ! Geheele dagen komen ze van ten allen kante smeeken en zien achter hulp. Heidenen ook, door den honger gedreven, komen hulp afsmeeken en bekeeren zich. Mijn hert is waarlijk om te breken bij 't zicht van al die ellenden, en nog meer door de machteloosheid waarin wij ons bevinden om ze te heelen.
Mocht O. L. Heer, door ons toedoen en met de milde almoezen der Belgische Christenen, al die lichamelijke pijnen lenigen en verzachten !
Mochten wij al die menschen tegen de wreeden hongersnood kunnen beschermen, zeker zou er zijn H. Naam honderden en honderden vurige aanbidders te meer door winnen in deze armzalige gewesten.

Ja, ik weet het, 't en is geen kleinigheid een jaar en meer al die behoeftigen spijzen, en daarom verzoek ik U ook den Goeden God te bidden en te smeeken opdat Hij ons, arme zendelingen uit Heousan, niet en verlate in deze netelige omstandigheden.

Om U een volkomen en gepast gedacht te geven over den akeligen toestand, waarin wij ons hier bevinden, moet ik U nog zeggen dat de stroopers en bandieten baas zijn in de

streek ! Geen dag gaat voorbij of men hoort van karren aanhouden, beesten verdrijven en menschen vermoorden. Het laatste woord blijft daarom niet altijd aan de bandieten!
Zoo, over eenige dagen, kwamen er vijf van die gevaarlijke kerels op eene hoeve eten eischen. Er wierd aan hun verzoek voldaan. Maar op denzelfden dag kwamen ze drij, vier keeren weer op dezelfde hoeve. Op den langen duur kon de boer, een heiden, er niet meer over ! Hij weigerde ! Er wierd gevochten, de boer met zijn volk hadden de bovenhand! Op eenige minuten lagen de vijf roovers geveld! Om de wraak van de andere roovers te ontgaan, dacht de boer het geraadzaam de zaak goed te zwijgen en de vijf roovers diep, zeer diep te begraven. Maar de Chinezen kunnen niet zwijgen, en geheel de streek door is die vreeselijke slachting reeds gekend.
In al die aardige omstandigheden stel ik het, God dank, zeer goed! 'k Ben op éénen dag soms wel op 5 plaatsen. Aanvaard enz.

Ernest Tuypens,
Missionaris der Congregatie van Scheut (bij Brussel), Ninoofsche Steenweg'.

Op de viering van zijn 50 jaar priesterschap in Adegem in 1956. V.l.n.r.: E. H. Leo De Kesel, Christine Tuypens, mevr. Jozef Tuypens (Margareta Flement), E. H. Mels, pastoor Herman Van Damme van Adegem, pater Ernest Tuypens, Erik Tuypens.

De kant- en borduurschool van de gezusters Cromheecke in Maldegem
De zusters Elodie, Mathilde en Clementine Cromheecke hadden de leiding over een goed draaiende kant- en borduurschool in Maldegem. Mathilde was bestuurster van de school, Elodie lerares 'Filoché en Bretonnekant', Clementine lerares 'Stop-kant op zijde en stof'. Op de internationale tentoonstelling in Luik in 1905 behaalde de school van de gezusters Cromheecke een gouden medaille.

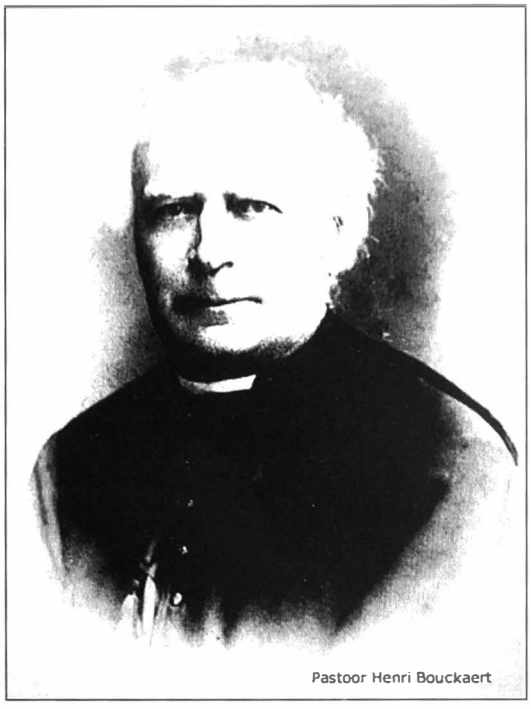

Pastoor Henri Bouckaert

De school, opgericht in 1896 door de Maldegemse pastoor Bouckaert (° Waarschoot), had tot doel werk te verschaffen in een zedige omgeving, ver weg van de fabriek.
Op initiatief van de pastoor mochten Elodie en Mathilde het beroep leren in Lier, een gekend centrum voor kant. Hun school was succesvol en vele leerlingen vonden na hun opleiding werk in het atelier van de gezusters Cromheecke.

Elodie Cromheecke.

Mathilde Cromheecke.

Clementine Cromheecke.

Omwille van haar goede faam werd de school uitgenodigd op de wereldtentoonstelling in Brussel. Met 26 meisjes trokken de gezusters naar ginder om gedurende acht dagen demonstraties te geven. Ze vertrokken op maandag 29 augustus om 7 uur per trein naar Brussel. (De gegevens over de familie Cromheecke komen overwegend uit de publicatie '*Mijn Familieboek*' van Raf Cromheecke).

Elodie Cromheecke op een internationale tentoonstelling in Gent

BORDUURSCHOOL
VAN
MALDEGEM.

Werkplaats-Reglement.

Eerste klas.

WERKUREN : 's Morgens van 6 1/2 ure tot 11 3/4;
's Namiddags van 1 1/4 ure tot 7 1/2.

Tweede klas.

WERKUREN : 's Morgens van 7 ure tot 11 3/4;
's Namiddags van 1 1/4 ure tot 7 1/2.

Rustpoozen.

Eerste klas : 's Morgens van 8 1/2 tot 9 ure;
's Namiddags van 4 tot 4 1/2 ure.
Tweede klas : 's Morgens van 9 tot 9 1/2 ure;
's Namiddags van 3 1/2 tot 4 ure.

Verlofdagen.

De regelmatige dagen van werkschoving zijn :

1° Al de Zon- en Feestdagen; de kermisdagen der parochie;
2° Alle jaren worden er acht dagen vacantie vergund aan iedere werkster.

Over de loonen.

De werksters worden alle 14 dagen betaald per uur of per stuk, volgens den aard van het werk.

Tuchtmiddelen.

De werksters worden gestraft wanneer ze storing in de werkplaatsen veroorzaken of iets doen dat verboden is. De boeten worden bepaald tot 1/3 van den loon per dag. De opbrengst dezer boeten komt alle twee maanden, door eene loting, tot de arbeidsters terug.

DE WERKBESTUURSTERS :

Pauline Crombrecke. Fernandine Crombrecke.

Mathilde Crombrecke.

Eremis van René Kochuyt

René Kochuyt, geboren in Eeklo op 24 mei 1884 als zoon van Charles Louis en Eugenie Jaspers, werd op 28 augustus 1910 tot priester gewijd. Hij was achtereenvolgens leraar en onderpastoor in Geraardsbergen. Daarna werd hij pastoor in Aalst, waar hij een kerk bouwde. Op 16 maart 1939 kwam hij als pastoor naar Adegem in opvolging van pastoor Leo Vereecke, die overleden was.

Ter blijde Gedachtenis
mijner
Eerste Heilige Mis
ter eere van het H. Hart van Jezus
opgedragen in de Parochiale Kerk van Eecloo
den 30 Oogst 1910.

E.H. René Kochuyt.

Op een regenachtige dag in 1939 werd pastoor René Kochuyt verwelkomd in Adegem. In het midden staat E.H. Kochuyt en links van hem onderpastoor Hubert Cornelis.

Over Eduard Peeters, getrouwd met een kleindochter van mevr. Courtmans

Eduard Peeters was in 1898 in Oostende getrouwd met Maria Verstrynge, dochter van Mathilde Courtmans en dus kleindochter van de schrijfster mevrouw Courtmans.
In *'t Getrouwe* van 28 augustus schreef Victor De Lille het volgende over hem:

'*Deze week ontvingen wij een verrassingje, een brochuurtje van 17 bladzijden groot octavo: Edward Peeters, een strijder voor schoolhervorming door Felix Ort, overdruk uit Zuid- en Noord 1910 en langs binnen: Aan Mevrouw Marie Peeters-Vestrynge in hoogachting en vriendschap opgedragen, en nog een blaadje verder een fraaie Photo een portret met de ondertekening Edward Peeters.*
Dit was dus M. Peeters, die voor een jaar of twaalf hier in Maldeghem en wel in onze drukkerij eenige maanden was werkzaam geweest en van hier naar Oostende getrokken, huwende aldaar de jongste dochter van mevrouw Verstrynge-Courtmans.

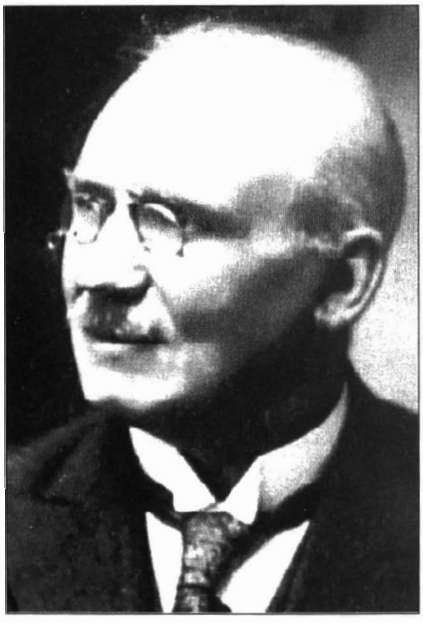

M. Peeters heeft dus in 't stille die twaalf jaren gewerkt en wel zoo dat hij waardig geworden is zijn leven beschreven te zien door de pioniers van onderwijs en beschaving. Deze levensschets is eene nederlandsche vertaling uit het Cubaansche onderwijsblad La Escuela Moderna, geschreven door den Mexicaanschen normaalschooldirecteur Rodolfo Mendez.
Onze verbazing stijgt bij elke bladzijde. M. Peeters was dus in betrekking met heel de beschaafde wereld. Hij zelf schreef zoowel in 't Engels en Duitsch en 't Spaansch als in 't Fransch en Nederlandsch, en gaf studies over Jan Jaak Rousseau, den vrijdenker en wel zoo dat hij katholiek bleef en kerkelijk goedgekeurd werd.
Op de laatste bladzijde staat de lijst van zijne schriften, 23 opvoedkundige causeries en evenveel andere opstellen.
Zijne causeries zijn vereerd met een voorwoord van M. Compayré van het Institut de France en op 15 maart 1909 werd M. Peeters zelf vereerd met den titel van Officier d'Academie.
Wij hebben hem verleden jaar hier ten onzen huize gezien met zoo 'n lintje in zijn knoopsgat en we wisten waarachtig niet wat dit beduidde!
't Was dus wel billijk dat hem die 17 bladzijden werden gewijd, en met genoegen zagen wij ook de vereering die uit elke bladzijde spreekt voor zijne eega, die ons immers eene dorpsgenoote is.
M. Peeters is nog jong (geboren te Berchem bij Antwerpen 9 Mei 1873). Veel nog mogen wij dus van zijn stoeren arbeid verwachten'.

Emigratie naar Amerika

Vijf personen uit Adegem vertrokken op donderdag 8 september naar Amerika: Theophiel Clays, Camiel Loete, Charles De Martelaere, Camiel Wille en Triphon De Vlieger. Hun agent was Theophiel De Pré en ze reisden met de Caledonia van de Anchor Line. De gekende speler Triphon De Vlieger was dus verplicht zijn duiven te verkopen. Hij deed dat op zondag 4 september in de herberg van Henri Van den Abeele.

Viering van de trouwe leden van de fanfare 'Sinte Cecilia' van Maldegem

De maatschappij 'Sinte Cecilia' vierde op donderdag 8 september het jubelfeest van zes leden, die meer dan 30 jaar lid waren. Het waren: Louis en August De Lille, Pieter De Baets, Louis Geirnaert, Pieter Borgonjon en HectorWillems. Om 3 uur werden zij afgehaald aan het huis van August De Lille en naar hun lokaal gebracht, waar hen als herinnering een prachtig portret werd overhandigd.

Voorzitter Gustaaf Tytgadt bracht hulde aan de jubilarissen en loofde hun toewijding aan de maatschappij. Daarna werden de jubilarissen beurtelings ten hunne huize met een serenade vereerd. Het feest werd besloten met een avondmaal.

BERICHT. — De jongelingen die begeeren de muziek aan te leeren, begeven zich Woensdag 7 December, om 8 uren's avonds, in 't oud Gemeentehuis, bij P. Borgonjon, waar de lessen beginnen.

De tentoonstelling op Maldegem-kermis

Op kermiszondag 18 september en volgende dagen was er een tentoonstelling van 'Land-, Ooft- en Tuinbouw, Handel, Nijverheid en Handwerk', ingericht in de broederschool in Maldegem. De organiserende commissie bestond uit: *erevoorzitter Charles Rotsart de Hertaing, voorzitter nijveraar Alfred De Facq, ondervoorzitter apotheker Emiel Vanden Broucke, schatbewaarder boomkweker Pieter De Coninck en secretaris brouwer August Calon. Waren ook nog lid van de commissie: leertouwer Hector Potvliege en Leonard Van Hyfte.*

Pastoor Petrus Van Loo en de broederoverste van de hiëronymieten werkten ook mee. De broeders stelden bereidwillig hun lokalen ter beschikking en de firma P. & L. De Coninck zorgde voor de versiering.

MALDEGHEM KERMIS 1910

PROGRAMMA DER FEESTEN.

PRACHTIGE TENTOONSTELLING van Land-, Ooft-, en Tuinbouw, Handel en Nijverheid, Teekenkunde & Handwerk op den koer en in de lokalen der Broederschool, Statiestraat, de Teekenschool in de Voorstraat en in de lokalen der zusters Maricolen Gedurende de Kermisdagen van 18-19-20-21 en 22 September 1910.

De grote blikvangers waren het mandenwerk van de firma De Facq en het borduurwerk van de gezusters Cromheecke en van de gezusters Van Reybroeck.

Alfred Van Hoorebeke, werktuigkundige in Maldegem, demonstreerde zijn dorsmachine en andere landbouwmachines. Een verfrissing kon men krijgen in de kantine van de heren Calon en Herpelinck, brouwers in Maldegem. Bij de zusters maricolen en in de tekenschool was er eigen werk te zien. Het was goed weer en vele duizenden bezochten de tentoonstelling.

Gezien den buitengewonen bijval is de Tentoonstelling verlengd tot Zondag avond, 25 September.

's Namiddags Concerten.

's Avonds Buitengewone Verlichting der hovingen en Sluiting met Verlichten Stoet rond de gemeente.

'Van ouds gebruik wordt deze kermis zeer goed gevierd door de bevolking, ja zelfs vele vreemdelingen, vooral Eeklo en omliggende gemeenten, komen dan onze gemeente bezoeken om met ons mee te vieren. Vooral Eekloo, zeg ik; ja, Eekloo houdt veel van Maldeghem, 't is hun aangenaamste uitstapken dat ze doen naar Maldeghem eens te komen, vooral als het hier kermis is of dat er feesten plaats hebben'.

Grote stayerkoers in de velodroom van Maldegem

Een wedstrijd met renners achter 'zware vuurtuigen' was ook een grote blikvanger op Maldegem-kermis en trok veel volk. In een achtervolgingsmatch voor liefhebbers nam Vincent Reychler, kampioen van Eeklo, het op tegen Kindt, winnaar van de 'Openingsprijs van Maldeghem'.

Velodrom van Maldegem

PROGRAMMA DER KOERSEN

ter gelegenheid der kermis

3000 FRANK PRIJZEN

Zondag 18 September 1910

om 2 1/2 ure namiddag

Groote Stayer-koers

ACHTER ZWARE MOTORS

IN 3 REEKSEN.

DEELNEMERS :

VINCENT winner van den grooten prijs van Antwerpen getrokken door CLEMENT, « Brusselschen Duivel. »

KINDT winner van den Openingsprijs van Maldeghem, getrokken door BAERT.

KOERS VOOR ALLE BEGINNELINGEN

60 frank prijzen. Verdeeld als volgt :

20, 15, 10, 7.50, 5.00, 2.50 fr.

AFSTAND 50 kilometers.

Koers voor kleine Snelmotoren

Achtervolgingsmatch voor LIEFHEBBERS

V. REYCHLER, kampioen van Eecloo, OSC. LOOTENS, Lovendegem, ALLEYN, Gentsche kampioen.

Overlijden van schepen Eduard De Pau

Schepen De Pau werd op woensdag 14 september begraven in de kerk van Maldegem. Er werden drie lijkredes gehouden: burgemeester Charles Rotsart de Hertaing in naam van de gemeenteraad, Emiel De Vos in naam van de muziekmaatschappij 'Nut en Vermaak' en Edmond De Meyere in naam van de handboogmaatschappij Sint-Sebastiaan.

De Pau was 25 jaar gemeenteraadslid, lid van de kerkfabriek en van de burgerlijke godshuizen en voorzitter van 'Nut en Vermaak'.
In de gemeenteraad werd hij opgevolgd door Emiel De Vos. Als nieuwe schepen koos men Prosper Potvliege, die het won met zes stemmen tegen vijf voor Gustaaf Tytgadt.

Nog wat over het kant- en borduurwerk op de tentoonstelling in Maldegem
In *'t Getrouwe* van 25 september werd over de deelname met kant- en borduurwerk aan de tentoonstelling in Maldegem het volgende geschreven:

'*In een jaar of vijftien geleden deed pastoor Bouckaert ter zaligen een paar meisjes naar Lier gaan om het beroemde borduurwerk aldaar te leeren. 't Waren dochters van Ch. Cromheecke; zij stichtten alhier de eerste borduurschool. Nu zijn er drie vier en dat is een bron van rijkdom voor onze werkmansbevolking geworden, veel edeler dan het werk in de fabrieken.*

Er zijn twee zalen vol, beide verlicht met acetyleen. In 't midden der eerste, vier prachtige kleedsels der borduurschool Van Reybroeck, daar tusschen kantwerk (met de klossen) van de gezusters Goethals en daarrond de kleinere inzendingen van een aantal jufvrouwen verzameld door M. Vandenbroucke en van dewelke hij de ziel noemde jufvr. Celina Van Hoorebeke. Op de visietkaartjes vinden wij: Esther De Neve en Jeannette Hooft (van Kleit), Alix Himschoot, Emma Van Hyfte, Paula Boels, Maria De Groote, Germaine Timmerman, Irma Eeckhout, een heele kas van Pieter Claeys-Gadeyne, gezusters Standaert, Emilie Calon, Celina Van Hoorebeke, Emma Braet, Alice Tytgadt'.
In de zaal Cromheecke lagen vele prachtige kleedsels, waaronder een priesterkleed en ook inzendingen van Eveline Van Wassenhove, Bertha Cabuy, Madeleine Tytgadt en Marie Van Hulle.

Bevordering voor Jozef De Caluwé, onderpastoor in Maldegem
Onderpastoor Jozef De Caluwé (°Beveren-Waas), licentiaat in de godgeleerdheid, werd in september benoemd tot leraar wijsbegeerte in het Klein Seminarie van Sint-Niklaas. Sinds 17 oktober 1908 was hij in Maldegem onderpastoor. August De Witte (°Zelzate), econoom in hetzelfde seminarie, verving hem in Maldegem.

'Conseil voor militianen' van 1911 in het militiekanton Maldegem
De soldaten van het jaar 1910 waren eindelijk in hun kazerne beland, dus tijd om aan de volgende lichting te denken.
Voor het militiekanton Maldegem, bestaande uit de gemeenten Adegem, Maldegem, Middelburg en Sint-Laureins, ging het '*conseil voor de militianen*' van 1911 door op vrijdag 11 november om 8.30 uur in het vredegerecht in Eeklo.
De oudste zoons moesten zich daar aanmelden.

Een kermis in Adegem zonder 'pree'
De winterkermis in oktober in Adegem zou er een worden zonder 'pree', werd er verteld. Maar men bedoelde daarmede niet dat er geen centen waren, maar dat de kermis zou doorgaan zonder August De Pré. Hij was immers op 28 september 1910 overleden, op 84-jarige leeftijd.
August was een gekende volksfiguur en uitbater van de herberg Sint- Sebastiaan, een van de oudste en bekendste herbergen van de gemeente.

Prijzen in de wereldtentoonstelling van Brussel
Aan personen en instellingen, die zich verdienstelijk maakten in de wereldtentoonstelling in Brussel, werden op dinsdag 18 oktober prijzen uitgereikt in aanwezigheid van de koning, de koningin en al de ministers.
De volgende exposanten van de streek kregen een onderscheiding of een '*diploma van grooten prijs*': brouwer G. Euerard uit Eeklo, brouwer L. Soenen-Vermast uit Maldegem, de Tekenschool van Maldegem en de kantschool van de gezusters Cromheecke uit Maldegem.

Hoofdelijke omslag in Maldegem
De hoofdelijke omslag werd door de gemeenteraad vastgelegd en steunde op het vermoedelijk inkomen. De plaatselijke overheid kon geven en nemen en had de mogelijkheid '*iemands last te verminderen als hij bv. ongelukken heeft gehad, of veel last van kinderen heeft, of behoeftige bloedverwanten in huis neemt*'.
Andere belastingen zoals de personele lasten, de grondlasten en de patentbelasting konden niet aangepast worden.

De vijf hoogste klassen in de hoofdelijke omslag waren:
* *1e klas (aanslag 340 fr.): Charles Rotsart de Hertaing*
* *2e klas (aanslag 280 fr.): Edmond Dhont en Frederic Dhont*
* *3e klas (aanslag 220 fr.): Emiel De Vos, Charles Reychler en zusters, Desiré Van Mullem en August Wallyn*
* *4e klas (aanslag 170 fr.): wed. H. Cuelenaere en kinderen, Aulu Gelle De Lille en Henri Vermast*
* *5e klas (aanslag 125 fr.): wed. Francies Van Hoorebeke.*

In Maldegem was er nog een aanslag op het belastbaar inkomen van 2,5 %.
Het belastbaar inkomen bedroeg in onze streken ongeveer de helft van de pacht.
Volgens een bericht in *'t Getrouwe* van 23 oktober waren de personen met het grootste belastbaar inkomen: *Charles Rotsart de Hertaing (4.234,19 fr.), Frederik Dhont (4.158,61 fr.), Hippoliet De Jaegher (3.392,31 fr.), Desiré Van Mullem (3.006,85 fr.), Victor Cuelenaere-Van de Velde (2.335,96 fr.), Napoleon en Luc. Van Nieuwenhuyse (2.160,64 fr.), Gustaaf Tytgadt (2.157,58 fr.), Henri Vermast (2.147,93 fr.), wed. Hippoliet Cuelenaere en Hortence Cuelenaere (2.060,60 fr.), wed. Louis Potvliege (1.977,10 fr.), de kerkfabriek Maldegem (1.803,10 fr.), Karel en Sabine Reychler (1.773,88 fr.), Victor De Lille (1.768,68 fr.)en Honoré Potvliege (1.726,22 fr.).*

Twee uur meer Nederlands voor de studenten in 'hun college'
Indertijd was het onderwijs in een college bijna uitsluitend in het Frans. De in mei 1910 gestemde wet Franck-Segers op het middelbaar onderwijs verplichtte de inrichtende macht tot het geven van minstens een paar uur Nederlands.
In *'t Getrouwe* van 23 oktober verhaalde men het als volgt:
'*Mgr. Mercier, aartsbisschop van Mechelen, heeft in betrek met de wet Franck-Seghers, bevolen dat er voortaan in de collegiën van zijn bisdom voor de Humaniora twee uren te week les zal gegeven worden in vlaamsche spraakkunst, vlaamsche letterkunde en geschiedenis der vlaamsche letteren, en dat vlaamsch de voertaal zal wezen voor het aanleeren van godsdienst, en van grieksch; voor de fransche klassen zal vlaamsch tot voertaal dienen aan godsdienst en apologetiek en geschiedenis*'. Alle andere vakken werden in het Frans gegeven.

'Katholiek Jongenspatroonschap Sint-Pieter' in Maldegem

Het patroonschap Sint-Pieter in Maldegem vierde op zondag 30 oktober feest.
Een nieuw lokaal in de Broederschool in de Stationstraat werd ingehuldigd, alsook beelden van Sint-Pieter en van de H. Aloysius.
Het programma was als volgt:

'*1. 's Morgens om 7 ure Sol. Mis, waaronder algemeene communie voor de kinderen van het Patroonschap; 2. 's Namiddags om 3 ure stipt, wijding van het lokaal en der beelden, door den Eerw. Heer Pastoor; 3. Toneelfeest uit dankbaarheid welwillend aangeboden aan de Weldoeners van het werk en hunne huisgenoten, alsook aan de ouders der kinderen, die d e Adultenschool, Zondagschool en Patroonschap regelmatig bijwonen. Als openingstuk in koor "De Leeuwen dansen" door Van Hoof en zang- en vioolstukken uit te voeren door de HH. J. Van Risseghem en Jules Nachergaele van Deinze; 4. "In Volle Zee, koor met lichaamsoefeningen; 5. "Drij Honden aan één been", blijspel in 1 bedrijf*'.

Enkele Adegemnaren emigreerden naar Amerika

Op donderdag 10 november vertrokken weer een aantal personen uit Adegem naar Amerika. Ze deden dat met de '*prachtvolle dubbelschroef poststoomboot California der Anchor Line*'. Het waren Augusta Cobert, Octavie Willems, Marcel en Clarisse Cobert en hun agent was Theophiel De Pré uit Adegem.

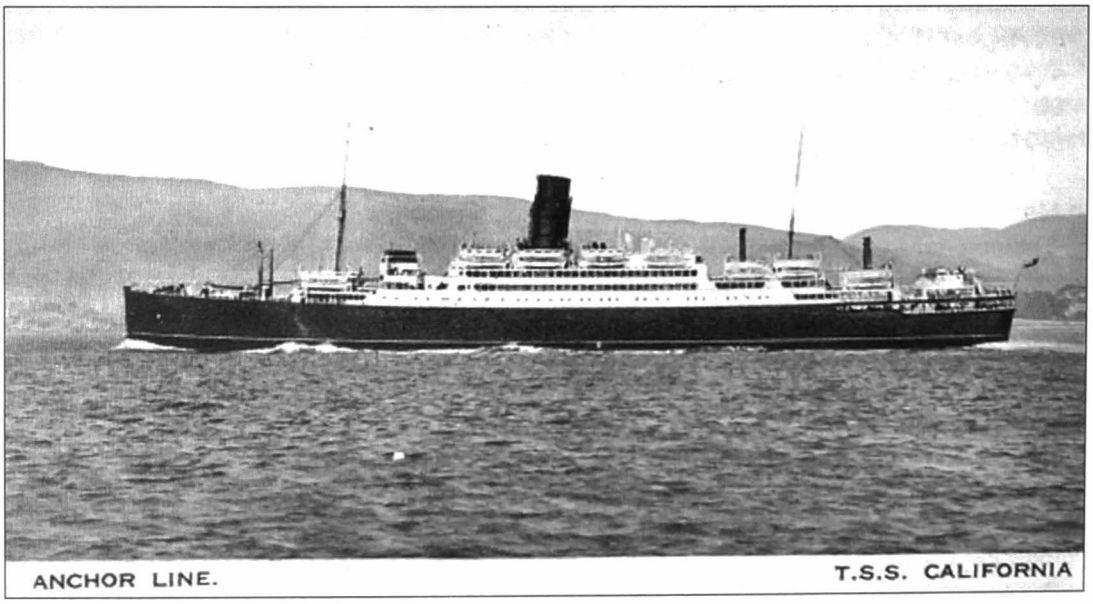

Avondschool in Adegem

Vanaf 14 november konden de jongelingen van Adegem avondschool volgen in de gemeenteschool van Adegem-Dorp. Men moest meer dan 14 jaar oud zijn en '*behoorlijk onderwezen in de Vlaamsche taal*'. Er werden drie klassen ingericht. In twee klassen werd enkel Frans aangeleerd en dat achtte men belangrijk voor de oudste zonen, die soldaat moesten worden. In een derde klas zou men de leerlingen vervolmaken in lezen, schrijven, rekenen, aardrijkskunde, opstellen, landbouw enz.
De lessen waren kosteloos en werden gegeven op maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag van 6 tot 8 uur 's avonds. Een waarschuwing werd gegeven: '*De leerlingen die zich in de school of langs de straat niet goed zouden gedragen, zullen niet meer toegelaten worden*'.

Problemen in Middelburg met de pastoor

Op maandag 21 november vierde de muziekmaatschappij voor de 46ste keer 'Sinte Cecilia', maar deze keer zonder een plechtige mis in de kerk. De vraag daarvoor gebeurde zoals alle andere jaren, maar de pastoor weigerde de mis op te dragen.

Uit het verslag in *'t Getrouwe* een week later bleek dat een 60-tal personen aanwezig waren op het middagmaal.

Waarom de pastoor weigerde was niet duidelijk. Zeker niet omdat ze niet katholiek genoeg waren, want men noemde enkele manifestaties op waaraan ze hadden deelgenomen zoals een katholieke manifestatie in Brussel in 1884, waar ze in deerlijke toestand van terugkwamen. De maatschappij was ook aanwezig op een katholiek feest in Zele in 1899 en in Eeklo bij de viering van het 25-jarig jubelfeest van de regering. Kortom, de muziekmaatschappij was door en door katholiek.

Decoratie voor een vroedvrouw uit Middelburg

Mevrouw Emerence De Baecke uit Middelburg werd in november gedecoreerd met de burgerlijke medaille voor 25 jaar trouwe dienst als vroedvrouw. Zij was verbonden aan het Weldadigheidsbureel van Middelburg en stond dag en nacht ter beschikking van de arme mensen.

Station van Maldegem werd tot derde klas verheven

De 'statie Maldeghem' werd in december tot derde klas verheven. Dat was een goede zaak voor de statieoverste, want zijn wedde werd met 400 frank verhoogd.

Aanstelling van een nachtwaker in Maldegem

Door het ontslag van Camiel Martens ging de gemeenteraad over tot aanstelling van een nieuwe nachtwaker. Er waren tien kandidaten: Victor Blomme (landwerkman), Engelbert Van Hoecke (dagloner), Isidoor Van Poelvoorde (dagloner), Hippoliet Lootens (koopman), Camiel Sierens (varkensslachter), Emiel Verstraete (dagloner), Louis Crommen (kloefkapper), Frederik Dobbelaere (arbeider), Louis Lambert (oud-voerman) en Jan De Windt (dagloner). Dobbelaere kreeg vier stemmen en Sierens twee stemmen. Enkelen kregen één stem. Er diende dus overgegaan tot 'ballotering', waarin Frederik Dobbelaere zeven stemmen kreeg en Camiel Sierens vier. De gemeenteraad van 23 december 1910 benoemde Frederik Dobbelaere tot nachtwaker.

Volksvertegenwoordiger Arthur Verhaegen kwam spreken in Maldegem

Op maandag 26 december kwam Arthur Verhaegen spreken in de Burgersgilde. Victor De Lille was tevreden dat de volksvertegenwoordiger zich openlijk uitsprak voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Verhaegen verklaarde zich ook akkoord met de hervormingen aangekondigd in de troonrede van koning Albert zoals de uitbreiding van het vakonderwijs, de eis van een hogere minimumleeftijd om in een fabriek te mogen werken, meer gemak om een werkmanswoning te kopen enz.

Arthur Verhaegen

In memoriam

Albert Van Hoestenberghe

Op dinsdag 16 maart 2010 overleed in het A.Z. Sint-Jan in Brugge Albert Van Hoestenberghe, geveld door een ziekte die nauwelijks mededogen kent. Hij werd 78.

Albert werd te Maldegem geboren op 24 oktober 1931. Het lag voor de hand dat hij als oudste zoon van drukker en uitgever Jozef Van Hoestenberghe het bedrijf zou voortzetten dat met zijn ligging in het hart van de gemeente, handels- en familiedrukwerk verzorgde voor een uitgebreid en trouw cliënteel, en dat ten opzichte van collega's drukkers een extra troef in de hand had: de uitgave van een weekblad met ruime verspreiding in Maldegem en het omliggende.

Vader Jozef Van Hoestenberghe had in 1929 immers de drukkerij van Bertha Cabuy in de Boudewijn Lippensstraat overgenomen, waar hij toen zelf nochtans maar sedert enkele maanden werkte. In 1934 begon hij met het uitgeven van twee weekbladen, *De Noordduif* en *De Meetjeslander*. Spreekt de eerste titel voor zichzelf, dan mag er wat betreft de tweede op gewezen worden dat een tegenhanger voor *'t Getrouwe Maldeghem* van Victor De Lille op de markt brengen een gedurfde én geladen onderneming was. Toch was *De Meetjeslande*r in feite een voortzetting van *De Volksbode van Maldeghem*, waarmee uitgever Cabuy in 1879 was begonnen.
Tijdens de oorlogsjaren werd het drukken stilgelegd, maar nagenoeg direct na de bevrijding verscheen opnieuw het weekblad van de duivenliefhebbers, waarvan de titel nu uitgebreid was tot *De Noordduif en Vrij Maldegem*. *'t Getrouwe* was toen geschiedenis.

Vrij Maldegem groeide uit tot een regionaal weekblad, de evenknie van de ondertussen verdwenen Eecloonaar, met een veelheid aan nieuws en actualiteit over streek en familie, sport en vereniging, aangevuld met advertenties van vooral lokale ondernemers. Van dát

Vrij Maldegem, dat straks zijn 68ste jaargang ingaat, werd Albert Van Hoestenberghe in 1979 het boegbeeld.

Hij was er trots op. Verwees de titel oorspronkelijk naar een bevrijd Maldegem, dan staat Vrij sindsdien ook voor vrank en ongebonden. In een veelzijdige berichtgeving voor een breed publiek zag Albert een vorm van sociaal engagement, zoals ook zijn jarenlange lidmaatschap van het Maldegemse brandweercorps en van het Comité voor Initiatief dat waren.

Voor wie Albert opzocht in zijn kantoor maakte hij tijd. Als minzame zaakvoerder, omringd door stapels papieren, werd hij voor Het Ambacht Maldegem op die manier zoveel als een partner, die steeds bereid was de best mogelijke voorwaarden voor een publicatie te scheppen en aan voorzitter Walter Notteboom ruime faciliteiten toestond bij de lay-out van een boek. Op uitgaven zoals *In Flanders Fields* (1994), *Tweehonderd jaar gendarmen in Maldegem* (1996), vijftien heemkundige jaarboeken (1995-2009), was hij dan ook met reden trots.

Ook daarmee zette hij een traditie verder: voor artikels met heemkundige inslag - pennenvruchten van zowel doorgewinterde historici als gelegenheids-auteurs - voorzag Albert, net zoals voordien zijn vader, graag plaats in zijn troetelkind Vrij Maldegem. Van wijlen Daniël Verstraete verschenen zo vanaf 1950 ruim 900 bijdragen, waarvan meer dan 350 over Maldegem; zo publiceerde hij ook tal van artikels van Gabriël De Lille en reeksen als de *Kroniekjes* van Hendrik Van de Rostyne, *Duikspringen in de tijd van toen* van Roger Morre, *Kriekperen* van Astran, *De slag om Schipdonk en Middelburg* en *Kogels bij de boter* van Gilbert Onderdonck. Enkele van die reeksen werden nadien op initiatief van Albert zelf in boekvorm uitgegeven.

Geen wonder dat ook de redacties van *Appeltjes van het Meetjesland*, *Heemkundige Tijdingen* en *Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland*, *Bos- en Beverveld*... en zoveel andere de weg naar de Stationsstraat, later de Boudewijn Lippensstraat te Maldegem vonden. Albert Van Hoestenberghe wist, alweer in het voetspoor van zijn vader, in die kringen immers een goede reputatie op te bouwen, wat na onder meer *De Proosdij van Papinglo te Maldegem-Kleit* van Gaston De Smet (1945), *Uit de kronieken van Sint-Laureins voor 1900* van Robert Bernaert (1970), *Het Koninklijk Atheneum, een brok Geschiedenis van Maldegem* van Hendrik Van de Rostyne (1974) ... leidde tot boekuitgaven als *Honderd jaar Broederschool Maldegem* (1989) van Walter Notteboom, *De bende van Adegem van Hugo Notteboom, Vriendenboek Luc Stockman* (1998), *Oorsprong van Nieuw Eeklo en de Eeklose Herbakker* van Romano Tondat (2002), *De Lieve, tscoenste juweel...* (2008).

Albert, in een beschouwing in het Vrij Maldegem waarin jouw afscheid van het leven staat aangekondigd, vrijdag 19 maart 2010, schreef een bestuurslid van Het Ambacht en tevens vriend van jou, Rik Van de Rostyne, dat je ons nog lange tijd levendig zult blijven aanspreken vanuit het collectief geheugen van Maldegem, omdat jij en je weekblad monumenten zijn in de geschiedenis van Maldegem. Zoveel staat vast: Vrij Maldegem is met zijn straks zeventig jaergangen zelf een rijke historische bron aan het worden. Behalve in je nabestaanden, zal je ook daarin in lengte van dagen herinnerd blijven.

Het bestuur van het Ambacht

"Dat volk van op den dijk" (november 2010)

Het Adegemse Volkstheater legde in vijftig jaar een grandioos parcours af.
2010 is een feestjaar voor de gekende Adegemse toneelgroep, die zich in de voorbije halve eeuw een reputatie opbouwde om u tegen te zeggen. Voor wie zich wil verdiepen in het wel en wee van die voorbije jaren, ligt er een fraaie jubileumboek op tafel, met de veelzeggende titel *Sssst... 't goa beginn*, 50 jaar Aoigemse leute.
Aan het ontstaan van de groep – eerst genoemd Adegems Jeugdtheater – hebben we nog heel wat herinneringen. In de jaren 1956-1960 kende Adegem een ongemeen bloeiend jeugdverenigingsleven. De nood aan een lokaal was prangend. E.H. Emiel Van Hecke kwam E.H. Boudonck, proost van vele jeugdverenigingen, tijdens het verlof een handje toesteken. Emiel kende wat van bouwen, vooral van blokhutten. KSA-ers en Kajotters sloegen onder zijn leiding de hand aan het werk, op het eind van de weg tussen het gemeentehuis en herberg De Laere werd in het jaar 1957-1958 het jeugdhuis, eigenlijk een stevige blokhut, gebouwd. Op 31 augustus 1958 werd ze feestelijk ingehuldigd. Elke zondag kwamen de jongeren er bijeen, plannen werden daar gesmeed. Waarom ook geen toneelbond opgericht? "Jacky Boels dat is iets voor u", zei meneer Boudonck. Jacky wist een groep te motiveren. De mensen sympathiseerden en de kaarten vlogen de deur uit. Goed voor twee voorstellingen van "De puntjes op de IJ" in de zaal d'Havé. Het Adegemse Jeugdtheater was voor vele jaren van start gegaan. Een tiental jaren nadien was er crisis, een paar jaar werd er niet gespeeld, maar in 1972 herrees de groep onder de naam "Adegems Volkstheater". Men speelde later in de Wielewaal en in de Gilde, tot in 1996 Den Hoogen Pad beschikbaar was.
Het palmares van de voorbije vijftig jaar oogt indrukwekkend. Bijna ieder jaar een toneelstuk, soms meerdere stukken, kluchtig en ernstig. Zeven keer spelen voor een volle zaal, wie doet het hen na? Ik ontmoette Jacky Boels, eerste regisseur van het Adegemse Jeugdtheater, na de vertoning van het jubileumstuk "Dat volk van op den dijk". "Goed, zeer goed", zei Jacky. "Wat een luxe een huisschrijver te hebben die een stuk schrijft", "op het lijf geschreven van zijn spelers". De onrust die heerst in een wijk over een kanaal dat bedreigd is, is de thematiek van het laatste stuk, een thema dat door zijn actualiteit meteen aangrijpt.

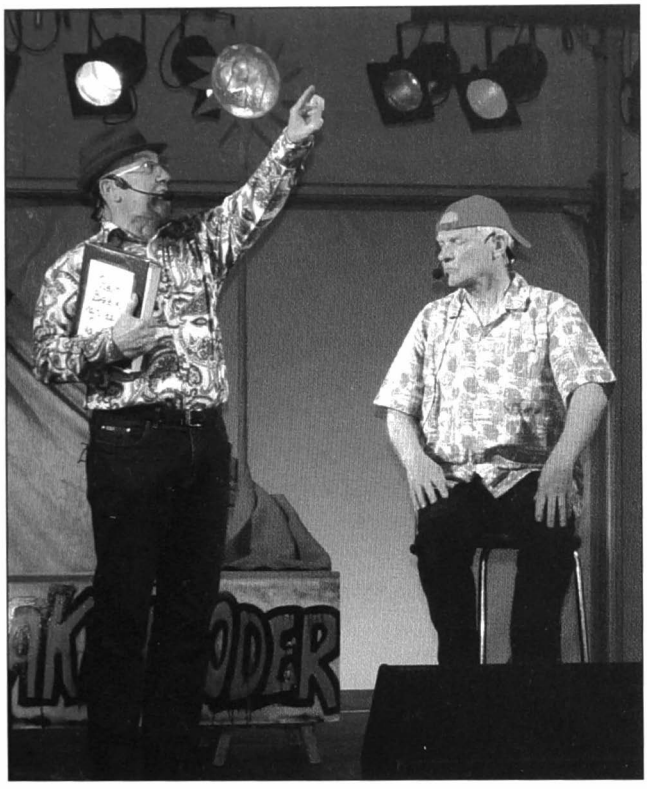

Etienne Notteboom
en Norbert De Coster
in 'De Drakendoder' (Erfgoeddag, april 2010).

Die dreiging die over de dijk hangt wekt verschillende emoties los, verbreekt de eensgezindheid. Men is voor, men is tegen ... wordt er een wig geslagen in die vroeger zo hechte gemeenschap?

Etienne Notteboom, huisschrijver en acteur, haalt eer van zijn werk. Reeds twintig jaar schrijft hij eenakters, wagenspelen, toneelspelen. Zijn laatste stuk noemt hij een oproep tegen verzuring in onze samenleving. Een avondje Volkstheater helpt ongetwijfeld: hun spel brengt mensen bij elkaar, ze komen van heinde en verre, om samen te genieten, soms eens goed te lachen, een uitstekende remedie tegen heel wat probleempjes. De sociale impact van de toneelgroep is onmiskenbaar positief.
Etienne, voorzitster Christa Grijp en het hele bestuur denken aan de toekomst. Jonge mensen worden aangetrokken, cursussen worden aangeboden om zich te bekwamen of om al spelend te ontdekken of ze echt wel behept zijn met de 'toneelmicrobe'.
We wensen de toneelgroep van harte proficiat en alle succes voor de toekomst.

Walter Notteboom

Aan onze lezers kunnen we het jubileumboek van het Volkstheater "Ssst...'t Goa beginn!" enkel maar van harte aanbevelen. Een lees- en kijkboek van ongeveer 150 pagina's: kronieken, interviews, anekdoten, herinneringen en toekomstdromen. Verlucht met meer dan honderd kleurenfoto's. Het is heerlijk nagenieten van zoveel mooie prestaties op de planken. Bestellen kan bij: Christa Grijp, Walland 5, Adegem en door overschrijving van 25 euro op 961-1912228-62 van het Adegems Volkstheater.

Werkzaamheden in de tuin van het Convent Santa Clara in de Kloosterstraat in Middelburg gaven aanleiding tot een bescheiden opgraving eind september, begin oktober 2010. De verrassing was niet gering toen daarbij grove muurresten en een drietal graven aan het licht kwamen. Hoewel verder onderzoek daar uitsluitsel over moet geven, mag toch al aangenomen worden dat de muren bij het gewezen kloostercomplex hoorden. De eerder ongebruikelijke noordzuidoriëntatie van de skeletten kan wijzen op begraving in de pandgang.

Erfgoed- en Monumentendag

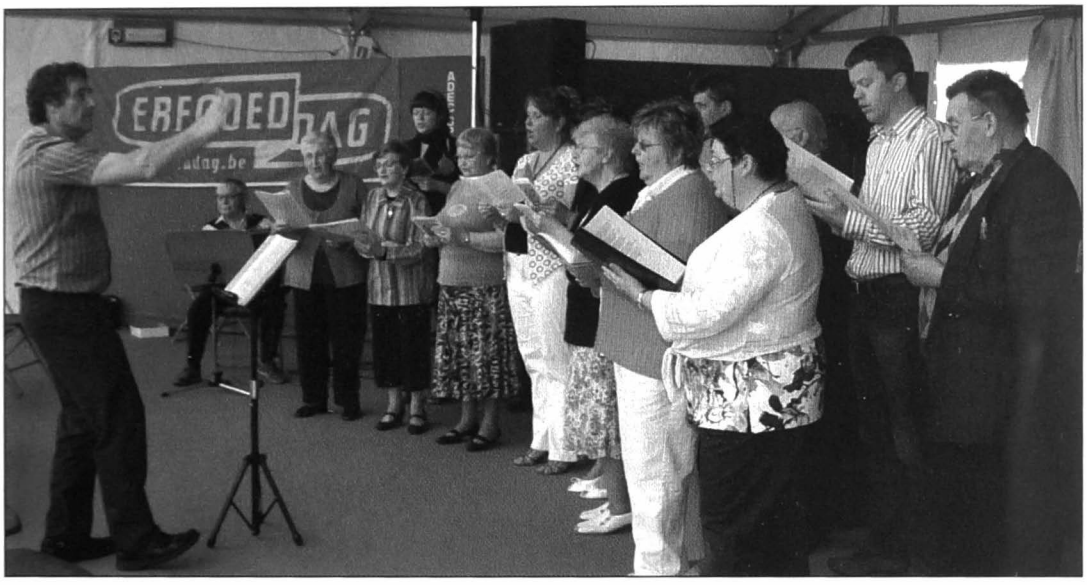

De Week van de Amateurkunsten werd op 24 april geopend door Bart Peeters. Een week nadien, met Erfgoeddag, was de mooie kunsttentoonstelling nog te bekijken. Jan Wouters leidde op zijn enthousiaste manier een groep zangers die Vlaamse liederen ten gehore bracht. Kledij van de 'tijd van toen' was beschikbaar en menig groepje wou op de gevoelige plaat.

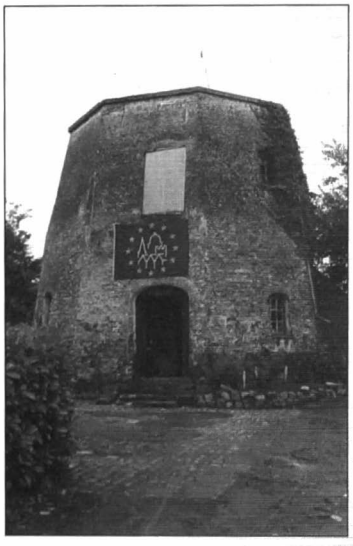

Onder: Monumentendag 2010 focuste op het molenerfgoed in onze gemeente. Het was een gelegenheid om de oude achthoekige romp van de molen Rotsaert in de Stationsstraat eens van dichtbij te bekijken. Het OMD comité had ook gezorgd voor een kleine molententoonstelling.

Inspelen van de vernieuwde orgel in de St.-Adrianuskerk

Op 30 oktober 2010 vierde de parochiale gemeenschap van Adegem de restauratie van het kerkorgel. Orgeldeskundige Braekman schetste de historiek van het orgel. Vervolgens werd bisschop mgr. Luc Van Looy uitgenodigd even het orgel te bespelen, wat hij graag deed. Organist Oswald De Geest gaf een zeer gesmaakt orgelconcert ten beste. Alle aanwezigen waren erover eens dat men in de toekomst in de parochiekerk van Adegem kerk nog heel wat mooie orgelmuziek mag verwachten. Het koor Canticorum voerde enkele passende liederen uit.

Voorstelling website van 't Getrouwe Maldeghem

Op zaterdag 27 november werd op het Kasteeltje in de Noordstraat de website "'t Getrouwe Maldeghem van Victor De Lille" officieel voorgesteld. Vanaf nu kan om het even wie, mits men internet ter beschikking heeft, 't Getrouwe Maldeghem raadplegen op zijn pc. 't Getrouwe Maldeghem verschaft informatie over de periode 1888 tot eind augustus 1944. Het blad verscheen wekelijks, soms met 8 pagina's. Het biedt een enorme bron van informatie. Niet alleen voor het plaatselijke nieuws over Maldegem, want schrijver en uitgever De Lille berichtte over veel meer. 't Getrouwe Maldeghem was een veel gelezen en toonaangevend blad. Dat de enige volledige reeks – in het bezit van het Gemeentearchief van Maldegem – nu digitaal te raadplegen is, zal vele geschiedenisliefhebbers en zeer verheugen. Een verantwoorde investering door het gemeentebestuur.

Op de kleine plechtigheid werd door een vertegenwoordiger van Novado, Vanden Broele IT (Information Technology) een overzicht gegeven van het digitaliseringsproces van 't Getrouwe. Burgemeester De Roo en zijn schepenen Remi De Jaeger en Frank Sierens, hun ambtenaren Isabelle Ginneberge, cultuurfunctionaris, en Christine Blondeel, informaticaverantwoordelijke van de gemeente, die zich allen voor het project hebben ingezet, waren duidelijk gelukkig met het eindresultaat. Al even tevreden waren enkele vertegenwoordigers, o.m. van Het Ambacht, van 'Appeltjes', van 'Ons Meetjesland', de mensen van de pers e.a. Men kan nu aan de slag met deze belangrijke bron. Het systeem is daarenboven nog uitgerust met de OCR-functie, die toelaat, mits ,het intikken van een trefwoord, vlug en efficiënt resultaat te boeken.

Hoe raadplegen? Zie www.maldegem.be Het Getrouwe zal ontsloten worden vanaf de pagina van het gemeentelijk archief.

Voorstelling 15de jaarboek

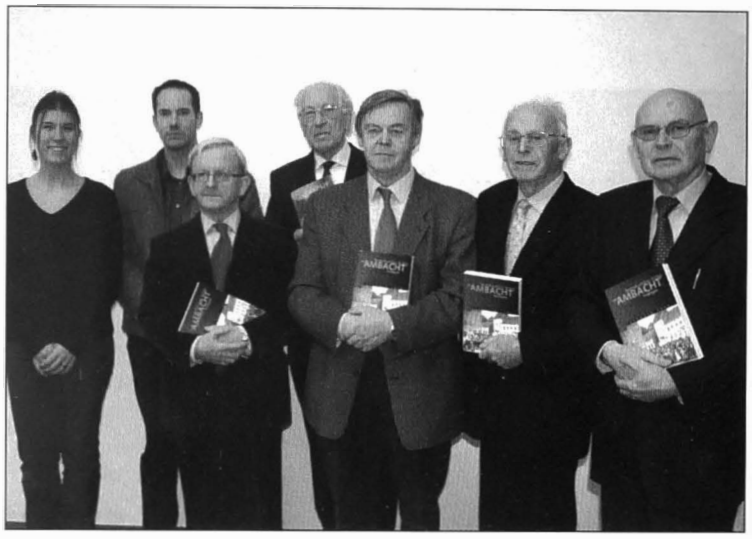

Het 15de jaarboek was weer een zeer geslaagde uitgave. Het boek werd voorgesteld in het Warmhof op 12 december 2009. Op de foto: enkele van de auteurs die bijdragen leverden. Links Hinde De Metsenaere die het taalnazicht verzorgt. Verder Koenraad De Ceuninck, Hugo Notteboom, Hendrik Van de Rostyne, Jozef Dobbelaere, Jeroom Van Maldeghem en Walter Notteboom. Auteur Marc Martens ontbreekt.

De voorstelling in de hal van het Warmhof lokt elk jaar meer belangstellenden. Na de voorstelling van het boek door voorzitter Walter Notteboom, gaf Hugo Notteboom een historische schets over de aanleg van de weg van Maldegem naar Breskens, begin 19de eeuw, een van de onderwerpen die in het jaarboek werden behandeld.

Daarna werd ruim tijd genomen voor een gezellige babbel in de aanpalende cafetaria. De belangstelling voor de lokale geschiedenis is zeker nog niet tanend. Ook de voordrachten die in het voorbije jaar werden georganiseerd kenden een goede opkomst. Zit geschiedenis in de lift?

Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem vzw

a. De algemene vergadering van Het Ambacht Maldegem vzw wordt gevormd door volgende leden:

Dauwels Etienne, Strobrugge 19, Maldegem
De Ceuninck Paul, Brezendedreef 9, Maldegem
De Ceuninck Koenraad, Sint-Jansherenplein 7, Maldegem
De Groote Thomas, Westeindestraat 157, Maldegem
De Lille Gilbert, Maantjessteenweg 106, Merksem
De Schinkel Marc, Speyestraat 34, Maldegem
De Vogelaere Georges, Markstraat 1 l3, Maldegem
Dobbelaere Jozef, Weide 4, Adegem
Maeyens Marc, Oude Weg 48, Adegem
Martens Marc, Schorreweg 15 Middelburg
Notteboom Hugo, Prins Boudewijnlaan 9B, Adegem
Notteboom Walter, Noordstraat 196, Maldegem
Van Maldeghem Jeroom, Kleitkalseide 145, Maldegem
Van de Rostyne Hendrik, Stationsstraat 92/C3, Maldegem

b. Het bestuur is als volgt samengesteld:

Voorzitter: Notteboom Walter, e-mail : walter.notteboom@telenet.be
Secretaris: Martens Marc, e-mail : marcpjmartens@hotmail.com
Penningmeester: De Lille Gilbert

c. De benaming van de vereniging luidt:

Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem
Zetel: Noordstraat, 196, Maldegem
Ondernemingsnummer: 0435.849.407
Gerechtelijk Arrondissement Gent

Het Ambacht Maldegem heeft nog de volgende uitgaven ter beschikking:

HEEMKUNDIG JAARBOEK 3 (1997) 304 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 10 (2004) 352 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 11 (2005) 344 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 12 (2006) 376 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 13 (2007) 304 p., 18 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 15 (2009) 432 p., 20 euro
HEEMKUNDIG JAARBOEK 16 (2010) 416 p., 20 euro

Jaarboeken kunnen besteld worden door storting op de rekening van het Ambacht Maldegem: Rek. 979-9593939-62. IBAN BE51 9799 5939 3962 BIC ARSPBE22

Inhoud

Walter Notteboom
Woord vooraf 4

William Blondeel
"De Congo" van de Maldegemse kolonialen 5

Wilfried Ingels
Afrikaherinneringen van een broussard 31

Joseph Lenoir
Mijn koloniale tijd 1952-1959 85

Walter Notteboom
Nog meer Maldegemse kolonialen 128

Robert Van De Velde
Mijn diplomatieke loopbaan in Azië, Afrika, Europa, Amerika 157

Walter Notteboom
Davidsfonds Maldegem honderd jaar 1911 - 2011 167

Rik Van de Rostyne
Jef Tinel en zijn jaren in Maldegem 203

Thomas De Groote
Inbraken in het Ambacht Maldegem 1735 - 1795 228

Hugo Notteboom
Het Maldegemse Toneelleven van 1859 tot 1914 239

Marc Martens
Nieuwe elementen voor de biografie van Pieter Bladelin 286

Hugo Notteboom
Monseigneur Jozef De Kesel, 26ste bisschop van Brugge 316

Hendrik Van de Rostyne
Maldegemse bezembinders van weleer 1748 - 1864 324

Marc Martens
Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem, een Zeeuw over Middelburg-in-Vlaanderen 364

Jozef Dobbelaere
Het gebeurde 100 jaar geleden in Adegem, Maldegem, Middelburg 375

Redactie
In memoriam Albert Van Hoestenberghe 404

Kroniek 406
Inhoud 415
Colofon 416